NOVUM

TESTAMENTUM

Domini noſtri

Jeſu Chriſti:

Interprete

THEODORO BEZA.

LONDINI:

Apud T. LONGMAN, B. LAW. G. G. J. & J. ROBINSON, W. STUART, F. & C. RIVINGTON, H. GARDNER, OGILVIE & SPEARE, SCHATCHERD & WHITAKER, J. EVANS, & T. BOOSEY.

M.DCC.XCIII.

44.
11. 11.
155.

CAP. I.

Genealogia & nativitas Chriſti.

LIBER generationis Jeſu Chriſti, filii Davidis, filii Abrahami.

2 Abrahamus genuit Iſaacum, Iſaacus autem genuit Jacobum, Jacobus autem genuit Judam & fratres ejus.

3 Judas autem genuit Phareſum & Zaramum è Thamarâ, Phareſus autem genuit Eſrŏmum, Eſrŏmus autem genuit Aramum.

4 Aramus autem genuit Aminadabum, Aminadabus autem genuit Naaſſonam, Naaſſo verò genuit Salmonem.

5 Salmo verò genuit Boozum è Rachabâ, Boozus autem genuit Obedem è Ruthâ, Obedes autem genuit Jeſſen.

6 Jeſſe verò genuit Davidem illum regem, David autem rex ille genuit Solomonem ex eâ quæ *fuerat uxor* Uriæ.

7 Solomon verò genuit Roboamum, Roboamus autem genuit Abiam, Abias autem genuit Aſam.

8 Aſa autem genuit Joſaphatum, Joſaphatus autem genuit Joramum, Joramus autem genuit Hoziam.

9 Hozias autem genuit Joathamum, Joathamus autem genuit Achazum, Achazus autem genuit Ezechiam.

10 Ezechias autem genuit Manaſſen, Manaſſes autem genuit Amonem, Amon autem genuit Joſiam.

11 Joſias autem genuit Jechoniam & fratres ejus in tranſportatione illâ Babylonicâ.

12 Poſt tranſportationem *autem* illam Babylonicam, Jechonias genuit Salathielem, Salathiel autem genuit Zorobabelem.

13 Zorobabel autem genuit Abiudem, Abiud autem genuit Eliachimum, Eliachimus autem genuit Azorem.

14 Azor autem genuit Sadocum, Sadocus autem genuit Achimum, Achimus autem genuit Eliudem.

15 Eliud autem genuit Eleazarum, Eleazarus autem genuit Matthanem, Matthan autem genuit Jacobum.

16 Jacob autem genuit Joſephum virum Mariæ, ex quâ genitus eſt Jeſus ille qui dicitur Chriſtus.

17 Univerſæ igitur progenies ab Abrahamo uſque ad Davidem, progenies quatuordecim: &, a Davide uſque ad tranſporta ionem Babylonicam, progenies quatuordecim; &, à tranſportatione Babylonicâ uſque ad Chriſtum, progeniè quatuordecim.

18 Jeſu verò Chriſti nativitas ita fuit: Quum enim mater ejus Maria deſponſata eſſet Joſepho, priùs quam ipſi convenirent, comperta eſt prægnans eſſe à Spiritu Sancto.

19 Porrò Joſephus, vir ejus, quum eſſet juſtus, & nollet eam ignominiæ exponere, voluit clam eam dimittere.

20 Hæc autem quum in animum induxiſſet, ecce angelus Domini in ſomnio apparuit ei, dicens, Joſephe, fili Davidis, ne metue accipere Mariam uxorem tuam: nam quod in eâ genitum eſt ex Spiritu Sancto eſt.

21 Pariet autem filium, & vocabis nomen ejus Jeſum: ipſe enim liberabit populum ſuum ex peccatis ipſius.

22 (Totum hoc autem factum eſt, ut impleretur quod ait Dominus per prophetam, dicentem,

23 Ecce, virgo illa prægnans erit, & pariet filium, & vocabis nomen ejus Emanuel; quod eſt, ſi interpreteris, Nobiſcum Deus.)

24 Experrectus autem Joſephus ex ſomno, fecit ut ei imperàrat angelus Domini, & accepit uxorem ſuam.

25 Sed non cognovit eam, quouſque peperiſſet filium illum ſuum primogenitum: vocavitque nomen ejus Jeſum.

CAP. II.

Magi Chriſtum adorant, Joſephus angeli monitu fugit cum Jeſu & matre in Ægyptum. Infanticidium.

QUUM ergo natus eſſet Jeſus in *eâ* Bethleemâ *quæ eſt* Judææ, temporibus Herodis regis, ecce Magi ab oriente advenerunt Hieroſolymam:

2 Dicentes, Ubi eſt ille rex Judæorum, qui natus eſt? vidimus enim ejus ſtellam in oriente, & venimus ut adoremus eum.

3 His autem auditis, Herodes rex turbatus eſt, & tota Hieroſolyma cum eo.

4 Et congregatis omnibus principibus ſacerdotibus, & ſcribis populi, percontatus eſt ab eis, ubi Chriſtus ille naſciturus eſſet.

5 At illi dixerunt ei, in *eâ* Bethleemâ, *quæ eſt* Judææ: ſic enim ſcriptum eſt per prophetam.

6 Et tu Bethleemâ terra Judæ, nequaquam minima es inter duces Judæ, ex te enim exibit dux qui paſcat pópulum illum meum Iſraëlem.

7 Tum Herodes, clàm vocatis Magis, exquiſivit ab eis, quo tempore ſtella apparuiſſet.

8 Et, eis Bethleemam dimiſſis, dixit, Profecti penitùs exquirite de puerulo illo: poſtquam autem *illum* inveneritis, renunciate mihi, ut & ego veniam & adorem eum.

9 Ipſi verò, audito rege, profecti ſunt: & ecce ſtella, quam viderant in oriente, præibat eis, donec venit ſtetitque ſupra *locum in* quo erat puerulus ille.

10 Visà autem ſtellà, gaviſi ſunt gaudio magno valdè:

11 Et ingreſſi domum, invenerunt puerulum cum Mariâ matre ipſius, & proſtrati adoraverunt eum: apertiſque theſauris ſuis, obtulerunt ei munera, aurum, & thus, & myrrham.

12 Et divinitùs admoniti in ſomnio, ne reverterentur ad Herodem, per aliam viam regreſſi ſunt in regionem ſuam.

13 Ipſis autem regreſſis, ecce, angelus Domini apparet in ſomnio Joſepho, dicens, Experrectus accipe puerulum & matrem ejus, & fuge in Ægyptum; & eſto illic uſquedum dixero tibi; futurum eſt enim, ut Herodes quærat puerulum, ad eum perdendum.

14 Ille verò experrectus accepit puerulum & matrem ejus nocte, & ſeceſſit in Ægyptum.

15 Et fuit illic uſque ad obitum Herodis; ut impleretur quod ait Dominus per prophetam, dicentem, Ex Ægypto vocavi filium meum.

16 Tum Herodes, quum vidiſſet *ſe* illuſum eſſe à Magis, excanduit valdè, & miſſis *carnificibus* interemit omnes pueros qui erant in Bethleem, & in omni confinio ejus, à bimulis & infrà, ſecundùm tempus quod exquiſierat ex Magis.

17 Tunc impletum fuit quod ait Domi-

Dominus per Hieremiam prophetam, dicentem :

18 Vox in Rhamâ audita eſt, lamentatio, & fletus, & ejulatus multus : Rachel plorans filios ſuos, & noluit conſolationem admittere, *de eo* quod non ſint.

19 Quum autem obiiſſet Herodes, ecce angelus Domini in ſomnio apparet Joſepho in Ægypto :

20 Dicens, Experrectus accipe puerulum & matrem ejus, & proficiſcere in regionem Iſraëlis : mortui ſunt enim qui petebant animam puruli.

21 Ille verò experrectus accepit puerulum & matrem ipſius, & venit in regionem Iſraëlis.

22 Quum autem audiſſet Archelaum regnare in Judæâ pro Herode patre ſuo, timuit illùc abire : verùm, divinitùs admonitus in ſomnio, feceſſit in partes Galilææ.

23 Et, quum eò veniſſet, habitavit in urbe quæ dicitur Nazareth : ut impleretur quod dictum eſt per prophetas, fore ut Nazarenus vocaretur.

CAP. III.

Doctrina & vita Joannis, à quo Chriſtus baptizatur.

TEmporibus autem illis adfuit Joanne Baptiſta, prædicans in deſerto Judææ :

2 Dicenſque, Reſipiſcite, appropinquavit enim regnum cœlorum.

3 Nam hic eſt ille de quo dictum eſt per Eſaiam prophetam, dicentem, Vox clamantis in deſerto, Parate viam Domini, complanate ſemitas ejus.

4 Ipſe verò Joannes habebat veſtimentem ſuum è pilis camelinis, & zonam coriaceam circum lumbos ſuos : alimentum autem ejus erat locuſtæ & mel agreſte.

5 Tunc exivit ad eum Hieroſolyma ; & tota Judæa, totaque regio circumjacens Jordani.

6 Et baptizabantur ab eo in Jordane, confitentes peccata ſua.

7 Quum vidiſſet autem multos ex Phariſæis & Sadducæis venientes ad baptiſmum ſuum, dixit eis : Progenies viperarum, quis vobis præmonſtravit ut fugeretis à futurâ irâ ?

8 Ferte igitur fructus convenientes reſipiſcentiæ.

9 Et ne putate *vobis* dicendum apud vos ipſos, Patrem habemus Abrahamum ; dico enim vobis Deum poſſe etiam ex lapidibus iſtis excitare liberos Abrahamo.

10 Jam verò etiam ſecuris ad radicem arborum poſita eſt. Omnis igitur arbor, non ferens fructum bonum, exciditur, & in ignem abjicitur.

11 Ego quidem baptizo vos aquâ ad reſipiſcentiam ; is verò, qui pone me venit, validior me eſt, cujus non ſum dignus qui ſoleas portem ; ipſe vos baptizabit Spiritu Sancto & igne.

12 Cujus ventilabrum *eſt* in manu ſuâ, & *qui* perpurgabit aream ſuam ; & coget triticum ſuum in horreum, paleam autem exuret igni inexſtincto.

13 Tunc advenit Jeſus à Galilæâ ad Jordanem ad Joannem, ut baptizaretur ab eo.

14 At Joannes obnixè prohibebat eum, dicens, Mihi opus eſt ut à te baptizer, & tu venis ad me ?

15 Reſpondens autem Jeſus dixit ad eum, Omitte *me* nunc, ita enim decet nos implere omnem juſtitiam. Tunc omittit eum.

16 Et baptizatus Jeſus aſcendit ſtatim ex aquâ ; & ecce, aperti ſunt ei cœli, & vidit Spiritum Dei deſcendentem quaſi columbam,

bam, & venientem ſuper ipſum.

17 Et ecce vox *adfuit* è cœlis, dicens, Hic eſt Filius ille meus, dilectus ille in quo acquieſco.

CAP. IV.

Chriſtus jejunus tentatur à Diabolo; quo victo, inchoat ſuum miniſterium.

TUNC Jeſus ſubductus fuit in deſertum à Spiritu, ut tentaretur à diabolo.

2 Et quum jejunâſſet dies quadraginta & noctes quadraginta, poſtea eſuriit.

3 Et quum veniſſet ad eum tentator, dixit, Si Filius es Dei, dic ut iſti lapides panes fiant.

4 At ille reſpondens dixit, Scriptum eſt, Non ſolo pane vivet homo, ſed ex quovis verbo prodeunte per os Dei.

5 Tum aſſumit eum diabolus in ſanctam urbem; & ſtatuit eum ſuper pinnas templi.

6 Dixitque ei, Si Filius es Dei, dejice teipſum deorſum: nam ſcriptum eſt, Angelis ſuis mandabit de te, & *ipſi* attollent te in manus, nequando offendas ad lapidem pedem tuum.

7 Dixit ei Jeſus, Viciſſim ſcriptum eſt, Non tentabis Dominum Deum tuum.

8 Rurſum aſſumit eum diabolus in montem ſublimem valdè, & oſtendit ei omnia regna mundi, & gloriam eorum.

9 Dicitque ei, Hæc omnia tibi dabo, ſi proſtratus adoraveris me.

10 Tunc dicit ei Jeſus, Abi, Satana; ſcriptum eſt enim, Dominum Deum tuum adorabis, & ei ſoli ſervies.

11 Tunc omittit eum diabolus; & ecce, angeli acceſſerunt, & miniſtrabant ei.

12 Quum audiſſet autem Jeſus Joannem traditum eſſe in *cuſtodiam*, rediit in Galilæam.

13 Et relictâ Nazareth, venit & habitavit in Capernaumo, *urbe* maritimâ, in finibus Zabulon & Nepthalim:

14 Ut impleretur quod dictum eſt per Eſaiam prophetam, dicentem,

15 Terra Zabulon, & terra Nepthalim; *ad* viam maris, ſe ùs Jordanem, Galilæa gentium:

16 Populus poſitus in tenebris vidit lucem magnam: & poſitis in regione & umbrâ mortis, lux exorta eſt.

17 Ex eo tempore cœpit Jeſus prædicare, & dicere, Reſipiſcite; appropinquavit enim regnum cœlorum.

18 Ambulans autem Jeſus ad mare Galilææ, vidit duos fratres, Simonem, qui dictus eſt Petru, & Andream fratrem ejus, jacientes rete in mare (erant enim piſcatores).

19 Et dicit eis, Sequimini me, & faciam vos piſcatores hominum.

20 Illi verò ſtatim, omiſſis retibus, ſequuti ſunt eum.

21 Tunc progreſſus illinc, vidit alios duos fratres, Jacobum filium Zebedæi, & Joannem fratrem ejus, in navigio cum Zebedæo patre ſuo, ſarcientes retia ſua, & vocavit eos.

22 Illi autem ſtatim, omiſſo navigio & patre ſuo, ſequuti ſunt eum.

23 Et obivit totam Galilæam Jeſus, docens in ſynagogis ipſorum, & prædicans evangelium regni, & ſanans quemvis morbum, & quemvis languorem in populo.

24 Tunc emanavit fama ipſius in totam Syriam; & obtulerunt

ei omnes malè affectos, variis morbis & cruciatibus detentos, & dæmoniacos, & lunaticos, & paralyticos; ſanavitque eos.

25 Et ſequuta eſt eum turba multa à Galilæâ ac Decapoli, & Hieroſolymis, & Judæâ, & *regionibus* trans Jordanem *ſitis*.

CAP. V.

Concio Chriſti in monte, complexa octo beatitudines, & explicationem legis.

QUUM vidiſſet autem turbam, aſcendit in montem; & quum conſediſſet, audiêrunt eum diſcipuli ejus.

2 Tunc, aperto ore ſuo, docebat eos, dicens,

3 Beati pauperes ſpiritu: quoniam ipſorum eſt regnum cœlorum.

4 Beati qui lugent: quoniam ipſi ſolamen recipient.

5 Beati qui ſunt mites: quoniam ipſi terram hæreditario jure obtinebunt.

6 Beati qui eſuriunt & ſitiunt juſtitiam: quoniam ipſi ſaturabuntur.

7 Beati qui ſunt miſericordes: quoniam ipſis miſericordia tribuetur.

8 Beati qui ſunt mundo corde: quoniam ipſi Deum videbunt.

9 Beati qui ſunt pacifici: quoniam filii Dei vocabuntur.

10 Beati quos perſequuntur *homines* juſtitiæ causâ: quoniam ipſorum eſt regnum cœlorum.

11 Beati eritis quum vos conviciis affecerint & perſequuti fuerint, & mentientes dixerint quidvis mali adverſus vos, propter me.

12 Gaudete & exultate; quoniam merces veſtra multa eſt in cœlis: ita enim perſequuti fuerunt prophetas qui *fuerunt* ante vos.

13 Vos eſtis ſal terræ. Quòd ſi ſal infatuatus fuerat, quo ſalietur? ad nihil valet amplius, niſi ut abjiciatur foras, & conculcetur à quibuſvis.

14 Vos eſtis lux mundi. Non poteſt urbs occultari ſupra montem poſita.

15 Neque accendunt lucernam, & ponunt eam ſubter modium, ſed in candelabrum; & ſplendet omnibus qui ſunt in domo.

16 Ita ſplendeat lux veſtra coram hominibus, ut videant veſtra bona opera, glorificentque Patrem illum veſtrum qui *eſt* in cœlis.

17 Ne exiſtimate me veniſſe ut diſſolvam legem, aut prophetas: non veni ut *eam* diſſolvam, ſed ut *eam* impleam.

18 Amen quippe dico vobis, Uſque dum præterierit cœlum & terra, iota unum aut unus apex nequaquam præterierit ex lege, uſquedum omnia facta fuerint.

19 Quiſquis igitur ſolverit unum ex mandatis hiſce minimis, & ita docuerit homines, minimus vocabitur in regno cœlorum: quiſquis autem fecerit & docuerit, iſte magnus vocabitur in regno cœlorum.

20 Dico enim vobis, niſi abundaverit veſtra juſtitia plùs quàm *illa* ſcribarum & Phariſæorum, vos nequaquam ingreſſuros in regnum cœlorum.

21 Audiſtis dictum fuiſſe à veteribus, Non occides: quiſquis autem occiderit, tenebitur judicio.

22 Ego vero dico vobis; Quicunque iratcitur fratri ſuo temerè, tenebitur judicio: quicunque verò dixerit fratri ſuo, Raca, tenebitur conſeſſu; quiſquis autem dixerit, Fatue, tenebitur gehennâ ignis.

23 Igitur, ſi munus tuum attuleris

leris ad altare, & illic memineris fratrem tuum habere aliquid contra te;

24 Omitte illic munus tuum coram altari, & abi; primùm reconciliator fratri tuo, & tunc, ubi veneris, offer munus tuum.

25 Esto amicus adversario tuo citò, dum es in viâ cum eo: nequando te tradat adversarius judici, & judex te tradat ministro, & in custodiam conjiciaris.

26 Amen dico tibi, nequaquam exibis illinc, usquedum redidideris ultimum quadrantem.

27 Audîstis dictum fuisse à veteribus, Non mœchaberis.

28 Ego verò dico vobis, Quicunque aspicet mulierem, ut eam concupiscat, jam adulteravit eam in corde suo.

29 Quòd si oculus tuus dexter facit ut tu offendas, erue eum, & abjice abs te: expedit enim tibi ut pereat unum ex membris tuis, ac non totum corpus tuum conjiciatur in gehennam.

30 Et si dextera tua manus facit ut tu offendas, exscinde eam, & abjice abs te: expedit enim tibi ut pereat unum ex membris tuis, ac non totum corpus tuum conjiciatur in gehennam.

31 Dictum est autem, Quisquis dimiserit uxorem suam, dat ei libellum abscessionis.

32 Ego verò dico vobis, Quisquis dimiserit uxorem suam, extra rationem scortationis, facit ut ea mœchetur: & quisquis dimissam duxerit, mœchatur.

33 Rursum audîstis dictum fuisse à veteribus, Non pejerabis, sed reddes Domino quæ tu juraveris.

34 Ego verò dico vobis, Ne jurate omnino: neque per cœlum, quia thronus Dei est:

35 Neque per terram, quia scabellum est pedum ejus; neque per Hierosolymam, quia urbs est magni regis.

36 Neque per caput tuum jures, quia non potes unum capillum album aut nigrum facere.

37 Esto autem sermo vester, Etiam, etiam, Non, non: quod autem supra hæc redundat, à malo est.

38 Audîstis dictum fuisse, Oculum pro oculo, & dentem pro dente.

39 Ego verò dico vobis, Ne obsistite improbo, sed qui te cædet in dexteram tuam maxillam, obverte ei & alteram.

40 Et ei qui vult tecum contendere, ac tunicam tuam capere, dimitte illi etiam pallium:

41 Et quisquis te angariabit *ad* milliare unum, abi cum eo duo.

42 Petenti abs te dato; & volentem mutuari abs te ne aversare.

43 Audîstis dictum fuisse, Diliges proximum tuum, & odio habebis inimicum tuum.

44 Ego verò dico vobis: Diligite inimicos vestros, benedicite eis qui devovent vos, benefacite iis qui oderunt vos, & precamini pro iis qui vobis infesti sunt, & persequuntur vos:

45 Ut sitis filii Patris illius vestri qui est in cœlis; facit enim ut sol suus exoriatur super malos ac bonos, & pluit super justos & injustos.

46 Nam si dilexeritis eos qui diligunt vos, quam mercedem habebitis? nonne & publicani idem faciunt?

47 Et si complexi fueritis fratres vestros solùm, quid ampliùs facitis? nonne & publicani ita faciunt?

48 Estote

48 Estote igitur vos perfecti ut Pater vester, qui est in cœlis, perfectus est.

CAP. VI.

De eleemosynâ, oratione Dominicâ, jejunio, mammonâ, & regno Dei.

ATtendite, ne Justitiam vestram exerceatis coram hominibus, ut spectemini ab eis: alioquin mercedem non habebitis apud Patrem vestrum qui est in cœlis.

2 Itaque quum præstabis eleemosynam, ne curato buccinâ cani coram te, sicut hypocritæ faciunt in synagogis & in plateis, ut gloriam consequantur ab hominibus: amen dico vobis, retulerunt mercedem suam.

3 Quum verò tu das eleemosynam, ne noverit sinistra tua quid faciat dextera tua;

4 Ut sit tua eleemosyna in occulto: Pater autem tuus, qui te aspicit in occulto, reddit tibi in propatulo.

5 Et quum precaberis, ne esto ut hypocritæ: amant enim in conventibus & in angulis platearum stantes precari, ut appareant hominibus; amen, dico vobis, retulerunt mercedem suam.

6 Tu verò cùm precaris, introito in conclave tuum; &, clauso ostio tuo, precare Patrem tuum in occulto; & Pater tuus, qui te aspicit in occulto, reddet tibi in propatulo.

7 Precantes autem ne eadem blaterate, ut ethnici: putant enim fore ut suâ illâ loquacitate exaudiantur.

8 Ne igitur ipsis assimilamini: novit enim Pater ille vester, quibus sit vobis opus, antequam vos petatis ab eo.

9 Vos igitur ita precamini: PATER noster, qui es in cœlis, sanctificetur nomen tuum.

10 Veniat regnum tuum; fiat voluntas tua, sicut in cœlo, *ita* etiam in terâ.

11 Panem nostrum quotidianum da nobis hodie.

12 Et remitte nobis debita nostra, sicut & nos remittimus debitoribus nostris.

13 Et ne nos inducas in tentationem, sed libera nos ab illo malo. Quia tuum est regnum, & potentia, & gloria, in secula. Amen.

14 Nam si remiseritis hominibus suos lapsus, remittet etiam vobis Pater ille vester cœlestis:

15 Sin autem non remiseritis hominibus ipsorum lapsus, nec Pater vester remittet vobis offensas vestras.

16 Quum autem jejunatis, ne estote, ut hypocritæ, tetrico vultu: deformant enim facies suas, ut appareant hominibus jejunare; amen dico vobis, retulerunt mercedem suam.

17 Tu verò, cùm jejunas, ungue caput tuum, & faciem tuam lava;

18 Ut ne appareas hominibus jejunare, sed Patri tuo, qui *est* in occulto; & Pater tuus, qui aspicit in occulto, reddet tibi in propatulo.

19 Ne thesauros recondite in terâ, ubi tinea, & erosio, corrumpit, & ubi fures perfodiunt ac furantur:

20 Sed recondite vobis thesauros in cœlo, ubi neque tinea, neque erosio, corrumpit, & ubi fures non perfodiunt neque furantur.

21 Nam ubi est thesaurus vester, illic erit etiam cor vestrum.

22 Lucerna corporis est oculus: itaque si oculus tuus simplex fuerit, totum

totum corpus tuum lucidum erit;

23 Sin autem oculus tuus malus fuerit, totum corpus tuum tenebrosum erit. Ergo si lumen, quod est in te, tenebræ sunt, ipsæ tenebræ quantæ!

24 Nemo potest duobus dominis servire; aut enim unum habebit odio, & alterum diliget; aut uni adhærebit, & alterum contemnet. Non potestis Deo servire & mammonæ.

25 Propterea dico vobis, Ne estote soliciti de animâ vestrâ, quid edatis, aut quid bibituri; neque de corpore vestro, quâ re sitis induendi. Nonne anima plus est quàm alimentum, & corpus quàm vestitus?

26 Intuemini in volucres cœli, non enim serunt, neque metunt, neque cogunt in horrea, sed Pater ille vester cœlestis alit eas; nonne vos multò præstatis eis?

27 Quis autem ex vobis solicitè cogitando potest apponere ad staturam suam cubitum unum?

28 Ac de vestitu quid soliciti estis? discite quomodo lilia agrorum augescant: non fatigantur, neque nent.

29 Sed dico vobis, ne Solomonem quidem cum universâ gloriâ suâ sic amictum fuisse ut unum ex istis.

30 Quòd si herbam agri, quæ hodie extat, & cras in clibanum conjicitur, Deus ita circumvestit; nonne vos multò magis, ô exiguâ fide præditi?

31 Ne igitur estote soliciti, dicentes, Quid edemus, aut quid bibemus, aut quo amiciemur?

32 (Nam omnia ista gentes requirunt) novit eum Pater ille vester cœlestis vos indigere his omnibus.

33 Sed quærite primò regnum Dei, & justitiam ejus; & ista omnia adjicientur vobis.

34 Ne igitur estote soliciti de crastino: nam crastinus *dies* solicitus erit de *rebus* suis: sufficit diei sua vexatio.

CAP. VII.

Non judicandum de proximo. Sanctum canibus non dandum. Via lata & arcta. Prophetæ ex fructu discernendi. Domus quæ bene, & quæ malè, fundata.

NE judicate, ut ne judicemini.

2 Quo enim judicio judicatis, judicabimini: & quâ mensurâ metimini, *eâdem* contra metietur vobis.

3 Quid autem spectas festucam, quæ est in oculo fratris tui; trabem verò, quæ est in oculo tuo, non animadvertis?

4 Aut quomodo dices fratri tuo, Sine ejiciam festucam ex oculo tuo, & ecce trabes in oculo tuo?

5 Hypocrita, ejice primùm trabem illum ex oculo tuo, & tum dispicies ut ejicias festucam ex oculo fratris tui.

6 Ne date *quod* sanctum *est* canibus, nec projicite margaritas vestras coram porcis, nequando conculcent eas pedibus suis, & conversi lacerent vos.

7 Petite, & dabitur vobis: quærite, & invenietis: pulsate, & aperietur vobis.

8 Quisquis enim petit, accipit: & qui quærit, venit: & ei qui pulsat, aperietur.

9 Nam quis est ex vobis homo, qui, si filius ejus petierit ab eo panem, det ei lapidem?

10 Et si piscem petierit, num serpentem dabit ei?

11 Si vos igitur, qui mali estis, nôstis dona bona dare liberis vestris,

ſtris, quanto magis Pater ille veſter, qui eſt in cœlis, dabit bona iis qui petierunt ab ipſo?

12 Quæcunque igitur volueritis ut faciant vobis homines, ita & vos facite eis: iſta enim eſt lex & prophetæ

13 Introite per anguſtam portam: quoniam lata eſt porta & ſpatioſa via, quæ abducit in exitium, multique ſunt, qui introëunt per eam.

14 Quia anguſta eſt porta & ſtricta via quæ ducit ad vitam, & pauci ſunt qui inveniunt eam.

15 Cavete verò vobis à pſeudoprophetis, qui veniunt ad vos cum veſtimentis ovium, ſed intrinſecus ſunt lupi rapaces.

16 A fructibus eorum agnoſcetis eos. Num colligunt ex ſpinis uvam, aut ex tribulis ficus?

17 Ita omnis arbor bona fert fructus bonos: putris autem arbor fert fructus putres.

18 Non poteſt arbor bona fructus malos ferre, neque arbor mala fructus bonos ferre.

19 Quæcunque arbor non fert fructum bonum, exciditur, & in ignem conjicitur.

20 Nempe igitur ex fructibus ipſorum agnoſcetis eos

21 Non quiſquis dicit mihi, Domine, Domine, introïbit in regnum cœlorum: ſed qui facit quod vult Pater meus, qui in cœlis eſt.

22 Multi dicent mihi die illo, Domine, Domine, nonne *per* nomen tuum prophetavimus, & in nomine tuo dæmonia ejecimus, & *per* nomen tuum multas virtutes edidimus?

23 Tunc autem profitebor eis, Certè numquam novi vos: diſcedite à me qui operam datis tranſgreſſioni legis.

24 Quiſquis igitur audit ex me ſermones illos & eos præſtat, aſſimilabo eum viro prudenti, qui ædificavit domum ſuam ſuper petram:

25 Decidit autem nimbus, & venerunt flumina, & flaverunt venti, & inciderunt domui illi: ſed non crecidit, fundata enim fuerat ſuper petram.

26 Et quiſquis audit ex me hos ſermones, & eos non præſtat, aſſimilabitur viro fatuo, qui ædificavit domum ſuam ſuper arenam.

27 Deſcendit autem pluvia, & venerunt flumina, & flaverunt venti, & impegerunt in domum illam; & cecidit, & fuit caſus ejus magnus.

28 Factum eſt autem, quum finiſſet Jeſus ſermones iſtos, ut percelleretur turba ſuper doctrinâ ipſius.

29 Docebat enim eos ut habens auctoritatem, non autem ut ſcribæ.

CAP. VIII.

Leproſus, centurionis puer, & ſocrus Petri, ſanantur. Sedatur tempeſtas à Chriſto, & dæmones ex hominibus ejecti in porcos ruunt.

DEſcendentem autem eum è monte ſequuta eſt turba multa.

2 Et ecce, leproſus quum veniſſet, adoravit eum, dicens, Domine, ſi velis, potes me purgare.

3 Extensâque manu tetigit eum Jeſus, dicens, Volo, purgator. Statim igitur purgata fuit ejus lepra.

4 Tunc dicit ei Jeſus, Vide *ut* nulli dicas: ſed abi, oſtende te ſacerdoti, & offer donum illud quod imperavit Moſes, *ut hoc ſit* eis teſtimonio.

5 Ingreſſum autem Jeſus Capernaum adiit centurio, precans eum,

6 Et dicens, Domine, puer meus projectus eſt domi paralyticus, & vehementer torquetur.

7 Tunc dicit ei Jeſus, Ego quum venero, ſanabo eum.

8 Et reſpondens centurio dixit, Domine, non ſum dignus ut ſub tectum meum ingrediaris; ſed ſolùm loquere, & ſanabitur puer meus.

9 Etenim ego ſum homo ſub poteſtate *conſtitutus*, habens ſub me milites; & dico huic, Proficiſcere, & proficiſcitur; & alteri, Veni, & venit; & ſervo meo, Fac hoc, & facit.

10 *Hæc* autem quum audiſſet Jeſus, miratus eſt, & dixit iis qui ſequebantur, Amen dico vobis, ne in Iſraële quidem tantam fidem inveni.

11 Dico autem vobis, multos ab oriente & occidente venturos, & accubituros cum Abrahamo, & Iſaaco, & Jacobo, in regno cœlorum.

12 Filios verò regni ejectum iri in tenebras illas exteras: illic erit fletus & ſtridor dentium.

13 Et dixit Jeſus centurioni, Abi; &, ut credidiſti, fiat tibi. Sanatuſque eſt puer ejus eo ipſo momento.

14 Et quum veniſſet Jeſus domum Petri, vidit ſocrum ejus in lecto projectam, & febricitantem.

15 Tetigitque manum ejus, & dimiſit eam febris: & ſurrexit ac miniſtravit eis.

16 Quum autem ſerum *diei* eſſet, obtulerunt ei dæmoniacos multos: & ejecit ſpiritus verbo, omneſque malè habentes ſanavit:

17 Ut impleretur quod dictum eſt per Eſaiam prophetam, dicentem, Ipſe invaletudines noſtras accepit, & morbos portavit.

18 Quum vidiſſet autem Jeſus turbam multam circum ſeſe, juſſit ut abiretur in ulteriorem *ripam*.

19 Et quum acceſſiſſet quidam ſcriba, dixit ei, Magiſter, ſequar te quocunque abieris.

20 Tunc dicit ei Jeſus, Vulpes habent luſtra, & volucres cœli nidos; Filius autem hominis non habet ubi caput reclinet.

21 Alius autem ex diſcipulis ejus dixit ei, Domine, permitte mihi primùm abire, & ſepelire patrem meum.

22 Jeſus autem dixit ei, Sequere me, & ſine ut mortui ſepeliant mortuos ſuos.

23 Ipſum autem ingreſſum in navigium, ſequuti ſunt eum diſcipuli ejus.

24 Et ecce, concuſſio magna facta eſt in mari, adeò ut navis operiretur fluctibus; ipſe verò dormiebat.

25 Et accendentes diſcipuli excitaverunt eum, dicentes, Domine, ſerva nos, perimus.

26 *Ipſe* verò dixit eis, Quid timidi eſtis, ô exiguâ fide præditi? Tunc experrectus objurgavit ventos & mare; & facta eſt tranquillitas magna.

27 Homines autem illi mirati ſunt, dicentes, Qualis eſt iſte, quòd venti quoque & mare auſcultant ei?

28 Et quum veniſſet ipſe ad ulteriorem ripam, in regionem Gergeſenorum, occurrerunt ei duo dæmoniaci, è monumentis prodeuntes, fævi valdè, adeò ut non valeret quiſquam præterire per viam illam.

29 Et

29 Et ecce clamârunt, dicentes, Quid nobis tecum? Jesu Fili Dei! veniſti huc vexatum nos ante conſtitutum tempus?

30 Erat autem longè ab eis grex porcorum multorum paſcens.

31 Dæmones verò precabantur eum, dicentes, Si ejicis nos, permitte nobis abire in gregem porcorum illorum.

32 Et ait eis, Abite. Illi verò egreſſi abiêrunt in illum gregem porcorum: & ecce ruit totus ille grex porcorum è præcipitio in mare, & mortui ſunt in aquis.

33 Paſtores autem fugerunt: & quum abiiſſent in urbem, renunciârunt omnia, & quæ demoniacis facta fuerant.

34 Et ecce tota urbs illa exivit in occurſum Jeſu, & quum vidiſſent eum, rogârunt ut digrederetur à finibus ſuis.

CAP. IX.

Chriſtus peccata & paralyſin ſolvit, Matthæum vocat, quinque edit miracula, & in multâ meſſe operarios jubet petere.

INgreſſus igitur navigium, trajecit, & venit in ſuam urbem.

2 Et ecce, obtulerunt ei paralyticum in lecto projectum; quumque vidiſſet Jeſus fidem eorum, dixit paralytico, Confide, fili, remiſſa ſunt tibi peccata tua.

3 Et ecce quidam è ſcribis dicebant apud ſe, Iſte blaſphemat.

4 Et quum vidiſſet Jeſus cogitationes eorum, dixit, Quid cogitatis mala in cordibus veſtris?

5 Utrum enim eſt facilius dicere, Remiſſa ſunt tibi peccata, an dicere, Surge et ambula?

6 Ut autem ſciatis poteſtatem habere Filium hominis in terrâ remittendi peccata, tunc dicit paralytico, Surge, attolle tuum lectum, & abi domum tuam.

7 Tunc *ille* ſurrexit, abiitque domum ſuam.

8 Turba verò quum *hoc* vidiſſet, mirata eſt, & glorificavit Deum, qui dediſſet talem poteſtatem hominibus.

9 Et quum digrederetur Jeſus illinc, vidit quendam ſedentem ad telonium, qui Matthæus dicebatur, & dixit ei, Sequere me. Atque *is* ſurgens ſecutus eſt eum.

10 Et factum eſt, quum Jeſus accumberet domi *illius*, ecce, multi publicani & peccatores, qui venerant, ſimul accubuerunt cum Jeſu et diſcipulis ejus.

11 Quum autem *id* vidiſſent Phariſæi dixerunt diſcipulis ejus, Quare cum publicanis & peccatoribus edit doctor ille veſter?

12 Jeſus autem quum *hoc* audîſſet, dixit iis, Iis qui valent non eſt opus medico, ſed iis qui malè *ſe* habent.

13 Ite verò & diſcite quid ſit, Miſerationem volo, & non ſacrificium, non enim veni vocatum juſtos, ſed peccatores ad reſipiſcentiam.

14 Tunc adeunt eum diſcipuli Johannis, dicentes, Quare nos & Phariſæi multum jejunamus, diſcipuli verò tui non jejunant?

15 Et dixit eis Jeſus, Num poſſunt filii thalami lugere, quamdiu cum eis eſt ſponſus; aderunt autem dies, quum tolletur ab eis ſponſus, & tunc jejunabunt.

16 Nullus autem indit panniculum novum in veſtimentum vetus, illud enim ipſius ſupplementum tollit *aliquid* ex illo veſtimento, et fit pejor fiſſura.

17 Neque injiciunt vinum novum in utres veteres: alioqui rumpuntur utres, & *tum* vinum effunditur, tum utres pereunt: ſed in-

jiciunt vinum novum in utres recentes, & utraque conſervantur.

18 Hæc eo loquente; ipſis ecce, quidam præfectus *ſynagogæ* venit, & adoravit eum, dicens, Filia mea modò defuncta eſt: ſed veni, & impone manum tuam ſuper eam, & vivet.

19 Tunc ſurgens Jeſus ſequutus eſt eum, & diſcipuli ejus.

20 Et ecce, mulier ſanguinis profluvio laborans à duodecim annis, accedens à tergo, tetigit fimbriam veſtimenti illius.

21 Dicebat enim apud ſe, Si ſolùm tetigero veſtimentum ejus, liberabor.

22 Jeſus verò converſus, & intuitus eam, dixit, Confide, filia; fides tua te liberavit. Et liberata fuit mulier ab eo momento.

23 Et quum veniſſet Jeſus domum præfecti *ſynagogæ*, vidiſſetque tibicines & turbam tumultuantem;

24 Dicit eis, Recedite; non enim mortua eſt puella, ſed dormit. Et deridebant eum.

25 Quum autem fuiſſet ejecta turba, ingreſſus prehendit manum ejus, et ſurrexit adoleſcentula.

26 Et exiit hæc fama in totam illam regionem.

27 Quumque digrederetur illinc Jeſus, ſecuti ſunt eum duo cæci, clamantes, & dicentes, Miſerere noſtri, Fili David.

28 Quum autem veniſſet domum, adiêrunt eum cæci illi, & dicit eis Jeſus, creditis me hoc poſſe facere? Dicunt ei, Etiam Domine.

29 Tunc tetigit oculos eorum, dicens, Secundùm fidem veſtram fiat vobis.

30 Et aperti ſunt oculi eorum; & graviter interminatus eſt eis Jeſus, dicens, Videte nemo ſciat.

31 At illi egreſſi ſparſerunt ejus famam in totâ illâ regione.

32 Ipſis autem egredientibus, ecce, obtulerunt ei hominem mutum dæmoniacum.

33 Et ejecto dæmonio loquutus eſt mutus: & mirata eſt turba, dicens, Nunquam apparuit tale quidpiam in Iſraële.

34 Phariſæi verò dicebant, Per principem dæmoniorum ejicit dæmonia.

35 Et obibat Jeſus urbes omnes ac vicos, docens in ſynagogis eorum, & prædicans evangelium regni, & ſanans quemvis morbum, & quemvis languorem in populo.

36 Quum vidiſſet autem turbam, commiſeratione intimâ commotus eſt ſuper eis, quòd eſſent diſſipati et diſjecti quaſi oves non habentes paſtorem.

37 Tunc dicit diſcipulis ſuis, Ipſa quidem meſſis multa, operarii autem pauci.

38 Rogate igitur Dominum meſſis, ut emittat operarios in meſſem ſuam.

CAP. X.

Vocatio xii *Apoſtolorum, illorumque perſecutio, conſolatio, & ſummaria inſtructio.*

TUNC advocatis duodecim diſcipulis ſuis, dedit eis poteſtatem adverſùs ſpiritus impuros, ut ejicerent eos, & ſanarent omnem morbum & omnem languorem.

2 Porrò duodecim apoſtolorum nomina ſunt hæc: Primus Simon qui dicitur Petrus, & Andreas frater ejus, Jacobus filius Zebedæi, & Johannes frater ejus.

3 Philippus & Bartholomæus, Thomas & Matthæus ille publicanus, Jacobus filius Alphæi, & Lebbæus cognominatus Thaddæus.

4 Simon Canaanites, & Judas Iſca-

Iscariotes, qui etiam prodidit eum.

5 Hos duodecim misit Jesus, & addidit eis mandata, dicens, In viam gentium nè abieritis, & in urbem Samaritanorum nè ingrediamini:

6 Sed proficiscimini potiùs ad oves perditas domûs Israëlis.

7 Iter facientes verò proclamate, dicentes, Appropinquavit regnum cœlorum.

8 Ægrotos sanate, leprosos purgate, mortuos suscitate, dæmonia ejicite: dono accepistis, dono date.

9 Ne comparate aurum, neque argentum, neque æs in zonis vestris:

10 Neque peram ad iter, neque binas tunicas, neque soleas, neque baculum: nam dignus est operarius alimento suo.

11 In quamcunque verò urbem aut vicum introieritis, exquirite quis in eâ sit dignus: & illic manete usquedum exeatis.

12 Introeuntes autem domum, salutate eum.

13 Et si quidem fuerit domus digna, venito pax vestra supra eam: sin autem non fuerit digna, pax vestra ad vos revertitor.

14 Et quicunque non exceperit vos, neque audierit sermones vestros, exeuntes domo aut ex urbe illâ, excutite pulverem pedum vestrorum.

15 Amen dico vobis, tolerabilior erit conditio terræ Sodomorum & Gomorrhæorum in die judicii, quàm urbis illius.

16 Ecce ego mitto vos ut oves in medio luporum: estote igitur prudentes ut serpentes & simplices ut columbæ.

17 Cavete verò ab hominibus: tradent enim vos in concessus, & in conventibus suis flagellabunt vos.

18 Sed & ad præsides ac reges ducemini meâ causâ, *ut hoc sit*, eis & gentibus testimonium.

19 Sed quum tradent vos, ne estote soliciti quomodo aut quid loquamini; dabitur enim vobis illo momento quod loquamini.

20 Non enim vos estis qui loquimini, sed Spiritus Patris vestri *is* est qui loquitur in vobis.

21 Tradet autem frater fratrem ad mortem, & pater filium: & insurgent liberi in parentes, & morte mulctandos eos curabunt.

22 Et eritis exosi omnibus propter nomen meum: verùm qui sustinuerit ad finem usque, is servabitur.

23 Quum autem persequentur vos in eâ urbe, fugite in aliam: Amen enim dico vobis, nequaquam obieritis urbes Israëlis, dum venerit filius hominis.

24 Non est discipulus supra doctorem, neque servus supra dominum suum.

25 Sufficiat discipulo ut sit sicut doctor ipsius, & *ut* servus *sit* sicut dominus ipsius. Si ipsum patremfamiliâs Beelzebulum vocarunt, quantò magis domesticos ejus?

26 Itaque ne eos timete: nihil enim est opertum, quod non sit retegendum, & nihil occultum, quod non sit cognoscendum.

27 Quod dico vobis in tenebris, dicite in luce: & quod in aurem auditis, prædicate in solariis.

28 Et nè timete vobis ab iis qui trucidant corpus, animam autem non possunt trucidare: sed timete potiùs eum qui potest & animam & corpus perdere in gehennâ.

29 Nonne duo passerculi assario veneunt? & unus ex eis non cadet in terram sine patre vestro.

30 Vestri verò etiam capilli

capitis omnes numerati ſunt.

31 Nec igitur timete: vos multis paſſerculis præſtatis.

32 Quiſquis igitur agnoſcet me coram hominibus, agnoſcam & ego eum coram patre meo qui eſt in cœlis.

33 Quiſquis autem abnegaverit me coram hominibus, abnegabo eum & ego coram patre meo qui eſt in cœlis.

34 Ne exiſtimate me veniſſe immiſſurum pacem in terram; non veni immiſſurus pacem, ſed gladium.

35 Nam veni facturus ut diſſideat filius à patre ſuo, & filia à matre ſuâ, & nurus à ſocru ſuâ.

36 Et inimici hominis *erant qui ſunt* domeſtici ipſius.

37 Qui amat patrem aut matrem ſupra me, non eſt me dignus: et qui amat filium aut filiam ſupra me, non eſt me dignus.

38 Et qui non accipit crucem, ac pone me ſequitur, non eſt me dignus.

39 Qui invenerit animam ſuam perdet eam: & qui perdiderit animam ſuam meâ cauſâ, inveniet eam.

40 Qui recipit vos, me recipit; & qui me recipit, recipit eum qui miſit me.

41 Qui recipit prophetam nomine prophetæ, mercedem prophetæ accipiet: & qui recipit juſtum nomine juſti, mercedem juſti accipiet.

42 Et quicunque potum dederit uni ex his parvis poculum frigidæ ſolùm nomine diſcipuli, amen dico vobis, non perdiderit mercedem ſuam.

CAP. XI.

Legatio Johannis ad Chriſtum, Chriſtique concio legalis & evangelica.

ET factum eſt, quum finem feciſſet Jeſus præcipiendi duodecim diſcipulis ſuis, ut digreſſus illinc doceret, & prædicaret in urbibus eorum.

2 Johannes autem, quum audiiſſet in vinculis opera Chriſti, miſſis duobus ex diſcipulis ſuis,

3 Dixit ei, Tune is es qui venturus erat, an alium expectabimus?

4 Et reſpondens Jeſus dixit eis, Ite & renunciate Johanni quæ auditis & videtis.

5 Cæci viſum recipiunt, & claudi ambulant, leproſi mundantur, & ſurdi audiunt, mortui ſuſcitantur, & pauperibus evangelizatur:

6 Et beatus eſt qui non fuerit offenſus in me.

7 Illis autem abeuntibus, cœpit Jeſus dicere turbæ de Joanne, Quid exiſtis in deſertum ſpectaturi? arundinem quæ agitur a vento?

8 Sed quid exiſtis viſuri? hominem mollibus veſtibus amictum? ecce, qui gerunt molles veſtes in domibus regum ſunt.

9 Sed quid exiſtis viſuri? prophetam? certè dico vobis etiam ampliùs quàm prophetam.

10 Iſte enim eſt, de quo ſcriptum eſt, Ecce, ego emitto nuncium meum ante faciem tuam, qui præparabit viam tuam coram te.

11 Amen dico vobis, non eſt ſuſcitatus inter genitos è mulieribus quiſquam major Joanne Baptiſtâ: ſed qui eſt minimus in regno cœlorum, major eo eſt.

12 Porrò à diebus Joannis Baptiſtæ uſque nunc regno cœlorum, vis affertur, & violenti rapiunt illud.

13 Nam omnes prophetæ & ipſa lex uſque ad Joannem prophetârunt.

14 Et, ſi vultis *hoc* recipere, ipſe eſt Elias ille, qui venturus erat.

15 Qui habet aures ad audiendum, audiat.

16 Sed

16 Sed cui assimilabo gentem istam? Similis est puerulis qui sedent in foris, et acclamant sodalibus suis,

17 Ac dicunt: Tibiis cecinimus vobis, et non saltâstis: lamentati sumus vobis, et non planxistis.

18 Venit enim Joannes, nec edens nec bibens, et aiunt Dæmonium habet.

19 Venit Filius hominis edens ac bibens, et dicunt, Ecce homo edax et vini potor, publicanorum amicus et peccatorum. Sed justificata est sapientia à filiis suis.

20 Tunc cæpit cum probris increpare civitates, in quibus editæ fuerant plurimæ virtutes ipsius, quod non respuissent; *dicens*,

21 Væ tibi, Chorazin, væ tibi, Bethsaida: nam si Tyri & Sidone editæ fuissent virtutes quæ editæ sunt apud vos, olim cum sacco et cinere *sedentes* respuissent.

22 Quinetiam dico vobis, Tyro et Sidoni tolerabilior erit conditio in die judicii, quam vestra.

23 Et tu, Capernaum, quæ es usque ad cœlum sublata, usque ad inferos deprimeris: nam si Sodomis editæ fuissent virtutes quæ editæ sunt apud te, mansissent usque ad hodiernum diem.

24 Quinetiam dico vobis, terræ Sodomorum tolerabilior erit conditio in die judicii quàm tua.

25 In illo tempore respondens Jesus dixit, Gloriam tibi tribuo, Pater domine cœli et terræ, quòd hæc occultaveris à sapientibus et intelligentibus, et ea retexeris infantibus.

26 Etiam, Pater, quia ita placuit tibi.

27 Omnia mihi tradita sunt à Patre meo: et nemo novit Filium nisi Pater, neque Patrem quisquam novit nisi Filius, et cuicunque voluerit Filius retegere.

28 Venite ad me omnes qui fatigati estis et onerati, et ego faciam ut requiescatis.

29 Attollite jugum meum in vos, et discite à me, quòd mitis sim et humilis corde: et invenietis requiem animabus vestris.

30 Jugum enim meum facile est, et onus meum leve est.

CAP. XII.

Quid sabbato et sacrificio præstantius. Diabolum non posse ejici nisi digito Dei, et bonum esse debere qui bene agat. Jonas typus Christi.

ILLO tempore ibat Jesus sabbato per sata: discipuli verò ipsius esuriebant, cœperuntque vellere spicas et edere.

2 Pharisæi verò, quum *hoc* vidissent, dixerunt ei, Ecce, discipuli tui faciunt quod non licet facere sabbato.

3 Ipse autem dixit eis, Non legistis quid fecerit David, quum esuriit ipse, et qui erant cum eo?

4 Quomodo introierit domum Dei, et panes præpositionis ederit, quibus vesci non erat ipsi licitum, neque iis qui cum eo erant, sed sacerdotibus solis?

5 Aut non legistis in lege, sabbatis sacerdotes in templo sabbatum profanare, et inculpabiles esse?

6 Dico autem vobis, *quendam* templo majorem hîc esse.

7 Quod si nôssetis quid sit, Misericordiam volo, et non sacrificium, non condemnâssetis inculpabiles.

8 Nam dominus est etiam sabbati Filius hominis.

9 Et digressus illinc, venit in synagogam eorum.

10 Et ecce, quidam *illic* erat manum habens aridam: et interrogârunt eum dicentes, Licetne

ſabbatis *quempiam* ſanare? ut accuſarent eum.

11 Ipſe verò dixit eis, Quis erit ex vobis qui habeat ovem unam, ut ſi ea inciderit ſabbato in foveam, non apprehendat eam et erigat?

12 Quantùm autem homo præſtat ovi? itaque licet ſabbatis benefacere.

13 Tunc dixit homini illi, Protende manum tuam, et *is* extendit, eſtque reſtituta ſana ut altera.

14 Phariſæi verò egreſſi ceperunt conſilium adverſus eum, ut eum perderent.

15 Jeſus autem quum *hæc* nôſſet, feceſſit illinc, ſequutaque eſt eum turba multa, ſanivitque eos omnes.

16 Et interminatus eſt eis, ne ſe manifeſtum facerent.

17 Ut impleretur quod dictum erat per Eſaiam prophetam, dicentem:

18 Ecce ſervus ille meus quem elegi, dilectus ille meus in quo acquieſcit anima mea: ponam Spiritum meum ſuper eum, & judicium gentibus annunciabit:

19 Non litigabit, neque clamitabit, neque audiet quiſquam in plateis vocem ejus:

20 Arundinem quaſſatam non confringet, et linum fumigans non extinguet, uſquedum protulerit ad victoriam judicium;

21 Et in ejus nomine gentes ſperabunt.

22 Tunc oblatus eſt ei dæmoniacus cæcus et mutus: ei ſanavit eum, adeò ut qui cæcus et mutus *fuerat*, et loqueretur et videret.

23 Et obſtupuit tota turba, dicebatque, nonne iſte eſt filius ille Davidis?

24 Phariſæi verò, quum hæc audiſſent, dicebant, iſte non ejicit dæmonia niſi per Beelzebulem principem dæmoniorum.

25 Jeſus autem, quum ſciret cogitationes eorum, dixit eis. Omne regnum diſſidens adverſus ſeſe vaſtatur: et omnis urbs aut domus diſſidens adverſus ſeipſam, non ſtabit.

26 Sed ſi Satanas Satanam ejicit, adverſus ſeipſum diſſidet: quomodo ergo ſtabit regnum ejus?

27 Et ſi ego per Beelzebulem ejicio dæmonia, filii veſtri per quem ea ejiciunt? propterea ipſi erunt veſtri judices.

28 Sin autem per Spiritum Dei ego ejicio dæmonia, nempe pervenit ad vos regnum Dei.

29 Nam quomodo poteſt aliquis ingredi domum potentis *alicujus*, et vaſa ejus diripere, niſi primo vinxerit potentem illum; et tunc domum illius diripiet.

30 Qui non eſt mecum, adverſum me eſt: et qui non cogit mecum, ſpargit.

31 Propterea dico vobis, quod vis peccatum et blaſphemia remittetur hominibus: blaſphemia verò in Spiritum non remittetur hominibus.

32 Et quiſquis locutus fuerit adverſus Filium hominis, remittetur ei; quiſquis autem fuerit loquutus adverſus Spiritum ſanctum, non remittetur ei neque in hoc ſeculo, neque in futuro.

33 Aut facite arborem bonam et fructum ejus bonum; aut facite arborem putrem, et fructum ejus putrem; nam è fructu arbor cognoſcitur.

34 Progenies viperarum, quomodo poſſitis bona loqui, quum ſitis mali? nam ex redundantia cordis os loquitur.

35 Bonus homo è bono theſauro cordis profert bona: et malus homo ex malo theſauro profert mala

36 S

36 Sed dico vobis quodcunque verbum otiosum loquuti fuerint homines, de eo reddituros rationem in die judicii.

37 Ex sermonibus enim tuis justificaberis, et ex sermonibus tuis condemnaberis.

38 Tunc responderunt quidam è Scribis et Pharisæis, dicentes, Præceptor, velimus ex te signum videre.

39 Ipse verò respondens dixit eis, Gens mala et adulterina signum requiret, sed signum non dabitur ei, nisi signum illud Jonæ prophetæ.

40 Sicut enim fuit Jonas in ventre ceti tres dies et tres noctes, ita erit Filius hominis in corde terræ tres dies et tres noctes.

41 Ninivetæ resurgent in judicio cum gente istâ, et condemnabunt eam: quòd ipsi resipuerint ad præconium Jonæ; et ecce, plùs quam Jonas *est* in hoc loco.

42 Regina Austri surget in judicio cum gente ista, et condemnabit eam: quòd venerit à terminis terræ, ut audiret sapientiam Solomonis; et ecce plùs quam Solomon *est* in hoc loco.

43 Ceterùm quum impurus spiritus exierit à quopiam, ambulat per arida loca, quærens requiem, et non invenit.

44 Tunc dicit, Revertar domum meam, unde exivi. Et quum venit, invenit *eam* vacantem, versam et ornatam.

45 Tunc abit et accipit secum septem alios spiritus pejores quam ipse *sit*, et ingressi habitant illîc; fitque ultima conditio hominis illius deterior priore: Ita etiam erit genti isti malæ.

46 Quum autem adhuc loqueretur turbæ, ecce, mater, et fratres ejus adstiterunt foris, querentes ejus colloquium.

47 Dixit autem ei quidam, Ecce, mater tua, et fratres tui foris adstant, quærentes tuum colloquium.

48 Ipse verò respondens dixit illi qui *hoc* ei dixerat: Quæ est mater mea, et qui sunt fratres mei?

49 Et protensâ manu suâ in discipulos suos, dixit, Ecce mater mea, et fratres mei:

50 Quisquis enim fecerit quod vult Pater ille meus qui est in cœlis, is est meus frater, et soror, et mater.

CAP. XIII.

Conscio Christi complexa parabolam de semine et septem alias. Despicitur Jesus à cognatis.

ILLO verò die egressus Jesus demo, sedit apud mare.

2 Et coacta est ad eum turba multa, adeò ut navigium ingressus federet: tota autem turba in litore adstabat.

3 Et loquutus est eis multa per parabolas, dicens, Ecce *quidam* sator exiit ad serendum.

4 Et quum is seminaret, alia quidem ceciderunt secundum viam; et venerunt volucres, et devoraverunt ea.

5 Alia verò ceciderunt in petrosa, ubi non habebant terram multam, et statim exorta sunt, propterea quod non habebant profundam terram.

6 Sole autem exorto, ardore tacta sunt, et propterea quòd non habebant radicem exaruerunt.

7 Alia verò ceciderunt in spinas; et ascenderunt spinæ, et suffocarunt ea.

8 Alia verò ceciderunt in terram bonam, et ediderunt fructum aliud quidem centena, aliud vero sexagena, aliud verò tricena.

9 Qui habet aures ad audiendum, audiat.

10 Tunc

10 Tunc accedentes diſcipuli dixerunt ei, Quare per parabolas loqueris eis?

11 Ipſe verò reſpondens dixit eis, Quia vobis datum eſt nôſſe myſteria regni cœlorum, illis autem non eſt datum.

12 Quiſquis enim habet dabitur ei, et ampliùs habebit; quiſquis autem non habet, etiam quod habet tolletur ab eo.

13 Propterea per parabolas loquor eis, quia videntes non vident, et audientes non audiunt, nec intelligunt.

14 Itaque completur in ipſis prophetia Eſaiæ quæ dixit, Audita audietis, et non intelligitis; et videntes videbitis, et non cernetis.

15 Craſſum factum eſt enim cor populi hujus, et auribus graviter audiêrunt, et oculis ſuis conniverunt: ne quando cernant oculis, et auribus audient et corde intelligant, et ſe convertant, et ſanem eos.

16 Veſtri verò beati ſunt oculi quòd videant, et aures veſtræ quòd audiant.

17 Amen enim dico vobis, multi prophetæ et juſti deſiderârunt videre quæ videtis, et non viderunt; et audire quæ auditis, et non audiêrunt.

18 Vos igitur audite parabolam ejus qui ſeminat.

19 Quoties quiſquam audit ſermonem de regno illo, et non attendit, venit ille Malus, et rapit quod ſatùm eſt in corde ipſius; is eſt qui ſecundum viam ſemen excepit.

20 Qui verò in petroſa ſemen excepit, is eſt qui ſermonem audit, et eum ſtatim cum gaudio excipit:

21 Non habet autem radicem in ſeſe, ſed temporarius eſt; ortâque compreſſione vel perſecutione propter ſermonem, ſtatim offenditur.

22 Qui verò in ſpinas ſemen excepit, is eſt qui ſermonem audit: ſed ſolicitudo ſeculi hujus et fallacia divitiarum ſuffocat ſermonem qui ſit fructûs expers.

23 Qui vero in terram bonam excepit ſemen, is eſt qui ſermonem audit, et intelligentiam intendit; qui videlicet fructum fert, editque alius quidem centena, alius ſexagena, alius verò tricena.

24 Aliam parabolam propoſuit eis dicens, Simile eſt regnum cœlorum homini ſerenti bonum ſemen in agro ſuo.

25 Quùm autem dormirent homines, venit ejus inimicus, et ſevit zizania inter triticum, et abiit.

26 Quum verò germinâſſet herba, et fructum edidiſſet, tunc apparuerunt etiam zizania.

27 Accedentes autem ſervi patrisfamiliâs, dixerunt ei, Domine, nonne bonum ſemen ſeviſti in tuo agro? unde ergo habet zizania?

28 Ille verò dixit eis, Inimicus quiſpiam hoc fecit. Servi autem dixerunt ei, Vis igitur abeamus et colligamus ea?

29 Et ille dixit, Non: ne colligendo zizania eradicetis ſimul cum eis triticum.

30 Sinite utraque ſimul creſcere uſque ad meſſem: et tempore meſſis dicam meſſoribus, Colligite primùm zizania, et ligate ea in faſciculos, ad exurendum ea; triticum verò cogite in horreum meum.

31 Aliam parabolam propoſuit eis, dicens, ſimile eſt regnum cœlorum grano ſinapis, quod acceptum quiſpiam ſevit in agro ſuo.

32 Quod

32 Quod minimum quidem est omnium seminum: quum autem excreverit, maximum est olerum, & arborescit; adeò ut veniant volucres cœli & nidolentur in ramis ipsius.

33 Aliam parabolam loquutus est eis, *dicens*, Simile est regnum cœlorum fermento, quod acceptum mulier indidit in farinæ sata tria, usquequo fermentaretur tota.

34 Hæc omnia loquutus est Jesus per parabolas ad turbam, & absque parabolâ nihil loquutus est eis;

35 Ut compleretur quod dictum fuit per prophetam, dicentem, Aperiam per parabolas os meum: eructabo occultata à jacto mundi fundamento.

36 Tunc dimissâ turbâ venit domum Jesus, & adierunt eum discipuli ejus, dicentes, Edissere nobis parabolam zizaniorum agri illius.

37 Ipse verò respondens dixit eis, Qui seminat bonum semen est Filius hominis.

38 Ager autem est mundus: bonum verò semen sunt filii regni; zizania verò sunt filii illius mali:

39 Inimicus autem qui seminavit ea, est diabolus: messis verò consummatio seculi est: messores autem angeli sunt.

40 Sicut ergo colliguntur zizania, & igni exuruntur: ita erit in consummatione seculi hujus.

41 Mittet Filius hominis angelos suos, qui colligent ex ipsius regno omnia offendicula, et eos qui dant operam transgressioni legis:

42 Projicientque eos in fornacem ignis; illic erit fletus, stridorque dentium.

43 Tunc justi effulgebunt ut sol in regno patris sui. Qui habet aures ad audiendum, audiat.

44 Rursus, simile est regnum cœlorum thesauro occultato in agro, quem nactus quispiam occuluit, & præ gaudio quod accipit ex eo, subducit *sese* & omnia quæ habet vendit, emitque agrum illum.

45 Rursus, simile est regnum cœlorum cuidam negotiatori, quærenti pulchras margaritas.

46 Qui nactus quandam magni pretii margaritam, abiit, & vendidit omnia quæ habebat, et emit eam.

47 Rursum, simile est regnum cœlorum sagenæ jactæ in mare, & quæ ex cujusvis generis coëgit.

48 Quam impletam *piscatores* subduxerunt in litus: & sedentes quæ bona erant in vasa collegerunt; quæ verò putria, extrà abjecerunt.

49 Ita erit in consummatione seculi: prodibunt angeli, & segregabunt malos è medio justorum.

50 Projicientque eos in caminum ignis, illic erit fletus & stridor dentium.

51 Dicit eis Jesus, Intellexistis hæc omnia? Dicunt ei, Etiam, Domine.

52 Ipse verò dixit eis, Propterea omnis scriba edoctus in regno cœlorum, similis est cuipiam patrifamiliàs, qui profert è thesauro suo nova & vetera.

53 Et factum est, quum finîsset Jesus parabolas istas, ut solveret illinc.

54 Et quum venisset in patriam suam, docuit eis in synagogâ eorum, *adeò* ut percellerentur ac dicerent, Unde huic sapientia illa & virtutes?

55 Nonne iste est ille fabri filius? nonne mater ejus dicitur Maria,

Maria, & fratres ejus Jacobus & Joſes & Simon & Judas?

56 Et ſorores ejus nonne omnes apud nos ſunt? unde igitur iſti hæc omnia?

57 Et offendebantur in eo. Jeſus autem dixit eis, Non eſt propheta inhonoratus niſi in patriâ ſuâ & domo ſuâ.

58 Neque edidit illîc virtutes multas propter incredulitatem eorum.

CAP. XIV.

Herodis de Jeſu judicium. Quare Joannes vinctus & decollatus fuit. Miraculum quinque panum. Fide firmantur fluctus.

ILLO tempore audivit Herodes tetrarcha famam *de* Jeſu.

2 Et dixit pueris ſuis, Iſte eſt Joannes ille Baptiſta; ipſe ſuſcitatus eſt ex mortuis, et propterea virtutes agunt in eo.

3 Nam Herodes prehenſum Joannem vinxerat, et conjecerat in carcerem, propter Herodiadem uxorem Philippi fratris ſui.

4 Dicebat enim ei Joannes, Non licet tibi eam habere.

5 Et quum cuperet eum occidere, timuerat turbam quòd eum haberant ut prophetam.

6 Quum autem agerentur natalitia Herodis, ſaltaverat filia Herodiadis in medio et placuerat Herodi.

7 Unde cum jurejurando ſpoponderat, *ſe* daturum ei quicquid petiiſſet.

8 Illa verò prædocta à matre ſua, Da mihi (inquit) hic in patinâ caput Joannis Baptiſtæ.

9 Et contriſtatus fuerat rex: ſed propter jusjurandum, & eos qui ſimul accumbebant, juſſerat dari.

10 Et miſſo *carnifice* decollaverat Joannem in carcere.

11 Et allatum fuerat caput ejus in patinâ, datumque puellæ; & *ipſa* obtulerat illud matri ſuæ.

12 Et quum acceſſiſſent diſcipuli ejus, ſuſtulerunt corpus illius, illudque ſepeliêrunt; veneruntque & renunciaverunt Jeſu.

13 *Hæc* igitur quum audîſſet Jeſus, ſeceſſit illinc è navigio in deſertum locum privatum, & quum *hoc* audîſſet turba, pedibus ſequuta eſt eum ab urbibus.

14 Et egreſſus Jeſus vidit multam turbam; & commiſeratione intimâ commotus eſt erga eos, ſanavitque eorum ægrotos.

15 Quum autem ſerum diei eſſet, adierunt eum diſcipuli ejus, dicentes, Deſertus eſt locus, & tempus jam præteriit; dimitte turbam, ut abeuntes in vicos emant ſibi eſcas.

16 Jeſus autem dixit eis Non habent neceſſe abire; date eis vos quo veſcantur.

17 Ipſi vero dicunt ei, Non habemus hîc niſi quinque panes & duos piſces.

18 Ipſe autem dixit, Adferte mihi eos huc.

19 Et juſsâ turbâ per herbas diſcumbere, acceptis quinque illis panibus ac duobus piſcibus, ſuſpiciens in cœlum benedixit: & quum fregiſſet, dedit diſcipulis panes, diſcupuli verò turbæ.

20 Et comederunt omnes, & ſaturati ſunt: ſuſtuleruntque quod ſuperfuerat fragmentorum, duodecim cophinos plenos.

21 Qui autem ederant fuêre viri quaſi quinquies mille, abſque mulieribus ac puerulis.

22 Et ſtatim adegit Jeſus diſcipulos ſuos incendere in navigium, & præire ſibi in ripam alteram dum dimitteret turbam.

23 Dimiſsâ igitur turba, aſcendit in montem privatim ad orandum;

dam; quum autem ſerum diei eſſet, ſolus erat illic.

24 Navigium verò jam in medio maris erat, vexatum à fluctibus: nam ventus erat contrarius.

25 Quartâ autem noctis vigilatâ abiit ad eos Jeſus, ambulans ſuper mare.

26 Et eo viſo ſuper mare ambulante, diſcipuli turbati ſunt, dicentes, Spectrum eſt: & præ metu clamàrunt.

27 Sed ſtatim loquutus eſt eis Jeſus, dicens, Confide, ego ſum, ne timete.

28 Reſpondens autem ei Petrus dixit, Domine, ſi tu es, jube me ad te venire ſuper aquas.

29 Ipſe verò dixit, Veni. Et quum deſcendiſſet è navigio Petrus, ambulavit ſuper aquas, ut veniret ad Jeſum.

30 Videns autem ventum validum, timuit: & quum cœpiſſet demergi clamavit, dicens, Domine, ſerva me.

31 Statim verò Jeſus, extenſâ manu, apprehendit eum, dicitque ei, Exiguæ fide prædite, quid dubitâſti?

32 Et quum ipſi eſſent ingreſſi navigium, pacatus fuit ventus.

33 Qui autem erant in navigio, venientes adoraverunt eum, dicentes, Verè Dei Filius es.

34 Et cum trajeciſſent, venerunt in terram Genneſaret.

35 Et quum agnoviſſent eum viri loci illius, miſerunt in totam circumjacentem illam regionem, & obtulerunt ei omnes malè affectos.

36 Et precabantur eum, ut ſolùm tangerunt fimbriam pallii ipſius: & quotquot tetigerunt, liberati ſunt.

CAP. XV.

Incuſantur Apoſtoli de non lavatis manibus. Quid polluit hominem. Hiſtoria Cananææ, & ſeptem panum cum piſcibus.

TUNC quidem *qui* Hieroſolymis *advenerant* ſcribæ & Phariſæi, adiêrunt Jeſum, dicentes,

2 Quare diſcipuli tui tranſgrediuntur traditionem ſeniorum? non enim lavant manus ſuas, quum edunt panem.

3 At ille reſpondens dixit eis, Quare & vos tranſgredimini mandatum Dei per traditionem veſtram?

4 Nam Deus mandavit dicens, Honora patrem tuum & matrem; &, Qui maledixerit patri aut matri morte moriatur.

5 Vos autem dicitis, Quicunque dixerit patri aut matri, Donum *eſt* quocunque à me juvari poſſes, *inſons erit*; & nequaquam honoraverit patrem ſuum aut matrem ſuam.

6 Et irritum feciſtis mandatum Dei per traditionem veſtram.

7 Hypocritæ, benè de vobis prophetavit Eſaias, dicens:

8 Appropinquat mihi populus hic ore ſuo, & labiis me honorat: cor autem eorum procul abeſt à me.

9 Sed fruſtrà me colunt, docentes doctrinas *quæ ſunt* mandata hominum.

10 Et advocatâ turbâ dixit eis, Audite, et intelligite.

11 Non quod ingreditur in os, hoc polluit hominem: ſed quod egreditur ex ore, hoc polluit hominem.

12 Tunc accedentes diſcipuli ejus dixerunt ei, Nôſti Phariſæos audito iſto ſermone offenſos fuiſſe?

13 Ipſe verò reſpondens dixit, Omnis planta, quam non plantavit Pater ille meus cœleſtis, eradicabitur.

14 Omitte illos; duces sunt cæci cæcorum: quòd si cæcus cæcum per viam duxerit, ambo in foveam cadent.

15 Respondens autem Petrus dixit ei, Edissere nobis parabolam istam.

16 Jesus autem dixit, Adhuc & vos intelligentiâ caretis?

17 Nondum intelligitis, quicquid ingreditur in os, in ventrem cedere, & in latrinam ejici?

18 Quæ autem proficiscuntur ex ore, ex ipso corde egrediuntur, & ista polluunt hominem.

19 Nam ex corde egrediuntur cogitationes malæ, cædes, adulteria, fortationes, furta, falsa testimonia, maledicta.

20 Hæc sunt quæ polluunt hominem: Illotis autem manibus vesci non polluit hominem.

21 Et egressus illinc Jesus secessit in partes Tyri & Sidonis.

22 Et ecce, mulier Chananæa à finibus illis egressa clamitavit, dicens ei, Miserere mei, Domine Fili David; filia mea malè à dæmonio vexatur.

23 Ille verò non respondit ei quicquam. Tunc accedentes discipuli ejus rogârunt eum, dicentes, Dimitte eam, nam clamat post nos.

24 Ipse verò respondens dixit, Non sum missus nisi ad oves perditas domûs Israëlis.

25 Illa autem venit & adoravit eum, dicens, Domine, succurre mihi.

26 Ipse verò respondens dixit, Non est bonum accipere panem puerorum, & objicere catellis.

27 Ipsa autem dixit, Etiam, Domine: etenim catelli vescuntur micis, quæ cadunt è mensâ dominorum suorum.

28 Tunc respondens Jesus dixit ei, O mulier, magna *est* fides tua: fiat tibi ut vis. Et sanata fuit filia ejus ab ep momento.

29 Et digressus illinc Jesus venit juxta mare Galilææ: & quum ascendisset in montem, sedet illîc.

30 Tunc adiit eum turba multa, habens secum claudos, cæcos, mutos, mancos, & alios multos, & abjecerunt eos ad pedes Jesu: & sanavit eos:

31 *Adeò* ut turba mirata sit, quum videret mutos loquentes, mancos sanos, claudos ambulantes, cæcos videntes; & glorificârunt Deum Israëlis.

32 Jesus autem advocatis discipulis suis dixit, Commoveor misericordiâ erga turbam, quia jam triduum permanent apud me, & non habent quo vescantur: & dimittere eos jejunos nolo, ne viribus deficiant in viâ.

33 Tunc dicunt et discipuli ejus, Unde nobis in deserto tot panes ut saturemus turbam tantam?

34 Dicit igitur eis Jesus, Quot panes habetis? Illi autem dixerunt, Septem, & paucos piscículos.

35 Tunc jussit turbam discumbere humi.

36 Et acceptis septem illis panibus ac piscibus, quum gratias egisset, fregit, deditque discipulis suis; discipuli verò turbæ.

37 Comederuntque omnes, & saturati sunt: & sustulerunt quod superfuerat fragmentorum, septem sportas plenas.

38 Erant autem qui comederant quater mille viri, absque mulieribus & puerulis.

39 Tunc dimissâ turbâ inscendit in navigium, venitque in fines Magdalæ.

CAP. XVI.

Cavendum à fermento Pharisæorum

orum. Confessio Petri, petra & claves ecclesiæ. Abnegatio sui, & crux quàm necessaria.

ET quum accessissent Pharisæi & Sadducæi, tentantes, rogârunt eum, ut signum è cœlo sibi ostenderet.

2 Ipse verò respondens dixit eis, Quando serum est diei, dicitis, Serenitas *erit*; rubet enim cœlum.

3 Et manè, Hodie *erit* tempestas; rubet enim cœlum triste. Hypocritæ, faciem quidem cœli nôstis discernere, signa verò temporum illorum non potestis?

4 Gens mala & adulterina signum requirit: sed signum non dabitur ei, nisi signum illud Jonæ prophetæ. Et relictis ipsis abiit.

5 Et quum venissent discipuli ejus in ulteriorem ripam, obliti fuerant sumere panes.

6 Jesus autem dixit eis, Videte, & cavete à fermento Pharisæorum & Sadducæorum.

7 Ipsi vero disceptabant inter se, dicentes, Panes non sumpsimus.

8 *Id* autem quum nôsset Jesus, dixit eis, Quid disceptatis inter vos, exiguâ fide præditi, quòd panes non sumpsistis?

9 Non animadvertitis, neque meministis quinque illos panes *hominum* qninquies mille, & quot cophinos acceperitis?

10 Neque septem illos panes quater mille *hominum*, & quot sportas acceperitis?

11 Quomodo non animadvertitis me non dixisse vobis de pane, ut caveretis à fermento Pharisæorum & Sadducæorum?

12 Tunc intellexerunt eum non dixisse, ut caverent à fermento panis, sed à fermento doctrinæ Pharisæorum & Sadducæorum.

13 Quum venisset autem Jesus in partes Cæsareæ *quæ dicitur* Philippi, interrogavit discipulos suos, dicens, Quemnam esse me dicunt homines Filium hominis?

14 Illi verò dixerunt, Alii quidem Johannem Baptistam, alii verò Eliam, alii verò Jeremiam, aut unum ex prophetis.

15 Dicit eis, Vos autem quem me dicitis esse?

16 Respondens verò Simon Petrus dixit, Tu es Christus, Filius ille Dei viventis.

17 Tunc respondens Jesus dixit ei, Beatus es, Simon Bar-Jona: quia caro & sanguis *hæc* non retexit tibi, sed Pater meus qui est in cœlis.

18 Sed & ego tibi dico, Tu es Petrus, & super hanc petram ædificabo meam ecclesiam; & portæ inferorum non superabunt eam.

19 Et tibi dabo claves regni cœlorum: & quicquid ligaveris in terrâ, erit ligatum in cœlis, & quicquid solveris in terrâ, erit solutum in cœlis.

20 Tunc interdixit discipulis suis, ut nemini dicerent, se esse Jesum illum Christum.

21 Ex eo tempore cœpit Jesus indicare discipulis suis, oportere se abire Hierosolymam, & multa pati à senioribus & primariis sacerdotibus, & scribis, & occidi, & tertio die suscitari.

22 Et prehensum eum Petrus cœpit objurgare, dicens, Propitius tibi esto, Domine; nequaquam erit tibi hoc.

23 At ille sese convertens dixit Petro, Abscede à me, Satana, offendiculo es mihi: nam non sapis quæ *sunt* Dei, sed quæ sunt hominum.

24 Tunc Jesus dixit discipulis suis, Si quis vult post me venire, abdicet semetipsum, & attollat crucem suam, ac sequatur me.

25 Quisquis enim voluerit animam suam servare, perdet eam: quisquis autem perdiderit animam suam meâ causâ, inveniet eam.

26 Quid enim prodest cuipiam si totum mundum lucratus fuerit, animâ verò suâ mulctetur? aut quam dabit quispiam compensationem animæ suæ?

27 Futurum est enim, ut Filius hominis veniat cum gloriâ Patris sui, cum angelis suis: & tunc reddet unicuique secundum facta ipsius.

28 Amen dico vobis, sunt quidam ex his qui hic adstant, qui nequaquam gustabunt mortem, usquedum viderint Filium hominis venientem in regnum suum.

CAP. XVII.

Transformatio Christi. Elias quis. Quæ vis fidei. Christus prædicit passionem suam, & tributum solvit.

SExtâ verò post die assumit Jesus Petrum, ac Jacobum, & Joannem fratrem ejus, & subducit eos privatim in montem sublimem.

2 Transformatusque est coram eis, & fulsit facies ejus ut sol: vestimenta autem ejus facta sunt alba ut lux.

3 Et ecce, conspecti sunt eis Moses & Elias, cum eo colloquentes.

4 Respondens autem Petrus dixit Jesu, Domine, bonum est nos hîc esse: si vis faciamus hîc tria tabernacula, tibi unum, & Mosi unum, & Eliæ unum.

5 Adhuc eo loquente, ecce nubes lucida inumbravit eos: Et ecce vox è nube, dicens, Hic est Filius ille meus dilectus, ille in quo acquiesco: ipsum audite.

6 Et cum *hæc* audîssent discipuli, ceciderunt in faciem suam, & timuerunt vehementer.

7 Tunc accedens Jesus tetigit eos, dixitque, Surgite, & ne timete.

8 Sublatis autem oculis suis neminem viderunt, nisi Jesum solum.

9 Et cum descenderent de monte, mandavit eis Jesus, dicens, Nemini dixeritis quod vidistis, usquequo Filius hominis a mortuis resurgat.

10 Tunc interrogaverunt eum discipuli sui, dicentes, Quid igitur scribæ dicunt, oportere ut Elias primùm veniat?

11 Jesus autem respondens dixit eis, Elias quidem veniet primùm & restituet omnia:

12 Sed dico vobis, Eliam jam venisse, quem non agnoverunt, sed fecerunt ei quæcunque voluerunt; ita futurum est, ut & Filius hominis patiatur ab eis.

13 Tunc intellexerunt discipuli *eum* de Joanne Baptistâ *hæc* ipsis dixisse.

14 Et cùm venisset ad turbam, adiit eum quidam procidens ei ad genua.

15 Et dicens, Domine, miserere filii mei, quoniam lunaticus est, & malè afficitur: nam sæpe cadit in ignem, & sæpe in aquam:

16 Et obtuli eum discipulis tuis, nec potuerunt eum sanare.

17 Respondens autem Jesus dixit, O natio incredula et perversa, quousque tandem ero vobiscum? quousque tandem tolerabo vos? adducite mihi eum huc.

18 Et increpavit dæmonium Jesus; exiitque illud ab eo, et sanatus est puer ab illo momento.

19 Tunc adeuntes discipuli Jesum privatim, dixerunt, Quare nos non potuimus illud ejicere?

20 Jesus autem dixit eis, Propter incredulitatem vestram: amen quippe dico vobis, si habeatis fidem

qua-

quantulum *est* granum sinapis, dicetis huic monti, Transgreditor hinc illuc, et demigrabit: et nihil impossibile vobis erit.

21 Hoc verò genus *dæmonionum* non egreditur, nisi per precationem et jejunium.

22 Versantibus autem ipsis in Galilæâ, dixit eis Jesus, Futurum est ut Filius hominis tradatur in manus hominum;

23 Et trucidabunt eum, sed tertio die suscitabitur. Et contristati sunt vehementer.

24 Cùm autem venissent Capernaüm, venerunt ad Petrum qui didrachma accipiunt, dixeruntque, Præceptor vester non solvit didrachma?

25 Dicit, Etiam. Et cum ingressus fuisset domum, prævenit eum Jesus, dicens, Quid tibi videtur, Simon? Reges terræ à quibus accipiunt tributa et censum? à filiis suis, an ab alienis?

26 Dicit ei Petrus, Ab alienis. Ait ei Jesus, Nempe igitur liberi sunt filii.

27 Sed ne offendiculo simus eis, profectus ad mare, mitte hamum; et eum piscem, qui ascenderit primus, tolle, et aperto ore ejus invenies staterem: acceptum illum da eis pro me et pro te.

CAP. XVIII.

Pueruli imitandi proponuntur. Instituitur disciplina ecclesiastica.

EO ipso tempore adierunt Jesum discipuli, dicentes, Quisnam maximus est in regno cœlorum?

2 Et quum advocâsset puerulum Jesus, statuit eum in medio eorum.

3 Et dixit, Amen dico vobis, nisi vos converteritis, et fiatis ut pueruli, nequaquam ingrediemini in regnum cœlorum.

4 Quisquis igitur summiserit sese sicut *est* puerulus iste, is est maximus ille in regno cœlorum.

5 Et quisquis exceperit aliquem puerulum talem nomine meo, me excipit.

6 Quisquis autem offendiculo fuerit uni ex parvis istis qui in me credunt, præstiterit ei ut suspendatur mola asinaria in collo ejus, ac demergatur in profundo maris.

7 Væ mundo ab offendiculis: necesse est enim ut eveniant offendicula: veruntamen væ homini illi per quem offendiculum evenit

8 Si verò manus tua, vel pes tuus facit ut tu offendas, exscinde ea, et abjice abs te: bonum est tibi ad vitam ingredi claudum aut mancum, *potiùs* quàm duas manus, vel duos pedes, habentem, conjici in ignem illum æternum.

9 Et si oculus tuus facit ut tu offendas, erue eum, et abjice abs te: bonum est tibi luscum ingredi in vitam, *potiùs* quàm duos oculos habentem, conjici in gehennam ignis.

10 Videte ne contemnatis aliquem ex parvis istis: dico enim vobis, angelos eorum in cœlis per omne *tempus* intueri faciem Patris mei qui in cœlis est.

11 Venit enim Filius hominis, ut servet quod perierat.

12 Quid vobis videtur? si fuerint alicui homini centum oves, et erraverit una ex iis, nonne relictis ipsis nonaginta novem, profectus in montes quærit eam quæ aberraverat?

13 Quod si acciderit ut inveniat eam, Amen dico vobis, gaudet super ea magis quam super illis nonaginta noven quæ non aberrârant.

14 Ita non vult Pater vester qui in cœlis est, ut pereat ullus ex parvis istis.

15 Si verò peccaverit in te frater

ter tuus, ito, et argue eum inter te et ipsum solum: si te audierit, lucratus es fratrem tuum.

16 Sin verò te non audierit, assume tecum adhuc unum aut duos; ut ex ore duorum aut trium testium confirmetur res tota.

17 Quòd si neglexerit eos audire, dic ecclesiæ: quòd si ecclesiam audire neglexerit, sit tibi velut ethnicus et publicanus quispiam.

18 Amen dico vobis, quæcunque ligaveritis in terrâ, erunt ligata in cœlo; et quæcunque solveritis in terrâ, erunt soluta in cœlo.

19 Rursum dico vobis, Si duo ex vobis consenserint in terrâ de omni re, quam petierint, fiet eis à Patre meo qui in cœlis est.

20 Ubi enim sunt duo vel tres coacti in nomine meo, illic sum in medio eorum.

21 Tunc audiens eum Petrus dixit, Domine, quoties peccabit in me frater meus, et remittam ei? *an* usque septies?

22 Dicit ei Jesus, non dico tibi usque septies, sed usque septuagies septies.

23 Propterea simile est regnum cœlorum regi, qui voluit conferre rationem cum servis suis.

24 Et quum cœpisset conferre, oblatus est ei quidam debitor decies mille talentorum.

25 Quum autem is non posset *hæc* reddere, jussit eum dominus ejus venundari, et uxorem ejus, et liberos, et omnia quæ habebat, et reddi *debitum*.

26 Procidens ergo servus ille adorabat eum, dicens, Domine, cohibe iram adversum me, et omnia tibi reddam.

27 Commotus autem intimâ commiseratione dominus servi illius, dimisit eum, et mutuum remisit ei.

28 Egressus verò servus ille invenit unum ex conservis suis, qui debebat ei centum denarios; et prehensum eum suffocabat, dicens, Redde quod debes.

29 Procidens ergo conservus ejus ad ejus pedes, precabatur eum dicens, Cohibe iram adversum me, et omnia tibi reddam.

30 Ille verò noluit; sed abiens conjecit eum in carcerem, quousque redderet debitum.

31 Quum autem vidissent conservi ejus quæ facta fuerunt, doluerunt vehementer, ut quum venissent, declarârunt domino suo omnia quæ facta fuerant.

32 Tunc eo advocato, dominus ipsius dixit ei, Serve male, totum debitum illud remisi tibi, quia precatus es me:

33 Nonne oportuit et te misereri conservi tui, ut et ego tui misertus sum?

34 Et iratus dominus ejus tradidit eum tortoribus, usquequo redderet id omne quod sibi debebatur.

35 Ita et Pater ille meus cœlestis faciet vobis, nisi remiseritis suo quisque fratri ex cordibus vestris lapsis eorum.

CAP. XIX.

Jus divortii. Distinguuntur eunuchi. Acceptantur pueruli. Quid ad vitam promoveat, et quid impediat.

ET factum est, quum finisset Jesus sermones istos, ut solveret è Galilæâ, et venit in fines Judææ secus Jordanem.

2 Et sequuta est eum turba multa, sanavitque eos illic.

3 Tunc adierunt eum Pharisæi, tentantes eum, et dicentes ei, Licetne homini dimittere uxorem suam quâvis ex causâ?

4 Ille verò respondens dixit eis, Non

Non legiſtis Opificem ab initio feciſſe maſculum et fœminam ?

5 Et dixiſſe, Propterea derelinquet homo patrem et matrem, et agglutinabitur uxori ſuæ; et qui duo *fuerant*, erunt una caro ?

6 Itaque non ampliùs ſunt duo, ſed una caro: quod ergo Deus conjunxit, homo ne ſejungat.

7 Dicunt ei, Cur ergo Moſes mandavit dare libellum diſceſſionis et eam dimittere ?

8 Dicit iis, Moſes pro duritiâ cordis veſtri permiſit vobis dimittere uxores veſtras: cæterùm à principio non fuit ita.

9 Dico autem vobis, Quicunque dimiſerit uxorem ſuam, niſi ob ſcortationem, et aliam duxerit, mœchatur; et qui dimiſſam duxerit, mœchatur.

10 Dicunt ei diſcipuli ejus, Si tale eſt negotium hominis cum uxore, non expedit uxorem ducere.

11 Ipſe verò dixit eis, Non omnes ſunt capaces hujus ſermonis, ſed iis quibus datum eſt.

12 Sunt enim eunuchi, qui ex matris utero nati ſunt ita: et ſunt eunuchi, qui caſtrati ſunt ab hominibus: et ſunt eunuchi qui ſeipſos caſtrârunt propter regnum cœlorum. Qui poteſt capax eſſe *hujus rei*, capiat.

13 Tunc oblati ſunt ei pueruli, ut manus eis imponeret, et precaretur: diſcipuli autem objurgârunt eos.

14 Jeſus autem ait, Omittite iſtos pueruios, et ne prohibete eos ad me venire; talium eſt enim regnum cœlorum.

15 Et quum impoſuiſſet eis manus, profectus eſt illinc.

16 Et ecce, quidam accedens dicit ei, Doctor bone, quid boni faciam, ut habeam vitam æternam ?

17 Ipſe verò dixit ei, Cur me dicis bonum ? nullus eſt bonus, niſi unus, *nempe* Deus. Si vis autem ad vitam ingredi, ſerva mandata.

18 Dicit ei, Quæ ? Jeſus autem dixit, Non occides, Non mœchaberis, Non furaberis, Non dices falſum teſtimonium.

19 Honora patrem et matrem, et, Diliges proximum tuum ut teipſum.

20 Dicit ei adoleſcens ille, Omnia hæc obſervavi à juventute meâ; quo adhuc deficior ?

21 Ait ei Jeſus, Si vis perfectus eſſe, abi, vende quæ tibi ſuppetunt, et da pauperibus; et habebis theſaurum in cœlo, et adeſdum, ſequere me.

22 Quum audîſſet autem adoleſcens ille hunc ſermonem, abiit triſtitiâ affectus; habebat enim bona multa.

23 Jeſus autem dixit diſcipulis ſuis, Amen dico vobis, dives difficulter introibit in regnum cœlorum.

24 Rurſum verò dico vobis, Facilius eſt camelum per foramen acûs tranſire, quàm divitem in regnum Dei introire.

25 *His* autem auditis, diſcipuli ejus perculſi ſunt valde, dicentes, Quis ergo poteſt ſervari ?

26 Intuitus autem *eos* Jeſus dixit eis, Apud homines hoc impoſſibile eſt; apud Deum autem omnia poſſibilia ſunt.

27 Tunc reſpondens Petrus dixit ei, Ecce, nos reliquimus omnia, et ſequuti ſumus te: quid ergo erit nobis ?

28 Jeſus autem dixit eis, Amen dico vobis, vos qui ſequuti eſtis me in regeneratione, quum ſederit Filius hominis in throno gloriæ ſuæ, ſedebitis vos etiam, *iniquam*,

in thronis duodecim, judicantes duodecim tribus Iſrael.

29 Et quiſquis reliquerit domos, aut fratres, aut ſorores, aut patrem, aut matrem, aut uxorem, aut liberos, aut agros, cauſâ nominis mei, centuplicia accipiet, et vitam æternam hæreditatis jure poſſidebit.

30 Multi autem primi erunt ultimi, et ultimi primi.

CAP. XX.

Eccleſia eſt vinea. Zebedæorum petitio emendatur, et cæci duo ſanantur.

SImile enim eſt regnum cœlorum patrifamiliâs, qui exiit cum primâ luce ad conducendos operarios, *quos mitteret* in vineam ſuam.

2 Pactus autem cum operariis denario in diem, miſit eos in vineam ſuam.

3 Et egreſſus circa horam tertiam, vidit alios ſtantes in foro otioſos.

4 Et illis dixit, Abite et vos in vineam, et quodcunque juſtum fuerit dabo vobis.

5 Illi autem abierunt. Rurſum egreſſus circa ſextam et nonam horam, fecit itidem.

6 Circa horam autem undecimam egreſſus, invenit alios ſtantes otioſos, ac dixit eis, Cur hîc ſtatis totum diem otioſi?

7 Dicunt ei, Quia nemo nos conduxit. Dicit eis, Abite et vos in vineam, et quicquid fuerit juſtum, accipietis.

8 Quum autem ſerum diei eſſet, dicit dominus vineæ procuratori ſuo, Voca operarios, et redde eis mercedem, exorſus ab ultimis, uſque ad primos.

9 Et quum veniſſent qui circa undecimam horam *conducti fuerant*, acceperunt ſinguli denarium.

10 Quum veniſſent autem primi, exiſtimârunt ſe plùs eſſe accepturos: ſed acceperunt ipſi quoque ſinguli denarium.

11 Sed quum accepiſſent, murmurabant adverſus patremfamiliâs;

12 Dicentes, Iſti ultimi unam horam *opus* fecerunt, et eos æquales nobis feciſti, qui portavimus pondus diei et æſtum.

13 Ipſe verò reſpondens dixit uni eorum, Amice, non facio tibi injuriam; nonne denario pactus es mecum?

14 Tolle quod tuum eſt, et abi. Volo autem huic ultimo dare ut tibi.

15 Annon licet mihi quod volo facere in meis *rebus?* an oculus tuus malus eſt, quia ego bonus ſum?

16 Sic ultimi erunt primi, et primi ultimi: multi enim ſunt vocati, pauci vero electi.

17 Et aſcendens Jeſus Hieroſolymam, aſſumpſit duodecim diſcipulos ſuos privatim in viâ, et dixit eis,

18 Ecce aſcendimus Hieroſolymam, et Filius hominis tradetur primariis ſacerdotibus ac ſcribis, et condemnabunt eum morte;

19 Tradentque eum gentibus, ut illudant, et flagellent, et crucifigant: ſed tertio die reſurget.

20 Tunc venit ad eum mater filiorum Zebedæi cum filiis ſuis, adorans, et petens aliquid ab eo.

21 Ipſe vero dixit ei, Quid vis? Ait ei, Dic ut ſedeant iſti duo filii mei, unus ad dextram tuam, et alter ad ſiniſtram, in regno tuo.

22 Reſpondens autem Jeſus, dixit, Neſcitis quod petatis: poteſtis bibere poculum quod ego bibiturus ſum, et baptiſmate, quo ego

ego baptizor, baptizari? Dicunt ei, Possumus.

23 Tunc dicit eis, Poculum quidem meum bibetis, et baptismate quo ego baptizor baptizabimini: sedere autem ad dextram meam et sinistram meam, non est meum dare, sed *dabitur* quibus paratum est à Patre meo.

24 Et quum *hæc* audissent *alii* decem, indignati sunt de duobus fratribus.

25 Jesus autem, quum eos advocâsset, ait, Scitis principes gentium in eas dominari, et magnates potestatem exercere in eas.

26 Verum non ita erit inter vos: sed quicunque voluerit inter vos magnus fieri, esto vester minister.

27 Et quicunque voluerit inter vos primus esse, sit vester servus.

28 Sicut Filius hominis non venit ut sibi ministretur, sed ut ministret, detque animam suam *in* redemptionis pretium pro multis.

29 Egredientibus autem ipsis *urbe* Jericho, sequuta est eum turba multa.

30 Et ecce duo cæci sedentes apud viam, quum audivissent Jesum præterire, clamârunt, dicentes, Miserere nostri, Domine, Fili Davidis.

31 Turba autem objurgabat eos, ut silerent; illi verò magis clamabant, dicentes, Miserere nostri, Domine, Fili Davidis.

32 Et quum substitisset Jesus, vocavit eos, et ait, Quid vultis faciam vobis?

33 Dicunt ei, Domine, ut aperiantur oculi nostri.

34 Commiseratione autem intimâ commotus, Jesus tetigit oculos eorum: et statim visum receperunt oculi eorum; et *ipsi* sequuti sunt eum.

CAP. XXI.

Pompa regalis Christi asinâ vecti, læto Hosannâ excepti. Quis verè dicendus facere quod pater vult.

ET quum appropinquâssent Hierosolymis, et venissent Bethphagen ad montem olearum, tunc Jesus misit duos discipulos.

2 Dicens eis, Ite *in* vicum qui vobis est ex adverso, et statim invenietis asinam ligatam, et pullum cum eâ: solventes *eos* adducite mihi.

3 Et si quis vobis aliquid dixerit, dicite, Domino his opus est: statim autem mittet eos.

4 Hoc autem totum factum est, ut impleretur quod dictum est per prophetam, dicentem,

5 Dicite filiæ Sion, Ecce, rex tuus venit tibi mitis, et insidens asinæ, ac pullo fœtui subjugis *asinæ*.

6 Profecti autem sunt discipuli, feceruntque sicut imperârat eis Jesus.

7 Et adduxerunt asinam et pullum, et eis imposuerunt vestimenta sua, et collocârunt *ipsum* super ea.

8 Plurima autem turba straverunt vestimenta sua in viâ: alii verò cædebant ramos ex arboribus, et sternebant in viâ.

9 Porro turba quæ præibat, et quæ sequebatur, clamabat, dicens, Hosanna filio David: benedictus qui venit in nomine Domini, Hosanna, *O qui es* in *cœlis* altissimis.

10 Et quum introisset Hierosolymam, commota est universa urbs, dicens, Quis est hic?

11 Turba autem dicebat, Hic est Jesus ille propheta ortus Nazarethâ, urbe Galilææ.

12 Et introivit Jesus in templum Dei, et ejecit omnes qui vendebant et qui emebant in templo;

plo; mensasque nummulariorum, et cathedras vendentium columbas, subvertit.

13 Et dixit eis, Scriptum est, Domus mea domus precationis vocabitur; at vos feciſtis eam ſpelunçam latronum.

14 Tunc venerunt ad eum cæci et claudi in templo, et ſanavit eos.

15 Quum vidiſſent autem primarii ſacerdotes et ſcribæ miranda illa quæ fecerat, et pueros clamantes in templo, et dicentes, Hoſanna Filio David, indignati ſunt.

16 Et dixerunt ei, Audis quid iſti dicant? Jeſus autem dixit eis, Etiam; nunquam legiſtis, Ex ore infantium et lactantium perfeciſti laudem?

17 Et eis relictis, abiit Bethaniam extra urbem, et diverſatus eſt illic.

18 Manè autem rediens in urbem eſuriit.

19 Et quum vidiſſet ficum quandam apud viam, venit ad eam, et nihil invenit in eâ niſi folia ſolum: tunc dicit ei, Ne ampliùs ex te fructus naſcitor in æternum. Et exaruit illico ficus.

20 Quum igitur hoc vidiſſent diſcipuli, mirati ſunt: dicentes, Quomodo illico exaruit ficus!

21 Reſpondens autem Jeſus ait eis, Amen dico vobis, ſi habueritis fidem, neque addubitaveritis, non ſolùm hoc *quod factum eſt* ficui facietis, verùm etiam ſi monti iſti dixeritis, Tollitor, et projicitor in mare, fiet.

22 Et quæcunque precando petieritis, ſi credideritis, accipietis.

23 Quum autem veniſſet in templum, primarii ſacerdotes et ſeniores populi eum docentem adiêrunt, dicentes, Quâ auctoritate facis iſta? et quis tibi dedit iſtam auctoritatem?

24 Reſpondens verò Jeſus dixit eis, Interrogabo vos et ego rem quandam: quam ſi dixeritis mihi, dicam et ego vobis quâ auctoritate iſta faciam;

25 Baptiſma Joannis unde erat; è cœlo, an ex hominibus? At illi ratiocinabantur apud ſe, dicentes, Si dixerimus, E cœlo, dicet nobis, Quare non credidiſtis ei?

26 Si autem dixerimus, Ex hominibus; timemus turbam: omnes enim habent Joannem ut prophetam.

27 Et reſpondentes Jeſu dixerunt, Neſcimus. Ait eis et ipſe, Nec ego vobis dico quâ auctoritate iſta faciam.

28 Quid autem vobis videtur? quidam habebat duos filios; et accedens ad priorem, dixit, Fili abi, hodie operare in vineâ meâ.

29 Ille verò reſpondens ait, Nolo: ſed poſtea quum reſipuiſſet, abiit.

30 Et accedens ille ad ſecundum, dixit itidem: is verò reſpondens ait, Ego *abeo*, domine. Sed non abiit.

31 Uter è duobus fecit quod voluit *ejus* pater? Dicunt ei, Prior. Dicit eis Jeſus, Amen dico vobis, publicani et meretrices præeunt vobis in regnum Dei.

32 Venit enim ad vos Joannes viâ juſtitiæ, et non credidiſtis ei; publicani verò et meretrices credideruut ei: vos autem qui *hoc* vidiſtis non reſipuiſtis poſtea, ut ei crederetis.

33 Aliam parabolam audite: Fuit quidam paterfamilias, qui plantavit vineam, et ſepem circumpoſuit ei, foditque in eâ torcular, ædificavit turrim, et elocavit eam agricolis, ac peregrè profectus eſt.

34 Quum autem tempus fructuum

tuum appropinquâſſet, miſit ſervos ſuos ad agricolas, et ejus fructus perciperent.

35 Agricolæ verò, captis ejus ſervis, alium quidem cæciderunt, alium verò trucidârunt, alium autem lapidârunt.

36 Rurſum miſit alios ſervos plures prioribus, et fecerunt eis itidem.

37 Poſtremò autem miſit ad eos filium ſuum, dicens, Reverebuntur filium meum.

38 Agricolæ verò viſo filio dixerunt inter ſe, Iſte eſt hæres, adeſte, trucidemus eum, et obtineamus hæreditatem ejus.

39 Et captum eum ejecerunt extra vineam, et trucidârunt.

40 Quum igitur venerit dominus vineæ, quid faciet agricolis illis?

41 Dicunt ei, Malos ipſos malè perdet, et vineam ſuam elocabit aliis agricolis, qui reddent ei fructum temporibus ſuis.

42 Dicit eis Jeſus, Nunquam legiſtis in ſcripturis, Quem lapidem reprobârunt ædificantes, is factus eſt caput anguli; à Domino factum eſt illud, et eſt mirabile in oculis noſtris?

43 Propterea dico vobis, tolletur a vobis regnum Dei, et dabitur genti quæ ferat ejus fructus.

44 Porrò qui ceciderit ad lapidem iſtum, confringetur: ſuper quem verò ceciderit, diſſipabit eum.

45 Et quum audiſſent primarii ſacerdotes ac Phariſæi parabolas ejus, cognoverunt *hæc* de ſe dici.

46 Et quum ſtuderent eum prehendere, timuerunt turbam, quoniam ut Prophetam eum habebat.

CAP. XXII.

Nuptiarum parabola. Gentium vocatio. Quæſtiones de cenſu Cæſaris, de reſurrectione et mandato maximo. Meſſias quis.

TUNC reſpondens Jeſus, rurſum loquutus eſt eis per parabolas, dicens,

2 Simile eſt regnum cœlorum cuidam regi, qui fecit nuptias filio ſuo:

3 Et miſit ſervos ſuos, qui vocarent vocatos ad nuptias: ſed noluerunt venire.

4 Rurſus miſit alios ſervos, dicens, Dicite vocatis, Ecce, prandium meum paravi, tauri mei, et altilia mactata ſunt, et omnia parata; adeſte ad nuptias.

5 Illi autem quum *hæc* neglexiſſent, abiêrunt, alius quidem in agrum ſuum, alius verò ad mercaturam ſuam.

6 Reliqui verò prehenſos ſervos ejus contumeliis affecerunt, et trucidârunt.

7 Rex autem, quum *hoc* audiſſet, iratus eſt, et, miſiis copiis ſuis, perdidit homicidas illos, et urbem eorum incendit.

8 Tunc dicit ſervis ſuis, Nuptiæ quidem paratæ ſunt; ſed qui vocati fuerant non erant digni:

9 Ite ergo ad compita viarum, et quotcunque invenietis vocate ad nuptias.

10 Et egreſſi ſervi illi in vias, congregârunt omnes quos invenerunt, malos pariter ac bonos: et impletæ ſunt nuptiæ convivis.

11 Ingreſſus autem rex ut ſpectaret convivas, vidit illîc quendam non indutum veſte nuptiali.

12 Tunc dicit ei, Amice, quomodo huc introiſti non habens veſtem nuptialem? At illi os occluſum eſt.

13 Tunc dicit rex miniſtris, Ligatis pedibus et manibus ejus tollite eum, et ejicite in tenebras extimas: illic erit fletus et ſtridor dentium.

14 Multi

14 Multi enim ſunt vocati, pauci verò electi.

15 Tunc profecti Phariſæi conſilium ceperunt ut illaquearent eum in ſermone.

16 Itaque mittunt ad eum diſcipulos ſuos cum Herodianis, dicentes, Præceptor, ſcimus te veracem eſſe, et viam Dei in veritate docere, nec quempiam curare; non enim reſpicis perſonam hominum:

17 Dic ergo nobis, Quid tibi videtur? licet cenſum dare Cæſari, an non?

18 Cognitâ autem Jeſus malitiâ eorum ait, Quid me tentatis, hypocritæ?

19 Oſtendite mihi numiſma cenſûs. Ipſi verò obtulerunt ei denarium.

20 Tunc dicit eis, Cujus eſt imago iſta et inſcriptio?

21 Dicunt ei, Cæſaris. Tunc dicit eis, Reddite ergo quæ ſunt Cæſaris Cæſari, et quæ ſunt Dei Deo.

22 Quum igitur *hoc* audîſſent, mirati ſunt: et omiſſo eo abiêrunt.

23 In illo die adiêrunt eum Sadducæi, qui dicunt non eſſe reſurrectionem, et interrogârunt eum,

24 Dicentes, Præceptor, Moſes dixit, Si quis mortuus fuerit non habens filios, ejus frater ducet affinitatis jure uxorem ejus, et ſuſcitabit ſobolem fratri ſuo.

25 Fuerunt autem apud nos ſeptem fratres; et primus uxore ductâ obiit: et quum non haberet ſemen, reliquit uxorem ſuam fratri ſuo.

26 Similiter etiam ſecundus et tertius, uſque ad illos ſeptem.

27 Poſt omnes autem mortua eſt et mulier.

28 In reſurrectione ergo cujus ex illis ſeptem erit uxor? omnes enim habuerunt eam.

29 Reſpondens autem Jeſus dixit eis, Erratis, neque ſcripturas ſcientes, neque potentiam Dei.

30 Nam in reſurrectione neque uxores ducunt, neque nuptum dantur, ſed ſunt ut angeli Dei in cœlo.

31 De reſurrectione verò mortuorum non legiſtis quod vobis dictum eſt à Deo, dicente,

32 Ego ſum Deus Abrahami, et Deus Iſaaci, et Deus Jacobi? Deus non eſt Deus mortuorum, ſed viventium.

33 Et quum *hoc* audîſſet turba, perculſa eſt ſuper doctrinâ ipſius.

34 Phariſæi verò quum *eum* audiſſent os occluſiſſe Sadducæis, coacti ſunt in unum.

35 Tunc interrogavit *eum* quidam ex ipſis legis interpres, tentans eum, et dicens,

36 Præceptor, Quod eſt mandatum magnum in lege?

37 Jeſus autem dixit ei, Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, et ex totâ aminâ tuâ, et ex totâ cogitatione tuâ.

38 Iſtud eſt primum et magnum mandatum.

39 Secundum autem ſimile eſt huic, Diliges proximum tuum ut teipſum.

40 Ab iſtis duobus mandatis tota lex et prophetæ pendent.

41 Coactis autem Phariſæis; interrogavit eos Jeſus,

42 Dicens, Quid vobis videtur de Chriſto illo? cujus Filius eſt? Dicunt ei, Davidis.

43 Dicit eis, Quomodo ergo David per ſpiritum vocat eum Dominum, dicens,

44 Dixit Dominus Domino meo, Sede ad dextram meam uſquedum poſuero inimicos tuos ſcabellum pedum tuorum?

45 Si ergo David vocat eum Dominum,

Dominum, quomodo Filius ejus est ?

46 Et nemo poterat ei respondere quicquam : neque ausus fuit quispiam ab illo die amplius illum interrogare.

CAP. XXIII.

Doctrina et vita Pharisæorum graphicè à Christo depicta.

TUNC Jesus loquutus est turbæ et discipulis suis,

2 Dicens, in cathedrâ Mosis sedent scribæ et Pharisæi ;

3 Omnia ergo quæ dixerunt vobis ut servetis, servate et facite : sed secundum opera eorum ne facite ; dicunt enim, et non faciunt.

4 Ligant enim onera gravia difficiliaque portatu, et imponunt in humeros hominum, digito autem suo nolunt ea movere.

5 Omnia verò opera sua faciunt, ut spectentur ab hominibus : dilatant enim phylacteria sua, et producunt fimbrias palliorum suorum ;

6 Amantque primos accubitus in cœnis, et primos confessus in conventibus;

7 Et in foris salutationes, et vocari ab hominibus, Rabbi, Rabbi.

8 Vos autem ne vocamini Rabbi : unus est enim doctor vester, *nempe* Christus ; omnes autem vos fratres estis.

9 Et patrem vestrûm ne *quenquam* vocate in terrâ : unus est enim Pater vester qui in cœlis est.

10 Nec vocemini doctores : unus enim vester est doctor, *nempe* Christus.

11 Sed qui maximus est vestrûm sit minister vester.

12 Porrò qui se extollet, deprimetur : et qui sese deprimet, extolletur.

13 Sed væ vobis, scribæ et Pharisæi, hypocritæ, quoniam præcluditis regnum cœlorum hominibus : vos enim non introitis, nec introeuntes finitis introire.

14 Væ vobis, scribæ et Pharisæi, hypocritæ, quoniam exeditis domos viduarum, idque in speciem utentes longis precibus: propterea auferetis graviorem condemnationem.

15 Væ vobis, scribæ et Pharisæi, hypocritæ, quoniam circumitis mare et terram, ut faciatis unum proselytum : et quum fuerit factus, facitis eum filium gehennæ dup'ò magis quàm vos *sitis*.

16 Væ vobis, duces cæci, qui dicitis, Quisquis juraverit per templum, nihil est : quicunque autem juraverit per aurum templi, reus est.

17 Stulti et cæci : utrum enim majus est, aurum, an templum quod sanctificat aurum ?

18 Et quisquis juraverit per altare, nihil est : quicunque autem juraverit per donum quod est super ipsum, reus est.

19 Fatui ac cæci : utrum enim majus est, munus, an altare quod sanctificat munus ?

20 Qui ergo juraverit per altare, jurat per ipsum et per omnia quæ super illud sunt :

21 Et qui juraverit per templum, jurat per ipsum et per eum qui habitat in eo :

22 Et qui juraverit per cœlum, jurat per thronum Dei, et per eum qui sedet super ipsum.

23 Væ vobis, scribæ et Pharisæi, hypocritæ, qui decimatis menthum, et anethum, et cumicum, et omittitis quæ graviora sunt legis, judicium, et misericordiam, ac fidem ; hæc oportuit facere, et illa non omittere.

24 Duces

24 Duces cæci, qui percolatis culicem, camelum autem deglutitis.

25 Væ vobis, ſcribæ et Phariſæi, hypocritæ, qui purgatis exteriorem poculi patinæque partem, intus autem *illa* plena ſunt rapinâ et intemperantiâ.

26 Phariſæe cæce, purga primùm quod eſt intra poculum et patinam, ut id quoque quod extrà eſt purum fiat.

27 Væ vobis, ſcribæ et Phariſæi, hypocritæ, qui aſſimiles eſtis ſepulchris dealbatis, quæ extrà quidem apparent ſpecioſa, intus verò plena ſunt oſſibus mortuorum, omnique immunditiâ.

28 Ita et vos extrà quidem apparetis hominibus juſti, intus autem pleni eſtis hypocriſi et iniquitate.

29 Væ vobis, ſcribæ et Phariſæi, hypocritæ, qui ædificatis ſepulchra prophetarum, et ornatis monumenta juſtorum;

30 Et dicitis, Si fuiſſemus temporibus patrum noſtrorum, non fuiſſemus eorum ſocii in cæde prophetarum.

31 Itaque teſtamini adverſus voſmetipſos, vos eſſe filios eorum qui prophetas occiderunt.

32 Vos quoque complete menſuram patrum veſtrorum.

33 Serpentes, progenies viperarum, quomodo effugere poſſitis condemnationem gehennæ?

34 Propterea, ecce, ego mitto ad vos prophetas, et ſapientes, et ſcribas, et ex ipſis *nonnullos* trucidabitis et crucifigetis; et ex ipſis nonnullos flagellabitis in conventibus veſtris, et perſequemini oppidatim.

35 Ut veniat ſuper vos omnis ſanguis juſtus effuſus ſuper terram, à ſanguine Abel juſti uſque ad ſanguinem Zachariæ filii Barachiæ, quem occidiſtis inter templum et altare.

36 Amen dico vobis, venient hæc omnia ſuper ætatem iſtam.

37 Jeruſalem, Jeruſalem, trucidatrix prophetarum, lapidatrix eorum qui ad te miſſi ſunt, quoties volui congregare liberos tuos, quemadmodum gallina congregat pullos ſuos ſub alas, et noluiſtis!

38 Ecce, relinquetur vobis domus veſtra deſerta.

39 Dico enim vobis, Nequaquam me videbitis ab hoc tempore, uſquedum dicatis, Benedictus qui venit in nomine Domini.

CAP. XXIV.

Signa excidii Hieroſolymarum, pariter et finis hujus ſeculi.

ET egreſſus Jeſus è templo, abibat: et acceſſerunt diſcipuli ejus, ut oſtenderent ei ædificia templi.

2 Jeſus autem dixit eis, Nonne videtis hæc omnia? Amen dico vobis, non relinquetur hic lapis ſuper lapidem qui non diſſolvatur.

3 Sedente autem eo in monte olearum, adiêrunt eum diſcipuli privatim, dicentes, Dic nobis, quando hæc erunt? et quod *erit* ſignum adventûs tui, et conſummationis ſeculi?

4 Et reſpondens Jeſus dixit eis, Videte ne quis vos ſeducat.

5 Multi enim venient ſub nomine meo, dicentes, Ego ſum Chriſtus ille, multoſque ſeducent.

6 Futurum eſt autem ut audiatis bella, et rumores bellorum: videte ne turbemini: oportet enim omnia *hæc* fieri, ſed nondum erit finis.

7 Inſurget enim gens in gentem, et regnum in regnum: et erunt fames, et peſtilentiæ, et terræ motus ſingulis locis.

8 Hæc

8 Hæc autem omnia principium *erunt* dolorum *partûs*.

9 Tunc tradunt vos afflictioni, & trucidabunt vos; & eritis exosi omnibus gentibus propter nomen meum.

10 Et tunc offendentur multi, & alius alium prodet, & odio habebit alius alium.

11 Et multi pseudoprophetæ exorientur, & seducent multos.

12 Et quoniam multiplicata erit iniquitas, refrigescet charitas multorum.

13 Sed qui sustinuerit ad finem usque, is servabitur.

14 Et prædicabitur istud evangelium regni in toto terrarum orbe, ut sit testimonio omnibus gentibus: & tunc veniet finis.

15 Quum ergo videritis abominationem illam vastatricem, quæ dicta est per Danielem prophetam, positam in loco sancto (qui legit, animadvertat);

16 Tunc qui in Judæâ *fuerint*, fugiant in montes:

17 Qui in solario, non descendat ut sumat quicquam è domo suâ:

18 Et qui in agro, non revertatur retro ut sumat vestimenta sua:

19 Væ autem prægnantibus & lactantibus per illos dies.

20 Orate verò ne fiat fuga vestra hieme, neque sabbato:

21 Erit enim tunc afflictio magna, qualis facta non fuit à principio mundi ad hoc usque tempus, neque unquam fiet.

22 Et nisi decurtati fuissent dies illi, periret omnis caro: sed propter electos decurtabuntur dies illi.

23 Tunc si quis vobis dixerit, Ecce, hîc Christus, aut hîc, ne credite.

24 Excitabuntur enim pseudochristi & pseudoprophetæ, & edent signa magna & miracula; ita ut seducant (si fieri possit) etiam electos.

25 Ecce, prædixi vobis.

26 Itaque si dixerint vobis, Ecce, in deserto est; ne egredimini: Ecce, in conclavibus; ne credite.

27 Sicut enim fulgur exit ab oriente, & apparet usque ad occidentem, ita etiam erit adventus Filii hominis.

28 Ubicunque enim fuerit cadaver, illùc congregabuntur aquilæ.

29 Statim autem post compressionem dierum illorum, sol obscurabitur, nec dabit luna splendorem suum, & stellæ cadent è cœlo, & potestates cœlorum concutientur.

30 Tunc apparebit signum Filii hominis in cœlo, et tunc omnes tribus terræ plangent, & videbunt Filium hominis venientem in nubibus cœli cum potentiâ & gloriâ multâ.

31 *Is* verò mittet angelos suos cum tubæ voce magnâ, & cogent electos ejus à quatuor ventis, à cœlorum extremo ad eorum extremum.

32 A ficu autem discite parabolam: quum jam ramus ejus tener fit, & folia germinant, nôstis propè esse æstatem:

33 Ita & vos, quum videritis hæc omnia, scitote *illum* prope esse & ad fores.

34 Amen dico vobis, nequaquam præterierit ætas hæc, usquedum omnia ista facta sint.

35 Cœlum & terra præteribunt: sermones autem mei nequaquam præteribunt.

36 De die autem illo & horâ nemo scit, ne angeli quidem cœlorum; sed Pater meus solus.

37 Sicut autem *erant* dies Noë,

ita erit & adventus Filii hominis.

38 Sicut enim diebus qui præceſſerunt diluvium, edebant & bibebant, uxores ducebant & nuptum dabant, ad eum uſque diem quo ingreſſus eſt Noë in arcam;

39 Nec agnoverunt diluvium, uſque dum veniſſet, & ſuſtuliſſet omnes: ita erit & adventus Filii hominis

40 Tunc duo erunt in agro, unus accipietur, & altera relinquetur.

41 Duæ molentes in piſtrino: una accipietur, & altera relinquetur.

42 Vigilate ergo, neſcitis enim quâ horâ dominus veſter venturus ſit.

43 Illud autem ſcitote; ſi ſciret paterfamilias quâ vigiliâ fur venturus ſit, vigilaret, nec ſineret perfodi domum ſuam.

44 Propterea & vos eſtote parati: quia quâ horâ non putatis, Filius hominis venturus eſt.

45 Quis igitur eſt fidelis ſervus & prudens, quem præfecit dominus familitio ſuo, ut det illis alimentum in tempore?

46 Beatus ſervus ille, quem, quum venerit dominus ejus, invenerit ita facientem.

47 Amen dico vobis omnibus, quæ ſibi ſuppetunt, præficiet eum.

48 Quòd ſi dixerit ſervus ille malus in corde ſuo, Differt dominus meus adventum:

49 Cœperitque verberare conſervos, quinetiam edere & bibere cum ebriis:

50 Veniet dominus ſervi illius die quo non expectat, & quâ horâ non novit,

51 Et ſeparabit eum, ac partem ei aſſignabit cum hypocritis: illîc erit fletus & ſtridor dentium.

CAP. XXV.

Decem virgines, talenta, & proceſſus ultimi judicii.

TUNC erit ſimile regnum cœlorum decem virginibus, quæ ſumptis lampadibus ſuis exiêrunt in occorſum ſponſi.

2 Quinque autem ex eis erant prudentes, & quinque fatuæ.

3 Quæ erant fatuæ, ſumptis lampadibus ſuis, non ceperant oleum ſecum.

4 Prudentes verò ceperant oleum in vaſis ſuis, unà cum ſuis lampadibus.

5 Morante autem ſponſo, noctârunt omnes ac dormiêrunt.

6 Mediâ verò nocte clamor ortus eſt *dicentium*, Ecce ſponſus venit, exite in occorſum ejus.

7 Tunc ſurrexerunt omnes illæ virgines, & adornârunt lampades ſuas.

8 Fatuæ verò prudentibus dixerunt, Date nobis ex oleo veſtro, quia lampades noſtræ extinguuntur.

9 Reſponderunt autem prudentes illæ, dicentes, *Nequaquam*, ne non ſufficiat nobis & vobis: ite verò potius ad eos qui vendunt, & ipſæ vobis emite.

10 Quum autem abirent emptum, venit ſponſus; & quæ paratæ erant introiverunt cum eo ad nuptias; clauſaque eſt janua.

11 Poſtea verò veniunt & reliquæ virgines, dicentes, Domine, domine, aperi nobis.

12 Ipſe verò reſpondens ait, Amen dico vobis, non novi vos.

13 Vigilate itaque, quia neque illum diem, neque illam horam, ſcitis, quâ Filius hominis veniet.

14 *Ita* enim *eſt*, ut *quum* quiſpiam peregrè proficiſcens vocavit ſervos ſuos, & tradidit eis quæ ſibi ſuppetebant,

15 Et huic quidem dedit quinque talenta, alii autem duo, alii verò unum; unicuique secundum ipsius facultatem, & peregrè profectus est statim.

16 Profectus autem qui quinque talenta acceperat, negotiatus est ex iis, & fecit altera quinque talenta.

17 Itidem & qui duo receperat, lucratus est & ipse altera duo.

18 Qui autem unum acceperat, abiit & defodit *illud* in terram, & occultavit pecuniam domini sui.

19 Post multum verò tempus venit dominus servorum illorum; & confert rationem cum eis.

20 Tunc accedens is qui quinque talenta acceperat, attulit altera quinque talenta, dicens, Domine, quinque talenta tradidisti mihi, ecce, altera quinque talenta lucratus sum ex iis.

21 Dixit autem ei dominus ejus, Bene *est*, serve bone & fidelis; in exiguo fuisti fidelis, super multa te constituam; ingredere in gaudium domini tui.

22 Accedens autem & qui duo talenta receperat, ait, Domine, duo talenta tradidisti mihi, ecce, alia duo lucratus sum ex iis.

23 Ait ei dominus ejus, Bene *est*, serve bone & fidelis; in exiguo fuisti fidelis, super multa te constituam: ingredere in gaudium domini tui.

24 Accedens autem & qui unum telentum acceperat, ait, Domine, noveram te hominem durum esse, qui metas ubi non sevisti, & inde cogas ubi non sparsisti:

25 Itaque timens abii, & occultavi talentum tuum in terrâ; ecce, habes quod tuum est.

26 Respondens autem dominus ejus dixit ei, Serve male & ignave, sciebas me metere ubi non sevi, & inde cogere ubi non sparsi:

27 Oportuit ergo te tradere pecuniam meam mensariis: & ego quum veniissem recepissem meum cum fœnore.

28 Tollite ergo ab eo talentum, & date ei qui habet decem talenta.

29 (Omni enim qui habet dabitur, & is exuberabit: qui verò non habet, etiam quod habet tolletur ab eo).

30 Et inutilem servum ejicite in tenebras illas extimas: illic erit fletus & stridor dentium.

31 Quum autem venerit Filius hominis cum gloriâ suâ, & omnes sancti angeli cum eo, tunc sedebit in throno gloriæ suæ;

32 Et cogentur coram eo omnes gentes: & separabit eos alteros ab alteris, ut pastor separat oves ab hœdis.

33 Et statuet oves quidem ad dextram suam, hœdos autem ad sinistram.

34 Tunc dicet Rex illis qui ad dextram ipsius *erunt*, Adeste, benedicti Patris mei, possidete regnum paratum vobis a jacto mundi fundamento:

35 Esurivi enim, & dedistis mihi *quo* vescerer: sitivi, & dedistis mihi potum: hospes eram, & collegistis me:

36 Nudus, & amicivistis me: ægrotavi, & invisistis me: in carcere eram, & venistis ad me.

37 Tunc respondebunt ei justi, dicentes, Domine, quando te vidimus esurientem, & aluimus? aut sitientem, & dedimus tibi potum?

38 Quando autem te vidimus hospitem, & collegimus te? aut nudum, & amicivimus?

39 Aut quando te vidimus ægrotum aut in carcere, et venimus ad te?

40 Et respondens Rex dicet eis, Amen dico vobis, quatenus id fecistis uni ex istis fratribus meis minimis, mihi fecistis.

41 Tunc dicet etiam iis qui ad sinistram *erunt*, Exsecrati, abite à me in ignem æternum, qui paratus est diabolo & angelis ejus.

42 Esurivi enim, & non dedistis mihi *quo* vescerer: sitivi, & non dedistis mihi potum:

43 Hospes eram, & non collegistis me: nudus, & non amicivistis me: ægrotus, & in carcere *eram*, & non invisistis me.

44 Tunc ipsi quoque respondebunt ei, dicentes, Domine, quando te vidimus esurientem, aut sitientem, aut hospitem, aut nudum, aut ægrotum, aut in carcere, & non ministravimus tibi?

45 Tunc respondebit eis, dicens, Amen dico vobis, quatenus *id* non fecistis uni ex istis minimis, nec mihi fecistis.

46 Et abibunt isti ad supplicium æternum; justi verò ad vitam æternam.

CAP. XXVI.

Προπάθεια Christi, & institutio sacræ cœnæ.

ET factum est quum finisset Jesus omnes istos sermones, dixit discipulis suis,

2 Scitis post biduum pascha fore, & Filius hominis prodetur ut crucifigatur.

3 Tunc coacti sunt primarii sacerdotes, & scribæ, & seniores populi, in aulam pontificis maximi, qui dicebatur Caiaphas.

4 Et simul consultârunt ut Jesum dolo prehenderent, ut trucidarent.

5 Dicebant autem, Non in festo, ne tumultus fiat in populo.

6 Quum autem Jesus esset in Bethaniâ, in domo Simonis leprosi,

7 Venerat ad eum mulier habens alabastrum unguenti gravis pretii, & effuderat in caput ipsius accumbentis.

8 *Hæc* autem videntes discipuli ejus indignati sunt, dicentes, Quorsum perditio hæc?

9 Potuit enim istud unguentum venire magno, & dari pauperibus.

10 Quum autem hoc cognovisset Jesus, ait eis, Quid molestiam exhibetis isti mulieri? opus enim bonum operata est erga me.

11 Semper enim pauperes habetis vobiscum; me verò non semper habetis.

12 Quòd enim hæc unguentum hoc injecit corpori meo, ad funerandum me fecit.

13 Amen dico vobis, Ubicunque prædicatum fuerit hoc evangelium in toto mundo, etiam quod hæc fecit dicetur ad memoriam ipsius.

14 Tunc profectus unus ex duodecim, qui dicebatur Judas Iscariotes, ad primarios sacerdotes,

15 Ait eis, Quid vultis mihi dare, & ego vobis eum tradam? Ipsi verò appenderunt ei triginta argenteos *nummos*.

16 Et ex eo tempore quærebat opportunitatem ad eum prodendum.

17 Primo autem *die* azymorum accesserunt discipuli ad Jesum, dicentes ei, Ubi vis paremus tibi ad edendum pascha?

18 Ipse verò dixit, Abite in urbem ad quendam, & dicite ei, Præceptor dicit, Tempus meum propè est, apud te faciam pascha cum discipulis meis.

19 Et

19 Et fecerunt discipuli sicut præceperat eis Jesus: & paraverunt pascha.

20 Quum autem serum diei esset, discubuit cum duodecim.

21 Et edentibus ipsis dixit, Amen dico vobis, unus vestrûm me prodet.

22 Tunc contristati vehementer, cœperunt singuli eorum ipsi dicere, Num ego *is* sum, Domine?

23 Ipse verò respondens ait, Qui intingit mecum manum in catino, is me prodet.

24 Filius quidem hominis abit, sicut scriptum est de eo: væ autem homini illi per quem Filius hominis proditur: bonum erat homini illi si natus non fuisset.

25 Respondens autem Judas, qui prodebat eum, dixit, Num *is* ego sum, Rabbi? Dicit ei, Tu dixisti.

26 Edentibus autem eis, Jesus, quum accepisset panem & benedixisset, fregit *eum*, deditque discipulis, & ait, Accipite, comedite: hoc est corpus meum.

27 Et accepto poculo, ac gratiis actis, dedit eis, dicens, Bibite ex eo omnes.

28 Hoc est enim sanguis meus novi fœderis, qui pro multis effunditur in remissionem peccatorum.

29 Dico autem vobis, Non bibam ab hoc tempore ex hoc fructu vitis, usque ad diem illum, quum ipsum bibam vobiscum novum in regno Patris mei.

30 Et quum hymnum cecinissent, exierunt in montem olearum.

31 Tunc dicit eis Jesus, Omnes vos istâ nocte offendemini in me; scriptum est enim, Percutiam pastorem, & dispergentur oves gregis.

32 Postquam autem suscitatus ero, præibo vobis in Galilæam.

33 Respondens verò Petrus dixit ei, Etiamsi omnes offendantur in te, ego nunquam offendar.

34 Dicit ei Jesus, Amen dico tibi, istâ nocte, antequam gallus vocem mittat, ter me abnegabis.

35 Dixit ei Petrus, Etiamsi oportuerit me mori tecum, non te abnegabo. Similiter & omnes discipuli dixerunt.

36 Tunc venit Jesus cum eis in locum qui dicitur Gethsemane, & dicit discipulis, Sedete hîc, usquequo profectus precatus fuero illîc.

37 Et assumpto Petro & duobus filiis Zebedæi, cœpit contristari, & gravissimè angi.

38 Tunc dixit eis Jesus, Undiquaque tristis est anima mea usque ad mortem: manete hîc, & vigilate mecum.

39 Et progressus paululùm procidit in faciem suam, precans, & dicens, Pater mi, si possibile est, abeat à me poculum istud: veruntamen non ut ego volo, sed ut tu.

40 Tunc venit ad discipulos, & reperit eos dormientes: & dicit Petro, Itane non potuistis unam horam vigilare mecum?

41 Vigilate & orate, ne introeatis in tentationem: spiritus quidem est promptus, sed caro infirma.

42 Rursum secundò abiit, & precatus est dicens, Pater mi, si non potest hoc poculum abire à me quin bibam ipsum, fiat voluntas tua.

43 Et quum venisset, reperit eos rursum dormientes; erant enim oculi eorum gravati.

44 Et relictis eis, rursum abiit, & precatus est tertiò, eundem sermonem loquutus.

45 Tunc venit ad discipulos

ſuos, & dicit eis, Dormite quod ſupereſt, & requieſcite: ecce, appropinquavit hora illa, & Filius hominis proditur in manus peccatorum.

46 Surgite, eamus; ecce appropinquavit qui me prodit.

47 Et adhuc eo loquente, ecce Judas, unus ex duodecim, venit, & cum eo turba multa cum gladiis & fuſtibus, à primariis ſacerdotibus & ſenioribus populi.

48 Is verò qui prodebat eum dederat eis ſignum, dicens, Quem oſculatus fuero, is eſt; prehendite eum.

49 Itaque ſtatim, quum veniſſet ad Jeſum, dixit, Ave, Rabbi, & deoſculatus eſt eum.

50 At Jeſus dixit ei, Amice, quorſum ades? Tunc acceſſerunt, & manus injecerunt in Jeſum, & prehenderunt eum.

51 Et ecce, unus ex iis qui *erant* cum Jeſu, extenſâ manu, diſtrinxit gladium ſuum: & percuſſo ſervo pontificis maximi, abſtulit auriculam ejus.

52 Tunc ait ei Jeſus, Converte gladium tuum in locum ſuum: quicunque enim acceperint gladium, gladio peribunt.

53 An putas me non poſſe nunc precari Patrem meum, qui huc ſiſtat mihi plures quàm duodecim legiones angelorum?

54 Quomodo ergo implerentur ſcripturæ, *quæ dicunt* ſic opertere fieri?

55 In illâ horâ dixit Jeſus turbæ, Ut adverſus latronem exiviſtis cum gladiis & fuſtibus, ût comprehenderetis me? quotidie apud vos ſedebam docens in templo, nec prehendiſtis me.

56 Hoc autem totum factum eſt, ut implerentur ſcripturæ prophetarum. Tunc diſcipuli omnes relicto eo fugerunt.

57 Illi verò prehenſum Jeſum adduxerunt ad Caiapham pontificem maximum, ubi ſcribæ & ſeniores coacti erant.

58 Petrus autem ſequebatur eum è longinquo uſque in aulam pontificis maximi, et ingreſſus intrò ſedebat cum miniſtris, ut videret finem.

59 Primarii verò ſacerdotes & ſeniores, & totus conſeſſus, quærebant falſum teſtimonium contra Jeſum, ut eum morte afficerent;

60 Et non invenerunt; etiam quum multi falſi teſtes acceſſiſſent, non invenerunt. Poſtremò verò advenientes duo falſi teſtes,

61 Dixerunt, Iſte dixit, poſſum deſtruere templum Dei, & triduo ipſum ædificare.

62 Et quum exſurrexiſſet pontifex maximus, dixit ei, Nihil reſpondes? quid *eſt quod* iſti adverſum te teſtificantur?

63 Jeſus autem ſilebat; et reſpondens pontifex maximus dixit ei, Adjuro te per Deum viventem, ut dicas nobis, an tu ſis Chriſtus ille Filius Dei.

64 Dicit ei Jeſus, Tu dixiſti: quinetiam dico vobis, Ab hoc tempore videbitis Filium hominis ſedentem ad dextram potentiæ *Dei*, & venientem in nubibus cœli.

65 Tunc pontifex maximus dirupit veſtimenta ſua, dicens, Blaſphemavit: quid ampliùs egemus teſtibus? ecce, nunc audiſtis blaſphemiam ejus.

66 Quid vobis videtur? Ipſi verò reſpondentes dixerunt, Tenetur mortis pœnâ.

67 Tunc inſpuerant in faciem ejus, & colaphos ei inflixerunt: alii verò bacillis eum cæciderunt,

68 Dicentes, Vaticinare nobis, Chriſte, quis ſit qui te percuſſit.

69 Petrus

69 Petrus autem ſedebat extrà in aulâ, & acceſſit ad eum quædam ancillula, dicens, Et tu cum Jeſu Galilæo eras.

70 Ipſe verò negavit coram omnibus, dicens, Neſcio quid dicas.

71 Eum autem egredientem in veſtibulum vidit alia *ancilla*; & dixit iis qui *eram* illîc, Et iſte erat cum Jeſu Nazareno.

72 Tunc rurſus negavit cum jurejurando, *dicens*, Non novi hominem.

73 Paulò poſt autem acceſſerunt qui aditabant, & dixerunt Petro, Verè & tu ex ipſis es; nam & loquutio tua te manifeſtum facit.

74 Tunc cœpit ſeipſum devovere & jurare, *dicens*, Non novi hominem. Et ſtatim gallus miſit vocem.

75 Et recordatus eſt Petrus verborum Jeſu, qui dixerat ei, Priuſquam gallus vocem mittat, ter me abnegabis: & egreſſus extrà flevit amarè.

CAP. XXVII.

Hiſtoria paſſionis, mortis, & ſepulturæ Chriſti.

MANE autem quum eſſet, conſilium ceperunt omnes primarii ſacerdotes & ſeniores populi adverſus Jeſum, ut eum morte afficerent.

2 Et vinctum eum abduxerunt ac tradiderunt Pontio Pilato præſidi.

3 Tunc Judas, qui eum prodiderat, quum vidiſſet eum damnatum eſſe, pœnitens retulit triginta argenteos *nummos* ad primarios ſacerdotes & ſeniores,

4 Dicens, Peccavi, proditio ſanguine innoxio. At illi dixerunt, Quid ad nos? tu videris.

5 Ipſe verò projectis *illis nummis* argenteis in templum, feceſſit; & profectus ſtrangulavit *ſeſe*.

6 Primarii autem ſacerdotes acceptis *nummis* illis argenteis dixerunt, Non licet eos immittere in corbanam, quoniam pretium ſanguinis eſt.

7 Conſilio autem capto, emerunt ex eis agrum illum figuli, ad ſepulturam hoſpitum.

8 Quapropter vocatus eſt ager ille, Ager ſanguinis, uſque in hodiernum diem.

9 (Tunc impletum eſt quod dictum eſt per Jeremiam prophetam, dicentem; Et acceperunt triginta *nummos* argenteos pretium æſtimati, qui æſtimatus fuit à filiis Iſraël.

10 Et dederunt eos ad *emendum* illum agrum figuli, ſicut injunxit mihi Dominus.)

11 Jeſus autem ſtetit coram præſide: & interrogavit eum præſes, dicens, Tu-ne es rex ille Judæorum? Dixit autem ei Jeſus, Tu dicis.

12 Et quum ipſe accuſaretur à primariis ſacerdotibus & ſenioribus, nihil reſpondit.

13 Tunc dicit ei Pilatus, Non audis quàm multa adverſum te teſtificentur?

14 Et non reſpondit ei ad ullum verbum; ita ut miraretur præſes valde.

15 Præſes autem ſingulis feſtis conſueverat turbæ dimittere unum vinctum quem voluiſſent.

16 Habebant verò tunc vinctum inſignem, qui dicebatur Barabbas.

17 Ipſis igitur congregatis, dixit eis Pilatus, Utrum vultis dimittam vobis, Barabbam, an Jeſum qui dicitur Chriſtus?

18 Sciebat enim quòd per invidiam tradidiſſent eum.

19 Sedente autem eo in tribunali, miſit ad eum uxor ejus, dicens, Nihil tibi *rei ſit* cum juſto illo:

illo: multa enim paſſa ſum hodie in ſomnio pròpter eum.

20 Primarii verò ſacerdotes & ſeniores perſuaſerunt turbæ ut peteret Barabbam, Jeſum verò perderet.

21 Reſpondens autem præſes dixit eis, Utrum è duobus illis vultis ut vobis dimittam? Ipſi verò dixerunt, Barabbam.

22 Dixit eis Pilatus, Quid igitur faciam Jeſu, qui dicitur Chriſtus? Dicunt ei omnes, Crucifigatur.

23 Præſes autem ait, At enim quid mali fecit? At illi amplius clamabant, dicentes, Crucifigatur.

24 Videns autem Pilatus ſe nihil proficere, ſed majorem tumultum fieri, acceptâ aquâ, abluit manus coram turbâ, dicens, Innoxius ego ſum à ſanguine hujus juſti: vos videritis.

25 Et reſpondens univerſus populus dixit, Sanguis ejus ſuper nos & filios noſtros.

26 Tunc dimiſit eis Barabbam: Jeſum autem quum flagellâſſet, tradidit ut crucifigeretur.

27 Tunc milites præſidis, quum adduxiſſent Jeſum in prætorium, coëgerunt ad eum univerſam cohortem.

28 Et quum exuiſſent eum, circumpoſuerunt ei chlamydem coccineam:

29 Et coronam è ſpinis contextam impoſuerunt ejus capiti, & arundinem in dextram ejus: & genutante eum ſummiſſo, illudebant ei, dicentes, Ave rex Judæorum.

30 Et quum inſpuiſſent in eum, ceperunt arundinem illam, & verberabant caput ejus.

31 Et poſtquam illuſiſſent ei, exuerunt eum chlamyde, induerunt que veſtimentis ſuis, & abduxerunt eum ut crucifigerent.

32 Exeuntes autem invenerunt quendam Cyrenæum, nomine Simonem; hunc angariaverunt ut attolleret crucem ejus.

33 Et quum veniſſent in locum qui dicitur Golgotha (quod eſt Calvariæ locus)

34 Dederunt ei acetum bibendum cum felle miſtum: & quum guſtâſſet, noluit bibere.

35 Poſtquam autem crucifixerunt eum, partiti ſunt ejus veſtimenta, ſortem jacientes, ut impleretur quod dictum eſt à prophetâ, Partiti ſunt ſibi veſtimenta mea, & ſuper veſtem meam jecerunt ſortem.

36 Et ſedentes ſervabant eum illic.

37 Et impoſuerunt ſuper caput ejus crimen ipſius ſcriptum, HIC EST IESVS REX ILLE IVDAEORVM.

38 Tunc crucifiguntur cum eo duo latrones; unus ad dextram, & alter ad ſiniſtram.

39 Qui verò præteribant conviciabantur, moventes capita ſua,

40 Et dicentes, Tu qui deſtruis templum, & triduo ædificas, ſerva temetipſum: ſi Filius Dei es, deſcendito è cruce.

41 Similiter autem etiam primarii ſacerdotes illudentes cum ſcribis & ſenioribus, dicebant,

42 Alios ſervavit, ſeipſum non poteſt ſervare: ſi rex Iſraëlis eſt, deſcendat nunc è cruce, & credemus ei.

43 Confidit in Deo, eruat ipſum nunc, ſi placet ei: dixit enim, Filius Dei ſum.

44 Id ipſum autem etiam latrones, qui crucifixi erant cum eo, exprobrabant ei.

45 A ſextâ autem horâ tenebræ factæ ſunt ſuper univerſam regionem, uſque ad horam nonam.

46 Cir-

46 Circiter verò horam nonam exclamavit Jesus voce magnâ, dicens, Eli, Eli, lama sabachthani! hoc est, Deus mi, Deus mi, cur deseruisti me?

47 Quidam autem illîc stantium, quum *hoc* audîssent, dicebant, Eliam vocat iste.

48 Et statim currens quidam ex eis, quum acceptam spongiam implevisset aceto, & circumposuisset calamo, dedit ei ut biberet.

49 Reliqui verò dicebant, Sine, videamus an veniat Elias servaturus eum.

50 Jesus autem quum rursum clamâsset voce magnâ, emisit spiritum.

51 Et ecce, velum templi fissum est in duas partes à summo, usque ad imum; & terra mota est, & petræ fissæ sunt.

52 Et monumenta aperta sunt; & multa corpora sanctorum, qui dormierant, surrexerunt;

53 Qui egressi è monumentis post resurrectionem ejus, introiërunt in sanctam urbem, & apparuerunt multis.

54 Centurio verò, & qui cum eo servabant Jesum, viso terræ motu, et iis quæ facta fuerant, timuerunt vehementer, dicentes, Vere Filius Dei erat iste.

55 Erant autem illîc mulieres multæ è longinquo spectantes, quæ secutæ fuerant Jesum à Galilæâ, ministrantes ei:

56 Inter quas erat Maria Magdalene, & Maria mater Jacobi & Jose, & mater filiorum Zebedæi.

57 Quum autem serum diei esset, venit homo dives Arimathæensis, nomine Josephus, qui & ipse discipulus fuerat Jesu:

58 Is adiit Pilatum, & petiit corpus Jesu: tunc Pilatus jussit reddi corpus.

59 Et Josephus, quum accepisset corpus, involvit illud sindone purâ:

60 Posuitque in monumento suo novo quod exciderat in petrâ: & advoluto saxo magno ad ostium monumenti, abiit.

61 Erat autem illîc Maria Magdalene, & altera illa Maria, sedentes contra sepulchrum.

62 Postero autem die, qui est post parasceven, coacti sunt primarii sacerdotes & Pharisæi ad Pilatum,

63 Dicentes, Domine, meminimus planum illum dixisse, quum adhuc viveret, Tertio post die suscitabor.

64 Jube ergo muniri sepulchrum usque in diem tertium; ne quando veniant discipuli ejus nocte, & furentur eum, dicantque populo, Suscitatus est è mortuis: & erit ultimus error pejor priore.

65 Dixit eis Pilatus, Habetis custodiam: abite, munite sicut scitis.

66 Ipsi autem profecti munierunt sepulchrum, obsignato lapide cum custodiâ.

CAP. XXVII.

Christi resurrectio, apparitio: baptismi catholici institutio, & apostolatus inauguratus.

EXtremo autem sabbato, quum lucesceret in primum *diem* hebdomadis, venit Maria Magdalene, & altera illa Maria, ut spectarent sepulchrum.

2 Et ecce terræ motus factus est magnus: Angelus enim Domini, quum descendisset è cœlo, accessit, & evolvit saxum ab ostio, sedebatque super illud.

3 Erat autem visus ejus ut fulgur, & vestimentum ejus album sicut nix.

4 Custodes autem perculsi sunt præ

præ ipſius timore, & facti ſunt ſicut mortui.

5 Reſpondens autem angelus dixit mulieribus, vos *verò* ne timete; ſcio enim vos Jeſum crucifixum quærere.

6 Non eſt hic: reſurrexit enim, prout dixit: adeſte, videte locum ubi jacebat Dominus;

7 Et citò profectæ dicite diſcipulis ejus, eum reſurrexiſſe à mortuis: & ecce præit vobis in Galilæam; illîc eum videbitis: ecce, dixi vobis.

8 Tunc egreſſæ citò à monumento cum timore & gaudio magno, currebant, ut renunciarent diſcipulis ejus.

9 Ut autem proficiſcebantur ut *hoc* renunciarent diſcipulis ejus; ecce, Jeſus occurrit eis, dicens, Avete. Illæ vero acceſſerunt, & prehenderunt pedes ejus, & adoraverunt eum.

10 Tunc ait Jeſus, Ne timete: abite, renunciate fratribus meis, ut abeant in Galilæam, illîc me videbunt.

11 Euntibus autem ipſis, ecce, quidam ex cuſtodiâ venerunt in urbem, & renunciârunt primariis ſacerdotibus omnia quæ facta fuerant.

12 Ipſi verò congregati cum ſenioribus, conſilioque capto nummos multos dederunt militibus,

13 Dicentes, Dicite, Diſcipuli ejus nocte venerunt, & eum furati ſunt, nobis dormientibus.

14 Quod ſi hoc auditum fuerit apud præſidem, nos perſuadebimus ei, et ſecuros vos præſtabimus.

15 Ipſe verò, acceptâ pecuniâ, fecerunt ſicut erant edocti: & divulgatus eſt ille ſermo apud Judæos uſque ad hodiernum diem.

16 Undecim autem illi diſcipuli profecti ſunt in Galilæam, in montem ubi conſtituerat eis Jeſus;

17 Et quum vidiſſent eum, adoraverunt eum: quidam autem dubitaverunt.

18 Et quum acceſſiſſet *ad eos* Jeſus, loquutus eſt eis, dicens, Data eſt mihi omnis poteſtas in cœlo et in terrâ:

19 Profecti ergo docete omnes gentes, baptizantes eos in nomen Patris, & Filii, & Spiritûs Sancti;

20 Docentes eos ſervare omnia quæ mandavi vobis: & ecce, ego vobiſcum ſum omnibus diebus uſque ad conſummationem ſeculi. Amen.

Evangelium ſecundum MARCUM.

CAP. I.

Joannis miniſterium, victus, & veſtitus; Chriſtique inveſtitura per baptiſmum, & probatio per tentationem. Evangelii prædicatio. Diſcipulorum vocatio & miracula.

PRincipium evangelii Jeſu Chriſti Filii Dei;

2 Ut ſcriptum eſt in prophetis, Ecce, ego mitto nuncium illum meum ante faciem tuam, qui parabit viam tuam coram te:

3 Vox clamantis in deſerto, parate viam Domini, complanate ſemitas ejus:

4 Baptizabat Joannes in deſerto, & predicabat baptiſmum reſipiſcentiæ ad remiſſionem peccatorum.

5 Et exibat ad eum omnis Judaica regio ac Hieroſolymitæ, & baptizabantur omnes ab eo in Jordane flumine, confitentes peccata ſua.

6 Indutus

6 Indutus autem erat Joannes pilis camelorum, & zona coriacea circa lumbos ſuos: et edebat locuſtas & mel ſylveſtre.

7 Et prædicabat, dicens, Venit pone me qui validior me eſt, cujus non ſum dignus qui incurvatus ſolvam corrigiam ſolearum.

8 Ego quidem baptizavi vos aquâ, ipſe verò baptizabit vos Spiritu Sancto.

9 Et factum eſt diebus illis, ut Jeſus, quum veniſſet à Nazarethâ *urbe* Galilææ, baptizatus ſit in Jordane à Joanne.

10 Et *is* ſtatim aſcendens ex aquâ vidit findi cœlos, & Spiritum quaſi columbam deſcendere ſuper eum:

11 Et vox exſtitit è cœlis, Tu es filius ille meus dilectus, in quo acquieſco.

12 Statimque Spiritus eum expellit in deſertum.

13 Et fuit illîc in deſerto dies quadraginta, tentante eum Satanâ: eratque cum feris: & angeli miniſtrabant ei.

14 Poſtquam autem traditus fuit Joannes in cuſtodiam, venit Jeſus in Galilæam, prædicans evangelium regni Dei;

15 Et dicens, Expletum eſt tempus, & appropinquavit regnum Dei; reſipiſcite, & credite evangelio.

16 Ambulans autem apud mare Galilææ, vidit Simonem, & Andream fratrem ejus, jacientes rete in mare (erant enim piſcatores);

17 Et dixit eis Jeſus, Sequimini me, & faciam ut ſitis piſcatores hominum.

18 Et *ipſi* ſtatim omiſſis retibus ſuis, ſequuti ſunt eum.

19 Tunc progreſſus illinc paulum, vidit Jacobum *filium* Zebedæi, & Joannem fratrem ejus, qui & ipſi in navigio ſarciebant retia:

20 Statimque vocavit eos: & *ipſi*, omiſſo patre ſuo Zebedæo in navigio cum mercenariis, ſequuti ſunt eum.

21 Et ingrediuntur Capernaüm: ſtatimque ſabbato ingreſſus in ſynagogam docebat.

22 Et percellebantur ſuper doctrinâ ejus: docebat enim eos ut auctoritatem habens, & non ut ſcribæ.

23 Fuit autem in ſynagogâ eorum quidam, in quo erat ſpiritus impurus, qui exclamavit,

24 Dicens, Ah, quid nobis tecum, Jeſu Nazarene? veniſti ut perderes nos? novi te quis ſis, *nimirum*, Sanctus ille Dei.

25 Et objurgavit eum Jeſus, dicens, Obmuteſce, & exi ex eo.

26 Tunc, quum decerpſiſſet eum ſpiritus impurus, & clamâſſet voce magnâ, exit ex eo.

27 Et expaverunt omnes, ita ut mutuò quærerent inter ſe, dicentes, Quid eſt hoc? quæ doctrina nova hæc, quòd per poteſtatem imperat etiam ſpiritibus impuris, & auſcultant ei?

28 Emanavit autem fama ipſius in totam regionem circumjacentem Galilææ.

29 Et ſtatim è ſynagogâ egreſſi, venerunt domum Simonis & Andreæ cum Jacobo & Joanne.

30 Socrus autem Simonis decumbebat febricitans: & ſtatim dicunt ei de illâ.

31 Tunc accedens erexit eam, prehenſâ manu ejus: & dimiſit eam febris ſtatim, & miniſtravit eis.

32 Quum autem ſerum diei eſſet, occidente ſole, adducebant ad eum omnes male affectos & dæmoniacos.

33 Et civitas tota coacta erat ad oſtium.

34 Et

34 Et ſanavit multos male affectos variis morbis, & dæmonia multa ejecit; & non ſinebat dicere dæmonia, quòd ipſum nôſſent.

35 Et manè valde multâ nocte quum ſurrexiſſet, exiit, & abiit in deſertum locum, & illîc precabatur.

36 Et proſecuti ſunt eum Simon & qui cum ipſo erant.

37 Et quum inveniſſent eum, dicunt ei, Omnes te quærunt.

38 Tunc dicit eis, Eamus in contigua oppidula, ut & illîc prædicem: ad hoc enim ſum egreſſus.

39 Et prædicabat in ſynagogis eorum in totâ Galilæâ, & dæmonia ejiciebat.

40 Venitque ad eum leproſus precans eum, eique ad genua procidens, ac dicens ei, Si velis, potes me purgare.

41 Jeſus autem commiſeratione intimâ commotus, extensâ manu tetigit eum, & dixit ei, Volo: purgator.

42 Et quum *hæc* dixiſſet, ſtatim abiit ab eo lepra, & purgatus fuit.

43 Et graviter interminatus ei *Jeſus*, ſtatim ablegavit eum.

44 Dixitque ei, Vide *ut* nemini quicquam dicas: ſed abi, oſtende teipſum ſacerdoti, & offer pro purgatione tuâ quod imperavit Moſes, ut hoc ſit eis teſtimonio.

45 Ille verò egreſſus cœpit prædicare multa, & multa divulgare, ita ut jam non poſſet Jeſus manifeſtè introire in civitatem: ſed foris in deſertis locis erat, & veniebant ad eum undique.

CAP. II.

Chriſtus ſimul paralyſin & peccata ſolvit, Matthæum vocat, diſcipuloſque excuſat neglecti jejunii & ſabbati.

ET rurſus intravit Capernaüm interjectis *aliquot* diebus, & auditum eſt eum domi eſſe;

2 Statimque coacti ſunt multi, *adeò*, ut jam non caperent *eos*, nequidem *loca* quæ erant ad oſtium; & loquebatur eis ſermonem *evangelii*.

3 Tunc venerunt ad eum ferentes paralyticum, qui à quatuor portabatur.

4 Et quum non poſſent ei appropinquare propter turbam, detexerunt tabulatum *loci*, in quo erat, eoque perfoſſo, *funibus* demiſerunt grabatum, in quo paralyticus jacebat.

5 Quum autem vidiſſet Jeſus fidem eorum, dixit paralytico, Fili, remiſſa ſunt tibi peccata tua.

6 Erant autem illîc quidam ex ſcribis ſedentes, & ratiocinantes in cordibus ſuis,

7 Quid iſte ita loquitur blaſphemias? Quis poteſt remittere peccata, niſi ſolus Deus?

8 Et quum ſtatim cognoviſſet Jeſus ſpiritu ſuo, eos ita ratiocinari apud ſe, dixit eis, Quid iſta ratiocinamini in cordibus veſtris?

9 Utrum eſt facilius dicere paralytico, Remiſſa ſunt tibi peccata? an dicere, Surge, & attolle grabbatum tuum, & ambula?

10 Ut autem ſciatis Filium hominis habêre poteſtatem remittendi peccata in terrâ, ait paralytico,

11 Tibi dico, Surge, & attolle grabbatum tuum, & abi domum tuam.

12 Tunc *ille* ſtatim ſurrexit, ſublatoque in humeros grabbato, egreſſus eſt coram omnibus: adeò ut obſtupeſcerent omnes, & glorificarent Deum, dicentes, Nunquam tale quicquam vidimus.

13 Et egreſſus eſt rurſus ad mare: totaque turba veniebat ad eum, & docebat eos.

14 Et

14 Et quum prætergrederetur, vidit Levin Alphæi *filium* sedentem ad telonium, dixitque ei, Sequere me. Et *is* surgens sequutus est eum.

15 Et factum est, ut quum Jesus accumberet in domo illius, multi etiam publicani & peccatores simul discubuerunt cum Jesu, & discipulis ejus: erant enim multi, & sequuti fuerant eum.

16 Quumque scribæ & Pharisæi vidissent eum edentem cum publicanis & peccatoribus, dixerunt discipulis ejus, Quid *est* quòd cum publicanis & peccatoribus edit ac bibit?

17 Et quum *hoc* audisset Jesus, dicit eis, Iis qui valent non opus est medico, sed iis qui malè *se* habent: non veni ut vocarem justos, sed peccatores, ad resipiscentiam.

18 Discipuli autem Joannis ac Pharisæorum jejunabant: veniunt igitur & dicunt ei, Quare discipuli Joannis & Pharisæorum jejunant, tui autem discipuli non jejunant?

19 Tunc ait eis Jesus, Num possunt filii thalami, quo *tempore* cum ipsis est sponsus, jejunare? quamdiu habent secum sponsum, non possunt jejunare.

20 Venient autem dies, quum sublatus ab eis erit sponsus, & tunc jejunabunt illis diebus.

21 Sed nemo panni rudum impexum insuit vestimento veteri: alioquin illud ipsius supplementum novum tollit *aliquid* ex vetere *vestimento*, & fit pejor fissura.

22 Et nemo injicit vinum novum in utres veteres, alioqui vinum effunditur, & utres pereunt: sed vinum novum in utres recentes injiciendum est.

23 Factum est autem ut ipse transiret sabbato per sata, & coperunt discipuli ejus iter facientes vellere spicas.

24 Tunc Pharisæi dixerunt ei, Ecce, cur faciunt sabbato quod non licet?

25 Et ipse dixit eis, Nunquam legistis quod fecerit David, quum egeret, & esuriret ipse, & qui cum eo *erant*?

26 Quomodo ingressus sit domum Dei sub Abiathare pontifice maximo, & panes apposititios ederit, quos non licet vesci nisi sacerdotibus, & dederit etiam eis qui secum erant?

27 Dixit etiam eis, Sabbatum propter hominem factum est, non homo propter sabbatum.

28 Itaque Filius hominis est etiam sabbati dominus.

CAP. III.

Jus sabbati. Investitura apostolorum. Per quam vim ejiciantur dæmonia: & quis mater aut frater Christi.

ET introivit rursus in synagogam: eratque illic quidam arefactam manum habens.

2 Et observabant an sabbato sanaturus esset eum; ut ipsum accusarent.

3 Tunc ait homini habenti manum arefactam, Surge in medium.

4 Eis autem dixit, Licet sabbato benefacere an malefacere *cuipiam*? hominem servare, aut trucidare? ipsi verò silebant.

5 Et quum circumspexisset eos cum irâ, simul dolens quod occalluisset cor eorum, dicit homini, Extende manum tuam. Et *is* extendit: restitutaque est manus ejus sana ut altera.

6 Tunc egressi Pharisæi statim cum Herodianis consilium inierunt adversus eum, ut eum perderent.

7 Sed Jesus cum discipulis suis secessit ad mare: & magna multi-

tudo ſequuta eſt eum à Galilæâ, & à Judæâ,

8 Et Hieroſolymis, & ab Idumæâ, & *regione quæ eſt* trans Jordanem: & qui circa Tyrum ac Sidonem *habitabant*, magnâ multitudine, quum audîſſent quanta faceret, venerunt ad eum.

9 Ipſe autem dixit diſcipulis ſuis, ut navigiolum ſibi ſemper adeſſet propter turbam, ne ipſum opprimerent.

10 Multos enim ſanaverat, adeo ut inciderent in eum, ut ipſum tangerent, quotquot tenebantur flagellis.

11 Et ſpiritus impuri quum eum conſpexerant, accidebant ei *ad pedes*, & clamabant, dicentes, Tu es Filius ille Dei.

12 Ipſe verò multùm interminabatur eis, ne ipſum manifeſtum facerent.

13 Tunc aſcendit in montem, & advocavit ad ſe quos ipſe voluit: & venerunt ad eum.

14 Et conſtituit duodecim, ut ſecum eſſent, & ut mitteret eos ad prædicandum *evangelium:*

15 Et ut haberent poteſtatem ſanandi morbos, & ejiciendi dæmonia.

16 Primùm Simonem (cui impoſuit nomen Petrum);

17 Et Jacobum *filium* Zebedæi, & Joannem fratrem Jacobi, (& impoſuit eis nomina Boanerges, quod eſt, filii tonitru);

18 Et Andream, & Philippum, & Bartholomæum, & Matthæum, & Thomam, & Jacobum Alphæi *filium*, & Thaddæum, & Simonem Canaaniten,

19 Et Judam Iſcarioten, qui prodidit eum: venerunt[que] domum.

20 Convenit autem rurſum turba; adeo ut ne capere quidem cibum poſſent.

21 Et quum *hæc* audîſſent ipſius propinqui, venerunt ut prehenderent eum: dicebant enim eum apud ſe non eſſe.

22 Scribæ verò qui Hieroſolymis deſcenderant dicebant, Certè habet Beelzebulem, & certè per principem dæmoniorum ejicit dæmonia.

23 Quum autem eos advocâſſet dixit eis per parabolas, Quomodo poteſt Satanas Satanam ejicere?

24 Neque ſi regnum adverſus ſeſe diſſideat, poteſt ſtare regnum illud.

25 Neque ſi domus contra ſemetipſam diſſideat, poteſt ſtare domus illa.

26 *Sic* quoque ſi Satanas inſurrexit & diſſidet adverſus ſemetipſum, ſtare non poteſt, ſed finem habet.

27 Non poteſt quiſquam potentis *alicujus* vaſa, ingreſſus domum ejus, diripere, niſi primò validum illum vinxerit; et tunc domum ejus diripiet.

28 Amen dico vobis, quævis peccata remittentur filiis hominum, & blaſphemiæ quibuſcunque blaſphemârint;

29 Sed quicunque blaſphemârit in Spiritum Sanctum, non habet remiſſionem in æternum, ſed tenetur æterno judicio.

30 Dicebant enim, Spiritum impurum habet.

31 Veniunt igitur fratres & mater ejus; & foris ſtantes miſerunt ad eum, & eum vocârunt.

32 Sedebat autem circa eum turba: *illi* verò dixerunt ei, Ecce mater tua & fratres tui foris quærunt te.

33 Tunc reſpondit eis, dicens, Quæ eſt mater mea, aut fratres mei?

34 Et quum circumſpexiſſet in circuitu

circuitu eos qui circumſedebant, ait, Ecce mater mea, & fratres mei.

35 Quicunque enim fecerit quod Deus vult, is eſt frater meus, & ſoror mea, & mater.

CAP. IV.

Parabola ſeminantis, ejuſdemque expoſitio; & navigatio periculoſa.

ET rurſus cœpit docere apud mare: & coacta eſt ad eum turba multa, adeo ut ipſe navigium ingreſſus ſederet in mari: tota autem turba apud mare in terrâ erat.

2 Et docebat eos per parabolas multa, dicebatque eis in doctrinâ ſuâ;

3 Audite, ecce *quidam* ſator exiit ſatum:

4 Et factum eſt inter ſerendum, aliud quidem cecidit ſecundum viam: veneruntque volucres cœli, & devoraverunt illud.

5 Aliud verò cecidit in petroſa, ubi non habebat terram multam, & ſtatim exortum eſt, propterea quòd non habebat profundam terram.

6 Sole autem exorto, ardore factum eſt, & propterea quòd non habebat radicem, exaruit.

7 Et aliud cecidit in ſpinas, & aſcenderunt ſpinæ, & ſuffocârunt illud, & fructum non edidit.

8 Et aliud cecidit in terram bonam, ediditque fructum aſſurgentem ac creſcentem: & tulit aliud tricena, & aliud ſexagena, & aliud centena.

9 Tunc dixit eis, Qui habet aures ad audiendum, audiat.

10 Quum autem eſſet ſolus, interrogârunt eum qui circum eum erant cum duodecim de parabola.

11 Et dixit eis, Vobis datum eſt nôſſe myſterium regni Dei; iis autem qui foris ſunt, per parabolas omnia *iſta* fiunt.

12 Ut videntes videant, & non cernant; & audientes audiant, & non intelligant: nequando *ſe* convertant, & remittantur eis peccata.

13 Præterea dixit eis, Neſcitis parabolam iſtam? & quomodo omnes parabolas cognoſcetis?

14 Sator ille ſermonem ſerit.

15 Iſti autem ſunt qui juxta viam *ſemen excipiunt*, in quibus *videlicet* ſeminatur ſermo: ſed poſtquam audierunt, ſtatim venit Satanas, & tollit ſermonem qui ſeminatus fuerat in cordibus eorum.

16 Et iſti ſunt ſimiliter qui in petroſa ſemen excipiunt, qui *videlicet*, quum audiunt ſermonem, ſtatim cum gaudio excipiunt eum,

17 Et non habent radicem in ſeſe, ſed temporarii ſunt: deinde ortâ afflictione aut perſequutione propter ſermonem, ſtatim offenduntur.

18 Hi ſunt autem, qui in ſpinas ſemen excipiunt, hi ſunt, *inquam*, qui ſermonem audiunt.

19 Sed ſolicitudines ſeculi hujus, & fallacia divitiarum, & cupiditates quæ in cæteris rebus *verſantur*, introeuntes ſuffocant ſermonem, iſque redditur fructûs expers.

20 Hi ſunt verò qui in terram bonam ſemen exceperunt, qui *videlicit* audiunt ſermonem, & excipiunt: & fructum ferunt, aliud tricena, aliud ſexagena, aliud centena *grana*.

21 Dixit etiam eis, Num lucerna venit ut ſubter modium ponatur, aut ſubter lectum? nonne ut candelabro imponatur?

22 Non eſt enim quicquam occultum quod non ſit manifeſtum futurum, neque *quod* abſcondatur, ſed *oportet* ut in apertum veniat.

23 Si quis habet aures ad audiendum, audiat.

24 Præterea dixit eis, Videte quid audiatis: quâ menſurâ metimini, vobis metietur, & adjicietur vobis qui auditis.

25 Qui enim habet, dabitur ei: & qui non habet, etiam quod habet tolletur ab eo.

26 Item dicebat, Iſta eſt regnum Dei, ut ſi quiſpiam jaciat ſemen in terram;

27 Et dormiat, & exſurgat nocte ac die: & ſemen germinet, & aſſurgat quomodo ipſe neſcit.

28 Sponte enim terra fructum fert, primùm herbam, deinde ſpicam, deinde plenum frumentum in ſpicâ.

29 Quum autem prodiderit *ſeſe* fructus, ſtatim mittit meſſiores, quoniam adeſt meſſis.

30 Dicebat etiam, Cui *rei* aſſimilaverimus regnum Dei? aut quâ collatione contulerimus illud?

39 Velut grano ſinapis: quod cum ſeritur in terrâ, minimum eſt omnium ſeminum quæ in terrâ ſunt:

32 Sed quum ſatum fuerit, aſſurgit, & fit maximum omnium olerum, editque ramos magnos, ita ut poſſint ſub ejus umbrâ volucres cœli nidulari.

33 Et talibus multis parabolis loquebatur eis ſermonem *evangelii*, prout poterant audire.

34 Abſque parabolâ verò non loquebatur eis: privatim autem diſcipulis ſuis explicabat omnia.

35 Dixit autem eis die illo, quum ſerum *diei* eſſet, Tranſeamus in ulteriorem *ripam*.

36 Dimiſsâ igitur turbâ acceperunt eum ut erat in navigio, ſed & alia navigiola erunt cum eo.

37 Tunc oritur turbo venti magnus, & fluctus irruebant in navigium, ita ut jam impleretur.

38 Erat autem ipſe in puppi, cervicali indormiens. Tunc expergefaciunt eum, dicuntque ei, Magiſter, non eſt tibi curæ quod perimus?

39 Experrectus igitur objurgavit ventum, dixitque mari, Sile, obtumeſce. Tunc quievit ventus, factaque eſt tranquillitas magna.

40 Dixit autem eis, Quid ita timidi eſtis? quomodo fidem non habetis?

41 Et timuerunt timore magno, dicebantque alius ad alium, Quiſnam iſte eſt, quòd etiam ventus & mare auſcultant ei?

CAP. V.

Miracula erga dæmoniacum, erga filiam Jairi, & erga mulierem ſanguinis fluxione laborantem.

ET venerunt in ulteriorem *ripam* maris, in regionem Gadarenorum.

2 Egreſſo autem ipſi è navigio, ſtatim occurrit è monumentis quidam, in quo erat ſpiritus impurus;

3 Qui domicilium habebat in monumentis, & ne catenis quidem quiſquam poterat eum vincire:

4 Propterea quòd ſæpe pedicis & catenis vinctus fuerat, ſed diſcerptæ fuerant ab eo catenæ, & pedicæ contritæ; neque quiſquam potuerat eum domare.

5 Et per omne *tempus* erat die ac nocte in montibus & in monumentis clamans, & concidens ſeipſum lapidibus.

6 Quum vidiſſet autem Jeſum procul, cucurrit & adoravit eum;

7 Et clamans voce magnâ dixit, Quid mihi tecum, Jeſu Fili Dei altiſſimi? adjuro te *per* Deum ne me torqueas.

8 (Dicebat enim ei *Jeſus*, Exi, ſpiritus impure, ex iſto homine.)

9 Tunc

9 Tunc interrogavit eum, Quod tibi nomen *est?* Et respondit, dicens, Legio mihi nomen *est*; quia multi sumus.

10 Et multùm precabatur eum, ne ipsos mitteret extra illam regionem.

11 Erat autem illic apud montes grex porcorum magnus pascens.

12 Et precati sunt eum omnes *illi* dæmones, dicentes, Mitte nos ad porcos, ut in eos introeamus.

13 Et permisit eis statim Jesus. Egressi verò spiritus illi impuri introierunt in porcos: & ruit ille grex è præcipitio in mare (erant autem quasi bis mille) & suffocati sunt in mare.

14 Qui verò pascebant porcos, fugerunt, & renunciârunt in urbem & in agros. Et *illi* egressi sunt, ut viderent quid illud esset quod factum fuerat.

15 Veniunt igitur ad Jesum, & conspiciunt eum qui fuerat dæmoniacus, sedentem, ac vestitum, & sanæ mentis, eum, *inquam*, qui habuerat legionem: & timuerunt.

16 Et qui *id* viderant narraverunt eis quomodo actum esset eum dæmoniaco, & de porcis.

17 Tunc *illi* cœperunt eum rogare ut abiret ex finibus ipsorum.

18 Ipso verò ingresso in navigium, rogabat eum ille qui fuerat dæmoniacus ut esset cum ipso.

19 Jesus autem non permisit ei, sed ei dixit, Abi domum tuam ad tuos, & eis renuncia quanta tibi Dominus præstiterit, & quod misertus sit tui.

20 Abiit igitur *ille*, & cœpit prædicare in Decapoli quanta ipsi fecisset Jesus; & omnes mirabantur.

21 Et quum Jesus rursus trajecisset navigio in ulteriorem *ripam*, coacta est turba multa ad eum: eratque apud mare.

22 Et ecce, venit unus ex præfectis synagogæ, nomine Jairus: &, quum vidisset eum, accidit ad pedes ejus;

23 Et multùm precabatur eum, dicens, Filiola mea in extremum adducta est: *rogo* ut venias, & imponas ei manus, ut servetur: & vivet.

24 Abiit igitur *Jesus cum* eo: & sequebatur eum turba multa, & comprimebant eum.

25 (Tunc mulier quædam quæ erat in fluxione sanguinis *ab* annis duodecim,

26 Fueratque multa perpessa à multis medicis, impenderat omnia sua, & nihil adjuta fuerat, sed potiùs in deterius venerat;

27 Quum audisset de Jesu, venit in turbâ à tergo, & tetigit vestimentum ejus.

28 Dicebat enim, Si vel vestimenta ejus tetigero, servabor.

29 Et statim exaruit fons sanguinis ejus; & sensit corpore se sanatam esse ex eo flagello.

30 Statim autem Jesus, quum apud se cognovisset vim illam quæ ex seipso prodierat, conversus in turbâ dixit, Quis tetigit vestimenta mea?

31 Et dixerunt ei discipuli ipsius, Vides turbam te comprimentem, & dicis, Quis me tetigit?

32 *Ipse* verò circumspiciebat, ut videret eam quæ hoc fecerat.

33 Mulier autem timens & tremens, quum sciret quod in se factum fuerit, venit & accidit ei *ad pedes*, dixitque ei omnem veritatem.

34 Ille autem dixit ei, Filia, fides tua te servavit; abi cum pa-

ee, & esto sana ex flagello tuo.)

35 Adhuc eo loquente, veniunt *quidam* à præfecto synagogæ, dicentes, Filia tua mortua est : quid amplius vexas magistrum ?

36 Jesus autem statim ut audiit hunc sermonem qui dicebatur, dicit præfecto synagogæ, Ne metue, solummodo crede.

37 Neque permisit ut se quisquam una sequeretur, nisi Petrus, & Jacobus, & Joannes frater Jacobi.

38 Venit igitur domum præfecti synagogæ, & tumultum conspicit, flentes, & ejulantes multùm.

39 Et ingressus dicit eis, Quid tumultuamini & fletis ? puella non est mortua, sed dormit.

40 Et deridebant eum. Ipse verò, ejectis omnibus, assumit patrem & matrem puellæ, & eos qui secum erant, & ingreditur *eò* ubi erat puella jacens.

41 Prehensâque manu puellæ, dicit *ei*, Talitha cumi ; quod est, si interpreteris, Puella (tibi dico), surge.

42 Et statim surrexit puella, & ambulabat : erat enim annorum duodecim : & obstupuerunt stupore magno.

43 *Ipse* verò multùm imperavit eis, ne quis id resciret, dixitque ut daretur puellæ quo vesceretur.

CAP. VI.

Præsentia Christus in patriâ contemnitur. Mittuntur apostoli. Joannes ab Herode decollatur. Quinque panibus saturatur ingens populus.

ET egressus est illinc, venitque in patriam suam : & sequuti sunt eum discipuli ejus.

2 Quumque advenisset sabbatum, cœpit in synagogâ docere : multique audientes percellebantur, dicentes, Unde huic ista, & quæ est hæc sapientia quæ data est ei, quòd etiam virtutes tales per manus ejus edantur ?

3 Nonne iste est faber ille, filius Mariæ, frater Jacobi, & Jose, & Judæ, & Simonis ? nonne & sorores ejus hîc sunt apûd nos ? Et offendebantur in ipso.

4 Dicebat autem eis Jesus, Non est propheta inhonoratus nisi in patriâ suâ, & inter cognatos, & domi suæ.

5 Neque potuit illic virtutem ullam edere, nisi *quòd* quum paucis ægrotis imposuisset manus, sanavit *eos*.

6 Mirabaturque propter incredulitatem eorum, & circuibat vicos in orbem, docens.

7 Tunc advocavit duodecim illos, cœpitque eos mittere binos : deditque eis potestatem *adversus* spiritus impuros.

8 Et præcepit eis, ut nihil sumerent ad iter, nisi virgam tantùm ; non peram, non panem, non æs in zonâ :

9 Sed *ut* calcearentur sandaliis ; & ne induerentur binis tunicis.

10 Et dicebat eis, Ubicunque introieritis domum, illic manete, usquedum exeatis illinc.

11 Et quicunque non exceperint vos, neque audierint vos, egressi illinc excutite pulverem qui subierit pedibus vestris, ut hoc sit testimonium adversus eos. Amen dico vobis, tolerabilior erit Sodomorum *conditio* aut Gomorrhorum, in die judicii, quàm urbis illius.

12 Egressi igitur *illi* proclamabant ut resipiscerent *homines*.

13 Et dæmonia multa ejiciebant, ungebantque oleo multos ægrotos, & sanabant *eos*.

14 Audivit autem *hæc* rex Herodes (clarum enim factum erat nomen

nomen ejus) dixitque, Joannes ille, qui baptizabat, ſuſcitatus eſt ex mortuis, & propterea virtutes agunt in eo.

15 Alii dicebant, Elias eſt. Alii verò dicebant, Propheta eſt, vel unus ex prophetis illis.

16 Quum igitur *hæc* audîſſet Herodes, ait, Iſte eſt Joannes quem ego decollavi: ipſe ſuſcitatus eſt ex mortuis.

17 Ipſe enim Herodes miſſis *ſatellitibus* prehenderat Joannem, & vinxerat eum carcere, propter Herodiadem uxorem Philippi fratris ſui, quia duxerat eam uxorem.

18 Dicebat enim Joannes Herodi, Non licet tibi habere uxorem fratris tui.

19 Herodias autem imminebat ei, & cupiebat eum trucidare, nec poterat.

20 Herodes enim metuebat Joannem, ſciens eum *eſſe* virum juſtum ac ſanctum, & obſervabat eum, auditoque eo multa faciebat & libenter eum audiebat.

21 Quum igitur dies opportunus adeſſet, quo tempore Herodes in natalitiis ſuis cœnam faciebat proceribus ſuis, ac chiliarchis, & primariis Galilææ;

22 Et introîſſet filia ipſius Herodiadis, ac ſaltâſſet, placuiſſetque Herodi & ſimul accumbentibus, rex ait puellæ, Pete à me quodcunque volueris, & dabo tibi.

23 Juravitque ei, Quodcunque à me petieris dabo tibi, uſque ad dimidium regni mei.

24 At illa egreſſa dixit matri ſuæ, quid petam? Illa verò dixit, Caput Joannis Baptiſtæ.

25 *Puella* igitur cum feſtinatione ſtatim ad regem ingreſſa, *id* petiit, dicens, Velim ut jam nunc des mihi in patinâ caput Joannis Baptiſtæ.

26 Rex autem valde triſtis factus, noluit *tamen*, propter jusjurandum & eos qui ſimul accumbebant, eam aſpernari.

27 Et ſtatim rex, miſſo ſpiculatore, imperavit ut afferretur caput ejus.

28 Ille verò abiit, ac decollavit eum in carcere; attulitque caput ejus in patinâ, & dedit illud puellæ, & puella dedit illud matri ſuæ.

29 Quumque *hoc* audîſſent diſcipuli ejus, venerunt, & ſuſtulerunt cadaver ejus, & poſuerunt in monúmento.

30 Coacti ſunt autem apoſtoli ad Jeſum, & annunciaverunt ei omnia, & quæ egerant, & quæ docuerant.

31 Et dixit eis, Venite vos ſeorſum in deſertum locum, & requieſcite paululum. Erant enim multi venientes & abeuntes: & ne cibum quidem capere ipſis vacabat.

32 Abierunt igitur in deſertum locum navigio ſeorſum.

33 Vidit autem eos abeuntes turba, & agnoverunt eum multi: & pedibus ex omnibus civitatibus concurrerunt illuc, prævenerunt-que eos, & convenerunt ad eum.

34 Tunc egreſſus vidit turbam multam Jeſus, & commiſeratione intimâ commotus eſt ſuper eis, quoniam erant ut oves non habentes paſtorem; cœpitque eos docere multa.

35 Quum autem jam multus dies eſſet, adierunt eum diſcipuli ejus, dicentes, Deſertus eſt locus iſte, & jam multus dies eſt;

36 Dimitte eos, ut, abeuntes in circumjacentes agros ac vicos, emant ſibi panes: nam quo veſcantur non habent.

37 At ill reſpondens dixit eis, Date vos ipſis quo veſcantur. Tunc dicunt ei, *Num* profecti emeri-

mus

mus ducentis denariis panes, & dederimus eis quo vescantur?

38 Ipse verò dixit eis, Quot panes habetis? abite & videte. Et *illi*, re cognitâ, dixerunt, Quinque & duos pisces.

39 Tunc imperavit eis ut facerent discumbere omnes per convivia super viridi gramine.

40 Discubuerunt igitur sigillatim per areolas, *partim* centeni, & *partim* quinquageni

41 Et acceptis quinque illis panibus, ac duobus illis piscibus, quum suspexisset in cœlum, benedixit, ac fregit panes; deditque discipulis suis, ut illi apponerent: & duos pisces partitus est omnibus.

42 Comederuntque omnes, & saturati sunt.

43 Et sustulerunt fragmentorum duodecim cophinos plenos, & ex piscibus.

44 Erant autem qui comederant quasi quinquies mille viri.

45 Et statim coëgit discipulos suos inscendere navigium, & præire in ulteriorem *ripam* Bethsaidæ oppositam, dum ipse dimitteret turbam.

46 Et quum amandâsset eos, abiit in montem ad precandum.

47 Quum autem serum *diei* adesset, erat navigium in medio mari, & ipse solus in terrâ.

48 Viditque eos, vexatos in *navigio* provehendo (erat enim ventus eis contrarius), & circa quartam vigiliam noctis venit ad eos, ambulans super mare, volebatque eos præterire.

49 Illi verò, viso eo ambulante super mare, putârunt spectrum esse, & exclamaverunt.

50 (Omnes enim videbant eum, & turbati sunt) Sed statim loquutus est cum eis, & dixit, Confidite; ego sum, ne timete.

51 Tunc ascendit ad eos in navigium, quievitque ventus; & *ipsi* multo magis apud sese obstupescebant, & mirabantur.

52 Non enim intellexerunt *quod factum fuerat* illis panibus, quoniam cor eorum stupidum erat.

53 Et quum trajecissent, venerunt in terram Genesaret, & appulerunt.

54 Tunc ipsis egressis è navigio, statim agnito eo,

55 Percursâ totâ illâ circumjacente regione, *homines loci illius* cœperunt in grabbatis malè affectos circumferre, ubi audiebant eum esse.

56 Et quocunque introissent in vicos, aut urbes, aut agros, in foris ponebant ægrotos, & precabantur eum ut vel fimbriam pallii ipsius tangerent: & quotquot tangebant eum servabantur.

CAP. VII.

Præpostera Pharisæorum religio. Chananææ fides. Surdus et mutus sanatur.

TUNC coguntur ad eum Pharisæi, & quidam ex scribis, qui venerunt Hierosolymis.

2 Et quum vidissent quosdam ex discipulis ejus pollutis manibus (id est, illotis) edere panem, conquesti sunt.

3 (Nam Pharisæi & omnes Judæi, nisi pugno laverint manus, non edunt, tenentes traditionem seniorum:

4 Et à foro *venientes*, nisi loti fuerint, non edunt: & alia multa sunt, quæ acceperunt tenenda; *nempe* lotiones poculorum, & sextariorum, & æramentorum, & lectorum.)

5 Deinde interrogârunt eum Pharisæi & scribæ, Quare discipuli tui non ambulant secundum traditionem seniorum, sed illotis manibus edunt panem?

6 Ille

6 Ille verò reſpondens dixit eis, Benè certe prophetavit Eſaias de vobis hypocritis ; ut ſcriptum eſt, Populus iſte labiis me honorat, cor autem eorum procul abeſt à me.

7 Fruſtra verò me colunt, docentes doctrinas *quæ ſunt* mandata hominum.

8 Nam omiſſo mandato Dei, tenetis traditionem hominum, lotiones ſextariorum & poculorum : aliaque ſimilia hujuſmodi multa facitis.

9 Præterea dixit eis, *Sane* bellè aboletis mandatum Dei, ut traditionem veſtram ſervetis.

10 Moſes enim dixit, Honora patrem tuum & matrem tuam ; &, Qui maledixerit patri vel matri, morte moriatur.

11 Vos autem dicitis, Si dixerit quiſpiam patri vel matri, Corban (id eſt, donum) *eſt*, quocunque à me juvari poſſes, *inſons erit*.

12 Nec permittitis ampliùs eum quicquam præſtare patri ſuo, aut matri ſuæ :

13 Irritum facientes ſermonem Dei traditione veſtrâ quam tradidiſtis : & ſimilia hujuſmodi multa facitis.

14 Advocatâ etiam totâ turbâ dixit eis, Audite me, omnes, & intendite.

15 Nihil eſt extra hominem, quod ingrediens in eum poſſit eum polluere : ſed quæ egrediuntur ex eo, illa ſunt quæ polluunt hominem.

16 Si quis habet aures ad audiendum, audiat.

17 Et quum introiſſent domum, *digreſſus* à turba, interrogârunt eum diſcipuli ejus de parabolâ.

18 Tunc dicit eis, Itáne & vos intelligentiâ caretis ? non intellicitis, quicquid extrinſecùs ingreditur in hominem, non poſſe eum polluere ?

19 Non enim ingreditur in cor ejus, ſed in ventrem, & in latrinam abit, purgans omnes eſcas.

20 Dicebat autem, quod ex homine egreditur, illud polluere hominem.

21 Intus enim ex corde hominum, malæ cogitationes egrediuntur, adulteria, ſcortationes, cædes,

22 Furta, augendæ rei artes, ſcelera, dolus, protervia, oculus malus, obtrectatio, ſuperbia, amentia.

23 Omnia hæc ſcelera intus exeunt & polluunt hominem.

24 Et illinc ſurgens abiit in confinia Tyri ac Sidonis : & ingreſſus domum, neminem volebat *hoc* ſcire : ſed non potuit latere.

25 Quum enim de eo audiſſet mulier, cujus filiola habebat ſpiritum impurum, venit, & accidit ad pedes ejus,

26 (Erat autem mulier Græca, Syropheniſſâ gente) & rogavit eum ut dæmonium ejiceret ex filiâ ſuâ.

37 Jeſus autem dixit ei, Sine priùs ſaturari liberos : non eſt enim bonum accipere panem liberorum, & objicere catellis.

28 Ipſa verò reſpondit, & dixit ei, Etiam, Domine : ſed enim catelli edunt ſub menſâ ex micis puerorum.

29 Tunc dixit ei, Propter iſtum ſermonem abi : exit dæmonium ex filiâ tuâ.

30 Quum autem *illa* abiiſſet domum ſuam, invenit dæmonium exiviſſe, & filiam projectam ſuper lectum.

31 Tunc egreſſus è finibus Tyri ac Sidonis, venit ad mare Galilææ, per medios fines Decapolis.

32 Et offerunt ei ſurdum difficulter loquentem, & præcantur eum, ut imponat ei manum.

33 *Ipſe*

33 *Ipſe* verò, quum abduxiſſet eum è turbâ privatim, miſit digitos ſuos in auriculas ejus: & quum ſpuiſſet, tetigit linguam ejus.

34 Et quum ſuſpexiſſet in cœlum, ingemuit, dixitque ei, Ephphatha, quod eſt, Adaperitor.

35 Et ſtatim adapertæ ſunt aures: & ſolutum eſt vinculum linguæ ipſius, & loquebatur rectè.

36 Et interdixit eis ne cui dicerent: ſed quantumcunque ipſe eis interdixiſſet, multo magis *hoc* prædicabant.

37 At ſupra modum percellebantur, dicentes, Benè omnia fecit: facit ut & ſurdi audiant, & muti loquantur.

CAP. VIII.

Miraculum ſeptem panum. Cæci ſanatio. Apoſtolorum de Chriſto confeſſio. Satanam eſſe qui animam ſervare ſuadet.

DIebus illis quum multa omnino turba eſſet, nec haberent quo veſcerentur, advocatis diſcipulis ſuis, Jeſus dixit eis,

2 Intimâ miſericordiâ commoveor erga turbam; qui jam triduum manent apud me, nec habent quo veſcantur.

3 Quòd ſi demiſero eos jejunos domum ſuam, deficient in viâ: quidam enim ex eis procul venerunt.

4 Reſponderunt autem ei diſcipuli ejus, Unde iſtos quiſpiam poſſit hîc ſatiare panibus in deſerto?

5 Interrogavit autem eos, Quot panes habetis? Ipſi verò dixerunt, Septem.

6 Tunc denunciavit turbæ ut diſcumberet humi: & acceptis ſeptem illis panibus, quum gratias egiſſet, fregit, deditque diſcipulis ſuis, ut *eos* apponerent: & apposuerunt turbæ.

7 Habebant autem piſciculos paucos: &, quum benedixiſſet, dixit ut hos etiam apponerent.

8 Comederunt autem, & ſaturati ſunt: & ſuſtulerunt fragmentorum, quæ ſuperfuerant, ſeptem ſportas.

9 Erant autem qui comederant, quaſi quatour mille: dimiſitque eos.

10 Et ſtatim ingreſſus in navigium cum diſcipulis ſuis, venit in partes Dalmanutha.

11 Prodierunt autem Phariſæi, cœperuntque altercari cum eo, quærentes ab eo ſignum è cœlo, ipſum tentantes.

12 Ipſe verò cum altè ingemuiſſet ſpiritu ſuo, dixit, Cur gens iſta ſignum requirit? Amen dico vobis, ſi dabitur iſti genti ſignum.

13 Et eis relictis, ingreſſus rurſum navigium, abiit in ulteriorem *ripam.*

14 Fuerant autem obliti diſcipuli ſumere panes, & panem non niſi unum habebant ſecum in navigio.

15 Tunc edixit eis, dicens, Videte, cavete à fermento Phariſæorum, & fermento Herodis.

16 Diſceptabant igitur alii adverſus alios, dicentes, Panes non habemus.

17 *Id* autem quum nôſſet Jeſus, dixit eis, Quid diſceptatis quòd panes non habetis? nondum animum advertitis, nec intelligentiâ præditi eſtis? adhuc ſtupidum habetis cor veſtrum?

18 Quum oculos habeatis, non cernitis? & quum aures habeatis, non auditis? neque memores eſtis?

19 Quum quinque illos panes fregi illis quinquies mille, quot cophinos fragmentis plenos ſuſtuliſtis? Dicunt ei, Duodecim.

20 Quum autem ſeptem illos *panes* illis quater mille, quot ſportas fragmentis plenas ſuſtuliſtis?

Illi

Illi verò dixerunt, Septem.

21 Tunc dixit eis, Quomodo *hæc* non intelligitis?

22 Venit autem Bethſaidam: & obtulerunt ei cæcum, & precati ſunt eum ut ipſum tangeret.

23 Tunc prehensâ manu cæci, eduxit eum extra vicum: & quum inſpuiſſet in oculos ejus impoſuiſſetque ei manus, interrogavit eum ecquid videret.

24 Qui quum ſuſpexiſſet, dixit, Video homines inſtar arborum ambulantes.

25 Deinde rurſum impoſuit manus oculis ejus, fecitque ut *denuo* oculos attolleret; & reſtitutus fuit, viditque procul & dilucidè omnes.

26 Tunc *Jeſus* miſit eum domum ſuam, dicens, Neque in vicum illum ingreditor, neque *hæc* dicito cuiquam in vico.

27 Egreſſus eſt autem Jeſus ac diſcipuli ejus in vicos Cæſareæ, *quæ cognominatur* Philippi: & in viâ interrogavit diſcipulos ſuos, dicens eis, Quemnam eſſe me dicunt homines?

28 Illi verò reſponderunt, Joannem Baptiſtam; & alii Eliam, alii verò unum ex prophetis.

29 Tunc ipſe dixit eis, Vos autem, quem me dicitis eſſe? Reſpondens verò Petrus dicit ei, Tu es ille Chriſtus.

30 Tunc interminatus eſt, ut nulli *id* dicerent de ſe.

31 Et cœpit eos docere, quod oporteret Filium hominis multa pati, & reprobari a ſenioribus, & primariis ſacerdotibus, ac ſcribis, & trucidari, & tribus poſt diebus reſurgere.

32 Et apertè eum ſermonem loquebatur. Tunc prehenſum eum Petrus cœpit objurgare.

33 Ipſe verò converſus & intuitus diſcipulos ſuos, objurgavit Petrum, dicens, Abſcede a me, Satana; nam non ſapis quæ Dei *ſunt*, ſed quæ *ſunt* hominum.

34 Et quum advocâſſet turbam cum diſcipulis ſuis, dixit eis, Quicunque vult pone me venire abdicet ſemetipſum, & tollat crucem ſuam, ac ſequatur me.

35 Quiſquis enim voluerit animam ſuam ſervare, perdet eam: quiſquis autem perdiderit animam ſuam cauſâ meâ & evangelii, is ſervabit eam.

36 Quid enim profuerit cuipiam, ſi lucratus fuerit mundum totum, & animâ ſuâ mulctetur?

37 Aut quam dabit quiſpiam compenſationem animæ ſuæ?

38 Nam quemcunque puduerit mei ac meorum ſermonum in gente iſtâ adulterâ & peccatrice, Filium etiam hominis pudebit ejus, quando venerit in gloriâ Patris ſui cum angelis illis ſanctis.

CAP. IX.

Transfiguratio Chriſti. Quis Elias ſit. Spiritus mutus ejicitur. Diſcipuli exemplo pueruli de prioritate inſtruuntur.

PRæterea dixit eis, Amen dico vobis, ſunt quidam ex iis qui hîc adſtant, qui nequaquam guſtabunt mortem, uſquedum viderint regnum Dei veniſſe cum potentiâ.

2 Sexto verò poſt die aſſumit Jeſus Petrum, & Jacobum, & Joannem, & ſubducit eos in montem ſublimem ſeorſum ſolos; & transformatus fuit coram eis.

3 Et veſtimenta ejus facta ſunt coruſcantia, candida valde ut nix, qualia non poteſt fullo in terrâ dealbare.

4 Et viſus eſt eis Elias cum Moſe, qui colloquebantur cum Jeſu.

5 Tunc reſpondens Petrus dicit Jeſu,

Jesu, Rabbi, bonum est nos hîc esse : faciamus igitur tabernacula tria ; tibi unum, & Mosi unum, & Eliæ unum.

6 Nec enim sciebat quid loqueretur ; erant enim exterriti.

7 Et exstitit nubes quæ inumbravit eos : venitque vox è nube, dicens, Hic est Filius ille meus, dilectus ille, ipsum audite.

8 Et repentè quum circumspexissent, non amplius viderunt quenquam, nisi solum Jesum secum.

9 Quum verò descenderent è monte, interdixit eis ut nemini narrarent quæ viderant, nisi postquam Filius hominis à mortuis resurrexisset.

10 *Ipsi* igitur hanc rem continuerunt apud se, mutuò quærentes quid illud esset, à mortuis resurgere.

11 Et interrogârunt eum, dicentes, Cur scribæ dicunt oportere ut Elias priùs veniat ?

12 Ipse verò respondens dixit eis, Elias quidem, postquam priùs venerit, restituet omnia : sed ut scriptum est de Filio hominis, *oportet* ut multa patiatur, & pro nihilo habeatur.

13 Sed dico vobis, & Eliam venisse, & *istos* ei fecisse quæcunque voluerunt, sicut scriptum est de eo.

14 Et quum venisset ad discipulos *suos* vidit turbam multam circa eos, & scribas cum eis altercantes.

15 Et statim tota turba viso eo expavit ; & accurrentes salutaverunt eum.

16 Tunc interrogavit scribas, Quid altercamini inter vos ?

17 Et respondens quidam è turbâ, dixit, Magister, adduxi filium meum ad te, habentem spiritum mutum,

18 Qui ubicunque eum corripuerit, lacerat eum ; *ipse* verò spumat, & stridet dentibus suis, & exarescit. Et dixi discipulis tuis, ut eum ejicerent, sed non potuerunt.

19 Ipse verò respondens ei dixit, O natio incredula, quousque tolerabo vos ? adducite eum ad me.

20 Illum igitur adduxerunt ad eum. Et eo conspecto, statim spiritus discerpsit eum : & *ille*, quum cecidisset in terram, volutabat sese spumans.

21 Tunc interrogavit *Jesus* patrem ejus, Quantum temporis est quod hoc accidit ei ? Ipse verò ait, Ab infante.

22 Et sæpe eum tum in ignem abjecit, tum in aquas, ut perderet eum. Sed si quid potes, succurre nobis, intimâ misericordiâ commotus erga nos.

23 Jesus autem dixit ei, Si potes hoc credere, omnia fieri possunt credenti.

24 Pater verò pueri statim clamans, cum lacrymis dixit, Credo, Domine : succurre incredulitati meæ.

25 Quum vidisset autem Jesus turbam simul accurrere, objurgavit spiritum illum impurum, dicens ei, *Tu* spiritus mute & surde, ego tibi impero, Exi ab eo, & ne ampliùs ingreditor in eum.

26 Et quum clamâsset *spiritus*, multumque discerpsisset eum, exivit : & *ille* factus est quasi mortuus adeo ut multi dicerent, Certè mortuus est.

27 Jesus verò prehensâ manu ejus, erexit eum : & *ille* surrexit.

28 Quum autem esset ingressus domum, discipuli ejus interrogaverunt eum privatim, Cur nos non potuimus *spiritum* illum ejicere ?

29 *Ipse*

29 *Ipſe* verò dixit eis, Hoc genus *dæmoniorum* nullâ re poteſt exire niſi precatione & jejunio.

30 Et illinc egreſſi, unà iter faciebant per Galilæam : nec volebat ut quiſquam *id* ſciret.

31 Docebat enim diſcipulos ſuos, & dicebat eis, Filius hominis tradetur in manus hominum, qui trucidabunt eum : ſed, trucidatus, tertio die reſurget.

32 Ipſi verò ignorabant hoc dictum, & timebant eum interrogare.

33 Venit igitur Capernaum : &, cum veniſſet domum, interrogavit eos, Quid in viâ inter vos diſceptabatis ?

34 Ipſi verò ſiluerunt : nam alii adverſus alios diſſeruerant in viâ, quis *eſſet futurus ipſorum* maximus.

35 Et quum conſediſſet, vocavit duodecim illos, & dixit eis, Si quis vult primus eſſe, erit omnium ultimus, & omnium miniſter.

36 Et acceptum puerulum ſtatuit in medio eorum : eoque in ulnas recepto, dixit eis,

37 Quiſquis unum ex talibus puerulis exceperit, meo nomine, me excipit ; & quicunque me exceperit, non me excipit, ſed eum qui miſit me.

38 Reſpondit autem ei Joannes, dicens, Præceptor, vidimus quendam per nomen tuum ejicientem dæmonia, qui non ſequitur nos : & prohibuimus eum, quia non ſequitur nos.

39 Jeſus autem ait, Ne illum prohibete : nullus enim eſt qui edat virtutem per nomen meum, & poſſit ritè malè loqui de me.

40 Nam qui non eſt contra nos pro nobis eſt.

41 Quiſquis enim potum dederit vobis poculum aquæ in nomine meo, *id eſt*, quòd ſitis Chriſti, Amen dico vobis, nequaquam perdiderit mercedem ſuam.

42 Et quiſquis offendiculo fuerit uni ex parvis iſtis qui credunt in me, bonum eſſet ei potiùs ſi circumponeretur ſaxum molare circa collum ejus, & projiceretur in mare.

43 Quod ſi manus tua facit ut tu offendas, abſcinde eam : bonum eſt tibi ad vitam ingredi mancum, *potiùs* quàm duas manus habentem abire in gehennam, *id eſt*, in ignem illum inextinctum :

44 Ubi vermis eorum non interit, & ignis non extinguitur.

45 Et ſi pes tuus facit ut tu offendas, abſcinde eum : bonum eſt tibi ingredi in vitam claudum, *potiùs* quàm duos pedes habentem projici in gehennam, *id eſt*, in ignem inextinctum :

46 Ubi vermis eorum non interit, & ignis non extinguitur.

47 Et ſi oculus tuus facit ut tu offendas, erue eum : bonum eſt tibi introire in regnum Dei luſcum, *potiùs* quàm duos oculos habentem projici in gehennam ignis :

48 Ubi vermis eorum non interit, & ignis non extinguitur.

49 Nam omnis *homo* igne ſalietur : & omnis oblatio ſale ſalietur.

50 Bonus eſt ſal ; ſi verò ſal inſulſus fuerit, quonam ipſum condietis ? habete in vobis ipſis ſalem, & pacem habete alii cum aliis.

CAP. X.

Jus repudii. Parvulorum prærogativa. Difficultas divitum ſalvandorum. Petitio filiorum Zebedæi.

ET illinc digreſſus venit in fines Judææ per oram Jordanis : & convenit rurſum turba ad eum : &, ut conſueverat, rurſum docebat eos.

2 Tunc accedentes Phariſæi interrogârunt

terrogârunt eum, an liceret viro uxorem dimittere, tentantes eum.

3 Ipſe verò reſpondens dixit eis, Quid vobis mandavit Moſes?

4 Ipſi autem dixerunt, Moſes permiſit libellum abſceſſionis ſcribere, & dimittere *uxorem*.

5 Tunc reſpondens Jeſus, dixit eis, Pro duritiâ cordis veſtri ſcripſit vobis mandatum iſtud.

6 A principio verò creationis maſculum & fœminam fecit Deus.

7 Propterea relinquet homo patrem ſuum & matrem, & agglutinabitur uxori ſuæ:

8 Et qui duo *fuerant* erunt caro una. Itaque non ſunt amplius duo, ſed una caro.

9 Quod ergo Deus conjunxit, homo ne ſejungat.

10 Et domi rurſum diſcipuli ejus eâdem de re interrogârunt eum.

11 *Ipſe* verò dixit eis, Quicunque dimiſerit uxorem ſuam, & duxerit aliam, mœchatur adverſus eam.

12 Et ſi mulier dimiſerit virum ſuum, & nupſerit alteri, mœchatur.

13 Tunc obtulerunt ei puerulos ut tangeret eos: diſcipuli verò objurgabant eos qui offerebant.

14 Quod quum vidiſſet Jeſus, indignatus eſt, & dixit eis, Sinite puerulos venire ad me, & ne prohibete eos; talium enim eſt regnum Dei.

15 Amen dico vobis, quicunque non exceperit regnum Dei ut puerulus, nequaquam in id ingredietur.

16 Et quum accepiſſet eos in ulnas, impoſitis in eos manibus benedixit eis.

17 Egrediente autem ipſo *ut ſeſe daret* in viam, quidam, quum accurriſſet, & accediſſet ei ad genua, interrogavit eum, Præceptor bone, quid faciam ut vitam æternam poſſideam?

18 Jeſus autem dixit ei, Cur me dicis bonum? nullus eſt bonus, niſi unus, *nempe* Deus.

19 Mandata nôſti; Ne mœchator, Ne occidito, Ne furator, Ne falſum teſtimonium dicito, Ne damno afficio *quenquam*, Honora patrem tuum & matrem.

20 Ille verò reſpondens dixit ei, Magiſter, hæc omnia obſervavi à juventute meâ.

21 Jeſus autem eum intuitus dilexit eum, & dixit ei, Unum te deficit: abi, quæcunque habes vende, & da pauperibus; & habebis theſaurum in cœlo: & veni ſequere me, ſublatâ in *humeros* cruce.

22 Ille verò, mœſtus factus propter hunc ſermonem, abiit contriſtatus: habet enim poſſeſſiones multas.

23 Et quum circumſpexiſſet Jeſus dicit diſcipulis ſuis, Quàm difficulter qui opes habent, in regnum Dei introibunt!

24 Diſcipuli verò expaverunt ad hos ſermones ipſius. Jeſus autem rurſum reſpondens, dixit eis Filii, quàm difficile eſt eos qui confidunt opibus in regnum Dei introire:

25 Facilius eſt cămelum per foramen acûs tranſire quàm divitem in regnum Dei introire.

26 Illi verò ampliùs percellebantur, dicentes inter ſe, & quis poteſt ſervari!

27 Intuitus autem eos Jeſus dicit, Apud homines hoc fieri non poteſt, ſed non apud Deum: nam omnia fieri poſſunt apud Deum.

28 Tunc Petrus cœpit dicere, Ecce nos reliquimus omnia, & ſequuti ſumus te.

29 Reſpondens autem Jeſus ait, Amen dico vobis, nullus eſt qui reliquerit

reliquerit domum, aut fratres, aut sorores, aut patrem, aut matrem, aut uxorem, aut liberos, aut agros, meâ causâ & evangelii,

30 Quin accipiat centuplicia nunc isto tempore, domos, & fratres, & sorores, & matres, & liberos, & agros, cum persequutionibus, & in seculo venturo vitam æternam.

31 Multi autem primi erunt ultimi, & ultimi primi.

32 Erant autem in viâ ascendentes Hierosolyma; & præibit eis Jesus: & expavescebant, & cum sequendo terrebantur. Ipse verò, assumptis rursum duodecim, illis cœpit dicere quæ sibi erant eventura,

33 *Dicens*, Ecce, ascendimus Hierosolyma, & Filius hominis tradetur principibus sacerdotum & scribis: & condemnabunt eum morte, tradentque eum gentibus:

34 Et *ipsæ* illudent ei & flagellabunt eum, & inspuent in eum, & trucidabunt eum: sed tertio die resurget.

35 Tunc accedunt ad eum Jacobus & Joannes filii Zebedæi, dicentes, Magister, velimus ut quicquid petierimus præstes nobis.

36 Ipse verò dixit eis, Quid me vultis vobis præstare?

37 Illi autem dixerunt ei, Da nobis ut unus ad dextram tuam & alter ad sinistram tuam sedeamus in glorià tuâ.

38 Jesus autem dixit eis, Nescitis quid petatis: potestis bibere poculum quod ego bibo, & baptismo quo ego baptizor baptizari?

39 Ipsi verò dixerunt ei, Possumus. Jesus autem dixit eis, Poculum quidem quod ego bibo bibetis, & baptismate quo ego baptizor baptizabimini:

40 Sed sedere ad dextram meam & ad sinistram meam, non est meum dare, sed *dabitur* quibus paratum est.

41 Et quum *hæc* audîssent *alii* decem, cœperunt indignari de Jacobo & Joanne.

42 Jesus autem quum eos advocâsset, dixit eis, Scitis eos qui censentur imperare gentibus dominari in eas, & earum magnates potestatem habere in eas.

43 Verùm non ita erit inter vos: sed quicunque voluerit fieri magnus inter vos, sit minister vester;

44 Et quicunque voluerit ex vobis fieri primus, sit omnium servus.

45 Nam & Filius hominis non venit ut sibi ministraretur, sed ut ministraret, & daret animam suam redemptionis pretium pro mul .

46 Tunc veniunt Hiericho: eoque egrediente ab Hierichò, ac discipulis ejus, & turbâ multâ, filius Timæi, Bartimæus cæcus, sedebat apud viam mendicans.

47 Et quum audîsset ipsum esse Jesum illum Nazarenum, cœpit clamare, & dicere, Fili Davidis Jesu, miserere mei.

48 Objurgabant autem eum multi ut sileret: ille verò multo magis clamabat, Fili Davidis, miserere mei.

49 Tunc Jesus, quum substitisset, jussit eum vocari. Vocant igitur cæcum, dicentes ei, Confide, surge; vocat te.

50 Ipse verò, abjecto pallio suo, quum surrexisset, venit ad Jesum.

51 Et respondens dixit ei Jesus, Quid vis tibi faciam? Cæcus autem ait ei, Rabboni, ut visum recipiam.

52 Jesus autem dixit ei, Abi, fides tua te servavit. Statim igitur recepit visum, & sequebatur Jesum in illo itinere.

CAP. XI.

Chriſtus ingreditur Hieroſolymam: ejicit templo vendentes & ementes: vim fidei prædicat, & quæſtiones de baptiſmo Joannis ſacerdotum os obturat.

QUUMautemappropinquarent Hieroſolymis ad Bethphage & Bethaniam apud Montem olearum, miſit duos è diſcipulis ſuis;

2 Et dicit eis, Abite in vicum qui vobis eſt ex adverſo: & ſtatim ut ingrediemini in eum, invenietis pullum ligatum, in quo nullus hominum ſedit: ſolvite eum & adducite.

3 Quod ſi quis vobis dixerit, Cur hoc facitis? dicite, Quoniam eo opus eſt Domino: & eum ſtatim huc mittet.

4 Abierunt igitur,& invenerunt pullum ligatum ad oſtium foris in bivio, & ſolverunt eum.

5 Tunc quidam eorum qui illîc adſtabant, dixerunt eis, Quid facitis qui ſolvitis pullum?

6 Ipſi verò dixerunt eis prout mandârat Jeſus: & *illi* dimiſerunt eos.

7 Adduxerunt igitur pullum ad Jeſum, & injecerunt ei pallia ſua, & inſedit ei.

8 Multi verò pallia ſua ſtraverunt per viam: alii autem frondes cædebant ex arboribus, & ſternebant in viam.

9 Et qui præibant, quique ſequebantur, clamabant, dicentes, Hoſanna, benedictus qui venit in nomine Domini.

10 Benedictum regnum patris noſtri David, quod venit in nomine Domini: Hoſanna, *O qui es* in *cœlis* altiſſimis.

11 Et ingreſſus eſt Hieroſolymam Dominus, & in templum: quumque circumſpexiſſet omnia & veſpera jam hora eſſet, abiit ad Bethaniam cum illis duodecim.

12 Et poſtero die quum exiſſent Bethania, eſuriit.

13 Quumque procul vidiſſet ficum habentem folia, venit *viſurus* videlicet num inveniret aliquid in eâ: & quum veniſſet ad eam, nihil invenit niſi folia, non enim erat tempus ficuum.

14 Tunc reſpondens Jeſus dixit ficui, Ne amplius ex te in ſeculum quiſquam fructum comedat. Et *hic* audiêrunt diſcipuli ejus.

15 Veniunt igitur Hieroſolymam. Et ingreſſus Jeſus in templum, cœpit ejicere eos qui vendebant & emebant in templo; & menſas nummulariorum, & cathedras vendentium columbas ſubvertit.

16 Nec ſinebat ut quiſquam deportaret vas per templum.

17 Et docebat, dicens eis, Nonne ſcriptum eſt, domum meam domum precationis vocatam iri ab omnibus gentibus? vos autem eam feciſtis ſpeluncam latronum.

18 Et *hoc* audiêrunt ſcribæ & primarii ſacerdotes, & quærebant quomodo eum perderent: timebant enim eum, quia tota turba percellebatur ſuper doctrinâ ipſius.

19 Quum verò veſpera adveniſſet, egreſſus eſt Jeſus extra urbem.

20 Et manè iter facientes prope ficum, viderunt eam exaruiſſe radicitus.

21 Tunc recordatus Petrus dixit ei, Rabbi, ecce ficus illa cui imprecatus es exaruit.

22 Et reſpondens Jeſus dixit eis, Habete fidem Dei.

23 Amen enim dico vobis, quicunque dixerit monti huic, Tolle te, projice te in mare, nec addubitaverit

bitaverit in corde suo, sed crediderit futura quæ dicit, fiet quicquid dixerit.

24 Propterea dico vobis, quæcunque precantes petitis, credite vos accepturos, & erunt vobis.

25 Et quum abstiteritis precantes, remittite, si quid habetis adversus aliquem: ut & Pater ille vester qui in cœlis *est* remittat vobis offensas vestras.

26 Nam si vos non remiseritis, nec Pater ille vester qui in cœlis *est* remittet offensas vestras.

27 Tunc veniunt rursus Hierosolymam, &, quum ipse ambularet in templo, veniunt ad eum primarii sacerdotes, & scribæ, & seniores,

28 Et dicunt ei, Quâ auctoritate ista facis? & quis tibi dedit auctoritatem istam, ut hæc facias?

29 Jesus autem respondens dixit eis, Interrogabo vos & ego rem quandam: respondete igitur mihi, & dicam vobis quâ auctoritate hæc faciam;

30 Baptisma Joannis è cœlo erat, an ex hominibus? respondete mihi.

31 Ratiocinabantur autem apud se, dicentes, Si dixerimus, è cœlo, dicet, Quare ergo non credidistis ei?

32 Sed si dicamus, Ex hominibus, timemus populum: omnes enim sentiebant de Joanne eum verè prophetam fuisse.

33 Tunc respondentes dicunt Jesu, Nescimus. Et Jesus respondens dicit eis, Nec ego dicam vobis quâ auctoritate hæc faciam.

CAP. XII.

De similitudine vinæ. De lapide ab ædificatoribus reprobato. De tributo. De resurrectione mortuorum. De legis summa, filio Davidis, & viduâ pauperculâ.

ET cœpit eis per parabolas dicere. Vineam plantavit quidam, & circumposuit sepem, & fodit lacum, & ædificavit turrim, & elocavit eam agricolis, ac peregrè profectus est,

2 Misitque servum ad agricolas *suo* tempore, ut ab agricolis acciperet ex fructu vineæ.

3 Illi verò captum eum cæciderunt ac remiserunt inanem.

4 Et rursum misit ad eos alium servum; & *illi* huic quoque lapidato caput comminuerunt, & remiserunt dedecoratum.

5 Et rursum alium misit; & illum trucidarunt: multosque alios, hos quidem cædentes, illos verò trucidantes.

6 Quum ergo unum adhuc haberet filium suum dilectum, misit etiam illum ultimum ad eos, dicens, Reverebuntur filium meum.

7 Illi verò agricolæ dixerunt inter se, Iste est hæres; venite, trucidemus eum, & nostra erit hæreditas.

8 Et, captum, eum trucidârunt, & ejecerunt extra vineam.

9 Quid ergo faciet dominus vineæ? Veniet & perdet agricolas, & dabit vineam aliis.

10 Ne hanc quidem scripturam legistis, Quem lapidem reprobaverunt ædificantes, is factus caput est anguli?

11 A Domino factum est istud, & est mirabile in oculis nostris.

12 Studebant igitur eum prehendere, sed timuerunt turbam; nôrant enim eum adversus ipsos illam parabolam dixisse: itaque omisso eo abierunt.

13 Et miserunt ad eum quosdam è Pharisæis & Herodeanis: ut eum irretirent captum sermone.

14 Illi verò, quum veniſſent, dicunt ei, Præceptor, ſcimus te veracem eſſe, neque curare quenquam; non enim reſpicis ad perſonam hominum, ſed in veritate viam Dei doces: Licet cenſum Cæſari dare, an non? demus, an non demus?

15 Ipſe verò, quum ſciret eorum hypocriſin, dixit eis, Quid me tentatis? proferte mihi denarium, ut videam.

16 Illi verò protulerunt. Tunc dicit eis, Cujus eſt imago iſta & inſcriptio? Illi verò dixerunt ei, Cæſaris.

17 Et reſpondens Jeſus dixit eis, Reddite quæ *ſunt* Cæſaris Cæſari, & quæ Dei *ſunt* Deo. Et admirati ſunt ſuper eo.

18 Tunc veniunt ad eum Sadducæi, qui dicunt non eſſe reſurrectionem, & interrogârunt eum, dicentes,

19 Præceptor, Moſes ſcripſit nobis, ut ſi alicujus frater mortuus ſit, ac reliquerit uxorem, & filios non reliquerit, accipiat ipſius frater uxorem ejus, & excitet ſemen fratri ſuo.

20 Septem ergo fratres fuerunt; ac primus accepit uxorem, & moriens non reliquit ſemen.

21 Et ſecundus accepit eam, & mortuus eſt, & nè ipſe quidem reliquit ſemen: & tertius itidem.

22 Et acceperunt eam ſeptem illi, neque reliquerunt ſemen: ultima omnium mortua eſt & mulier.

23 In reſurrectione ergo, poſtquam reſurrexerint, cujus eorum erit uxor? nam ſeptem habuerunt eam uxorem.

24 Tunc reſpondens Jeſus dixit eis, Nonne propterea erratis, quòd non ſciatis ſcripturas, neque potentiam Dei?

25 Poſtquam enim à mortuis reſurrexerint, neque uxores ducunt, neque nuptum dantur; ſed ſunt ut angeli qui in cœlis *ſunt*.

26 De mortuis verò, quòd ſuſcitandi ſint, non legiſtis in libro Moſis, quomodo in rubo loquutus ſit ei Deus, dicens, Ego *ſum* Deus Abrahami, & Deus Iſaaci, & Deus Jacobi?

27 Non eſt Deus *Deus* mortuorum, ſed Deus viventium: vos ergo multùm erratis.

28 Et quum acceſſiſſet quidam è ſcribis, qui audiêrat eos diſceptantes, & ſciebat eum benè illis reſpondiſſe, interrogavit eum, *dicens*, Quod eſt primum omnium mandatum?

29 Jeſus autem reſpondit ei, Primum omnium mandatorum *eſt*, Audi, Iſrael, Dominus Deus noſter Deus unus eſt.

30 Diliges igitur Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, & ex totâ animâ tuâ, & ex totâ cogitatione tuâ, & ex totis viribus tuis: hoc eſt primum mandatum.

31 Et ſecundum *illi* ſimile, hoc *eſt*, Diliges proximum tuum ut teipſum. Magis iſtis aliud mandatum non eſt.

32 Tunc dixit ei ſcriba ille, Benè, præceptor, in veritate dixiſti: nam unus eſt Deus, nec alius eſt præter eum:

33 Et diligere eum ex toto corde, & ex totâ intelligentiâ, & ex totâ animâ, ex ex totis viribus, ac diligere proximum ut ſeipſum, plus eſt quàm omnia holocautomata & ſacrificia.

34 Tum Jeſus, quum vidiſſet eum cordatè reſpondiſſe, dixit ei, Non longè es à regno Dei. Et nemo ampliùs audebat eum interrogare.

35 Et

35 Et reſpondens Jeſus dicebat, docens in templo, Quomodo dicunt ſcribæ Chriſtum eſſe filium Davidis?

36 Nam ipſe David dixit per Spiritum Sanctum, Dixit Dominus Domino meo, Sede ad dextram meam, uſquedum ponam inimicos tuos ſcabellum pedum tuorum.

37 Ipſe ergo David dicit eum Dominum: unde igitur filius ejus eſt? Et multa turba audiebat eum libenter.

38 *Ipſe* autem dicebat eis in doctrinâ ſuâ, Cavete à ſcribis, qui amant ſtolati ambulare, et ſalutationes in foris,

39 Primoſque conſeſſus in conventibus, et primos accubitus in cœnis;

40 Qui devorant domus viduarum, et in ſpeciem jtuntur longis precibus: iſti auferent gravius judicium.

41 Et quum ſediſſet Jeſus ex adverſo gazophylacii, ſpectabat quomodo turba immitteret æs in gazophylacium: multi igitur divites injiciebant multa.

42 Et quum veniſſet quædam mulier pauper, injecit minuta æreola duo, quod eſt quadrans.

43 Tunc *ille*, quum advocâſſet diſcipulos ſuos, dixit eis, Amen dico vobis, vidua hæc pauper plus immiſit quam omnes *alii* qui miſerunt *pecuniam* in gazophylacium.

44 Nam omnes ex eo quod ipſis redundat immiſerunt: hæc verò è penuriâ ſuâ immiſit omnia quæ habebat, totum *nempe* victum ſuum.

CHP. XIII.

Conſummatio hujus ſeculi figuratur per excidium Hieroſolymorum.

QUUM autem egrederetur è templo, dixit ei quidem è diſcipulis ſuis Præceptor, vide quales lapides, & qualia *iſta ſint* ædificia.

2 Tunc Jeſus reſpondens dixit ei, Vides iſta magna ædificia? non relinquetur lapis ſuper lapidem, qui non diſſolvatur.

3 Et, quum ſederet in monte olearum ex adverſo templi, interrogârunt eum privatim Petrus, et Jacobus, et Joannes, et Andreas;

4 Dic nobis quando hæc erunt, et quod ſignum *erit* quando futurum eſt ut hæc omnia finem habeant.

5 Jeſus autem eis reſpondens cœpit dicere, Videte ne quis vos ſeducat

6 Multi enim venient ſub nomine meo, dicentes, Ego ſum *Chriſtus*, multoſque ſeducent.

7 Quum autem audiêritis bella et rumores bellorum, ne turbamini, oportet enim *iſta* fieri: at nondum *erit* finis.

8 Surget enim gens in gentem, et regnum in regnum, eruntque terræmotus ſingulis locis, et erunt fames ac turbæ.

9 Principia *erunt* dolorum *partûs* iſta: ſed cavete vos vobis ipſis, tradent enim vos in conſeſſus et conventus; cædemini, et coram præſidibus ac regibus ſiſtemini propter me, *ut hoc ſit* teſtimonio adverſus eos.

10 Et apud omnes gentes oportet primùm prædicari Evangelium.

11 Quum autem vos tradendo duxerint, ne antè ſoliciti eſtote quid dicturi ſitis, neque meditamini: ſed quicquid datum fuerit vobis illo momento, id loquimini: non enim eſtis vos qui loquimini,

mini, ſed Spiritus Sanctus.

12 Tradet autem frater fratrem ad mortem, et pater filium: et inſurgent liberi adverſus parentes, et eos curabunt morte mulctandos.

13 Et eritis odio omnibus propter nomen meum: ſed qui ſuſtinuerit ad finem uſque, is ſervabitur.

14 Quum autem videritis abominationem illam vaſtatricem, quæ dicta eſt à Daniele prophetâ, poſitam ubi non oportet (qui legit animadvertat), tunc qui *fuerint* in Judæâ fugiant in montes:

15 Qui verò *fuerit* in ſolario, ne deſcendat domum, nec ingrediatur ut quicquam ſumat è domo ſuâ:

16 Et qui fuerit in agro, ne revertatur retro, ut ſumat pallium ſuum.

17 Væ autem prægnantibus et lactantibus per illos dies.

18 Orate verò ne fiat fuga veſtra hieme.

19 Erunt enim dies illi *talis* afflictio, qualis non fuit à principio rerum conditarum, quas condidit Deus, uſque ad hoc tempus, neque fiet.

20 Et, niſi Dominus decurtâſſet dies illos, omnis caro periret: ſed propter electos, quos elegit, decurtavit dies illos.

21 Tunc autem ſi quis dixerit, Ecce hîc Chriſtus, vel ecce illîc, ne credite.

22 Surgent enim pſeudochriſti et pſeudoprophetæ, et edent ſigna ac miracula ad ſeducendum, ſi fieri poſſit, etiam electos.

23 Vos autem cavete: Ecce, prædixi vobis omnia.

24 Cæterùm per illos dies, poſt afflictionem illam, ſol obſcurabitur, nec dabit luna ſplendorem ſuum.

25 Et ſtellæ cœli excident, et poteſtates quæ in cœlis *ſunt* concutientur.

26 Et tunc videbunt Filium hominis venientem in nubibus cum potentiâ et multâ glorîâ.

27 *Ipſe* verò tunc mittet angelos ſuos, et ſuos electos coget à quatuor ventis, ab extremo terræ uſque ad extremum cœli.

28 A ficu verò diſcite parabolam: quum ramus ejus jam tener ſit, et germinat folia, nôſtis propè eſſe æſtatem.

29 Ita et vos, quum hæc videritis fieri, ſcitote *illum* propè eſſe ad fores.

30 Amen dico vobis, nequaquam præterierit hæc ætas uſquedum facta ſint hæc omnia.

31 Cœlum et terra præteribunt, ſermones autem mei nequaquam præteribunt.

32 Sed de die illo ac horâ nemo ſcit, ne angeli quidem qui in cœlo ſunt, neque ipſe Filius, ſed Pater.

33 Cavete, vigilate, et orate; neſcitis enim quando tempus illud ſit futurum.

34 *Nam Filius hominis ita eſt* ut quiſpiam qui peregrè abiens, relictâ domo ſuâ, datâque ſervis ſuis poteſtate, ac ſuo cuique opere, janitori mandavit ut vigilaret.

35 Vigilate igitur (neſcitis enim quando dominus domûs veniet, veſpere, an mediâ nocte, an in gallicinio, an mane)

36 Ne, quum repente venerit, inveniat vos dormientes.

37 Quæ autem dico vobis, omnibus dico, Vigilate.

CAP. XIV.

Chriſti propaſſio.

ERAT autem paſcha, et azyma, duôbus poſt diebus, et quærebant primarii ſacerdotes et ſcribæ quomodo eum dolo prehenſum trucidarent.

2 Dicebant

2 Dicebant autem, Non in festo, ne tumultus sit populi.

3 Quum autem *Jesus* esset apud Bethaniam in domo Simonis leprosi, accumbente eo, venerat mulier habens alabastrum unguenti nardi liquidæ multi pretii, &, confracto alabastro, effuderat ei in caput.

4 Quidam autem indignabantur apud sese, & dicebant, Quorsum perditio ista unguenti facta est?

5 Nam poterat hoc vænire amplius quàm trecentis denariis, & dari pauperibus. Et fremebant in eam.

6 Jesus autem ait, Omittite eam: quid ei molestiam exhibetis? bonum opus operata est erga me.

7 Semper enim pauperes habetis vobiscum, & quandocunque volueritis potestis eis benefacere; me verò non semper habebitis.

8 Hæc quod potuit fecit: occupavit enim ungere meum corpus ad funerationem.

9 Amen dico vobis, ubicunque prædicatum fuerit evangelium hoc in toto mundo, etiam id quod ista fecit dicetur in memoriam ipsius.

10 Tunc Judas Iscariotes, unus ex illis duodecim, abiit ad primarios sacerdotes, ut eum ipsis proderet.

11 Illi vero *eo* audito gavisi sunt, & polliciti sunt se pecuniam ei daturos. Quærebat igitur quomodo opportune eum proderet.

12 Primo autem die azymorum, quando pascha mactabatur, dicunt ei discipuli ipsius, Ubi vis ut profecti paremus ut edas pascha?

13 Tunc mittit duos è discipulis suis, & dicit eis, Abite in urbem, & occurret quidam bajulans amphoram aquæ, sequimini eum:

14 Et quocunque introierit, dicite patrifamilias, Præceptor dicit, Ubi est diversorium, ubi pascha cum discipulis meis edam?

15 Tunc ipse vobis monstrabit cœnaculum magnum stratum, paratum: Illic parate nobis *pascha*.

16 Abierunt igitur discipuli ejus, veneruntque in civitatem, & invenerunt *omnia* prout dixerat eis: & paraverunt pascha.

17 Et, quum serum *diei* esset, venit cum duodecim;

18 Quumque discubuissent, & ederent, ait Jesus, Amen dico vobis, unus ex vobis prodet me, qui edit mecum.

19 Ipsi verò cœperunt contristari, & ei dicere, singulatim, Num ego? et alius, Num ego?

20 Ipse autem respondens dixit eis, Unus ex duodecim qui *manum* intingit mecum in catinum, *me prodet*.

21 Filius quidem hominis abit prout scriptum est de eo: sed væ homini illi per quem Filius hominis proditur; bonum erat homini illi si natus non fuisset.

22 Et edentibus ipsis, quum accepisset Jesus panem, & benedixisset, fregit, deditque eis: & ait, Accipite, edite: hoc est corpus meum.

23 Et accepto poculo, cum gratias egisset, dedit eis: & biberunt ex eo omnes.

24 Et dixit eis, Hoc est sanguis meus novi illius fœderis, qui pro multis effunditur.

25 Amen dico vobis, non bibam amplius ex fructu vitis, usque ad diem illum quum ipsum bibam novum in regno Dei.

26 Et quum hymnum cecinissent, exierunt in montem olearum.

27 Tunc

27 Tunc dixit eis Jesus, Omnes offendemini in me nocte istâ: nam scriptum est, Percutiam pastorem, & dispergentur oves:

28 Sed postquam suscitatus fuero, præibo vobis in Galilæam.

29 Petrus autem dixit ei, Etiamsi omnes offendantur, at non ego.

30 Tunc dicit ei Jesus, Amen dico tibi, hodie, nocte istâ, priusquam bis gallus vocem miserit, ter abnegabis me.

31 At ille multo magis dicebat, Si me oportuerit commori tibi, haudquaquam te abnegabo. Itidem autem etiam omnes dicebant.

32 Veniunt igitur in locum cujus nomen *est* Gethsemane. Tunc dicit discipulis suis, Sedete hic usquedum precatus fuero.

33 Et assumit Petrum, & Jacobum, & Joannem secum; cœpitque expavescere, & gravissimè angi.

34 Et dixit eis, Undiquaque tristis est anima mea usque ad mortem: manete hîc & vigilate.

35 Progressusque paululum, procidit in terram; & oravit ut, si fieri posset, abiret ab ipso hora illa;

36 Dixitque, Abba, Pater, omnia fieri abs te possunt: transfer â me istud poculum: verùm non quid ego velim, sed quid tu.

37 Tunc venit, & invenit eos dormientes: dixitque Petro, Simon, dormis? non potuisti unam horam vigilare?

38 Vigilate & precamini, ne introeatis in tentationem: spiritus quidem promptus *est*, sed caro infirma.

39 Et, quum rursum abiisset, precatus est, eundem sermonem loquutus.

40 Reversus autem invenit eos rursum dormientes (erant enim oculi eorum gravati) neque sciebant quid ei responderunt.

41 Et venit tertiò, dicitque eis, Dormite quod supereſt, & requiescite: sufficit, venit hora: ecce, traditur Filius hominis in manus peccatorum.

42 Surgite, eamus: ecce, qui prodit me appropinquavit.

43 Et statim, adhuc eo loquente, adest Judas, qui erat unus à duodecim, & cum eo turba multa cum gladiis & fustibus, à primariis sacerdotibus, & scribis, & senioribus.

44 Dederat autem eis iste, qui eum tradebat, commune inter ipsos signum, dicens, Quemcunque osculatus fuero, is est; prehendite eum, & abducite tutò.

45 Quum igitur venisset, statim accedens ad eum, dixit ei, Rabbi, Rabbi; ac deosculatus est eum.

46 Illi vero injectis in eum manibus prehenderunt eum.

47 Quidam autem ex iis qui adstabant stricto gladio percussit servum pontificis maximi, & abstulit ejus auriculam.

48 Respondens autem Jesus dixit eis, Ut adversus latronem exiistis cum gladiis & fustibus ad comprehendendum me?

49 Quotidie eram apud vos in templo docens, nec prehendistis me: sed *oportet* ut impleantur scripturæ.

50 Tunc relicto eo omnes fugerunt.

51 Quidam autem juvenis sequebatur eum, amictus sindone super nudum *corpus*, & prehenderunt eum juvenes.

52 Ipse verò, derelictâ sindone, nudus effugit ab illis.

53 Tunc

53 Tunc adduxerunt Jesum ad pontificem maximum; eum quo convenerunt omnes primarii sacerdotes, et seniores, et scribæ.

54 Petrus autem è longinquo sequutus est eum intrò usque in aulam pontificis maximi; & considebat cum ministris, et calefaciebat *sese* ad ignem.

55 Primarii verò sacerdotes, et totus consessus, quærebant testimonium adversus Jesum, ut eum morte mulctarent; nec inveniebant.

56 Nam multi falsum testimonium dicebant adversus eum, sed non erant paria ipsorum testimonia.

57 Tunc quidam surrexerunt, et falsò testati sunt adversus eum, dicentes,

58 Nos audivimus eum dicentem, Ego destruam templum hoc quod est manibus factum, et intra triduum absque manibus factum aliud ædificabo.

59 Sed ne sic quidem par erat testimonium eorum.

60 Tunc pontifex maximus, quum assurrexisset in medium, interrogavit Jesum, dicens, Non respondes quicquam? quid *illud est quod* isti adversum te testificantur?

61 Ipse verò silebat, et nihil respondit. Rursum pontifex maximus eum interrogavit, et dixit ei, Tune es ille Christus Filius illius benedicti?

62 Jesus autem dixit, Ego sum: et videbitis Filium hominis sedentem ad dextram potentiæ *Dei*, et venientem cum nubibus cœli.

63 Pontifex maximus verò disruptis vestibus suis dixit, Quid adhuc nobis opus est testibus?

64 Audistis blasphemiam: quid vobis videtur? Illi verò omnes contra eum judicârunt, ipsum teneri mortis pœnâ.

65 Et cœperunt quidam inspuere in eum, et obtegere faciem ejus, et colaphos ei infligere, et dicere ei, Vaticinare: ministri verò bacillorum actibus eum cædebant.

66 Quum verò Petrus esset in aulâ inferiùs, venit quædam ex ancillis pontificis maximi:

67 Et quum vidisset Petrum se calefacientem, intuita in eum dixit, Et tu cum Jesu Nazareno eras.

68 Ipse verò negavit, dicens, Non novi *illum*, neque scio quid tu dicas. Et exivit extra in vestibulum, et gallus vocem emisit.

69 Tunc ancilla, quum rursus vidisset eum, cœpit dicere iis qui adstabant, Hic est *unus* ex ipsis.

70 Ipse verò rursum negavit. Et rursus paulò post qui adstabant dixerunt Petro, Verè ex ipsis es: etenim Galilæus es, et locutio tua similis est.

71 Ipse autem cœpit execrari et jurare, *dicens*; Non novi hominem istum quem dicitis.

72 Tunc secundò gallus vocem emisit: et recordatus est Petrus verborum quæ dixerat ei Jesus, Priusquam gallus vocem bis miserit, ter me abnegabis. Et quum *se* proripuisset, flevit.

CAP. XV.

Christi passio, mors, et sepultura.

STatim autem, mane consilio inito, summi sacerdotes cum senioribus et scribis, totusque consessus, vinctum Jesum abduxerunt, tradideruntque Pilato.

2 Et interrogavit eum Pilatus, Tune es ille rex Judæorum? Ipse verò respondens dixit ei, Tu dicis.

3 Et accusabant eum primarii sacerdotes de multis.

4 Pilatus

4 Pilatus autem rursum interrogavit eum, dicens, Non respondes quicquam ? ecce quàm multa adversus te testificantur.

5 Jesus autem nihil ampliùs respondit, adeo ut miraretur Pilatus.

6 Cæterùm singulis festis dimittebat eis unum ex vinctis, quemcunque postulâssent.

7 Erat verò quidam, qui dicebatur Barabbas, vinctus cum seditionis sociis, qui cædem per seditionem fecerant.

8 Et vociferans turba cœpit petere *ut faceret*, prout semper ipsis fecerat.

9 Pilatus autem respondit eis, dicens, Vultis dimittam vobis regem illum Judæorum ?

10 (Noverat enim eum per invidiam traditum fuisse à primariis sacerdotibus).

11 Primarii verò sacerdotes concitârunt turbam ut potius Barabbam ipsis dimitteret.

12 Tunc Pilatus respondens, rursum dixit eis, Quid ergo vultis faciam isto quem dicitis regem Judæorum ?

13 Ipsi verò rursum clamaverunt, Crucifige eum.

14 Pilatus autem dicebat eis, Enimvero quid mali fecit ? Illi autem ampliùs clamaverunt, Crucifige eum.

15 Pilatus igitur volens turbæ satisfacere, dimisit eis Barabbam, et Jesum flagellatum tradidit ut crucifigeretur.

16 Milites verò abduxerunt eum intra aulam, id est, prætorium, et convocaverunt totam cohortem.

17 Et induerunt eum purpurâ, et circumposuerunt ei plexam coronam spineam,

18 Et cœperunt eum salutare, *dicentes*, Ave, rex Judæorum.

19 Et verberabant ejus caput calamo, et inspuebant in eum, ac submissis genibus adorabant eum.

20 Quum autem illusissent ei, exuérunt eum purpurâ, et induerunt eum suis ipsius vestimentis, eduxeruntque ut crucifigerent eum.

21 Præterea angariârunt prætereuntem quendam Simonem Cyrenæum (venientem rure, patrem Alexandri et Rufi) ut attolleret crucem ejus.

22 Duxeruntque eum in locum Golgotha ; quod est, si interpreteris, Calvariæ locus.

23 Et dederunt ei bibendum myrrhatum vinum : ipse verò non sumpsit.

24 Quumque crucifixissent eum, partiti sunt vestimenta ejus, jactâ sorte super ea, quis quid tolleret.

25 Erat autem hora tertia quando crucifixerunt eum.

26 Eratque inscriptio criminis ipsius inscripta *his verbis*, REX ILLE IVDAEORUM.

27 Crucifixerunt etiam cum eo duos latrones ; unum ad dextram, et alterum ad sinistram ejus.

28 Et impleta est scriptura quæ dicit, Et cum sceleratis numeratus est.

29 Qui verò præteribant conviciabantur ei, moventes capita sua, et dicentes, Vah, *tu* qui destruis templum, et triduo ædificas,

30 Serva teipsum, et descende à cruce.

31 Similiter autem et primarii sacerdotes illudentes, dicebant alii ad alios cum scribis, Alios servavit, seipsum servare non potest.

32 Christus ille, rex Israëlis, descendat nunc è cruce, ut videamus et credamus. Et qui crucifixi erant cum eo probris afficiebant eum.

33 Quum

33 Quum verò advenisset hora sexta, tenebræ factæ sunt super totam regionem usque ad horam nonam.

34 Et horâ nonâ clamavit Jesus voce magnâ, dicens, Eloi, Eloi, lama sabachthani? quod est, si quis interpretetur, Deus mi, Deus mi, cur me deseruisti?

35 Et quidam adstantium, quum audissent, dicebant, Ecce, Eliam vocat.

36 Cucurrit autem quidam, & impletâ spongiâ aceto, & arundini circumpositâ, dedit ei potum, dicens, Sinite: videamus an veniat Elias ad eum detrahendum.

37 Jesus verò emissâ voce magnâ exspiravit.

38 Et aulæum templi fissum est in duas partes, à summo usque ad imum.

39 Quum vidisset autem centurio, qui adstabat ipsi ex adverso, eum ita emisso clamore exspirâsse, dixit, Verè homo ille Filius erat Dei.

40 Erant autem etiam & mulieres, è longinquo spectantes, inter quas erat Maria Magdalene, & Maria Jacobi parvi, & Joseæ mater, & Salome:

41 Quæ etiam, quum esset in Galilæâ, sequutæ fuerant eum, & ministraverant ei: aliæque multæ quæ simul cum eo ascenderant Hierosolymâ.

42 Quum autem serum *diei* jam esset (quoniam erat parasceve, hoc est, ante sabbatum)

43 Veniens Josephus Arimathæensis, honoratus senator, qui & ipse expectabat regnum Dei, fidente animo introiit ad Pilatum, & petiit corpus Jesu.

44 Pilatus autem miratus est, si jam mortuus esset; &, advocato centurione, interrogavit eum, an jamdudum mortuus fuisset.

45 Et *re*cognitâ ex centurione, donavit corpus Josepho.

46 Is autem emit sindonem, & detractum eum involvit sindone, depositque in monumento quod erat excisum è petrâ; & advolvit saxum ad ostium monumenti.

47 Maria Magdalene verò & Maria *mater* Joseæ spectabant ubi poneretur.

CAP. XVI.

Christi resurrectio, apparitio, baptismi institutio, & ascensio in cœlum.

ET exacto intercedente sabbato, Maria Magdalene, & Maria Jacobi *mater*, & Salome, emerant aromata, ut venientes ungerent eum.

2 Et valde mane, primo die hebdomadis, veniunt ad monumentum, exorto sole;

3 Dicebantque inter sese, Quis avolvet nobis saxum ab ostio monumenti?

4 Intuitæ vero conspiciunt saxum esse avolutum: nam erat magnum valde.

5 Ingressæ igitur in monumentum, viderunt juvenem sedentem ad dexteram amictum stolâ candidâ: & expaverunt.

6 Ipse verò dixit eis, Ne expavescite: Jesum quæritis, Nazarenum illum, qui fuit crucifixus; suscitatus est, non est hîc: ecce locus ubi posuerant eum.

7 Sed abite, dicite discipulis ejus & Petro, *ipsum* præire vobis in Galilæam: illic eum videbitis, prout dixit vobis.

8 Tunc digressæ citò, fugerunt à monumento: tenebat enim eas tremor & stupor, neque cuiquam quicquam dicebant; timebant enim.

9 Quum autem resurrexisset Jesus mane, primo die hebdomadis,

apparuit primùm Mariæ Magdalenæ, ex quâ ejecerat septem dæmonia.

10 Illa profecta annunciavit iis qui cum ipso fuerant, lugentibus ac flentibus.

11 Illi verò quum audîssent eum vivere, & conspectum fuisse ab eo, non crediderunt.

12 Postea autem duóbus ex ipsis ambulantibus apparuit aliâ formâ, quum rus proficiscerentur.

13 Et illi abierunt, & annunciaverunt reliquis, *qui* ne illis quidem crediderunt.

14 Postremò verò unà sedentibus ipsis undecim conspicum fecit præbuit, & exprobravit incredulitatem eorum, & cordis duritiem; eo quòd iis qui ipsum conspexerant suscitatum non credidissent.

15 Et dixit eis, Profecti in mundum universum, prædicate evangelium omni creaturæ.

16 Qui crediderit, & baptizatus fuerit, servabitur; qui verò non crediderit, condemnabitur.

17 Signa autem iis qui crediderint hæc consequentur: Per nomen meum dæmonia ejicient: linguis loquentur novis;

18 Serpentes tollent; & si quid lethale biberint, nequaquam nocebit eis; ægrotis manus imponent, & bene habebunt.

19 Dominus igitur, postquam loquutus fuisset eis, sursum receptus est in cœlum, & sedit ad dextram Dei.

20 Illi verò profecti prædicarunt ubique, Domino co operante, & sermonem *eorum* confirmante per signa subsequentia.

Evangelium secundum LUCAM.

CAP. I.

Historia parentum Joannis, ejusque nativitatis & functionis. Annunciatur conceptio Christi. Magnificat Deum Maria, & Zacharias prophetat de Joanne.

QUoniam multi aggressi sunt componere narrationem earum rerum, quarum plena fides nobis facta est,

2 Prout tradiderunt nobis qui à principio spectatores ipsi & ministri fuerunt sermonis:

3 Visum est etiam mihi, omnia alte *repetita* penitus assequuto, ordine *illa* ad te scribere, præstantissime Theophile:

4 Ut agnoscas earum rerum veritatem, quas auditione accepisti.

5 FUIT diebus Herodis illius regis Judææ sacerdos quidam nomine Zacharias, ex classe Abiæ; uxor verò ipsius *erat* ex filiabus Aaron; & nomen ejus Elizabetha.

6 Erant autem justi ambo in conspectu Dei, incedentes in omnibus mandatis & constitutionibus Domini inculpatè.

7 Nec erat eis proles, eo quòd esset Elizabetha sterilis, & ambo provecti jam essent ætate.

8 Factum est autem, ut quum is sacerdotio fungeretur in ordine suæ classis ante Deum,

9 Secundum ritum functionis sacerdotalis sortitus sit *munus* sufitûs faciendi, ingrediendo in templum Domini.

10 Tu

10 Tota verò multitudo populi foris precabatur tempore ſuffitûs.

11 Viſus autem eſt ei angelus Domini ſtans ad dextram altaris ſuffitûs.

12 Et Zacharias *eo* viſo turbatus eſt, & timor incidit in eum.

13 Dixit autem ei angelus, Ne time, Zacharia: nam exaudita eſt deprecatio tua, uxorque tua Elizabetha gignet tibi filium, & vocabis nomen ejus Joannem.

14 Et *is* erit tibi gaudio & exſultationi, multique ſuper ejus nativitate gaudebunt.

15 Erit enim magnus in conſpectu Domini, & vinum ſiceramque non bibet; & Spiritu Sancto implebitur etiam à ventre matris ſuæ:

16 Multoſque filiorum Iſrael convertet ad Dominum Deum ipſorum.

17 Nam ipſe præcedet in conſpectu ejus cum ſpiritu & virtute Eliæ, ut convertat corda patrum in filios, & rebelles ad prudentiam juſtorum, ut paret Domino populum inſtructum.

18 Tunc dixit Zacharias angelo, Quo *argumento* iſtud noſcam? ego enim ſum ſenex, & uxor mea provecta eſt ætate.

19 Et reſpondens angelus dixit ei, Ego ſum Gabriel, qui adſto in conſpectu Dei, miſſuſque ſum ut te alloquar, & hæc tibi læta nunciem.

20 Et ecce, ſilebis, nec loqui poteris *ad eum* uſque diem, quo hæc fiant; eo quòd non credidiſti ſermonibus meis, qui implebuntur tempore ſuo.

21 Erat autem populus exſpectans Zachariam; & mirabantur quòd is tardaret in templo.

22 *Ille* verò egreſſus non poterat eis loqui: & agnoverunt eum viſionem vidiſſe in templo: nam ipſe innuebat eis; permanſitque mutus.

23 Et factum eſt, ut impleti ſunt dies miniſterii ipſius, abiit domum ſuam.

24 Poſt illos autem dies concepit Elizabetha uxor ejus; & occultavit ſe menſes quinque, dicens:

25 Nempe ita mihi fecit Dominus diebus, quibus *me* intuitus eſt, *ut* auferret probrum illud meum inter homines.

26 Menſe autem ſexto miſſus eſt angelus Gabriel à Deo in urbem Galilææ, cui nomen Nazaretha,

27 Ad virginem deſponſam viro, cui nomen erat Joſephus, ex domo Davidis: nomen autem virginis *erat* Maria.

28 Ingreſſus igitur angelus ad eam, dixit, Ave, gratiâ dilecta: Dominus tecum *eſt*, benedicta tu inter mulieres.

29 Illa verò quum *eum* vidiſſet, perturbata eſt ſuper ejus ſermone, & cogitabat qualis eſſet ſalutatio iſta.

30 Tunc dixit ei angelus, Ne time, Maria; es enim in gratiâ apud Deum.

31 Et ecce, concipies in utero, & paries filium; & vocabis nomen ejus Jeſum.

32 Hic erit magnus, & Filius Altiſſimi vocabitur, dabitque ei Dominus ſedem Davidis patris ipſius:

33 Regnabitque in domo Jacobi in æternum, & regni ejus non erit finis.

34 Dixit autem Maria ad angelum, Quomodo erit iſtud, quandoquidem virum non novi?

35 Et reſpondens angelus dixit ei, Spiritus Sanctus ſuperveniet in te, & virtus Altiſſimi inumbrabit te: propterea *id* etiam quod

nascetur ex te sanctum, vocabitur Filius Dei.

36 Et ecce Elizabetha cognata tua, & ipsa concepit filium in senectute suâ ; & hic mensis est sextus ipsi quæ vocabatur sterilis.

37 Quia apud Deum non erit ullum verbum, quod fieri non possit.

38 Dixit autem Maria, Ecce ancilla Domini, fiat mihi secundum verbum tuum. Et abiit ab eâ angelus.

39 Surgens verò Maria per eos dies, profecta est in montanam *regionem* cum festinatione in urbem Judæ.

40 Et ingressa est domum Zachariæ, & salutavit Elizabetham.

41 Et factum est, ut audivit Elizabetha salutationem Mariæ, subsiliit fœtus in utero ejus, & repleta est Spiritu Sancto Elizabetha.

42 Exclamavitque voce magnâ, & dixit, Benedicta tu inter mulieres, quia benedictus fructus uteri tui.

43 Et unde hoc mihi, ut veniat mater Domini mei ad me ?

44 Ecce enim, ut exstitit vox salutationis tuæ in auribus meis, subsiliit fœtus exultans in utero meo.

45 Et beata *es* quæ credidit : nam perficientur ea quæ dicta sunt ei à Domino.

46 Tunc ait Maria, Magnificat anima mea Dominum,

47 Et exultat spiritus meus super Deo servatore meo :

48 Quia respexit humilem ancillam suam : ecce enim ex hoc *tempore* beatam me prædicabunt omnes ætates ;

49 Quia magnificè mecum egit potens ille, cujus sanctum *est* nomen ;

50 Et cujus misericordia in omnes ætates *parata est* timentibus ipsum.

51 Forte facinus fecit brachio suo : dissipavit superbos cogitatione cordis ipsorum :

52 Detraxit potentes è thronis, & extulit humiles :

53 Famelicos implevit bonis, & divites ablegavit inanes.

54 Suscepit Israëlem puerum suum, ut memor esset misericordiæ,

55 (Prout loquutus est patribus nostris, *nimirum* Abrahamo, & semini ejus) in æternum.

56 Mansit autem Maria cum illâ quasi menses tres, & *postea* revertit domum suam.

57 Elizabethæ vero completum est tempus ad pariendum ; & peperit filium.

58 Et audierunt accolæ & cognati ejus, Dominum magnificâ misericordiâ suâ usum esse erga eam ; & ei gratulabantur.

59 Et factum est, ut die octavo venerint ad circumcidendum puerulum : vocabant autem eum ex nomine patris ipsius, Zachariam

60 Sed respondens mater ejus ait, Nequaquam, sed vocabitur Joannes.

61 Et dixerunt ad eam, Nemo est in cognitione tuâ qui vocetur isto nomine.

62 Innuebant autem patri ejus quî vellet eum vocari,

63 Isque postulatâ tabellâ scripsit, dicens, Joannes est nomen ejus. Et mirati sunt omnes.

64 Apertum est autem os ejus illico, & lingua ejus ; & loquebatur benedicens Deo.

65 Ortus est igitur timor omnibus accolis eorum : & in totâ montanâ regione Judææ divulgata

gata sunt omnia verba ista.

66 Et omnes qui audiêrunt reposuerunt *ea* in corde suo, dicentes, Quisnam puerulus hic erit? Manus autem Domini erat cum eo.

67 Et Zacharias pater ejus repletus est Spiritu Sancto, prophetavitque, dicens,

68 Benedictus Dominus Deus Israëlis, quòd inviserit & redemerit populum suum;

69 Et erexerit cornu salutis nobis in domo Davidis pueri sui:

70 Prout loquutus est per os sanctorum, qui à seculo fuerunt, prophetarum suorum.

71 *Fore ut nos* servaret ex inimicis nostris, & è manu omnium qui oderunt nos:

72 Ut uteretur misericordiâ erga patres nostros, ac memor esset fœderis sui sancti;

73 Et jurisjurandi quod juravit Abrahamo patri nostro, *nimirum se* daturum nobis,

74 Ut sine metu, è manu inimicorum nostrorum liberati, serviamus ipsi,

75 Cum sanctitate & justitiâ, in ipsius conspectu, cunctis vitæ nostræ diebus.

76 Tu verò, puerule, propheta Altissimi vocaberis: præibis enim ante faciem Domini, ut pares vias ejus,

77 Et des cognitionem salutis populo ejus, per remissionem peccatorum ipsorum,

78 Ex intimâ misericordiâ Dei nostri, quâ invisit nos is qui prodit ex alto;

79 Ut appareat iis qui in tenebris & umbra mortis positi sunt, ad dirigendos pedes nostros in viam pacis.

80 Ipse autem puerulus crescebat & corroborabatur spiritu; fuitque in desertis ad eum usque diem, quo se ostenderet apud Israëlem.

CAP. II.

Nativitas Christi quomodo facta & patefacta, ejusque circumcisio. Purificatio Mariæ. Canticum Simeonis. Concio Annæ, & Christi pueri cum doctoribus ζυσήτησις.

FActum est autem diebus illis, ut prodierit edictum à Cæsare Augusto, ut describeretur totus terrarum orbis.

2 (Hæc descriptio prima facta est præsidente Syriæ Cyrenio.)

3 Ibant igitur omnes, ut describerentur, in suam quisque urbem.

4 Ascendit autem etiam Joseph à Galilæâ, ex urbe Nazarethâ, in Judæam, in urbem Davidis, quæ vocatur Bethlehema, propterea quòd erat ex domo & familiâ Davidis:

5 Ut describeretur cum Mariâ desponsâ sibi uxore, quæ erat prægnans.

6 Factum est autem quum essent illic, ut explerentur dies ipsius ad pariendum.

7 Peperit igitur filium suum primogenitum, & fasciis eum involvit, reclinavitque eum in præsepi; eo quòd non erat eis locus in diversorio.

8 Erant autem pastores in eâdem regione excubantes, & agentes vigilias noctis super gregem suum.

9 Et ecce angelus Domini supervenit ipsis, & gloria Domini circumfulsit eos, & timuerunt timore magno

10 Tunc dixit eis angelus, Ne timete, ecce enim evangelizo vobis gaudium magnum, quod erit toti populo:

11 *Nempe*, natum esse vobis

hodie Servatorem, qui eſt Chriſtus Dominus, in urbe Davidis.

12 Hoc autem vobis ſignum *erit*, invenietis infantem faſciis involutum, jacentem in præſepi.

13 Et repente adfuit cum angelo multitudo exercitum cœleſtium laudantium Deum, & dicentium,

14 Gloria in *cœlis* altiſſimis Deo, & in terrâ pax, in homines benevolentia.

15 Et factum eſt, ut diſceſſerunt ab eis angeli in cœlum, tunc paſtores illi dicerent alii ad alios, Eamus ſane Bethlehemam uſque, & videamus factum iſtud quod Dominus notum fecit nobis.

16 Venerunt igitur feſtinantes, & invenerunt Mariam, & Joſephum, & infantem jacentem in præſepi.

17 *Eo* autem viſo, divulgaverunt *id* quod dictum fuerat ipſis de puerulo illo.

18 Et omnes qui audierunt mirati ſunt ea, quæ ipſis dicta fuerant à paſtoribus illis.

19 Maria verò iſta omnia conſervabat, conferens *ea* in corde ſuo.

20 Reverſi ſunt autem paſtores glorificantes & laudantes Deum ſuper omnibus, quæ audierant & viderant, prout ipſis dictum fuerat.

21 Et quum adveniſſet dies octavus ad circumcidendum puerulum, vocatum eſt nomen ejus Jeſus, quod vocatum fuerat ab angelo priuſquam ipſe in utero conciperetur.

22 Et quum impleti fuiſſent dies purgationis Mariæ, ſecundum legem Moſis, adduxerunt eum Hieroſolymam, ut ſiſterent eum Domino:

23 (Prout ſcriptum eſt in lege Domini, Omnis maſculus primogenitus ſanctus Domino erit.)

24 Et ut darent oblationem, ſecundum *id* quod dictum eſt in lege Domini, par turturum, aut duos pullos columbarum.

25 Et ecce, quidam erat Hieroſolymis, cui nomen Simeon: *eratque* homo iſte juſtus ac religioſus, expectans conſolationem Iſraël; & Spiritus Sanctus erat ſuper eum.

26 Fueratque ipſi divinitùs nunciatum à Spiritu Sancto, ipſum non viſurum mortem, priuſquam vidiſſet Chriſtum illum Domini.

27 Is igitur venit impulſore Spiritu in templum. Et quum introducerent puerulum Jeſum parentes, ut ejus causâ facerent quod ex lege conſuetum erat:

28 Tunc ipſe recepit eum in ulnas ſuas, & benedixit Deo, & dixit,

29 Nunc dimittis ſervum tuum, Domine, ſecundum verbum tuum, cum pace:

30 Quia viderunt oculi mei ſalutem tuam,

31 Quam parâſti in oculis omnium populorum;

32 Lumen detegendum gentibus, & gloriam populi tui Iſraëlis.

33 Joſephus autem & mater ejus mirabantur ſuper iis quæ dicebantur de eo.

34 Et benedixit eis Simeon, dixitque Mariæ matri ejus, Ecce poſitus eſt iſte caſui & reſurrectioni multorum in Iſraël, & in ſignum cui contradicatur:

35 (Quin & tuam ipſius animam trajiciet gladius) ut detegantur ex multis cordibus cogitationes.

36 Erat etiam *quædam* Anna prophetiſſa, filia Phanuelis, ex tribu Aſeris, provecta in multam ætatem

ætatem, postquam vixisset cum viro annos septem à virginitate suâ:

37 Et *quum esset* vidua quasi annorum octoginta quatour, non abscedebat à templo, jejuniis ac deprecationibus colens *Deum* noctem ac diem.

38 Hæc igitur eo ipso momento quùm supervenisset, vicissim palam agnoscebat Dominum, & loquebatur de eo omnibus qui redemptionem expectabant Hierosolymis.

39 At *illi* ut perfecerunt omnia secundum legem Domini, reversi sunt in Galilæam, in urbem suam Nazaretham:

40 Puerulus autem crescebat, & corroborabatur Spiritu, implebaturque sapientiâ, & Dei gratia erat super eum.

41 Ibant verò parentes ejus quotannis Hierosolymam in festo Paschæ.

42 Quum igitur factus esset annorum duodecim, ipsique ascendissent Hierosolymam secundum morem illius festi,

43 Et peregissent illius dies, revertentibus ipsis, subsiterat puer Jesus Hierosolymis: & hoc nescivit Josephus, nec mater ejus.

44 Existimantes autem eum esse in comitatu, ierunt viam *unius* diei, & requirebant eum inter cognatos & inter notos.

45 Ei quum eum non invenissent, reversi sunt Hierosolymam, quærentes eum.

46 Et factum est triduo pòst, ut invenirent eum in templo, sedentem in medio magistrorum, & audientem eos, & eos interrogantem.

47 Percellebantur autem omnes qui eum audiebant, super intelligentiâ & responsis ejus.

48 Et eo viso facti fuerunt *parentes ejus* attoniti: & dixit ad eum mater ipsius, Fili, cur ita feciisti nobis? ecce pater tuus & ego anxii quærebamus te.

49 Tunc dixit ad eos, quid est quod quærebatis me? *an* nesciebatis oportere me in iis esse quæ Patris mei sunt?

50 Sed ipsi non intellexerunt verba, quæ ipsis fuerat loquutus.

51 Descendit autem cum eis, venitque Nazaretham, & erat eis subjectus: & mater ejus conservabat verba hæc omnia in corde suo.

52 Jesus verò proficiebat sapientiâ & staturâ, ac gratiâ apud Deum & homines.

CAP. III.

Ministerium Joannis, ejusque de Christo testimonium: ejus incarceratio & mors; necnon baptismus, & genealogia Christi.

ANNO autem decimo quinto imperii Tiberii Cæsaris, Pontio Pilato procurante Judæam, tetrarchâ Galilææ Herode, Philippo autem ipsius fratre tetrarchâ Iturææ & Trachonitidis regionis, & Lysaniâ Abilenes tetrarchâ,

2 Sub pontificibus maximis Annâ & Caiaphâ, factum est verbum Domini ad Joannem Zachariæ filium in deserto.

3 Venit igitur in omnem regionem circumjacentem Jordani, prædicans baptismum respiscentiæ ad remissionem peccatorum:

4 Ut scriptum est in libro sermonum Esaiæ prephetæ, dicentis, Vox vociferantis in deserto, Parate viam Domini, complanate semitas ejus.

5 Omnis vallis implebitur, & omnis mons & collis deprimetur: & quæ curva sunt fient *via* recta, & asperæ viæ *fient* planæ.

6 Vide-

6 Videbitque omnis caro ſalutem Dei.

7 Dicebat igitur turbæ venienti ut baptizaretur ab ipſo, Progenies viperarum, quis præmonſtravit vobis ut fugeretis à futurâ irâ?

8 Ferte igitur fructus convenientes reſipiſcentiæ: & ne cœperitis dicere apud vos ipſos, Patrem habemus Abrahamum: dico enim vobis, poſſe Deum etiam ex lapidibus iſtis excitare liberos Abrahamo.

9 Jam verò etiam ſecuris ad radicem arborum poſita eſt: omnis ergo arbor, non ferens fructum bonum, exſcinditur, & in ignem abjicitur.

10 Et interrogavit eum turba, dicens, Quid igitur faciemus?

11 Reſpondit autem & dixit eis, Qui habet duas tunicas, impertiat non habenti; & qui habet eſcas, ſimiliter faciat.

12 Venerunt autem & publicani ut baptizarentur; & dixerunt ei, Magiſter, quid faciemus?

13 Ipſe verò dixit eis, Nihil amplius quàm quod conſtitutum eſt vobis exigite.

14 Interrogârunt autem eum etiam milites, dicentes, Et nos quid faciemus? Et ait eis, Neminem concutite, neque dolo opprimite; & contenti eſtote ſtipendiis veſtris.

15 Expectante autem populo, & cogitantibus omnibus in cordibus ſuis de Joanne, nunnam ipſe eſſet Chriſtus ille;

16 Reſpondit Joannes, dicens omnibus, Ego quidem baptizo vos aquâ: ſed venit qui validior me eſt, cujus non ſum dignus qui ſolvam corrigiam ſolearum: ipſe vos baptizebit Spiritu Sancto & igni.

17 Cujus ventilabrum in manu ipſius, & qui perpurgabit aream ſuam, & congregabit triticum in horreum ſuum, paleam autem exuret igni inexſtinguibili.

18 Multa igitur etiam alia exhortans evangelizabat populo.

19 Herodes autem tetrarcha, quum argueretur ab eo de Herodiade uxore Philippi fratris ejus, deque omnibus ſceleribus quæ ipſe patrârat,

20 Adjecit & hoc ſupra omnia, quòd incluſit Joannem in carcere.

21 Factum eſt autem quum baptizaretur omnis populus, & Jeſus baptizatus eſſet, & oraret, ut aperiretur cœlum;

22 Et deſcenderet Spiritus ſanctus corporeâ ſpecie, tanquam columba, ſupra eum; & vox de cœlo exſiſteret dicens, Tu es Filius ille meus, dilectus ille, in te acquieſco.

23 Ipſe autem Jeſus incipiebat eſſe quaſi annorum triginta, filius (ut exiſtimabatur) Joſephi, *filii* Heli,

24 *Filii* Matthati, *filii* Levi, *filii* Melchi, *filii* Jannæ, *filii* Joſephi,

25 *Filii* Mattathiæ, *filii* Amoſi, *filii* Naumi, *filii* Eſli, *filii* Naggæ,

26 *Filii* Maathi, *filii* Mattathiæ, *filii* Semei, *filii* Joſephi, *filii* Judæ,

27 *Filii* Joanæ, *filii* Rheſæ, *filii* Zorobabelis, *filii* Salathielis, *filii* Neri,

28 *Filii* Melchi, *filii* Addi, *filii* Coſami, *filii* Elmodami, *filii* Eris,

29 *Filii* Joſæ, *filii* Eliezeris, *filii* Jorimi, *filii* Matthati, *filii* Levi,

30 *Filii* Simeonis, *filii* Judæ, *filii* Joſephi, *filii* Jonani, *filii* Eliacimi,

31 *Filii*

31 *Filii* Meleæ, *filii* Mainani, *filii* Matthatæ, *filii* Nathanis, *filii* Davidis,

32 *Filii* Jeſſæ, *filii* Obedis, *filii* Booſi, *filii* Salmonis, *filii* Naaſſonis,

33 *Filii* Aminadabi, *filii* Arami, *filii* Ethromi, *filii* Phareſi, *filii* Judæ,

34 *Filii* Jacobi, *filii* Iſaaci, *filii* Abrahami, *filii* Tharæ, *filii* Nachoris,

35 *Filii* Saruchi, *filii* Ragavi, *filii* Phaleci, *filii* Heberis, *filii* Sale,

36 *Filii* Cainani, *filii* Arphaxadi, *filii* Semi, *filii* Noæ, *filii* Lamechi,

37 *Filii* Mathuſalæ *filii* Henochi, *filii* Jaredis, *filii* Mahalaleelis, *filii* Cainani,

38 *Filii* Henoſi, *filii* Sethi, *filii* Adami, qui fuit Dei.

CAP. IV.

Jejunium Chriſti quadrageſimale: monomachia felix cum diabolo, concio inter populares, & miracula.

JESUS autem plenus Spiritu ſancto revertit à Jordane, & actus eſt ab *eodem* Spiritu in deſertum,

2 Dies quadraginta tentante *eum* diabolo: nec edit quicquam per illos dies; ſed iis finitis poſtea eſuriit.

3 Tum edixit ei diabolus, Si filius es Dei, dic illi lapidi ut fiat panis.

4 Et reſpondit ei Jeſus, dicens, Scriptum eſt, Non pane ſolo vivet homo, ſed quovis verbo Dei.

5 Tunc quum ſubduxiſſet eum diabolus in montem ſublimem, oſtendit ei omnia regna terræ puncto temporis.

6 Et ait ei diabolus, Tibi dabo poteſtatem hanc univerſam, & gloriam illorum *regnorum*: nam mihi tradita eſt, & cuicunque voluero do eam.

7 Itaque ſi tu adoraveris me, erunt tua omnia.

8 Reſpondens autem Jeſus, dixit ei, Abſcede à me, Satana; ſcriptum eſt enim, Adorabis Dominum Deum tuum, & eum ſolum coles.

9 Tum duxit eum Hieroſolymam, & eum ſtatuit ſupra pinnas templi, & dixit ei, Si tu Filius Dei es, dejice teipſum hinc deorſum;

10 Scriptum eſt enim, Angelis ſuis præcipiet de te, ut cuſtodiant te;

11 Et in manus attollent te, ne quando impingas ad lapidem pedem tuum.

12 Reſpondens autem Jeſus dixit ei, Dictum eſt, Non tentabis Dominum Deum tuum.

13 Et finitâ omni tentatione, diabolus abſceſſit ab eo ad tempus.

14 Reverſus eſt autem Jeſus cum virtute Spiritûs in Galilæam: & fama de eo exiit in totam circumjacentem regionem.

15 Et ipſe docebat in ſynagogis eorum, omnibus ipſum glorificantibus.

16 Venit igitur Nazaretham, ubi fuerat nutritus; & intravit, ut conſueverat, die ſabbati in ſynagogam; & ſurrexit ut legeret.

17 Tunc datus eſt ei liber Eſaiæ prophetæ: quumque explicuiſſet librum, invenit locum *in* quo ſcriptum erat,

18 Spiritus Domini ſuper me, propterea quòd unxit me; ut evangelizem pauperibus miſit me, ut medear contritis corde, ut prædicem captivis dimiſſionem, & cæcis viſûs recuperationem, ut confractos emittam in libertatem:

19 Ut prædicem annum Domini acceptum.

20 Et complicatum librum quum reddidiſſet miniſtro ſedit; &

& omnium in ſynagogâ oculi erant intenti in eum.

21 Cœpit autem eis dicere, Certè hodie impleta eſt hæc ſcriptura audientibus vobis.

22 Et omnes teſtimonium ei dabant, ac mirabantur ſuper ſermonibus *pleni* gratiâ procedentibus ex ore ipſius, dicebantque, Nonne iſte eſt filius ille Joſephi?

23 Et dixit ad eos, Omnino dicetis mihi hoc proverbium, Medice, cura teipſum: quæcunque audivimus facta fuiſſe in urbe Capernaumo, fac etiam hîc in patriâ tuâ.

24 Dixit autem, Amen dico vobis, nemo propheta acceptus eſt in patriâ ſuâ.

25 Sed in veritate dico vobis multæ viduæ erant diebus Eliæ in Iſraële, quando clauſum fuit cœlum ad tres annos & ſex menſes, *adeo* ut fuerit fames magna per totam regionem;

26 Et ad nullam illarum miſſus eſt Elias, ſed Sareptam *urbem* Sidoniæ, ad mulierem viduam.

27 Et multi leproſi erant in Iſraële ſub Eliſæo prophetâ: & nullus eorum purificatus eſt, ſed Naamanus Syrus.

28 Tunc repleti ſunt omnes excandeſcentiâ in ſynagogâ, hæc audientes.

29 Et quum ſurrexiſſent, ejecerunt eum extra urbem, & duxerunt eum uſque ad ſupercilium montis, ſuper quem urbs ipſorum erat ædificata, ut præcipitarent eum.

30 Ipſe verò quum transiſſet per medios ipſos, profectus eſt.

31 Et deſcendit Capernauum urbem Galilææ, ibique docebat eos ſabbatis.

32 Et percellebantur ſuper doctrinâ ejus: erat enim ſermo ipſius cum auctoritate.

33 Erat autem in ſynagogâ quidam habens ſpiritum dæmoniacum impurum, qui exclamavit voce magnâ,

34 Dicens, Ah, quid nobis tecum, Jeſu Nazareæ? veniſti ut perderes nos? novi te quis ſis; *nimirum* ſanctus ille Dei.

35 Et objurgavit eum Jeſus, dicens, Obmuteſce, & exi ab eo. Tunc dæmonium, projecto illo in medium, exiit ex eo, nihilque ei nocuit.

36 Et obortus eſt pavor in omnibus; & colloquebantur alii cum aliis, dicentes, Quid hoc rei eſt, quòd cum auctoritate ac poteſtate imperat impuris ſpiritibus, & exeunt?

37 Et dimanavit rumor de eo in omnem locum circumjacentis regionis.

38 Egreſſus autem Jeſus è ſynagogâ introivit domum Simonis: ſocrus verò Simonis detinebatur febri magnâ: & rogaverunt eum pro illâ.

39 Tunc *ipſe* adſtans ſuper eam, objurgavit febrim, & *febris* eum dimiſit: *illa* verò quum illico ſurrexiſſet, miniſtravit eos.

40 Occidente autem ſole, omnes qui habebant infirmos morbis variis, ducebant ipſos ad eam: ille verò unicuique ipſorum impoſitis manibus, ſanavit eos.

41 Exibant autem etiam dæmonia ex multis, clamantia, ac dicentia, Certè tu es Chriſtus ille, Filius ille Dei. Sed *ipſe* objurgans non ſinebat ea loqui, quod ſcirent ipſum eſſe Chriſtum illum.

42 Orto autem die egreſſus, profectus eſt in deſertum locum, & turba quærebat eum; veneruntque uſque ad ipſum, & retinebant eum, ne ab ipſis diſcederet.

43 Ille verò dixit eis, Certè etiam

etiam aliis urbibus oportet me evangelizare regnum Dei: nam ad hoc missus sum

44 Et prædicabat in synagogis Galilææ.

CAP. V.

Christus docet è navigio, & per capturam piscium attrahit Petrum, Jacobum, & Joannem: simul paralysin & peccata solvit: vocat Levi publicanum: excusat suos discipulos à jejunio.

FActum est autem quum turba incumberet ei, audiendi verbi Dei causâ, ipse stabat apud lacum Genesaret;

2 Viditque duo navigia quæ ad lacum erant; piscatores verò quum ex iis descendissent, abluebant retia.

3 Ingressus autem in unum istorum navigiorum, quod erat Simonis, rogavit eum ut à terrâ proveheret paululum: quumque consedisset, docebat turbam ex navigio.

4 Ut cessavit autem loqui, dixit ad Simonem, Provehito in altum, & dimittite retia vestra ad capturam.

5 Tum respondens Simon ait ei, Magister, quum per totam noctem nos fatigaverimus, nihil cepimus; tamen ex tuo jussu demittam rete.

6 Et quum hoc fecissent, concluserunt piscium multitudinem magnam: dirumpebatur autem rete eorum.

7 Et innuerunt consortibus qui *erant* in altero navigio, ut venirent, & sibi opitularentur. Venerunt igitur, & impleverunt ambas naves, ita ut pene mergerentur.

8 Quum autem *hæc* vidisset Simon Petrus, accidit ad genua Jesu, dicens, Dicede à me, nam homo peccator sum, Domine.

9 Pavor enim occupârat eum, & omnes qui cum eo *erant*, super capturâ piscium, quam comprehenderant;

10 Similiter autem & Jacobum & Joannem filios Zebedæi, qui erant socii Simoni. Tunc ait ad Simonem Jesus, Ne metue; ab hoc *tempore* vivos capies homines.

11 *Ille* autem quum subduxissent in terram navigia, relictis omnibus, secuti sunt eum.

12 Et ecce factum est, ut quum esset in quâdam urbe, tum *adveniret* quidam plenus leprâ, & viso Jesu, procidens in faciem, deprecaretur eum, dicens, Domine, si velis, potes me purificare.

13 *Jesus* autem extensâ manu tetigit eum, dicens, Volo, purificator. Et statim lepra abiit ab eo.

14 Ipse verò mandavit ei, ut nulli *hoc* diceret: sed profectus, *inquit* ostende teipsum sacerdoti, & offer pro purificatione tui, prout imperavit Moses, *ut hoc sit* eis testimonio.

15 Dimanabant autem eò magis sermones de eo: & conveniebat turba multa ut audirent, & per eum sanarentur ab infirmitatibus suis.

16 Ipse autem secedens erat in desertis, & orabat.

17 Et factum est quodam die, quum ipse doceret, sederentque Pharisæi ac legis doctores, qui venerant ex omnibus vicis Galilææ, & Judææ, & Hierosolymis, & virtus Domini adesset ei ad sanandum illos;

18 Tunc ecce *advenerunt* quidam ferentes in lecto hominem qui erat paralyticus, & studebant eum inferre, & ponere in ipsius conspectu.

19 Et quum non invenissent quâ

quâ ipsum inferrent propter turbam, ascenderunt in solarium, &, perfosso testaceo pavimento, emiserunt eum cum lectulo in medium, ante Jesum :

20 Qui, fide eorum visâ, dixit, Heus tu, remissa sunt tibi peccata tua.

21 Tunc cœperunt ratiocinari scribæ & Pharisæi, dicentes, Quis est iste qui loquitur blasphemias ? quis potest remittere peccata nisi solus Dèus ?

22 Jesus autem, agnitis eorum cogitationibus, respondens, dixit eis, Quid ratiocinamini in cordibus vestris ?

23 Utrum est facilius dicere, Remissa sunt tibi peccata ; aut dicere, Surge & ambula ?

24 Ut autem sciatis Filium hominis auctoritatem habère in terrâ remittendi peccata (ait paralytico), Tibi dico, Surge, &, sublato *in humeros* lectulo tuo, abi domum tuam.

25 *Is* autem illico surgens in eorum conspectu, sublato *in humeros eo* in quo jacuerat, abiit domum suam glorificans Deum.

26 Et stupor cepit omnes, & glorificabant Deum ; & repleti sunt metu, dicentes, Certè vidimus inopinata hodie.

27 Post hæc verò exiit, & conspexit publicanum, nomine Levi, sedentem ad telonium, & dixit ei, Sequere me.

28 Et *ille*, derelictis omnibus, surrexit, & sequutus est eum.

29 Et fecit ei Levi epulum magnum domi suæ : eratque turba multa publicanorum, & aliorum qui cum ipsis accumbebant.

30 Obmurmurabant autem eis scribæ ac Pharisæi, dicentes ad discipulos ejus, Quare cum publicanis & peccatoribus editis & bibitis ?

31 Et respondens Jesus dixit eis, Non opus est iis qui sani sunt medico, sed iis qui male *se* habent.

32 Non veni vocatum justos, sed peccatores ad resipiscentiam.

33 Ipsi verò dixerunt ei, Quare discipuli Joannis jejunant crebrò, & deprecationes faciunt, similiter & *discipuli* Pharisæorum ; tui verò edunt & bibunt ?

34 Ipse autem dixit eis, Num potestis facere ut filii thalami, quo *tempore* cum ipsis est sponsus, jejunent ?

35 Venient autem dies, quum tolletur ab eis sponsus, tunc jejunabunt illis diebus.

36 Dicebat autem eis etiam parabolam, Nemo panniculum novi vestimenti indit in vestimentum vetus : alioqui & illud novum findit *vetus*, & veteri non convenit panniculus *sumptus* ex novo.

37 Et nemo injicit vinum novum in utres veteres : alioqui disrumpet vinum novum utres, & ipsum effundetur, & utres peribunt :

38 Sed vinum novum in utres recentes injiciendum est, & utraque conservantur.

39 Et nemo qui biberit vetus statim vult novum ; dicit enim, Vetus utilius est.

CAP. VI.

Συζήτησις de sabbato. Electio & recensio apostolorum. Concio de beatitudine & contrà, de inimicorum dilectione, & de fugiendis judiciis temerariis, & hypocrisi.

FActum est verò ut sabbato altero primo pertransiret per sata : vellebant autem discipuli spicas, edebantque, confricantes manibus :

2 Quidam autem Pharisæorum dixerunt

quod non licet facere ſabbatis ?

3 Tunc reſpondens Jeſu, dixit eis, Ne hoc quidem legiſtis, quod fecit David, quum eſuriret ipſe & qui cum eo erant,

4 Quomodo introierit domum Dei, & panes præpoſititios ſumpſerit, ederitque, & dederit etiam iis qui ſecum *erant* : quibus *panibus* non licet veſci niſi ſolis ſacerdotibus ?

5 Et dicebat eis, Filius hominis dominus eſt etiam ſabbati.

6 Factum eſt verò etiam alio ſabbato, ut ipſe ingrederetur in ſynagogam, ac doceret. Erat autem ibi quidam, cujus manus dextra erat arida.

7 Obſervabant autem eum ſcribæ ac Phariſæi, an ſabbato ſanaturus eſſet *illum*, ut invenirent accuſationem *adverſus* eum.

8 At ipſe nôrat cogitationes eorum, & dixit homini illi qui habebat manum aridam, Surge, & adſta in medio. Ille verò ſurgens adſtitit.

9 Dixit igitur eis Jeſus, Interrogabo vos quiddam : Licet ſabbatis benefacere an malefacere *cuipiam* ? hominem ſervare an perdere ?

10 Et quum eos omnes circumſpexiſſet, ait homini, Extende manum tuam. Ille autem ita fecit : & reſtituta eſt manus ejus ſana ſicut altera.

11 Ipſi autem repleti ſunt amentiâ : & colloquebantur alii cum aliis, quidnam facerent Jeſu.

12 Factum eſt autem illis diebus, abiit in montem ad orandum, & pernoctavit *illic* in precatione Dei.

13 Et quum dies ortus eſſet, advocavit diſcipulos ſuos ; & quum ex ipſis elegiſſet duodecim, quos & apoſtolos nominavit :

14 (*Nempe* Simonem, quem etiam nominavit Petrum, & Andream fratrem ejus, Jacobum & Joannem, Philippum & Bartholomæum,

15 Matthæum & Thomam, Jacobum Alphæi *filium*, & Simonem, qui vocatur Zelotes,

16 Judam Jacobi *fratrem*, & Judam Iſcariotem, qui etiam fuit proditor).

17 Et deſcendens cum eis, ſubſtitit in loco campeſtri, turbaque diſcipulorum ejus, & multitudo magna plebis ex totâ Judæâ, & Hieruſalem, & à maritimâ *regione* Tyri & Sidonis, qui venerant ut audirent eum, & ſanarentur ab infirmitatibus ſuis :

18 Et qui vexabantur à ſpiritibus impuris : & ſanabantur.

19 Et tota turba ſtudebat eum tangere : quia vis ab eo prodibat, & ſanabat omnes.

20 Ipſe verò, ſublatis oculis ſuis in diſcipulos, dicebat, Beati *eſtis*, pauperes ; quia veſtrum eſt regnum Dei.

21 Beati qui nunc eſuritis ; quia ſaturabimini. Beati qui nunc fletis ; quia ridebitis.

22 Beati eritis, quum vos oderint homines, & ſeparaverint vos, & conviciis affecerint *vos*, & nomen veſtrum ut improbum abjecerint, propter Filium hominis.

23 Gaudete illo die, & ſalite ; ecce enim merces veſtra multa *eſt* in cœlis ; nam itidem faciebant prophetis patres eorum.

24 Sed væ vobis, divitibus ; nam perceptum habetis ſolatium veſtrum.

25 Væ vobis, qui impleti eſtis ; nam eſurietis. Væ vobis, qui ridetis nunc ; nam lugebitis & flebitis.

26 Væ vobis, quum bene vobis dixerint omnes homines ; nam itidem

dem faciebant pſeudo-prophetis patres eorum.

27 Sed vobis dico qui auditis, Diligite inimicos veſtros; benefacite iis qui vos oderunt;

28 Benedicite iis qui exſecrantur vos, & orate pro infeſtantibus vos.

29 Ei qui tibi cæciderit maxillam, præbe & alteram; & ab eo qui tollit tibi pallium, etiam tunicam ne prohibeto.

30 Cuivis autem petenti abs te da, & ab eo qui tollit *res* tuas ne repetito.

31 Et prout vultis ut faciant vobis homines, vos etiam facite eis ſimiliter.

32 Quòd ſi diligitis eis qui vos diligunt, quæ vobis erit gratia? nam & peccatores diligunt eos à quibus diliguntur.

33 Et ſi benefeceritis iis qui vobis benefaciunt, quæ vobis erit gratia? nam & peccatores idem faciunt.

34 Et ſi mutuum dederitis iis à quibus ſperatis vos recepturos, quæ gratia erit vobis? nam & peccatores peccatoribus dant mutuum, ut recipiant paria.

35 Imo diligite inimicos veſtros, & *iis* benefacite, & mutuum date, nihil inde ſperantes: & erit merces veſtra multa, ac filii eritis illius Altiſſimi: nam ipſe benignus eſt erga ingratos & malos.

36 Eſtote ergo miſericordes, prout & Pater veſter miſericors eſt.

37 Ne judicate, & non judicabimini: ne condemnate, & non condemnabimini: abſolvite, & abſolvemini:

38 Date, & dabitur vobis: menſuram, *inquam*, bonam, preſſam, agitatam, & ſuperfluentem dabunt in ſinum veſtrum. Eâdem enim menſurâ, quâ metimini, contrà metietur vobis.

39 Dicebat autem eis parabolam, Num poteſt cæcus cæco viæ dux eſſe? nonne ambo in foveam cadent?

40 Non eſt diſcipulus ſupra magiſtrum ſuum: ſed quiſquis *erit* perfectus *diſcipulus*, erit ut magiſter.

41 Quid autem aſpicis feſtucam quæ eſt in oculo fratris tui, trabem autem quæ eſt in oculo tuo non conſideras?

42 Aut quomodo potes dicere fratri tuo, Frater, ſine ejiciam feſtucam quæ in oculo tuo eſt: quum ipſe trabem quæ eſt in oculo tuo non reſpicias? Hypocrita, ejice primùm trabem illam ex oculo tuo, & tunc diſpicies ut ejicias feſtucam quæ eſt in oculo fratris tui.

43 Non eſt arbor bona, quæ ferat fructum malum, neque arbor mala, quæ ferat fructum bonum.

44 Unaquæque enim arbor ex fructu ſuo cognoſcitur. Neque enim è ſpinis colligunt ficus, neque è rubo vindemiant uvam.

45 Bonus homo ex bono theſauro cordis ſui profert bonum; & malus homo ex malo theſauro cordis ſui profert malum: ex abundantiâ enim cordis loquitur os ejus.

46 Quid autem vocatis me, Domine, Domine, & non facitis quæ dico?

47 Quiſquis venit ad me, & audit ſermones meos, & eos præſtat, præmonſtrabo vobis cui ſimilis ſit.

48 Similis eſt cuipiam ædificanti domum, qui fodit, & excavavit, ſtatuitque fundamenta ſuper petram. Ubi autem venit inundatio, illiſum eſt flumen domui illi, ſed nequivit

nequivit eam quatere; fundata enim erat super petram.

49 Qui autem *meos sermones* audivit, nec præstitit, similis est cuipiam qui ædificavit domum suam super solum absque fundamento, cui illisum est flumen: itaque statim cecidit, fuitque ruina domûs illius magna.

CAP. VII.

Christus servum centurionis sanat, & filium viduæ resuscitat; legatos Joannis excipit; edit miracula, & peccata remittit.

QUUM autem finivisset omnia verba sua, audiente populo, ingressus est Capernaum.

2 Centurionis verò cujusdam servus malè affectus moribundus erat, qui erat ipsi pretiosus.

3 Is verò quum audivisset de Jesu, misit ad eum seniores Judæorum, rogans eum ut veniret, & servaret servum suum.

4 Isti autem quum venissent ad Jesum, precati sunt eum studiosè, dicentes, Certè dignus est cui hoc præbeas:

5 Diligit enim gentem nostram, & synagogam ædificat nobis.

6 Jesus ergo ibat cum eis. Et quum jam non longè abesset ab illâ domo, misit ad eum centurio ille amicos, dicens ei, Domine, ne vexator; nec enim sum dignus ut tectum meum subeas:

7 Ideo ne meipsum quidem sum dignum arbitratus qui venirem ad te: sed loquere, & sanabitur puer meus.

8 Etenim ego homo sum sub potestate constitutus, habens sub me milites; & dico huic, Vade, & vadit: & alteri, Veni, & venit: & servo meo, Fac hoc, ac facit.

9 Audiris autem his, Jesus admiratus est eum: & conversus, dixit turbæ quæ ipsum sequebatur, Dico vobis, ne in Israële quidem tantam fidem inveni.

10 Et domum reversi qui missi fuerant, sanum invenerunt servum qui infirmus fuerat.

11 Et factum est *die* sequenti, ut proficisceretur in civitatem quæ vocatur Naim, proficiscebantur autem cum eo discipuli ejus multi, turbaque multa.

12 Ut autem appropinquavit portæ civitatis, tum, ecce, defunctus efferebatur, qui unigenitus *fuerat* matri suæ, & ipsi *quidem* viduæ: turbaque civitatis multa erat cum eâ.

13 Dominus verò ipsum intuitus, intimâ misericordiâ commotus est super eâ, & dixit, Ne fleto.

14 Quumque accessisset, tetigit loculum qui verò portabant substiterunt) & dixit, Adolescens, tibi dico, Surge.

15 Tunc resedit qui fuerat mortuus, & cœpit loqui: & *ille* dedit eum matri suæ.

16 Cepit autem omnes timor; & glorificabant Deum, dicentes, Certè propheta magnus suscitatus est inter nos, & Certè Deus respexit populum suum:

17 Pervenitque iste de eo sermo in totam Judæam, & in totam regionem circumjacentem.

18 Et annunciârunt Joanni discipuli ipsius de his omnibus: qui advocatus duos quosdam è discipulis suis,

19 Misit ad Jesum, dicentes, Tune is es qui venturus erat, an alium expectabimus?

20 Quum igitur venissent ad eum viri illi, dixerunt, Joannes Baptista misit nos ad te, dicens, Tune is es qui venturus erat, an alium exspectabimus?

21 Eâdem autem horâ multos

sanavit à morbis, & flagellis, & spiritibus improbis; & cæcis multis visum gratificatus est.

22 Et respondens Jesus, dixit eis, Profecti annunciate Joanni quæ vidistis & audistis; cæcos visum recipere, claudos ambulare, leprosos purificari, surdos audire, mortuos suscitari, pauperibus evangelizari.

23 Beatus est autem quicunque non fuerit offensus in me.

24 Et quum abiissent nuncii Joannis, cœpit de Joanne dicere ad turbam, Quid existis in desertum spectaturi? arundinem à vento agitatam?

25 Sed quid existis visuri? hominem mollibus vestibus amictum? ecce, qui vestitu magnifico utuntur, & luxu versantur, sunt in palatiis regiis.

26 Sed quid existis visuri? prophetam; certè dico vobis etiam amplius quàm prophetam.

27 Hic est de quo scriptum est, Ecce mitto nuncium meum ante faciem tuam, qui apparabit viam tuam coram te.

28 Nam dico vobis, inter genitos ex mulieribus nullus est major prophetâ Joanne Baptistâ: sed qui minimus est in regno Dei, major est eo.

29 Et *eo* audito, totus populus & publicani justificârunt Deum, baptizati baptismo Joannis.

30 Pharisæi verò, & legis interpretes, consilium Dei aspernati sunt adversus semetipsos, non baptizati ab eo.

31 Dixit præterea Dominus, Cui ergo assimilabo homines gentis istius? & cui rei similes sunt?

32 Similes sunt pueruli sedentibus in foro, qui acclamant alii aliis & dicunt, Cecinimus vobis tibiis, & non saltâstis; lamentati sumus vobis, & non flevistis.

33 Venit enim Joannes Baptista neque edens panem, neque bibens vinum; & dicitis, Dæmonium habet.

34 Venit Filius hominis edens ac bibens; & dicitis, Ecce homo edax & vini potor, amicus publicanorum & peccatorum.

35 Sed justificata est sapientia à filiis suis omnibus.

36 Rogavit autem eum quidam ex Pharisæis, ut secum ederet; itaque ingressus domum Pharisæi discubuit.

37 Et ecce, mulier quæ fuerat in urbe peccatrix, quum cognovisset eum accumbere in domo Pharisæi, allato alabastro unguenti,

38 Et stans apud pedes ejus retro, flens cœpit lacrymis rigare pedes ejus, & capillis capitis sui extergebat, & deosculabatur pedes ejus, & illos unguento ungebat.

39 Quum autem id vidisset Pharisæus qui vocaverat eum, dixit apud se, Hic, si esset propheta, nôsset utique quæ & qualis sit ea mulier quæ tangit ipsum, quòd *videlicet* sit peccatrix.

40 Tunc respondens Jesus dixit ei, Simon, habeo quiddam quod tibi dicam. At ille ait, Magister, dic.

41 Duo debitores, *inquit Jesus*, erant cuidam creditori: unus debebat denarios quingentos, alter verò quinquaginta.

42 Quum autem illi non essent solvendo, gratificatus est *debitum* utrisque. Horum igitur, dic, quis eum plus diliget?

43 Respondens verò Simon dixit, *Iste*, præsumo, cui plus gratificatus est. At ille dixit ei, Recte judicâsti.

44 Et

44 Et conversus ad mulierem dixit Simoni, Cernis hanc mulierem? ingressus sum domum tuam; aquam pedibus meis non dedisti; hæc autem lacrymis rigavit pedes meos, & capillis capitis sui exterſit.

45 Osculum mihi non dedisti; hæc autem, ex quo ingressa est, non intermisit deosculari pedes meos:

46 Oleo caput meum non unxisti, hæc autem unguento unxit pedes meos.

47 Cujus rei gratiâ dico tibi, remissa esse multa illa ipsi peccata; nam dilexit multùm: cui autem paululum remittitur, paululum diligit.

48 Dixit autem ei, Remissa sunt tibi peccata.

49 Et cœperunt qui simul accumbebant dicere apud se, Quis est hic qui etiam peccata remittit?

50 Dixit autem ad mulierem illam, Fides tua te servavit: vade cum pace.

CAP. VIII.

Mulieres Christo ministrant. Parabola de semine, & de lucerna: item quatuor miracula.

ET factum est deinceps, ut ipse iter faceret oppidatim & vicatim, prædicans, & evangelizans regnum Dei, & duodecim *illi erant* cum eo:

2 Et quædam mulieres, quas sanaverat à spiritibus improbis & morbis; *nempe* Maria quæ vocabatur Magdalene, ex quâ septem dæmonia exierunt,

3 Et Joanna uxor Chuzæ procuratoris Herodis, & Susanna, & aliæ multæ, quæ ministrabant ei ex iis quæ sibi suppetebant.

4 Quum autem multa turba conveniret, & qui in singulis urbibus erant proficiscerentur ad eum, dixit per parabolam:

5 Quidam sator exiit ut sereret semen suum: & inter serendum aliud cecidit secundum viam, & conculcatum est, & volucres cœli exederunt illud.

6 Et aliud cecidit in petram; & enatum exaruit, qui non habebat humorem.

7 Et aliud cecidit inter spinas, & simul enatæ spinæ suffocârunt illud.

8 Et aliud cecidit in terram bonam; & quum enatum esset edidit fructum centuplum. Hæc dicens clamabat, Qui habet aures ad audiendum, audiat.

9 Interrogabant autem eum discipuli ejus, dicentes, quæ esset ista parabola?

10 Ipse verò dixit *eis*, Vobis datum est nôsse mysteria regni Dei, reliquis autem per parabolas loquor, ut videntes non videant, & audientes non intelligant.

11 Est autem hæc parabola: Semen illud est sermo Dei.

12 Qui autem secundum viam *semen excipiunt*, ii sunt qui audiunt; deinde venit diabolus, & tollit sermonem è corde eorum, ne, postquam crediderint, serventur.

13 Qui verò in petram, *ii sunt* qui, cum audierunt, cum gaudio excipiunt sermonem: sed isti radices non habent, qui ad tempus credunt, & tempore tentationis abscedunt.

14 Quod autem in spinas cecidit, ii sunt qui audierunt: sed profecti à solicitudinibus & divitiis ac voluptatibus vitæ suffocantur, nec fructus proferunt.

15 Quod autem in bonam terram *cecidit*, ii sunt qui in corde honesto ac bono auditum sermonem retinent, & fructum adferunt per tolerantiam.

16 Nemo porro qui lucernam

accenderit, operit eam vaſe, aut ſubter lectum ponit: ſed candelabro imponit, ut qui ingrediuntur cernant lumen.

17 Non eſt enim *quicquam* occultum, quod non ſit futurum manifeſtum, nec celatum, quod non ſit futurum ut innoteſcat, & veniat in apertum.

18 Videte ergo quomodo audiâtis: quiſquis enim habet, dabitur ei; & quicunque non habet, etiam quod videtur habere, tolletur ab eo.

19 Venerunt autem ad eum mater & fratres ejus, & non poterant eum convenire propter turbam.

20 Et annunciatum eſt ei, dicentibus *nonnullis*, mater tua & fratres tui adſtant foris cupientes te videre.

21 Ipſe verò reſpondens dixit, Mater mea & fratres mei, ii ſunt, qui ſermonem Dei audiunt, & eum præſtant.

22 Factum eſt autem quodam die, ut ipſe ingrederetur in navigium, ac diſcipuli ejus; & diceret eis, Tranſeamus in ulteriorem ripam lacûs. Provecti ſunt igitur.

23 Navigantibus autem eis ſopitus eſt, & deſcendit turbo venti in lacum, & complebantur, ac periclitabantur.

24 Accedentes autem expergefecerunt eum, dicentes, Præceptor, præceptor, perimus. Ipſe verò experrectus, objurgavit ventum ac fluctuationem aquæ: & ceſſaverunt, factaque eſt tranquillitas.

25 Dixit autem eis, Ubi eſt fides veſtra? Metuentes autem mirati ſunt, dicentes alii ad alios, Quiſnam iſte eſt, ut ventis quoque & aquæ imperet, & auſcultent ei?

26 Et navigârunt in regionem Gadarenorum, quæ eſt in oppoſitâ ripâ Galilææ.

27 Ipſi autem egreſſo in terram, occurrit ex urbe vir quidam, qui habebat dæmonia à temporibus multis, & veſtimento non induebatur, neque in *ullâ* domo manebat, ſed in monumentis.

28 *Is* ergo quum vidiſſet Jeſum, & exclamâſſet, accidit ei *ad pedes* & voce magnâ dixit, Quid mihi tecum, Jeſu, fili Dei altiſſimi? rogo te, ne me torqueas.

29 Mandabat enim illi ſpiritui impuro, ut exiret ab eo homine: nam à multo tempore corripuerat eum: itaque vinctus *ille* catenis & pedicis cuſtodiebatur; ſed diruptis vinculis agitabatur à dæmone in deſerta.

30 Interrogavit autem eum Jeſus, dicens, Quod tibi nomen eſt? Ipſe verò dixit, Legio: nam dæmonia multa ingreſſa erant in eum.

31 Et rogabant eum, ne imperaret ſibi ut abirent in abyſſum.

32 Erat autem ibi grex porcorum multorum paſcentium in monte: & rogabant eum *dæmonia*, ut ſibi permitteret in illos ingredi. Et permiſit eis.

33 Egreſſa autem dæmonia ex eo homine ingreſſa ſunt in porcos, & grex ille ruit è præcipitio in lacum, & ſuffocatus eſt.

34 Quum autem paſtores vidiſſent quod factum fuerat, fugerunt; & profecti annunciârunt in urbem & in agros.

35 Exierunt igitur, ut viderent quod factum erat: venerunt ad Jeſum, & invenerunt hominem illum, à quo dæmonia exierant veſtitum, ac ſanæ mentis, ad pedes Jeſu: & metuerunt.

36 Annunciaverunt autem iis etiam ii qui viderant, quomodo liberi

liberatus fuiſſet qui fuerat dæmoniacus.

37 Et rogavit eum tota multitudo circumjacentis regionis Gadarenorum, ut diſcederet ab ipſis, quia magno metu tenebantur: ipſe autem ingreſſus navigium reverſus eſt.

38 Deprecatus eſt autem eum vir ille, à quo dæmonia exierant, ut eſſet cum eo: ſed dimiſit eum Jeſus, dicens,

39 Revertere domum tuam, & narra quanta tibi præſtiterit Deus. Abiit igitur prædicans per totam urbem, quanta ſibi præſtitiſſet Jeſus.

40 Factum eſt autem, ut quum revertiſſet Jeſus, exceperit eum turba; nam omnes expectabant eum.

41 Et ecce venit quidam cui nomen Jairus, qui erat præfectus ſynagogæ; &, accidens ad pedes Jeſu, rogabat eum ut ingrederetur domum ſuam:

42 Quoniam erat ei unigenita filia quaſi annorum duodecim, eaque moriebatur. Inter eundum verò turba coarctabat eum.

43 Mulier autem quæ erat in fluxione ſanguinis ab annis duodecim, & in medicos impenderat totum victum, nec ab ullo potuerat curari,

44 Quum acceſſiſſet à tergo, tetigit fimbriam pallii ipſius: & illico ſubſtitit fluxio ſanguinis ejus.

45 Tunc ait Jeſus, quis *eſt* qui me tetigit? Negantibus autem omnibus, dixit Petrus, & qui cum eo erant, Magiſter, turba te conſtringit & opprimit, & dicis, Quis qui me tetigit?

46 Jeſus autem ait, Tetigit me aliquis, nam ego cognovi virtutem me prodiiſſe.

47 Videns autem mulier illa ſe non latuiſſe, tremens venit, & accidens ei *ad pedes*, declaravit ei in conſpectu totius populi quam ob cauſam tetigiſſet eum, & quomodo ſanata fuerat illico.

48 Ipſe verò dixit ei, Confide, filia, fides tua te ſervavit: vade cum pace.

49 Adhuc eo loquente, venit quidam à præfecto ſynagogæ, dicens ei. Mortua eſt filia tua; ne vexa magiſtrum.

50 Jeſus autem, *hoc* audito, reſpondit ei, Ne metue; crede ſolummodo, & ſervabitur.

51 Ingreſſus vero domum, non permiſit ingredi quenquam, niſi Petrum, & Jacobum, & Joannem, & patrem ac matrem puellæ.

52 Flebant autem omnes, & plangebant eam. Ipſe verò dixit, Ne flete: non eſt mortua, ſed dormit.

53 Et deridebant eum, quòd ſcirent eſſet mortuam.

54 Ipſe verò ejectis foras omnibus, & prehensâ manu ejus, clamavit, dicens, Puella, ſurge.

55 Et reverſus eſt ſpiritus ejus, ac ſurrexit illico: & *ipſe* imperavit ut ei daretur quod ederet.

56 Et perculſi fuerant parentes ejus, ipſe verò mandavit eis, ut nulli dicerent quod factum fuerat.

CAP. IX.

Commiſſio & miſſio xii *apoſtolorum. Miraculum* v *panum & ii piſcium. Quid vulgus, & quid apoſtoli, de Chriſto ſenſerant. Præmonet Chriſtus de morte & reſurrectione ſuâ. Transfiguratur: dæmoniacum ſanat: contentionem de primatu reprimit: zelum inconſideratum redarguit: ſequi ſe volentes inſtruit.*

COnvocatis autem Jeſus duodecim diſcipulis ſuis, dedit

eis

eis vim & poteſtatem in omnia dæmonia, & morbos ſanandi.

2 Miſitque eos ut prædicarent regnum Dei, & ſanarent infirmos.

3 Et dixit eis, Nihil ſumite ad iter; neque virgas, neque peram, neque panem, neque pecuniam, neque binas tunicas habete.

4 Et in quamcunque domum intraveritis, illic manete, & illinc exite.

5 Et quicunque non receperint vos, exeuntes ex urbe illâ etiam pulverem à pedibus veſtris excutite, *ut hoc ſit* teſtimonium adverſus eos.

6 Exeuntes igitur obibant ſingulos vicos, evangelizantes & ſanantes *morbos* ubique.

7 Audivit autem Herodes tetrarcha omnia quæ fiebant ab eo: & hæſitabat, propterea quòd dicebatur à quibuſdam, Joannem ſuſcitatum eſſe è mortuis;

8 A quibuſdam verò Eliam apparuiſſe; ab aliis autem prophetam quempiam ex antiquis ſurrexiſſe.

9 Tunc ait Herodes, Joannem ego decollavi: quis eſt autem iſte, de quo ego talia audio? Et ſtudebat eum videre.

10 Reverſi autem apoſtoli narraverunt ei quæcunque fecerant: & *ipſe* aſſumptis illis ſeceſſit privatim in locum deſertum urbis quæ vocatur Bethſaida.

11 Quod quum cognoviſſet turba, ſequuta eſt eum: *ipſe* autem excepit eos, & loquebatur eis de regno Dei; & eos, quibus ſanatione opus erat, ſanabat.

12 Dies autem cœperat inclinare: & accedentes duodecim illi dixerunt ei, Dimitte turbam; ut abeuntes in circumjacentes vicos & agros, *illuc* divertant & inveniant cibaria; nam hîc in loco deſerto ſumus.

13 *Ipſe* vero dixit eis, Date ipſis vos quod edant. Ipſi verò dixerunt, Non ſunt nobis plus quàm quinque panes & duo piſces, niſi nos profecti emamus toti huic populo eſcas.

14 Aderant enim quaſi viri quinquies mille. Ait autem diſcipulis ſuis; Facite ut diſcumbant per ſingulos quoſque diſcubitus quinquageni.

15 *Ipſe* igitur ita fecerunt; & diſcubuerunt omnes.

16 *Ipſe* verò acceptis quinque illis panibus & duobus piſcibus, ſuſpiciens in cœlum benedixit eis: & fregit, deditque diſcipulis ut apponerent turbæ.

17 Ederunt igitur omnes illi, & ſaturati ſunt: & ſublatum eſt quod ſuperfuit ipſis fragmentorum cophini duodecim.

18 Et factum eſt, ut quum ipſe ſeorſum oraret, erant una cum eo diſcipuli; quos interrogavit, dicens, Quemnam eſſe me dicit turba?

19 Ipſi autem reſpondentes dixerunt, Joannem Baptiſtam: alii autem Eliam: alii verò, prophetam quempiam ex antiquis reſurrexiſſe.

20 Dixit autem eis, Vos verò quem me eſſe dicitis? Reſpondens autem Petrus dixit, Chriſtum illum Dei.

21 Ipſe verò interminatus eis, mandavit ut nulli hoc dicerent:

22 Dicens, Oportet Filium hominis multa pati, & reprobari à ſenatoribus & principibus ſacerdotum, & ſcribis, & interimi, & tertiâ die ſuſcitari.

23 Dicebat autem omnibus, Si quis vult me ſequi, abdicet ſe ipſum, & attollat crucem ſuam quotidie,

quotidie, & sequatur me.

24 Quisquis enim voluerit animam suam servare, perdet eam: quisquis verò perdiderit animam suam meâ causâ, is servabit eam.

25 Quid enim prodest cuiquam si lucretur universum mundum, seipsum autem perdat, sive sui ipsius exitio mulctetur?

26 Quem enim puduerit mei ac meorum sermonum, ejus pudebit Filium hominis quando venerit cum gloriâ suâ & Patris, sanctorumque angelorum.

27 Dico autem vobis verè, sunt quidam ex iis qui hic adstant, qui nequaquam gustabunt mortem, usquedum viderint regnum Dei.

28 Factum est autem, quum post hæc verba quasi dies octo *intercessissent*, ut assumptis Petro, & Joanne, & Jacobo, ascenderit in montem ad orandum.

29 Facta est autem inter orandum species faciei ipsius alia; & vestitus ejus albus ac refulgens.

30 Et ecce, duo viri colloquebantur cum eo, qui erant Moses & Elias:

31 Qui visi cum gloriâ, dicebant ipsius exitum, quo futurum erat ut defungeretur in Hierusalem.

32 Petrus verò, & qui cum ipso erant, gravati erant somno: quum autem evigilâssent, viderunt gloriam ejus, & duos illos viros stantes cum eo.

33 Et factum est, quum illi discederent ab eo, ut diceret Petrus ad Jesum, Magister, bonum est nos hîc esse: atque *adeo* faciamus tria tabernacula, unum tibi, & unum Mosi, & unum Eliæ: nesciens quid diceret.

34 Hæc autem ipso dicente, extitit nubes quæ inumbravit illos: metuerunt autem dum illi ingrederentur in nubem.

35 Et vox exstitit è nube, dicens, Hic est Filius ille meus, dilectus ille: ipsum audite.

36 Et postquam vos illa exstitisset, inventus est Jesus solus; ipsi autem siluerunt, & nulli annunciârunt per id tempus quicquam eorum quæ viderant.

37 Factum est autem sequente die, ut quum ipsi descendissent è monte, occurrerit ei turba multa.

38 Et ecce quidam à turbâ vociferatus est, dicens, Magister, deprecor te, respice ad filium meum, nam unigenitus est mihi:

39 Et ecce, spiritus apprehendit eum; & *ipse* repente clamat, & *spiritus* discerpit eum spumantem, & vix abscedit ab eo conterens eum.

40 Et deprecatus sum discipulos tuos ut ipsum ejicerent; sed non potuerunt.

41 Respondens autem Jesus ait, O gens incredula, & perversa, quousque tandem ero apud vos, & sufferam vos? adduc filium tuum huc.

42 Quum autem adhuc accederet, allisit eum dæmonium, & discerpsit: objurgavit autem Jesus spiritum impurum, & sanavit puerum, & reddidit eum patri suo.

43 Percellebantur igitur omnes super magnificâ Dei virtute: omnibus verò mirantibus super omnibus quæ faciebat, dixit discipulis suis,

44 Reponite vos in aures vestras sermones istos: futurum est enim, ut Filius hominis tradatur in manus hominum.

45 Ipsi verò ignorabant dictum istud, eratque ipsis occultum, adeo

adeo ut illud non ſentirent: & metuebant eum interrogare de hoc dicto.

46 Incidit autem cogitatio inter eos, quis eſſet eorum maximus.

47 Jeſus verò, visâ cogitatione cordis ipſorum, acceptum puerulum ſtatuit apud ſe,

48 Et dixit eis, Quicunque exceperit puerulum hunc nomine meo, me excipit; & quicunque me exceperit, excipit eum qui me miſit: nam qui minimus eſt inter vos, is erit magnus.

49 Reſpondens autem Joannes ait, Magiſter, vidimus quendam ſub nomine tuo ejicientem dæmonia, & prohibuimus eum, quia *te* non ſequitur nobiſcum.

50 Et dixit ei Jeſus, Ne prohibete *illum*: qui enim non eſt adverſum nos, pro nobis eſt.

51 Factum eſt autem interim, dum compleretur tempus quo ſurſum reciperetur, tum ipſe faciem ſuam direxit ad eundum Hieroſolymam.

52 Miſitque nuncios ante faciem ſuam: qui profecti, ingreſſi ſunt vicum Samaritanorum, ut pararent ei *hoſpitium*.

53 Sed *illi* non receperunt eum, quòd facies ejus eſſet proficiſcentis Hieroſolymam.

54 Quum autem hoc vidiſſent ejus diſcipuli Jacobus & Joannes, dixerunt, Domine, vis dicamus ut ignis deſcendat è cœlo, & conſumat eos, ut etiam Elias fecit?

55 Sed converſus Jeſus objurgavit eos, dicens, Neſcitis qualis ſpiritûs vos ſitis,

56 Filius enim hominis non venit ut perderet animas hominum, ſed ut ſervaret. Abierunt igitur in alium vicum.

57 Factum eſt autem ut proficiſcentibus ipſis, quidam in viâ dixerit ei, Sequar te quocunque ieris, Domine.

58 Dixit autem ei Jeſus, Vulpes habent luſtra, & volucres cœli nidos; Filius autem hominis non habet ubi caput reclinet.

59 Dixit verò ad alium *quendam*, Sequere me. At ille dixit, Domine, permitte mihi ut priùs abeam, ac ſepeliam patrem meum.

60 Dixit autem ei Jeſus, Sine ut mortui ſepeliant mortuos ſuos: tu verò profectus annuncia regnum Dei.

61 Dixit autem etiam alius, Sequar te, Domine: ſed permitte mihi priùs, ut valedicam iis qui ſunt domi meæ.

62 Ait autem ei Jeſus, Nemo qui, manu ſuâ admotâ aratro, reſpexerit ad ea quæ retro *ſunt*, appoſitus eſt ad regnum Dei.

CAP. X.

LXX *diſcipuli adjunguntur* XII *apoſtolis, & væ urbibus infidelibus denunciatur. Quis proximus, & quæ diverſa ſtudia Marthæ & Mariæ.*

POST hæc autem deſignavit Dominus etiam alios *diſcipulos* ſeptuaginta, miſitque eos binos ante faciem ſuam in omnem urbem, & locum, quò futurum erat ut ipſe veniret.

2 Dicebat igitur eis, Meſſis quidem multa, ſed operarii pauci: deprecamini ergo dominum meſſis, ut emittat operarios in meſſem ſuam.

3 Abite, ecce, ego mitto vos ut agnos in medium luporum.

4 Ne portate crumenam, neque peram, neque ſoleas: & neminem in viâ ſalutaveritis.

5 In quamcunque domum ingrediemini, primùm dicite, Pax *ſit* huic domui.

6 Quod

6 Quòd ſi fuerit illic quiſpiam filius pacis, requieſcet ſuper eum pax veſtra : ſin minùs, ad vos revertetur.

7 Manente autem in eâ ipſâ domo, edentes & bibentes quæ ab ipſis *appoſita fuerint :* dignus enim eſt operarius mercede ſuâ. Ne egredimini à domo in domum.

8 Sed & in quamcunque urbem ingreſſi fueritis, & exceperint vos, edite quæ apponuntur vobis.

9 Et ſanate infirmos qui in eâ fuerint, & dicite eis, Appropinquavit ad vos regnum Dei.

10 In quamcunque autem urbem ingreſſi fueritis, & non exceperint vos, egreſſi in plateas ejus dicite,

11 Etiam pulverem qui adhæſit nobis ex urbe veſtrâ, vobis abſtergimus : tamen hoc ſcitote, appropinquâſſe ad vos regnum Dei.

12 Dico autem vobis, Sodomorum conditionem die illo tolerabiliorem fore quàm urbis illius.

13 Væ tibi, Chorazin ; væ tibi, Bethſaida : nam ſi in Tyro & Sidone editæ fuiſſent virtutes quæ editæ ſunt apud vos, olim cum ſacco & cinere ſedentes reſipuiſſent.

14 Ideo Tyri & Sidonis tolerabilior erit conditio in judicio, quàm veſtra.

15 Et tu, Capernaum, quæ uſque ad cœlum elata es, uſque ad inferos deprimeris.

16 Qui vos audit, me audit ; & qui vos aſpernatur, me aſpernatur : qui verò me aſpernatur, aſpernatur eum qui miſit me.

17 Reverſi ſunt autem ſeptuaginta cum gaudio, dicentes, Domine, etiam dæmonia ſubjiciuntur nobis per nomen tuum.

18 *Ipſe* autem dixit eis, Spectabam Satanam, ut fulgur, è cœlo cadentem.

19 Ecce, do vobis poteſtatem calcandi ſerpentes & ſcorpiones, & ſuper omnem vim inimici, & nihil vos lædet.

20 Sed de eo ne gaudete, quòd ſpiritus vobis ſubjiciantur : gaudete verò potiùs quòd nomina veſtra ſcripta ſunt in cœlis.

21 Eo ipſo momento exſultavit Jeſus in ſpiritu, & dixit, Gloriam tibi tribuo, Pater, Domine cœli ac terræ, quòd hæc occultaveris ſapientibus & intelligentibus ; & detexeris ea infantibus : etiam, Pater, quia ita libuit tibi.

22 Omnia mihi tradita ſunt à Patre meo : & nemo novit quis ſit Filius, niſi Pater ; & quis ſit Pater, niſi Filius, & cuicunque voluerit Filius *eum* revelare.

23 Et converſus ad diſcipulos privatim dixit *eis,* Beati oculi qui vident quæ vos videtis.

24 Dico enim vobis, Multos prophetas & reges cupiviſſe videre quæ vos videtis, nec vidiſſe ; & audire quæ auditis, nec audiſſe.

25 Tum ecce, quidam legis interpres ſurrexit, tentans eum, & dicens, Magiſter, quid faciendo vitam æternam poſſidebo ?

26 At ille dixit ei, In lege quid ſcriptum eſt ? quomodo legis ?

27 Ille verò reſpondens dixit, Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, & ex totâ animâ tuâ, & ex totis viribus tuis, & ex totâ cogitatione tuâ, & proximum tuum ut teipſum.

28 Tum *ipſe* dixit ei, Rectè reſpondiſti : hoc fac, & vives.

29 Ille autem volens juſtificare ſeipſum, dixit Jeſu, Et quis eſt meus proximus ?

30 Excipiens autem *ejus ſermo-*

em

rum Jesus dixit, Quidam descendebat ab Hierusalem in Jericho, & incidit in latrones, qui exspoliato eo & plagis impositis abierunt, *eo* seminece relicto,

31 Casu autem sacerdos quidam descendit per eandem viam; qui, viso eo, ex adverso præteriit.

32 Similiter, & Levita, quum venisset eò, & illum vidisset, præteriit ex adverso.

33 Samaritanus autem quidam iter faciens; venit eò, &, ipso conspecto, misericordiâ intimâ commotus est:

34 Et accedens obligavit ejus vulnera, infundens oleum ac vinum: & ipsum impositum suo jumento duxit in diversorium, & ejus curam egit.

35 Postero autem die abiens, prolatos duos denarios dedit hospiti, & dixit ei, Curam ipsius age: & quodcunque præterea insumpseris, ego, quum redibo, reddam tibi.

36 Quis igitur eorum trium tibi videtur proximus fuisse illi, qui incidit in latrones?

37 Ille autem dixit, Is qui usus est misericordiâ erga eum. Ait igitur ei Jesus, Abi, & tu fac similiter.

38 Factum est verò inter eundum, ut ipse ingrederetur in quendam vicum: mulier autem quædam Martha nomine, excepit eum domum suam.

39 Et huic erat soror quæ vocabatur Maria, quæ etiam assidens ad pedes Jesu audiebat ipsius sermonem,

40 Martha verò distrahebatur circa frequens ministerium: superveniens igitur ait, Domine, non est tibi curæ, quòd soror mea dereliquit me ut sola ministrem? dic ergo ei ut me viciſſim adjuvet.

41 Respondens autem dixit ei Jesus, Martha, Martha, solicita es, & satagis de multis:

42 Atqui uno opus est. Maria vero bonam partem elegit, quæ non auferetur ab eâ.

CAP. XI.

Christus docet orare, dæmonium mutum ejicit, docet qui sint beati, quæ signa improbis data, & quomodo lucidum fiat corpus: à Pharisæo invitatus, externam sanctimoniæ larvam increpat.

ET factum est, ut quum ipse oraret quodam in loco, postquam cessâsset, dixerat ei quidam ex ejus discipulis, Domine, doce nos orare, prout & Joannes docuit discipulos suos.

2 Dixit autem eis, quum oratis, dicite, PATER noster, qui es in cœlis, sanctificetur nomen tuum; veniat regnum tuum: fiat voluntas tua, ſicut in cœlo, ita etiam in terrâ,

3 Panem nostrum quotidianum da nobis in diem.

4 Et remitte nobis peccata nostra: nam & ipsi remittimus cuivis nobis aliquid debenti. Et ne nos inducas in tentationem, sed libera nos ab illo improbo.

5 Dixit etiam eis, Quis vestrûm habebit amicum, & proficiscetur ad eum mediâ nocte, & dicet ei, Amice, da mihi mutuo tres panes;

6 Quoniam amicus meus venit de viâ ad me, & non habeo quod apponam ei;

7 Et ille intus respondens dicat, Ne mihi molestias præbe: jam ostium clausum est, & pueruli mei mecum sunt in cubili: non possum surgere & dare tibi.

8 Dico vobis, etiamsi non dederit ei experrectus, eo quod amicus ejus sit: at certè propter importu-

portunitatem ejus experrectus dabit ei quotquot ſunt ei opus.

9 Et ego dico vobis, Petite, & dabitur vobis: quærite, & invenietis: pulſate, & aperietur vobis.

10 Quiſquis enim petit, accipit: & qui quærit, invenit; & pulſanti aperietur.

11 Ecquis autem ex vobis patet, *ſi* filius ab *eo* petierit panem, lapidem ei dabit? aut ſi piſcem, num pro piſce dabit ei ſerpentem?

12 Aut ſi petierit ovum, num dabit ei ſcorpium?

13 Si vos igitur, qui mali eſtis, nôſtis bona dona dare liberis veſtris: quanto magis Pater veſter cœleſtis dabit Spiritum Sanctum petentibus ab ipſo?

14 Ejecit etiam dæmonium, quod erat mutum: factum eſt autem, egreſſo dæmonio, loquutus eſt ille mutus, & mirata eſt turba.

15 Quidam verò ex eis dixerunt, Per Beelzebulem principem dæmoniorum ejicit dæmonia.

16 Et alii *eum* tentantes, ſignum è cœlo petebant ab eo.

17 Ipſe verò quum nôſſet cogitationes eorum, dixit eis, Omne regnum diſſidens adverſus ſeſe vaſtatur: & domus adverſus ſeſe *diſſidens* cadit.

18 Quòd ſi etiam Satanas adverſus ſeipſum diſſidet, quomodo ſtabit regnum ejus? nam dicitis per Beelzebulem ejicere me dæmonia.

19 Quòd ſi ego per Beelzebulem ejicio dæmonia, filii veſtri per quem ejiciunt? propterea ipſi erunt veſtri judices.

20 Sin autem digito Dei ejicio dæmonia, nempe antevertens pervenit ad vos regnum Dei.

21 Quum validus quiſpiam armatus cuſtodit aulam ſuam, in pace ſunt quæ ipſi ſuppetunt.

22 Poſtquam verò quiſpiam eo validior ſuperveniens vicerit eum, totam armaturam ejus tollit, quâ confidebat, & ſpolia ejus diſtribuit.

23 Qui non eſt mecum, adverſus me eſt: & qui non congregat mecum, ſpargit.

24 Quum impurus ſpiritus exierit à quopiam, tranſit per arida loca, quærens requiem: & non inveniens, dicit, Revertar domum meam, unde exivi.

25 Veniens igitur invenit eam verſam & ornatam.

26 Tunc proficiſcitur, & aſſumit ſeptem alios ſpiritus improbiores quàm ſit ipſe, & ingreſſi habitant illic: ſitque ultima conditio hominis illius deterior priore.

27 Factum eſt autem, quum hæc dicerit, attollens vocem quædam mulier è turbâ dixit ei, Beatus venter qui te portavit, & ubera quæ ſuxiſti.

28 Ipſe autem dixit, Imò verò beati, qui audiunt ſermonem Dei, & eum obſervant.

29 Quum autem turba aggregaretur apud eum, cœpit dicere, Gens iſta improba eſt: ſignum requirit; ſed ſignum non dabitur ei, niſi ſignum illud Jonæ prophetæ.

30 Nam prout fuit Jonas ſignum Ninevitis, ita etiam erit Filius hominis iſti genti.

31 Regina auſtri ſurget in judicio cum viris gentis hujus, & condemnabit eos: quòd venerit ab ultimis terris, ut audiret ſapientiam Solomonis: & ecce, plus quàm Solomon *eſt* hoc in loco.

32 Viri Ninevitæ exſurgent in judicio cum gente iſtâ, & condemnabunt eam; quòd ad præconium Jonæ reſipuerint; &

ecce, plus quàm Jonas *est* hoc in loco.

33 Nullus verò, si lucernam accenderit, in occulto *loco* ponit *eam*; neque subter modium: sed in candelabrum, ut qui ingrediuntur, splendorem cernant.

34 Lucerna corporis est oculus: quum igitur oculus tuus fuerit simplex, totum quoque corpus tuum lucidum erit: quum verò malus fuerit, etiam corpus tuum tenebrosum erit.

35 Considera ergo, num lumen quod in te est, tenebræ sint.

36 Itaque, si corpus tuum totum lucidum *fuerit*, non habens aliquam partem tenebrosam, erit lucidum totum, ut quum lucerna fulgore te illustrat.

37 Quum autem *hæc* loquutus esset, rogavit eum quidam Pharisæus, ut pranderet apud se. Ingressus igitur recubuit.

38 Pharisæus verò, quum *hoc* vidisset, admiratus est eum non priùs ablutum fuisse ante prandium.

39 Dixit autem ei Dominus, Vos quidem Pharisæi exteriorem poculi patinæque partem purificatis: sed quod intra vos est, plenum est rapinâ & improbitate.

40 Desipientes, Nonne qui fecit quod foris est, etiam id quod intus est fecit?

41 Imò, ea quæ penes vos sunt date *in* eleemosynam: & ecce omnia erunt vobis munda.

42 Sed væ vobis Pharisæis, qui decimatis mentham, & rutam, & quodvis olus, sed præteritis judicium & charitatem Dei. Hæc autem oportuit facere, & illa non omittere.

43 Væ vobis Pharisæis, qui diligitis primum consessum in conventibus, & salutationes in foris.

44 Væ vobis, scribæ & Pharisæi, hypocritæ; qui estis ut monumenta quæ non apparent, & *quæ* nesciunt ii qui super *ea* ambulant.

45 Respondens autem quidam ex legis interpretibus ait ei, Magister, quum hæc dicis, etiam nos afficis injuriâ.

46 Ipse autem ait, Væ vobis quoque legis interpretibus: quoniam oneratis homines oneribus difficilibus portatu, sed ipsi uno ex digitis vestris non attingitis onera.

47 Væ vobis: quoniam ædificatis monumenta prophetarum, patres autem vestri interemerunt eos.

48 Nempe testimonio vestro ultro consentitis factis patrum vestrorum: quoniam illi quidem eos interemerunt, vos autem ædificatis eorum monumenta.

49 Propterea etiam sapientia Dei dixit, Mittam ad eos prophetas, & apostolos, & ex ipsis *quosdam* interiment, & *quosdam* expellent,

50 Ut à gente istâ requiratur sanguis omnium prophetarum effusus à jacto mundi fundamento;

51 A sanguine Abel usque ad sanguinem Zachariæ, qui periit inter altare & ædem: profectò dico vobis, requiretur ab hâc gente.

52 Væ vobis legis interpretibus, quoniam sustulistis clavem cognitionis: ipsi non introistis, & eos qui introibant prohibuistis.

53 Quum autem hæc eis diceret, cœperunt scribæ & Pharisæi vehementer *ipsi* imminere, & eum allicere ad loquendum de multis;

54 Insidiantes ei, & cupidè venantes aliquid ex ipsius ore, ut eum accusarent.

CAP. XII.

Christus à fermento Pharisæorum, à timore hominum, ab avaritiâ, &

& solicitudine terrenorum deberetur, jubetque ad regni sui præcursoria attendere.

INterea, quum aggregata esset permulta turba, adeo ut alii alios conculcarent, cœpit dicere discipulis suis, imprimis cavete vobis à fermento Pharisæorum, quod est hypocrisis.

2 Nihil enim opertum est, quod non detegatur; & *nihil* occultum, quod non innotescat.

3 Propterea quæ in tenebris dixistis, in luce audientur: & quod in aurum loquuti estis in conclavibus, prædicabitur in solariis.

4 Dico autem vobis amicis meis, Ne metuite *vobis* ab iis qui interimunt corpus, & postea non habent quod amplius faciant.

5 Prænonstrabo autem vobis quem metuatis: metuite eum qui, postquam interemit, auctoritatem habet conjiciendi in gehennam: utique, dico vobis, hunc metuite.

6 Nonne quinque passerculi venundantur assariis duobus? & *tamen* unus ex iis non est in oblivione in conspectu Dei.

7 Quinetiam capilli capitis vestri omnes numerati sunt: ne igitur timete; multis passerculis præstatis.

8 Dico autem vobis, Quisquis me agnoverit coram hominibus, Filius quoque Hominis agnoscet eum coram angelis Dei.

9 Qui verò me abnegarit in conspectu hominum, abnegabitur in conspectu angelorum Dei.

10 Et quisquis loquutus fuerit adversus Filium hominis, ei remittetur: ei verò qui adversus Spiritum Sanctum blasphemaverit, non remittetur ei.

11 Quum autem adduxerint vos ad synagogas, & ad magistratus ac potestates, ne soliciti estote, quomodo aut quid pro defensione adlaturi, aut quid dicturi sitis;

12 Spiritus enim Sanctus docebit vos eo ipso momento, quæ oporteat dicere.

13 Dixit autem ei quidam è turbâ, Magister, dic fratri meo, ut partiatur mecum hæreditatem.

14 Ipse vero dixit ei, Heus tu, quis me vobis judicem aut partitorem præfecit?

15 Dixit igitur eis, Videte, & cavete ab avaritiâ: nec enim cujusquam vita ex iis quæ ipsi suppetunt in eo sita est, ut redundet.

16 Dixit autem eis parabolam in hæc verba: Hominis cujusdam divitis exuberârat regio.

17 Itaque ratiocinabatur apud se, dicens; Quid faciam? nec enim habeo ubi congregem fructus meos.

18 Et dixit, Hoc faciam; destruam horrea mea, & majora ædificabo; & illic cogam omnes proventus meos, & bona mea.

19 Et dicam animæ meæ: Anima, habes multa bona reposita in annos multos: requiesce, ede, bibe, oblectare.

20 Dixit autem ei Deus, Desipiens, hâc nocte animam tuam repetunt abs te: quæ verò parâsti cujus erunt?

21 Ita *est* qui thesaurum recondit sibi, nec est in Deo dives.

22 Dixit autem discipulis suis; Propterea dico vobis, ne soliciti estote de animâ vestrâ, quid esuri sitis, neque de corpore, quâ re sitis induendi.

23 Anima plus est quàm alimentum, & corpus quam indumentum.

24 Considerate corvos neque serere, neque metere, quibus non est cella neque horreum; & *tamen*

Deus alit eos; quanto vos præſtatis volucribus?

25 Quis autem ex vobis ſolicitè cogitando poteſt apponere ad ſtaturam ſuam cubitum unum?

26 Itaque, ſi ne rem quidem minimam *præſtare* poteſtis, quid de reliquis illis eſtis ſoliciti?

27 Conſiderate lilia, quomodo creſcant; non fatigantur, neque nent: dico autem vobis, ne Solomonem quidem in omni gloriâ ſuâ amictum fuiſſe ut unum illorum.

28 Quòd ſi herbam, quæ hodie eſt in agro, & cras in clibanum immittitur, Deus ita circumveſtit; quanto magis vos, exiguâ fide præditi?

29 Vos igitur ne quærite quid eſuri ſitis, & quid bibituri; & ne ſuſpenſo animo eſtote.

30 Hæc enim omnia gentes mundi requirunt: Pater autem veſter novit vos iſtis indigere.

31 Quin potiùs quærite regnum Dei, & hæc omnia adjicientur vobis.

32 Ne metue, parve grex iſte: nam libuit Patri veſtro dare vobis regnum illud.

33 Venditе quæ habetis, & date eleemoſynam: parate vobis crumenas quæ non veteraſcunt, theſaurum in cœlis, qui nunquam deficiat, quò fur non appropinquavit, & *ubi* tinea non corrumpit.

34 Ubi enim theſaurus veſter eſt, illic & cor veſtrum erit.

35 Sint lumbi veſtri ſuccincti, & *veſtræ* lucernæ ardentes.

36 Et ſimiles *eſtote* vos iis qui exſpectant quando dominus ſuus reg effurus ſit à nuptiis, ut quum venerit ac pulſaverit, ſtatim aperiant ei.

37 Beati ſervi illi, quos, quum venerit dominus, invenerit vigilantes; amen dico vobis, præcinget ſe, & faciet ut diſcumbant, & accedens miniſtrabit eis.

38 Et ſi venerit in ſecundâ vigiliâ, & ſi in tertiâ vigiliâ venerit, atque ita invenerit, beati ſunt ſervi illi.

39 Hoc autem ſcitote: ſi ſciret paterfamilias quâ horâ fur veniturus ſit, vigilaret, nec ſineret perfodi domum ſuam.

40 Et vos igitur eſtote parati, quia quâ horâ non putatis, Filius hominis veniet.

41 Dixit autem ei Petrus, Domine, nobis dicis iſtam parabolam, an etiam omnibus?

42 Dixit autem Dominus, Quinam eſt fidus diſpenſator ac prudens, quem dominus conſtituet ſupra famulitium ſuum, ut tempore præſtituto det demenſum?

43 Beatus ſervus ille, quem quum venerit dominus, invenerit ita facientem.

44 Verè dico vobis, ſupra omnia quæ ſibi ſuppetunt præficiet eum.

45 Quòd ſi dixerit ſervus ille in corde ſuo, Tardat dominus meus adventum, cœperitque cædere ſervos & ancillas, & edere & bibere, & inebriari;

46 Veniet dominus ſervi illius eo die quo *ipſum* non expectat, & eâ horâ quam non novit, & ſeparabit eum, partemque cum incredulis ei ſtatuet.

47 Ille autem ſervus qui novit voluntatem domini ſui, & neque *ſe* comparavit, neque fecit ex ejus voluntate, cædetur multis *plagis*:

48 Qui verò non novit, & fecit digna plagis, cædetur *plagis* paucis. Porro, cuicunque multum datum fuerit, multum repetetur

ab eo: & apud quem depositum fuerit multum, amplius reposcetur ab eo.

49 Ignem veni mittere in terram: & quid volo, si jam accensus est?

50 Sed baptismo oportet me baptizari: & quomodo constringor usquequo *hoc* perficiatur!

51 Putatis me advenisse pacem dare in terrâ? non, dico vobis, sed divisionem.

52 Erunt enim ex hoc *tempore* quinque in unâ domo dividentes, tres adversus duos, & duo adversus tres.

53 Dividetur pater adversus filium, & filius adversus patrem: mater adversus filiam, & filia adversus matrem; socrus adversus nurum suam, & nurus adversus socrum suum.

54 Dicebat autem etiam turbæ, Quum videritis nubem exorientem ab occasu, statim dicitis, Imber venit; & ita fit:

55 Et quum austrum flantem, dicitis, Æstus erit; & fit *æstus*.

56 Hypocritæ, faciem terræ & cœli nôstis explorare: hoc autem *præsentatum* tempus quî fit ut non exploretis?

57 Cur autem & per vos ipsos non discernitis quod justum est?

58 Etenimverò dum abis cum adversario tuo ad magistratum, da operam in viâ ut libereris ab eo: ne pertrahat te ad judicem, & judex tradat te exactori, & exactor conjiciat te in carcerem.

59 Dico tibi, non exibis illinc, usquequo ultimum etiam minutum reddideris.

CAP. XIII.

Exemplis & similitudine ad resipiscentiam exhortatio. Mulier sabbato sanatur. Parabola grani sinapis & fermenti. Salvandi difficultas; & luctus Christi super Hierusalem.

ADfuerunt autem eo ipso tempore quidam annunciantes ei de Galilæis, quorum sanguinem Pilatus miscuerat cum ipsorum sacrificiis.

2 Et respondens Jesus dixit eis, Putatis hos Galilæos præ omnibus Galilæis peccatores fuisse, quòd talia passi sint?

3 Nequaquam, dico vobis: imò, nisi resipiscatis, omnes itidem peribitis.

4 Aut illi decem & octo, supra quos cecidit turris in Siloam, & quos interemit, putatis debitores fuisse præ omnibus hominibus qui habitabant Hierosolymis?

5 Nequaquam, dico vobis; imò, nisi resipiscatis omnes similiter peribitis.

6 Dixit autem hanc parabolam: Ficum habebat quidam plantatum in vineâ suâ; & venit quærens fructum in eâ, neque invenit.

7 Dixit autem vinitori; Ecce annis tres sunt *ex quo* venio quærens fructum in ficu istâ, & non invenio: excinde eam; quorsum etiam terram inutilem reddit?

8 Ille verò respondens dixit ei, Domine, sine eam etiam hoc anno, usquequo fodero circum eam, & misero stercus;

9 Et si quidem tulerit fructum, *fines*: sin minus, postea excindes eam.

10 Docebat autem in quâdam synagogâ sabbato:

11 Et ecce, mulier adfuit habens spiritum infirmitatis *ab* annis decem & octo: eratque incurva, nec prorsus *sese* poterat surrigere.

12 Ipsam autem Jesus visam advocavit, & dixit ei, Mulier, soluta es ab infirmitate tuâ.

13 Et impoſuit ei manus: & illico ſurrecta eſt, & glorificabat Deum.

14 Reſpondens autem præfectus ſynagogæ, indignans quod ſabbato ſanaſſet Jeſus, dixit turbæ, Sex dies ſunt quibus oportet operari: his ergo *diebus* venite & curamini, & non die ſabbati.

15 Reſpondit ergo ei Dominus & dixit, Hypocrita, unuſquiſque veſtrûm ſabbato nonne ſolvit bovem ſuum aut aſinum à præſepi, & abducit aquatum?

16 Hanc autem filiam Abrahami, quam vinxerat Satanas ecce decem & octo annos, non oportuit à vinculo iſto ſolvi die ſabbati?

17 Et quum hæc diceret, pudefiebant omnes cui ſe opponebant ei: tota verò turba gaudebat ſuper omnibus illis præclaris rebus, quæ fiebant ab eo.

18 Dixit autem *Jeſus*, Cui rei ſimile eſt regnum Dei, & cui illud aſſimilabo?

19 Simile eſt grano ſinapis, quod acceptum quiſpiam miſit in hortum ſuum; & crevit, & evaſit in arborem magnam, & volucres cœli nidulatæ ſunt in ejus ramis.

20 Et rurſum dixit, Cui *rei* aſſimilabo regnum Dei?

21 Simile eſt fermento, quod acceptum mulier indidit in farinæ ſata tria, uſquequo fermentaretur tota.

22 Peragrabat igitur ſingulas urbes & vicos, docens, & iter faciens Hieroſolymam.

23 Dixit autem ei quidam, Domine, num pauci ſunt qui ſervantur? Ipſe verò dixit eis,

24 Contendite intrare per anguſtam portam: quia multi, dico vobis, ſtudebunt intrare, & non poterunt.

25 Ex quo *videlicet* ſurrexerit paterfamilias, & occluſerit oſtium, & cœperitis foris ſtare, & pulſare oſtium, dicentes, Domine, Domine, aperi nobis: qui reſpondens dicet vobis, neſcio vos unde ſitis.

26 Tunc incipietis dicere, Edimus in tui conſpectu, & bibimus, & in plateis noſtris docuiſti.

27 Et dicet, Dico vobis, neſcio unde vos ſitis: abſcedite à me omnes qui datis operam injuſtitiæ.

28 Illic erit fletus, & ſtridor dentium, quum videritis Abrahamum, & Iſaacum, & Jacobum, & omnes prophetas, in regno Dei, vos autem ejici foras.

29 Tunc venient *homines* ab Oriente, & Occidente, & Borea, & Auſtro, & diſcumbent in regno Dei.

30 Et ecce ſunt ultimi qui erunt primi, & ſunt primi qui erunt ultimi.

31 Eo ipſo die acceſſerunt quidam Phariſæi, dicentes, Exi, & abi hinc; nam vult Herodes te interimere.

32 Tunc ait eis, Profecti dicite vulpi iſti, Ecce, ejiciam dæmonia, & ſanationes peragam hodie & cras: tertiâ autem die conſummabor.

33 Veruntamen oportet me hodie & cras, & perendie, iter facere: quia non contingit, ut prophetа pereat extra Hieruſalem.

34 Hieruſalem, Hieruſalem, quæ interimis prophetas, & lapidas eos qui ad te miſſi ſunt, quoties volui congregare liberos tuos, quemadmodum gallina pullitiem ſuam ſub alas, & noluiſtis?

35 Ecce relinquitur vobis domus veſtra deſerta. Amen autem dico vobis, non videbitis me, uſ-

quedum

quedum venerit *tempus* quum dicatis, Benedictus qui venit in nomine Domini.

CAP. XIV.

Sanatio hydropici sabbato. Sermones convivales Christi, ejusque præmonitio ad sui imitatores.

ET factum est, ut quum venisset domum cujusdam exprimoribus Pharisæis sabbato ad edendum panem, ipsi observarent eum.

2 Et ecce, quidam hydropicus aderat coram eo.

3 Tunc respondens Jesus, dixit legis interpretibus & Pharisæis in hæc verba, Licetne curare sabbato?

4 Ipsi verò tacuerunt. Tunc ipsi prehensum eum sanavit, & dimisit.

5 Et respondens eis, dixit, Quis vestrum, si *ipsius* asinus aut bos in puteum incidat, non statim extrahet eum die sabbati?

6 Et non poterant ei ex adverso ad ista respondere.

7 Dixit autem parabolam iis qui vocati fuerant, attendens quomodo primos accubitus eligerent, dicens eis:

8 Quum vocatus fueris ab aliquo ad nuptias, ne discumbito primo loco; ne forte honoratior te sit vocatus ab eo.

9 Et is, qui te & illum vocavit veniens, dicat tibi, Da huic locum; & tunc incipias cum ignominiâ ultimum locum tenere.

10 Sed cum vocatus fueris, vade discubitum in ultimum locum; ut, quum venerit qui te vocavit, dicat tibi, Amice, ascende altiùs: tunc erit tibi gloria in conspectu eorum qui tecum discumbunt.

11 Nam quisquis se extollit deprimetur; & qui se depresserit extolletur.

12 Dicebat autem etiam ei à quo fuerat ipse vocatus, Quum feceris prandium aut cœnam, ne vocato amicos tuos, neque fratres tuos, neque cognatos tuos, neque vicinos divites; ne quando & ipsi te vicissim vocent, ac retribuatur tibi gratia.

13 Sed quum facis epulum, voca mendicos, mancos, claudos, cæcos:

14 Et beatus eris, quia non possunt *gratiam* retribuere tibi; retribuetur enim tibi in resurrectione justorum.

15 Hæc autem quum audisset quidem ex iis qui simul discumbebant, dixit ei, Beatus qui edit panem in regno Dei.

16 Ipse autem dixit ei, Homo quidam fecit cœnam magnam, & vocavit multos:

17 Misitque servum suum horâ cœnæ, ut diceret vocatis, Venite, quia jam parata sunt omnia.

18 Et omnes cœperunt uno *ore* se excusare. Primus dixit ei, Agrum emi, & necesse habeo exire, & eum inspicere; rogo te, habe me excusatum.

19 Et alter dixit, Juga boum emi quinque, & proficiscor ad probandum ea; rogo te, habe me excusatum.

20 Et alius dixit, Uxorem duxi, & propterea non possum venire.

21 Quum igitur servus ille advenisset, annunciavit ista domino suo. Tum iratus paterfamilias dixit servo suo, Exi citò in plateas, & vicos urbis; & mendicos, ac mancos, claudosque, & cæcos, huc introducito.

22 Et

22 Et ait servus, Domine, factum est ut imperâsti, & adhuc locus est.

23 Tunc ait dominus servo, Abi ad vias, & sepes, & coge ingredi, ut impleatur domus mea.

24 Dico enim vobis, nemnem virorum illorum, qui vocati fuerant, gustaturum cœnam meam.

25 Ibat autem turba multa cum eo: & conversu, dixit eis,

26 Si quis venit ad me, & non odit patrem suum, & matrem, & uxorem, & liberos, & fratres, & sorores, atque adeò etiam animam suam, non potest meus esse discipulus.

27 Et quisquis non portat crucem suam, & sequitur me, non potest meus esse discipulus.

28 Quis enim ex vobis, si velit turrim ædificare, non priùs confidens computat sumptum, an habeat quæ ad *ejus* perfectionem *requiruntur?*

29 Ut ne postquam statuerit fundamentum, & nequiverit eam perficere, omnes qui spectârint incipiant illi illudere;

30 Dicentes, Homo iste cœpit ædificare, & nequivit *ædificium* perficere.

31 Aut quis rex proficiscens ut committat prælium adversus alterum regem, non priùs consultat confidens, an possit cum decem millibus occurrere illi qui cum viginti milibus venit adversus ipsum?

32 Alioquin, quum adhuc ille procul est, legatione missâ, rogat ea quæ ad pacem spectant?

33 Sic ergo, quisquis vestrûm non valedicit omnibus bonis suis, non potest meus esse discipulus.

34 Bonus est sal: si verò sal infatuatus fuerit, quo condietur?

35 Neque ad terram neque ad sterquilinium appositus est: foras eum abjicium. Qui habet aures ad audiendum, audiat.

CAP. XV.

Tres parabolæ de ove & drachma perditis, filioque prodigo.

ACcedebant autem ad eum omnes publicani & peccatores, ut eum audirent.

2 Et murmurabant Pharisæi & scribæ, dicentes, Iste peccatores recipit, & edit cum eis.

3 Ipse verò locutus est ad eos hanc parabolam, dicens,

4 Quis ex vobis, si habeat centum oves, & perdiderit unam ex illis, non dereliquit illas nonaginta novem in deserto, & abit ad eam quæ periit usquedum eam nactus erit?

5 Et *eam* nactus, imponit in humeros suos gaudens:

6 Veniensque domum convocat amicos & vicinos, dicens eis, Gratulamini mihi; nam inveni ovem meam, quæ perierat.

7 Dico vobis, ita fore gaudium in cœlo super uno peccatore resipiscente, *magis* quàm super nonaginta novem justis, quibus non opus est resipiscentia.

8 Aut quæ mulier, si habeat drachmas decem, & perdiderit drachmam unam, non accendit lucernam, & vertit domum, quæritque accuratè, usquequo *eam* invenerit?

9 Et *eam* nacta, convocat amicas ac vicinas, dicens, Gratulamini mihi; nam inveni drachmam, quam perdideram.

10 Ita dico vobis, gaudium est in conspectu angelorum Dei super uno peccatore resipiscente.

11 Ait autem, Quidam habebat duos filios:

12 Quo-

12 Quorum junior dixit patri, Pater, da mihi partem ſubſtantiæ *ad me* attinentem. *Ille* igitur diviſit eis facultates.

13 Poſt dies autem non multos, congregatis omnibus, junior ille filius peregrè profectus eſt in regionem longinquam : & illic diſſipavit ſubſtantiam ſuam profusè vivendo.

14 Quum autem omnia ipſe conſumpſiſſet, orta eſt fames valida in regione illâ ; & ipſe cœpit *victu* deſici :

15 Abiit igitur & adhæſit uni ex civibus regionis illius ; qui miſit eum in agros ſuos, ut paſceret porcos.

16 Et deſiderabat implere ventrem ſuum ſiliquis, quas edebant porci : & nemo ei dabat.

17 Quum autem ad ſe rediiſſet, dixit ; Quot mercenarii patris mei redundant panibus, ego verò fame pereo ?

18 Surgens proficiſcar ad patrem meum, & dicam ei, Pater, peccavi in cœlum, & in tuo conſpectu ;

19 Neque ampliùs ſum dignus vocari filius tuus : fac me ut unum ex mercenariis tuis.

20 Surgens igitur contendit ad patrem ſuum. Quum autem adhuc longè abeſſet, vidit eum pater ipſius, & intimâ miſericordiâ motus eſt ; & accurrens, incidit in collum ejus, & deoſculatus eſt eum.

21 Dixit autem ei filius, Pater, peccavi in cœlum, & in tuo conſpectu, neque dignus ſum amplius vocari filius tuus.

22 Dixit vero pater ad ſervos ſuos, Proferte ſtolam illam præcipuam, & induite eum, & indite annulum in manum ejus, & ſoleas in pedes :

23 Et adductum vitulum illum ſaginatum mactate, & edentes oblectemur.

24 Quia filius iſte meus mortuus erat, & revixit ; perieratque, & inventus eſt. Cœperunt igitur ſeſe oblectare.

25 Erat autem filius ille ipſius ſenior ruri : qui, ut veniens appropinquavit domui, audivit concentum & choros.

26 Et vocatum unum ex pueris percontatus eſt, quid iſtud eſſet.

27 Is verò dixit ei, Frater tuus venit ; & mactavit pater tuus vitulum illum ſaginatum, quòd valentem illum receperit.

28 Indignatus eſt autem *ille*, nec voluit introire. Pater ergo ipſius egreſſus advocabat eum.

29 Ipſe verò reſpondens dixit patri, Ecce ; tot annos ſervio tibi, nec unquam præceptum tuum ſum tranſgreſſus ; nec unquam dediſti mihi hœdum, ut cum amicis meis oblectarer :

30 Sed quum filius iſte tuus, qui abligurivit victum tuum cum meretricibus, venit, mactâſti ei vitulum illum ſaginatum.

31 Ipſe verò dixit ei, Fili, tu ſemper mecum es, & omnia mea tua ſunt.

32 Exhilarari vero & gaudere oportebat, quòd frater tuus hic mortuus erat, & revixit ; perieratque, & inventus eſt.

CAP. XVI.

Parabola diſpenſatoris iniqui. Divortium. Dives epulo, & Lazarus.

DIXIT autem etiam diſcipulis ſuis, Fuit homo quidam dives, qui habebat diſpenſatorem ; & is delatus eſt apud eum, ut qui diſſiparet quæ ipſi ſuppetebant.

2 Vocavit eum igitur, & dixit ei, Quî iſtud audio de te ? redde rationem diſpenſationis tuæ ; non enim

enim poteris ampliùs esse dispensator.

3 Dixit autem apud se dispensator, Quid faciam, quum dominus meus auferat à me dispensationem? fodere nequeo; mendicare pudet.

4 Novi quid sim facturus, ut quum amotus fuero à dispensatione, recipiant me *aliqui* domum suam.

5 Convocatis itaque singulis debitoribus domini sui, dixit primo, Quantum debes domino meo?

6 Is autem ait, centum batos olei. Tum ille dixit ei, Accipe tabulas tuas & sede citò, & scribe quinquaginta.

7 Deinde alii dixit, Tu verò quantum debes? Is autem ait, Centum coros tritici. Tum ipse dixit ei, Accipe tabulas tuas, & scribe octoginta.

8 Et laudavit dominus ille dispensatorem injustum, quòd prudenter fecisset. Certè filii hujus seculi prudentiores sunt filiis lucis in suo genere.

9 *Sic* etiam ego vobis dico: Facite vobis amicos ex mamonâ injusto: ut, quum defeceritis, recipiant vos in æterna illa tabernacula.

10 Qui fidelis est in pauco, etiam in multo fidelis est; & qui in pauco injustus est, etiam in multo injustus est.

11 Itaque, si in fallaci mamona fideles non fuistis, veram *mamonam* quis credit vobis?

12 Et si alieno fideles non fuistis, quod vestrum est quis dabit vobis?

13 Nullus servus potest duobus dominis servire: aut enim unum odio habebit, & alterum diliget; aut uni adhærebit, & alterum contemnet: non potestis Deo servire & mamonæ.

14 Audiebant autem hæc omnia etiam Pharisæi, qui erant avari; & sannis eum excipiebant.

15 Tunc dixit eis, Vos ii estis qui justificatis vos ipsos in hominum conspectu: Deus autem novit corda vestra; quia quod apud homines sublime est, abominatio est in conspectu Dei.

16 Lex & prophetæ usque ad Joannem: ab eo tempore regnum Dei evangelizatur, & quivis in illud vi perrumpit,

17 Facilius est autem cœlum & terram præterire, quàm legis unum apicem excidere.

18 Quisquis dimittit uxorem suam, & alteram ducit, mœchatur: & quisquis à viro dimissam ducit, mœchatur.

19 Cæterum quidam erat dives, qui induebatur purpurâ & byssо, & sese oblectabat quotidie splendidè.

20 Erat verò quidam mendicus nomine Lazarus, qui projectus erat ad vestibulum ejus, ulcerosus,

21 Et desiderans saturari micis, quæ cadebant è mensâ divitis: sed & canes veniebant ac lingebant ejus ulcera.

22 Factum est autem ut moreretur mendicus, & asportaretur ab angelis in sinum Abrahami; mortuus est verò etiam dives, ac sepultus est:

23 Et apud inferos sublatis oculis suis, quum esset in tormentis, vidit Abrahamum è longinquo, & Lazarum in sinu ejus.

24 Tum ipse clamans, dixit, Pater Abrahame, miserere mei, & mitte Lazarum, ut intingat extremum digitum suum in aquam, & refrigeret linguam meam: quoniam

niam crucior in istâ flammâ.

25 Dixit autem Abrahamus, Fili, memento te bona tua recepisse in vitâ tuâ, & Lazarum similiter mala: nunc autem hic solamen recipit, tu verò cruciaris.

26 Et ad hæc omnia, inter nos & vos hiatus ingens constitutus est, ut ii qui volunt hinc transire ad vos, non possint, neque istinc huc transire.

27 Dixit autem *ille*, Rogo te igitur, pater, ut eum mittas domum patris mei:

28 Habeo enim quinque fratres, ut *hæc* atteſtetur eis: ne & ipsi veniant in hunc locum tormenti.

29 Dicit ei Abrahamus, habent Mosen & prophetas: audiant eos.

30 Ille verò dixit, Non, pater Abrahame; sed, si quis è mortuis abierit ad eos, resipiscent.

31 Abrahamus autem dixit ei, Si Mosen & prophetas non audiunt, ne, siquidem quispiam ex mortuis resurgat, persuadebuntur.

CAP. XVII.

Scandalum vitandum. Ignoscentia commendata. Decem leprosi sanati. Regnum Dei quomodo veniet, & quo mundi statu apparebit Filius hominis.

AIT autem discipulis, Contingere non potest, ut non veniant offendicula: sed væ illi per quem eveniunt.

2 Expedit ei si mola asinaria circumponatur collo ejus, & abjectus fuerit in mare, *potiùs* quàm ut sit offendiculo uni ex parvis istis.

3 Cavete vobis: Si peccaverit in te frater tuus, objurga eum; & si resipuerit, remitte ei.

4 Et si septies in die peccaverit in te, & septies in die revertatur ad te, dicens, Resipui, remittes ei.

5 Tunc dixerunt apostoli Domino, Adde nobis fidem.

6 Dixit autem Dominus, Si haberetis fidem, quantulum *est* granum sinapis, diceretis huic sycamino, Eradicator, & plantator in mari, & obediret vobis.

7 Quis autem vestrûm habet servum arantem aut pascentem, qui regresso ab agro dicat statim, Accede, & recumbe?

8 Imò nonne dicit ei, Para quod cœnem, & præcinctus ministra mihi, usquedum edero ac bibero; & postea edito tu & bibito?

9 Num gratiam habet servo illi, quia fecit quæ ipsi edicta fuerant? non puto.

10 Ita & vos, quum feceritis omnia quæ edicta sunt vobis, dicite, servi inutiles sumus; nam quod debuimus facere, fecimus.

11 Et factum est inter eundum Hierosolymam, ut ipse transiret per mediam Samariam & Galilæam.

12 Quum autem ingrederetur in quendam vicum, occurrerunt ei decem viri leprosi, qui steterunt procul:

13 Et sustulerunt vocem, dicentes, Jesu magister, miserere nostri.

14 Qui cum *eos* vidisset, dixit eis, profecti ostendite vos sacerdotibus. Et factum est ut inter eundum purificati sint.

15 Unus autem ex ipsis, ut vidit se sanatum esse, revertit, glorificans Deum voce magnâ.

16 Et procidit in faciem ad pedes ejus, gratias ei agens; eratque iste Samaritanus.

17 Re-

17 Reſpondens autem Jeſus, dixit, Nonne decem illi purificati ſunt: novem autem illi ubi *ſunt?*

18 Non ſunt reperti qui redierint, ut retribuerent gloriam Deo, niſi alienigena iſte.

19 Et dixit ei, Surge, & abi; fides tua te ſervavit.

20 Interrogatus autem à Phariſæis, quando venturum eſſet regnum Dei, reſpondit eis, & dixit, Non veniet regnum Dei ita ut obſervari poſſit.

21 Neque dicent, Ecce hîc, aut ecce illic: ecce enim, regnum Dei intus habetis.

22 Dixit autem diſcipulis, Veniet tempus quum deſiderabitis videre unum ex diebus Filii hominis; nec videbitis.

23 Et dicent vobis, Ecce hîc, aut ecce illic: *ſed* ne abite, neque proſequimini.

24 Nam ſicut fulgur coruſcans ex *unâ* regione quæ ſub cœlo eſt, in *alteram* quæ ſub cœlo eſt, ſplendet; ita erit & Filius hominis die ſuo.

25 Sed priùs oportet eum multa pati, & reprobari à gente iſtâ.

26 Et prout factum eſt in diebus Noë, ita erit etiam diebus Filii hominis.

27 Edebant, bibebant, uxores ducebant, & dabantur nuptum, ad eum uſque diem quò introiit Noë in arcam: venitque diluvium, & perdidit omnes.

28 Similiter etiam ut accidit in diebus Lot; edebant, bibebant, emebant, venebant, plantabant, ædificabant:

29 Quo autem die Lot exiit Sodomis, pluit igni & ſulphure è cœlo, & omnes perdidit.

30 Secundum hæc erit dies quo Filius hominis detegetur.

31 In illo die qui fuerit in ſolario, & vaſa ejus in ipſâ domo, ne deſcendat ad ea tollenda; & qui in agro, ſimiliter non revertatur retrorſum.

32 Memineritis uxoris Lot.

33 Quicunque ſtuduerit animam ſuam ſervare, perdet eam: & quicunque eam perdiderit, vivificabit eam.

34 Dico vobis, illâ nocte erunt duo in lecto uno: unus accipietur, & altera relinquetur.

35 Duæ erunt molentes ſimul: una accipietur, & altera relinquetur.

36 Duo erunt in agro: unus accipietur, & alter relinqnetur.

37 Tunc reſpondentes dicunt ei, Ubi, Domine? Ipſe verò dixit eis, Ubi corpus, illuc congregabuntur aquilæ.

CAP. XVIII.

Exemplo viduæ & publicani commendantur aſſiduitas & humilitas orationis. Puerulos Chriſtus amplectitur. Terrentur qui pecunias poſſident, & confortantur qui omnia reliquerunt.

DIXIT autem eis etiam parabolam *huc ſpectantem*, quòd oporteret ipſos ſemper orare, nec ſegnes eſſe;

2 Dicens, Judex quidam erat in quâdam urbe, qui Deum non timebat, nec quenquam reverebatur.

3 Erat autem in illâ urbe quædam vidua quæ venit ad eum, dicens, Vindica me ab adverſario meo.

4 Ille autem noluit per *multum* tempus: poſtea verò dixit apud ſe, Etſi Deum non timeo, nec quenquam revereor;

5 Tamen quia moleſtiam mihi præbet vidua iſta, vindicabo eam, ne tandem veniens obtundat me.

6 Ait autem Dominus, Audite quid judex ille injustus dicat:

7 Deus autem non vindicabit electos suos, vociferantes ad ipsum die ac nocte, etiamsi iram cohibeat super ipsis?

8 Dico vobis, vindicabit eos citò. Veruntamen Filius hominis quum venerit, num reperturus est fidem in terrâ?

9 Dixit autem etiam quibusdam, qui sibi persuaserant se justos esse, & pro nihilo habebant reliquos, parabolam istam:

10 Homines duo ascenderunt in templum ad orandum; unus Pharisæus, & alter publicanus.

11 Pharisæus consistens seorsum hæc oravit: Deus, gratias ago tibi, quòd non sim ut reliqui homines, rapaces, injusti, mœchi; vel etiam ut iste publicanus.

12 Jejuno bis hebdomade; decimo quæcunque possideo.

13 Publicanus autem procul stans, nolebat vel oculos in cœlum attollere: sed cædebat pectus suum, dicens, Deus, placator mihi peccatori.

14 Dico vobis, descendit iste justificatus domum suam *potiùs* quam ille: quia quicunque se extollit deprimetur, & qui sese deprimit extolletur.

15 Adferebant autem ad eum etiam infantes, ut eos tangeret: quum autem hoc vidissent discipuli, objurgârunt eos.

16 Jesus verò quum puerulos advocâsset, dixit, Sinite puerulos venire ad me, & eos non prohibete: talium enim est regnum Dei.

17 Amen dico vobis, quicunque non exceperit regnum Dei tanquam puerulus, nequaquam introibit in illud.

18 Tunc interrogavit eum quidam ex primoribus, dicens, Magister bone, quid faciendo vitam æternam possidebo?

19 Dixit autem ei Jesus, Cur me dicis bonum? nemo bonus nisi unus, *nempe* Deus.

20 Præcepta nôsti: Ne mœchare, Ne occidito, Ne furare, Ne falsum testimonium dicito, Honora patrem tuum, & matrem tuam.

21 Ille autem dixit Hæc omnia observavi à juventute meâ.

22 Jesus verò, his auditis, dixit ei, Adhuc unum tibi deest: omnia quæ habes vende, & distribue pauperibus, & habebis thesaurum in cœlo; & adesdum, sequere me.

23 At ille, his auditis, valdè tristis factus est; nam dives erat valdè.

24 Quum autem vidisset Jesus eum valdè tristem factum, dixit, Quàm difficilè qui pecunias habent introibunt in regnum Dei!

25 Facilius est enim camelum per foramen acûs intrare, quàm divitem in regnum Dei intrare.

26 Qui verò *ipsud* audierunt, dixerunt, Et quis potest servari?

27 Ipse autem dixit, Quæ fieri non possunt apud homines, fieri possunt apud Deum.

28 Dixit autem Petrus, Ecce, nos reliquimus omnia, & sequuti sumus te.

29 Ipse verò dixit eis, Amen dico vobis, nemo est qui reliquerit domum, aut parentes, aut fratres, aut uxorem, aut liberos, regni Dei causâ,

30 Qui non recepturus sit multiplicia in hoc tempore, & in seculo venturo vitam æternam.

31 Jesus autem, assumptis illis duodecim, dixit eis, Ecce, ascendimus Hierosolymam, & perfi-

cientur omnia quæ ſcripta ſunt per prophetas de Filio hominis.

32 Tradetur enim gentibus, & illudetur, & contumeliis afficietur, & conſpuetur.

33 Et poſtquam eum flagellaverint, interiment: ſed die tertiâ reſurget.

34 Ipſi verò nihil horum intellexerunt: erantque iſta verba ipſis occulta, nec cognoverunt quæ dicebantur.

35 Factum eſt autem ut dum ipſe appropinquaret Jericho, cæcus quidam ſederet apud viam mendicans.

36 Quum igitur *is* audiſſet turbam prætereuntem, percontabatur quid hoc eſſet.

37 Annunciaverunt autem ei Jeſum Nazarenum tranſire.

38 Tunc vociferatus eſt, dicens, Jeſu fili Davidis, miſerere mei.

39 Et qui præibant, objurgabant eum ut ſileret: ipſe verò multo magis clamabant, Fili Davidis, miſerere mei.

40 Jeſus autem quum ſubſtitiſſet, juſſit eum adduci ad ſe; & quum is appropinquâſſet, interrogavit eum,

41 Dicens, Quid tibi vis faciam? Ille verò dixit, Domine, ut viſum recipiam.

42 Et Jeſus dixit ei, Recipito viſum: fides tua te ſervavit.

43 Illico igitur viſum recepit, ac ſequebatur eum glorificans Deum: & totus populus, quum *hoc* vidiſſet, tribuit laudem Deo.

CAP. XIX.

Zacchæus vocatur. Parabola de decem minis. Chriſti ingreſſus in urbem: ejuſque lacrymæ, & zelus erga domum Dei.

JESUS autem ingreſſus Jericho, tranſibat.

2 Et ecce quidam nomine vocatus Zacchæus, & qui magiſter erat publicanorum, & is divis erat,

3 Studebatque videre quis eſſet Jeſus: nec poterat præ turba, quod ſtaturâ parvus eſſet.

4 Præcurrens igitur aſcendit in ſycomorum, ut eum videret, quoniam futurum erat ut illâc tranſiret.

5 Ut autem venit ad eum locum, ſuſpiciens Jeſus vidit eum, & dixit ei, Zacchæe, feſtinans deſcende: hodie enim domi tuæ oportet me manere.

6 Tum is feſtinans deſcendit, & excepit eum gaudens.

7 Et omnes quum hoc vidiſſent, murmurabant, dicentes eum ingreſſum eſſe ad hominem peccatorem, ut *ibi* diverſaretur.

8 Adſtans autem Zacchæus dixit Domino, Ecce, dimidium bonorum meorum, Domine, do pauperibus: & ſi quid cuipiam per calumniam eripui, reddo quadruplum.

9 Dixit autem ei Jeſus, Hodie ſalus huic domui contigit, eo quòd ipſe quoque eſt filius Abrahami.

10 Venit enim Filius hominis, ut quærat & ſervet quod perierat.

11 Hæc autem ipſis audientibus pergens dixit parabolam, eo quòd eſſet prope Hieroſolymam, & quòd putarent fore, ut illico regnum Dei appareret.

12 Dixit ergo, Homo quidam nobilis profectus eſt in regionem longinquam, ut acciperet ſibi regnum, & reverteretur.

13 Vocatis autem decem ſervis ſuis, dedit eis decem minas, & dixit eis, Negotiamini donec veniam.

14 Cives autem ejus oderant eum, miſeruntque legationem poſt eum, dicentes, Nolumus hunc regnare ſuper nos.

15 Et factum est, quum is rediisset, accepto regno, jussit vocari servos illos ad se, quibus dederat pecuniam; ut cognosceret quid quis negotiando confeciſſet.

16 Adfuit autem primus, dicens, Domine, mina tua decem lucrifecit.

17 *Ille* autem ait ei, Benè *est*, serve bone; quia in minimo fuisti fidelis, habeto potestatem in decem urbes.

18 Et alter venit, dicens, Domine, mina tua confecit quinque minas.

19 *Ille* verò & isti dixit, Tu quoque præsto quinque urbibus.

20 Et alius venit dicens, Domine, ecce mina tua, quam habui sepositam in sudario:

21 Metui enim te, quòd homo sis austerus: aufers quod non deposuisti, & tollis quod non seminâsti.

22 Tum *ille* dixit ei, Ex ore tuo te judicabo, serve male: sciebas me hominem austerum esse, qui tollam quod non deposui, & metam quod non seminavi:

23 Quare igitur non dedisti pecuniam meam ad mensam, & ego veniens, cum fœnore ipsam exegissem?

24 Et adstantibus dixit, Tollite ab eo minam, & date ei qui decem minas habet.

25 (*Illi* verò dixerunt ei, Domine, habet decem minas.)

26 At *ille*, Nam, *inquit*, dico vobis, omni habenti dabitur: ei verò qui non habet, etiam quod habet auferetur ab eo.

27 Quinetiam meos illos inimicos, qui noluerint me regnare supra se, adducite huc, & jugulate coram me.

28 Et his dictis antegrediebatur ascendens Hierosolymam.

29 Et factum est, quum appropinquâsset Bethphagæ & Bethaniæ, ad montem qui vocatur Olearum, misit duos è discipulis suis,

30 Dicens, Abite in vicum qui est ex adverso; in quo intrantes invenietis pullum alligatum, cui nullus unquam hominum insedit: solutum eum adducite.

31 Et si quis vos interrogaverit, Quare solvitis? sic dicetis ei, Quoniam eo opus est Domino.

32 Profecti autem qui missi erant invenerunt prout eis dixerat.

33 Solventibus autem ipsis pullum, dixerunt eis domini ejus, Quare solvitis pullum?

34 Ipsi verò dixerunt, Quoniam eo opus est Domino.

35 Duxerunt igitur eum ad Jesum: & pelliis suis pullo injectis, imposuerunt Jesum.

36 Eunte autem ipso substernebant pallia sua in viâ.

37 Et quum jam appropinquaret ad descensum montis Olearum, cœpit omnis multitudo discipulorum gaudentium laudare Deum voce magnâ de omnibus quas viderant virtutibus,

38 Dicentes, Benedictus rex ille qui venit in nomine Domini: pax in cœlo, & gloria in *locis* altissimis.

39 Et aliqui Pharisæorum è turbâ dixerunt ei, Magister, objurga discipulos tuos.

40 Ipse verò respondens dixit eis, Dico vobis, si siluerint isti, mox lapides clamaturos.

41 Et ut appropinquavit, visâ urbe, flevit super eâ,

42 Dicens, Si vel tu nosces hoc saltem tuo die quæ ad pacem tuam *pertinent*: sed *ea* nunc occulta sunt oculis tuis.

43 Nam veniet tempus adversum te, quo circumjicient tibi inimici tui vallum, & circumcingent te, & constringent undique:

44 Teque solo æquabunt, & filios tuos intus, neque relinquent in te lapidem super lapidem, eo quòd non noveris præstitutum hoc tempus visitationis tuæ.

45 Et ingressus in templum, cœpit ejicere eos qui vendebant in eo, & emebant.

46 Dicens eis, Scriptum est, Domus mea domus precationis est: vos autem fecistis eam speluncam latronum.

47 Et docebat quotidie in templo. Primarii verò sacerdotes, & scribæ, & primores plebis, studebant eum perdere.

48 Nec inveniebant quid facerent: totus enim populus pendebat ab ipso, quum eum audiebat.

CAP. XX.

De baptismo Joannis. De operariis in vineam missis. De tributo. De resurrectione, & filio Davidis.

ET factum est quodam dierum illorum, ut quum ipse doceret populum in templo, & evangelizaret, supervenerint primarii sacerdotes & scribæ cum senioribus;

2 Et alloquuti sunt eum, dicentes, Dic nobis quâ auctoritate ista facias, aut quis ille sit, qui dedit tibi istam auctoritatem.

3 Respondens autem dixit eis, Interrogabo vos et ego quiddam: dicite igitur mihi,

4 Baptismus Joannis è cœlo erat, an ex hominibus?

5 Et illi ratiocinati sunt apud se, dicentes, Si dixerimus, E cœlo? dicet, Quare ergo non credidistis ei?

6 Sin autem dixerimus, Ex hominibus; tota plebs lapidabit nos; persuasa enim est, Joannem prophetam fuisse.

7 Responderunt igitur se nescire unde *esset*.

8 Tunc Jesus dixit eis, Nec ego dicam vobis quâ auctoritate hæc faciam.

9 Cœpit autem dicere ad plebem parabolam hanc: Quidam plantavit vineam, & allocavit eam agricolis: & peregrè abfuit multum temporis.

10 Sed præstituto tempore misit servum ad agricolas illos, ut sibi darent ex fructu vineæ; agricolæ autem illi cæsum illum ablegaverunt inanem.

11 *Ille* verò perrexit, & alterum servum misit: at ipsi hunc quoque cæsum & contumeliis affectum ablegaverunt inanem.

12 Et perrexit mittere tertium: at illi & istum vulneratum ejecerunt.

13 Dixit igitur dominus vineæ, Quid faciam? mittam filium illum meum dilectum: utique quum hunc viderint, reverebuntur.

14 Viso autem eo, agricolæ ratiocinabantur inter se, dicentes, Iste est hæres: venite, interimamus eum, ut nostra fiat hæreditas.

15 Et ejectum eum extra vineam interemerunt. Quid ergo faciet eis dominus vineæ?

16 Veniet & perdet agricolas istos, & dabit vineam aliis. *Hæc* autem quum audissent, dixerunt, Absit.

17 Ille verò intuitus eos ait, Quid illud est ergo quod scriptum est, Quem lapidem reprobaverunt ædificantes, is factus est caput anguli?

18 Quisquis

18 Quiſquis ceciderit ſuper illum lapidem, confringetur; ſuper quem autem ceciderit, diſſipabit eum.

19 Et ſtuduerunt primarii ſacerdotes & ſcribæ injicere in eum manus eâ ipſâ horâ; ſed metuerunt plebem: cognoverant enim *eum* adverſus ipſos dixiſſe ſimilitudinem iſtam.

20 Itaque obſervantes *eum*, miſerunt inſidiatores, qui ſe juſtos eſſe ſimularent: ut carperent ejus ſermonem, tradituri eum imperio & poteſtati præſidis.

21 Qui interrogaverunt eum dicentes, Præceptor, ſcimus te rectè dicere & docere, non accipere perſonam, ſed viam Dei in veritate docere:

22 Licet nobis tributum dare Cæſari, an non?

23 Animadverſâ autem eorum calliditate, dixit eis, Quid me tentatis?

24 Oſtendite mihi denarium; cujus habet imaginem & inſcriptionem? Reſpondentes autem dixerunt, Cæſaris.

25 Tum dixit eis, Reddite igitur quæ *ſunt* Cæſaris, Cæſari; & quæ *ſunt* Dei, Deo.

26 Itaque nequiverunt ejus verba carpere coram plebe: & mirati ſuper ejus reſponſo ſiluerunt.

27 Accedentes autem quidam Sadducæorum (qui contendunt non eſſe reſurrectionem) interrogarunt eum,

28 Dicentes, Magiſter, Moſes ſcripſit nobis, Si cujus frater mortuus fuerit habens uxorem, & ſine liberis mortuus fuerit, ut ejus frater accipiat uxorem illam, & excitet ſemen fratri ſuo.

29 Septem ergo fratres fuerunt, quorum primus, acceptâ uxore, mortuus eſt ſine liberis.

30 Accepit igitur eam ſecundus, *qui* & ipſe mortuus eſt ſine liberis.

31 Deinde tertius accepit eam: itidem autem & illi ſeptem: nec reliquerunt liberos, & mortui ſunt.

32 Poſt omnes autem mortua eſt mulier.

33 In reſurrectione ergo cujus eorum erit uxor? nam illi ſeptem habuerunt eam uxorem.

34 Tum reſpondens dixit eis Jeſus, Filii hujus ævi ducunt uxores, & nuptum dantur;

35 Qui verò digni habiti fuerint qui ævum illud conſequantur, & reſurrectionem ex mortuis, neque ducunt uxores, neque nuptum dantur:

36 Nec enim mori poſſunt amplius: pares enim angelis ſunt: & filii ſunt Dei, quum ſint filii reſurrectionis.

37 Mortuos autem ſuſcitatum iri etiam Moſes indicavit in rubo, quum dicit Dominum Deum Abrahami, & Deum Iſaaci, & Deum Jacobi.

38 Deus autem non eſt mortuorum, ſed vivorum *Deus*; omnes enim vivunt ei.

39 Reſpondens autem, ei quidam ex ſcribis dixerunt, Magiſter, benè dixiſti.

40 Nec amplius audebant eum quicquam interrogare.

41 Dixit autem eis, Quomodo dicunt Chriſtum filium eſſe Davidis?

42 Et ipſe David dicit in libro Pſalmorum, Dixit Dominus Domino meo, Sede ad dextram meam,

43 Uſquedum ſtatuero inimicos tuos ſcabellum pedum tuorum.

44 David ergo Dominum eum vocat, & quomodo filius ejus est?

45 Audiente verò toto populo, dixit discipulis suis,

46 Cavete à scribis, qui volunt ambulare stolati, & amant salutationes in foris, ac primos consessus in conventibus, & primos accubitus in cœnis;

47 Qui exedunt domus viduarum, & in speciem precibus longis utuntur: isti recipient gravius judicium.

CAP. XXI.

Viduæ super omnes liberalitas. Excidium Jerusalem, & finis sæculi.

RESpiciens verò vidit divites immittentes dona sua in gazophylacium.

2 Vidit autem etiam quandam viduam pauperculam immittentem illuc minuta *æreola* duo;

3 Et dixit, verè dico vobis, vidua hæc pauper immisit ampliùs quàm omnes.

4 Nam omnes hi ex eo quod sibi redundat immiserunt, quæ donarent Deo; hæc autem immisit ex penuriâ suâ totum victum quem habebat.

5 Et quibusdam dicentibus de templo, quòd pulchris lapidibus ac donariis ornatum esset, dixit,

6 Hæccine spectatis? veniunt dies, quibus non relinquetur lapis super lapidem, qui non destruatur.

7 Interrogaverunt autem eum, dicentes, Magister, quando hæc erunt? & quod *erit* signum quando futura sint ista?

8 Ipse verò dixit, Videte ne seducamini; multi enim venient sub nomine meo, dicentes, Ego sum *Christus:* & tempus illud præstitutum appropinquat: ne igitur sequimini eos.

9 Quum verò audieritis bella & exagitationes, ne consternamini: oportet enim ista primum fieri, sed non statim *erit* finis.

10 Tunc dixit eis, insurget gens in gentem, & regnum in regnum:

11 Et magni terræmotus erunt singulis locis, & fames, ac pestilentiæ, & terriculamenta, & signa è cœlo magna erunt.

12 Sed ante hæc omnia injicient vobis manus, & *vos* persequentur, tradentes in conventus & carceres, adductos ad reges ac præsides, propter nomen meum.

13 *Hæc* autem cedent vobis testimonio.

14 Habete igitur *hoc* repositum in cordibus vestris, non præmeditari defensionem.

15 Ego enim dabo vobis os, & sapientiam, cui non poterunt contradicere, neque absistere, omnes qui se vobis opponent.

16 Prodemini autem etiam parentibus, & fratribus, & cognatis, & amicis: & morte mulctabunt *aliquos* ex vobis:

17 Et eritis exosi omnibus propter nomen meum.

18 Sed pilus capitis vestri non peribit.

19 Per tolerantiam vestram possidete animas vestras.

20 Quum autem videritis Hierosolymam cingi ab exercitibus, tunc agnoscite appropinquare vastationem ejus.

21 Tunc qui in Judæâ sunt fugiant in montes; & qui in ea, excedant; & qui in agris non ingrediantur in eam.

22 Nam hi sunt dies ultionis, ut impleantur omnia quæ scripta sunt.

23 Væ autem gravidis & lactantibus in illis diebus! erit enim necessitas magna in hâc regione

& ira in populo ísto.

24 Et cadent acie gladii, & captivi ducentur in omnes gentes: & Hyerosolyma calcabitur à gentibus, usquequo impleantur præstituta illa tempora gentium.

25 Tunc erunt signa in sole, & lunâ, & stellis; & in terrâ anxietas gentium in concilii inopiâ, resonanti mari & salo;

26 Exanimatis hominibus præ metu & exspectatione *malorum* eorum supervenientium in orbem terrarum: nam potestate cœlorum concutientur.

27 Et tunc videbunt Filium hominis venientem in nube cum potentiâ & glorià multâ.

28 Quum autem hæc fieri incipient, surſum aspicite, & attollite capita vestra, quoniam appropinquat redemptio vestra.

29 Dixit etiam eis parabolam, *inquiens*, Videte ficum & omnes arbores:

30 Quum jam emiserint *folia*, *vos eas* cernentes, per vos ipsos agnoscitis jam propè esse æstatem:

31 Ita & vos, quum videritis hæc fieri, agnoscite propè esse regnum Dei.

32 Amen dico vobis, Nequaquam præterierit hæc ætas, quousque *hæc* omnia facta fuerint.

33 Cœlum & terra præteribunt, verba autem mea nequaquam præteribunt.

34 Cavete autem vobis, ne quando graventur corda vestra crapulâ & ebrietate, & solicitudinibus hujus vitæ, & repente vobis superveniat dies ille.

35 Nam ut laqueus invadit in omnes, qui habitant in superficie totius terræ.

36 Excubate igitur, omni tempore deprecantes ut digni habeamini qui effugiatis ista omnia, quæ futura sunt, & consistatis ante Filium hominis.

37 Docebat autem interdiu in templo: noctu verò exiens, pernoctabat in monte qui vocatur, Olearum.

38 Et totus populus diluculo veniebat ad eum, ut eum audiret in templo.

CAP. XXII.

Proditio Judæ. Institutio cœnæ. Professio Christi. Petri zelus, lapsus, & resipiscentia. Christi de se confessio.

APpropinquabat autem festum azymorum, quod dicitur pascha:

2 Et quærebant primarii sacerdotes & scribæ quomodo eum interimerent: metuebant enim plebem.

3 Introiit autem Satanas in Judam cognominatum Iscariotem, qui erat è numero *illorum* duodecim.

4 Abiens igitur colloquutus est cum primariis sacerdotibus ac præfectis *templo*, quomodo ipsis eum proderet.

5 Qui gavisi sunt; & pacti sunt *se* daturos ei pecuniam.

6 *Ipse* verò spopondit: quærebatque opportunitatem eum ipsis tradendi absque turbâ.

7 Venit autem dies azymorum, quo oportebat mactare pascha.

8 Misit igitur Petrum & Joannem dicens, Profecti parate nobis pascha, ut edamus.

9 Ipsi verò dixerunt ei, Ubi vis paremus *illud*?

10 At ille dixit eis, Ecce, postquàm introieritis in urbem, occurret vobis quidam aquæ amphoram bajulans; sequimini eum domum illam in quam ingreditur.

11 Et

11 Et dicite patrifamilias illius domûs, Dicit tibi Magiſter, Ubi eſt diverſorium, ubi paſcha cum diſcipulis meis edam ?

12 Tunc ipſe oſtendet vobis cœnaculum magnum ſtratum : illic parate *paſcha*.

13 Profecti verò invenerunt omnia prout dixerat eis, & paraverunt paſcha.

14 Cum igitur adeſſet *conſtitutum* illud tempus, recubuit, & duodecim apoſtoli cum eo.

15 Et dixit eis, Deſiderio deſideravi hoc paſcha edere vobiſcum, antequam ego patiar.

16 Dico enim vobis me non ampliùs eſurum ex eo, uſquequo completum fuerit in regno Dei.

17 Et accepto poculo, quum gratias egiſſet, dixit, Accipite hoc, & partimini vobis ipſis.

18 Dico enim vobis me non bibiturum ex fructu vitis, uſquequo regnum Dei venerit.

19 Et acceptum panem, quum gratias egiſſet, fregit ; et dedit eis, dicens, Hoc eſt corpus meum quod pro vobis datur : hoc facite ad mei commemorationem.

20 Itidem etiam *dedit eis* poculum, poſtquam cœnâſſet, dicens, Hoc poculum eſt novum illud pactum per ſanguinem meum, qui pro vobis effunditur.

21 Cæterùm ecce, manus ejus qui me prodit mecum *eſt* in menſâ.

22 Et Filius quidem hominis, prout definitum eſt, abit : veruntamen væ homini illi per quem proditur.

23 Tunc ipſi cœperunt mutuò quærere inter ſe de hâc re ; ecquis nimirum ex ipſis eſſet hoc facturus.

24 Orta eſt autem etiam de hoc contentio inter eos, quis eorum videretur eſſe maximus.

25 Ipſe verò dixit eis, Reges gentium dominantur eis, & qui auctoritatem habent in eas, benefici vocantur.

26 Vos autem non ita *eſtote* : ſed qui maximus eſt inter vos, eſto ſicut qui minimus eſt ; & qui ductor eſt, ſicut qui miniſtrat.

27 Nam uter major eſt, qui accumbit, an qui miniſtrat ? nonne qui diſcumbit ? et ego ſum inter vos ut qui miniſtrat.

28 Vos autem ii eſtis, qui permanſiſtis mecum in tentationibus meis.

29 Ego verò paciſcor vobis, prout pactus eſt mihi Pater meus, regnum ;

30 Ut edatis & bibatis in menſâ meâ in regno meo, & ſedeatis ſuper thronos, judicantes duodecim tribus Iſraël.

31 Dixit etiam Dominus, Simon, Simon, ecce, Satanas appetit vos, quos ventilaret ſicut triticum :

32 Sed ego deprecatus ſum pro te, ne deficiat fides tua : tu igitur aliquando, quum te converteris, ſtabili fratres tuos.

33 Ipſe verò dixit ei, Domine, tecum paratus ſum & in carcerem & ad mortem proficiſci.

34 At ille dixit ei, Dico tibi, Petre, nequaquam emittet vocem hodie gallus, priuſquam ter neges quòd tu me noveris.

35 Dixit etiam eis, Quando miſi vos abſque crumenâ & perâ & ſoleis, num quid defuit vobis ? Ipſi verò dixerunt, Nihil.

36 Dixit ergo eis, At nunc, qui crumenam habet, tollat *eam*, ſimiliter & peram : & qui non habet, vendat pallium ſuum, & emat gladium.

37 Dico

37 Dico enim vobis, adhuc oportere scriptum istud in me perfici, istud, *inquam*, Et cum sceleratis numeratus est: nam ea quæ *scripta sunt* de me finem habent.

38 At illi dixerunt, Domine, ecce duo gladii hîc. Ipse verò dixit eis, Satis est.

39 Et egressus, profectus est ex more in montem Olearum: sequuti sunt autem eum etiam discipuli ejus.

40 Quum verò perveniisset ad eum locum, dixit eis, Orate, ne introeatis in tentationem.

41 Tum ipse abscessit ab eis quasi ad jactum lapidis, positisque genibus oravit,

42 Dicens, Pater, si velles transferre poculum hoc à me: verumtamen non mea voluntas, sed tua fiat.

43 Conspectus est autem ei angelus è cœlo corroborans eum.

44 Et *ipse* constitutus in angore intentiùs orabat. Erat autem sudor ejus quasi grumi sanguinis descendentes in terram.

45 Et quum surrexisset à precatione, veniissetque ad discipulos suos, invenit eos dormientes præ tristitiâ;

46 Et dixit eis, Quid dormitis? surgite, & orate, ne introeatis in tentationem.

47 Adhuc autem eo loquente, ecce turba; & iis qui dicebatur Judas, unus ex illis duodecim, præibat eis, & appropinquavit Jesu, ut oscularetur eum.

48 Jesus autem dixit ei, Juda, osculo Filium illum hominis prodis?

49 Videntes autem ii qui circa ipsum *erant*, quod futurum erat, dixerunt ei, Domine, percutiemusne gladio?

50 Et quidam ex ipsis percussit servum pontificis maximi, & abstulit aurem ejus dextram.

51 Respondens autem Jesus, dixit, Sinite huc usque. Et tactâ illius auriculâ, sanavit eum.

52 Dixit autem Jesus iis qui adversus ipsum venerant, *nempe* primariis sacerdotibus, & præfectis templo, & senioribus, *Siccine* ut adversus latronem exiistis cum gladiis ac fustibus?

53 Quum quotidie vobiscum essem in templo, non extendistis manus in me: sed hæc est hora illa vestra, & potestas tenebrarum.

54 Prehensum autem eum duxerunt, & introduxerunt domum pontificis maximi. Petrus verò sequebatur è longinquo.

55 Quumque accendissent ignem in medio aulæ, atque unà consedissent, sedit & Petrus inter eos.

56 Quum autem eum vidisset ancilla quædam sedentem ad ignem, intentis in eum oculis, dixit, Et iste cum eo erat.

57 Ipse verò abnegavit eum, dicens, Mulier, non novi eum.

58 Et paulo post alius videns eum dixit, Et tu ex ipsis es. Petrus verò ait, Heus tu, non sum.

59 Et interpositâ quasi horâ unâ, alius quidam *id* asseverabat, dicens, Verè & iste cum illo erat: etenim Galilæus est.

60 Ait autem Petrus, Heus tu, nescio quid dicas. Et illico, adhuc ipso loquente, vocem emisit gallus.

61 Tum conversus Dominus intuitus est Petrum: & recordatus est Petrus sermonis Domini, quomodo *nimirum* dixerat ipsi, Priusquam gallus vocem emiserit, ter me abnegabis.

62 Et egressus foras Petrus flevit amarè.

63 Et

63 Ii verò qui una tenebant Jesum illudebant ei, cædentes *eum:*

64 Et eo obvelato, cædebant faciem ejus & interrogabant eum, dicentes, Vaticinare quis sit qui te percussit.

65 Et alia multa conviciantes dicebant in eum.

66 Et ut ortus est dies, congregatum fuit presbyterium populi, & primarii sacerdotes, & scribæ, & adduxerunt eum in suum consessum,

67 Dicentes, Num tu es ille Christus? dic nobis. Dixit autem eis, Si vobis dixero, nequaquam credetis:

68 Quòd si vos etiam interrogavero, nequaquam respondebitis mihi, neque *me* absolvetis.

69 Ab hoc tempore erit Filius homini sedens ad dextram potentiæ Dei.

70 Dixerunt autem omnes, Tu ergo es Filius ille Dei? Ipse verò dixit eis, Vos dicitis. Nam *is* ego sum.

71 At illi dixerunt, Quid ampliùs egemus testimonio? Ipsi eum audivimus ex ore ipsius.

CAP. XXIII.

Christus ab Herode illusus, & à Pilato damnatus, crucifigitur; crucifixus deridetur & moritur, mortuus sepelitur.

TUNC surgens universa multitudo eorum duxit eum ad Pilatum.

2 Cœperunt autem eum accusare, dicentes, Comperimus istum pervertere gentem, & vetare tributa dare Cæsari, dicendo se Christum, *id est*, regem, esse.

3 Pilatus autem interrogavit eum dicens, Tune es Rex ille Judæorum? Ipse verò respondens ei dixit, Tu dicis.

4 Ait verò Pilatus ad primarios sacerdotes & turbam, Nullam invenio noxam in hoc homine.

5 At illi invalescebant, dicentes, Concitat populum, docens per universam Judæam, exorsus a Galilæâ huc usque.

6 Pilatus verò, auditâ Galilæâ, interrogavit num homo iste Galilæus esset?

7 Et quum cognovisset eum ad Herodis potestatem pertinere, remisit eum ad Herodem, qui & ipse Hierosolymis erat per eos dies.

8 Herodes autem viso Jesu gavisus est valdè: nam à multo *tempore* cupiebat eum videre, eo quòd audivisset multa de eo, & sperabat se signum aliquod visurum ab eo fieri.

9 Interrogavit autem eum multo sermone: sed ipse nihil ei respondit.

10 Adstabant autem primarii sacerdotes & scribæ, magnâ contentione eum accusantes.

11 Herodes autem, cum militibus suis, quum eum pro nihilo habuisset, & illusisset *ei*, amictum veste splendidâ remisit ad Pilatum.

12 Et facti sunt amici inter se Pilatus & Herodes eo ipso die: nam antea inimici erant inter se.

13 Pilatus verò, convocatis primariis sacerdotibus, & primoribus, ac populo,

14 Dixit eis, Obtulistis mihi hunc hominem, tanquam avertentem populum: & ecce, ego in vestri conspectu quæstione habitâ, nullam noxam inveni in homine isto, ex iis de quibus accusatis eum.

15 Sed ne Herodes quidem: nam remisi vos ad illum: & ecce nihil dignum morte factum est ab eo.

16 Casti-

16 Caſtigatum ergo eum dimittam.

17 Neceſſe autem habebat dimittere eis ſingulis feſtis unum *quempiam.*

18 Exclamavit autem ſimul univerſa turba, dicens, Tolle illum, dimitteverò nobis Barabbam:

19 Qui erat propter ſeditionem quandam, & cædem factam in urbe, conjectus in carcerem.

20 Rurſus ergo Pilatus alloquutus eſt *eos*, volens dimittere Jeſum.

21 Ipſi verò reclamabant, dicentes, Crucifige, Crucifige eum.

22 Ille autem tertiò dixit eis, Quid enim iſte mali fecit? nullam noxam capitalem inveni in eo: caſtigatum ergo eum dimittam.

23 At illi inſtabant vocibus magnis, petentes ut ipſe crucifigeretur: & invaleſcebant voces eorum ac primariorum ſacerdotum.

24 Tum Pilatus ſecundum eos judicavit, ut fieret quod ipſi petebant.

25 Dimiſit autem eis illum qui propter ſeditionem & cædem conjectus fuerat in carcerem, quem petierant: Jeſum verò tradidit ille eorum voluntati.

26 Quum igitur abducerent eum, prehenſo Simone quodam Cyrenæo, qui veniebat rure, impoſuerunt ei crucem ferendam pone Jeſum.

27 Sequebatur autem eum magna multitudo populi & mulierum: quæ & plangebant & lamentabantur eum.

28 Converſus autem ad eas Jeſus, dixit, Filiæ Hieruſalem, ne flete de me, verùm de vobis ipſis flete, & de liberis veſtris.

29 Nam ecce venient dies, quibus dicent, Beatæ ſteriles, & uteri qui non genuerunt, & ubera quæ non lactaverunt.

30 Tum incipient dicere montibus, Cadite in nos; & collibus, Operite nos.

31 Nam ſi in virente ligno iſta faciunt, in arido quid fiet?

32 Ducebantur autem etiam alii duo, *itque* facinoroſi, cum eo interimendi.

33 Quum igitur veniſſent in locum qui vocatur Calvaria, illic crucifixerunt eum, & facinoroſos illos; unum ad dextram, alterum ad ſiniſtram.

34 Jeſus autem dicebat, Pater, remitte *hoc* ipſis; neſciunt enim quid faciant. Partientes verò veſtimenta ejus, jecerunt ſortem.

35 Et ſtabat populus ſpectans: ſannis autem excipiebant eum etiam primores cum eis, dicentes, Alios ſervavit; ſervet ſeipſum, ſi hic eſt ille Chriſtus electus ille Dei.

36 Illudebant autem etiam ei milites, accedentes, & acetum ei offerentes,

37 Dicenteſque, Si tu es Rex ille Judæorum, ſerva temetipſum.

38 Erat autem etiam inſcriptio ſcripta ſupra eum, literis Græcis, & Romanis, & Hebraicis, HIC EST REX ILLE IVDAEORVM.

39 Unus autem ex facinoroſis illis ſuſpenſis conviciabatur ei, dicens, Si tu es Chriſtus ille, & teipſum & nos ſerva.

40 Reſpondens autem alter objurgavit eum, dicens, Ne Deum quidem tu times, quum in eâdem ſis damnatione?

41 Et nos quidem juſtè (nam digna factis recipimus) iſte verò nihil indecens fecit.

42 Dixit-

42 Dixitque Jesu, Domine, memento mei, quum veneris in regnum tuum.

43 Tum dixit ei Jesus, Amen dico tibi, hodie mecum eris in paradiso.

44 Erat autem quasi hora sexta, & tenebræ factæ sunt in totâ regione usque ad horam nonam.

45 Et obtenebratus est sol, & aulæum templi fissum est medium.

46 Quumque clamâsset voce magnâ Jesus, ait, Pater, in manus tuas depono spiritum meum. Et quum *hæc* dixisset, expiravit.

47 Quum vidisset autem centurio quod factum fuerat, glorificavit Deum, dicens, Verè hic homo justus erat.

48 Et omnis turba quæ simul ad hoc spectaculum accesserat, spectans quæ facta fuerant, cædens pectora sua revertebatur.

49 Stabant autem omnes noti ejus procul, & mulieres quæ erant eum unà sequutæ à Galilæâ, videntes ista.

50 Tunc ecce quidam nomine Josephus, senator, vir bonus ac justus;

51 Qui non assensus fuerat consilio ac facto eorum, ortus Arimathæâ, civitate Judæorum, qui & ipse expectabat regnum Dei.

52 Hic, *inquam*, adiens Pilatum, petiit corpus Jesu.

53 Et detractum illud involvit sindone, posuitque illud in monumento quod erat in saxo incisum, in quo nondum quisquam positus fuerat.

54 Porro dies erat parasceves, & sabbatum succedebat.

55 Subsequutæ etiam mulieres quæ cum eo venerant ex Galilæâ, spectârunt monumentum, & quo modo positum esset corpus ejus.

56 Reversæ verò paraverunt aromata & unguenta; ac sabbato quidem quieverunt, secundum præceptum.

CAP. XXIV.

Angeli evangelizant mulieribus. Colloquium Emmaunticum. Christi assumptio in cœlum.

PRimo autem *die* hebdomadis, profundo diluculo iverunt ad monumentum, ferentes quæ paraverant aromata, & nonnullæ cum ipsis.

2 Invenerunt autem saxum avolutum à monumento.

3 Et ingressæ, non invenerunt corpus Domini Jesu.

4 Et factum est, ut, dum in eâ re hæsitarent, tum ecce, duo viri supervenerunt eis, induti vestibus fulgurantibus:

5 Quum autem expavefactæ inclinarent faciem in terram, dixerunt eis, Quid inter mortuos quæritis eum qui vivit?

6 Non est hic, sed suscitatus est: mementote, ut loquutus sit vobis, quum adhuc in Galilæâ esset,

7 Dicens, Oportet Filium hominis tradi in manus hominum peccatorum, & crucifigi, & die tertio resurgere.

8 Recordatæ sunt igitur verborum illius.

9 Et reversæ à monumento annunciaverunt hæc omnia illis undecim, & reliquis omnibus.

10 Erant autem Maria Magdalene, & Joanna, & Maria Jacobi *mater*, & reliquæ cum ipsis, quæ hæc dicebant apostolis.

11 Sed visa sunt apud eos quasi deliramentum verba ipsarum: neque crediderunt eis.

12 Petrus

12 Petrus autem ſurgens cucurrit ad monumentum: & quum ſe inclinâſſet, cernit lintea ſola *illic* jacentia; abiitque apud ſemetipſum mirans factum.

13 Et ecce, duo ex iis ibant eo ipſo die in vicum, diſtantem ſtadiis ſexaginta ab Hieruſalem, cui *vico* nomen *eſt* Emmaus

14 Et colloquebantur inter ſe de iſtis omnibus quæ evenerant.

15 Et factum eſt, ut, dum colloquerentur, & *ſe* mutuò rogitarent, ipſe Jeſus accederet, & unà iter faceret cum ipſis.

16 Oculi autem eorum retinebantur, ne ipſum agnoſcerent.

17 Dixit autem eis, Qui ſunt hi ſermones, quos confertis inter vos ambulantes? & *quid* eſtis tetrico vultu?

18 Reſpondens autem alter, cui nomen Cleopas, dixit ei, Tu ſolus commoraris Hieroſolymæ, & non cognoſti quæ in eâ facta ſunt his diebus?

19 Ipſe verò dixit eis, Quæ? At illi dixerunt ei, Quæ *facta ſunt* Jeſu Nazaræo, qui fuit propheta potens reipsâ & verbis coram Deo & toto populo:

20 Quomodo eum tradiderunt principes ſacerdotum & primores noſtri, ut morte damnaretur, & crucifixerunt eum.

21 Nos autem ſperabamus illum eſſe, qui redempturus eſſet Iſraëlem: atqui præter hæc omnia, tertium hunc diem agit hodie, ex quo hæc facta ſunt.

22 Sed et mulieres quædam ex nobis perculerunt nos, quæ diluculò venerunt ad monumentum;

23 Et, non invento ejus corpore, venerunt dicentes, ſe etiam apparitionem angelorum vidiſſe, qui dicunt eum vivere.

24 Et abierunt quidam eorum qui erant nobiſcum ad monumentum; & ita inveneruntprout mulieres dixerant, ipſum verò non viderunt.

25 Tum ipſe dixit eis, O amentes, & tardi corde ad credendum omnibus quæ loquuti ſunt prophetæ;

26 Nonne hæc oportuit pati Chriſtum, & introire in gloriam ſuam?

27 Et exorſus à Moſe & omnibus prophetis, interpretabatur illis in omnibus Scripturis quæ de ſe *ſcripta erant*.

28 Appropinquârunt igitur vico, in quem proficiſcebantur, & ipſe ſimulabat ſe longiùs ire.

29 Sed *ipſi* adegerunt eum, dicentes, Mane nobiſcum, quoniam adveſperaſcit, & inclinavit dies. Ingreſſus eſt igitur ut maneret cum eis.

30 Et factum eſt quum diſcubuiſſet cum eis, ſumpto pane, benedixit, & fractum dedit eis.

31 Adaperti ſunt autem oculi eorum, & agnoverunt eum; ſed ipſe ablatus eſt ex eorum conſpectu.

32 Tum alter ad alterum dixerunt, Nonne cor noſtrum ardebat in nobis, dum loqueretur nobis in viâ, & dum adaperiret nobis Scripturas?

33 Et ſurgentes eo ipſo momento, reverſi ſunt Hieroſolymam, & invenerunt congregatos illos undecim, & eos qui cum ipſis erant;

34 Et qui dicebant, Suſcitatus eſt Dominus verè, & conſpectus eſt Simoni.

35 Tum ipſi expoſuerunt *eis* quæ *geſta erant* in viâ, & ut fuerat a ſe agnitus in fractione panis.

36 Hæc autem ipſis loquentibus,

bus, ſtetit ipſe Jeſus in medio eorum, & dixit eis, Pax vobis.

37 Conſternati verò & expavefacti, putabant ſe ſpiritum conſpicere.

38 Tunc dixit eis, Quid turbati eſtis, & quare diſceptationes ſubeunt corda veſtra?

39 Videte manus meas & pedes meos: nam ego ipſe ſum; contrectate me, & videte: nam ſpiritus carnem & oſſa non habet, ſicut me conſpicitis habere.

40 Et quum hoc dixiſſet, oſtendit eis manus ac pedes.

41 Adhuc autem ipſis non credentibus præ gaudio, & mirantibus, dixit eis. Habetis hîc eſculentum aliquid?

42 Tum ipſi dederunt ei partem piſcis aſſi, & aliquid ex favo apiario.

43 Quæ *ille* accepit, & edit in eorum conſpectu;

44 Dixitque eis, Hi ſunt ſermones quos loquutus ſum vobis, quum adhuc eſſem vobiſcum, oportere impleri omnia quæ ſcripta ſunt in lege Moſis, & Prophetis, & Pſalmis, de me.

45 Tunc aperuit eorum mentem, ut intelligerent Scripturas:

46 Et dixit eis, Ita ſcriptum eſt, & ita oportuit Chriſtum pati, & reſurgere ex mortuis tertio die:

47 Et prædicari ejus nomine reſipiſcentiam ac remiſſionem peccatorum apud omnes gentes, incipiendo ab urbe Hieroſolymorum.

48 Vos autem eſtis horum teſtes.

49 Et ecce, ego emittam promiſſum Patris mei in vos: vos autem reſidete Hieroſolymis uſquequo induamini virtute ex alto.

50 Eduxit autem eos foras ad Bethaniam uſque: &, ſublatis manibus ſuis, benedixit eis.

51 Et factum eſt, ut dum ipſe benediceret eis, disjunctus abeſſet ſurſum ferretur in cœlum.

52 Ipſi autem, adorato eo, reverſi ſunt Hieroſolymam cum gaudio magno:

53 Erantque omni *tempore* in templo, laudantes & benedicentes Deo. Amen.

Evangelium ſecundum JOANNEM.

CAP. I.

Verbum caro factum. Teſtimonium Joannis de Chriſto. Vocatio quatuor diſcipulorum. Scala cæli.

IN principio erat Sermo ille, & Sermo ille erat apud Deum, eratque ille Sermo Deus.

2 Hic *Sermo* erat in principio apud Deum.

3 Omnia per hunc *Sermonem* facta ſunt, & abſque eo factum eſt nihil quod factum ſit.

4 In ipſo vita erat, & vita erat lux illa hominum.

5 Et lux iſta in tenebris lucet, ſed tenebræ eam non comprehenderunt.

6 Exſtitit homo miſſus à Deo, cui nomen Joannes.

7 Is venit ad *dandum* teſtimonium, *id eſt*, ut teſtaretur de illâ luce, ut omnes per eum crederent.

8 Non erat ille lux illa, ſed miſſus *fuit* ut teſtaretur de illâ luce.

9 Ille

9 *Hic* erat lux illa vera quæ illuminat omnem hominem venientem in mundum.

10 In mundo erat, & mundus per eum factus est, sed mundus eum non agnovit.

11 Ad sua venit, & sui eum non exceperunt.

12 Quotquot autem eum exceperunt, dedit eis hoc jus, ut filii Dei sint facti, *nempe* iis qui credunt in nomen ejus:

13 Qui non ex sanguine, neque ex libidine carnis, neque ex libidine viri, sed ex Deo, geniti sunt.

14 Et Verbum ille factus est caro, & commoratus est inter nos (& spectavimus gloriam ejus, gloriam, *inquam*, ut unigeniti *egressi* à Patre), plenus gratiæ ac veritatis.

15 Joannes testatus est de eo, & clamavit, dicens, Hic est de quo dicebam, *Is* qui pone me venit antepositus est mihi; quia prior me erat.

16 Et ex plenitudine ipsius omnes accepimus, & gratiam pro gratiâ.

17 Nam lex illa per Mosen data est, gratia & veritas per Jesum Christum præstita est.

18 Deum nemo vidit unquam: unigenitus ille Filius qui est in sinu Patris, ille *nobis* exposuit.

19 Hoc etiam est testimonium Joannis, quando miserunt Judæi Hierosolymis sacerdotes & Levitas, ut interrogarunt eum quisnam ipse esset.

20 Et professus est, neque negavit: professus est, *inquam*, se non esse Christum illum.

21 Tunc interrogaverunt eum, Quid ergo es? Tune es Elias? *Ipse verò* dixit, Non sum. *Et illi*, Es tu propheta ille? Qui respondit, Non,

22 Dixerunt ergo ei, Quis es? ut responsum demus iis qui miserunt nos: quid dicis de te ipso?

23 Ait, Ego *sum* vox vociferantis in deserto, Complanate viam Domini, prout dixit Esaias propheta.

24 Qui vero missi fuerant erant ex Pharisæis.

25 Et interrogaverunt eum, ac dixerunt ei, Cur ergo baptizas, si tu non es Christus ille, neque Elias, neque propheta ille?

26 Respondit eis Joannes, dicens, Ego baptizo aquâ; sed in medio vestrûm stat quem vos non nôstis.

27 Hic ille est qui pone me venit, qui mihi antepositus est: cujus solearum ego non sum dignus qui solvam corrigiam.

28 Hæc Bethabaræ facta sunt secus Jordanem, ubi Joannes baptizabat.

29 Postero die cernit Joannes Jesum venientem ad se, & ait, Ecce Agnus ille Dei qui tollit peccatum mundi.

30 Hic est de quo dicebam, Pone me venit vir qui antepositus est mihi, quia prior me erat.

31 At ego non noveram eum: sed ut manifestus fiat Israëli, propterea veni ego baptizans aquâ.

32 Tum, *inquam*, testatus est Joannes dicens, Conspexi Spiritum descendentem quasi columbam è cœlo, *qui* etiam mansit super eum.

33 Et ego non noveram eum, sed qui misit me ut baptizarem aquâ, ille mihi dixerat, Super quem videris Spiritum descendentem, ac manentem super eum, hic est qui baptizat Spiritu Sancto.

34 Ego igitur vidi, & testor hunc esse Filium illum Dei.

35 Postero die iterum stabat Joannes, & ex discipulis ejus duo:

36 Et intuitus Jesum ambulantem dixit, Ecce Agnus ille Dei.

37 Audierunt autem eum duo illi discipuli loquentem, & sequuti sunt Jesum.

38 Conversus verò Jesus, & conspicatus eos sequentes *se*, dicit eis,

39 Quid quæritis? Illi verò dixerunt ei, Rabbi (quod dicitur, si interpreteris, Magister), ubi moratis?

40 Dicit eis, Venite & videte. Venerunt videruntque ubi moraretur, & apud eum manserunt diem illum: hora enim erat quasi decima.

41 Erat Andreas, frater Simonis Petri, unus ex duobus qui audierant *illa* ex Joanne, & sequuti fuerant eum.

42 Invenit hic prior fratrem suum Simonem, & dixit ei, Invenimus Messiam illum; quod est, si interpreteris, Christus ille.

43 Et adduxit eum ad Jesum. Intuitus autem eum Jesus dixit, Tu es Simon filius Jonæ: tu vocaberis Cephas, quod *est*, si interpreteris, Petra.

44 Postero die voluit Jesus abire in Galilæam: invenit autem Philippum & dixit ei, Sequere me.

45 Erat verò Philippus ex Bethsaidâ, civitate Andreæ & Petri.

46 Invenit Philippus Nathanaëlem, & dicit ei, Invenimus *illum* de quo scripsit Moses in lege, & prophetæ, *nempe* Jesum Filium illum Josephi, illum ex *urbe* Nazarethâ.

47 Tum dixit ei Nathanaël, Ex *urbe* Nazarethâ potest aliquid boni esse? Dixit ei Philippus, Veni & vide.

48 Vidit Jesus Nathanaëlem venientem ad se, & dicit de eo, Ecce verè Israëlita in quo dolus non est.

49 Dixit ei Nathanaël, Unde me nôsti? Respondit Jesus, & dixit ei, Priusquam te Philippus vocaret, quum esses subter ficum, videbam te.

50 Respondit Nathanaël, & dixit ei, Rabbi, tu es ille Filius Dei, tu es ille rex Israël.

51 Respondit Jesus, & dixit ei, Quia dixi tibi, Vidi te sub ficu, credis? majora istis videbis.

52 Præterea dixit ei, Amen, amen, dico vobis, ab hoc tempore videbitis cœlum apertum, & angelos Dei ascendentes ac descendentes super Filium hominis.

CAP. II.

Nuptiæ in Canâ Galilææ. Reformatio templi. Corpus Christi templum mysticum.

DIE autem tertio nuptiæ factæ sunt in Canâ *oppido* Galilææ: eratque mater Jesu illic.

2 Vocatus est autem etiam Jesus ac discipuli ejus ad nuptias illas.

3 Et, quum defeciſſet vinum, mater Jesu dixit ei, Vinum non habent.

4 Dicit ei Jesus, Quid mihi tecum *rei est*, mulier? nondum venit hora illa mea.

5 Dicit ejus mater ministris, Quodcunque dixerit vobis, facite.

6 Erant autem ibi lapideæ hydriæ sex positæ, secundum purificationem Judæorum, capientes singulæ amphoras binas aut ternas.

7 Dicit eis Jesus, Implete has hydrias aquâ. Impleverunt eas igitur usque ad summum.

8 Tunc dicit eis, Haurite nunc, & offerte architriclino. Obtulerunt igitur.

9 Ut

9 Ut autem guſtavit architriclinus aquam illam quæ facta fuerat vinum (neſciebat autem unde eſſet; ſed miniſtri ſciebant qui hauſerant aquam), vocat ſponſum architriclinus:

10 Et dicit ei, Omnes primo loco bonum vinum apponunt, & poſtquam *convivæ* affatim biberunt, tunc id quod minùs bonum eſt: tu *verò* ſervâſti bonum vinum uſque adhuc.

11 Hoc initium ſignorum fecit Jeſus in Canâ, *oppido* Galilææ, & manifeſtam fecit gloriam ſuam: & crediderunt in eum diſcipuli ejus.

12 Poſtea deſcendit Capernaum ipſe, & mater, & fratres, & diſcipuli ejus: manſeruntque illic non multos dies:

13 Nam propè erat paſcha Judæorum: aſcendit igitur Jeſus Hieroſolymam;

14 Et invenit in templo venditores boum, & ovium, & columbarum, & nummularios ſedentes.

15 Factoque flagello è funiculis, omnes ejecit è templo, & oves & boves: & argentariorum nummulos effudit, menſaſque ſubvertit.

16 Et columbarum venditoribus dixit. Tollite hinc iſta: ne facite domum Patris mei domum mercatûs.

17 Recordati ſunt autem ejus diſcipuli ſcriptum eſſe, Zelus domûs tuæ exedit me.

18 Reſponderunt ergo Judæi, & dixerunt ei, Quod ſignum oſtendis nobis quòd iſta facis?

19 Reſpondit Jeſus, & dixit eis, Deſtruite templum hoc, & intra triduum excitabo illud.

20 Dixerunt ergo Judæi, Quadraginta & ſex annis ædificatum eſt templum iſtud, & tu intra triduum illud excitabis?

21 At ille loquebatur de templo corporis ſui.

22 Poſtquam ergo ſuſcitatus fuit ex mortuis, recordati ſunt ejus diſcipuli quod hoc ſibi dixiſſet, & crediderunt Scripturæ, & ſermoni quem Jeſus dixerat.

23 Quum autem eſſet Hieroſolymis in Paſchâ, in feſto, multi crediderunt in nomen ejus, ſpectantes ſigna quæ edebat.

24 Ipſe autem Jeſus non credebat eis ſemetipſum, eo quòd nôſſet omnes:

25 Nec opus eſſet ut quiſquam ei teſtaretur de homine: ipſe enim ſciebat quid eſſet in homine.

CAP. III.

Dialogus inter Nicodemum & Chriſtum. Compendium Evangelii propoſitum, expoſitum, & obſignatum.

ERAT autem quidam ex Phariſæis, cui nomen *erat* Nicodemo, ex primoribus Judæorum:

2 Hic venit ad Jeſum nocte, & dixit ei, Rabbi, ſcimus te à Deo veniſſe magiſtrum: nemo enim poteſt hæc ſigna edere quæ tu edis, niſi Deus ſit cum eo.

3 Reſpondit Jeſus, & dixit ei, Amen, amen, dico tibi, niſi quis genitus ſit iterum, non poteſt videre regnum Dei.

4 Dicit ei Nicodemus, Quomodo poteſt quiſpiam naſci qui ſit ſenex? num poteſt in uterum matris ſuæ ſecundò introire & naſci?

5 Reſpondit Jeſus, Amen, amen, dico tibi, niſi quis fuerit genitus ex aquâ & Spiritu, non poteſt introire in regnum Dei.

6 Quod genitum eſt ex carne, caro eſt: & quod genitum eſt ex ſpiritu, ſpiritus eſt.

7 Ne mireris me dixiſſe tibi, Oportet vos iterum gigni.

8 Ventus quò vult ſpirat, & ſonum ejus audis, ſed neſcis unde veniat,

veniat, & quò vadat : ita eſt quiſquis genitus eſt è Spiritu.

9 Reſpondit Nicodemus, & dixit ei, Quomodo poſſunt hæc fieri ?

10 Reſpondit Jeſus, & dixit ei, Tu es magiſter Iſraëlis, & hæc non nôſti ?

11 Amen, amen, dico tibi, quod ſcimus loquimur, & quod vidimus teſtamur : ſed teſtimonium noſtrum non recipitis.

12 Si terrena dixi vobis, & non creditis; quomodo, ſi dixero vobis cœleſtia, credetis ?

13 Nullus enim aſcendit in cœlum, niſi qui deſcendit è cœlo, *nempe* Filius hominis qui eſt in cœlo.

14 Prout autem Moſes extulit ſerpentem in deſerto, ita extolli oportet Filium hominis :

15 Ut quiſquis credit in eum non pereat, ſed habeat vitam æternam.

16 Ita enim Deus dilexit mundum, ut Filium ſuum illum unigenitum dederit, ut quiſquis credit in eum non pereat, ſed habeat vitam æternam.

17 Non enim miſit Deus Filium ſuum in mundum, ut damnet mundum, ſed ut ſervetur mundus per eum.

18 Qui credit in eum non condemnatur; qui verò non credit jam condemnatus eſt, quia non credidit in nomen unigeniti Filii Dei.

19 Hæc eſt autem condemnatio, quòd lux venit in mundum, ſed dilexerunt homines potiùs tenebras quàm lucem; quia ſunt eorum mala opera.

20 Quiſquis enim quæ mala ſunt agit, odit lucem, nec venit ad lucem, ne arguantur opera ipſius.

21 Qui verò dat operam veritati, venit ad lucem, ut manifeſta fiant opera ipſius, quòd ſecundum Deum facta fuerint.

22 Poſtea venit Jeſus & diſcipuli ejus in Judææ territorium : & illic educabatur cum eis, & baptizabat.

23 Baptizabat autem etiam Joannes in Ænon prope Salim, quoniam aquæ multæ erant illic, & veniebant ac baptizabantur.

24 Nondum enim conjectus fuerat Joannes in carcerem.

25 Orta eſt igitur quæſtio *quibuſdam* ex diſcipulis Joannis cum Judæis de purificatione.

26 Veneruntque ad Joannem, & dixerunt ei, Rabbi, is qui tecum erat apud trajectum Jordanis, cui tu teſtimonium dediſti, ecce baptizat, & omnes veniunt ad eum.

27 Reſpondit Joannes, & dixit, Homo non poteſt recipere quicquam, niſi fuerit ei datum è cœlo.

28 Vos ipſi mihi teſtes eſtis me dixiſſe, Non ſum ego Chriſtus, ſed miſſus ſum *qui apparerem* coram eo.

29 Qui habet ſponſam ſponſus eſt : amicus autem ſponſi, qui ſtat & audit eum, gaudio gaudet propter vocem ſponſi : hoc ergo gaudium meum impletum eſt.

30 Illum oportet creſcere, me verò minui.

31 Qui ſupernè venit, ſupra omnes eſt : qui è terrâ eſt, terrenus eſt, & terrena loquitur; qui è cœlo venit, ſupra omnes eſt.

32 Et quod vidit & audivit, hoc teſtatur : ſed teſtimonium ejus nemo recipit.

33 Qui recipit ejus teſtimonium, is obſignavit Deum veracem eſſe.

34 Nam *is demum*, quem miſit Deus, verba Dei loquitur; non enim *huic* admetitur Deus ſpiritum

35 Pater

35 Pater diligit Filium, & omnia dedit ei in manum.

36 Qui credit in Filium, habet vitam æternam; qui verò non assentitur Filio, non videbit vitam, sed ira Dei manet super eum.

CAP. IV.

Colloquium Christi cum Samaritanâ, ejusque fructus. Regii filius sanatur.

UT ergo cognovit Dominus Pharisæos audîsse ipsum plures discipulos facere & baptizare quàm Joannem,

2 (Quanquam Jesus ipse non baptizabat, sed discipuli ejus),

3 Reliquit Judæam, & abiit rursum in Galilæam.

4 Oportebat autem enim transire per Samariam.

5 Venit ergò in urbem Samariæ quæ dicitur Sichar, juxta prædium quod dedit Jacobus Josepho filio suo.

6 Erat autem ibi fons Jacobi. Jesus ergo fatigatus ex itinere, ita sedit ad fontem; hora *enim* erat quasi sexta.

7 Venit mulier Samaritana ut hauriret aquam: dicit ei Jesus, Da mihi potum.

8 Nam discipuli ejus abierant in urbem, ut cibos emerent.

9 Dicit igitur ei mulier illa Samaritana, Quomodo tu, Judæus quum sis, potum à me poscis quæ sum mulier Samaritana? (non enim utuntur Judæi Samaritanis).

10 Respondit Jesus & dixit ei, Si nôsses donum illud Dei, & quis sit ille qui dicit tibi, Da mihi potum, tu petiisses ab eo, & dedisset tibi aquam vivam.

11 Dicit ei mulier, Domine, neque quo haurias habes, & puteus profundus est; unde ergo habes aquam illam vivam?

12 Num tu major es patre nostro Jacobo, qui dedit nobis hunc puteum, ex quo ipse bibit, & filii ejus, & ejus pecora?

13 Respondit Jesus, & dixit ei, Quisquis bibit ex aquâ istâ, sitiet rursus;

14 Quisquis autem biberit ex aquâ illâ quam ego ei dabo, non sitiet in æternùm; sed aqua illa, quam ego dabo ei, fiet in eo fons aquæ salientis in vitam æternam.

15 Dicit ei mulier, Domine, da mihi aquam istam, ut non sitiam, neque veniam huc ad hauriendum.

16 Dicit ei Jesus, Vade, voca virum tuum, & veni huc.

17 Respondit mulier, & dixit ei, Non habeo virum. Dicit ei Jesus, Benè dixisti, Non habeo virum;

18 Quinque enim viros habuisti; & nunc quem habes, non est tuus vir: hoc verè dixisti.

19 Dicit ei mulier, Domine, video te prophetam esse.

20 Patres nostri in hoc monte adoraverunt: & vos dicitis, Hierosolymis esse locum illum ubi oporteat adorare.

21 Dicit ei Jesus, Mulier, crede mihi, venit tempus, quando neque in monte hoc, neque Hierosolymis, adorabitis Patrem.

22 Vos adoratis quod nescitis; nos adoramus quod scimus: quia salus ex Judæis est.

23 Sed venit tempus, & nunc est, quum veri adoratores adorabunt Patrem spiritu ac veritate: etenim Pater tales quærit qui ipsum adorent.

24 Deus est Spiritus: & qui adorant eum, oportet ut spiritu ac veritate adorent.

25 Dicit ei mulier, Scio Messiam venturum

venturum (qui dicitur Chriſtus); quum venerit ille, nobis annunciabit omnia.

26 Dicit ei Jeſus, Ego *is* ſum qui loquor tibi.

27 Interea verò venerunt ejus diſcipuli, & mirati ſunt quòd cum muliere loqueretur: nemo tamen dixit, Quid quæris? aut, Quid loqueris cum eâ?

28 Reliquit ergo hydriam ſuam mulier, & abiit in urbem, dixitque ejus loci hominibus,

29 Venite, videte hominem qui dixit mihi quæcunque feci: num iſte eſt Chriſtus ille?

30 Exierunt ergo ex urbe, & venerunt ad eum.

31 Interim autem rogabunt eum diſcipuli, dicentes, Rabbi, ede.

32 Ille autem dixit eis, Ego cibum habeo quendam, quem vos non nôſtis.

33 Dicebant ergo diſcipuli alii ad alios, Num quis attulit ei quod ederet?

34 Dicit eis Jeſus, Eſca mea eſt exſequi voluntatem ejus qui miſit me, & conſummare ipſius opus.

35 Nonne vos dicitis, Adhuc quadrimeſtre *ſpatium* ſupereſt, & meſſis erit? Ecce, dico vobis, attollite oculos veſtros, & ſpectate regiones; nam albæ jam ſunt ad meſſem.

36 Qui autem metit, mercedem accipit, & congregat fructum in vitam æternam: ut & qui ſeminat ſimul gaudeat, & qui metit.

37 Nam in hoc dictum illud verum eſt, Alius eſt qui ſeminat, & alius qui metit.

38 Ego miſi vos ad *id* metendum, in quo vos non laboraſtis: alii laboraverunt, & vos in labores eorum introiiſtis.

39 Ex urbe autem illâ multi Samaritanorum crediderunt in eum propter ſermonem mulieris illius teſtantis, *ac dicentis*, Certè dixit mihi omnia quæ feci.

40 Quum ergo veniſſent ad eum Samaritani, rogârunt eum ut apud ipſos maneret; & manſit ibi duos dies.

41 Ac multò plures crediderunt propter ſermonem ipſius.

42 Et illi mulieri dicebant, Non ampliùs propter tuos ſermones credimus: ipſi enim audivimus, & ſcimus hunc eſſe verè Servatorem illum mundi, Chriſtum.

43 Duobus autem poſt diebus exiit inde, & abiit in Galilæam.

44 Ipſe enim Jeſus teſtatus fuerat, prophetam in ſuâ patriâ honorem non habere.

45 Quum ergo veniſſet in Galilæam, exceperunt eum Galilæi, quum omnia vidiſſent quæ fecerat Hieroſolymis in feſto: nam & ipſi venerant ad feſtum.

46 Venit igitur Jeſus rurſum Canâ, *oppidum* Galilææ, ubi fecerat ex aquâ vinum. Erat autem in *urbe* Capernaum regius quidam, cujus filius infirmus erat.

47 Is, quum audiſſet Jeſum veniſſe ex Judæâ in Galilæam, abiit ad eum, & eum rogavit ut deſcenderet ac ſanaret ſuum filium: erat enim moribundus.

48 Dixit ergo Jeſus ei, Niſi ſigna & prodigia videritis, non credetis.

49 Dicit ei regius ille, Domine, deſcende priuſquam moriatur puerulus meus.

50 Dicit ei Jeſus, Vade, filius tuus vivit. Credidit homo ſermoni quem dixerat ei Jeſus; & profectus eſt.

51 Jam autem, eo deſcendente, ſervi occurrerunt ei, & annunciaverunt,

ciaverunt, dicentes, Filius tuus vivit.

52 Percontatus est ergo ab eis horam quâ melius habuerat: & dixerunt ei, Heri *circiter* horam septimam dimisit eum febris.

53 Agnovit ergo pater *id factum esse* illâ ipsâ horâ, quâ dixerat ei Jesus, Filius tuus vivit: & credidit ipse, ac domus ejus tota.

54 Hoc rursus, *id est*, secundum signum edidit Jesus, quum veniisset ex Judæâ in Galilæam.

CAP. V.

Paralyticus ad piscinam. Auctoritas & officium Christi. Resurrectio mortuorum. Scrutinium Scripturarum.

POST hæc erat festum Judæorum, & ascendit Jesus Hierosolymam.

2 Est autem Hierosolymis ad *portam* pecuariam piscina, quæ nominatur Hebraicè Bethesda, quinque porticus habens.

3 In his jacebat multitudo magna infirmorum, cæcorum, claudorum, aridorum, exspectantium aquæ motum.

4 Angelus enim descendebat præstituto tempore in piscinam, & turbabat aquam: itaque qui primus ingressus erat, post aquæ turbationem, sanus fiebat à quocunque detineretur morbo.

5 Erat autem quidam illic tricesimum octavum annum agens in infirmitate.

6 Hunc quum vidisset Jesus jacentem, & cognovisset eum jam multum temporis egisse *in morbo*, dicit ei, Cupis sanus fieri?

7 Respondit ei infirmus ille, Domine, non habeo qui, quum turbata fuerit aqua, immittat me in piscinam: sed interim dum ego venio, alius ante me descendit.

8 Dicit ei Jesus, Surge, attolle grabbatum tuum, & ambula.

9 Et statim sanus factus est homo ille: & sustulit grabbatum suum, & ambulabat: erat autem sabbatum die illo.

10 Judæi ergo dicebant ei qui curatus fuerat, Sabbatum est, non licet tibi attollere grabbatum.

11 Respondit eis, Qui me sanum fecit, is mihi dixit, Attolle grabbatum tuum, & ambula.

12 Interrogaverunt eum ergo, Quis ille est qui dixit tibi, Attolle grabbatum tuum, & ambula?

13 Is autem qui sanatus fuerat nesciebat quis esset: Jesus enim evaserat è turbâ quæ erat in illo loco.

14 Postea invenit eum Jesus in templo, & dixit ei, Ecce sanus factus es: nè pecca amplius, ut nequid deterius tibi fiat.

15 Abiit homo ille, & nunciavit Judæis, Jesum esse à quo sanatus fuerat.

16 Ac propterea persequebantur Judæi Jesum, & studebant eum interimere, quòd ista fecisset sabbato.

17 Jesus autem respondit eis, Pater meus usque adhuc operatur, & ego operor.

18 Propterea ergo magis studebant eum Judæi interimere, quia non solùm solvisset sabbatum, sed & Deum dixisset patrem suum, parem se faciens Deo.

19 Respondit ergo Jesus, & dixit eis, Amen, amen, dico vobis, non potest Filius à semetipso operari, *id est*, nisi viderit Patrem operantem: quæcunque enim ille facit, hæc etiam Filius pariter facit.

20 Pater enim amat Filium, & omnia ostendit ei quæ ipse facit: & opera istis majora ostendet ei, ut vos miremini.

21 Sicut

21 Sicut enim Pater ſuſcitat mortuos & vivificat, ita & Filius quos vult vivificat.

22 Nec enim Pater judicat quenquam, ſed omne judicium dedit Filio.

23 Ut omnes honorent Filium, prout honorant Patrem : qui non honorat Filium, non honorat Patrem, ut qui miſerit eum.

24 Amen, amen, dico vobis, qui ſermonem meum audit, & credit ei qui miſit me, habet vitam æternam, & in condemnationem non venit, ſed tranſibit à morte in vitam.

25 Amen, amen, dico vobis, adventat tempus, & nunc eſt, quum mortui audient vocem Filii Dei : & qui audierint, vivent.

26 Sicut enim Pater habet vitam in ſeipſo, ſic dedit & Filio habere vitam in ſeipſo.

27 Et auctoritatem ei dedit etiam judicium exercendi, quatenus Filius hominis eſt.

28 Ne hoc miramini ; nam veniet hora, quâ omnes qui in monumentis ſunt audient vocem ejus :

29 Et prodibunt, qui bona fecerint in reſurrectionem vitæ ; qui verò mala egerint, in reſurrectionem condemnationis.

30 Non poſſum ego à meipſo facere quicquam : prout audio, judico ; & judicium meum juſtum eſt ; quia non quæro voluntatem meam, ſed voluntatem ejus qui miſit me, *id eſt*, Patris.

31 Si ego teſtor de meipſo, teſtimonium meum non eſt firmum.

32 Alius eſt qui teſtatur de me, & ſcio firmum eſſe teſtimonium quod teſtatur de me.

33 Vos miſiſtis ad Joannem, & ille teſtimonium cedit veritati.

34 Ego autem ab homine teſtimonium non capio : ſed hæc dico, ut vos ſervemini.

35 Ille *erat* lucerna ardens & lucens : vos autem voluiſtis ad momentum exſultare ejus luce.

36 At ego teſtimonium habeo majus *teſtimonio* Joannis : opera enim quæ dedit mihi Pater ut ea conſummem, ipſa, *inquam*, opera quæ ego facio, teſtantur de me, quòd Pater miſerit me.

37 Et qui miſit me Pater ipſe teſtatus eſt de me ; neque vocem ejus unquam audiſtis, neque ſpeciem ejus vidiſtis.

38 Et ſermonem ejus non habetis in vobis manentem : quia quem miſit ille, huic vos non creditis.

39 Scrutamini Scripturas, quia vos videmini vobis in ipſis vitam æternam habere : & illæ ſunt quæ teſtantur de me.

40 Sed non vultis venire ad me, ut vitam habeatis.

41 Gloriam ab hominibus non capto.

42 Sed vos novi charitatem Dei non habere in vobis.

43 Ego veni nomine Patris mei, nec recipitis me : ſi venerit alius nomine ſuo, illum recipietis.

44 Quomodo vos poteſtis credere, quum gloriam alii ab aliis captetis, & gloriam illam quæ à ſolo Deo proficiſcitur non quæratis ?

45 Ne putate me accuſaturum vos apud Patrem : qui accuſet vos, Moſes in quo vos ſperatis.

46 Si enim crederetis Moſi, crederetis mihi : nam ille de me ſcripſit.

47 Quòd ſi ſcriptis illius non creditis, quomodo verbis meis credetis ?

CAP.

CAP. VI.

Duo Chriſti miracula, & concio de pane & aquâ vitæ, & quomodo excepta.

POST hæc abiit Jeſus trans mare Galilææ, *quod eſt* Tiberiadis.

2 Et ſequebatur eum turba multa, quia videbant ejus ſigna quæ edebat in infirmis.

3 Subiit verò in montem Jeſus, & ibi ſedit cum diſcipulis ſuis.

4 Propè autem erat paſcha, feſtum Judæorum.

5 Quum ergo ſuſtuliſſet oculos Jeſus, & conſpexiſſet multam turbam ad ſe venire, dicit Philippo, Unde ememus panes ut edant iſti?

6 (Hoc autem dicebat, tentans eum: ipſe enim ſciebat quid eſſet facturus.)

7 Reſpondit ei Philippus, Ducentorum denariorum panes non ſuffecerint eis, ut ſinguli eorum paululum quiddam accipiant.

8 Dicit ei unus ex diſcipulis ejus, *nempe* Andreas, frater Simonis Petri,

9 Eſt hic puerulus quidam, qui habet quinque panes hordeaceos, & duos piſciculos; ſed hæc quid ſunt inter tam multos?

10 Dixit autem Jeſus, Facite ut homines recumbant. Erat autem gramen multum in eo loco. Diſcubuerunt ergo viri illi numero quaſi quinquies mille.

11 Accepit autem panes illos Jeſus, & actis gratiis diſtribuit diſcipulis, diſcipuli verò accumbentibus: ſimiliter etiam ex piſciculis illis quantum volebant.

12 Ut autem expleti ſunt, dixit *Jeſus* diſcipulis ſuis, Congregate quæ ſuperfuerunt fragmenta, ne quid pereat.

13 Congregârunt ergo, & impleverunt duodecim cophinos fragmentis ex quinque illis panibus hordeaceis, quæ ſuperfuerunt iis qui comederant.

14 Illi ergo, quum vidiſſent ſignum quod Jeſus ediderat, dicebant, Hic eſt verè propheta ille qui venturus erat in mundum.

15 Jeſus ergo, quum nôſſet venturos, & ſe abrepturos ut facerent ſe regem, ſeceſſit rurſus in montem ſolus ipſe.

16 Ut autem ſerum *diei* factum eſt, deſcenderunt diſcipuli ejus ad mare.

17 Et ingreſſi navigium ibant trans mare Capernaum verſus; jam autem erant tenebræ, nec venerat ad eos Jeſus.

18 Et mare, vento magno flante, inſurgebat.

19 Provecti verò quaſi ſtadia viginti quinque aut triginta, conſpiciunt Jeſum ambulantem ſuper mare; & appropinquantem navi: & timuerunt.

20 Ille verò dixit eis, Ego ſum, ne metuite.

21 Cupidè ergo receperunt eum in navigium; & ſtatim navigium pervenit ad regionem, in quam ibant.

22 Poſtero die, turba quæ ſubſiterat ex mare, quum vidiſſet illic non fuiſſe aliud navigium, niſi unum illud in quod ingreſſi fuerunt diſcipuli ejus, & Jeſum non introiſſe cum diſcipulis ſuis in navigium, ſed ſolos ejus diſcipulos abiiſſe:

23 (Alia verò navigiola Tiberiade venerunt prope locum illum ubi ederant panem, poſtea quàm gratias egiſſet Dominus.)

24 Quum igitur, *inquam*, vidiſſet turba Jeſum illic non eſſe, neque diſcipulos ejus, ingreſſi ſunt & ipſi in navigia, & venerunt

runt Capernaum, quærentes Jesum.

25 Et eo invento trans mare, dixerunt ei, Rabbi, quando huc perveniſti ?

26 Reſpondit eis Jeſus, & dixit, Amen, amen, dico vobis ; quæritis me, non quia vidiſtis ſigna, ſed quia ediſtis panes illos, & ſaturati eſtis.

27 Operamini non cibo qui perit, ſed cibo illi qui permanet in vitam æternam, quem Filius hominis dabit vobis : hunc enim Pater obſignavit, *id eſt*, Deus.

28 Dixerunt ego ad eum, Quid faciemus ut operemur operibus Dei ?

29 Reſpondit Jeſus, & dixit eis, Hoc illud eſt opus Dei, ut credatis in *eum* quem ille miſit.

30 Dixerunt ergo ei, Quod ergo tu ſignum edis, ut vid amus & credamus tibi ? quid operaris ?

31 Patres noſtri ederunt illu! manna in deſerto illo : ſicut ſcriptum eſt, Panem è cœlo dedit eis quem ederent.

32 Dixit ergo eis Jeſus, Amen, amen, dico vobis, nequaquam Moſes dedit vobis panem illum cœleſtem, ſed Pater meus dat vobis panem illum cœleſtem verum.

33 Panis enim ille Dei is eſt qui de cœlo deſcendit, & dat vitam mundo.

34 Dixerunt ergo ei, Domine, da nobis ſemper panem iſtum.

35 Dixit autem eis Jeſus, Ego ſum panis ille vitæ : qui venit ad me nequaquam eſuriet ; & qui credit in me non ſitiet unquam.

36 Sed dixi vobis, certè & vidiſtis me & non creditis.

37 Quicquid dat mihi Pater, ad me venit ; & eum qui venit ad me nequaquam ejecerim foras :

38 Quia deſcendi è cœlo, ut exſequar non voluntatem meam, ſed voluntatem ejus qui miſit me.

39 Hæc eſt autem voluntas ejus qui miſit me, *id eſt*, Patris, ut quicquid mihi dederit, non perdam ex eo, ſed ſuſcitem illud in ultimo illo die.

40 Hæc eſt autem voluntas ejus qui miſit me, ut quiſquis conſpicit Filium, & credit in eum, habeat vitam æternam : & ſuſcitem ipſum ego ultimo illo die.

41 Murmurabant ergo Judæi de eo, quia dixerat, Ego ſum panis ille qui è cœlo deſcendit ;

42 Et dicebant, Nonne iſte eſt ille Jeſus, filius ille Joſephi, cujus nos novimus patrem & matrem ? quomodo ergo dicit iſte, E cœlo deſcendi ?

43 Reſpondit ergo Jeſus, & dixit eis, Ne murmurate inter vos.

44 Nemo poteſt venire ad me, niſi Pater, qui miſit me, traxerit eum : & ego ſuſcitem ipſum ultimo illo die.

45 Scriptum eſt in prophetis, Et erunt omnes docti à Deo. Quiſquis ergo audivit à Patre & didicit, venit ad me.

46 Non quòd Patrem viderit quiſquam, niſi is qui eſt à Deo ; hic vidit Patrem.

47 Amen, amen, dico vobis, qui credit in me habet vitam æternam.

48 Ego ſum panis ille vitæ.

49 Patres veſtri ederunt manna in deſerto, & mortui ſunt.

50 Hic eſt panis ille qui è cœlo deſcendit, ut qui edit ex eo, non moriatur.

51 Ego ſum panis ille vivus qui è cœlo deſcendit. Si quis ederit ex hoc pane, vivet in æternum : panis autem, quem ego dabo, caro mea eſt, quam ego dabo pro mundi vitâ.

52 Pugna-

52 Pugnabant ergo Judæi alii adversus alios, dicentes, Quomodo potest hic nobis carnem *suam* dare quam edamus?

53 Dixit ergo eis Jesus, Amen, amen, dico vobis, nisi ederitis carnem Filii hominis, & biberitis ejus sanguinem, non habebitis vitam in vobis.

54 Qui edit carnem meam, & bibit meum sanguinem, habet vitam æternam; & ego suscitabo ipsum ultimo illo die.

55 Caro enim mea verè est cibus, & sanguis meus verè est potus.

56 Qui edit meam carnem, & bibit meum sanguinem, in me manet, et ego in eo.

57 Sicut misit me vivens ille Pater, & ego vivo per Patrem: *ita* etiam qui ederit me, vivet quoque per me.

58 Hic est panis ille qui de cœlo descendit: non prout ederunt patres vestri manna, & mortui sunt: qui ederit hunc panem vivet in æternùm.

59 Hæc dixit in synagogâ, quum doceret in *urbe* Capernaum.

60 Multi ergo ex discipulis ejus *his* auditis dixerunt. Durus est hic sermo: quis potest eum audire?

61 Sciens autem Jesus apud se discipulos suos de hoc murmurare, dixit eis, Hoccine vos offendit?

62 *Quid si* igitur spectaveritis Filium hominis ascendentem eò, ubi erat prius?

63 Spiritus est id quod vivificat, caro non prodest quicquam: verba quæ ego loquor vobis, spiritus sunt & vita sunt.

64 Sed sunt quidam ex vobis qui non credunt. Sciebat enim à principio Jesus quinam essent qui non credebant, & quis eum proditurus esset.

65 Et dicebat, Propterea dixi vobis, neminem posse venire ad me, nisi fuerit ei datum à Patre meo.

66 Ex eo *tempore* multi discipulorum ejus pedem retulerunt, nec ampliùs cum eo versabantur.

67 Dixit ergo Jesus duodecim illis, Num & vos vultis abire?

68 Respondit ergo ei Simon Petrus, Domine, ad quem abibimus? verba vitæ æternæ habes:

69 Et nos credidimus, & scimus te esse Christum illum Filium Dei viventis.

70 Respondit ei Jesus, Nonne ego vos duodecim elegi, & *tamen* unus ex vobis est diabolus?

71 Loquebatur autem de Judâ Simonis *filio* Iscariotâ; futurum enim erat, ut hic proderet eum, quum esset unus ex illis duodecim.

CAP. VII.

Christus non cum affinibus, sed clam profectus ad festum, docet in templo. Varia feruntur de ea judicia; & dissident qui eum comprehendere volebant.

VErsabatur autem Jesus, post hæc in Galilæâ: nolebat enim in Judæâ versari, quia studebant eum Judæi interimere.

2 Prope autem erat festum Judæorum Scenopegia.

3 Dixerunt igitur ad eum fratres ejus, Digredere hinc, & vade in Judæam, ut tui quoque discipuli spectent opera tua quæ facis.

4 Nemo enim occultè facit aliquid. & quærit ipse celebris esse: si hæc facis, manifesta teipsum mundo.

5 Nam ne fratres quidem ejus credebant in eum.

6 Dicit ego eis Jesus, Præstitutum

tutum illud tempus meum nondum adeſt: præſtitutum autem illud tempus veſtrum ſemper eſt paratum.

7 Non poteſt mundus vos odiſſe: me autem odit, quoniam ego teſtor de eo, opera ejus mala eſſe.

8 Vos aſcendite ad hos dies feſtos: ego nondum aſcendo ad feſtum, quia præſtitutum illud meum tempus nondum expletum eſt.

9 Hæc autem quum eis dixiſſet, manſit in Galilæâ.

10 Ut aſcenderunt autem fratres ejus, tunc & ipſe aſcendit ad feſtum, non manifeſtè ſed velut occultè.

11 Judæi ergo quærebant eum in feſto, & dicebant, Ubi eſt ille?

12 Et muſſitatio multa erat in turbâ de eo: alii quidem dicebant, Vir bonus eſt; alii verò dicebant, Non, ſed turbam ſeducit.

13 Nullus tamen liberè loquebatur de eo, propter metum Judæorum.

14 Feſto autem illo jam medio aſcendit Jeſus in templum, ac docebat.

15 Et mirabantur Judæi, dicentes, Quomodo iſte literas novit, quum *eas* non didicerit?

16 Reſpondit eis Jeſus, & dixit, Mea doctrina non eſt mea; ſed ejus qui miſit me.

17 Si quis voluerit quod ille vult facere, cognoſcet de doctrinâ, utrum ex Deo ſit, an ego à meipſo loquor.

18 Qui à ſemetipſo loquitur, gloriam propriam quærit: qui autem quærit gloriam ejus qui miſit ipſum, hic verax eſt, & injuſtitia in eo non eſt.

19 Nonne Moſes dedit vobis legem, & *tamen* nemo ex vobis præſtat legem? quid me ſtudetis interimere?

20 Reſpondit turba & dixit Dæmonium habes: quis te ſtudet interimere?

21 Reſpondit Jeſus, & dixit eis, Unum opus feci, & omnes miramini.

22 Attamen Moſes dedit vobis circumciſionem (non quòd ex Moſe ſit, ſed *quia* ex patribus), & ſabbato circumciditis hominem.

23 Si circumciſionem accipit homo ſabbato, ut non ſolvatur lex Moſis, mihi indignamini quòd totum hominem ſanum fecerim ſabbato?

24 Ne judicate ſecundum vultum, ſed juſtum illud judicium ferte.

25 Dicebat ergo quidam ex Hieroſolymitanis, Nonne hic eſt quem ſtudent interimere?

26 At ecce, liberè loquitur, & nihil ei dicunt: numnam vero cognoverunt primores hunc verè eſſe Chriſtum illum?

27 Sed novimus unde hic ſit: quum autem venerit ille Chriſtus, nemo cogniturus eſt unde ſit.

28 Clamabat ergo Jeſus in templo, docens, & dicens, Et me nôſtis, & unde ſim nôſtis: & à meipſo non veni, ſed eſt verax qui miſit me, quem vos non nôſtis.

29 Ego verò novi eum, quia ab ipſo ſum, & ille me miſit.

30 Studebant ergo eum prehendere: ſed nemo injecit in eum manum, quia nondum venerat hora illa ipſius.

31 Multi verò ex turbâ crediderunt in eum, & dicebant, Chriſtus quum venerit, num ſigna plura edit iis quæ iſte edidit?

32 Audierunt Phariſæi turbam iſto

ista murmurantem de eo, & miserunt Pharisæi ac primarii sacerdotes ministros, ut eum prehenderent.

33 Dixit ergo eis Jesus, Adhuc pauliſper ero vobiscum: deinde abibo ad eum qui me misit.

34 Quæretis me, nec invenietis: & ubi ego eo, eò vos non poteritis venire.

35 Dixerunt ergo Judæi inter ſeſe, Quonam eſt iſte profecturus, ut nos non inveniamus eum? num ad eos qui diſperſi ſunt inter Græcos profecturus eſt, & Græcos docturus?

36 Quis eſt hic ſermo quem dixit, Quæretis me, & non invenietis me: & ubi ego eo, vos non poteritis venire?

37 Ultimo autem die illo magno feſti ſtetit Jeſus, & clamavit, dicens, Siquis ſitit, veniat ad me, & bibat.

38 Qui credit in me, ſicut dixit Scriptura, flumina aquæ vivæ ex ventre ipſius fluent.

39 (Hoc autem dixit de Spiritu illo quem accepturi erant credentes in eum: nondum enim erat Spiritus Sanctus, quia Jeſus nondum erat glorificatus.)

40 Multi ergo è turbâ, quum audiſſent hunc ſermonem, dicebant, Verè hic eſt propheta ille.

41 Alii dicebant, Hic eſt Chriſtus ille. Quidam autem dicebant, Num enim è Galilæâ veniet ille Chriſtus?

42 Nonne Scriptura dicit, ex ſemine Davidis, & ex *vico* Bethlehemâ, ubi erat David, venturum illum Chriſtum?

43 Diſſidium ergo ortum eſt in turbâ propter eum.

44 Quidam autem ex ipſis volebant eum prehendere: ſed nemo injecit in eum manus.

45 Venerunt ergo miniſtri ad primarios ſacerdotes & Phariſæos; qui dixerunt eis, Quare non adduxiſtis eum?

46 Reſponderunt miniſtri, Nunquam ita loquutus eſt homo ut homo iſte.

47 Reſponderunt ergo eis Phariſæi, Num & vos ſeducti eſtis?

48 Num quis ex primoribus credidit in eum, aut ex Phariſæis?

49 Sed turba hæc, quæ non novit legem, execrabilis eſt.

50 Dicit eis Nicodemus, is qui venerat ad eum nocte, quum unus eſſet ex illis,

51 Num lex noſtra condemnat quempiam, niſi priùs ex ipſo audierit, & cognoverit quid faciat?

52 Reſponderunt & dixerunt ei, Num & tu Galilæus es? ſcrutare, & ſcito ex Galilæâ prophetam non fuiſſe ſuſcitatum.

53 Et profectus eſt unuſquiſque domum ſuam.

CAP. VIII

Chriſtus adulteræ peccata remittit. Teſtatur de ſeipſo & de Patre: & quis ſemen Abrahamæ, & quis liber dicendus.

JESUS autem profectus eſt in montem Olearum.

2 Et diluculo rurſus adfuit in templo; & totus populus venit ad eum, & ſedens docebat eos.

3 Adducunt autem ad eum Scribæ & Phariſæi mulierem in adulterio deprehenſam: &, quum ſtatuiſſent eam in medio,

4 Dicunt ei, Magiſter, hæc mulier deprehenſa eſt in ipſo facto, quum mœcharetur.

5 In lege verò Moſes præcepit nobis, ut tales lapidentur: tu ergo quid dicis?

6 Hoc autem dicebant tentantes

eum, ut possent eum accusare. Jesus autem incurvatus deorsum digito scribebat in terrâ.

7 Quum autem perseverarent enim interrogare, sese surrigens dixit ad eos, Qui vestrûm immunis est à peccato, primus in eam jaciat lapidem.

8 Et rursum incurvatus deorsûm scribebat in terrâ.

9 Ipsi verò quum *hæc* audivissent, & à conscientiâ redarguerentur, singulatim alius post alium exierunt, initio facto à senioribus usque ad ultimos: & derelictus est solus Jesus, & mulier in medio stans.

10 Jesus autem sese surrigens, & nemine conspecto præter mulierem, dixit ei, Mulier, ubi sunt illi tui accusatores? nemo te condemnavit?

11 Ipsa verò dixit, Nemo, Domine. Dixit autem ei Jesus, Nec ego te condemno: vade, & ne deinceps pecca.

12 Rursum ergo Jesus eis loquutus est, dicens, Ego sum lux illa mundi: qui sequitur me non ambulabit in tenebris, sed habebit lumen vitæ.

13 Pharisæi igitur dixerunt ei, Tu de teipso testaris: testimonium tuum non est firmum.

14 Respondit Jesus, & dixit eis, Etiamsi ego testor de meipso, firmum est testimonium meum; quia scio unde venerim, & quò vadam: vos autem nescitis unde veherim, & quò vadam.

15 Vos secundum carnem judicatis: ego non judico quenquam.

16 Quod si enim judicarem ego, judicium meum firmum esset: quia solus non sum, sed ego, & qui misit me Pater.

17 Sed & in lege vestrâ scriptum est, duorum hominum testimonium firmum esse.

18 Ego *is* sum qui testor de meipso, & testatur de me qui misit me Pater.

19 Dicebant ergo ei, Ubi est tuus ille Pater? Respondit Jesus, Neque me nôstis, neque Patrem meum: si me nôssetis, Patrem quoque meum nôssetis.

20 Hæc verba loquutus est Jesus in gazophylacio, docens in templo: & nemo prehendit eum, quia nondum venerat illâ ipsius hora.

21 Dixit ergo iterum eis Jesus, Ego vado, & quæretis me, & in hoc peccato vestro moriemini: quò ego vado vos non potestis venire.

22 Dicebant ergo Judæi, Num interimet seipsum, qui dicat, Quò ego vado, vos non potestis venire?

23 Tum dixit eis, vos infernè estis, ego sum supernè: vos ex hoc mundo estis, ego non sum ex hoc mundo.

24 Ideo vobis dixi, vos morituros in peccatis vestris: nam nisi credideritis me *eum* esse, moriemini in peccatis vestris.

25 Dixerunt ergo ei, Tu quis es? Tum dixit eis Jesus, *Id* quod à principio dico vobis.

26 Multa habeo quæ de vobis loquar ac judicem, se qui me misit, verax est; & ego quæ audivi ab eo, hæc loquor mundo.

27 Non cognoverunt se de Patre *hæc* ipsis dicere.

28 Dixit ergo eis Jesus, Quum sustuleritis Filium hominis, tunc agnoscetis me eum esse, & à meipso nihil facere, sed prout docuit me Pater, hæc loqui.

29 Nam qui me misit, mecum est: non reliquit me solum Pater, quia ego quæ placent ipsi facio semper.

30 Hæc

30 Hæc illo loquente multi crediderunt in eum.

31 Dicebat ergo Jesus iis Judæis qui crediderunt ipsi, Si vos manseritis in sermone meo, verè discipuli mei eritis.

32 Et cognoscetis veritatem, & veritas vos in libertatem vindicabit.

33 Responderunt ei, Semen Abrahami sumus, neque cuiquam servivimus unquam: quomodo tu dicis, Vos in libertatem vindicabimini?

34 Respondit eis Jesus, Amen, amen, dico vobis, quisquis operam dat peccato, servus est peccati.

35 Servus autem non manet in domo perpetuò: filius manet perpetuò.

36 Itaque si vos Filius in libertatem vindicârit, verè liberi eritis.

37 Scio vos semen Abrahami esse, sed studetis me interimere, quia sermo ille meus non habet locum apud vos.

38 Ego loquor quod vidi apud Patrem meum; & vos facitis quod vidistis apud patrem vestrum.

39 Responderunt & dixerunt ei, Pater noster Abrahamus est. Dicit eis Jesus, si filii Abrahami essetis, opera Abrahami faceretis.

40 Nunc autem studetis me interimere, hominem qui veritatem vobis loquutus sum, quam audivi à Deo; hoc Abrahamus non fecit.

41 Vos facitis opera patris vestri. Itaque dixerunt ei, Nos ex fornicatione non sumus geniti: unum patrem habemus, *nempe* Deum.

42 Dixit ergo eis Jesus, Si Deus Pater vester esset, diligeretis me; ego enim à Deo prodii & adsum: nec enim à meipso veni, sed ille me misit.

43 Quare loquelam istam meam non agnoscitis? *nempe* quoniam non potestis audire sermonem meum.

44 Vos ex patre diabolo estis, & cupiditates patris vestri vultis exsequi. Ille fuit homicida à principio, & in veritate non perstitit: non est enim veritas in eo: quotiescunque loquitur mendacium, de suo loquitur, quia mendax est, & pater ille mendacii.

45 *Vos* autem, quia ego veritatem dico, non creditis mihi?

46 Quis ex vobis arguit me de peccato? si veritatem dico, quare vos non creditis mihi?

47 Qui ex Deo est, verba Dei audit: propterea vos non auditis, quia ex Deo non estis.

48 Responderunt ergo Judæi & dixerunt ei, Nonne benè dicimus te Samaritanum esse, & dæmonium habere?

49 Respondit Jesus, Ego dæmonium non habeo, sed honoro Patrem meum; & vos contumeliâ afficitis me.

50 Ego verò non quæro gloriam meam: est qui quærat & judicet.

51 Amen, amen, dico vobis, si quis sermonem meum observaverit, mortem non conspiciet in æternùm.

52 Dixerunt ergo ei Judæi, Nunc agnovimus te dæmonium habere. Abrahamus mortuus est, & prophetæ: & tu dicis, Si quis sermonem meum servaverit, non gustabit mortem in æternùm.

53 Num tu major es patre illo nostro Abrahamo, qui mortuus est? etiam prophetæ mortui sunt: quem tu teipsum facis?

54 Reſpondit Jeſus, Si ego glorifico meipſum, gloria mea nihil eſt; Pater ille meus is eſt, qui glorificat me, quem vos dicitis Deum veſtrum eſſe.

55 Sed non nôſtis eum; ego verò ipſum novi: & ſi dixero ipſum mihi non eſſe notum, ero ſimilis veſtri, *id eſt*, mendax: ſed eum novi, & ſermonem ejus obſervo.

56 Abrahamus pater ille veſter geſtivit videre diem iſtum meum; & vidit, ac gaviſus eſt.

57 Dixerunt igitur ei Judæi, Quinquaginta annos nondum habes, & Abrahamum vidiſti?

58 Dixit eis Jeſus, Amen, amen, dico vobis, priuſquam Abrahamus exiſteret, ego ſum.

59 Suſtulerunt ergo lapides ut jacerent in eum: Jeſus autem occultavit ſe, & exivit è templo, quum tranſiviſſet per medios ipſos: & ita præteriit.

CAP. IX.

Cæci à Chriſto ſanati hiſtoria.

PRætergrediens autem vidit quendam cæcum à nativitate.

2 Et interrogaverunt eum diſcipuli ejus, dicentes, Rabbi, quis peccavit, iſte, aut parentes ejus, ut cæcus naſceretur?

3 Reſpondit Jeſus, Neque iſte peccavit, neque parentes ejus *ut cæcus naſceretur*; ſed *cæcus natus eſt*, ut opera Dei manifeſta fierent in eo.

4 Oportet me vacare operibus ejus qui miſit me, donec dies eſt: veniet nox, quum nemo poteſt operari.

5 Quamdiu fuero in mundo, lux ſum mundi.

6 Hòc quum dixiſſet, ſpuit humi, & fecit lutum ex ſputo, & illevit lutum oculis cæci illius;

7 Dixitque ei, Vade, ablue *oculos* in piſcina Siloam, quod eſt, ſi interpreteris, Miſſus. Abiit ergo, & abluit *oculos*, rediitque videns.

8 Vicini ergo, & qui priùs conſpexerant eum cæcum eſſe, dicebant, Nonne hic eſt qui ſedebat & mendicabat?

9 Alii dicebant, Certè hic eſt; alii verò, Certè ſimilis eſt ei. Ille *verò* dicebat; Certè ego *is* ſum.

10 Dixerunt ergo ei, Quomodo aperti ſunt tibi oculi?

11 Reſpondit ille, & dixit, Quidam qui dicitur Jeſus lutum fecit, & inunxit oculos meos, & dixit mihi, Vade ad piſcinam Siloam, & ablue *ceulos*; ut autem abii & ablui *oculos*, vidi.

12 Dixerunt ego ei, Ubi eſt ille? Ait, neſcio.

13 Adducunt eum ad Phariſæos, eum, *inquam*, qui olim cæcus fuerat.

14 Erat autem ſabbatum, quum lutum faceret Jeſus, & aperiret oculos ejus.

15 Rurſus ergo interrogârunt eum etiam Phariſæi, quomodo videndi facultatem eſſet adeptus. Ille verò dixit eis, Lutum impoſuit oculis meis, & ablui *oculos*, & video.

16 Dicebant ergo ex Phariſæis quidam, Homo iſte non eſt à Deo; nam ſabbatum non obſervat. Alii dicebant, Quomodo poteſt quiſpiam peccator talia ſigna edere? Et diſſidium erat inter eos.

17 Rurſus dicunt cæco, Tu quid dicis de ipſo, quòd aperuit oculos tuos? Ille autem dixit, Certè propheta eſt.

18 Non crediderunt ergo Judæi de eo quòd cæcus fuiſſet, & videndi facultatem eſſet adeptus, uſquequo vocârunt ejus parentes, ejus, *inquam*, qui videndi facultatem fuerat adeptus.

19 Et

19 Et interrogaverunt eos, dicentes, Hiccine eſt filius ille veſter, quem vos dicitis cæcum natum eſſe? quomodo ergo nunc videt?

20 Reſponderunt eis parentes ejus, & dixerunt, Scimus hunc eſſe filium illum noſtrum, & cæcum natum eſſe:

21 Quomodo verò nunc videat neſcimus; aut quis ejus aperuerit oculos nos neſcimus: ipſe ætatem habet, ipſum interrogate, ipſe de ſe loquetur.

22 Hæc dixerunt parentes ejus, quòd metuerunt Judæos: jam enim conſtituerunt Judæi, ut ſiquis eum profiteretur eſſe Chriſtum, ſynagogâ moveretur.

23 Propterea parentes ejus dixerunt, Ætatem habet, ipſum interrogate.

24 Secundò ergo vocârunt hominem qui fuerat cæcus, & dixerunt ei, Tribue gloriam Deo: nos hunc hominem ſcimus peccatorem eſſe.

25 Reſpondit igitur ille, & dixit, An peccator ſit neſcio; unum ſcio; me, quum cæcus fuerim, nunc videre.

26 Dixerunt autem ei rurſus, Quid fecit tibi? quomodo aperuit oculos tuos?

27 Reſpondit eis, Jam vobis dixi, & non audiviſtis: cur iterum vultis audire? num & vos fieri vultis ipſius diſcipuli?

28 Itaque conviciati ſunt ei, & dixerunt: Tu diſcipulus illius es: nos autem Moſis diſcipuli ſumus.

29 Nos ſcimus Deum eſſe loquutum Moſi: his autem unde ſit neſcimus.

30 Reſpondit ille, & dixit eis, At enim iſtud mirum eſt, quòd vos neſciatis unde ſit, & *tamen* aperuit meos oculos.

31 Scimus autem quod Deus peccatores non audiat: ſed ſiquis Dei cultor eſt, & facit quod ille vult, *ille* hunc audit.

32 Ab ſeculo non eſt auditum aliquem aperuiſſe oculos ejus qui cæcus natus fuerit.

33 Niſi eſſet hic à Deo, non poſſet *tale* quicquam facere.

34 Reſponderunt & dixerunt ei, Tu in peccatis natus es totus, & tu doces nos? Et ejecerunt eum foras.

35 Audivit Jeſus eum ejectum foras; & eum nactus dixit ei, Tune credis in Filium Dei?

36 Reſpondit ille, & dixit, Quis eſt, Domine, ut credam in eum?

37 Dixit autem ei Jeſus, Et vidiſti eum, & is eſt qui loquitur tecum.

38 At ille ait, Credo, Domine. Et adoravit eum.

39 Et dixit Jeſus, Ad judicium *exercendum* ego in hunc mundum veni: ut qui non vident, videant, & qui vident, cæci fiant.

40 Audierunt autem hæc quidam ex Phariſæis qui cum ipſo erant, & dixerunt ei, Num & nos cæci ſumus?

41 Dixit eis Jeſus, Si cæci eſſetis, non haberetis peccatum: nunc verò dicitis, videmus: itaque peccatum veſtrum manet.

CAP. X.

Chriſtus diſtinguens verum paſtorem à mercenario, & ovium naturam deſcribens, conciliat ſibi à Judæis odium & calumnias.

AMEN, amen, dico vobis, qui non ingreditur per oſtium in caulam ovium, ſed aſcendit aliunde, ille fur eſt & latro.

2 Qui verò ingreditur per oſtium, paſtor eſt ovium.

3 Huic aperit janitor, & oves vocem ejus audiunt: ſuas oves vocat

vocat nominatim, & educit eas.

4 Quumque suas oves emiserit, antegreditur eas: & oves eum sequuntur, quia noverunt vocem ejus.

5 Alienum autem nequaquam sequentur, sed fugient ab eo, quia non nôrunt vocem alienorum.

6 Hanc similitudinem dixit eis Jesus. Illi verò non cognoverunt quænam illa essent quæ loquebatur eis.

7 Jesus ergo rursum nixit eis, Amen, amen, dico vobis, ego sum ostium illud ovium.

8 Quotquot ante me venerunt, fures sunt & latrones: sed oves non auscultârunt eos.

9 Ego sum illud ostium: per me siquis introierit, servabitur; & ingredietur, & egredietur, & pascua inveniet.

10 Fur non venit nisi ut furetur; & mactet ac perdat *oves*: ego veni ut vitam habeant, & abundent.

11 Ego sum pastor ille bonus: bonus pastor animam suam deponit pro ovibus.

12 Mercenarius autem & qui non est pastor, cujus non sunt oves propriæ, spectans lupum venientem, relinquit oves, & fugit: lupus autem eas rapit, & dispergit ovile:

13 Mercenarius autem fugit quia mercenarius est, & non est illi cura ovium.

14 Ego sum pastor ille bonus, & agnosco meas, & agnoscor à meis.

15 Prout novit me Pater, *ita* & ego novi Patrem: & animam meam depono pro ovibus.

16 Alias etiam oves habeo, quæ non sunt ex hâc caulâ: illas quoque oportet me adducere; nam vocem meam audient: fietque unus grex, & unus pastor.

17 Propterea Pater me diligit, quia ego depono animam meam ut eam rursus assumam.

18 Nemo tollit eam à me, sed ego depono eam per meipsum: auctoritatem habeo deponendi eam, & auctoritatem habeo rursus eam assumendi. Hoc præceptum accepi à Patre meo.

19 Dissidium igitur rursum ortum est inter Judæos propter istos sermones.

20 Dicebant autem multi eorum, Dæmonium habet, & insanit: quid eum auditis?

21 Alii dicebant, Hæc verba non sunt dæmoniaci: num dæmonium potest cæcorum oculos aperire?

22 Facta sunt autem encænia Hierosolymis, & hiems erat.

23 Et ambulabat Jesus in templo in porticu Solomonis.

24 Cinxerunt igitur eum Judæi & dixerunt ei, Quousque animam nostram suspendis? Si tu es Christus ille, dic nobis apertè.

25 Respondit eis Jesus, Dixi vobis, nec creditis: opera quæ ego facio in nomine Patris mei, hæc testantur de me.

26 Sed vos non creditis, non enim estis ex ovibus illis meis, sicut dixi vobis.

27 Oves illæ meæ vocem meam audiunt, & ego eos agnosco, & sequuntur me.

28 Et ego vitam æternam do eis, nec peribunt in æternùm, neque rapiet eas quisquam è manu meâ.

29 Pater ille meus, qui mihi dedit eas, major omnibus est: neque quisquam potest eas eripere è manu Patris mei.

30 Ego & Pater unum sumus.

31 Sustulerunt ergo rursum lapides Judæi, ut eum lapidarent.

32 Re-

32 Respondit eis Jesus, Multa bona opera ostendi vobis ex Patre meo: propter quod illorum operum me lapidatis?

33 Responderunt ei Judæi, dicentes, Ob bonum opus non lapidamus te, sed ob blasphemiam, id est, quia tu, homo quum sis, facis teipsum Deum.

34 Respondit eis Jesus, Nonne scriptum est in lege vestrâ, Ego dixi dii estis?

35 Si illos dixit deos, ad quos sermo Dei factus est, & non potest solvi Scriptura;

36 *Me*ne, quem Pater sanctificavit & misit in mundum, vos dicitis blasphemare, quia dixi, Filius Dei sum?

37 Si non facio opera Patris mei, nolite credere mihi:

38 Sin verò *illa* facio, etiamsi mihi non credatis, operibus *tamen* credite; ut cognoscatis & credatis Patrem in me esse, & me in eo.

39 Rursus ergo studebant eum prehendere: sed exivit ex eorum manu.

40 Abiitque rursus ad trajectum Jordanis, in eum locum ubi primùm fuerat Joannes, quum baptizaret, mansitque illic.

41 Multi autem videbant ad eum, & dicebant, Joannes quidem signum nullum edidit: quæcunque autem de isto dixit, vera erant.

42 Et multi illic crediderunt in eum.

CAP. XI.

Lazarus mortuus resuscitatur. Christus concionatur. Caiaphas inscius vaticinatur.

ERAT autem infirmus quidam, *nomine* Lazarus, à Bethaniâ, ex vico Mariæ & Marthæ sororis ipsius.

2 (Maria autem ea erat quæ unxit Dominum unguento, & extersit pedes ejus capillis suis; cujus frater Lazarus infirmus erat).

3 Miserunt ergo sorores ejus ad ipsum dicentes, Domine, ecce, *is* quem amas est infirmus.

4 Jesus autem, *hoc* audito, dixit, Hæc infirmitas non est *immissa* ad mortem, sed pro Dei glorià, ut per eum *morbum* glorificetur Filius Dei.

5 Diligebat autem Jesus Martham, & sororem ejus, & Lazarum.

6 Ut ergo audivit *illum* ægrotare, tum quidem mansit duos dies in eo loco ubi erat.

7 Deinde postea dixit discipulis, Eamus in Judæam rursus

8 Dicunt ei discipuli, Rabbi, modò studebant te Judæi lapidare, & rursum illuc abis?

9 Respondit Jesus, Nonne duodecim sunt horæ diei? si quis ambulet interdiu, non impingit, quia lucem hujus mundi cernit:

10 Si quis autem ambulet nocte, impingit, quia lux ei non adest.

11 Hæc ait; & postea dixit eis, Lazarus amicus ille noster dormit: sed proficiscor ut à somno excitem eum.

12 Dixerunt ergo discipuli ejus, Domine, si dormit, servabitur.

13 Hoc autem dixerat Jesus de ipsius morte: at illi putârunt eum de dormitione somni dicere.

14 Tunc ergo Jesus dixit eis apertè, Lazarus mortuus est;

15 Et gaudeo propter vos (ut credatis) me illic non fuisse: sed eamus ad eum.

16 Dixit autem Thomas, qui dicitur Didymus, condiscipulis, Eamus & nos, ut moriamur cum eo.

17 Venit ergo Jesus, & invenit eum quartum jam diem in monumento agere.

18 Erat autem Bethania prope Hiero-

Hieroſolymam ferè ſtadiis quindecim.

19 Multique ex Judæis venerant ad Martham & Mariam, & eas quæ cum ipſis erant, ut conſolarentur eas de fratre ſuo.

20 Martha ergo ut audivit Jeſum venire, occurrit ei: Maria verò domi ſedebat.

21 Dixit autem Martha Jeſu, Domine, ſi fuiſſes hìc, frater meus non fuiſſet mortuus:

22 Sed & nunc ſcio fore ut quæcunque petieris à Deo, det tibi.

23 Dicit ei Jeſus, Reſurget frater tuus.

24 Dicit ei Martha, Scio reſurrecturum in reſurrectione ultimo illo die.

25 Dicit ei Jeſus, Ego ſum reſurrectio & vita: qui credit in me, etiamſi mortuus fuerit, vivet:

26 Et quiſquis vivit, & credit in me, non morietur in æternùm. Credis hoc?

27 At illi, Etiam, Domine, ego te credo eſſe Chriſtum illum Filium illum Dei, qui in mundum venturus erat.

28 Et quum hæc dixiſſet, abiit, & clam vocavit Mariam ſororem ſuam, dicens, Magiſter adeſt, & te vocat.

29 Illa ut audivit, ſurgit citò, & venit ad eum.

30 (Nondum autem venerat Jeſus in vicum; ſed erat in eo loco ubi occurrerat ei Martha).

31 Judæi ergo, qui domi erant cum eâ, & conſolabantur eam, quum vidiſſent Mariam citò ſurrexiſſe, & exiiſſe, ſequuti ſunt eam, dicentes, Certè abiit ad monumentum, ut illic fleat.

32 Maria verò quum veniſſet eò ubi erat Jeſus, viſo eo, accidit ad ejus pedes, dicens ei, Domine, ſi fuiſſes hìc, non eſſet mortuus frater meus.

33 Jeſus autem ut videt eam flentem, & Judæos qui unà venerant cum eâ flentes, infremuit ſpiritu, & turbavit ſeipſum.

34 Et dixit, Ubi poſuiſtis eum? Dicunt ei, Domine, veni, & vide.

35 Lacrymatus eſt Jeſus.

36 Dixerunt ergo Judæi, Ecce quomodo amabat eum!

37 Quidam autem ex ipſis dixerunt, Non poterat hic, qui aperuit oculos cæci, facere ut & iſte non moreretur?

38 Jeſus ergo rurſum fremens apud ſemetipſum, venit ad monumentum: erat autem ſpelunca, & lapis erat ei impoſitus.

39 Ait Jeſus, Tollite lapidem. Dixit ei Martha, ſoror ejus qui mortuus fuerat, Domine, jam olet; quatuor enim dierum eſt.

40 Dicit ei Jeſus, Nonne dixi tibi, fore, ſi credideris, ut videas gloriam Dei?

41 Suſtulerunt ergo lapidem è *loco* ubi mortuus ille fuerat poſitus. Jeſus autem ſuſtulit ſurſum oculo, & dixit, Pater, gratias ago tibi quòd me audieris.

42 Egò verò ſciebam me ſemper à te audiri: ſed propter turbam circumſtantem *hoc* dixi, ut credant me à te miſſum eſſe.

43 Et quum hæc dixiſſet, clamavit voce magnâ, Lazare, adeſdum foras.

44 Tum qui fuerat mortuus, prodiit pedes & manus vinctus faſciis, vultus autem ejus ſudario erat obvinctus. Dicit eis Jeſus, Solvite eum, & ſinite abire.

45 Multi ergo ex Judæis, qui venerunt ad Mariam, & ſpectârant quæ fecerat Jeſus, crediderunt in eum.

46 Quidam autem ex iis abierunt ad Phariſæos, & dixerunt eis quæ fecerat Jeſus.

47 Co-

47 Coëgerunt ergo primarii ſacerdotes & Phariſæi concilium, & dicebant, Quid agemus? nam hic homo multa ſigna edit.

48 Si omittamus eum ita, omnes ei credent: venientque Romani, & delebunt tum locum noſtrum, tum gentem.

49 Unus autem ex ipſis, Caiaphas, pontifex maximus anni illius, dixit eis, Vos nihil ſcitis:

50 Nec cogitatis conducere nobis, ut unus homo moriatur pro populo, & totâ gens non pereat.

51 Hoc autem ex ſemetipſo non dixit; ſed quum eſſet pontifex maximus anni illius, prophetavit fore ut Jeſus pro gente moreretur:

52 Nec tantum pro eâ gente, ſed ut etiam filios Dei diſperſos congregaret in unum.

53 Ab illo ergo die conſultabant unà ut interimerent eum.

54 Jeſus ergo palam ampliùs non ambulabat inter Judæos: ſed abiit illinc in regionem quæ eſt prope deſertum, in urbem quæ dicitur Ephraim; & illic commorabatur cum diſcipulis ſuis.

55 Prope autem erat paſcha Judæorum: & aſcenderunt multi Hieroſolymam ex illâ regione ante paſcha ut purificarent ſe.

56 Quærebant ergo Jeſum, & loquebantur alii cum aliis in templo ſtantes: Quid videtur vobis? an venturus non eſt ad feſtum?

57 Dederant autem primarii ſacerdotes & Phariſæi præceptum, ut ſi quis nôſſet ubi eſſet, indicare, ut prehenderent eum.

CAP. XII.

Chriſtus à Mariâ ungitur. Hieroſolymam ingreditur, & triſtatur.

JESUS ergo ſex ante paſcha diebus venit in Bethaniam, ubi erat Lazarus ille qui fuerat mortuus, quem ſuſcitaverat ex mortuis.

2 Fecerunt igitur ei cœnam illic, & Martha miniſtrabat: Lazarus autem unus erat ex iis qui ſimul diſcumbebant cum eo.

3 Maria verò, acceptâ librâ unguenti nardi liquidæ multi pretii, unxit pedes Jeſu, & exterſit pedes ejus capillis ſuis: domus autem impleta eſt odore unguenti.

4 Dixit ergo quidam ex diſcipulis ejus, *nempe* Judas Simonis *filius*, Iſcariotes, qui erat eum proditurus,

5 Quare hoc unguentum non veniit trecentis denariis, & datum eſt pauperibus?

6 Dixit autem hoc, non quòd pauperum ipſi cura eſſet, ſed quia fur erat, & marſupium habebat, & ea quæ immittebantur portabat.

7 Dixit ergo Jeſus, Omitte eam, in diem funerationis meæ aſſervavit iſtud.

8 Pauperes enim ſemper habebitis vobiſcum, me verò non ſemper habebitis.

9 Cognovit ergo turba multa ex Judæis eum illic eſſe: & venerunt, non propter Jeſu tantum, ſed etiam ut Lazarum viderent, quem excitârat à mortuis.

10 Conſultarunt autem primari ſacerdotes, ut Lazarum etiam interimerent:

11 Quia multi ex Judæis propter eum abibant, & credebant in Jeſum.

12 Poſtero die turba multa, quæ venerat ad diem feſtum, quum audiſſent Jeſum venire Hieroſolymam,

13 Acceperunt ramos palmarum, & prodierunt ei obviam, & clamabant, Hoſanna, benedictus qui venit in nomine Domini, Rex ille Iſraëlis.

14 Nactus

14 Nactus autem Jesus asellum, insedit ei, sicut scriptum est,

15 Ne metue, filia Sionis, ecce Rex ille tuus venit insidens pullo asinæ.

16 Hæc autem non cognoverunt discipuli ejus primò: sed quum glorificatus esset Jesus, tunc recordati sunt hæc esse scripta de eo, & sese hæc illi præstitisse.

17 Testabatur verò turba quæ erat cum eo, quòd Lazarum vocâsset è monumento, & suscitasset eum ex mortuis.

18 Propterea etiam occurrit ei turba, quia audierat eum edidisse hoc signum.

19 Pharisæi ergo dixerunt inter se, Videtisne nos nihil proficere? ecce mundus eum sequutus est.

20 Erant autem quidam Græci ex iis qui ascendunt ut adorent in festo.

21 Isti ergo venerunt ad Philippum, qui *erat* à Bethsaidâ, *urbe* Galilææ, & rogârunt eum, dicentes, Domine, vellemus Jesum videre.

22 Venit Philippus, & dicit Andreæ: Andreas rursum & Philippus dicunt Jesu.

23 Jesus autem respondit eis, dicens, Venit hora illa glorificandi Filii hominis.

24 Amen, amen, dico vobis, nisi granum frumenti ceciderit in terram, & mortuum fuerit, ipsum solum manet: si verò mortuum fuerit, multum fructum adfert.

25 Qui amat animam suam, perdet eam: & qui odit animam suam in hoc mundo, in vitam æternam custodiet eam.

26 Si quis mihi ministrat, me sequatur; & ubi ego fuero, illic & minister meus erit; &, si quis mihi ministraverit, honorabit eum Pater.

27 Nunc anima mea turbata est: & quid dicam? Pater, libera me ab hâc horâ, sed propterea veni in horam hanc.

28 Pater, glorifica nomen tuum. Venit ergo vox è cœlo, *dicens*, Et glorificavi, & rursus glorificabo.

29 Turba ergo, quæ adstabat & audierat, dicebat tonitru esse factum. Alii dicebant, Angelus ei loquutus est.

30 Respondit Jesus, & dixit, Non propter me hæc vox extitit, sed propter vos.

31 Nunc judicium adest mundi hujus: nunc princeps ille mundi hujus ejicietur foras.

32 Et ego, si sublatus fuero à terrâ, omnes traham ad meipsum.

33 (Hoc autem dicebat, significans quâ morte futurum erat ut moreretur.)

34 Respondit ei turba, Nos audivimus ex lege, Christum manere in æternùm: quomodo igitur tu dicis, oportere tolli Filium hominis? quis est iste Filius hominis?

35 Dixit igitur eis Jesus, Adhuc parvo tempore lux vobiscum est: ambulate dum lucem habetis, ne vos tenebræ deprehendant: nam qui ambulat in tenebris nescit quò vadat.

36 Dum lucem habetis, credite in lucem, ut filii lucis fiatis. Hæc loquutus est Jesus: &, quum abiisset, occultavit se ab eis.

37 Quum autem tot signa coram eis edidisset, non credebant in eum:

38 Ut sermo Esaiæ prophetæ impleretur, qui dixit, Domine, quis credidit sermoni nostro, & brachium Domini cui detectum est?

39 Propterea non poterant credere, quia iterum dixit Esaias,

40 Ex-

40 Excæcavit oculos eorum, & obduravit corda eorum: ne videant oculis, & sint intelligentes corde, & sese convertant, & sanem eos.

41 Hæc dixit Esaias, quando vidit gloriam ejus, & loquutus est de eo.

42 Veruntamen etiam ex primoribus multi crediderunt in eum: sed propter Pharisæos *hoc* non profitebantur, ne synagogâ moverentur.

43 Dilexerunt enim gloriam hominum potius quam gloriam Dei.

44 Jesus autem clamavit, & dixit, Qui credit in me, non credit in me sed in eum qui misit me.

45 Et qui conspicit me, conspicit eum qui misit me.

46 Ego lux in mundum veni, ut quisquis credit in me, in tenebris non maneat.

47 Si quis autem audierit verba mea, & non crediderit, ego non damno ipsum: non enim veni ut damnem mundum, sed ut servem mundum.

48 Qui aspernatur me, nec recipit verba mea, habet qui condemnet ipsum: sermo quem loquutus sum, ille damnabit eum ultimo illo die.

49 Quia ego ex meipso non sum loquutus: sed qui misit me Pater, ipse mihi præcepit quid dicam, & quid loquar.

50 Et scio præceptum ejus vitam æternam esse. Quæ igitur ego loquor, prout dixit mihi Pater, ita loquor.

CAP. XIII.

Christus lavat pedes apostolorum; notat proditorem; prædicit lapsum Petri.

ANTE festum autem diem paschæ, sciens Jesus venisse horam illam digrediendi ex hoc mundo ad Patrem, quum dilexisset suos illos qui erant in mundo, usque ad finem dilexit eos.

2 Et cœnâ peractâ (quum diabolus jam immisisset in cor Judæ, *filii* Simonis, Iscariotæ, ut proderet eum),

3 Sciens Jesus Patrem omnia dedisse sibi in manus, & se à Deo prodiisse, & ad Deum abire,

4 Surgit à cœna, & deponit pallium; acceptoque linteo, præcinxit se.

5 Deinde, immisit aquam in pelvim, & cœpit lavare pedes discipulorum, & extergere linteo quo erat præcinctus.

6 Venit ergo ad Simonem Petrum: qui dixit ei, Domine, tu mihi lavas pedes?

7 Respondit Jesus, & dixit ei, Quod ego facio, tu nescis nunc, cognosces autem postea.

8 Dicit ei Petrus, non lavabis meos pedes in æternum. Respondit ei Jesus, Nisi lavero te, nihil mecum habebis commune.

9 Dicit ei Simon Petrus, Domine, non solùm pedes meos, sed etiam manus & caput.

10 Dicit ei Jesus, Ei qui lotus est, non opus est nisi ut pedes lavet, sed est mundus totus: & vos mundi estis, sed non omnes.

11 Norat enim eum à quo prodebatur: propterea dixit, Non omnes estis mundi.

12 Postquam ergo lavisset pedes eorum, & pallium suum recepisset, rursum recubuit, & dixit eis, Nostisne quid fecerim vobis?

13 Vos me vocantes, *dicitis*, Magister ac Domine; & bene dicitis: sum enim.

14 Itaque si ego lavi pedes vestros dominus & præceptor, vos quoque debetis alius alius pedes lavare.

15 Exemplum enim præbui vobis,

bis, ut, prout ego feci vobis, *ita* & vobis faciatis.

16 Amen, amen, dico vobis, Servus non eſt major domino ſuo, neque legatus major eo à quo miſſus eſt.

17 Si hæc noveritis, beati eritis ſi ea faceritis.

18 Non de omnibus vobis loquor: ego ſcio quos elegerim: ſed *oportet* impleatur Scriptura, Qui edit mecum panem, ſuſtulit adverſum me calcem ſuum.

19 Jam nunc dico vobis priuſquam fiat, ut quum factum fuerit credatis me *eum* eſſe.

20 Amen, amen, dico vobis, quando aliquem miſero, quiſquis *eum* recipit, me recipit; qui verò me recipit, recipit eum qui me miſit.

21 Quum hæc dixiſſet Jeſus, turbatus eſt ſpiritu; & teſtatus eſt, dixitque, Amen, amen, dico vobis, unus ex vobis prodet me.

22 Diſcipuli ergo aſpiciebant alii ad alios, incerti de quo diceret.

23 Erat autem quidam ex diſcipulis Jeſu recumbens in ſinu ipſis, *nimirum*, is quem diligebat Jeſus.

24 Innuit ergo huic Simon Petrus, *ut* percontaretur quiſnam eſſet de quo diceret.

25 Ille verò, quum ſeſe inclinâſſet in pectus Jeſu, dicit ei, Domine, quis eſt?

26 Reſpondit Jeſus, Ille eſt cui ego intinctam offulam dedero. Et, quum intinxiſſet offulam, dedit Judæ, *filio* Simonis Iſcariotæ.

27 Et, poſt *ſumptam* offulam, tunc ingreſſus eſt in illum Satanas. Dicit igitur ei Jeſus, Quod facies, mox facito.

28 Hoc autem nemo accumbentium intelligebat quorſum ei dixiſſet.

29 Quidam enim putabant, quoniam marſupium habebat Judas, Jeſum ei dixiſſe, Eme quibus opus eſt nobis ad feſtum: aut egenis ut aliquid daret.

30 Ille igitur, acceptâ offulâ, ſtatim exivit: erat autem nox.

31 Quum ergò exiviſſet, dicit Jeſus, Nunc glorificatus eſt Filius hominis, & Deus glorificatus in eo.

32 *Quòd* ſi Deus glorificatus eſt in eo, Deus quoque glorificabit eum in ſeſe, & ſtatim glorificabit eum.

33 Filioli, adhuc pauliſper vobiſcum ſum. Quæretis me: ſed ſicut dixi Judæis, Quò ego vado, vos non poteſtis venire; *ita* & vobis nunc dico.

34 Præceptum novum do vobis, Ut alii alios diligatis: ſicut, *inquam*, dilexi vos, ut vos etiam diligatis alii alios.

35 Ex hoc omnes cognoſcent vos eſſe diſcipulos meos, ſi charitatem habueritis alii in alios.

36 Dicit ei Simon Petrus, Domine, quò abis? Reſpondit ei Jeſus, Quo abeo non potes me nunc ſequi: poſtea verò ſequeris me.

37 Dicit ei Petrus, Domine, quare non poſſem te ſequi nunc? animam meam pro te deponam.

38 Reſpondit ei Jeſus, Animam tuam pro me depones? Amen, amen, dico tibi, non emittet vocem gallus, donec ter me abnegaveris.

CAP. XIV.

Chriſtus via, vita, veritas: promittit Spiritum Sanctum, ejuſque officium deſcribit.

NE turbetur cor veſtrum: creditis in Deum; etiam in me credite.

2 In domo Patris mei habitationes multæ ſunt; alioqui dixiſſem vobis,

3 Pro

3 Proficiſcor paraturus vobis locum: & quum profectus fuero, & paravero vobis locum, rurſum veniam, & aſſumam vos ad meipſum; ut ubi ero ego, & vos ſitis.

4 Et quò ego abeam ſcitis; & viam ſcitis.

5 Dicit ei Thomas, Domine, neſcimus quò abeas: quomodo igitur poſſumus viam ſcire?

6 Dicit ei Jeſus, Ego ſum via illa, & illa veritas, & vita illa: nemo venit ad Patrem niſi per me.

7 Si nôſſetis me, Patrem etiam meum nôſſetis: & jam nunc nôſtis eum, & vidiſtis eum.

8 Dicit ei Philippus, Domine, oſtende nobis Patrem, & ſufficit nobis.

9 Dicit ei Jeſus, Tantum temporis vobiſcum ſum, & non nôſtis me, Philippe! qui vidit me, vidit Patrem: quomodo igitur tu dicis, Oſtende nobis Patrem.

10 Non credis me in Patre, & Patrem in me eſſe? Verba quæ ego loquor vobis, à meipſo non loquor: ſed Pater qui in me manet, ipſe facit opera.

11 Credite mihi, me in Patre, & Patrem in me *eſſe*; ſin minùs, propter ipſa opera credite mihi.

12 Amen, amen, dico vobis, qui credit in me, opera quæ ego facio, & ipſe faciet, & majora illis faciet: nam ego ad Patrem meum proficiſcor.

13 Et quicquid petieritis in nomine meo, hoc faciam: ut glorificetur Pater in Filio.

14 Si quid petieritis in nomine meo, ego faciam.

15 Si diligitis me, præcepta mea ſervate.

16 Ego verò rogabo Patrem, & alium advocatum dabit vobis, ut maneat vobiſcum in æternum;

17 *Nempe*, Spiritum illum veritatis, quem mundus non poteſt recipere, quia non conſpicit eum, nec novit eum; vos autem nôſtis eum, quia apud vos manet, & in vobis erit.

18 Non relinquam vos orbos; redeo ad vos.

19 Adhuc paululum, & mundus me non ampliùs conſpiciet: vos autem conſpicietis me: quia ego vivo, vos etiam vivetis.

20 In illo die vos cognoſcetis me eſſe in Patre meo, & vos in me, & me in vobis.

21 Qui tenet præcepta mea, & obſervat illa, is eſt qui diligit me, qui autem diligit me, diligetur à Patre meo; & ego diligam eum, & ei conſpiciendum exhibebo meipſum.

22 Dicit ei Judas, non *ille* Iſcariotes, Domine, quid eſt curte ſis nobis conſpiciendum exhibiturus, & non mundo?

23 Reſpondit Jeſus, & dixit ei, Si quis diligit me, ſermonem meum obſervabit, & Pater meus diliget eum, & ad eum veniemus, & apud eum habitabimus.

24 Qui non diligit me, ſermones meos non obſervat; & ſermo quem auditis non eſt meus, ſed ejus, qui miſit me, *nempe* Patris.

25 Hæc loquutus ſum vobis apud vos manens.

26 Advocatus autem ille, *id eſt*, Spiritus Sanctus, quem mittit Pater in nomine meo, ille vos docebit omnia, & ſuggeret vobis omnia quæ dixi vobis.

27 Pacem relinquo vobis, pacem illam meam do vobis: non prout mundus dat, ego do vobis. Ne turbetur cor veſtrum, neque formidato.

28 Audiviſtis me dixiſſe vobis, Abeo, & redeo ad vos. Si diligeretis me, gauderetis, utique quòd

dixerim, Proficiſcor ad Patrem; nam Pater major me eſt.

29 Et nunc dixi vobis, priuſquam fiat; ut quum factum fuerit, credatis.

30 Non loquar ampliùs multa vobiſcum: venit enim princeps mundi hujus, ſed in me non habet quicquam.

31 Sed ut nôrit mundus Patrem à me diligi, ut prout præcepit mihi Pater, ita faciam. Surgite, abeamus hinc.

CAP. XV.

Chriſtus vitis & palmitum ſimilitudine oſtendit quomodo diſcipuli fructum ferre poſſint; & ad dilectionem & patientiam ſuo exemplo eos hortatur.

EGO ſum vitis illa vera, & Pater meus eſt agricola ille.

2 Omnem palmitem in me non ferentem fructum tollit; & omnem qui fert fructum purgat, ut plus fructûs adferat.

3 Jam vos puri eſtis propter ſermonem quem loquutus ſum vobis.

4 Manete in me, & ego in vobis *manebo:* ſicut palmes non poteſt ferre fructum à ſemetipſo, *id eſt,* niſi manſerit in vite; ita nec vos niſi in me manſeritis.

5 Ego ſum vitis, vos palmites: is qui manet in me, & in quo ego *maneo,* hic fert fructum multum; nam ſeorſum à me nihil poteſtis facere.

6 Niſi quis in me manſerit, abjectus extra *vineam* ſtatim ut palmes arefcet: deinde congregantur iſti *palmites,* & in ignem abjiciuntur, & ardent.

7 Si manſeritis in me, & verba mea in vobis manſerint, quicquid volueritis, petite, & fiet vobis.

8 In hâc re glorificatus fuerit Pater meus, ut fructum multum adferatis; & eritis mei diſcipuli.

9 Prout dilexit me Pater, *ita* & ego dilexi vos: manete in illâ meâ charitate.

10 Si præcepta mea obſervaveritis, manebitis in charitate meâ; ſicut ergo Patris mei præcepta ſervavi, & maneo in ejus charitate.

11 Hæc loquutus ſum vobis, ut gaudium illud meum in vobis maneat, & gaudium veſtrum impletur.

12 Hoc eſt mandatum illud meum, ut diligatis alii alios, prout dilexi vos.

13 Majorem charitatem nullus habet quàm iſtam, ut quiſquam animam ſuam deponat pro amicis ſuis.

14 Vos amici mei eritis, ſi feceritis quæcunque ego præcipio vobis.

15 Non ampliùs dicam vos ſervos, quia ſervus neſcit quid faciat dominus ipſius: vos autem dixi amicos, quia omnia quæcunque audivi à Patre meo, nota feci vobis.

16 Non vos me elegiſtis, ſed ego elegi vos, & conſtitui vos ut abeuntes fructum feratis, & fructus veſter maneat; ut quicquid petieritis à Patre, in nomine meo, det vobis.

17 Hæc præcipio vobis, ut diligatis alii alios.

18 Si mundus vos odit, ſcitote me priuſquàm vos illis odio habitum.

19 Si ex mundo eſſetis, mundus quod ſuum eſt amaret; quia verò ex mundo non eſtis, ſed ego elegi vos ex mundo, propterea odit vos mundus.

20 Mementote ſermonis illius quem ego dixi vobis, Non eſt ſervus major domino ſuo; ſi me perſecuti ſunt, & vos perſequentur

quentur: si sermonem meum observaverunt, & vestrum observabunt.

21 Sed hæc omnia facient vobis propter nomen meum, quia non noverunt eum qui misit me.

22 Si non venissem & loquutus essem eis, peccatum non haberent; nunc autem non habent quod prætexant peccato suo.

23 Qui me odit, *is* etiam Patrem meum odit.

24 Si opera non feciſſem inter eos quæ nemo alius fecit, peccatum non haberent; nunc autem & viderunt, & oderunt tum me, tum Patrem meum.

25 Sed *oportet* ut impleatur sermo qui in lege ipsorum scriptus est, Oderunt me immeritò.

26 Quum autem venerit Advocatus ille, quem ego mittam vobis à Patre, Spiritus, *inquam*, ille veritatis, qui à Patre emanat, ille testabitur de me.

27 Sed & vos testabimini, quoniam à principio mecum estis.

CAP. XVI.

Christus discipulis crucem prædicit, Consolatorem promittens, ejusque Officium describens: angustias suorum mulieri parturienti comparat.

HÆC loquutus sum vobis, ut ne offendamini.

2 Movebunt vos synagogis; imo veniet tempus, quum quisquis vos interemerit, putet *se* cultum præstare Deo.

3 Et hæc facient vobis, qui non noverunt Patrem, neque me.

4 Sed hæc loquutus sum vobis, ut ubi venerit hora illa, meminerit is eorum, *nempe*, quòd ego *hæc* dixerim vobis; hæc autem vobis à principio non dixi, quia vobiscum eram.

5 Nunc autem abeo ad eum qui misit me, et nemo ex vobis interrogat me, *dicens*, Quò abis?

6 Sed quia hæc loquutus sum vobis, tristitia implevit cor vestrum.

7 Sed ego veritatem dico vobis, confert vobis ut ego abeam; nisi enim abiero, Advocatus ille non veniet ad vos; sin autem profectus fuero, mittam eum ad vos.

8 Et quum venerit ille, arguet mundum de peccato, & de justitiâ, & de judicio.

9 De peccato quidem, eò quòd non credunt in me.

10 De justitiâ verò, eò quòd ad Patrem abeam, & ampliùs non conspicietis me.

11 De judicio autem, eò quòd princeps hujus mundi condemnatus sit.

12 Adhuc multa habeo quæ vobis dicam; sed nunc non potestis portare.

13 Quum autem venerit ille, *id est*, Spiritus ille veritatis, dux vitæ vobis erit in omnem veritatem; non enim loquetur à semetipso, sed quæcunque audierit loquetur, & quæ ventura sunt renunciabit vobis.

14 Ille me glorificabit; quia de meo accipiet & renunciabit vobis.

15 Omnia quæ habet Pater, mea sunt; propterea dixi illum de meo accepturum, & renunciaturum vobis.

16 Paulisper, & non conspicietis me; & rursum paulisper, & videbitis me, quia ego vado ad Patrem.

17 Dixerunt ergo *quidam* ex discipulis ejus alii ad alios, Quid est hoc quod dicit nobis, Paulisper, & non conspicietis me, & rursus, Paulisper, & videbitis me, &, Quia ego vado ad Patrem?

18 Dicebant ergo, Quid illud est quod dicit, Paulisper? nescimus, quod loquitur.

19 Cognovit autem Jesus eos velle ipsum interrogare, & dixit eis, De hoc quæretis inter vos, quod dixi, Paulisper, & non conspicietis me, & iterum, Paulisper, & videbitis me?

20 Amen, amen, dico vobis, flebitis vos, & lamentabimini, mundus autem gaudebit; vos vero tristes eritis, sed tristitia vestra evadet in gaudium.

21 Mulier quum parit, dolorem habet, quoniam advenit hora ejus; postquam autem peperit puerulum, jam non meminit afflictionis, propter gaudium quod homo sit natus in mundum.

22 Et vos igitur nunc quidem tristitiâ tenemini; sed rursum videbo vos, & gaudebit cor vestrum, & gaudium vestrum nemo tollet à vobis.

23 Et illo die me non interrogabitis quicquam. Amen, amen, dico vobis, quæcunque petieritis à Patre in nomine meo, dabit vobis.

24 Usque adhuc non petiistis quicquam in nomine meo: petite, & accipietis, ut gaudium vestrum sit plenum.

25 Hæc loquutus sum vobis per similitudine; venit tempus quum non ampliùs per similitudines loquar vobis, sed apertè de Patre meo nuncium afferam vobis.

26 Illo die in nomine meo petetis; & non dico vobis me rogaturum Patrem pro vobis:

27 Ipse enim Pater amat vos, quia vos me amâstis, & credidistis me à Deo prodisse.

28 Prodii à Patre, & veni in mundum, iterum relinquo mundum, & proficiscor ad Patrem.

29 Dicunt ei discipuli ejus, Ecce, nunc apertè loqueris, nec similitudinem ullam dicis.

30 Nunc scimus te scire omnia, nec opus esse tibi ut quis te interroget: per hoc credimus te à Deo prodisse.

31 Respondit eis Jesus, Nunc creditis?

32 Ecce veniet tempus, & jam venit, quum dispergemini unusquisque ad sua, meque solum relinquetis: sed non sum solus: nam Pater mecum est.

33 Hæc loquutus sum vobis ut in me pacem habeatis, in mundo afflictionem habebitis; sed confidite, ego vici mundum.

CAP. XVII.

Christi ad Patrem precatio.

HÆC loquutus est Jesus, & sustulit oculos suos in cœlum, dixitque, Pater, venit hora illa; glorifica Filium tuum, ut & te Filius glorificet;

2 Sicut dedisti ei auctoritatem in omnem carnem, ut quotquot dedisti ei, det eis vitam æternam.

3 Hæc est autem vita æterna, ut te cognoscant *esse* illum solum verum Deum, & quem misisti Jesum Christum.

4 Ego te glorificavi in terrâ; opus consummavi, quod dedisti mihi ut facerem.

5 Nunc igitur glorifica me, tu Pater, apud temetipsum, à gloriâ quam habui apud te priusquam mundus esset.

6 Manifestum feci nomen tuum hominibus quos dedisti mihi *selectos* è mundo: tui erant, & mihi eos dedisti; & sermonem tuum servârunt.

7 Nunc noverunt omnia quæ dedisti mihi à te esse.

8 Quia verba quæ tradidisti mihi, tradidi eis; & ipsi receperunt, & verè nôrunt me à te prodiisse, & crediderunt me à te missum esse.

9 Ego

9 Ego pro eis rogo: non pro mundo rogo, ſed pro eis quos dediſti mihi, quia tui ſunt.

10 Et mea omnia tua ſunt, & tua mea ſunt: & glorificatus ſum in eis.

11 Et non ſum ampliùs in mundo, ſed iſti ſunt in mundo, & ego ad te venio. Pater ſancte, ſerva eos per nomen tuum quos dediſti mihi, ut ſint unum, prout & nos.

12 Quum eſſem cum eis in mundo, ego cuſtodiebam eos per nomen tuum; quos dediſti mihi ego cuſtodivi, & nemo ex iis periit, niſi filius ille perditionis; ut Scriptura impleretur.

13 Nunc autem ad te venio, & hæc loquor in mundo, ut habeant gaudium meum plenum apud ſe.

14 Ego tradidi eis ſermonem tuum, & mundus eos odio habuit, quia non ſunt ex mundo, prout & ego non ſum ex mundo.

15 Non rogo ut tollas eos è mundo, ſed ut eos ab impio illo conſerves.

16 Ex mundo non ſunt, prout ego non ſum ex mundo.

17 Sanctifica eos tuâ veritate; ſermo ille tuus veritas eſt.

18 Sicut me miſiſti in mundum, *ita* & ego miſi eos in mundum.

19 Et eorum causâ ego ſanctifico meipſum, ut ſint & ipſi ſanctificati in veritate.

20 Non tantùm autem pro iſtis rogo, ſed & pro iis qui per ſermonem eorum crediturî ſunt in me:

21 Ut omnes unum ſint, ſicut tu, Pater, in me, & ego in te, ut & ipſi in nobis unum ſint: ut credat mundus me à te miſſum eſſe.

22 Et ego gloriam quam dediſti mihi, dedi eis, ut ſint unum, ſicut & nos unum ſumus.

23 Ego in eis, & tu in me, ut ſint conſummati in unum, & ut cognoſcat mundus quòd tu me miſeris, & eos diligas, prout me dilexiſti.

24 Pater, quos dediſti mihi, velim ut ubi ſum ego, & illi ſint mecum; ut ſpectent gloriam illam meam quam dediſti mihi; quia dilexiſti me ante jactum mundi fundamentum.

25 Pater juſte, mundus te non novit: ego autem te novi, & hi noverunt me à te miſſum eſſe.

26 Et notum ipſis feci nomen tuum, & notum faciam; ut charitas, quâ dilexiſti me, ſit in eis, & ego in eis.

CAP. XVIII.

Chriſtus in horto capitur: à Petro abnegatur, & Pilato traditur.

HÆC quum dixiſſet Jeſus, *egreſſus* abiit cum diſcipulis ſuis trans torrentem Cedron, ubi erat hortus, in quem introivit ipſe & diſcipuli ejus.

2 Noverat autem eum locum etiam Judas qui prodebat eum, quia Jeſus frequenter cum diſcipulis ſuis illuc convenerat.

3 Judas ergo, quum accepiſſet cohortem, & à primariis ſacerdotibus ac Phariſæis miniſtros, venit illuc cum laternis & facibus & armis.

4 Jeſus itaque ſciens omnia quæ ventura erant in ſe, prodiens dixit eis, Quem quæritis?

5 Reſponderunt ei, Jeſum Nazarenum. Dicit Jeſus, Ego *is* ſum. Stabat autem cum eis etiam Judas qui prodebat eum.

6 Ut ergo dixit eis, Ego *is* ſum, abierunt retrorſum, & ceciderunt humi.

7 Iterum igitur rogavit eos, Quem quæritis? Illi autem dixerunt, Jeſum Nazarenum.

8 Re-

8 Respondit Jesus, Dixi vobis me eum esse ; ergo si me quæritis, sinite hos abire ;

9 Ut impleretur sermo quem dixerat, Ex iis quos dedisti mihi non perdidi quenquam.

10 Simon autem Petrus, quum gladium haberet, eduxit eum, & feriit servum pontificis maximi, & abscidit auriculam ejus dexteram ; erat autem nomen servi Malchus.

11 Dicit ergo Jesus Petro, Reconde gladium tuum in vaginam, annon bibam poculum quod dedit mihi Pater ?

12 Cohors igitur & tribunus & ministri Judæorum comprehenderunt Jesum, & vinxerunt eum;

13 Et adduxerunt primum ad Annam, erat enim socer Caiaphæ, qui erat pontifex maximus anni illius : is verò misit eum vinctum ad Caiapham pontificem maximum.

14 Erat autem Caiphas is qui consilium dederat Judæis, expedire ut unus homo moreretur pro populo.

15 Sequebatur autem Jesum Simon Petrus, & alius discipulus. Discipulus verò ille notus erat pontifici maximo, & simul introiit cum Jesu in aulam pontificis maximi.

16 Petrus autem stabat extra ad ostium. Exivit ergo discipulus ille alter, qui erat notus pontifici maximo, & loquutus est ostiariæ, & introduxit Petrum.

17 Dixit ergo Petro ancilla ostiaria, Nonne et tu ex discipulis es hominis istius ? Dicit ille, Non sum.

18 Adstabant autem servi & ministri, qui prunas congesserant, quia frigus erat, & sese calefaciebant ; erat verò cum eis etiam Petrus adstans, & sese calefaciens.

19 Pontifex maximus ergo interrogavit Jesum de discipulis ejus, & doctrinâ ipsius.

20 Respondit ei Jesus, Ego palam loquutus sum mundo : ego semper docui in synagogâ, & in templo, quò undiquè Judæi conveniunt, & in occulto loquutus sum nihil.

21 Quid me interrogas ? interroga eos qui audierunt quid sim ipsis loquutus ; ecce, hi sciunt quæ dixerim ego.

22 Hæc autem quum ipse dixisset, unus ex ministris qui astabat, bacillo cecidit Jesum, dicens, Itane respondes pontifici maximo ?

23 Respondit ei Jesus, si malè loquutus sum, testificare de malo ; sin benè, cur me cædis ?

24 Miserat igitur eum Annas vinctum ad Caiapham pontificem maximum.

25 Stabat autem Simon Petrus, & *sese* calefaciebat ; dixerunt igitur ei, Num & tu ex discipulis ejus es ? Negavit ille, & dixit, Non sum.

26 Dicit ei quidam ex servis pontificis maximi, cognatus ejus, cujus abscíderat Petrus auriculam, Nonne ego te vidi in horto cum eo ?

27 Rursus ergo negavit Petrus, & statim gallus vocem emisit.

28 Ducunt ergo Jesum à Caiaphâ in prætorium, erat autem mane ; & ipsi non introierunt in prætorium, ne polluerentur, sed ut ederent pascha.

29 Prodiit ergo Pilatus ad eos, & dixit, Quam accusationem adfertis adversus hominem istum ?

30 Responderunt & dixerunt ei, Nisi iste esset facinorosus, non tradidissemus eum tibi.

31 Dixit

31 Dicit ergo eis Pilatus: Accipite eum vos, & ſecundum legem veſtram condemnate eum. Itaque Judæi dixerunt ei, nobis non licet interimere quenquam.

32 Ut ſermo Jeſu impleretur, quem dixerat, ſignificans quâ morte futurum erat ut moreretur.

33 Regreſſus eſt ergo in prætorium Pilatus, & vocavit Jeſum, dixitque ei, Tune es rex ille Judæorum.

34 Reſpondit ei Jeſus, A teipſone tu hoc dicis, an alii dixerunt tibi de me?

35 Reſpondit Pilatus, Nunquid ego Judæus ſum? gens tua & primarii ſacerdotes tradiderunt te mihi: quid feciſti?

36 Reſpondit Jeſus, Regnum meum non eſt ex hoc mundo: ſi ex hoc mundo eſſet regnum meum, miniſtri mei certâſſent ne traderer Judæis: nunc autem regnum meum non eſt hinc.

37 Dixit ergo ei Pilatus, Ergo rex es tu? Reſpondit Jeſus, Tu dicis me regem eſſe: ego ad hoc genitus ſum, & ad hoc veni in mundum, ut dem teſtimonium veritati. Quiſquis eſt ex veritate audit vocem meam.

38 Dicit ei Pilatus, Quid eſt veritas? et, quum hoc dixiſſet, rurſum prodiit ad Judæos, & dixit eis, Ego nullum invenio crimen in eo.

39 Eſt autem vobis conſuetudo, ut unum dimittam vobis in paſchâ: vultiſne ergo dimittam vobi regnum illum Judæorum?

40 Clamitârunt autem rurſum omnes, dicentes, nequaquam illum, ſed Barabbam. Erat autem ille Barabbas latro.

CAP. XIX.

Hiſtoria paſſionis, mortis, & ſepulturæ, Chriſti.

TUNC ergo aſſumpſit Jeſum Pilatus, & flagellavit.

2 Et milites contexuerunt coronam è ſpinis, & impoſuerunt ipſius capiti, & pallio purpureo induerunt eum,

3 Et dicebant, Ave rex Judæorum: & bacillis eum cædebant.

4 Prodiit ergo rurſum Pilatus foras, & dixit eis, Ecce adduco vobis eum foras, ut noveritis me nullum in eo crimen invenire.

5 Prodiit ergo Jeſus foras, gerens ſpineam illam coronam, & purpureum illud pallium. Et dixit eis *Pilatus*, Ecce homo.

6 Quum autem intuiti eſſent eum primarii ſacerdotes & *eorum* miniſtri, clamitârunt, dicentes, Crucifige, crucifige. Dicit eis Pilatus, Accipite eum vos, & crucifigite; ego enim non invenio in eo crimen.

7 Reſponderunt ei Judæi, Nos legem habemus, & ſecundum legem noſtram debet mori, quia Filium Dei ſe fecit.

8 Quum ergo audiviſſet Pilatus hunc ſermonem, magis metuit.

9 Et rurſus ingreſſus eſt in prætorium, & dixit Jeſu, Unde es tu? Jeſus autem reſponſum ei non dedit.

10 Dicit ergo ei Pilatus, Mihi non loqueris? neſcis me poteſtatem habere crucifigendi te, & poteſtatem habere te dimittendi?

11 Reſpondit Jeſus, Non haberes poteſtatem adverſum me ullam, niſi *hoc* tibi datum eſſet ſupernè: propterea qui me tradidit tibi, majus peccatum habet.

12 Ex eo *tempore* ſtudebat Pilatus eum dimittere: Judæi verò clamabant, dicentes, Si hunc dimiſeris, non es amicus Cæſaris: quicunque ſe regem facit, contra dicit Cæſari.

13 Pilatus

13 Pilatus ergo quum audiſſet hunc ſermonem, eduxit foras Jeſum; conſeditque in tribunali, in loco qui dicitur Lithoſtrotos, Hebraicè autem Gabbatha.

14 Erat autem paraſceve paſchæ, horâ verò quaſi ſextâ: tum dicit Judæis, Ecce rex veſter.

15 Illi verò clamitârunt, Tolle, tolle, crucifige eum: Dicit eis Pilatus, Regem veſtrum crucifigam! Reſponderunt primarii ſacerdotes, Non habemus Regem niſi Cæſarem.

16 Tunc ergo tradidit eum ipſis, ut crucifigeretur. Aſſumpſerunt autem Jeſum, & abdxerunt.

17 Et *ipſe* portans crucem ſuam prodiens venit in eum locum qui diciter Calvariæ, Hebraicè autem Golgotha:

18 Ubi crucifixerunt eum, & eum eo alios duos, hinc & hinc, medium autem Jeſum.

19 Scripſit autem etiam titulum Pilatus, & impoſuit cruci. Erat verò ſcriptum, IESVS NAZARENUS REX ILLE IVDAEORVM.

20 Hunc ergo titulum multi Judæorum legerunt; quia prope civitatem erat locus, ubi crucifixus erat, & erat ſcriptum Hebraicè, Gracè, & Romanè.

21 Dixerunt igitur Pilato primarii ſacerdotes Judæorum, Ne ſcribito, Rex ille Judæorum; ſed illum dixiſſe, Rex ſum Judæorum.

22 Reſpondit Pilatus, Quod ſcripſi, ſcripſi.

23 Milites ergo, quum crucifixiſſent Jeſum, acceperunt ejus veſtimenta (& fecerunt quatuor partes, unicuique militi partem) & tunicam: erat autem tunica inſutilis, à ſummo contexta tota.

24 Dixerunt ergo inter ſe, Ne ſcindamus eam, ſed ſortiamur de illâ cujus futura ſit: ut Scriptura impleretur, dicens, Partiti ſunt veſtimenta mea ſibi, & ſuper veſte meâ jecerunt ſortem. Milites igitur hæc fecerunt.

25 Stabant autem juxta crucem Jeſu, mater ejus, & ſoror matris ejus, Maria Cleophæ *uxor*, & Maria Magdalene.

26 Quum vidiſſet ergo Jeſus matrem ac diſcipulum adſtantem, quem diligebat, dicit matri ſuæ, Mulier, ecce filius tuus.

27 Deinde dicit diſcipulo, Ecce mater tua. Et ex illâ horâ recepit eam diſcipulus ille domum ſuam.

28 Poſtea, quum ſciret Jeſus, *reliqua* omnia jam eſſe peracta, ut conſummaretur Scriptura, dixit, Sitio.

29 Vas igitur *illic* erat poſitum aceto plenum. Illi verò impleverunt ſpongiam aceto, & hyſſopo circumdatum admoverunt ori ejus.

30 Quum autem accepiſſet Jeſus acetum, dixit, Conſummatum eſt: & inclinato capite tradidit ſpiritum.

31 Judæi ergo, ut non manerent in cruce corpora ſabbato, quoniam erat paraſceve (erat enim magnus dies illius ſabbati), rogaverunt Pilatum ut confringerentur eorum crura, ac tollerentur.

32 Venerunt ergo milites, & prioris quidem *latronis* confregerunt crura, & alterius qui crucifixus fuerat cum eo.

33 Ad Jeſum autem quum veniſſent, ut viderunt eum jam mortuum, non confregerunt ejus crura:

34 Sed quidam ex militibus lanceâ latus ejus fodit; & ſtatim exivit ſanguis & aqua.

35 Et

35 Et qui vidit, teſtatur; & firmum eſt teſtimonium ejus; ille, *inquam*, ſcit ſe vera dicere, ut & vos credatis.

36 Facta ſunt enim hæc, ut Scriptura impleretur, *dicens*, Non conteretur *ullum* os ipſius.

37 Et rurſus alia Scriptura dicit, Intuebuntur quem transfixerunt.

38 Poſt hæc autem rogavit Pilatum Joſephus Arimathæenſis (ut qui eſſet diſcipulus Jeſu, ſed occultus, propter metum Judæorum) ut tolleret corpus Jeſu: quod permiſit Pilatus. Venit ergo, & ſuſtulit corpus Jeſu.

39 Venit autem & Nicodemus (is qui venerat ad Jeſum nocte primùm) ferens miſturam myrrhæ & aloës, libras quaſi centum.

40 Acceperunt ergo corpus Jeſu, & obvinxerunt illud linteis cum aromatibus, ſicut mos eſt Judæis funerare.

41 In eo autem loco ubi fuerat crucifixus, erat hortus, & in horto monumentum novum, in quo nondum quiſquam poſitus fuerat.

42 Ibi ergo propter paraſceven Judæorum, quòd monumentum illud propè eſſet, poſuerunt Jeſum.

CAP. XX.

Reſurrectio Chriſti quomodo facta & patefacta.

PRIMO verò die hebdomadis, Maria Magdalene venit mane, quum adhuc tenebræ eſſent, ad monumentum, cernitque lapidem illum ſublatum à monumento.

2 Currit ergo & venit ad Simonem Petrum, & ad alterum illum diſcipulum, quem amabat Jeſus, & dicit eis, Suſtulerunt Dominum è monumento, & nescimus ubi poſuerunt eum.

3 Exivit ergo Petrus, & alter ille diſcipulus, & venerunt ad monumentum.

4 Currebant autem duo ſimul: ſed alter ille diſcipulus præcurrit citiùs Petro, venitque prior ad monumentum.

5 Et quum ſe incurvâſſet, cernit poſita lintea: non tamen introivit.

6 Venit ergo Simon Petrus ſequens eum, & introivit in monumentum, & conſpexit lintea *ibi* poſita;

7 Et ſudarium quod fuerat ſuper caput ejus, non cum linteis poſitum, ſed ſeorſum involutum in unum locum.

8 Tunc ergo introivit etiam alter ille diſcipulus, qui venerat prior ad monumentum, viditque & credidit.

9 Nondum enim noverant Scripturam, videlicet, quod oporteret eum ex mortuis reſurgere.

10 Redierunt ergo illi diſcipuli ad ſuos.

11 Maria verò flens ſtabat ad monumentum foris: dum ergo fleret, incurvavit ſe in monumentum.

12 Et conſpexit duos angelos albatos, ſedentes, unum ad caput, & alterum ad pedes, *illic* ubi jacuerat corpus Jeſu:

13 *Qui* etiam dixerunt ei, Mulier, quid fles? Dicit eis, Suſtulerunt Dominum meum, nec ſcio ubi poſuerint eum.

14 Et quum hæc dixiſſet, convertit ſe retrorſum, conſpexitque Jeſum ſtantem, nec ſciebat Jeſum eſſe.

15 Dicit ei Jeſus, Mulier, quid fles? quem quæris? Illa putans olitorem eſſe, dixit ei, Domine, ſi tu ipſum aſportâſti, dicito mihi ubi poſuiſti eum, & ego eum tollam.

16 Dicit

16 Dicit ei Jesus, Maria. Illa se convertens dicit ei, Rabboni, quod dicitur Magister.

17 Dicit ei Jesus, Ne me tangito; nondum enim ascendi ad Patrem meum: sed proficiscere ad fratres meos, & dic eis, Ascendo ad Patrem meum & Patrem vestrum, & Deum meum & Deum vestrum.

18 Venit Maria Magdalene annuncians discipulis, quòd vidisset Dominum, & *quòd* ea sibi dixisset.

19 Quum ergo vespera esset, die illo primo hebdomadis, & fores essent clausæ, *illic*, ubi erant discipuli congregati propter metum Judæorum, venit Jesus, stetitque in medio *ipsorum*, & dixit eis, Pax vobis.

20 Et quum hæc dixisset, ostendit eis manus ac latus suum. Gavisi sunt ergo discipuli, viso Domino.

21 Dicit autem eis iterum, Pax vobis: sicut misit me Pater, ita & ego mitto vos.

22 Et quum hæc dixisset, afflavit *eos*; & dixit eis, Accipite Spiritum Sanctum.

23 Si quorum remiseritis peccata, remittuntur eis: si quorum retinueritis, retenta sunt.

24 Thomas autem, unus ex duodecim, qui dicitur Didymus, non erat cum eis, quando venerat Jesus.

25 Dixerunt igitur ei alii discipuli, Vidimus Dominum. Ille verò dixit eis, Nisi videro in manibus ejus vestigium clavorum, & immisero digitum meum in vestigium clavorum, & immisero manum meam in latus ejus, nequaquam credam.

26 Octo verò post dies rursus erant discipuli ejus intùs, & Thomas cum eis, venit Jesus, foribus clausis, & stetit in medio *ipsorum*, & dixit, Pax vobis:

27 Deinde dicit Thomæ, Infer digitum tuum huc, & vide manus meas, & profer manum tuam, & immitte in latus meum, & ne esto incredulus, sed credens.

28 Respondit autem Thomas, & dixit, Domine mi, & Deus mi.

29 Dicit ei Jesus, Quia vidisti me, Thoma, credidisti: beati qui non viderunt, & crediderunt.

30 Multa verò etiam alia signa edidit Jesus in discipulorum suorum conspectu, quæ non sunt scripta in hoc libro.

31 Hæc autem scripta sunt, ut credatis Jesum esse Christum illum Filium Dei, & ut credentes vitam habeatis per nomen ejus.

CAP. XXI.

Apparatio Christi, & sermo ad Petrum.

POstea sese conspiciendum præbuit rursus Jesus discipulis apud mare Tiberiadis: sic autem sese conspiciendum præbuit.

2 Erant simul Simon Petrus, & Thomas qui dicitur Didymus, & Nathanael qui erat ex Canâ, *urbe* Galilææ, et *filii* Zebedæi, aliique ex discipulis ejus duo.

3 Dicit eis Simon Petrus, Abeo piscatum. Dicunt ei, Imus & nos tecum. Exierunt, & ascenderunt in navigium statim: & illâ nocte nihil ceperunt.

4 Mane verò jam exorto, stetit Jesus ad littus: nesciebant tamen discipuli Jesum esse.

5 Dicit igitur eis Jesus, Pueri, nunquid obsonii habetis? Responderunt ei, Non.

6 At ille dixit eis, Conjicite rete in dexteram navigii partem, et invenietis. Conjecerunt ergo et nequibant

nequibant ampliùs illud trahere præ multitudine piſcium.

7 Dixit ergo diſcipulus ille, quem diligebat Jeſus, Petro, Dominus eſt. Simon ergo Petrus, quum audiſſet Dominum eſſe, amiculum præcinxit (erat enim nudus) & abjecit ſe in mare.

8 Alii verò diſcipuli navigio venerunt (non enim longè aberant à terrâ, ſed circiter cubitis ducentis) trahentes rete *plenum* piſcium.

9 Ut autem deſcenderunt in terram, cernunt prunas poſitas, & piſcem impoſitum, & panem.

10 Dixit eis Jeſus, Adferte ex piſcibus quos modò cepiſtis.

11 Aſcendit Simon Petrus, & traxit rete in terram, plenum magnis piſcibus, centum quinquaginta tribus: &, quum tot eſſent, non eſt fiſſum rete.

12 Dicit eis Jeſus, Venite, prandete. Nullus autem diſcipulorum audebat eum interrogare, Tu quis es? quum ſcirent Dominum eſſe.

13 Venit ergo Jeſus, & accipit panem, & dat eis, & piſcem ſimiliter.

14 Iſtâ jam tertiâ vice conſpicuum ſeſe præbuit Jeſus diſcipulis ſuis poſtquam ſuſcitatus fuerat ex mortuis.

15 Quum ergo prandiſſent, dicit Simoni Petro Jeſus, Simon Joannis, diligis me plus quàm hi? Dicit ei, Certè, Domine, tu ſcis, quod amem te. Dicit ei, Paſce agnos meos.

16 Dicit ei rurſum ſecundò, Simon *fili* Jonæ, diligis me? Ait ei, Certè, Domine, tu nôſti quod amem te. Dicit ei, Paſce oves meas.

17 Dicit ei tertiò, Simon *fili* Jonæ, Amas me? Triſtitiâ fuit affectus Petrus quòd tertio dixiſſet ipſi, Amas me? dixitque ei, Domine, tu omnia nôſti; tu nôſti quod amem te. Dicit ei Jeſus, Paſce oves meas.

18 Amen, amen, dico tibi, quum eſſes junior, cingebas te, & ambulabas quò volebas: quum autem ſenueris, extendes manus tuas, & alius te cinget, & transferet quò noles.

19 Hæc autem dixit, ſignificans quâ morte glorificaturus eſſet Deum. Et, quum hoc dixiſſet, dicit ei, Sequere me.

20 Converſus Petrus cernit illum diſcipulum, quem diligebat Jeſus, ſequentem, qui & recubuerat in cœnâ illâ ſuper pectus ejus, & dixerat, Domine, quis eſt ille qui te prodit?

21 Hunc ergo quum vidiſſet Petrus, dicit Jeſu, Domine, hic autem quid?

22 Dixit ei Jeſus, Si velim eum manere donec veniam, quid ad te? tu me ſequere.

23 Exiit ergo ſermo iſte inter fratres, diſcipulum illum non moriturum: ſed non dixerat ei Jeſus, Non morietur: ſed, Si eum velim manere donec veniam, quid ad te?

24 Hic eſt diſcipulus ille qui de his teſtatur, & hæc ſcripſit: & ſcimus firmum eſſe teſtimonium ejus.

25 Sunt autem & alia multa quæ fecit Jeſus, quæ ſi ſcribantur ſigillatim, ne mundum quidem ipſum opinor capturum eos qui ſcriberentur libros. Amen.

ACTA APOSTOLORUM.

CAP. I.

Aſcenſio Chriſti in cœlum, Devotio apoſtolorum. Electio Matthæi in locum Judæ.

PRimum quidem librum confeci, Theophile, de omnibus quæ cœpit Jeſus & facere & docere.

2 Ad *eum* uſque diem, quo, quum præcepta dediſſet apoſtolis, quos per Spiritum Sanctum elegerat, ſurſum receptus eſt.

3 Quibus etiam ſeſe, poſtquam paſſus fuit, exhibuit vivum cum multis certiſſimis ſignis, per dies quadraginta conſpectus ab eis, & dicens quæ ad regnum Dei *ſpectant*.

4 Et cum illis conveniens mandavit eis ne abſcederent Hieroſolymis, ſed ut exſpectarent promiſſionem Patris, quam, *inquam*, audiſtis ex me.

5 Nam Joannes quidem baptizavit aquâ, vos autem baptizabimini Spiritu Sancto iſtis non multis poſt diebus.

6 Quum igitur illi conveniſſent, interrogârunt eum, dicentes, Domine, num hoc tempore reſtitues regnum Iſraëli?

7 Dixit autem ad illos, Non eſt veſtrum nôſſe tempora ſive opportunitates, quas Pater in ſuâ ipſius auctoritate ſtatuit.

8 Sed recipietis virtutem Spiritûs Sancti, poſtquam ſupervenerit in vos, eritiſque mihi teſtes & Hieroſolymis, & in totâ Judæâ, & Samariâ, & uſque ad ultimas terras.

9 Et quum hæc dixiſſet, aſpicientibus ipſis elevatus eſt: & nubes ſuſceptum eum abſtulit ab oculis eorum.

10 Et quum eſſent intentis in cœlum oculos, eo proficiſcente, ecce, viri duo adſtiterunt illis albo veſtiti.

11 Qui & dixerunt, Viri Galilæi, quid ſtatis intuentes in cœlum? hic Jeſus, qui ſurſum receptus eſt *diſcedens* à vobis in cœlum, ita veniet, quemadmodum ſpectâſtis eum proficiſcentem in cœlum.

12 Tunc reverſi ſunt Hieroſolymam à monte qui vocatur Oliveti, qui eſt prope Hieroſolymam, diſtans itinere ſabbati.

13 Et, quum introiiſſent, aſcenderunt in cœnaculum, ubi commorabantur et Petrus, & Jacobus, & Joannes, & Andreas, Philippus, & Thomas, Bartholomæus, & Matthæus, Jacobus *filius* Alphæi, & Simon Zelotes, & Judas Jacobi *frater*.

14 Hi omnes perdurabant concorditer *in* precibus & ſupplicationibus, cum uxoribus, & Mariâ matre Jeſu, & cum ipſius fratribus.

15 Et, per eos dies, quum aſſurrexiſſet Petrus in medio diſcipulorum, dixit (erat autem turba capitum eodem *loci* quaſi centum viginti),

16 Viri fratres, oportuit impleri Scripturam hanc, quam prædixit Spiritus Sanctus per os Davidis de Judâ, qui fuit viæ dux iis qui comprehenderunt Jeſum:

17 Annumeratus enim nobiſcum, & ſortitus erat ſortem miniſterii hujus.

18 Is igitur acquiſivit agrum ex mercede injuſtitiæ; & præcipitatus crepuit medius, & effuſa ſunt omnia viſcera ejus.

19 Et

19 Innotuitque omnibus habitantibus Hierosolymis: adeo ut vocetur ager ille propriâ ipsorum linguâ Aceldama, hoc est, ager sanguinis.

20 Scriptum est enim in libro Psalmorum, Fiat commoratio ejus deserta, & non sit qui habitet in eâ. Et, Episcopatum ejus accipiat alius.

21 Oportet igitur ex iis viris qui nobiscum convenerunt, toto tempore quo Dominus Jesus versatus est inter nos,

22 Exorsus à baptismo Joannis ad eum usque diem, quo sursum receptus est à nobis, unum fieri nobiscum testem resurrectionis ejus.

23 Statuerunt igitur duos, Josephum vocatum Barsabam, qui cognominabatur Justus, & Matthiam.

24 Et orantes dixerunt, Tu, Domine, qui corda omnium nôsti, ostende utrum elegeris ex his duobus:

25 Ut accipiat sortem ministerii hujus & apostolatûs, à quo aberravit Judas, ut abiret in locum suum.

26 Jeceruntigitur sortes eorum; & cecidit sors super Matthiam, qui communibus calculis allectus est cum undecim apostolis.

CAP. II.

Solemnitas primæ Pentecostes N. T. in effusione Spiritûs Sancti, in concione apostolorum, nominatim Petri, conversione auditorum, & communione sanctorum.

QUUM autem advenisset dies Pentecostes, erant omnes concorditer eodem *loci*.

2 Tum exstitit repentè sonitus è cœlo, tanquam ruentis flatûs violentis, qui replevit totum domum ubi erant considentes.

3 Et visæ sunt eis dispertitæ linguæ instar ignis, *qui* etiam sedit super unumquemque.

4 Repleti sunt autem omnes Spiritu Sancto, cœperuntque loqui aliis linguis, prout Spiritus ille dabat eis effari.

5 Erant verò Hierosolymis habitantes Judæi, viri religiosi, ex omni natione *eorum*, qui sub cœlo *sunt*.

6 Orto autem hoc rumore, convenit multitudo, & conturbata fuit quòd audiret unusquisque *suâ* propriâ linguâ ipsos loquentes.

7 Obstupescebant autem omnes ac mirabantur, dicentes alii ad alios, Nonne ecce omnes isti, qui loquuntur, Galilæi sunt?

8 Quomodo igitur nos audimus eos suâ quisque linguâ in quâ nati sumus?

9 Parthi, & Medi, & Elamitæ, & qui incolimus Mesopotamiam, Judæamque, & Cappadociam, Pontum, & Asiam,

10 Phrygiam & Pamphyliam, Ægyptum, & partes Libyæ quæ est secundum Cyrenem, et advenæ Romani, tum Judæi, tum proselyti,

11 Cretes et Arabes, audimus eos loquentes nostris linguis magnifica Dei *facta*.

12 Obstupescebant igituromnes, et hæsitabant, dicentes alius ad alium, Quid hoc sibi vellet?

13 Alii verò sannis *eos* exsequentes dicebant, Vino dulci pleni sunt.

14 Consistens autem Petrus cum undecim, extulit vocem suam, et affatus est eos, dicens, Viri Judæi, *vosque* omnes qui habitatis Hierosolymis, hoc vobis notum esto, et auribus percipite verba mea.

15 Non enim, ut vos præſumitis, iſti ebrii ſunt, quum ſit hora diei tertia.

16 Sed hoc illud eſt quod dictum eſt per prophetam Joëlem,

17 Et erit ultimis temporibus (dicit Deus) effundam ex Spiritu meo in quamvis carnem : et prophetabunt filii veſtri & filiæ veſtræ, et juvenes veſtri viſiones videbunt, et ſeniores veſtri ſomnia ſomniabunt.

18 Et quidem in ſervos meos et in ancillas meas in diebus illis effundam ex Spiritu meo, et prophetabunt.

19 Et edam prodigia in cœlo ſurſum, et ſigna in terrâ deorſum, ſanguinem, et ignem, et vaporem fumi.

20 Sol convertetur in tenebras, et luna in ſanguinem, priuſquam veniat dies ille Domini magnus et illuſtris.

21 Et futurum eſt, ut quicunque invocaverit nomen Domini, ſervetur.

22 Viri Iſraëlitæ, audite ſermones iſtos : Jeſus illum Nazaræum, virum à Deo approbatum apud vos, præſtantibus factis et prodigiis, et ſignis, quæ edidit per eum Deus in medio veſtri, ſicut et ipſi nôſtis ;

23 Hunc, *inquam*, definito illo conſilio et præcognitione Dei deditum, quum accepiſſetis, manibus ſceleratis *cruci* affixum interemiſtis ;

24 Quem Deus ſuſcitavit, ſolutis doloribus mortis, eò quòd fieri non poterat ut ipſe ab eâ retineretur.

25 David enim dicit de eo, Proſpiciebam Dominum in conſpectu meo ſemper ; quoniam eſt mihi ad dextram, ne concutiar.

26 Propterea oblectatum eſt cor meum, et exſultavit lingua mea : atque adeo caro mea commorabitur cum ſpe.

27 Quoniam non deſeres animam meam apud inferos, nec ſines ſanctum illum tuum ſentire corruptionem.

28 Notas mihi feciſti vias vitæ : replebis me jucunditate in tuo conſpectu.

29 Viri fratres, licet liberè dicere apud vos de patriarchâ Davide, eum & obiiſſe et ſepultum eſſe, et monumentum ejus eſſe apud nos ad hunc uſque diem.

30 Propheta igitur quum eſſet, et ſciret Deum jurejurando ſibi jurâſſe, fore ut ex fructu lumbi ipſius, quod ad carnem attinet, Chriſtum illum ſuſcitaret, *quem* collocaret ſuper ejus throno :

31 Præſcius loquutus eſt de reſurrectione Chriſti, non derelictam eſſe apud inferos animam ejus, neque carnem ejus ſenſiſſe corruptionem,

32 Hunc Jeſum ſuſcitavit Deus ; cujus *rei* omnes nos ſumus teſtes.

33 Itaque dextrâ Dei ſurſum ſublatus, et promiſſum Spiritum Sanctum adeptus à Patre, effudit hoc quod vos nunc cernitis et auditis.

34 Nec enim David aſcendit in cœlos : ſed dicit ipſe, Dixit Dominus Domino meo, Sede ad dextram meam,

35 Uſquedum ſtatuero inimicos tuos ſcabellum pedum tuorum.

36 Certò ſciat ergo tota domus Iſraëlis, quod Deus hunc fecerit Dominum et Chriſtum, hunc ipſum, *inquam*, Jeſum quem vos crucifixiſtis.

37 Qui verò hæc audierunt compuncti ſunt corde, et dixerunt ad Petrum ac reliquos apoſtolos,

ſtolos, Quid faciemus, viri, fratres?

38 Petrus autem ait ad eos, Reſipiſcite, et baptizatur unuſquiſque veſtrûm in nomine Jeſu Chriſti in remiſſionem peccatorum: et accipietis donum Spiritûs Sancti.

39 Vobis enim *facta eſt* promiſſio, et liberis veſtris, et omnibus longè poſt *futuris*, quoſcunque videlicet advocaverit Dominus Deus noſter.

40 Aliiſque ſermonibus plurimis obteſtabatur, et exhortabatur eos, dicens, Servamini ex gente iſtâ pravâ.

41 Qui ergo libenter receperunt ſermonem ejus, baptizati ſunt; et additæ ſunt *eccleſiæ* die illo animæ quaſi ter mille.

42 Perdurabant autem in doctrinâ apoſtolorum, et communicatione, et fractione panis, et precibus.

43 Obortus eſt autem omnibus metus; multaque prodigia & ſigna per apoſtolos fiebant.

44 Omnes autem qui credebant erant eodem *loco*, et habebant omnia communia.

45 Et poſſeſſiones ac facultates vendebant, & diſpertiebant ea omnibus, prout cuique opus erat.

46 Et quot die perdurantes concorditer in templo, ac frangentes domatim panem, capiebant cibum cum exſultatione & ſimplicitate cordis;

47 Laudantes Deum, & habentes gratiam apud totum populum. Dominus autem addebat quotidie eccleſiæ qui ſalvi fierent.

CAP. III.

Petri miraculum, & concio pœnitentialis & evangelica.

CÆterùm Petrus & Joannes ſimul aſcendebant in templum ſub horam precationis *nempe* nonam.

2 Quidam autem vir claudus ab utero matris ſuâ portabatur: quem ponebant quotidie ad portam templi quæ dicitur Specioſa, ut peteret eleemoſynam ab ingredientibus in templum.

3 Is, quum vidiſſet Petrum ac Joannem ingreſſuros in templum, rogavit ut eleemoſynam acciperet.

4 Intentis autem in eum oculis Petrus, cum Joanne, dixit, Aſpice ad nos.

5 Ille igitur attendebat eos, ſperans ſe aliquid ab eis acceptûrum.

6 Petrus autem dixit, Argentum & aurum non eſt mihi: quod autem habeo, hoc tibi do; In nomine Jeſu Chriſti Nazaræi ſurge & ambula.

7 Et, prehenſâ manu ejus dexterâ, erexit *eum*: illico verò ſolidatæ ſunt plantæ ipſius ac malleoli.

8 Et exſiliens ſtetit, & ambulavit; & ingreſſus eſt cum eis in templum, ambulans & ſaliens, & laudans Deum.

9 Viditque eum totus populus ambulantem, & laudantem Deum.

10 Et eum agnoverunt illum eſſe qui ad *petendum* eleemoſynam ſedebat ad Specioſam portam templi: & impleti ſunt pavore & ſtupore ſuper eo quod ei contigerat.

11 Quum autem claudus ille, qui ſanatus fuerat, teneret Petrum & Joannem, cucurrit totus populus ad eos in porticum quæ appellatur Solomonis, expaveſactus.

12 Quo viſo, Petrus reſpondit populo, Viri Iſraëlitæ, quid mi-

remini de hâc re? aut quid intentos oculos in nos habetis, quasi propriâ potestate aut pietate effecerimus ut hic ambulet?

13 Deus ille Abrahami & Isaaci & Jacobi, Deus, *inquam*, patrum nostrorum, glorificavit Filium suum Jesum, quem vos tradidistis & abnegâstis in conspectu Pilati, quum ille judicâsset esse dimittendum.

14 Vos autem sanctum illum & justum abnegâstis, & postulâstis homicidam condonari vobis;

15 Principem autem vitæ interemistis, quem Deus suscitavit à mortuis; cujus *rei* nos testes sumus;

16 Et per fidem in nomine ipsius, hunc, quem conspicitis ac nôstis, confirmavit nomen ipsius: fides (inquam) quæ per ipsum *est*, dedit isti integritatem hanc coram omnibus vobis.

17 Sed nunc, fratres, scio vos per ignorantiam *ista* fecisse, sicut & primores vestros.

18 Deus autem quæ prænunciaverat per os omnium prophetarum suorum, Christum suum perpessurum, ita implevit.

19 Resipiscite igitur, & convertite vos, ut deleantur peccata vestra postquam venerint tempora refrigerationis à conspectu Domini.

20 Et miserit priùs prædicatum vobis Jesum Christum:

21 Quem oportet quidem cœli capiant usque ad tempora restitutionis omnium, de quibus loquutus est Deus à seculo per os omnium sanctorum suorum prophetarum.

22 Moses etenim ad patres dixit, Prophetam suscitabit vobis Dominus Deus vester ex fratribus vestris, sicut me: audietis eum in omnibus quæ loquutus fuerit vobis.

23 Futurum est autem ut quisquis non auscultârit prophetam illum, disperdatur è populo.

24 Sed & omnes prophetæ à Samuele, & iis qui deinceps fuerunt quotquot loquuti sunt, etiam prænunciarunt dies istos.

25 Vos estis filii prophetarum, & pacti quod pepigit Deus erga patres nostros, dicens ad Abrahamum, Et in semine tuo benedictionem consequentur omnes familiæ terræ.

26 Vobis primùm Deus suscitatum Filium suum Jesus misit, qui benediceret vobis, unoquóque *se* avertente à pravitatibus vestris.

CAP. IV.

Petrus & Joannes intrepidè coram senioribus populi causam Christi agunt; interea discipuli precibus invigilant, & communione bonorum coalescunt.

LOquentibus autem ipsis ad populum, supervenerunt sacerdotes & præfectus templo et Sadducæi.

2 Molestè ferentes quòd docerent populum, et annunciarent in nomine Jesu resurrectionem ex mortuis.

3 Et injecerunt eis manus, posueruntque eos in custodiâ in posterum diem: nam erat jam vespera.

4 Multi vero eorum qui audierant hunc sermonem crediderunt: et factus est numerus virorum quasi quinquies mille.

5 Factum est autem postero die, ut congregarentur primores eorum, et seniores, et scribæ, Hierosolymis,

6 Et Annas pontifex maximus, et Caiaphas, et Joannes, et Alexander,

ander, et quotquot erant ex genere pontificio.

7 Quum igitur ſtatuiſſent eos in medio, percontati ſunt, Quâ poteſtate, aut quo nomine, vos hoc feciſtis?

8 Tunc Petrus repletus Spiritu Sancto dixit eis, Primores populi, et ſeniores Iſraëlis,

9 Quandoquidem de nobis hodie quæſtio habetur ſuper beneficio in hominem infirmum *collato*, quomodo *videlicet* iſte ſervatus ſit:

10 Notum ſit omnibus vobis, et toti populo Iſraëlitico, per nomen Jeſu Chriſti Nazaræi, quem vos crucifixiſtis, quem Deus ſuſcitavit ex mortuis, per hoc, *inquam*, iſtum adſtare ſanum in veſtro conſpectu.

11 Hic eſt lapis ille pro nihilo habitus à vobis ædificantibus, qui factus eſt caput anguli.

12 Nec eſt in alio quoquam ſalus: nec enim aliud nomen eſt ſub cœlo quod datum ſit inter homines, per quod oporteat nos ſervari.

13 Conſpectâ verò Petri in dicendo libertate et Joannis, compertoque homines eſſe illiteratos et idiotas, admirabantur, et agnoſcebant eos cum Jeſu fuiſſe.

14 Et hominem illum qui ſanatus fuerat cernentes ſtantem cum eis, nihil poterant contradicere.

15 Juſſis autem ipſis extra concilium abire, conferebant inter ſe,

16 Dicentes, Quid faciemus hominibus iſtis? conſpicuum enim ſignum editum eſſe per eos manifeſtum eſt omnibus habitantibus Hieroſolymis, nec id poſſumus negare:

17 Sed, ne *id* ampliùs ſerpat in populum, minaciterinterminemur eis, ne poſthac ulli hominum loquantur in nomine iſto.

18 Itaque vocatis ipſis denunciârunt ne omnino loquerentur, neve docerent in nomine Jeſu.

19 Petrus autem et Joannes reſpondentes dixerunt eis, An juſtum ſit in conſpectu Dei vobis potiùs auſcultare quàm Deo, judicate.

20 Non enim poſſumus nos, quæ vidimus et audivimus, non loqui.

21 Illi verò, non invenientes quomodo punirent eos, additis minis eos dimiſerunt, propter populum, quia omnes glorificabant Deum ſuper eo quod factum fuerat.

22 Annorum enim erat ampliùs quadraginta homo ille, in quem editum fuerat ſignum iſtud ſanationis.

23 Dimiſſi autem *illi* venerunt ad ſuos, et annunciârunt quæ primarii ſacerdotes & ſeniores ipſis dixerant.

24 Qui, quum *hæc* audiſſent, concorditer ſuſtulerunt vocem ad Deum, dixeruntque, Domine, tu es Deus ille qui feciſti cœlum acterram, mare, et omnia quæ in eis ſunt;

25 Qui Spiritu Sancto per os Davidis pueri tui dixiſti, Cur fremuerunt gentes, et populi meditati ſunt inania?

26 Adſtiterunt reges terræ, et principes congregati ſunt ſimul adverſus Dominum et Chriſtum ejus.

27 Congregati ſunt enim in hâc civitate verè adverſus ſanctum Filium tuum Jeſum quem unxiſti, Herodes et Pontius Pilatus, cum gentibus et populis Iſraëlis,

28 Ut facerent quæcunque manus tua et conſilium tuum priùs prædeſtinavit ut fierent.

29 Nunc igitur, Domine, reſpice

ſpice in minas eorum, et da ſervis tuis ut cum omni libertate loquantur ſermonem tuum :

30 Manu tuâ à te extensâ ad ſanandum, ſigniſque et prodigiis editis per nomen ſancti Filii tui Jeſu.

31 Quum autem precati eſſent, ſuccuſſus eſt locus in quo erant congregati : et repleti ſunt omnes Spiritu Sancto, at loquuti ſunt ſermonem Dei cum libertate.

32 Multitudinis autem eorum qui crediderant erat cor et anima una : nec quiſquam aliquid eorum quæ habebat ſuum eſſe dicebat, ſed erant ei omnia communia.

33 Et apoſtoli magnâ vi reddebant teſtimonium reſurrectionis Domini Jeſus : et gratia magna erat ſuper eos omnes.

34 Nullus enim erat egenus inter eos : quotquot erant enim poſſeſſores agrorum et domorum, vendentes adferebant pretia eorum quæ vendita fuerant ;

35 Et deponebant ad pedes apoſtolorum : diſtribuebatur autem *hoc* ſingulis, prout cuique opus erat.

36 Joſeph ergo, qui cognominatus eſt Barnabas ab apoſtolis, (quod eſt, ſi interpreteris, Filius conſolationis,) Levites, Cyprius genere,

37 Quum haberet agrum, vendidit *eum*, et attulit pecuniam, depoſuitque ad pedes apoſtolorum.

CAP. V.

Ananiæ cum uxore hiſtoria. Apoſtoli capti denuo ſiſtuntur concilio ; & Gamalielis conſilio morti eximuntur : cæduntur tamen & gaudent.

VIR autem quidam, nomine Ananias, cum Sapphirâ uxore ſuâ, vendidit poſſeſſionem ;

2 Et intervertit *aliquid* ex pretio, conſciâ etiam uxore ſuâ, allatamque partem aliquam ad pedes apoſtolorum depoſuit.

3 Dixit autem Petrus, Anania, cur implevit Satanas cor tuum, ut mentiretis *in* Spiritum Sanctum, et interverteres ex pretio iſtius prædii ?

4 Nonne, ſi ſervâſſes, manebat tibi, et venundatum in tuâ erat poteſtate ? quid *erat* cur induceres in animum rem iſtam ? non es mentitus hominibus, ſed Deo.

5 Audiens autem Ananias hos ſermones, cecidit, et exanimatus eſt : et exſtitit metus magnus ſuper omnes audientes iſta.

6 Surgentes verò juvenes ſubtraxerunt eum, elatumque ſepelierunt.

7 Interceſſit autem fermè horarum trium intervallum, quum uxor quoque ipſius, neſciens quod factum fuerat, ingreſſa eſt.

8 Dixit autem ei Petrus, Dic mihi, num tanti prædium vendidiſtis ? Ipſa vero dixit Etiam, tanti.

9 Petrus autem dixit ei, Quid *eſt* cur convenerit inter vos ut tentaretis Spiritum Domini ; ecce pedes eorum qui ſepelierunt virum tuum ad oſtium *adſunt*, et efferent te.

10 Illico vero cecidit ad pedes ejus, et exanimata eſt : ingreſſi autem juvenes, invenerunt eam mortuam, et elatam ſepelierunt juxta virum ſuum.

11 Et obortus eſt metus magnus toti eccleſiæ, et omnibus qui hæc audiebant.

12 Per manus autem apoſtolorum edebantur ſigna et prodigia multa in populo : et erant concorditer omnes in porticu Solomonis.

13 Re-

13 Reliquorum autem nemo audebat ipsis adhærere: sed magnificabat eos populus.

14 Imò verò adjiciebantur qui crederent Domino, multitudo *videlicet* virorum simul ac mulierum.

15 Adeò ut in plateas efferent infirmos, & ponerent in lectis ac grabbatis; ut ven entis Petri vel umbra inumbraret aliquem eorum.

16 Conveniebat autem etiam vulgus vicinarum urbium Hierosolymam, adferentes infirmos ac vexatos à spiritibus impuris: qui sanabantur omnes.

17 Consurgens autem pontifex maximus, & omnes qui cum eo erant, quæ est hæresis Sadducæorum, repleti sunt invidiâ:

18 Et injecerunt manus in apostolos, posueruntque eos in custodiâ publicâ

19 Sed angelus Domini per noctem aperuit fores carceris; eductisque illis dixit,

20 Ite, & *vos* sistentes loquimini populo in templo omnia verba vitæ hujus.

21 *Illi verò*, quum hæc audîssent, introierunt sub diluculum in templum, & docebant. Advenions autem pontifex maximus, & ui cum eo erant, convocârunt oncilium & universum senatum iliorum Israël; miseruntque in arc.rem, ut illi adducerentur.

22 Quum autem venissent mistri, non invenerunt eos in carre: *quod* reversi annunciavent,

23 Dicentes, Carcerem quidem venimus clausum quam tutissiè, & custodes extra stantes te fores: quum aperuissemus tem, neminem intùs inveni-

24 Ut verò audierunt hos sermones & pontifex & præfectus templo, & primarii sacerdotes, hæsitabant super eis, quonam hoc evasurum esset.

25 Adveniens autem quidam nunciabat eis, Ecce viri quos posueratis in carcere stant in templo, & docent populum.

26 Tunc præfectus abiens cum ministris abduxit eos, non *tamen* per vim (metuebant enim populum, ne lapidarentur).

27 Adductus igitur eos statuerunt in concillo: & interrogavit eos pontifex maximus,

28 Dicens, Nonne etiam atque etiam mandavimus vobis ne doceretis in nomine isto; & ecce, repleviſtis Hierosolymam doctrinâ vestrâ, & vultis in nos inducere sanguinem hominis istius?

29 Respondens autem Petrus & apostoli dixerunt, Obedire oportet Deo potiùs quàm hominibus.

30 Deus ille patrum nostrorum suscitavit Jesum, quem vos interfeciſtis suspensum in ligno:

31 Hunc, *inquam*, Deus dextrâ suâ sursum sublatum *constituit* principem ac servatorem, ut det resipiscentiam Israëli, & remissionem peccatorum.

32 Et nos sumus ei testes horum quæ dicimus; atque etiam Spiritus ille Sanctus, quem dedit Deus iis qui dicto sunt audientes ipsi.

33 At illi *bis* auditis frendebant, & consultabant de iisinterficiendis.

34 Surgens autem in concilio quidam Pharisæus, nomine Gamaliel, legis doctor, quem totus populus in pretio habebat, jussit ut paulisper abduxerent foras apostolos;

35 Et dixit illis, Viri Israëlitæ, attendite animum vobis ipsis quod

quod ad istos homines *attinet*, quid facturi sitis.

36 Nam ante hæc tempora exortus est Theudas, dicens se aliquem esse: cui agglutinatus est numerus virorum circiter quadringentorum; qui interemtus est, & omnes qui assensi sunt ei dissoluti sunt, & ad nihilum redacti.

37 Post hunc exortus est Judas ille Galilæus temporibus descriptionis, & avertit populum multum post se: periit & ille, & omnes qui assensi fuerant ei dispersi sunt.

38 Nunc itaque dico vobis, abscendite ab hominibus istis, & missos ipsos facite; quoniam si est ex hominibus consilium hoc, sive opus istud, dissolvetur:

39 Sin ex Deo, non potestis illud dissolvere: & *videte* ne etiam cum Deo pugnare comperiamini.

40 Assensi sunt autem ei: & quum advocâssent apostolos, cæsis, mandârunt ne loquerentur in nomine Jesu: & dimiserunt eos.

41 Ipsi ergo gaudentes profecti sunt à conspectu concilii, quòd digni habiti essent qui pro nomine Jesu contumeliâ afficerentur.

42 Et quotidie in templo & domatim non cessabant docere & evangelizare Jesum Christum.

CAP. VI.

Septem Diaconi eleguntur: ex quibus Stephanus capitur & accusatur.

CÆterùm per eos dies quum multiplicarentur discipuli, ortum est murmur Græcorum adversus Habræos, quòd ipsorum viduæ despicerentur in ministerio quotidiano.

2 Itaque duodecim illi, advocatâ multitudine discipulorum, dixerunt, Non est æquum nos, derelicto sermone Dei, ministrare mensis.

3 Deligite ergo, ô fratres, ex vobis viros septem, testimonio ornatos, plenos Spiritu Sancto & sapientiâ, quos huic usui præficiamus.

4 Nos verò in precibus & administratione sermonis perdurabimus.

5 Placuit autem hic sermo toti præsenti multitudini: & elegerunt Stephanum, virum plenum fide & Spiritu Sancto, & Philippum, & Prochorum, & Nicanorem, & Timonem, & Parmenam, & Nicolaum proselytum Antiochenem:

6 Quos statuerunt in conspectu apostolorum, qui precati imposuerunt eis manus.

7 Itaque sermo Dei crescebat, & valde multiplicabatur numerus discipulorum Hierosolymis; multaque turba sacerdotum auscultabat fidei.

8 Stephanus verò, plenus fide ac potentiâ, edebat prodigia & signa magna in populo.

9 Exorti sunt autem è synagogâ, quæ dicitur Libertinorum, quidam, & Cyrenæorum, & Alexandrinorum, & eorum qui sunt ex Ciliciâ & Asiâ, altercantes cum Stephano.

10 Sed nequiverunt obsistere sapientiæ & spiritui per quem loquebatur.

11 Tunc subjecerunt quosdam qui dicerent, se audivisse eum loquentem verba blasphema in Mosen & Deum.

12 Commoveruntque plebem & seniores & scribas: & eum adorti, correptum adduxerunt in concilium.

13 Si-

13 Stiteruntque falsos testes qui dicerent, Homo iste non cessat loqui verba blasphema adversus locum hunc sanctum & legem.

14 Audivimus enim eum quum diceret, Jesum illum Nazaræum destructurum hunc locum, & mutaturum ritus quos tradidit nobis Moses.

15 Tunc intentis in eum oculis omnes, qui sedebant in concilio, viderunt faciem ejus quasi faciem angeli.

CAP. VII.

Concio Stephani apologetica explicans nucleum Pentateuchi: ejusque lapidatio.

DIXIT autem pontifex maximus, Num igitur hæc ita habent?

2 Ipse verò dixit; Viri fratres & patres, audite; Deus ille gloriæ visus est patri nostro Abrahamo, quem esset in Mesopotamiâ, priusquam habitaret Charris;

3 Et dixit ei, Exi à terrâ tuâ & ex cognatione tuâ, & veni in terram quamcunque ostendam tibi.

4 Tunc exiit è terrâ Chaldæorum, & habitavit Charris: & illinc, postquam pater ejus mortuus est, transtulit eum *Deus* in terram hanc, in quâ nunc vos habitatis.

5 Nec dedit ei hæreditatem in eâ, ne vestigium quidem pedis; quamvis pollicitus esset se illam daturum ei obtinendam, & semini ejus post eum, quum non haberet prolem.

6 Loquutus autem est ita Deus, Erit, *inquit*, semen tuum inquilinum in terrâ alienâ, ubi servituti subjicietur, & malè accipietur annis quadringentis.

7 Sed gentem cui servierint puniam ego, dicit Deus: & post hæc exibunt, & *ipsi* colent me in loco isto.

8 Deditque ei pactum circumcisionis; & ita *Abrahamus* genuit Isaacum, & circumcidit eum die octavo; Isaacus autem *genuit* Jacobum, & Jacobus duodecim illos patriarchas.

9 Patriarchæ verò invidiâ moti Josephum vendiderunt *abducendum* in Ægyptum: sed erat Deus cum eo.

10 Et eruit eum ex omnibus ipsius afflictionibus, dedique ei gratiam & sapientiam coram Pharaone rege Ægypto, qui constituit eum ductorem Ægypto, & toti domui suæ.

11 Venit autem fames in universam terram Ægypti, & Chanaan, & afflictio magna: & non inveniebant cibos patres nostri.

12 Quum audivisset autem Jacobus esset triticum in Ægypto, misit patres nostros primùm.

13 Et in secundâ *profectione* agnitus est Josephus à fratribus suis, & innotuit Pharaoni genus Josephi.

14 Missis autem *nunciis*, Josephus accersivit patrem suum Jacobum, omnemque cognationem suam, capitum septuaginta quinque.

15 Descendit ergo Jacobus in Ægyptum, obiitque ipse, & patres nostri.

16 Et translati sunt Sichemam, & positi in monumento quod emerat Abrahamus pretio argenti à filiis Emoris *patris* Sichemi.

17 Quum autem appropinquaret tempus promissionis, quam Deus jurârat Abrahamo, crevit populus, & multiplicatus est in Ægypto,

18 Usquequa exortus est alius rex, qui non noverat Josephum.

19 Hic, adversus genus nostrum ingeniosus, malè accepit patres nostros,

noſtros, *adeo* ut exponerent infantes ſuos, ne ſoboleſcerent.

20 Quo tempore natus eſt Moſes, qui fuit divinitùs venuſtus, & nutritus fuit tres menſes in domo patris ſui.

21 Expoſitum autem illum ſuſtulit filia Pharaonis, & nutrivit eum ſibi pro filio.

22 Et eruditus fuit Moſes omni ſapientiâ Ægyptiorum; eratque potens dictis & factis.

23 Ut verò expletum eſt ei quadraginta annorum tempus, venit ei in mentem inviſere fratres ſuos filios Iſraëlis.

24 Et quum vidiſſet quendam *ex iis* affici injuriâ, tutatus eſt *eum*, percuſſo Ægyptio, & laborantem illum vindicavit.

25 Exiſtimabat autem fratres ſuos intelligere, Deum per manum ipſius dare ipſis ſalutem: at illi non intellexerunt.

26 Subſequente verò die viſus eſt ipſis pugnantibus, & compulit eos in pacem, dicens, Viri, fratres eſtis vos: cur alii alios injuriâ afficitis?

27 Is autem, qui injuriâ afficiebat proximum, repulit eum, dicens; Quis te nobis conſtituit principem & judicem?

28 Num tu me vis interimere, quemadmodum interemiſti heri Ægyptium illum?

29 Ad hunc autem ſermonem Moſes fugit, & factus eſt advena in regione Madian, ubi genuit duos filios.

30 Expletis verò annis quadraginta, viſus eſt ei in deſerto montis Sina angelus Domini in flammeo igne rubi.

31 Moſes autem ut *hæc* conſpexit, admiratus eſt viſum: & quum accederet *hoc* conſiderandum, exſtitit ad eum vox Domini, *dicentis*,

32 Ego *ſum* Deus ille patrum tuorum, Deus Abrahami, & Deus Iſaaci, & Deus Jacobi. Tremefactus autem Moſes, non audebat *illud* conſiderare.

33 Dixit autem ei Dominus, Solve ſoleas pedum tuorum: locus enim in quo ſtas terra ſancta eſt.

34 Vidi, vidi vexationem populi mei qui *eſt* in Ægypto, & ſuſpiria ipſorum audivi, & deſcendi ut eruam eos: nunc ergo adeſdum, mittam te in Ægyptum.

35 Hunc *ergo* Moſen, quem abnegaverant, dicentes, Quis te conſtituit principem & judicem? hunc, *inquam*, Deus miſit principem & liberatorem *futurum*, ductu angeli qui viſus fuerat ei in rubo.

36 Hic eduxit illos editis prodigiis & ſignis in regione Ægypti, & in Rubro Mari, & in deſerto annis quadraginta.

37 Hic eſt Moſes ille qui dixit filiis Iſraël, Prophetam ſuſcitabit vobis Dominus Deus veſter è fratribus veſtris ſicut me: ipſum audietis.

38 Hic ille eſt, qui, conveniente *populo* in deſerto, fuit cum angelo ipſum alloquente in monte Sinâ, & cum patribus noſtris, quique excepit viva eloquia quæ nobis traderet.

39 Cui noluerunt auſcultare patres noſtri, ſed repulerunt *eum*, & avérſi ſunt cordibus ſuis in Ægyptum,

40 Dicentes Aaroni, Fac nobis Deos qui præeant nobis; Moſi enim iſti, qui eduxit nos ex regione Ægypti, neſcimus quid contigerit.

41 Et vitulum fecerunt per illos dies, obtuleruntque ſacrificium idolo, & oblectârunt ſeſe operibus manuum ſuarum.

42 Vertit

42 Vertit autem *seſe* Deus, & tradidit eos ad colendum exercitum cœli: ſicut ſcriptum eſt in libro prophetarum, Num victimas & oblationes obtulistis mihi annis quadraginta in deſerto, domus Iſraël?

43 Imò bajulaſtis tabernaculum Molochi, & ſidus Dei veſtri Remphanis, quas figuras feciſtis, ut eas adoraretis: itaque transferam vos ad Babylonis fines.

44 Tabernaculum teſtimonii fuit patribus noſtris in deſerto, prout edixerat is qui dixerat Moſi, ut faceret illud ſecundum exemplar quod viderat.

45 Quod etiam exceptum introduxerunt patres noſtri cum Jeſu in ipsâ occupatione gentium, quas expulit Deus à conſpectu patrum noſtrorum, uſque ad dies Davidis;

46 Qui invenit gratiam in conſpectu Dei, petiitque ut nanciſceretur tabernaculum Deo Jacobi.

47 Solomon autem ædificavit ei ædem.

48 Sed Excelſiſſimus ille in manufactis templis non habitat, ſicut propheta dicit,

49 Cœlum mihi thronus eſt, terra autem ſcabellum pedum meorum. Quam ædem ædificabitis mihi, dicit Dominus? aut quis eſt locus requietis meæ?

50 Nonne manus mea fecit hæc omnia?

51 Duri cervice, & incircumciſi corde & auribus, vos ſemper Spiritui illi Sancto obnitimini: quales *fuerunt* patres veſtri, tales & vos *eſtis*.

52 Quem prophetarum non ſunt perſequuti patres veſtri? trucidârunt, inquam, eos qui prænunciârunt adventum juſti illius, cujus nunc vos proditores & interfectores facti eſtis;

53 Qui accepiſtis legem per diſpoſitionem angelorum, & non obſervâſtis.

54 Audientes autem hæc ſindebantur cordibus ſuis, & ſtridebant dentibus in eum.

55 Quum autem eſſet plenus Spiritu Sancto, intentis in cœlum oculis vidit gloriam Dei, & Jeſum adſtantem ad dexteram Dei;

56 Et ait, Ecce conſpicio cœlos apertos, & Filium illum hominis adſtantem ad dexteram Dei.

57 Exclamantes autem *illi* voce magnâ continuerunt aures ſuas, & irruerunt concorditer in eum.

58 Et ejectum eum extra urbem lapidârunt: teſtes autem depoſuerunt pallia ſua ad pedes adoleſcentis qui vocabatur Saulus.

59 Lapidârunt igitur Stephanum invocantem, & dicentem, Domine Jeſu, ſuſcipe ſpiritum meum.

60 Poſitis autem genibus clamavit voce magnâ, Domine, ne ſtatuas eis hoc peccatum. Et, quum hoc dixiſſet, obdormivit.

CAP. VIII.

Saulus eccleſiam perſequitur. Samaria Dei verbum recipit. Philippus Simonem Magum & Æthiopem eunuchum baptizat.

SAulus autem ultro conſenſerat ipſius cædi. Orta eſt verò illo die perſequutio magna adverſus eccleſiam quæ erat Hieroſolymis, & omnes diſperſi ſunt per regiones Judææ & Samariæ, præter apoſtolis.

2 Extulerunt autem unà Stephanum viri religioſi, & plangorem magnum ediderunt ſuper eo.

3 Saulus verò vaſtabat eccleſiam, iens domatim: & tractos viros ac mulieres tradebat in cuſtodiam *conjiciendos*.

4 At qui disperſi fuerant peragrabant *regionem*, evangelizantes ſermonem *Dei*.

5 Philippus verò, quum deveniſſet in urbem Samariæ, prædicabat eis Chriſtum.

6 Attendebat autem turba conſorditer iis quæ à Philippo dicebantur, audiendo & cernendo ſigna quæ edebat.

7 Spiritus enim impuri ex multis qui *eis* tenebantur exibant, vociferantes voce magnâ: multique paralytici & claudi ſanati ſunt.

8 Et gaudium magnum exſtitit in illâ urbe.

9 Vir autem quidam, nomine Simon, antea in urbe illâ exercuerat autem magicam, & gentem Samariæ obſtupefecerat, dicens ſe eſſe quempiam magnum.

10 Cui attendebant omnes à minimo uſque ad maximum, dicentes, Iſte eſt potentia illa Dei magna.

11 Attendebant autem ei, propterea quòd à multo tempore magicis artibus eos dementârat.

12 Quum verò credidiſſent Philippo evangelizanti quæ ad regnum Dei & nomen Jeſu Chriſti *pertinent*, baptizabantur tum viri tum mulieres.

13 Simon verò & ipſe credidit; & baptizatus perdurabat apud Philippum: & conſpiciens ſigna & virtutes magnas edi, obſtupefiebat.

14 Quum autem audiſſent apoſtoli qui erant Hieroſolymis, Samariam recipiſſe ſermonem Dei, miſerunt ad eos Petrum ac Joannem.

15 Qui quum deſcendiſſent, orârunt pro eis, ut acciperent Spiritum Sanctum.

16 (Nondum enim in quemquam illorum illapſus fuerat, ſed baptizati tantum fuerunt in nomen Jeſu).

17 Deinde impoſuerunt eis manus, & receperunt *illi* Spiritum Sanctum.

18 Quum autem conſpexiſſet Simon per impoſitionem manuum apoſtolorum dari Spiritum Sanctum, obtulit eis pecunias,

19 Dicens, Date etiam mihi poteſtatem iſtam, ut cuicunque impoſuero manus, recipiat Spiritum Sanctum.

20 Petrus autem dixit ei, Pecunia tua tecum pereat, qui donum Dei exiſtimâris pecuniâ acquiri.

21 Non eſt tibi pars neque ſors in hoc negotio: cor enim tuum non eſt rectum in Dei conſpectu.

22 Reſipiſce igitur ab iſtâ malitiâ tuâ, & deprecare Deum, ſi forte remitteturtibi machinatio cordistui.

23 Video enim te in felle amariſſimo, & connexu injuſtitiæ poſitum.

24 Reſpondens autem Simon, dixit, Deprecamini vos pro me apud Dominum, ne quid ſuperveniat mihi *iſtorum* quæ dixiſtis.

25 Illi igitur atteſtati ſermonem Dei, reverſi ſunt Hieroſolymam, & multis vicis Samaritanorum evangelizârunt.

26 Angelus autem Domini loquutus eſt Philippo, dicens, Surge, & vade meridiem verſus, ad viam quæ Hieroſolymis deſcendit Gazam, quæ eſt deſerta.

27 Is igitur ſurgens profectus eſt; & ecce quidam Æthiops eunuchus, dynaſtes Candaces reginæ Æthiopum, qui præerat univerſæ illius gazæ, venerat Hieroſolymam adoraturus:

28 Et revertebatur ſedens in curru ſuo, legebatque Iſaiam prophetam.

29 Dixit autem Spiritus Philippo, Accede, & proximè adhæreto currui iſti.

30 Ac-

30 Accurrens igitur Philippus audivit eum legentem Esaiam prophetam; & dixit, Nempe intelligis quæ legis?

31 At ille ait, Quinam enim possim, nisi mihi quispiam dux viæ fuerit: Et precatus est Philippum ut ascenderet sederetque secum.

32 Locus autem scripturæ quem legebat hic erat, Ut ovis ad mactationem ductus est: & ut agnus coram suo tonsore mutus, ita non aperuit os suum:

33 In ipsius depressione judicium ejus sublatum est: seculum autem ejus quis enarrabit? quoniam tollitur è terrâ vita ejus.

34 Respondens autem eunuchus Philippo dixit, Oro te, de quo dicit istud propheta? de seipso, an de alio quopiam?

35 Tum Philippus aperuit os suum, & exorsus ab hâc scripturâ, evangelizabit ei Jesum.

36 Quum vero pergerent in viam, venerunt ad quandam aquam: tum ait ei eunuchus, En aquam: quid prohibet me baptizari?

37 Dixit verò Philippus, Si credis ex toto corde, licet. Respondens autem *ille* dixit, Credo Jesum Christum esse filium illum Dei.

38 Jussitque sisti currum: ac descenderunt ambo in illam aquam, Philippus simul & eunuchus, & *ille* baptizavit eum.

39 Quum autem ascendissent ex aquâ, Spiritus Domini rapuit Philippum, nec amplius vidit eum eunuchus: perrexit igitur in viâ suâ gaudens.

40 Philippus autem inventus est Azoti: & peragrans *regionem* evangelizavit omnibus urbibus, usquedum veniret Cæsaream.

CAP. IX.

Sauli conversio, baptizatio, & evasio è Damasco. Sanatio Æneæ paralytici; & Tabithæ defunctæ per Petrum resuscitatio.

SAulus autem adhuc spirans minas ac cædem adversus discipulos Domini, adiit pontificem maximum;

2 Et petiit ab eo epistolas *perferendas* Damascum ad synagogas: ut si quos inveniisset hujus sectæ tum viros, tum mulieres, vinctos adduceret Hierosolymam.

3 Quum autem iter faceret, factum est ut appropinquaret Damasco: & repente circumfudit eum ut fulgur, lux è cœlo.

4 Et quum cecidisset in terram, audivit vocem dicentem sibi, Saul, Saul, quid me persequeris?

5 Dixit autem, Quis es, Domine? Dominus autem dixit, Ego sum Jesus quem tu persequeris: durum *fuerit* tibi contra stimulos calcitrare.

6 *Saul verò* tremens & pavens dixit, Domine, quid me vis facere? Tum Dominus ad eum, Surge, & ingredere urbem, & dicetur tibi quid te oporteat facere.

7 Viri autem illi, qui cum Saulo iter faciebant, constiterunt muti, audientes quidem *ejus* vocem, neminem autem conspicientes;

8 Surrexit autem Saulus è terrâ, apertisque oculis suis, neminem videbat: manu vero ductum eum introduxerunt Damascum.

9 Fuitque tribus diebus non videns, & non edit, neque bibit.

10 Erat autem quidam discipulus Damasci, nomine Ananias, ad quem dixit per visionem Dominus, Anania. Et ille ait, Ecce, ego *adsum*, Domine.

11 Tum Dominus ad eum, Surge, & proficiscere in vicum qui vocatur Rectus, & quære in

domo Judæ Saulum *quendam* nomine, Tarsensem: ecce enim orat,

12 Et vidit per visionem virum, Ananiam nomine, introeuntem & imponentem sibi manum, ut visum reciperet.

13 Respondit autem Ananias, Domine, audivi ex multis de viro isto, quod mali affecerit sanctos tuos Hierosolymis.

14 Quinetiam hoc loco habet potestatem à principibus sacerdotum vinciendi omnes qui invocant nomen tuum.

15 Dixit autem ad eum Dominus, Proficiscere: nam instrumentum electum est mihi iste, ut portet nomen meum in conspectum gentium, & regum, & filiorum Israël.

16 Ego enim ei præmonstrabo quàm multa oporteat ipsum pro nomine meo pati.

17 Abiit igitur Ananias, & introivit domum illam, &, impositis ipsi manibus, dixit, Saul frater, Dominus misit me (Jesus, *inquam*, qui visus est tibi in viâ quâ veniebas) ut visum recipias, & implearis Spiritu Sancto.

18 Statim autem deciderunt ab oculis ejus quasi squamæ, & visum recepit illico: ac surgens baptizatus est.

19 Quumque cepisset cibum, corroboratus est. Fuit autem Saulus cum discipulis qui erant Damasci per dies aliquot.

20 Et statim in synagogis prædicavit Christum, *nempe* eum esse filium illum Dei.

21 Obstupescebant autem omnes qui eum audiebant, & dicebant, Nonne hic est qui perdidit Hierosolymis eos qui invocabant nomen istud, & huc ideirco venit, ut vinctos eos adduceret ad primarios sacerdotes?

22 Saulus autem magis sese corroborabat, & confundebat Judæos qui habitabant Damasci, collatis testimoniis demonstrans eum esse Christum illum.

23 Expletis autem multis diebus ceperunt simul Judæi consilium illum interimendi.

24 Sed intellectæ sunt Saulo insidiæ eorum: adservabant autem portas die ac nocte, ut eum interimerent.

25 Acceptum igitur eum discipuli nocte per murum demiserunt, fune submissum in sportâ.

26 Quum verò Saulus advenisset Hierosolymam, tentabat se propiùs adjungere discipulis, sed omnes metuebant eum, non credentes eum esse discipulum.

27 Barnabas autem acceptum eum duxit ad apostolos, & narravit eis quomodo in viâ vidisset Dominum, & quòd loquutus esset ei, & quomodo Damasci liberè loquutus esset in nomine Jesu.

28 Versabatur ergo cum eis Hierosolymis.

29 Et liberè in nomine Domini Jesu loquebatur, & disceptabat adversus Græcos: illi verò conabantur eum interimere.

30 Quod cum cognovissent fratres, deduxerunt eum Cæsaream, & emiserunt Tarsum.

31 Ecclesiæ igitur per totam Judæam & Galilæam & Samariam habentes pacem, ædificabantur; & pergentes *in* timore Domini, & consolatione Sancti Spiritus, multiplicabantur.

32 Factum est autem ut Petrus, per omnes pertransiens, deveniret etiam ad sanctos qui habitabant Lyddæ.

33 Reperit autem illic quemdam hominem Aeneam, ab annis

jam

jam octo decumbentem in grabato, qui erat paralyticus:

34 Et dixit ei Petrus, Aenea, sanat te Jesus Christus: surge, & sterne tibi ipsi. *Is* autem statim surrexit.

35 Et viderunt eum omnes qui incolebant Lyddam & Saronam, qui converterunt *se* ad Dominum.

36 Joppæ verò fuit quædam discipula nomine Tabitha, quæ, si interpreteris, dicitur Caprea: hæc erat dives operum bonorum, & eleemosynarum quas præstabat.

37 Factum est autem per illos dies, ut illa ex infirmitate moreretur: quam quum lavissent, posuerunt in cœnaculo.

38 Quum autem Lydda esset prope Joppen, discipuli, audito Petrum illic esse, duos viros miserunt ad eum, rogantes ne cunctaretur usque ad ipsos transire.

39 Exsurgens igitur Petrus venit cum eis: quem, quum advenisset, adduxerunt in cœnaculum: & adstiterunt ei omnes viduæ flentes, & ostendentes tunicas & vestimenta quæ Dorcas faciebat, quam una cum ipsis esset.

40 Ejectis autem omnibus foras, Petrus positis genibus oravit: & conversus ad corpus, dixit, Tabitha, surge. Illa verò aperuit oculos suos, & viso Petro resedit.

41 Data autem ei manu, *Petrus* erexit eam: &, vocatis sanctis ac viduis, eam vivam repræsentavit.

42 Id autem innotuit per totam Joppen, & multi crediderunt in Dominum.

43 Factumque est ut dies multos maneret *Petrus* Joppæ, apud Simonem quendam coriarium.

CAP. X.

Cornelius angeli monitu Petrum accersit: & Petrus Dei jussu adit Cornelium: Illoque ei conclonante, venit Spiritus Dei super eum & suos.

PORro quidam erat Cæsareæ, nomine Cornelius, centurio ex legione quæ vocatur Italica,

2 Pius ac timens Deum, cum totâ domo suâ, & præstans eleemosynas multas populo.

3 Qui cum assiduè precaretur Deum, vidit per visionem manifestè, quasi horâ diei nonâ, angelum Dei introeuntem, & dicentem ipsi, Corneli.

4 At ille intentis oculis in eum & expavefactus dixit, Quid est, Domine? Dixit autem ei, Preces tuæ & eleemosynæ tuæ ascenderunt in memoriam in Dei conspectu.

5 Nunc igitur mitte aliquos Joppen, & accerse Simonem qui cognominatur Petrus.

6 Is diversatur apud Simonem quendam coriarium, cui est domus apud mare: is dicet tibi quid te oporteat facere.

7 Ut autem discessit angelus qui loquebatur Cornelio, vocavit duos ex famulis suis, & militem pium ex iis qui cum ipso erant assidui:

8 Et quum eis exposuisset omnia, misit eos Joppen.

9 Postridie verò illis iter facientibus, & appropinquantibus urbi, ascendit Petrus in solarium, ut oraret, circa horam sextam.

10 Factum est autem ut valdè esuriret, voluitque capere cibum. Parantibus igitur illis *cibum*, incidit in eum mentis excessus.

11 Conspexitque cœlum apertum, ac descendens ad se vas quoddam, ut linteum magnum, quatuor extremis devinctum, quod demittebatur in terram:

12 In quo erant quævis quadrupedia terræ, & feræ, & reptilia, & volucres.

13 Et exstitit vox ad eum, Surge, Petre, macta, & ede.

14 Ait autem Petrus, Nequaquam, Domine: nunquam enim edi quicquam pollutum vel impurum.

15 Tum vox rursus ad eum secundò, Quæ Deus purificavit, tu ne polluito.

16 Hoc autem factum est ter: & rursum receptum est vas in cœlum.

17 Quum autem apud se Petrus hæsitaret, *cogitans* quidnam esset visum illud quod viderat, tum ecce, viri qui missi fuerant à Cornelio, percontati de domo Simonis, supervenerunt ad vestibulum,

18 Et evocato *quopiam*, percontati sunt, an Simon, qui cognominaretur Petrus, illic diversaretur?

19 Petro verò cogitante de visione, dixit ei Spiritus, Ecce, tres viri quærunt te.

20 Surgens itaque descende, & nihil addubitans proficiscere cum eis; nam ego eos misi.

21 Descendens ergo Petrus ad viros illos qui ad ipsum missi fuerant à Cornelio, dixit, Ecce, ego *is* sum quem quæritis: quæ causa est propter quam adestis?

22 Ipsi verò dixerunt, Cornelius centurio, vir justus & timens Deum, & ornatus testimonio totius gentis Judæorum, divinitus admonitus est ab angelo sancto, ut accerseret te domum suam, & abs te quædam audiret.

23 Intrò vocatos igitur eos accepit hospitio. Postridie verò Petrus abiit cum eis, & quidam ex fratribus Joppensibus comitati sunt eum.

24 Et altero post die introierunt Cæsaream. Cornelius autem exspectabat eos, convocatis cognatis suis & necessariis amicis.

25 Ut autem factum est ut introiret Petrus, occurrens ei Cornelius, & accidens ad ejus pedes, adoravit.

26 Petrus verò erexit eum, dicens, Surge: & ego ipse homo sum.

27 Et colloquens cum eo, ingressus est, invenitque multos qui convenerant:

28 Dixitque eis, Vos scitis Judæo nefas esse propiùs adjungere se aut accedere ad alienigenam: sed mihi ostendit Deus, ne quem pollutum vel impurum hominem dicerem.

29 Quapropter etiam nihil obloquutus veni accersitus. Percontor igitur, quâ ratione me accersiveritis?

30 Tum Cornelius ait, Nudius quartus usque ad hanc horam eram jejunus, & horâ nonâ orabam domi meæ; & ecce, quidam stetit ob oculos meos, veste splendidâ:

31 Dixitque, Corneli, exauditæ sunt preces tuæ, & eleemosynæ tuæ in memoriam venerunt in conspectu Dei.

32 Mitte ergo Joppen, & accerse Simonem qui cognominatur Petrus: hic diversatur in ædibus Simonis coriarii apud mare: qui, quum advenerit, loquetur tibi.

33 Eodem igitur *momento* misi ad te: & tu benè fecisti qui adveneris. Nunc ergo omnes nos in conspectu Dei adsumus, ut audiamus omnia quæ tibi imperata sunt à Deo.

34 Petrus autem ore aperto dixit, Verè deprehendo Deum non respicere ad personam:

35 Sed in quâvis gente acceptum ei esse quemvis qui eum timeat & operam det justitiæ.

36 Quem sermonem significavit filiis Israëlis, evangelizans pacem per

per Jesum Christum, qui est omnium Dominus ;

37 Vos nôstis quod gestum est in totâ Judææâ, initio facto à Galilææâ, post baptisma quod prædicavit Joannes ;

38 Ut Jesum illum à Nazarethâ unxerit Deus Spiritu Sancto & potentiâ, qui obambulavit beneficiis afficiens, & sanans omnes sub diaboli potestatem redactos, quoniam Deus erat cum eo.

39 Et nos sumus testes omnium quæ & in regione Judæorum & Hierosolymis fecit ; quem interemerunt suspensum in ligno.

40 Hunc *autem* Deus suscitavit tertio die, fecitque ut is conspicuus fierit ;

41 Non toti populo, sed testibus quos ipse priùs designaverat, *nimirum* nobis, qui comedimus ac bibimus unà cum eo, posteaquam resurrexit à mortuis.

42 Mandavit autem nobis ut prædicemus populo, & cum testificatione denunciemus eum esse qui definitus sit à Deo judex vivorum ac mortuorum.

43 Huic etiam omnes prophetæ testimonium dant, remissionem peccatorum accepturum per nomen ejus quemvis qui crediderit in eum.

44 Adhuc loquente Petro verba ista, illapsus est Spiritus Sanctus in omnes qui audiebant hunc sermonem.

45 Et fideles qui *erant* ex circumcisione, & venerant cum Petro, obstupuerunt, quod etiam in gentes effusum esset donum Spiritûs Sancti :

46 Audiebant enim eos loquentes linguis, ac magnificantes Deum. Tunc respondit Petrus,

47 Num quis aquam prohibere potest, quo minus *videlicet* baptizentur isti, qui Spiritum Sanctum acceperunt sicut & nos ?

48 Et præcepit eos baptizari in nomen Domini. Tunc rogaverunt eum ut *ibi* permaneret ad dies aliquot.

CAP XI.

Apologia Petri. Nomenclatura Christianorum. Agabi prophetia.

AUdierunt autem apostoli & fratres qui erant in Judææâ, gentes etiam recipisse sermonem Dei.

2 Quum igitur ascendisset Petrus Hierosolymam, disceptârunt adversus eum qui *erant* ex circumcisione,

3 Dicentes, Ad viros præputium habentes introisti, & unà edisti cum eis.

4 Exorsus autem Petrus, *omnia* exposuit ordine, dicens,

5 Ego eram in civitate Joppe orans : & visum in mentis excessu vidi, *nempe* descendens vas quoddam, ceu linteum magnum, quod quatuor extremis dimittebatur è cœlo, & ad me usque venit.

6 In quod quum intendissem oculos, considéravi, & vidi quadrupedia terræ, & feras, & reptilia, & volucres cœli.

7 Audivi autem vocem dicentem mihi, Surge, Petre, macta, & ede.

8 Dixi verò, Nequaquam, Domine ; nam nihil commune aut impurum unquam introivit in os meum.

9 Respondit autem mihi vox secundò è cœlo, Quæ Deus purificavit, tu ne polluito.

10 Idque ter factum est, & rursus omnia sursum retracta sunt in cœlum.

11 Tum

11 Tum ecce, eodem momento tres viri supervenerunt in ædes in quibus eram, Cæsareâ missi ad me.

12 Dixit verò mihi Spiritus, ut irem cum eis, nihil addubitans. Venerunt autem mecum etiam sex isti fratres, & ingressi sumus domum viri illius:

13 Qui annunciavit nobis quomodo vidisset angelum domi suæ, qui adstitisset ac dixisset ipsi, Mitte aliquos Joppen, & accerse Simonem qui cognominatur Petrus:

14 Qui tibi ea dicturus est, per quæ tu serveris & tota domus tua.

15 Quum autem cœpissem loqui, illapsus est Spiritus Sanctus in eos quemadmodum & in nos in principio.

16 Recordatus sum verò illius dicti Domini, quum diceret Joannes quidem baptizavit aquâ, vos verò baptizabimini Spiritu Sancto.

17 Postquam igitur par illud donum dedit eis Deus, ut & nobis, quum crediderunt in Dominum Jesum Christum, quis eram ego qui Deum possum inhibere?

18 His autem auditis quieverunt, & glorificaverunt Deum, dicentes, Nempe etiam gentibus Deus resipiscentiam dedit ad vitam.

19 Cæterum qui dispersi fuerant ex afflictione orta ob Stephanum, transierunt usque in Phœniciam, & Cyprum, & Antiochiam, nemini loquentes sermonem *Dei*, nisi solis Judæis.

20 Erant autem quidam Cyprii & Cyrenenses, qui ingressi Antiochiam loquuti sunt Græcis, evangelizantes Dominum Jesum.

21 Fuit autem manus Domini cum eis: multusque numerus fide ipsis habitâ conversus est ad Dominum.

22 Pervenit autem hic rumor ad aures ecclesiæ quæ erat Hierosolymis: emiserunt igitur Barnabam ut pergeret Antiochiam usque.

23 Qui quum audivisset & vidisset gratiam Dei, gavisus est, & hortatus est omnes, ut proposito cordis permanerent cum Domino.

24 Nam erat vir bonus, & plenus Spiritu Sancto & fide: & adjuncta est multa turba Domino.

25 Abiit autem Barnabas Tarsum, ut requireret Saulum: & cum inventum duxit Antiochiam.

26 Factum est ut annum totum congregarentur in ecclesiâ, docerentque turbam multam: & discipuli nominarentur primùm Antiochiæ Christiani.

27 Per id tempus autem descenderunt Hierosolymis prophetæ Antiochiam.

28 Et unus eorum surgens, nomine Agabus, significavit per Spiritum, famem magnam futuram in toto terrarum orbe: quæ etiam fuit sub Claudio Cæsare.

29 Singuli verò discipulorum, prout cuique suppetebat, decreverunt subministrationis causâ mittere *aliquid* fratribus habitantibus in Judæâ.

30 Quod & fecerunt, mittentes ad seniores per manum Barnabæ & Sauli.

CAP. XII.

Herodes Agrippa, persecutor Jacobi & Petri, perit phthiriasi.

CÆterum per id tempus injectis rex Herodes manibus, malè accepit nonnullos ex ecclesiâ.

2 Interemit autem Jacobum fratrem Joannis gladio.

3 Et, quum vidisset *hoc* placere Judæis, perrexit comprehendere etiam

etiam Petrum (erant autem dies azymorum.)

4 Quem igitur prehensum conjecit in carcerem, traditum quatuor quaternionibus militum, ut eum custodirent: volens eum post pascha producere populo.

5 Petrus igitur asservabatur in carcere: preces autem assiduæ fiebant ad Deum ab ecclesiâ pro ipso.

6 Quum verò producturus esset eum Herodes, nocte illâ dormiebat Petrus inter duos milites, vinctus catenis duabus, & custodes ante ostium observabant carcerem.

7 Et ecce, angelus Domini supervenit, & lux splenduit in carcere: &, pulsato latere Petri, excitavit eum, dicens, Surge citò. Et exciderunt ejus catenæ ex manibus.

8 Dixitque ei angelus, Præcingere, & subliga sandalia tua. Fecit autem ita. Tum *ille* dixit ei, Amicitor pallio tuo, & sequere me.

9 Itaque egressus *Petrus* sequebatur eum, nec sciebat verum esse quod fiebat per angelum, sed putabat *se* visum *aliquod* cernere.

10 Quum autem pertransivissent primam ac secundam custodiam, venerunt ad portam ferream, quæ ducit in civitatem, quæ suâ sponte aperta est eis: & egressi progressi sunt per vicum unum; & statim abscessit angelus ab eo.

11 Tunc Petrus ad se reversus, dixit, Nunc verè scio, Dominum emisisse angelum suum; & eruisse me è manu Herodis, & ex omni expectatione populi Judæorum.

12 Et *re* apud se animadversâ, venit domum Mariæ matris Joannis, qui cognominabatur Marcus, ubi erant multi congregati & orantes.

13 Quum pulsâsset autem Petrus ostium vestibuli, prodiit puella ut subauscultaret, nomine Rhode.

14 Quæ, agnitâ voce Petri, præ gaudio non aperuit vestibulum, sed intrò currens annunciavit adstare Petrum ante vestibulum.

15 Illi verò dixerunt ei, Insanis. Illa autem asseverabat ita se *rem* habere. At illi dicebant, Angelus ejus est.

16 Petrus verò *ibi* perseverabat pulsare: quum autem aperuissent, viderunt eum, & perculsi fuerunt.

17 *Ipse* verò manu postulato ab ipsis silentio, narravit eis, quomodo Dominus se eduxisset è carcere, dixitque, Annunciate ista Jacobo & fratribus. Et egressus profectus est in alium locum.

18 Orto autem die, fuit tumultus non parvus inter milites quidnam factum esset Petro.

19 Herodes verò, quum eum requisivisset & non invenisset, quæstione de custodibus habitâ, jussit *eos* ad supplicium rapi; & quum descendisset à Judæâ Cæsaream, *ibi* commoratus est.

20 Herodes autem incenso animo erat in Tyrios & Sidonios: ac illi concorditer venerunt ad eum, & persuaso Blasto, qui præerat cubiculo regis, petebant pacem; eò quod aleretur regiò ipsorum ex regis *agro*.

21 Statuto autem die, Herodes indutus veste regiâ, & considens pro tribunali, concionabatur ad eos.

22 Populus verò acclamabat, Vox De, & non hominis.

23 Illico verò percussit eum angelus Domini, eo quòd non tribuisset

buisset gloriam Deo: & erosus à vermibus exanimatus est.

24 Sermo verò Domini crescebat ac multiplicabatur.

25 Barnabas autem & Saulus reversi sunt Hierosolymis, expleto ministerio, simul assumpto etiam Joanne qui cognominabatur Marcus.

CAP. XIII.

Paulus & Barnabas segregati Christum prædicant Judæis & gentibus. Elymas Paulo resistens excæcatione punitur.

ERant autem Antiochiæ, in ecclesiâ quæ *illic* erat, quidam prophetæ & doctores, Barnabas, & Simeon qui vocabatur Niger, & Lucius Cyrenæus, & Manahen, qui fuerat unà cum Herode tetrarchâ educatus, & Saulus.

2 Illis autem suum ministerium obeuntibus Domino & jejunantibus, dixit Spiritus Sanctus, Separate mihi Barnabam & Saulum ad opus ad quod eos advocavi.

3 Quum ergo jejunâssent, & precati imposuissent eis manus, dimiserunt *eos*.

4 Ipsi igitur emissi à Spiritu Sancto descenderunt Seleuciam; & illinc abnavigaverunt Cyprum.

5 Quumque pervenissent Salamina, annunciârunt sermonem Dei in synagogis Judæorum, habebant autem etiam Joannem *sibi* subservientem.

6 Peregratâ verò insulâ Paphum usque, invenerunt quemdam magum pseudoprophetam Judæum, cui nomen *erat* Barjesu;

7 Qui erat cum prætore Sergio Paulo, viro intelligente. Hic, advocatis Barnabâ & Saulo, expetivit audire sermonem Dei.

8 Obsistebat autem eis Elymas, *id est*, magus (ita enim explicatur nomen ejus), studens avertere proprætorem à fide.

9 Saulus autem (qui & Paulus) repletus Spiritu Sancto, intentis in eum oculis,

10 Dixit, O plene omni dolo, & ad quodvis scelus facilitate, fili diaboli, hostis omnis justitiæ, non cessabis pervertere vias Domini rectas?

11 Nunc igitur, ecce manus Domini adversum te; erisque cæcus, non cernens solem ad certum tempus. Illico verò incidit in eum caligo ac tenebræ: & circumiens quærebat qui sese manu prehensum ducerent.

12 Tunc proprætor, quum vidisset quod factum fuerat, credidit, perculsus super doctrinâ Domini.

13 Profecti verò Papho Paulus & qui cum eo erant, venerunt Pergen Pamphyliæ *urbem*: Joannes verò abscedens ab eis reversus est Hierosolymam.

14 At ipsi progressi Pergâ, venerunt Antiochiam *urbem* Pisidiæ, &, ingressi synagogam die sabbati, consederunt.

15 Post lectionem autem legis & prophetarum, miserunt præfecti synagogæ ad eos, dicentes, Viri fratres, si quis est in vobis sermo exhortationis ad populum, dicite.

16 Assurgens igitur Paulus, manu silentio postulato, dixit, Viri Israëlitæ, & qui timetis Deum, audite.

17 Deus ille populi hujus Israëlis elegit patres nostros, & populum sursum evexit, quum commoraretur in terrâ Ægypti, & ex eâ eduxit eos elato brachio.

18 Et circiter quadraginta annorum tempus mores eorum pertulit in deserto.

19 Et quum deleviisset septem gentes

gentes in terrâ Chanaan, ſortes diſtribuit in terram eorum.

20 Et poſtea annis circiter quadringentis quinquaginta dedit judices, uſque ad Samuelem prophetam.

21 Et exinde petierunt regem: deditque eis Deus Saulum filium Cis, virum ex tribu Benjamin, annis quadraginta.

22 Et, amoto illo, excitavit eis Davidem in regem, cui etiam teſtimonium dato dixit, Inveni Davidem *filium* Jeſſe, virum ſecundum cor meum, qui exſequetur omnes voluntates meas.

23 Hujus è ſemine Deus ſecundum promiſſionem excitavit Iſraëli ſervatorem Jeſum;

24 Quum ante prædicâſſet Joannes coram eo jam adventante, baptiſmum reſipiſcentiæ toti populo Iſraëli.

25 Quum autem expleret Joannes curſum, dixit, Quem me ſuſpicamini eſſe? non *is* ſum ego; ſed ecce, venit poſt me, cujus pedum ſoleam non ſum dignus qui ſolvam.

26 Viri, fratres, filii generis Abrahami, & qui inter vos timetis Deum, vobis ſermo ſalutis hujus miſſus eſt.

27 Qui enim habitabant Hieroſolymis, & primores eorum, quum hunc ignorarent, tum voces prophetarum, quæ per omne ſabbatum leguntur, eo damnato impleverunt.

28 Tum nullâ causâ mortis inventâ, petierunt à Pilato ut interimetur.

29 Quum verò perfeciſſent omnia quæ de eo ſcripta ſunt, detractum è ligno poſuerunt in monumento.

30 Deus autem ſuſcitavit eum à mortuis.

31 Qui conſpectus eſt per dies multos iis qui ſimul aſcenderant cum eo à Galilæâ Hieroſolymam, ſuntque teſtes ejus apud populum.

32 Et nos vobis evangelizamus eam promiſſionem quæ patribus facta eſt, Deum videlicet eam impleviſſe filiis illorum, *id eſt*, nobis, ſuſcitato Jeſu;

33 Ut etiam in Pſalmo ſecundo ſcriptum eſt, Filius meus es tu, ego hodie genui te.

34 Quòd autem ſuſcitaverit eum ex mortuis, non ampliùs reverſurum in ſepulchrum, ita dixit, Dabo vobis firmas illas Davidis beneficentias.

35 Ideo & aliàs dicit, Non ſines ſanctum illum tuum ſentire corruptionem.

36 Nam David quidem, poſtquam ætate ſuâ inſervivit Dei conſilio, obdormivit, & appoſitus eſt patribus ſuis, ſenſitque corruptionem.

37 At is quem Deus excitavit non ſenſit corruptionem.

38 Notum igitur ſit vobis, fratres, annunciari vobis remiſſionem peccatorum per iſtum;

39 Et ab omnibus, à quibus non potuiſtis per legem Moſis juſtificari, per hunc credentem quemvis juſtificari.

40 Videte ergo ne nobis ſuperveniat quod dictum eſt in prophetis,

41 Videte, ô contemptores, & admiramini, & diſperite: quia opus operor ergo diebus veſtris, opus quod non credetis, ſi quis enarraverit vobis.

42 Egreſſis autem *eis* è ſynagogâ Judæorum, rogârunt gentes, ut intra proximè ſequens ſabbatum exponerentur ſibi hæc verba.

43 Solutoque conventu, ſequuti ſunt

sunt multi ex Judæis & religiosis proselytis Paulum ac Barnabam: qui alloquentes eos, persuaserunt eis ut permanerent in gratiâ Dei.

44 Sequente verò sabbato urbs prope tota congregata fuit ad audiendum sermonem Dei.

45 Visâ autem turbâ, Judæi repleti sunt invidiâ: & contradicebant iis quæ à Paulo dicebantur, contradicentes ac blasphemantes.

46 Tunc loquendi libertate usi Paulus ac Barnabas dixerunt, Vobis necesse fuit primùm exponi sermonem Dei: postquam autem illum repellitis, & indignos vos ipsos decernitis æternâ vitâ, ecce, convertimus nos ad gentes.

47 Ita enim nobis præcepit Dominus, *dicens*, Constitui te ut sis lux gentium, ut sis saluti usque ad ultimas terras.

48 Gentes autem hæc audientes gaviſæ sunt, & laudibus extulerunt sermonem Domini: & crediderunt quotquot erant ordinati ad vitam æternam.

49 Perferebatur autem sermo Domini per totam illam regionem.

50 Judæi verò extimulârunt mulieres religiosas & honoratas, & primos urbis, & excitârunt persequutionem in Paulum ac Barnabam, ejeceruntque eos è finibus suis.

51 At illi, excusso pulvere pedum suorum in eos, venerunt Iconium.

52 Discipuli verò replebantur gaudio & Spiritu Sancto.

CAP. XIV.

Paulus & Barnabas Iconio ejecti: Paulus Lystræ claudum sanat, & sibi sacrificaturos prohibet: ibidem lapidatus se recolligit, & ecclesias multas colligit.

FActum est autem Iconii, ut simul introirent synagogam Judæorum, & ita loquerentur, ut crederet Judæorum simul & Græcorum magna multitudo.

2 Judæi verò qui assensi non fuerunt *sermoni*, incitârunt & malè affectos reddiderunt animos gentium adversus fratres.

3 Multum igitur tempus *ibi* commorati sunt liberè loquentes, freti Domino, qui testimonium dabat sermoni gratiæ suæ, dabatque ut signa & prodigia ederentur per manus eorum.

4 Fissa est autem multitudo urbis: & alii quidem erant à Judæis, alii verò ab apostolis.

5 Quum autem factus esset impetus gentium ac Judæorum, unâ cum suis primoribus, ad eos contumeliis afficiendos & lapidandos,

6 Re inter se animadversâ perfugerunt in civitates Lycaoniæ Lystram & Derben, & circumjacentem regionem:

7 Et illic evangelizavernnt.

8 Quidam autem vir Lystris captus pedibus sedebat, claudus ab utero matris suæ, qui nunquam ambulaverat.

9 Hic audivit Paulum loquentem: qui cum intendisset in eum oculos, & vidisset quòd fidem haberet *se* liberatum iri,

10 Dixit voce magnâ, Surge in pedes tuos rectus. At *ille* exsiliit & ambulavit.

11 Turba verò quum vidisset quod fecerat Paulus, sustulerunt vocem suam, Lycaonicè dicentes, Dii assimilati hominibus descenderunt ad nos.

12 Vocabantque Barnabam Jovem, Paulum vero Mercurium, quoniam is præibat in loquendo.

13 Sacerdos autem Jovis collocatus ante illorum urbem, quum

tauros vittatos ad veſtibula adduxiſſet, volebat cum turbâ ſacrificare.

14 Quod quum audiſſent apoſtoli Barnabas et Paulus, diruptis palliis ſuis, inſilierunt in turbam, clamantes,

15 Ac dicentes, Viri, cur iſta facitis? nos quoque ſumus homines iiſdem quibus vos affectionibus obnoxii, annunciantes ut à vanis iſtis rebus convertatis vos ad Deum illum vivum, qui fecit cœlum, et terram, et mare, et omnia quæ in eis ſunt:

16 Quique præteritis ætatibus ſivit omnes gentes ſuis ipſarum viis incedere.

17 Quanquam non paſſus eſt ſe eſſe expertem teſtimonii, bona tribuendo, dans nobis cœlitùs pluvias ac præſtituta tempora fructibus perferendis, implens cibo et delectatione corda noſtra.

18 Et hæc dicentes, vix compeſcuerunt turbam ne ipſis ſacrificaret.

19 Supervenerunt autem quidam Judæi Antiochiâ et Iconio, qui, perſuasâ turbâ, Paulum lapidatum traxerunt extra urbem, exiſtimantes eum mortuum eſſe.

20 Quum autem circumſtetiſſent eum diſcipuli, ſurrexit, et ingreſſus eſt urbem, et poſtridie egreſſus venit Derben cum Barnaba.

21 Quumque evangelizâſſent urbi illi, et diſcipulos multos adjunxiſſent, reverſi ſunt Lyſtram, et Iconium, et Antiochiam:

22 Confirmantes animos diſcipulorum, hortantes ut permanerent in fide, et *dicentes* oportere fide multas afflictiones nos ingredi in regnum Dei.

23 Quumque ipſis per ſuffragia creaſſent per ſingulas eccleſias preſbyteros, precâtique eſſent cum jejunis, commendârunt eos Domino, in quem crediderant.

24 Pergrataque Piſidia, venerunt in Pamphyliam.

25 Ac Pergæ loquuti *Domini* ſermonem, deſcenderunt Attaliam.

26 Et illinc enavigârunt Antiochiam, unde fuerant commendati gratiæ Dei ad opus quod impleverant.

27 Quum autem veniſſent et congregâſſent eccleſiam, retulerunt quanta Deus per ipſos effeciſſet, eumque aperuiſſe gentibus oſtium fidei.

28 Et commorati ſunt illic non parvum tempus cum diſcipulis.

CAP. XV.

Synodus Hieroſolymitana: et Pauli à Barnabâ ſeparatio, et in Aſiam ablegatio.

PORRÒ quidam qui deſcenderant è Judæâ, docebant fratres, *et dicebant*, Niſi circumcidamini ritu Moſis non poteſtis ſervari.

2 Ortâ igitur repugnantiâ et diſceptatione non parvâ Paulo ac Barnabæ adverſus *illos*, conſtitutum fuit ut aſcenderent Paulus et Barnabas, et quidam alii ex illis, ad apoſtolos ac preſbyteros Hieroſolymam ſuper hâc queſtione.

3 Illi ergo deducti ab eccleſiâ peragrârunt Phœnicen et Samariam, narrantes converſionem gentium: et gaudio magno affecerunt omnes fratres.

4 Quum autem perveniſſent Hieroſolymam, excepti ſunt ab eccleſiâ et ab apoſtolis ac preſbyteris, et retulerunt quanta Deus per ipſos effecerat.

5 Sed *(aiebant)* quidam ſurrexerunt ex hæreſi Phari ſæorum qui crediderunt, dicentes, Oportere

ipsos circumcidere et eis mandare ut observent legem Mosis.

6 Congregati sunt igitur apostoli et presbyteri ut dispicerent de hâc re.

7 Quum autem multa disceptatio fuisset, surgens Petrus dixit eis, Viri fratres, vos scitis Deum jampridem inter vos elegisse *me*, ut per os meum audirent gentes sermonem evangelii, et crederent.

8 Et ille cordium cognitor Deus præbuit eis testimonium, dato ipsis Spiritu Sancto, sicut et nobis :

9 Nihilque discrevit inter nos et illos, fide ab *ipso* purificatis cordibus eorum.

10 Nunc ergo quid tentatis Deum, ad imponendum jugum cervici discipulorum, quod neque patres nostri, neque nos portare valuimus ?

11 Imò per gratiam Domini Jesu Christi credimus nos servatum iri, quemadmodum et illos.

12 Tacuit, autem tota illa multitudo, et audiebant Barnabam et Paulum, exponentes quanta Deus edidisset signa et prodigia per ipsos inter gentes.

13 Postquam autem ipsi conticuissent, respondit Jacobus, dicens, Viri fratres, audite me.

14 Simeon exposuit quomodo primùm Deus respexerit *gentes*, ut sumeret ex ipsis populum nomini suo.

15 Et huic *rei* consonant verba prophetarum, sicut scriptum est :

16 Post hæc revertar, et restaurabo tabernaculum Davidis collapsum, et ruinas ejus restaurabo, et rursus erigam illud :

17 Ut requirant reliqui homines Dominum, et omnes gentes super quas invocatum fuerit nomen meum, dicit Dominus qui facit hæc omnia.

18 Nota sunt Deo ab *omni* ævo omnia opera sua.

19 Quamobrem ego censeo non esse obturbandos eos qui ex gentibus ad Deum se convertunt.

20 Sed ad eos scribendum, ut abstineant à pollutis per simulacra, et scortatione, et suffocatis rebus, et sanguine.

21 Moses enim ab ætatibus antiquis oppidatim habet qui ipsum prædicent, quum in synagogis per singula sabbata legatur.

22 Tunc visum est apostolis et presbyteris cum totâ ecclesiâ, delectos ex se viros mittere Antiochiam cum Paulo et Barnabâ ; *nempe* Judam qui cognominabatur Barsabas, et Silam, viros primarios inter fratres ;

23 Istis per eorum manum scriptis : Apostoli, et presbyteri, et fratres, iis qui sunt Antiochiæ et in Syriâ et in Ciliciâ fratribus, qui *sunt* ex gentibus, salutem.

24 Quoniam quosdam è nobis egressos audivimus vos turbasse verbis, labefactantes animas vestras, dicentes, *oportere vos* circumcidi, et observare legem, quibus non edixeramus :

25 Visum est nobis concorditer coactis delectos viros mittere ad vos cum dilectis nostris Barnabâ et Paulo,

26 Hominibus qui exposuerunt animas suas pro nomine Domini nostri Jesu Christi.

27 Misimus ergo Judam et Silam, qui et ipsi *vobis* eadem verbis referent.

28 Visum est enim Spiritui Sancto ac nobis, ne quod amplius imponeremus vobis onus præter necessaria ista ;

29 *Videlicet*

29 *Videlicet*, ut abſtineatis ab iis quæ ſunt immolata ſimulacris, et ſanguine, et ſuffocato, et ſcortatione: à quibus ſi vobis caveritis, benè agetis. Valete.

30 Illi igitur dimiſſi venerunt Antiochiam, et congregatâ multitudine reddiderunt epiſtolam.

31 Quam quum legiſſent, gaviſi ſunt ſuper eâ exhortatione.

32 Judas quoque et Silas, quum eſſent et ipſi prophetæ, multo ſermone adhortati ſunt, et confirmârunt fratres.

33 Quum autem egiſſent *illic* aliquamdiu, dimiſſi ſunt cum pace à fratribus ad apoſtolos.

34 Silæ tamen viſum eſt ibi manere.

35 Paulus autem et Barnabas commorati ſunt Antiochiæ, docentes et evangelizantes, cum aliis etiam multis, ſermonem Domini.

36 Poſt aliquot autem dies dixit Barnabæ Paulus, Reverſi inviſamus fratres noſtros oppidatim, in quibus annunciavimus ſermonem Domini, *cognituri* quomodo *ſe* habeant.

37 Barnabæ verò conſilium erat aſſumere ſecum Joannem, qui vocabatur Marcus.

38 Paulus autem æquum cenſebat, eum non ſimul aſſumere, quia abſceſſiſſet ab ipſis ex Pamphyliâ, nec eorum comes in illo opere fuiſſet.

39 Orta igitur fuit exacerbatio, ut alter ab altero abſceſſerit; et Barnabas aſſumpto Marco navigavit in Cyprum:

40 Paulus verò allecto Silâ abiit commendatus gratiæ Dei à fratribus:

41 Peragravitque Syriam ac Ciliciam confirmans eccleſias.

CAP. XVI.

Profectio et perſecutio Pauli multiplex.

DEvenit autem Derben et Lyſtram: et ecce, diſcipulus quidam erat illic nomine Timotheus, filius mulieris cujuſdam Judææ fidelis, patris autem Græci.

2 Huic dabant teſtimonium fratres qui Lyſtris erant et Iconii.

3 Eum *itaque* voluit Paulus ſecum proficiſci: et aſſumptum eum circumcidit propter Judæos qui in illis locis erant: ſciebant enim omnes patrem ejus Græcum eſſe.

4 Prout autem pertranſibant urbes, tradebant eis obſervanda placita illa quæ decreta fuerant ab apoſtolis et preſbyteris qui Hieroſolymis erant.

5 Itaque eccleſiæ confirmabantur fide: et exuberabant numero quotidie.

6 Phrygiâ autem peragratâ et Galaticâ regione, prohibiti à Spiritu Sancto loqui ſermonem Dei in Aſiâ.

7 Quum veniſſent in Myſiam, tentabant ire verſus Bithyniam: ſed non ſivit eos *ire* Spiritus Jeſu.

8 Prætereâ igitur Myſiâ, deſcenderunt Troada.

9 Et viſum per noctem conſpectum eſt Paulo, Vir Macedo quidam adſtabat precans eum, et dicens, Tranſiens in Macedoniam ſuccurre nobis.

10 Ut autem hoc viſum vidit, ſtatim ſtuduimus abire in Macedoniam, collatis argumentis colligentes, quòd advocâſſet nos Dominus ut eis evangelizaremus.

11 Provecti igitur Troade, rectum curſum tenuimus Samothracem, et ſequente die Neapolin;

12 Et illinc Philippos, quæ est prima hujus partis Macedoniæ urbs, colonia. Commorati sumus autem in eâ urbe aliquot dies.

13 Et die sabbati egressi sumus ex urbe ad flumen, ubi solebat esse precatio: et quum consedissemus, alloquuti sumus mulieres quæ convenerant.

14 Quædam autem mulier nomine Lydia, quæ purpurum vendebat in urbe Thyatirorum, Deum colens, *nos* audivit: cujus Dominus adaperuit cor, ut attenderet iis quæ dicebantur à Paulo.

15 Quum igitur baptizata esset, et domus ejus, rogavit *nos* dicens, Si judicâstis me fidelem esse Domino, ingressi domum meam manete. Et adegit nos.

16 Factum est autem, proficiscentibus nobis ad precationem, ut ancillula quædam, habens spiritum Pythonis, occurreret nobis, quæ quæstum magnum præbebat dominis suis vaticinando:

17 Hæc subsequuta Paulum ac nos, clamabat, dicens, Isti homines servi sunt Dei illius altissimi, qui annunciant nobis viam salutis.

18 Hoc autem fecit ad multos dies: sed molestè ferens Paulus, et sese convertens, spiritui illi dixit, Mando tibi per nomen Jesu Christi ut exeas ab eâ. Exiit igitur eodem illo momento.

19 Videntes autem illius *ancillulæ* domini abiisse spem quæstûs sui, prehensum Paulum et Silam traxerunt in forum ad magistratus.

20 Et, quum pertraxissent eos ad prætores, dixerunt, Homines isti conturbant civitatem nostram, quum sint Judæi.

21 Et annunciant ritus quos non licet nobis excipere, neque usurpare, quum simus Romani.

22 Unà verò insurrexit turba adversus eos: et prætores diruptis eorum vestibus jussèrunt *eos* virgis cædi.

23 Et quum multas plagas eis imposuissent, conjecerunt eos in carcerem, additis mandatis commentariensi ut tutò eos asservaret.

24 Qui, tali accepto mandato, conjecit eos in intimum carcerem, et pedes eorum adstrinxit numellâ.

25 Mediâ autem nocte, orantes Paulus et Silas, hymnos canebant Deo: et qui vincti erant exaudiebant eos.

26 Repentè verò terræmotus magnus exstitit, ita ut quaterentur fundamenta carceris: et illico apertæ sunt omnes fores, et omnium vincula laxata.

27 Expergefactus autem commentariensis, quum videret fores carceris apertas, stricto gladio erat seipsum interempturus, existimans vinctos effugisse.

28 Clamavit verò Paulus voce magnâ, dicens, Nequid feceris tibi ipsi mali; omnes enim hic sumus.

29 Is autem petito lumine irrupit, et tremefactus accidit Paulo et Silæ *ad pedes*.

30 Et productis ipsis foras, ait, Domini, quid me oportet facere ut salver?

31 At illi dixerunt, Crede in Dominum Jesum Christum, et salvaberis tu ac domus tua.

32 Et loquuti sunt ei sermonem Domini, et omnibus qui erant domi ipsius.

33 *Ipse* verò illis assumptis eâ ipsâ horâ noctis, lavit *eorum* plagas: et baptizatus est ipse, et omnes *domestici* illius illico.

34 Et ipsis deductis domum suam apposuit mensam: et exultavit quòd cum universâ domo suâ credidisset Deo.

35 Die

35 Die autem exorto, Prætores miſerunt viatores, qui dicerent, Dimitte homines illos.

36 Annunciavit autem commentarienſis hos ſermones Paulo; Miſerunt, *inquit*, præfecti ut dimittamini: nunc igitur egreſſi, ite in pace.

37 Paulus autem dixit eis, Cæſos nos publicè, indictâ causâ, quum ſumus Romani, conjecerunt in carcerem; et nunc clam nos ejiciunt? non profectò: ſed veniant ipſi, et nos educant.

38 Renunciârunt autem prætoribus viatores verba iſta: metueruntque audito eos Romanos eſſe.

39 Et venientes precati ſunt eos, et eductos rogârunt ut egrederentur ex urbe.

40 Egreſſi autem è carcere introierunt ad Lydiam: et viſis fratribus conſolati ſunt eos, et egreſſi ſunt ex *urbe*.

CAP. XVII.

Paulus prædicat Theſſalonicæ et Athenis.

ITinere autem facto per Amphipolin et Apolloniam, venerunt Theſſalonicam, ubi erat ſynagoga quædam Judæorum.

2 Paulus verò, ſicut conſueverat, introivit ad eos, et per ſabbata tria diſſeruit *cum* eis ex Scripturis.

3 Explicans et ob oculos ponens oportuiſſe Chriſtum pati et reſurgere ex mortuis; et hunc Jeſum, Quem ego, *inquit*, annuncio vobis eſſe Chriſtum illum.

4 Nonnulli igitur eorum aſſenſi ſunt, et conſociati ſunt Paulo et Silæ, et religioſorum Græcorum multitudo magna, et ex mulieribus primariis non paucæ.

5 Sed invidiâ commoti Judæi qui *ſermoni* non aſſentiebantur, aſſumptis quibuſdam circumforaneis viris improbis, ac, turbâ coactâ, fecerunt ut civitas tumultuaretur; et adorti domum Jaſonis ſtudebant eos adducere ad populum.

6 Et, quum non inveniſſent eos, traxerunt Jaſonem et quoſdam fratres ad civitatis magiſtratus, vociferando, Iſti qui orbis terrarum ſtatim ſubverterunt, etiam hic adſunt,

7 Quos excepit Jaſon: qui omnes contra edicta Cæſaris faciunt, regem alium dicentes eſſe, *nempe* Jeſum.

8 Commoverunt autem turbam et civitatis magiſtratus hæc audientes.

9 *Qui* tamen, quum ſatis accepiſſent ab Jaſone et reliquis, dimiſerunt eos.

10 Fratres verò ſtatim per noctem Paulum ſimul et Silam emiſerant Beræam; qui cum adveniſſent, iverunt in ſynagogam Judæorum.

11 Iis autem *Judæis* qui erant Theſſalonicæ fuerunt iſti generoſiores, ut qui receperint ſermonem cum omni alacritate, quotidie examinantes Scripturas, an hæc ita ſe haberent.

12 Multi igitur crediderunt ex eis, et Græcarum mulierum honoratarum et virorum non pauci.

13 Ut autem cognoverint Theſſalonicenſes Judæi, Beræa quoque annunciatum eſſe à Paulo ſermonem Dei, venerunt etiam illuc, concitantes turbam.

14 Sed tunc ſtatim Paulum emiſerunt fratres, ut iret velut ad mare: Silas autem et Timotheus remanſerunt illic.

15 Qui verò Paulum ſuſceperant tuto loco conſtituendum, deduxerunt eum Athenas uſque: et, accepto præcepto, ad Silam ac

Timotheum, ut quam citiſſimè ad ipſum venirent, abierunt.

16 Paulo verò Athenis illos exſpectante, irritabatur ſpiritus ejus in ipſo, quum conſpiceret urbem idolis refertam.

17 Diſſerebat igitur in ſynagogâ cum Judæis et religioſis; et in foro quotidie cum quibuſvis obviis.

18 Quidam autem ex Epicureis et Stoicis philoſophis conſlictabantur cum eo: et quidam dicebant, Quid vult garrulus iſte dicere? alii verò, Peregrinorum deorum videtur annunciator eſſe: quoniam Jeſum et reſurrectionem ipſis annunciabat.

19 Et prehenſum eum duxerunt in Areopagum, dicentes, Poſſumus ne ſcire quæ ſit iſta nova, de quâ tu loqueris, doctrina?

20 Peregrina enim quædam infers auribus noſtris: volumus ergo ſcire quidnam iſta ſibi velint.

21 (Cæterum Athenienſes omnes et inquilini peregrini nulli alii rei vacabant, niſi ad dicendum aut audiendum aliquid novi.)

22 Quum autem conſtitiſſet Paulus in medio Areopago, dixit, Viri Athenienſes, omnino conſpicio vos quaſi religioſiores.

23 Pertranſiens enim et contemplans ſacra veſtra, inveni etiam aram cui inſcriptum erat, IGNOTO DEO. Quem ergo ignorantes colitis, hunc ego vobis annuncio.

24 Deus ille qui fecit mundum et omnia quæ in eo ſunt, quum ſit cœli et terræ Dominus, in manu factis templis non habitat:

25 Nec manibus hominum colitur, alicujus rei egens, quum ipſe det omnibus vitam, et halitum, et omnia.

26 Fecitque ex uno ſanguine totam gentem hominum, ut habitaret ſuper universâ ſuperficie terræ, definitis præſtitutis temporibus, et poſitis terminis habitationis eorum.

27 Ut quærerent Dominum, ſi forte palpando eum invenirent: quanquam profectò non longè abeſt ab unoquoque noſtrûm:

28 In ipſo enim vivimus, et movemur, et ſumus; ſicut et quidam veſtratium poëtarum dixerunt, Nam hujus progenies etiam ſumus.

29 Progenies ergo Dei quum ſimus, non debemus exiſtimare auro et argento aut lapidi, ſculpturæ artificii, et excogitationis hominum, numen eſſe ſimile.

30 Deus igitur, temporibus iſtius ignorantiæ connivendo diſſimulatis, nunc mandat omnibus ubique hominibus ut reſipiſcant:

31 Eo quod ſtatuit diem quo juſtè judicaturus eſt orbem terrarum per eum virum quem definiit, fide *ejus rei* palam facta omnibus, illo ex mortuis ſuſcitato.

32 Quum audiſſent autem reſurrectionem mortuorum, alii quidem ſannis *eum* excipiebant, alii verò dicebant, Audiemus te rurſus de hâc re.

33 Et ita Paulus exivit è medio eorum.

34 Quidam verò ei ſeſe adjunxerunt et crediderunt: in quibus *fuit* et Dionyſius Areopagita, et mulier nomine Damaris, et alii cum eis.

CAP. XVIII.

Paulus viſitat multas eccleſias. Apollos penitiùs informatur in fide Chriſti.

POſtea, Paulus, quum diſceſſiſſet Athenis venit Corinthum.

2 Et reperto quodam Judæo, nomine Aquila, Pontico natione, qui nuper venerat ex Italiâ, et Priſcilla

Priſcilla uxore ejus (eo quòd edixiſſet Claudius, ut omnes Judæi Româ excederent) venit ad eos:

3 Et quia ejuſdem erat artificii, manſit apud eos, et operabatur: erat enim ars illorum conficere tabernacula.

4 Diſſerebat autem in ſynagogâ omnibus ſabbatis, et in ſuam ſententiam adducebat tum Judæos tum Græcos.

5 Ut autem advenerunt è Macedoniâ Silas et Timotheus, conſtringebatur ſpiritu Paulus, atteſtans Judæis Jeſum *eſſe* Chriſtum illum.

6 Ipſis autem obſiſtentibus ac blaſphemantibus, excuſſis veſtibus, dixit eis, Sanguis veſter *ſit* ſuper caput veſtrum: mundus ego ab hoc tempore ad gentes proficiſcar.

7 Et digreſſus illinc introiit domum cujuſdam nomine Juſti, colentis Deum, cujus domus erat confinis ſynagogæ.

8 Criſpus autem præfectus ſynagogæ credidit Domino cum totâ domo ſuâ: multique Corinthiorum audientes credebant et baptizabantur.

9 Dixit autem Dominus nocte per viſionem Paulo, Ne metue, ſed loquere, et ne tacueris;

10 Nam ego ſum tecum, et nemo te invadet ut malè te accipiat: quoniam populus eſt mihi multus in hâc urbe.

11 Commoratus eſt itaque *illic* annum et ſex menſes, docens apud eos ſermonem Dei.

12 Quum autem Gallio eſſet proconſul Achaiæ, inſurrexerunt concorditer Judæi in Paulum, et adduxerunt eum ad tribunal,

13 Dicentes, Iſte perſuadet hominibus colere Deum contra legem.

14 Paulo verò os aperturo, dixit Gallio Judæis, Si quid injuſti factum eſſet, aut facinus malum, O Judæi, quatenus ferret ratio, vos ſufferrem:

15 Sin verò quæſtio eſt de ſermone et nominibus, et lege veſtrate, ipſi videritis: judex enim ego iſtarum rerum eſſe nolo.

16 Et abegit eos à tribunali.

17 Prehenſum autem omnes Græci Softhenem præfectum ſynagogæ, cedebant ante tribunal: neque quicquam eorum Gallioni curæ erat.

18 Paulus verò quum adhuc illic permanſiſſet dies multos, valedictio fratribus, enavigavit in Syriam, et cum eo Priſcilla et Aquila, quum totondiſſet caput Cenchreis: habebat enim votum.

19 Devenit autem Epheſum, et eos ibi dereliquit: ipſe verò ingreſſus ſynagogum, diſſeruit cum Judæis.

20 Rogantibus autem ipſis ut diutiùs apud ipſos maneret, non annuit.

21 Sed valedixit eis, dicens, Oportet omnino me diem feſtum qui inſtat agere Hieroſolymis: ſed iterum revertar ad vos, Deo volente. Et profectus eſt Epheſo.

22 Quumque deſcendiſſet Cæſaream, aſcendiſſetque *Hieroſolymam*, et ſalutâſſet eccleſiam, deſcendit Antiochiam.

23 Et quum egiſſet *illic* aliquandiu, abiit, pertranſiens ordine Galaticam regionem et Phrygiam, confirmans omnes diſcipulos.

24 Judæus autem quidam, Apollos nomine, Alexandrinus genere, vir eloquens, pervenit Epheſum, potens in Scripturis.

25 Hic erat initiatus viâ Domini; et fervens ſpiritu, loquebatur

batur et docebat diligenter ea quæ sunt Domini, sciens tantum baptisma Joannis:

26 Cœpitque liberè loqui in synagogâ: quem auditum Aquila et Priscilla assumpserunt, et penitiùs ei expoſuerunt viam Dei.

27 Quum autem vellet transire in Achaiam, fratres *eum* adhortati, scripserunt discipulis ut exciperent eum: qui quum advenisset, multum contulit iis qui crediderunt per gratiam.

28 Magnâ enim contentione Judæos magis ac magis redarguebat publicè, ostendens per Scripturas Jesum esse Christum illum.

CAP. XIX.

Libris magicis Ephesi combustis, et Idololatria reprehensa, excitantur turbæ; quæ tamen sedantur.

FActum est autem interim, dum Apollos esset Corinthi, ut Paulus, peragratis superioribus partibus, veniret Ephesum: ubi quum discipulos quosdam invenisset,

2 Dixit eis, Num Spiritum Sanctum accepistis, posteaquam credidistis? Illi verò dixerunt ei, Imo sitne Spiritus Sanctus, ne audivimus quidem.

3 Tunc dixit eis, In quid ergo baptizati estis? Ipsi verò dixerunt, In Joannis baptismâ.

4 Dixit autem Paulus, Joannes quidem baptizavit baptismo resipiscentiæ, dicens populo, ut in eum qui venturus erat post ipsum crederent, hoc est, in Christum Jesum.

5 Qui verò *illum* audierunt baptizati sunt in nomen Domini Jesu.

6 Et quum imposuisset eis manus Paulus, venit Spiritus Sanctus in eos, et loquebantur linguis, et prophetabant.

7 Erant autem omnes isti viri circiter duodecim.

8 *Ipse* porrò ingressus synagogam liberè loquebatur, ad tres menses differens et suadens quæ ad regnum Dei *pertinent*.

9 Quum autem quidem indurarentur, et non assentirentur *sermoni*, malè loquentes de viâ illâ *Dei* in conspectu multitudinis, abscedens ab illis separavit discipulos, quotidie differens in scholâ Tyranni cujusdam.

10 Hoc autem factum est per biennium: *ita* ut omnes qui habitabant in Asiâ, tum Judæi tum Græci, audierint sermonem Domini Jesu.

11 Virtutesque non vulgares edebat Deus per manus Pauli.

12 *Ita* ut etiam ad infirmos deferrentur à corpore ejus sudaria seu semicinctia, ut discederent ab eis morbi, et spiritus improbi ab eis exirent.

13 Aggressi sunt verò quidam ex circulatoribus Judæis exorcistis nominare super eos qui habebant spiritus malos, nomen Domini Jesu, dicentes, Adjuramus vos per Jesum, quem Paulus prædicat.

14 Erant autem quidam filii Scevæ Judæi primarii sacerdotis septem, qui hoc faciebant.

15 Respondens verò spiritus improbus dixit, Jesum novi, et Paulum scio: vos autem qui estis?

16 Et insiliit in eos homo in quo erat spiritus ille improbus, et superatis illis invaluit contra eos, ita ut nudi et vulnerati effugerent ex domo illâ.

17 Id verò innotuit omnibus tum Judæis tum Græcis qui habitabant Ephesi: et incidit metus in eos omnes, et magnificabatur nomen Domini Jesu.

18 Et

18 Et multi eorum qui crediderant veniebant, confitentes et indicantes facta sua.

19 Multi verò ex iis qui curiosa exercuerant, comportatos libros exussérunt in omnium conspectu: quorum supputatis pretiis, reperérunt denariorum quinquaginta millia.

20 Ita fortiter crescebat sermo Domini et invalescebat.

21 His autem impletis, induxit in animum Paulus, peragratâ Macedoniâ et Achaiâ, proficisci Hierosolymam, dicens, Postquam illic fuero, oportet me Romam etiam videre.

22 Missis verò in Macedoniam duobus ex iis qui ministrabant ei, *videlicet* Timotheo et Erasto, ipse substitit ad tempus in Asiâ.

23 Ortus est autem illo tempore tumultus non parvus super viâ Dei.

24 Nam quidam, nomine Demetrius, signator argenti, qui faciebat templa Dianæ argentea, præbebat artificibus non parvum quæstum.

25 Quibus ille congregatis, et ejusmodi rerum opificibus, dixit, Viri, scitis ex hoc quæstu nostras esse copias:

26 Et spectatis et auditis Paulum istum non solùm Ephesinam, sed prope totius Asiæ multam turbam persuadendo avertisse, dicentem deos illos non esse qui manibus fiunt;

27 Non solùm autem periculum est, ne istud quod nobis est peculiare, nobis probrosum evadat, sed etiam ne magnæ deæ Dianæ, templum pro nihilo reputetur, futurumque sit ut etiam destruatur majestas ejus, quam Asia tota et orbis terrarum colit.

28 *His* autem auditis, pleni excandescentiâ clamaverunt, dicentes, Magna *est* Diana Ephesiorum.

29 Et impleta est civitas tota confusione: et irruérunt concorditer in theatrum, correpto Gaio et Aristarcho Macedonibus, sociis peregrinationis Pauli.

30 Paulo verò volente prodire ad populum, non siverunt eum *prodire* discipuli.

31 Sed et quidam ex Asiarchis, quum essent ei amici, *nunciis* ad eum missis, rogárunt ne se daret in theatrum.

32 Alii igitur aliud clamabant: erat enim concio conturbata, et plerique nesciebant cujus *rei* causâ convenissent.

33 Ex turba verò *quidam* produxerunt Alexandrum, propellentibus eum Judæis, Alexander autem, manu silentio postulato, volebat defensione uti apud populum.

34 Quem ut agnoverunt Judæum esse, vox exstitit una ab omnibus *profecta*, quasi ad horas duas clamantibus, Magna est Diana Ephesiorum.

35 Tum scriba, quum sedâsset turbam, dixit, Viri Ephesii, quisnam est hominum qui nesciat Ephesiorum urbem ædituam esse magnæ deæ Dianæ, et à Jove delapsi *simulacrè?*

36 Quum igitur istis non possit contradici, oportet vos sedatos esse, nec quicquam præceps facere.

37 Adduxistis enim homines istos neque sacrilegos, neque contumeliosos, in deam vestram.

38 Quod si Demetrius, et qui cum eo sunt artifices, negotium habent cum aliquo, agitur forum, et proconsules adsunt: alii alios postulanto.

39 Si quid autem de rebus aliis requiritis, in legitimâ concione explicabitur.

40 Nam periculum est ne postulemur seditionis propter *diem* hodiernum, quum nulla subsit causa, ob quam possumus reddere rationem concursus istius. Et, quum hæc dixisset, dimisit concionem.

CAP. XX.

Paulus excitat Eutychum; presbyteros Ephesinos vocat Miletum; ibique habet concionem valedictoriam.

POstquam verò cessavit tumultus, quum advocâsset Paulus discipulos, et complexus esset, abiit profecturus in Macedoniam.

2 Quum autem illas partes peragrâsset et hortatus illos fuisset multo sermone, venit in Græciam,

3 Et *ibi* peractis mensibus tribus. Quum ei in Syriam navigaturo factæ fuissent à Judæis insidiæ, censuit per Macedoniam reverti.

4 Comitabantur autem eum usque in Asiam Sopater Berœensis: ex Thessalonicensibus verò Aristarchus, et Secundus, et Gaius Derbæus, et Timothæus:

5 Asiani verò Tychicus et Trophimus; quum præivissent, exspectârunt nos Troade.

6 Nos verò enavigavimus Philippis post dies azymorum, et venimus ad eos Troadem intra dies quinque, ubi commorati sumus dies septem.

7 Primo autem die hebdomadis, congregatis discipulis ad frangendum panem, Paulus disserebat cum eis, abiturus postridie, produxitque sermonem usque in mediam noctem.

8 Erant verò lucernæ multæ in cœnaculo ubi erant congregati.

9 Sedens autem quidam adolescens nomine Eutychus in fenestrâ, obrutus somno profundo, quum diutiùs differeret Paulus, præ somno deturbatus decidit ex tertia contignatione deorsum, et sublatus est mortuus.

10 Quum descendisset autem Paulus, prolapsus est in eum; et simul *eum* complexu dixit, Ne tumultuamini, anima enim ejus in ipso est.

11 Quum igitur ascendisset, fregisset que panem, et cibum sumpsisset, diu colloquutus usque ad diluculum, ita *domum* profectus est.

12 Adduxerunt autem puerum viventem, et solamen acceperunt non mediocre.

13 Nos verò progressi ad navem, profecti sumus Assum illinc recepturi Paulum: sic enim edixerat, pedibus ipse iter facturus.

14 Ut autem conjunxit *se* nobiscum apud Assum, recepto eo, devenimus Mitylenen.

15 Et quum illinc enavigassemus, sequenti die pervenimus à regione Chii; postridie verò appulimus Samum; et, quum diversati essemus apud Trogyllium, sequenti die venimus Miletum.

16 Decreverat enim Paulus præternavigare Ephesum, ne ipsi contingeret tempus terere in Asia; festinabat enim, ut si fieri posset, die pentecostes esset Hierosolymis.

17 Missis autem Mileto *nunciis* Ephesum, accervit presbyteros ecclesiæ.

18 Qui, cum ad ipsum venissent, dixit eis, Vos scitis quomodo à primo die quo ingressus sum Asiam, vobiscum per id omne tempus fuerim.

19 Serviens Domino cum omni animi submissione, et multis lacrymis

crymis ac tentationibus, quæ mihi evenerunt in Judæorum insidiis:

20 Ut nihil subtersugerim eorum quæ *vobis* conducerunt, quominus *ea* vobis annunciarem, et docerem vos publice et domatim;

21 Attestans Judæis simul et Græcis conversionem ad Deum, et fidem quæ est in Dominum nostrum Jesum Christum.

22 Et nunc ecce, ego vinctus Spiritu proficiscor Hierosolymam, ignorans quæ in ea mihi occurrent:

23 Nisi quod Spiritus Sanctus oppidatim etiam atque etiam attestatur, dicens, Vincula et afflictiones me manere.

24 Sed nullius rei habeo rationem, neque vita mea mihi ipsi chara est, ut consummem cursum meum cum gaudio, et ministerium quod accepi à Domino Jesu, ad attestandum evangelium gratiæ Dei.

25 Et nunc ecce, ego scio non ampliùs visuros faciem meam ullos ex vobis omnibus, per quos transivi prædicans regnum Dei.

26 Ideo testor vobis hodierno die, me purum esse à sanguine omnium.

27 Non enim subterfugi quominus annunciarem vobis omne Dei consilium.

28 Attendite igitur *animum* ad vos ipsos et totum gregem in quo vos Spiritus ille Sanctus constituit episcopos, ad pascendam ecclesiam Dei, quam suo illo proprio sanguine acquisivit.

29 Ego enim illud scio, lupos graves non parcentes gregi, ingressuros esse in vos post discessum meum;

30 Et ex vobis ipsis exorituros qui loquantur perversa, ut discipulos post se abstrahant.

31 Ideo vigilate, memores me per triennium nocte et die non cessâsse cum lacrymis admonere unumquemque.

32 Et nunc quoque, fratres, commendo vos Deo et sermoni gratiæ ipsius; qui, *quidem Deus*, potest *vos* superstruere, et dare vobis quod hæreditatem jure possideatis cum sanctificatis omnibus.

33 Argentum, vel aurum, aut vestem, nullius concupivi.

34 Imò ipsi nôstis, usibus meis et iis qui mecum sunt manus istas ministrâsse.

35 In omnibus ostendi vobis oportere sic laborando suscipere infirmos, et meminisse verborum Domini Jesu, ipsum *videlicet* dixisse, Beatum est dare potiùs quam accipere.

36 Et quum hæc dixisset, positis genibus suis, oravit cum illis omnibus.

37 Magnus autem fletus omnium ortus est; et flentes in collum Pauli deosculabantur eum;

38 Cruciati maximè ob sermonem quem dixerat, ipsos non esse ampliùs faciem ejus conspecturos: et deduxerunt eum ad navem.

CAP. XXI.

Agabus prophetat: et Paulus Hierosolymis capitur.

UT autem profecti sumus, avulsi ab eis, recto cursu venimus Coum, et sequenti die Rhodum, et illinc Patara.

2 Et nacti navem trajicientem in Phœniciam, *eâ* conscensâ provecti sumus.

3 Quum autem cœpisset nobis apparere Cyprus, et eam ad sinistram reliquissemus, navigavimus in Syriam, et devecti sumus Tyrum: illic enim navis erat in suum onus exponitura.

4 Perman-

4 Permanſimus autem ibidem dies ſeptem, inventis diſcipulis, qui Paulo dicebant per Spiritum, ne aſcenderet Hieroſolymam.

5 Sed peractis illis diebus abiimus, omnibus deducentibus nos, cum uxoribus, et liberis, extra urbem uſque: et poſitis genibus in litore oravimus.

6 Et alii alios complexi conſcendimus navem: illi autem reverſi ſunt domum ſuam.

7 Nos verò navigatione perfectâ devenimus Tyro Ptolemaida; et ſalutatis fratribus, manſimus diem unum apud eos.

8 Poſtridie verò egreſſi Paulus et nos qui cum eo eramus, vivimus Cæſaream: et ingreſſi domum Philippi evangeliſtæ (qui erat unus ex illis ſeptem) manſimus apud eum.

9 Huic autem erant quatuor filiæ virgines prophetantes.

10 Et quum *illic* permaniſſemus dies complures, deſcendit ex Judæâ quidam propheta nomine Agabus:

11 Qui quum veniſſet ad nos, et ſumpſiſſet zonam Pauli, vinctis ſibi manibus ac pedibus, dixit, Hæc dicit Spiritus Sanctus, Virum cujus eſt hæc zona ita vincient Hieroſolymis Judæi, tradentque in manus gentium.

12 Ut verò iſta audivimus, rogabamus et nos et ejus loci incolæ, ne aſcenderet Hieroſolymam.

13 Sed reſpondit Paulus, Quid facitis, flentes et emollientes cor meum? Nam ego non ſolùm vinciri, ſed et mori paratus ſum Hieroſolymis pro nomine Domini Jeſu.

14 Quum igitur non aſſentiretur, acquievimus, dicentes, Fiat Domini voluntas.

15 Porro poſt dies iſtos collectis ſarcinis aſcendimus Hieroſolymam.

16 Venerunt autem ſimul etiam *aliqui* ex diſcipulis Cæſareâ nobiſcum, adducentes, apud quem diverſaremur, Mnaſonem quendam Cyprium, antiquum diſcipulum.

17 Quum igitur perveniſſemus Hieroſolymam, libenter exceperunt nos fratres.

18 Sequenti verò die introiit Paulus nobiſcum ad Jacobum, et omnes preſbyteri adfuerunt.

19 Quos complexus, expoſuit ordine ſingula quæ Deus fecerat inter gentes per ipſius miniſterium.

20 At illi, *his* auditis, glorificaverunt Dominum, et dixerunt ei, Vides, frater, quot ſint millia Judæorum qui crediderunt: ſuntque omnes accenſi zelo legis.

21 Audierunt autem de te ex aliorum ſermone, te defectionem à Moſe docere omnes qui inter gentes ſunt Judæos, et dicere eos non debere circumcidere filios, neque *ſecundum* ritus ambulare.

22 Quid eſt ergo? omnino oportet convenire multitudinem: audient enim te veniſſe.

23 Hoc igitur fac quod tibi dicimus: Sunt nobis viri quatuor qui voto ſeſe obſtrinxerunt:

24 His aſſumptis, ſanctificator cum eis, et adde ad eorum ſumptus, ut radant capita, et norint omnes nihil eſſe eorum quæ de te auditione acceperunt; ſed te quoque ita incedere ut legem obſerves.

25 De iis autem qui crediderunt ex gentibus, nos ſcripſimus et decrerimus, ne quid hujuſmodi obſervent, niſi ut caveant ab

iis quæ ſunt immolata ſimulcaris, et à ſanguine, et rebus ſuffocatis, et ſcortatione.

26 Tum Paulus, aſſumptis viris illis, ſequente die cum eis ſanctificatus ingreſſus eſt in templum, denuncians expletionem dierum ſanctificationis, uſquedum oblata fuit pro unoquoque eorum oblatio.

27 Quum autem ſeptem illi dies jam eſſent finiendi, qui ex Aſiâ *advenerant* Judæi ipſum conſpicati in templo, concitârunt totam turbam, et injecerunt manus in eum:

28 Clamantes, Viri Iſraëlitæ, ſuccurrite: hic ille homo eſt qui adverſus populum, et legem, et locum hunc, omnes ubique docet; atque adeò Græcos introduxit in templum, et polluit ſanctum locum iſtum.

29 (Viderant enim antea Trophimum Epheſium in urbe cum eo, quem exiſtimabant fuiſſe à Paulo introductum in templum.)

30 Commota eſt igitur urbs tota, factus eſt concurſus populi: et prehenſum Paulum trahebant e templo: ſtatimque clauſæ ſunt fores.

31 Studentibus autem ipſis eum interficere, pervenit rumor ad tribunum cohortis, totam Hieroſolymam conturbatam eſſe:

32 Qui eo ipſo *momento*, acceptis militibus ac centurionibus, decurrit ad illos. At illi, quum vidiſſent tribunum et milites, ceſſarunt cædere Paulum.

33 Tunc appropinquans tribunus prehendit eum, et juſſit vinciri catenis duabus: et percontatus eſt quiſnam eſſet, et quid feciſſet.

34 Alii autem aliud vociferabantur in turbâ: et quum non poſſet certum reſcire propter tumultum, juſſit eum duci in caſtra.

35 Quum igitur perveniſſet ad gradus, evenit ut portaretur à militibus propter violentiam turbæ.

36 Sequebatur enim multitudo populi clamans, Tolle ipſum.

37 Et quum futurum eſſe ut introduceretur in caſtra Paulus, dicit tribuno, Licetne mihi aliquid tibi dicere? Qui dixit, Græce nôſti?

38 Nonne tu es Ægyptius ille, qui ante hos dies commoviſti et eduxiſti in deſertum quatuor millia ſicariorum?

39 Dixit autem Paulus, Ego quidem ſum Judæus Tarſenſis, urbis in Cilicia non obſcuræ civis; cæterum rogo te, permitte mihi ut alloquar populum.

40 Quum igitur ille permiſiſſet, Paulus ſtans in gradibus, manu ſilentium poſtulavit à plebe; et magno ſilentio facto, loquutus eſt linguâ Hebræâ, dicens:

CAP. XXII.

Apologia Pauli, ejuſque fructus.

VIri, fratres, et patres, audite meam, quâ nunc apud vos utor, defenſionem.

2 Quum audiſſent autem eum Hebræâ linguâ ipſos alloqui, magis præbuerunt ſe quietos: *ipſe* verò dixit *eis*,

3 Ego quidem ſum Judæus natus Tarſi, *quæ urbs eſt* Ciliciæ, nutritus verò in hac ipsâ urbe apud pedes Gamalielis; eruditus ad exquiſitam formam patriæ legis, zelo Dei accenſus, ſicut et vos omnes eſtis hodie;

4 Qui hanc ſectam ſum perſecutus uſque ad mortem, vinciens ac tradens in carceres tum viros, tum mulieres:

5 Ut et pontifex maximus mihi testis est, et totus seniorum ordo; à quibus etiam acceptis ad fratres epistolis Damascum proficiscebar, adducturus etiam eos, qui illic essent, vinctos Hierosolymam, ut punirentur.

6 Evenit autem mihi iter facienti, et appropinquanti Damasco circiter meridiem, ut repentè è cœlo circumfuderit me lux multa, tanquam fulgur.

7 Cecidique in solum, et audivi vocem dicentem mihi, Saul, Saul, quid me persequeris?

8 Ego verò respondi, Quis es, Domine? Dixitque mihi, Ego sum Jesus Nazaræus, quem tu persequeris.

9 Porrò qui mecum erant lucem quidem conspexerunt, et expavefacti sunt: vocem autem non audierunt ejus qui loquebatur mecum.

10 Dixi verò, Quid faciam, Domine? Dominus autem dixit mihi, Surge, ac proficiscere Damascum: et illic tibi dicetur de omnibus quæ constitutum est tibi ut facias.

11 Quum verò non viderem præ gloriâ lucis illius, manu deductus ab iis qui mecum erant, veni Damascum.

12 Ananias autem quidam, vir pius secundum legem, testimonio ornatus omnium *illic* habitantium Judæorum,

13 Veniens ad me, et adstans, dixit mihi, Saul frater, recipe visum. Et ego eodem illo momento visu recepto illum vidi.

14 Ipse autem dixit, Deus patrum nostrorum designavit te qui cognosceres ipsius voluntatem, et videres justum illum, et audires vocem ex ore ipsius.

15 Nam eris ei testis apud omnes homines *eorum* quæ vidisti et audisti.

16 Et nunc quid cunctaris? surgens baptizator, et abluitor à peccatis tuis, invocato nomine Domini.

17 Evenit autem mihi reverso Hierosolymam, quum orarem in templo, ut raperer extra me:

18 Et viderem eum dicentem mihi, Festina, et exi citò Hierosolymis, quoniam non excipient testimonium tuum de me.

19 Et ego dixi, Domine, ipsi sciunt me pertraxisse in carcerem, et verberibus affecisse per singulas synagogas eos qui credebant in te.

20 Et quum effunderetur sanguis Stephani martyris tui, ego quoque adstabam, et unà assentiebar cædi ipsius, et custodiebam pallia eorum qui interimebant eum.

21 Tum *is* dixit mihi, Proficiscere: nam ego te longè ad gentes emittam.

22 Audiebant autem eum ad hunc usque sermonem: tum vero sustulerunt vocem suam dicentes, Tolle è terra *hominem* ejusmodi: non enim convenit eum vivere.

23 Clamantibus autem eis, et projicientibus pallia, et pulverem jactantibus in aërem,

24 Jussit tribunus eum duci in castra, dixitque ut in eum flagris inquireretur: ut resciret propter quod crimen sic clamarent adversus eum.

25 Quum autem eum distendissent loris *cædendum*, dixit adstanti centurioni Paulus, Num hominem Romanum, et *quidem* indicta causâ, licet vobis flagellare?

26 *Hoc* autem quum audisset centurio, adiit tribunum, et [illegible] annun-

nunciavit ei, dicens, Vide quid facturus sis; homo enim iste Romanus est.

27 Accedens autem tribunus, dixit ei, Dic mihi, num tu Romanus es? At ille dixit, Etiam.

28 Et respondit tribunus, Ego multâ summâ civitatem istam acquisivi. Paulus autem ait, Ego verò etiam natus sum *civis*.

29 Statim igitur abscesserunt ab eo qui erant in eum inquisituri: sed et tribunus quoque metuit, cognito eum Romanum esse, quoniam eum vinxerat.

30 Postridie verò volens certum rescire, nempe cujus rei accusaretur à Judæis, solvit eum è vinculis, et jussit primarios sacerdotes venire, totumque ipsorum consessum: ac deductum Paulum statuit coram eis.

CAP. XXIII.

Paulus jussu Ananiæ percutitur; consolatur à Deo, et è conjuratorum manu Cæsaream mittitur.

INtentis autem in consessum oculis Paulus ait, Viri fratres, ego omni conscientiâ bonâ servivi Deo ad hunc usque diem.

2 Ananias autem pontifex maximus imperavit iis qui a ipsi adstabant, ut os ejus cæderent.

3 Tum Paulus dixit ei, Futurum est ut percutiat te Deus, paries dealbate: et tu sedes judicans me secundum legem, et legem transgrediens jubes me cædi?

4 Tum qui adstabant dixerunt, Pontificem illi Dei maximo convicaris?

5 Dixit autem Paulus, Nesciebam, fratres, pontificem esse maximum: scriptum est enim, Principi populi tui non maledices.

6 Quum verò nôsset Paulus unam quidem partem esse Sadducæorum, alteram verò Pharisæorum, clamavit in consessu, Viri fratres, ego Pharisæus sum, filius Pharisæi: de spe et resurrectione mortuorum ego in judicium vocor.

7 Quum autem hoc esset loquutus, orta est seditio inter Pharisæos ac Sadducæos; et fissa est multitudo.

8 Nam Sadducæi quidem dicunt non esse resurrectionem, neque angelum, neque spiritum; Pharisæi autem utrumque profitentur.

9 Ortus est igitur clamor magnus: et, quum surrexissent Scribæ ex partibus Pharisæorum, depugnabant, dicentes, Nihil mali invenimus in homine isto: quod si spiritus loquutus est ei, seu angelus, ne repugnemus Deo.

10 Magnâ autem ortâ seditione, veritus tribunus, ne Paulus ab ipsis discerperetur, jussit militum manum descendere, et eum raptum è medio ipsorum ducere in castra.

11 Sequente verò nocte superveniens ei Dominus, dixit, Confide, Paule, ut enim constanter attestatus es de me Hierosolymis, sic te oportet etiam Romæ testari.

12 Orto autem die, quidam ex Judæis factâ coitione devoverunt sese, dicentes neque esuros se, neque bibituros, usquequo interemissent Paulum.

13 Erant verò plures quàm quadraginta *viri*, qui hanc conjurationem fecerant;

14 Qui adierunt primarios sacerdotes et seniores, et dixerunt, Devotione devovimus nos ipsos, nihil gustaturos usquequo interemerimus Paulum.

15 Nunc ergo vos comparete apud tribunum ex consessûs voluntate,

luntate, ut cum cras ad vos deducat, veluti exquisitiùs precognituros de iis quæ ad eum *spectant*: nos verò, priusquam appropinquet, parati sumus ipsum interimere.

16 Quum autem filius sororis Pauli audisset insidias, venit, et ingressus in castra, annunciavit *eas* Paulo.

17 Paulus autem, advocato quodam ex centurionibus, ait, Adolescentem hunc abduc ad tribunum; habet enim quod annunciet ei.

18 Ille igitur assumptum eum, duxit ad tribunum, et dixit, Vinctus ille Paulus advocatum me rogavit ut hunc adolescentem ducerem ad te, qui aliquid habet quod tibi loquatur.

19 Tribunus verò, prehensâ ejus manu, quum secessisset seorsum, percontatus est, Quid est quod habes mihi annunciandum?

20 *Ille* autem dixit, Judæi constituerunt te rogare, ut cras Paulum deducas in consessum, quasi aliquid exquisitiùs percontaturi sint de eo.

21 Tu verò ne ipsis assentitor; insidiantur enim ei ex iis viri plures quadraginta, qui seipsos devoverunt, neque esuros neque bibituros usquequo interemerint eum: et nunc parati sunt, exspectantes quid à te renuncietur.

22 Tribunus igitur dimisit adolescentem, quum ei mandâsset *ut* nulli essutiret quòd hæc ipsi indicâsset.

23 Et advocatis duobus quibusdam ex centurionibus, dixit *eis*, Parate milites ducentos, qui proficiscantur Cæsaream usque, et equites septuaginta, et stipatores ducentos, à tertiâ horâ noctis:

24 Et ut jumenta præberent, ut impositum Paulum salvum perducerent ad Felicem præsidem:

25 Scriptâ epistolâ quæ hanc summam contineret;

26 Claudius Lysias præstantissimo præsidi Felici salutem.

27 Virum hunc comprehensum à Judæis, quum jam futurum esset ut ab eis interimeretur, superveniens cum militum manu, erui, edoctus Romanum esse.

28 Et volens scire criminis cujus eum postularent, deduxi eum in ipsorum consessum.

29 Quum comperi accusari de quæstionibus legis ipsorum, nullius verò criminis reum quod sit dignum morte aut vinculis.

30 Indicatis autem mihi insidiis adversus hunc virum eventuris à Judæis, eo ipso momento misi *eum* ad te, et mandavi quoque accusatoribus, ut quæ habent adversus eum dicant apud te. Vale.

31 Milites igitur, sicut ipsis edixerat, receptum Paulum duxerunt nocte Antipatrida.

32 Postero autem die reversi sunt in castra, relictis equitibus qui cum eo proficiscerentur.

33 Qui cum venissent Cæsaream, et reddidissent epistolam præsidi, stiterunt coram eo etiam Paulum.

34 Quum legisset autem *literas* præses, et interrogâsset ex quâ provinciâ esset, ac cognovisset esse ex Cilicia,

35 Audiam te, inquit, quum accusatores quoque tui adfuerint. Jussitque in prætorio Herodis ipsum custodiri.

CAP. XXIV.

Paulus agit causam suam, et concionatur coram Felice.

QUinque autem post diebus descendit pontifex maximus Ananias

Ananias cum senioribus, et Tertullo, quodam oratore: qui comparuerunt coram præside contra Paulum.

2 Citato igitur eo, cœpit accusare Tertullus, dicens:

3 Multâ *nos* pace potiri per te, et ea quæ rectè ac feliciter in hâc gente providentiâ tuâ gesta sunt, prorsus et ubique agnoscimus, præstantissime Felix, cum omni gratiarum actione.

4 Ne verò te diutiùs interpellem, precor te ut audias nos paucis pro tuâ equitate.

5 Comperimus enim virum hunc *esse* pestem, et qui moveat seditionem omnibus Judæis per orbem terrarum, et principem hæresis Nazaræorum:

6 Qui templum quoque tentavit profanare: in quem etiam prehensum voluimus secundum legem nostram judicium ferre.

7 Sed interveniens tribunus Lysias cum magnâ vi abduxit eum è manibus nostris:

8 Jussis ipsius accusatoribus ad te venire; ex quo poteris ipse, inquisitione habitâ, de omnibus istis cognoscere, de quibus nos eum accusamus.

9 Consensérunt autem etiam Judæi, aientes hæc ita se habere.

10 Respondit autem Paulus, quum innuisset ei præses ut loqueretur, Quia te à multis annis huic genti præfuisse scio, eo alacriore animo quæ ad me attinent pro meâ defensione dicam.

11 Quum tu possis certior fieri, non plures *exactos* esse dies quàm duodecim, ex quo ascendi Hierosolyma ad adoraturus.

12 Neque verò me in templo invenerunt cum aliquo differentem, aut coitionem turbæ facientem, neque in synagogis, neque in urbe;

13 Neque probare possunt ea, de quibus nunc me accusant.

14 Hoc verò tibi fateor, me secundum viam illam, quam hæresin dicunt, ita colere patrium Deum, ut qui credam omnibus quæ in lege et in prophetis scripta sunt:

15 *Et* spem habeam in Deo, foro, quam etiam ii ipsi expectant, resurrectionem mortuorum, tum justorum tum injustorum.

16 Interea verò ipse *me* exerceo ad conscientiam habendam sine offensâ apud Deum et apud homines semper.

17 Pluribus autem annis interjectis, veni eleemosynas præstiturus genti meæ et oblationes.

18 Inter quæ invenerunt me sanctificatum in templo, non *tamen* cum turba, neque cum tumultu, quidam ex Asiâ Judæi:

19 Quos oportuit apud te adesse et accusare, si quid haberent adversum me.

20 Aut hi ipsi dicant si quod compererunt in me injustè factum, quum ego starem in consessu:

21 Nisi de hâc unâ voce, quâ clamavi, quum inter eos starem, De resurrectione mortuorum ego in judicium vocor, hodie à vobis.

22 Auditis autem his, Felix ampliavit eos, postquam exquisitiùs pernovero quæ ad viam istam pertinent, inquiens, quum tribunus Lysias descenderit, pernoscam vestrum negotium.

23 Edicens etiam centurioni ut servaretur Paulus, ac laxaretur, et ne quis prohiberetur ex ipsius familiaribus ei ministrare, aut eum audire.

24 Aliquot autem post diebus, quum advenisset Felix cum Drusillâ,

fillâ, uxore ſuâ, quæ erat Judæa, accerſivit Paulum, et audivit eum de fide quæ eſt in Chriſtum.

25 Diſſerente autem ipſo de juſtitiâ, et continentiâ, et judicio futuro, expavefactus Felix, reſpondit, Ut nunc ſe res habent, abi: opportunitatem autem poſt nactus accerſam te.

26 Simul et illud ſperans, fore ut pecunia ipſi daretur à Paulo, ut eum *vinculis* exſolveret: quamobrem etiam crebrius eum accerſens, colloquebatur cum eo.

27 Biennio autem completo, accepit ſucceſſorem Felix Porcium Feſtum: et, volens gratiam inire à Judæis Felix, reliquit Paulum vinctum.

CAP. XXV.

Paulus agit cauſam ſuam coram Feſto.

FEſtus ergo ingreſſus provinciam, triduo poſt aſcendit Cæſareâ Hieroſolymam.

2 Comparuerunt autem coram eo pontifex maximus et primarii ex Judæis contra Paulum, et *eum* precati ſunt,

3 Petentes gratiam adverſus eum, ut accerſeret eum Hieroſolymam: factis inſidiis, ut *eum* in viâ interimerent.

4 Feſtus autem reſpondit, ut aſſervaretur Paulus Cæſareæ: ſe verò citò *illuc* profecturum.

5 Qui ergo inter vos, inquit, *iſtud* poterunt, unà deſcendant, et ſiquid eſt in hoc viro improbum, accuſent eum.

6 Commoratus autem apud eos dies non plures quàm decem, quum deſcendiſſet Cæſaream, poſtero die ſedit in tribunali, juſſitque Paulum adduci.

7 Qui cum adfuiſſet, circumſteterunt *eum* qui Hieroſolymis deſcenderant Judæi, multas et graves criminationes adferentes adverſus Paulum, quas nequibant demonſtrare:

8 Quum ipſe pro ſui defenſione diceret, Neque in legem Judæorum, neque in templum, neque in Cæſarem, quicquam peccavi.

9 Sed Feſtus, volens gratiam inire à Judæis, reſpondens Paulo dixit, Vis Hieroſolymam aſcendere, et illic de his judicari apud me?

10 Dixit autem Paulus, Ad tribunal Cæſaris ſto, ubi me oportet judicari: Judæos nullâ in re injuriâ affeci, ſicut et tu pulchrè agnoſcis.

11 Nam ſi injuriâ quemquam affeci, et aliquid dignum morte feci, non recuſo mori: verò nihil eſt *ex iis*, de quibus iſti me accuſent, nullus me poteſt eis donare: Cæſarem appello.

12 Tunc Feſtus cum concilio colloquutus reſpondit, Cæſarem appellâſti? ad Cæſarem proficiſceris.

13 Diebus autem aliquot exactis, Agrippa rex et Bernice venerunt Cæſaream ſalutaturi Feſtum.

14 Et quum dies complures illic eſſent commorati, Feſtus regi expoſuit quæ ad Paulum *ſpectabant*, dicens, Vir quidam eſt relictus à Felice in vinculis:

15 De quo, quum eſſem Hieroſolymis, comparuerunt principes ſacerdotum et ſeniores Judæorum, petentes damnationem adverſus eum.

16 Quibus reſpondi, non eſſe Romanis morem quempiam ad exitium concedere, priuſquàm is qui accuſatur in conſpectu habeat accuſatores, et locum defenſionis accipiat ſuper criminatione.

17 Quum ergo huc conveniſſent abſque ullâ dilatione, conſequente die ſedens in tribunali juſſi adduci hominem.

18 Cujus

18 Cujus accuſatores quum adſtarent, nullum crimen objiciebant eorum quæ ego ſuſpicabar.

19 Sed quæſtiones quaſdam de ſuâ ſuperſtitione habebant adverſus eum, et de quodam Jeſu defuncto, quem aiebat Paulus vivere.

20 Incertus autem ego ſuper ejuſmodi inquiſitione, dixi num vellet proficiſci Hieroſolymam, et illic judicari ſuper iſtis.

21 Quum verò Paulus appellâſſet, ut aſſervaretur Auguſti cognitioni, juſſi eum aſſervari quouſque mitterem eum ad Cæſarem.

22 Agrippa verò dixit Feſto, Velim et ipſe hominem audire. At ille, Cras, inquit, eum audies.

23 Poſtero igitur die quum veniſſet Agrippa et Bernice cum multâ oſtentatione, et introiſſent auditorium cum tribunis et eminentibus ejus urbis civibus, jubente Feſto, adductus eſt Paulus.

24 Tum Feſtus, Agrippa rex, inquit, et omnes qui ſimul adeſtis nobiſcum, videtis iſtum, de quo omnis multitudo Judæorum interpellavit me et Hieroſolymis, et hic, vociferando non oportere ipſum vivere amplius.

25 Ego verò quum comperiſſem eum nihil dignum morte feciſſe, et is ipſe appellâſſet Auguſtum, decrevi eum mittere.

26 De quo quid certi ſcribam domino non habeo; quapropter eum ad vos produxi, et maximè ad te, rex Agrippa, ut, habitâ quæſtione, habeam quod ſcribam.

27 Nam præter rationem mihi videtur, quum mittam vinctum, non etiam crimina in eum *collata* ſignificare.

CAP. XXVI.

Paulus diſſerit patheticè coram Agrippa; et innocens judicatur.

AGrippa verò Paulo dixit; Permittitur tibi pro teipſo dicere. Tunc Paulus extensâ manu hâc defenſione uſus eſt.

2 Super omnibus de quibus poſtulor à Judæis, rex Agrippa, beatum me duco quod ſum hodie defenſione apud te uſurus:

3 Maximè quòd te gnarum eſſe ſciam omnium qui apud Judæos ſunt rituum et quæſtionum. Ideo rogo te ut me patiente animo audias.

4 Vitam itaque meam actam à juventute, quæque à principio fuit in gente meâ Hieroſolymis, ſciunt omnes Judæi;

5 Ut qui antea moverint, me jam inde à majoribus (ſi velint teſtari) ſecundum exquiſitiſſimam illam hæreſin noſtri religioſi cultûs vixiſſe Phariſæum.

6 Nunc verò ob ſpem promiſſionis factæ patribus noſtris à Deo, ſto, in judicium vocatus.

7 Ad quam *promiſſionem* duodecim tribus noſtræ, Deum nocte et die aſſiduè colentes, ſperant ſe adventuras: de quâ ſpe poſtulor, rex Agrippa, à Judæis.

8 Quid? incredibile judicatur apud vos, quòd Deus mortuos ſuſcitet?

9 Equidem ſtatueram apud me adverſus nomen illius Jeſu Nazaræi, multa oportere *me* contraria facere:

10 Quod etiam feci Hieroſolymis: et multos ſanctorum ego carceribus incluſi, à principibus ſacerdotum poteſtate acceptâ: et quum *ab eis* interimerentur, tuli ſuffragium:

11 Ac per omnes ſynagogas ſæpe ipſos puniens, coegi ad blaſphemandum: et ſupra modum furens adverſus eos, perſequutus ſum *ipſos* etiam in exteras uſque civitates.

12 Inter

12 Inter quæ etiam proficiscens Damascum cum auctoritate et procuratione à principibus sacerdotum.

13 Die medio, rex, in viâ vidi cœlitùs lucem, quæ splendorem solis superans, circumfudit me suo fulgore, et eos qui mecum iter faciebant :

14 Quum autem omnes nos decidissemus in terram, audivi vocem alloquentem me, ac dicentem Hebraicâ linguâ, Saul, Saul, quid me persequeris ? durum est tibi contra stimulos calcitrare.

15 Ego autem dixi, Quis es, Domine ? At ille dixit, Ego sum Jesus, ille quem tu persequeris.

16 Sed exsurge, et sta in pedes tuos : idcirco enim apparui tibi; ut designarem te ministrum ac testem tum eorum quæ vidisti, tum eorum *in* quibus apparebo tibi :

17 Eruens te ex hoc populo, et gentibus ad quos nunc te mitto,

18 Ut aperias oculos eorum et convertas *eos* à tenebris ad lucem et à potestate Satanæ ad Deum, ut remissionem peccatorum et sortem inter sanctificatos accipiat per fidem quæ est in me.

19 Unde, rex Agrippa, non fui rebellis cœlesti illi apparitioni ;

20 Sed iis qui sunt Damasci primum, et Hierosolymis, et in omni regione Judææ, *deinde*, et gentibus annunciavi ut resipiscerent, et converterent se ad Deum, opera facientes convenientia resipiscentiæ.

21 Horum causâ Judæi me in templo comprehensum tentârunt manibus *suis* interficere.

22 Sed auxilium quòd *est* à Deo nactus, perstiti in hunc usque diem, testificans *ista* tum parvis tum magnis, nec quicquam dicere extra ea quæ prophetæ ac Moses futura prædixerant :

23 *Nempe* Christum fuisse passurum ac primùm ex resurrectione mortuorum lucem annunciaturum huic populo et gentibus.

24 Hæc autem ipso pro sui defensione excipiente, Festus magnâ voce ait, Insanis, Paule, multæ literæ te ad insaniam adigunt.

25 Tum ille, Non insanio, inquit, præstantissime Feste, sed vera ac sanæ mentis verba loquor.

26 Scit enim ista rex, apud quem etiam liberè loquor; nam cum latere quicquam horum mihi non persuadeo : neque enim id in angelo gestum est.

27 Credis, rex Agrippa, prophetis ? scio te credere.

28 Agrippa verò dixit Paulo, Propemodum persuades mihi ut fiam Christianus.

29 Paulus autem dixit, Optârim à Deo, ut et propemodum et admodum, non tu modo, sed omnes etiam qui me audiunt hodie, facti essetis tales qualis ego sum, exceptis istis vinculis.

30 Et, quum hæc dixisset, surrexit rex, ac præses, et Bernice, et qui consederant cum eis.

31 Et quum secessissent, loquebantur alii ad alios, dicentes, Certè nihil morte aut vinculis dignum fecit homo iste.

32 Agrippa verò Festo dixit, Dimitti poterat homo iste, nisi appellasset Cæsarem.

CAP. XXVII.

Pauli navigatio, naufragium, et incolumitas.

UT autem decretum fuit ut nos enavigaremus in Italiam, tradiderunt tum Paulum tum quosdam alios vinctos centurioni, nomine Julio, cohortis Augustæ.

2 Consenso

2 Conſcenſo igitur navigio Adramytteno, navigaturi ſecundum Aſiæ regiones provecti ſumus, et nobiſcum erat Ariſtarchus Macedo Theſſalonicenſis.

3 Alterâ autem die devecti ſumus Sidonem: et Julius humaniter tractato Paulo, permiſit ut ad amicos profectus ab illis curaretur.

4 Illinc verò provecti ſublegimus Cyprum, quòd venti eſſent adverſi.

5 Et pelagus quod eſt ſecundum Ciliciam et Pamphyliam emenſi, devenimus Myra, *urbem* Lyciæ.

6 Et illic nactus centurio navem Alexandrinam navigantem in Italiam, impoſuit nos in eam.

7 Quumque multis diebus tardè navigaremus, vixque in locum perveniſſemus ſecundum Cnidum, non permittente nobis vento, ſublegimus Cretam ſecundum Salmonem:

8 Et illam vix præterlegentes, pervenimus in locum quendam quem vocant Pulchros Portus, cui propinqua erat civitas Laſæa.

9 Multo autem tempore peracto, et quum jam eſſet periculoſa navigatio, quòd jam etiam jejunium præteriiſſet, admonebat *eos* Paulus,

10 Dicens eis, Viri, video cum injuriâ multoque damno, non ſolùm oneris, et navis, ſed etiam capitum noſtrorum, futuram navigationem.

11 Centurio autem gubernatori et nauclero potiùs aſſentiebatur, quàm iis quæ à Paulo dicebantur.

12 Et quum appoſitus portus non eſſet ad hibernandum, plerique ceperunt conſilium ſolvendi etiam illinc, *experturi* ſi quo modo poſſent Phœnica devenire, et illic hibernare, qui portus eſt Cretæ ſpectans ad Africum et Corum.

13 Quum autem aſpirâſſet, Notus, viſi quod ſibi propoſuerant obtinuiſſe, quum ſolviſſent propiùs prætelegerunt Cretam.

14 Verum haud multo poſt impegit in eam ventus turbulentus, qui vocatur Euroclydon.

15 Quumque abreptum eſſet navigium, nec poſſet obniti vento, dato *ventis navigio*, ferebamur.

16 Et quum infra parvam quandam inſulam, quæ Clauda vocatur, curſu delati eſſemus, vix valuimus ſcaphæ compotes fieri.

17 Quâ ſubductâ, adjumentis utebantur ſuccinctâ navi: metuenteſque ne in ſyrtin exciderent, demiſſis velis, ita ferebantur.

18 Quum autem vehementi tempeſtate jactaremur, ſequente *die* jacturam fecerunt:

19 Ac tertio die ipſi noſtris manibus armamenta navis adjecimus.

20 Quum autem neque ſol neque ſidera apparerent ad complures dies, et tempeſtas non parva incumberet, ablata in poſterum ſpes omnis erat ſalutis noſtræ.

21 Et quum multa jam fuiſſet inedia, tunc ſtans Paulus in medio ipſorum dixit, Oportebat quidem, ô viri, mihi obediendo non proveni à Cretâ, et vitare injuriam hanc et damnum.

22 Sed nunc adhortor vos ut bono animo ſitis: amiſſio etiam nulla erat cujuſquam ex vobis, ſed tantùm navis.

23 Adſtitit enim mihi hâc nocte angelus Dei, cujus ſum ego, et cui etiam ſervio.

24 Dicens, Ne metue, Paule, oportet te Cæſari ſiſti: et ecce, gratificatus eſt tibi Deus omnes qui tecum navigant.

25 Propterea

25 Propterea bono animo estote, viri: credo enim Deo, ita fore quemadmodum loquutus est mihi.

26 In insulam autem quamdam excidere nos oportet.

27 Cæterum quum quartadecima nox advenisset, et jactaremur in Adriâ. nautæ circa medium noctis suspicati sunt appropinquare sibi aliquam regionem.

28 Et demissâ bolide invenerunt passus viginti: et paululum inde progressi, rursum demissâ bolide invenerunt passus quindecim.

29 Et metuentes ne quo modo in aspera loca exciderent, jactis è puppi anchoris quatuor, optabant diem oriri.

30 Quum verò nautæ studerent fugere è navi, et demisissent scapham in mare, sub prætextu velut è prora anchoras extensuri,

31 Dixit Paulus centurioni et militibus, Nisi isti in navi manserint, vos servari non potestis.

32 Tunc abscinderunt milites funes scaphæ, et siverunt eam excidere.

33 Interim autem dum oriretur dies, hortabatur Paulus omnes ut caperent cibum, dicens, Dies hic est decimusquartus, ex quo exspectantes jejuni permanetis, nullo *cibo* sumpto.

34 Ideo vos hortor ut sumatis cibum; hoc enim ad salutem vestram spectat: nullius enim vestrûm capillus ex capite cadet.

35 Et quum hæc dixisset, et accepisset panem, gratias egit Deo in conspectu omnium: et, quum fregisset, cœpit edere.

36 Omnes verò quum jam animum recepissent, sumpserunt et ipsi cibum.

37 Eramus autem universa capita in navigio ducenta septuaginta sex.

38 Cæterum satiati cibo, allevabant navim, projicientes frumentum in mare.

39 Quum autem dies ortus esset, terram illam non agnoscebant; sinum verò quendam animadverterunt habentem litus, in quem decreverant, si possent, extrudere navim.

40 Anchoris igitur undique præcisis, permiserunt *eam* mari, simul laxatis vinculis gubernaculorum: et sublato artemone ad venti flatum, tendebant ad litus.

41 Sed quum incidissent in locum bimarem, impegerunt navem: ac prora quidem infixa manebat immota, puppis verò solvebatur præ undarum violentiâ.

42 Militum autem consilium erat ut vinctos interimerent, nequis, quum enatâsset, effugeret.

43 Sed centurio volens conservare Paulum, prohibuit eos ab hâc voluntate; jussitque ut qui possent natare, abjicerent *se* primos, et in terram evaderent:

44 Reliqui verò partim in tabulis, partim quibusdam navis *fragmentis:* et ita factum est ut omnes salvi evaderent in terram.

CAP. XXVIII.

Paulus multis in itinere miraculis editis tandem venit Romam, et per biennium ibidem evangelium docet.

ET quum salvi evasissent, tunc cognoverunt insulam illam vocari Melitam.

2 Barbari verò præstabant nobis non vulgarem humanitatem: accensâ enim pyrâ acceperunt nos omnes, propter imbrem urgentem, et propter frigus.

3 Quum autem convertisset Paulus nonnihil sarmentorum, et imposuisset in pyram, vipera e calore prodiens arripuit ejus manum.

4 Ut

4 Ut verò barbari viderunt pendentem bestiam è manu ejus, alii aliis dicebant, Omnino homicida est homo iste, quem, postquam salvus evasit è mari, ultio non sivit vivere.

5 At ille excussâ bestiâ in ignem, nihil mali passus est.

6 Illi verò exspectabant dum intumesceret aut concideret repente mortuus: sed quum multum *tempus* exspectâssent et viderunt nihil incommodi illi accidere, mutati dicebant eum esse Deum.

7 Cæterum circa locum illum erant prædia primario insulæ illius, nomine Publio, qui nos exceptos triduo peramicè hospitio excepit.

8 Factum est autem ut pater Publii febribus ac dysenteriâ detentus decumberet: ad quem Paulus ingressus, et peccatus, impositis ei manibus, sanavit eum.

9 Hoc igitur facto, reliqui etiam qui infirmitatibus tenebantur in illâ insulâ, accedebant, et sanabantur.

10 Qui etiam multis honoribus nos honorâiunt; et quum proveheremur, imposuerunt quæ usui *nobis* erant.

11 Tribus itaque post mensibus provecti sumus navi Alexandrinâ, quæ in eâ insulâ hiemaverat, cui erat insigne Castor et Pollux.

12 Et devecti Syracusas, *illic* mansimus triduum.

13 Unde circumlegentes devenimus Rhegium: et altero post die quum superveniisset Auster, secundo die venimus Puteolos.

14 Ubi repertis fratribus, rogati sumus permaneremus apud eos diebus septem: et ita contendimus Romam.

15 Unde quum audissent fratres de rebus nostris, prodierunt nobis in occursum usque ad Appii Forum et tres Tabernas: quos quum vidisset Paulus, gratiis actis Deo sumpsit fiduciam.

16 Quum verò veniissemus Romam, centurio tradidit vinctos præfecto exercituum: sed permissum est Paulo ut habitaret seorsum, cum milite qui ipsum custodiret.

17 Factum est autem ut tertio post die convocaret Paulus Judæorum primos: qui ubi convenissent, dixit eis, Ego, viri fratres, quum nihil fecerim adversus populum aut ritus patrios, vinctus traditus sum Hierosolymis in manus Romanorum.

18 Qui quæstione de me habitâ, volebant me dimittere, quòd nulla sit in me causa mortis.

19 Sed contradicentibus Judæis, coactus sum appellare Cæsarem: non *tamen* quasi habeam de quo gentem meam accusem.

20 Ob hanc igitur causam vos advocavi, quos viderem et alloquerer; nam propter spem Israëlis circumdatus sum hâc catenâ.

21 Illi verò dixerunt ei, Nos neque literas accepimus de te ex Judæâ, neque adveniens quisquam fratrum annunciavit aut loquutus est aliquid de te mali.

22 Æquum autem censemus ex te audire quæ sentias: nam de istâ hæresi notum est nobis ubique *ei* contradici.

23 Quum igitur constituissent ei diem, venerunt ad eum in hospitium complures: quibus cum attestatione exponebat regnum Dei, suadens eis quæ de Jesu Christo sunt, ex lege Mosis et prophetis, à mane usque ad vesperam:

24 Et alii quidem assentiebantur iis quæ dicebantur, quidam verò non credebant.

25 Quum autem inter se discordes

des essent, digressi sunt postquam Paulum hoc verbum dixisset, Benè sanè Spiritus Sanctus loquutus est per Esaiam prophetam patribus nostris,

26 Dicens, Vade ad populum istum, et dic, Auditu audietis, et non intelligetis : et videntes videbitis, et non cernetis.

27 Crassum enim factum est eo populi hujus, et auribus graviter audierunt, et oculis suis conniverunt : ne cernant oculis, et auribus audiant, et corde intelligant, et convertant sese, et sanem eos.

28 Notum ergo sit vobis, missam esse gentibus hanc Dei salutem, et ipsos audituros.

29 Quum ergo hæc dixisset, exierunt Judæi, multam habentes inter se altercationem.

30 Mansit autem Paulus biennium totum in proprio conducto; et excipiebat omnes qui ad ipsum ingrediebantur ;

31 Prædicans regnum Dei, ac docens quæ sunt de Domino Jesu Christo cum omni dicendi libertate, nemine prohibente.

PAULI APOSTOLI EPISTOLA AD ROMANOS.

CAP. I.

Apostolatûs sui munus professus, causam describit oppressæ et inhibitæ veritatis.

PAulus, servus Jesu Christi,' ex *Dei* vocatione apostolus, separatus ad *prædicandum* evangelium Dei,

2 (Quod antè promiserat per prophetas suos in Scripturos Sanctis,)

3 De Filio suo (facto ex semine Davidis, secundum carnem :

4 Declarato Filio Dei potenter, secundum Spiritum Sanctificationis, per resurrectionem ex mortuis) *nempe* Jesu Christo Domino nostro.

5 (Per quem accipimus gratiam et apostolatum ad obedientiam fidei inter omnes gentes, pro ipsius nomine.

6 Inter quas estis etiam vos vocati à Jesu Christo.)

7 Omnibus qui Romæ estis, dilectis Dei, vocatis sanctis; gratia *sit* vobis et pax à Deo Patre nostro, et Domino Jesu Christo.

8 Primùm quidem gratias ago Deo meo per Jesum Christum super omnibus vobis, quòd fides vestra annunciatur in toto mundo.

9 Testis enim mihi est Deus, quem colo spiritu meo in evangelio filii ipsius, me perpetuò mentionem facere vestri.

10 Semper in precibus meis rogans, ut, si quo modo tandem aliquando prosperum iter mihi detur ex voluntate Dei, veniam ad vos.

11 Expeto enim videre vos, ut aliquod impertiar vobis donum spirituale, ut vos stabiliamini.

12 Hoc est, ad communem exhortationem percipiendam apud vos, per mutuam fidem, vestram simul et meam.

13 Nolim autem vos ignorare, fratres, me sæpè proposuisse venire ad vos (sed prohibitus fui usque

uſque adhuc) ut fructum aliquem haberem inter vos quoque, ſicut et inter reliquas gentes.

14 Et Græcis et Barbaris, tum ſapientibus tum inſipientibus, debitor ſum.

15 Itaque quicquid in me ſitum eſt, promptum eſt et vobis quoque, qui Romæ eſtis, evangelizendum.

16 Non enim me pudet evangelii Chriſti: potentia ſiquidem eſt Dei ad ſalutem cuivis credenti, Judæo primùm, tum etiam Græco.

17 Juſtitia enim Dei per illud revelatur ex fide in fidem: ſicut ſcriptum eſt, Juſtus autem ex fide vivet.

18 Patet enim ira Dei è cœlo adverſus omnem impietatem et injuſtitiam hominum, ût qui veritatem injuſtè detineant:

19 Quoniam id quod de Deo cognoſci poteſt manifeſtum eſt in ipſis; Deus enim eis manifeſtum fecit.

20 Ipſius enim inviſibilia jam inde à condito mundo ex iis quæ facta ſunt mente perpensâ pervidentur, æterna *videlicet* ejus tum potentia tum divinitas: ad hoc ut ſint inexcuſabiles.

21 Propterea quòd quum Deum nôrint, *tamen* ut Deum non glorificaverunt, neque gratias ei egerunt: ſed vani facti ſunt in ratiocinationibus ſuis, et obtenebratum eſt cor eorum intelligentiâ carens.

22 Quum ſe dictitent ſapientes, ſtulti facti ſunt.

23 Mutârunt enim gloriam incorruptibilis Dei in enormatam imaginem corruptibilis hominis, et volucrum, et quadrupedum, et reptilium.

24 Quamobrem etiam tradidit eos Deus cupiditatibus cordium ipſorum ad impuritatem, ut fœdarent corpora ſua inter ſe:

25 Ut qui Dei veritatem tranſmutarint in falſitatem, et coluerint res conditas, ac ſervierint *eis*, præterito Conditore, qui eſt benedictus in ſecula. Amen.

26 Propterea, *inquam*, tradidit eos, Deus fœdis affectibus: nam et fœminæ illorum tranſmutârunt naturalem uſum in eum qui eſt præter naturam.

27 Similiterque etiam maſculi, relicto naturali uſu fœminæ, exarſerunt ſuâ libidine alius in alium, maſculi in maſculis fœda perpetrantes, et compenſationem (quam oportuit) erroris ſui in ſeſe recipientes.

28 Et ſicut non viſum eſt eis Deum in notitiâ retinere: *ita* tradidit eos Deus in mentem omnis judicii expertem, ut facerent quæ minimè conveniunt:

29 Oppleti omni injuſtitiâ, malitiâ, ſcortatione, improbitate, avaritiâ: pleni invidiâ, cæde, contentione, dolo, malignitate:

30 Suſurrones, obloquutores, Dei oſores, injurioſi, ſuperbi, glorioſi, inventores malorum, parentibus non obedientes:

31 Deſipientes, fœdifragi, charitatis expertes, implacabiles, immiſericordes:

32 Qui Dei jure agnito (*nempe* eos qui talia faciunt dignos eſſe morte) *tamen* non ſolùm ea faciunt, ſed etiam facientibus conſentiunt ultro.

CAP. II.

Judæos et gentes ex æquo ſub condemnationem peccati concludit.

QUapropter inexcuſabilis es, O homo, quiſquis *alium* damnas: nam hoc ipſo quòd damnas alterum, teipſum condemnas:

eadem enim facis *tu* qui *alium* damnas.

2 Scimus verò judicium Dei eſſe ſecundum veritatem adverſus eos qui talia faciunt.

3 Cogitas autem hoc, O homo, qui damnas eos qui talia faciunt, et facis ea, fore ut effugias judicium Dei ?

4 An divitias benignitatis ejus et tolerantiæ ac iræ cohibitæ contemnis, ignorans benignitatem Dei ad reſipiſcentiam te deducere ?

5 Sed pro duritiâ tuâ et corde quod reſipiſcere neſcit, ipſe tibi theſaurum recondis, iram in diem iræ et revelationis juſti judicii Dei,

6 Qui reddet unicuique ſecundum opera ipſius :

7 Iis quidem, qui per tolerantiam quærunt boni operis gloriam et honorem, et incorruptibiltatem, vitam æternam :

8 Rixoſis verò et veritati quidem non aſſentientibus, obſequentibus autem injuſtitiæ, *erit* excandeſcentia et ira.

9 Afflictio, *inquam*, *erit* et anguſtia in omnem animam hominis perpetrantis malum, tum Judæi imprimis, tum etiam Græci.

10 Gloria verò, et honor, et pax, *erit* cuivis rectè facienti bonum, tùm Judæo imprimis, tum et Græco.

11 Non enim eſt perſonarum acceptio apud Deum.

12 Quicunque enim ſine lege peccaverunt, ſine lege quoque peribunt : et quicunque in lege peccaverunt, per legem damnabuntur.

13 (Non enim qui audiunt legem juſti ſunt apud Deum : ſed qui legem præſtant juſtificabuntur.

14 Nam quum gentes, quæ legem non habent, naturâ quæ legis ſunt faciant, iſti, legem non habentes, ſibi ipſis ſunt lex.

15 Ut qui oſtendant opus legis ſcriptum in cordibus ſuis, una teſtimonium reddente ipſorum conſcientiâ, et cogitationibus ſeſe mutuò accuſantibus, aut etiam defendentibus.)

16 In die quo judicabit Dominus de rebus occultis hominum, ex evangelio meo, per Jeſum Chriſtum.

17 Ecce, tu cognominaris Judæus, et acquieſcis in lege, et gloriaris in Deo :

18 Et nôſti *ejus* voluntatem, et exploras quæ diſcrepant, inſtitutus ex legis auditu :

19 Confidiſque te viæ ducem eſſe cæcis, lucem eorum qui *ſunt* in tenebris :

20 Eruditorem diſipientium, magiſtrum infantium, quòd habeas informationem cognitionis ac veritatis in lege :

21 Qui igitur doces alium, te ipſum non doces ? qui prædicas non furandum, furaris ?

22 Qui dicis non mœchandum, mœcharis ? qui abominaris idola, ſacrilegium admittis ?

23 Qui de lege gloriaris, per legis tranſgreſſionem Deum affi contumelia ?

24 Nam Dei nomen propt vos blaſphematur inter gent ſicut ſcriptum eſt.

25 Nam circumciſio quide prodeſt, ſi legem exſequaris quod ſi tranſgreſſor legis fuer circumciſio tua facta eſt præp tium.

26 Itaque ſi præputium j legis obſervaverit, nonne præp tium illius pro circumciſione re tabitur ?

27

27 Et quod est ex natura præputium legem præstans, damnabit te qui per literam et circumcisionem transgressores legis ?

28 Non enim qui *est* in propatulo *Judæus*, Judæus *est* ; nec ea quæ *est* in propatulo *circumcisio*, *id est*, in carne, circumcisio *est* :

29 Sed qui in occulto Judæus *est*, et circumcisio cordis, *id est*, in spiritu, non literâ : cujus *Judæi* laus non *est* ex hominibus, sed ex Deo.

CAP. III.

Prærogativam Judæorum concedens, probat tamen eos inde non justificari, sed tantùm ex fide, quamadmodum et gentes.

QUÆ est igitur præstantia Judæi ? aut quæ utilitas circumcisionis ?

2 Multa per omnem modum. Primarium enim *illud est*, quòd eis credita sunt eloquia Dei.

3 Quid tum enim si infidi fuerunt quidem ? num ipsorum infidelitas fidem Dei inanem reddet ?

4 Absit : imò esto Deus verax, omnis autem homo mendax : sicut scriptum est, Ut justificeris in sermonibus tuis, et vincas quando tu judicas.

5 Quòd si injustitia nostra Dei justitia commendat, quid dicemus ? num injustus Deus qui inferat pœnam ? (humano more loquor.)

6 Absit : alioquin quomodo judex, erit Deus mundi ?

7 Etenim si veritas Dei per meum mendacium exundavit in gloriam ipsius, cur ampliùs ego et peccator condemnor ?

8 Ac non (sicut de nobis malè loquuntur, et sicut quidam aiunt nos dicere) faciamus mala ut veniant bona ? quorum damnatio justa est.

9 Quid igitur ? præcellimus ? nullo modo : nam antè criminati sumus et Judæos et Græcos omnes esse sub peccato ;

10 Sicut scriptum est, Non est justus, ne unus quidem :

11 Non est qui intelligat, non est qui exquirat Deum.

12 Omnes defiexerunt, simul inutiles facti sunt : non est qui faciat quod bonum est, non est usque ad unum.

13 Sepulchrum apertum guttur eorum ; linguis suis ad dolum usi sunt ; venenum aspidum sub labiis eorum :

14 Quorum os diris et amarulentiâ plenum est.

15 Veloces pedes eorum ad effundendum sanguinem :

16 Contritio et miseria in viis eorum.

17 Et viam pacis non cognoverunt.

18 Non est timor Dei coram oculis eorum.

19 Scimus autem, quæcunque lex dicit, iis qui in lege sunt dicere ; ut omne os obstruatur, et obnoxius fiat totus mundus condemnationi Dei.

20 Propterea ex operibus legis nulla caro justificabitur in conspectu ejus : per legem enim *est* cognitio peccati.

21 Nunc verò absque lege justitia Dei manifesta facta est, comprobata testimonio legis ac prophetarum.

22 Justitia, inquam, Dei per fidem Jesu Christi in omnes et super omnes qui credunt ; non enim est distinctio :

23 Omnes enim peccaverunt ac deficiuntur gloria Dei :

24 Ut qui justificentur gratis, *id est*, ejus gratiâ, per redemptionem factam in Jesu Christo :

25 Quem præstituit Deus *ut esset* placamentum per fidem in sanguine ipsius, ad demonstrationem justitiæ suæ, propter dissimulationem peccatorum quæ antecesserunt, Deo *illa* tolerante :

26 Ad demonstrationem justitiæ suæ, præsenti tempore ; ut sit ipse justus, et justificans eum qui est ex fide Jesu.

27 Ubi igitur gloriatio ? exclusa est. Per quam legem ? operum ? non : sed per legem fidei.

28 Colligimus igitur, fide justificari hominem absque operibus legis.

29 An Judæorum Deus solùm ? annon et gentium ? certè et gentium.

30 Siquidem Deus unus *est* qui justificavit circumcisionem ex fide, et præputium per fidem.

31 Legem igitur inutilem reddimus per fidem ? absit : imo legem stabilimus.

CAP. IV.

Justificatio per fidem exemplis et dictis Scripturæ confirmatur.

QUid igitur dicemus Abrahamum patrem illum nostrum nactum esse secundum carnem ?

2 Nam si Abrahamus ex operibus justificatus fuit, habet quod glorietur, at non apud Deum.

3 Quid enim Scriptura dicit ? Credidit autem Abrahamus Deo, et imputatum est ei ad justitiam.

4 Atque ei qui operatur merces non imputatur ex gratiâ, sed *est* ex debito.

5 Ei verò qui non operatur, sed credit in eum qui justificat impium, imputatur fides sua ad justitiam.

6 Sicut etiam David declarat beatum eum hominem, cui Deus imputat justitiam absque operibus, dicens,

7 Beati quorum remissæ sunt iniquitates, et quorum obtecta sunt peccata.

8 Beatus vir cui non imputârit Dominus peccatum.

9 Ista igitur beatitatis declaratio in circumcisionem *solùm*, an et in præputium *cadit* ? dicimus enim imputatam fuisse Abrahamo fidem ad justitiam.

10 Quomodo ergo imputata est ? quum esset in circumcisione, an *quum esset* in præputio ? Non in circumcisione, sed in præputio.

11 Et signum accepit circumcisionis, sigillum justitia fidei receptæ in præputio, ut esset pater omnium credentium in præputio, imputatâ etiam ipsis justitiâ ;

12 Et pater circumcisionis, iis *videlicet* qui non solùm sunt ex circumcisione, sed qui etiam incedunt per vestigia fidei patris nostri Abrahami, quæ fuit in præputio.

13 Non enim per legem promissio *cessit* Abrahamo, aut semini ejus, ut hæres esset mundi, sed per justitiam fidei.

14 Etenim si ii qui ex lege *sunt* hæredes sunt, vana facta est fides, et inanis reddita est illa promissio.

15 Nam lex iram efficit : ubi enim non est lex, ibi nec transgressio *est*.

16 Propterea ex fide *est hæreditas* ut *sit* per gratiam, ut firma sit promissio toti semini ; *id est*, non solùm ei quod *est* ex lege, verùm etiam ei quod *est* ex fide Abrahami, qui est pater omnium nostrûm.

17 (Sicut scriptum est, Patrem multarum gentium constitui te,) coram eo cui credidit Deo *videlicet*, vivificanto mortuos, et vocante quæ non sunt tanquam sint :

18 Qui *Abrahamus* contra spem sub

ſub ſpe credidit, fore ut ipſe fieret pater multarum gentium, ſecundum id quod *ei* dictum fuerat, Ita erit ſemen tuum.

19 Ac minimè infirmus fide, non conſideravit ſuum ipſius corpus jam emortuum, quum centum circiter natus eſſet annos, nec emortuam uterum Saræ.

20 Ad hanc promiſſionem autem Dei non addubitavit incredulitate: ſed corroboratus fuit fide, tributâ gloriâ Deo;

21 Ac plenè perſuaſum habens, *eum* quod promiſerat poſſe etiam efficere.

22 Quapropter etiam *hoc* imputatum eſt ei ad juſtitiam.

23 Non ſcriptum eſt autem propter eum ſolùm, quòd *hoc* imputatum fuerat ei;

24 Sed etiam propter nos, quibus futurum eſt ut imputetur, iis *nimirum* qui credunt in eum qui ſuſcitavit Jeſum Dominum noſtrum à mortuis,

25 Traditum *morti* propter offenſas noſtras, et ſuſcitatum ad noſtri juſtificationem.

CAP. V.

Fructus Juſtificationis; et collatio Adami primi et ſecundi.

JUſtificati igitur ex fide, pacem habemus erga Deum apud Dominum noſtrum Jeſum Chriſtum:

2 Per quem etiam fide adducti ſumus in hanc gratiam per quam ſtamus, et gloriamur ſub ſpe gloriæ Dei.

3 Neque *id* ſolùm, ſed etiam gloriamur de afflictionibus, ſcientes quod afflictio tolerantiam efficiat.

4 Tolerantia verò experientiam, experientia autem ſpem.

5 Porro ſpes non pudefacit, eo quod charitas Dei effuſa eſt in cordibus noſtris per Spiritum Sanctum, qui datus eſt nobis.

6 Chriſtus, enim, cum nullis adhunc viribus eſſemus, præſtituto tempore pro impiis mortuus eſt.

7 Enim vero vix pro juſto quiſpiam moriatur (nam pro bono *viro* forſitan aliquis etiam mori ſuſtineat;)

8 Commendat autem ſuam erga nos charitatem Deus, eo quod quum adhuc eſſemus peccatores, Chriſtus pro nobis mortuus ſit.

9 Juſtificati igitur nunc ejus ſanguine, ſervabimur multo magis per eum ab irâ illâ.

10 Nam ſi, quum inimici eſſemus, reconciliati ſumus Deo per mortem Filii ejus, multo magis reconciliati ſervabimur per vitam ipſius.

11 Neque id ſolùm, verùm etiam gloriamur de Deo per Dominum noſtrum Jeſum Chriſtum, per quem nunc reconciliationem recepimus.

12 Propte ea, ſicut per unum hominem peccatum in mundum introiit, ſic per peccatum, mors; et ita in omnes homines mors pervaſit, in quo omnes peccârunt.

13 Nam uſque ad legem peccatum erat in mundo: peccatum verò *eſſe* non putatur, non exiſtente lege.

14 Regnavit autem mors ab Adamo uſque ad Moſen, in eos etiam qui non peccaverunt ad ſimilitudinem tranſgreſſionis Adami, qui eſt typus illius qui erat futurus.

15 At non ut offenſa, ita etiam *eſt* quod *Deus* gratificatur: nam ſi illius unius offenſâ multi mortui ſunt: multo magis gratia Dei et donatio per gratiam, quæ *eſt* unius illius hominis Jeſu Chriſti, in multos exundavit.

16 Neque ut *illud quod introiit* per unum qui peccavit, *ita eſt* beneficium; nam reatus quidem

est ex unâ *offensâ* ad condemnationem: quod autem gratificatur *Deus* est ex multis *offensis* ad justificationem.

17 Etenim si per unam offensam mors regnavit per unum, multo magis ii qui exundantiam illam gratiæ et doni justitiæ recipiunt, in vitâ regnabunt per unum Jesum Christum.

18 Nempe igitur, sicut per unam offensam *reatus venit* in omnes homines ad condemnationem, ita per unam justificationem *beneficium redundavit* in omnes homines ad justificationem vitæ.

19 Sicut enim per contumaciam unius hominis peccatores constituti sunt multi, ita per unius obedientiam justi constituentur multi.

20 Lex verò præterea introiit, ut amplificaretur offensa illa: sed ubi amplificatum est peccatum, *ibi* superabundavit gratia:

21 Ut quemadmodum regnaverat peccatum ad mortem, ita etiam gratia regnaret per justitiam ad vitam æternam, per Jesum Christum Dominum nostrum.

CAP. VI.

Qualis redditur qui coaluit cum secundo Adamo, et in ejus mortem implantatus est.

QUid igitur dicemus? permanebimus in peccato, ut gratia auctior fiat?

2 Absit: qui mortui sumus peccato, quomodo adhuc vivemus in eo?

3 An ignoratis, nos quotquot baptizati sumus in Christum Jesum, in mortem ejus esse baptizatos?

4 Consepulti sumus igitur ei per baptismum in mortem, ut sicut suscitatus est Christus ex mortuis in gloriam Patris, ita et nos novâ vitâ ambulemæ.

5 Nam si cum eo plantati coaluimus assimilatione mortis ejus, nimirum etiam resurrectionis *assimulatione cum eo* coalescemus:

6 Illud scientes, veterem illum nostrum hominem cum eo crucifixum esse, ut aboleatur corpus peccati, ne nos ampliùs serviamus peccato.

7 Etenim qui mortuus est, liberatus est à peccato.

8 Quod si commortui sumus Christo, credimus fore ut etiam ipsi convivamus:

9 Ut qui sciamus Christum suscitatem ex mortuis non ampliùs mori: mortem, *inquam*, ei non amplius dominari.

10 Nam quòd mortuus est, peccato mortuus est semel: quòd autem vivit, vivit Deo.

11 Ita etiam vos colligite, vos tum mortuos esse peccato, tum verò vivere Deo per Christum Jesum Dominum nostrum.

12 Ne regnato igitur peccatum in mortali vestro corpore, ut auscultetis ei in cupiditatibus corporis.

13 Neque sistite membra vestra arma injustitiæ peccato: sed sistite vos Deo, ut ex mortuis vivos et membra vestra arma justitia Deo.

14 Peccatum enim vobis non dominabitur: non enim estis sub lege, sed sub gratiâ.

15 Quid igitur? peccabimus, quod non simus sub lege, sed sub gratia? Absit.

16 An nescitis quòd cui sistitis vos servos ad obediendum, ejus servi estis cui auscultatis, sive peccati ad mortem, sive obedientiæ ad justitiam?

17 Gratia autem *habetur* Deo, quòd fuistis *quidem* servi peccati, sed ex corde auscultâstis ei formæ doctrinæ

doctrinæ in quam estis traditi.

18 Et liberati à peccato, servi facti estis justitiæ.

19 Hominum more loquor, propter infirmitatem carnis vestræ. Nempe, sicut stitistis membra vestra serva impuritati et iniquitati, ad *patrandam* iniquitatem : ita nunc sistite membra vestra serva justitiæ ad sanctimoniam.

20 Quum enim servi eratis peccati, liberi eratis justitiæ.

21 Quem igitur fructum habebatis tunc *ex iis* de quibus nunc erubescitis ? nam finis illorum mors *est*.

22 Nunc verò liberati à peccato, servi autem facti Deo, habetis fructum vestrum in sanctimoniam, finem autem vitam æternam.

23 Nam stipendia peccati mors : donum autem Dei *est* vita æterna in Christo Jesu Domino nostro.

CAP. VII.

Exemplo monstratur quomodo à lege liberemur : ejus erga nos usus, et mentis repugnantia cum lege membrorum declaratur.

AN ignoratis, fratres, (peritos enim legis alloquor,) legem *utique* dominari homini, quoad *ipse* vixerit ?

2 Nam viro subjecta mulier, viventi viro devincta est per legem : quòd si mortuus fuerit vir, liberata est à lege viri.

3 Proinde, vivente viro, mœcha vocabitur, si fiat alterius viri : sin autem mortuus fuerit vir ejus, libera est à lege illa, ut non sit mœcha, si fiat alterius viri.

4 Itaque, fratres mei, vos quoque mortificati estis legi in corpore Christi : ut essetis alterius, ejus *videlicet* qui ex mortuis suscitatus est, ut fructum feramus Deo.

5 Quum enim essemus in carne, affectus peccatorum per legem *existentes* vigebant in membris nostris, ad fructum ferendum morti.

6 Nunc autem liberati sumus à lege, mortuo *eo* in quo detinebamur, ut serviamus in novitate spiritûs, ac non in vetustate literæ.

7 Quid ergo dicemus ? Lex peccatum *est* ? Absit. Imò peccatum non cognovi nisi per legem : nam ipsam quoque cupiditatem non nôssem *esse peccatum*, nisi lex dixisset, Non concupisces.

8 Sed peccatum, occasione per illud præceptum sumptâ, effecit in me totam cupiditatem.

9 Nam absque lege peccatum *quidam erat* mortuum : ego vero vivus eram absque lege quondam : præcepti autem illius adventu peccatum *quidem* revixit, ego verò mortuus sum.

10 Et inventum est illud præceptum quod *erat* ad vitam, mihi *cedere* ad mortem.

11 Nam peccatum, occasione per illud præceptum sumptâ, seduxit me, et per illud occidit.

12 Itaque lex ipsa quidem sancta, et præceptum illud sanctum, ac justum, ac bonum.

13 Ergo quod bonum *est*, mihi factum est mors ? Absit : imo peccatum *mihi factum est mors*, ut manifestum fiat quod peccatum mihi per id quod bonum est efficiat mortem ; *id est*, ut peccatum fieret admodum peccans per illud præceptum.

14 Scimus enim legem esse spiritualem : at ego carnalis sum, venctus ut subjicerer peccato.

15 Quod enim perpetro, non agnosco : non enim quod volo, hoc ago ; sed quod odi, hoc facio.

16 Quòd si id facio quod nolo, consentio legi quòd bona *sit*.

17 Nunc itaque non ampliùs ergo id perpetro, sed peccatum quod

quod in me habitat *id perpetrat*.

18 Novi enim non habitare in me (id eſt, in carne meâ) bonum; nam velle adeſt mihi, ſed ut quod bonum eſt efficiam, non aſſequor.

19 Non enim facio bonum quod volo: ſed malum, quod nolo, hoc ago.

20 Quòd ſi id facio ego quod ego nolo, non ampliùs ego id perpetro, ſed peccatum quod in me habitat *id perpetrat*.

21 Invenio igitur volenti mihi facere bonum hanc legem *impoſitam eſſe* quòd mihi malum adjaceat.

22 Delector enim lege Dei quod ad interiorem hominem:

23 Sed cerno aliam legem in membris meis belligerantem adverſus legem mentis meæ, et captivum reddentem me legi peccati quæ eſt in membris meis.

24 Erumnoſus ego homo: quis me eripiet ex iſto corpore mortis?

25 Gratias ago Deo per Jeſum Chriſtum Dominum noſtrum. Nempe igitur ipſe ego mente quidem ſervio legi Dei, carne verò legi peccati.

CAP. VIII.

Immunitas, ſpes, et confidentia, eorum qui à lege membrorum liberati, ſecundum legem mentis et ſpiritum vivunt.

NUlla igitur nunc *eſt* condemnatio iis qui *ſunt* in Chriſto Jeſu, *qui* non ſecundum carnem ambulant, ſed ſecundum Spiritum.

2 Nam lex Spiritus vitæ *qui eſt* in Chriſto Jeſu liberavit me à lege peccati et mortis.

3 Nam quæ legis *erat* impotentia, quum viribus eſſet deſtituta in carne, Deus ſuo ipſius filio miſſo in formâ conſimili carni peccato obnoxiæ, idque pro peccato, condemnavit peccatum in carne:

4 Ut jus illud legis compleatur in nobis, qui non ſecundum carnem ambulamus, ſed ſecundum Spiritum.

5 Nam qui ſecundum carnem ſunt, quæ carnis ſunt ſapiunt; qui verò *ſunt* ſecundum Spiritum, quæ Spiritûs ſunt.

6 Nam quod ſapit caro, mors eſt; quod autem ſapit Spiritus, vita et pax;

7 Quoniam quod ſapit caro, inimicitia *eſt* adverſus Deum: legi enim Dei non ſubjicitur; nam ne poteſt quidem.

8 Ergo qui in carne ſunt, Deo placere non poſſunt.

9 Vos autem non eſtis in carne, ſed in Spiritu, ſiquidem Spiritus Dei habitat in vobis: quòd ſiquis Spiritum Chriſti non habet, is non eſt ejus.

10 Porro ſi Chriſtus in vobis *eſt*, corpus quidem mortuum *eſt* propter peccatum, ſpiritus autem vita *eſt* propter juſtitiam.

11 Sed ſi Spiritus ejus qui ſuſcitavit Jeſum ex mortuis habitat in vobis, is, qui excitavit Chriſtum ex mortuis, vivificabit etiam mortalia corpora veſtra per inhabitantem ipſius Spiritum in vobis.

12 Nempe igitur, fratres, debitores ſumus non carni, ut ſecundum carnem vivamus, *ſed Spiritui*.

13 Nam ſi ſecundum carnem vixeritis, futurum eſt ut moriamini: ſed ſi Spiritu actiones corporis mortificetis, vivetis.

14 Quotquot enim Spiritu Dei aguntur, ii ſunt filii Dei.

15 Non enim accepiſtis ſpiritum ſervitutis rurſum ad metum, ſed accepiſtis Spiritum adoptionis per quem clamamus Abba, *id eſt*, Pater.

16 Et ipſe Spiritus teſtatur unà cum ſpiritu noſtro, nos eſſe filios Dei.

17 Quòd

17 Quòd ſi filii, etiam hæredes: hæredes quidem Dei, cohæredes autem Chriſti: ſi modo cum *eo* patimur, ut et cum *eo* glorificemur.

18 Reor enim minimè pares eſſe præſentis temporis perpeſſiones, gloriæ in nobis revelandæ.

19 Etenim mundus hic conditus *quaſi* exerto capite obſervans exſpectat revelationem filiorum Dei.

20 Nam vanitati mundus hic conditus ſubjectus eſt, non ſuâ ſponte, ſed propter eum qui ſubjecit *eum iſti vanitati:*

21 Sub ſpe quòd et ipſe conditus mundus liberabitur ex ſervitute corruptionis in libertatem gloriæ filiorum Dei.

22 Scimus enim totum mundum conditum unà ſuſpirare, et unà parturire ad hoc uſque tempus.

23 Neque verò *ille* ſolum, ſed et ipſi qui primitias Spiritûs habemus, nos ipſi, inquam, apud nos ipſos ſuſpiramus, adoptionem exſpectantes, *id eſt*, redemptionem corporis noſtri.

24 Nam ſpe ſervati ſumus. Spes autem ſi cernatur, non eſt ſpes: quod enim quis cernit, cur ſperet?

25 Si verò quod non cernimus ſperamus, *nempe* per tolerantiam exſpectamus.

26 Itidem autem et Spiritus unà ſublevat infirmitates noſtras: quid enim oremus ut oportet, non novimus: ſed ipſe Spiritus intercedit pro nobis ſuſpiriis inenarrabilibus.

27 Qui verò ſcrutatur corda, novit quid ſapiat Spiritus: quia ſecundum Deum intercedit pro ſanctis.

28 Novimus autem, iis qui diligunt Deum omnia ſimul adjumento eſſe ad bonum, iis *videlicet* qui ex præſtituto *ipſius* vocati ſunt.

29 Nam quos præſcivit, etiam prædeſtinavit conformandos imagini Filii ſui, ut is ſit primogenitus inter multos fratres:

30 Quos verò prædeſtinavit, eos etiam vocavit: et quos vocavit, eos etiam juſtificavit: quos autem juſtificavit, eos etiam glorificavit.

31 Quid igitur dicemus ad hæc? ſi Deus pro nobis, quis contra nos?

32 Is quidem qui proprio Filio non pepercit, ſed pro nobis omnibus tradidit eum, quomodo non etiam cum eo nobis omnia gratificabitur?

33 Quis intentabit crimina adverſus electos Dei? Deus *is eſt* qui juſtificat.

34 Quis eſt qui condemnet? Chriſtus *is eſt* qui mortuus eſt, imò verò qui etiam ſuſcitatus eſt; qui etiam eſt ad dexteram Dei, qui etiam interpellat pro nobis.

35 Quis nos ſeparabit à charitate Chriſti? *num* afflictio, num anguſtia, num perſecutio, num fames, num nuditas, num periculum, num gladius?

36 (Sicut ſcriptum eſt, Tui causâ occidimur totum diem: reputati ſumus velut oves deſtinatæ mactatione.)

37 Imo, in his omnibus ampliùs quàm victores ſumus per eum qui dilexit nos.

38 Nam mihi perſuaſum eſt, neque mortem, neque vitam, neque angelos, neque principatus, neque poteſtates, neque præſentia, neque futura,

39 Neque ſublimitatem, neque profunditatem, neque ullam rem aliam conditam, poſſe nos ſeparare à charitate Dei, quæ eſt in Chriſto Jeſu Domino noſtro.

CAP.

CAP. IX.

Filii carnis à filiis promiſſionis diſtinguuntur, et promiſſiones fundamentum unde petendum docetur.

VEritatem dico per Chriſtum, non mentior, atteſtante mihi ſimul conſcientiâ meâ per Spiritum Sanctum.

2 Magnum mihi triſtitiam eſſe, et ſine intermiſſione cruciatum cordi meo.

3 Optârim enim ego ipſe anathema eſſe *ſeparatum* à Chriſto, pro fratribus meis, cognatis, *inquam*, meis ſecundum carnem.

4 Qui ſunt Iſraëlitæ: quorum *eſt* adoptio, et gloria, et pacta, et legis conſtitutio, et cultus, et promiſſiones:

5 Quorum *ſunt* patres, et ex quibus *eſt* Chriſtus, quod ad carnem attinet, qui eſt ſupra omnes Deus benedictus in ſecula. Amen.

6 Fieri verò non poteſt ut exciderit ſermo Dei: non enim omnes, qui *ſunt* ex *patre* Iſraële, *ſunt* Iſraël;

7 Neque quia *ſunt* ſemen Abrahami, *ideo* omnes *ſunt* filii: ſed in Iſaaco vocabitur tibi ſemen.

8 Hoc eſt, non qui filii carnis, ii filii Dei: ſed qui *ſunt* filii promiſſionis reputantur in ſemine.

9 Promiſſionis enim ſermo hic eſt, Hoc ipſe tempore veniam, et erit Saræ filius.

10 Neque *hic* ſolùm, ſed et Rebecca, quum ex uno concepiſſet, *nempe* ex Iſaaco, patre noſtro, *hæc experta eſt.*

11 Nondum enim natis *pueris*, quum nihil feciſſent boni vel mali, ut præſtitutum Dei quod *eſt* ſecundum *ipſius* electionem, *id eſt* non ex operibus, ſed ex vocante, *firmum* maneret:

12 Dictum eſt ei, Major ſerviet minori.

13 Sicut ſcriptum eſt, Jacobum dilexit, Eſavum autem odio habui.

14 Quid igitur dicemus? Num injuſtitia *eſt* apud Deum? Abſit.

15 Nam Moſi dicit, Miſerebor cujus miſertus fuero, et commiſerabor quem commiſeratus fuero.

16 Nempe igitur *electio* non eſt ejus qui velit, neque ejus qui curat, ſed ejus qui miſeretus, *nempe* Dei.

17 Dicit enim Scriptura Pharaöni, Ad hoc ipſum excitavi te, ut oſtendam in te potentiam meam, et ut annuncietur nomen meum in totâ terrâ.

18 Itaque cujus vult miſeretur, quem autem vult indurat.

19 Dices ergo mihi, Quid adhuc ſuccenſet? nam ejus voluntati quis obſtitit?

20 Imò verò, ô homo, tu quis es qui ex adverſo reſponſas Deo? num dicet figmentum fictori, Cur me tale feciſti?

21 Annon habet poteſtatem figulus in lutum ut ex eâdem maſſâ faciat aliud quidem vas ad decus, aliud vero ad dedecus?

22 *Quid* ſi verò volens oſtendere iram, et notam facere potentiam ſuam, pertulit multa cum iræ cohibitione vaſa iræ, compacta ad interitum;

23 Et ut notas faceret divitias gloriæ ſuæ erga vaſa miſericordiæ, quæ præparavit ad gloriam?

24 Quo etiam vocavit, *nimirum* nos, non ſolùm ex Judæis verùm etiam ex gentibus.

25 Ut etiam apud Oſeen dicit: Vocabo populum, qui meus non *erat*, populum meum, et eam quæ dilecta non *erat*, dilectam.

26 Et erit, in loco ubi dictum fuerat eis, Non populus meus vos, illic vocabuntur filii viventis Dei.

27 Eſaias autem clamat ſuper Iſraël

Iſraël, *Etiam* ſi fuerit numerus filiorum Iſraëlis ut arena maris, reliquiæ ſervabuntur.

28 Rem enim conficiet et concidet cum juſtitiâ: quoniam rem conciſam peraget Dominus in terrâ.

29 Et ſicut priùs dixit Eſaias, Niſi Dominus ſabaoth reliquiſſet nobis ſemen, facti fuiſſemus ut Sodoma, et Gomorrhæ ſimiles facti fuiſſemus.

30 Quid igitur dicemus? nempe gentes quæ non ſectabantur juſtitiam, apprehendiſſe juſtitiam, juſtitiam autem eam quæ *eſt ex* fide:

31 Iſraëlem verò confectando legem juſtitiæ, ad legem juſtitiæ non perveniſſe.

32 Quare? Qui non ex fide, ſed velut ex operibus legis: impegerunt enim ad lapidem ad quem impingitur.

33 Quemadmodum ſcriptum eſt, Ecce ſtatuo in Sion lapidem ad quem impingetur, et petram offendiculi: et quiſquis credit in eum, non pudefiet.

CAP. X.

Juſtitia fidei cum juſtitiâ legis confertur, cujus dicitur ad omnes promulgatio facta.

FRatres, propenſa quidem eſt voluntas cordis mei, et deprecatio ad Deum ſuper Iſraël ad ſalutem.

2 Teſtor enim *de* ipſis eos zelum Dei habere, ſed non ex notitiâ.

3 Nam ignorantes Dei juſtitiam, et propriam juſtitiam ſtudentes conſtituere, juſtitiæ Dei non ſuerunt ſubjecti.

4 Nam finis legis *eſt* Chriſtus, ad juſtitiam cuivis credenti.

5 Moſes enim deſcribit juſtitiam quæ eſt ex lege *his verbis*, Quod qui præſtiterit ea, vivet per illa.

6 At quæ ex fide eſt juſtitia ita dicit, Ne dixeris in corde tuo, Quis aſcendet in cœlum? hoc eſt, Chriſtum ex alto deducere:

7 Aut, Quis deſcendet in abyſſum? hoc eſt, Chriſtum ex mortuis reducere.

8 Sed quid dicit? Prope te verbum eſt in ore tuo et in corde tuo. Hoc eſt verbum illud fidei quod prædicamus.

9 *Nempe*, ſi profeſſus fueris ore tuo Dominum Jeſum, et credideris in corde tuo quòd Deus eum ſuſcitavit ex mortuis, ſervaberis.

10 Nam corde creditur ad juſtitiam, fit autem ore profeſſio ad ſalutem.

11 Dicit enim Scriptura, Quiſquis credit in eum, non pudefiet.

12 Non enim eſt diſtinctio vel Judæi vel Græci: nam idem *eſt* Dominus omnium, dives in quoſvis à quibus invocatur.

13 Quiſquis enim invocaverit nomen Domini ſervabitur.

14 Quomodo igitur invocabunt eum, in quem non crediderint? quomodo autem credent ei de quo non audierint? quomodo autem audient abſque prædicante?

15 Quomodo autem prædicabunt niſi miſſi fuerint? ſicut ſcriptum eſt, Quàm ſpecioſi pedes evangelizantium pacem, evangelizantium bona!

16 Sed non omnes auſcultârunt evangelio; Eſaias enim dicit, Domine, quis credidit ſermoni noſtro?

17 Ergo fides ex auditu eſt, auditus autem per verbum Dei.

18 Sed (inquam *ego*) annon audierunt? imo vero in omnem terram exivit ſonus eorum, et ad ultima orbis terrarum verba eorum.

19 Sed (inquam *ego*) num Iſraël non cognovit *Deum?* Primus Moſes dicit, Ego ad æmulationem provocabo vos per gentem quæ non

non eſt gens: per gentem intelligentiæ expertem ad iram vos provocabo.

20 Eſaias autem utitur audaciâ, dicitque, Inventus ſum ab iis qui me non quærebant: manifeſtus factus ſum iis qui de me non interrogabant.

21 Adverſus Iſraëlem autem dicit, Toto die expandi manus meas ad populum contumacem et contradicentem.

CAP. XI.

Judæorum rejectio quomodo intelligenda, et quem uſum erga nos habere debeat.

NUM igitur (inquam *ego*) abjecit Deus populum illum ſuum? Abſit: nam et ego Iſraëlita ſum, ex ſemine Abrahami, tribûs Benjamin.

2 Non abjecit Deus populum illum ſuum quem præcognovit. An neſcitis de Elia quid dicit Scriptura? quomodo interpellet Deum adverſus Iſraëlem, dicens,

3 Domine, prophetas tuos occiderunt, et altaria tua ſuffoderunt; et ego relictus ſum ſolus, et petunt animam meam.

4 Sed quid dicit ei divinum reſponſum? Feci ut remanſerint mihi ſeptem millia virorum qui non flexerunt genu *imagini* Baälis.

5 *Ita* igitur et hoc tempore reſervatio ſecundum electionem gratuitam facta eſt.

6 Quòd ſi per gratiam, non jam ex operibus; alioquin gratia jam non eſt gratia: ſin ex operibus, jam non eſt gratia: alioquin opus jam non eſt opus.

7 Quid igitur? quod requirit Iſraël, hoc non eſt adeptus: ſed electi aſſequuti ſunt, reliqui verò occaluerunt.

8 (Sicut ſcriptum eſt, Dedit eis Deus ſpiritum ſoporis; oculos, ut non cernant, et aures ut non audiant,) uſque ad hodiernum diem.

9 Et David dicit, Fiat menſa eorum in laqueum, et tendiculam, et offendiculum, et talionem ipſis.

10 Obtenebrentur oculi eorum, ut non cernant; et tergum eorum ſemper incurva.

11 *Num* igitur (inquam *ego*) impegerunt ut caderunt? Abſit: ſed per eorum offenſam ſalus *obtigit* gentibus, ut eos ad æmulationem provocaret.

12 Quod ſi eorum offenſa eſt opulentia mundi, et diminutio eorum opulentia gentium; quanto magis plenitudo ipſorum.

13 Nam (quòd vobis dico gentibus, quatenus ego quidem ſum apoſtolus gentium) miniſterium meum illuſtro.

14 Ut *experiar* ſi quo modo ad æmulationem provocem conſanguineos meos, et ſervum aliquos ex ipſis.

15 Nam ſi abjectio eorum eſt reconciliatio mundi, quæ *erit* aſſumptio, niſi vita ex mortuis?

16 Quòd ſi primitiæ ſanctæ *ſancta* etiam maſſa: et ſi radix ſancta *eſt*, etiam rami.

17 Quòd ſi nonnulli rami defracti ſunt, tu verò quum eſſes oleaſter, inſitus es pro ipſis, et particeps radicis ac pinguedinis oleæ factus es;

18 Ne gloriare adverſus ramos: quod ſi gloriaris, non tu radicem portas, ſed radix te.

19 Dices igitur, defracti ſunt rami ut ego inſererer.

20 Bene: per incredulitatem defracti ſunt, tu verò per fidem ſtas: ne effertor animo, ſed metue:

21 Nam ſi Deus naturalibus ramis non pepercit, *vide* ne tibi quoque non parcat.

22 Vide igitur benignitatem ac præciſam

præciſam ſeveritatem Dei: in eos quidem qui ceciderunt, præciſam ſeveritatem: in te vero, benignitatem, ſi permanſeris in benignitate; alioquin et tu excideris.

23 Sed et illi, ſi non permanſerint in infidelitate, inſerentur: potens enim eſt Deus rurſum eos inſerere.

24 Etenim ſi tu ex naturali exſectus es oleaſtro, et præter naturam inſitus es in veram oleam: quantò magis ii qui naturales ſunt inſerentur propriæ oleæ?

25 Nolim enim vos ignorare, fratres, myſterium hoc (ut ne ſitis apud voſmetipſos ſapientes) obdurationem ex parte Iſraëli eveniſſe, tantiſper dum plenitudo gentium introierit.

26 Et ita totus Iſraël ſervabitur: ſicut ſcriptum eſt, Venit ex Sion ille liberator, et avertet impietates à Jacob.

27 Et hoc *eſt* illis à me pactum, cum abſtulero peccata ipſorum.

28 Itaque quod ad evangelium *attinet*, *ſunt* inimici propter vos: quod ad electionem autem, dilecti propter patres.

29 Nam dona illa et illa vocatio Dei ejuſmodi ſunt, ut eorum ipſum pœnitere non poſſit.

30 Sicut enim et vos quondam inobedientes fuiſtis Deo, nunc autem eſtis miſericordiam conſequuti per iſtorum contumaciam;

31 Sic et iſti nunc inobedientes fuerunt, ut per veſtram miſericordiam et ipſi miſericordiam conſequantur.

32 Concluſit enim Deus omnes illos in inobedientiam, ut omnium illorum miſereretur.

33 O profundas divitias tum ſapientiæ tum cognitionis Dei! quàm inſcrutabilia ſunt ejus judicia, et ejus viæ imperveſtigabiles!

34 Quis enim cognovit mentem Domini? aut quis ei fuit à conſilio?

35 Aut quis prior dedit ei, et reddetur ei?

36 Nam ex eo, et per eum, et in ipſum, *ſunt* omnia: ipſi *ſit* gloria in ſecula. Amen.

CAP. XII.

Pœnefis ad cultum Dei gratum, ad dilectionem mutuam, et inimicorum.

ADhortor igitur vos, fratres, per miſerationes Dei, ut ſiſtatis corpora veſtra hoſtium vivam, ſanctam, placentem, Deo, rationalem illum cultum veſtrum.

2 Et ne vos configurate ſeculo iſti: ſed transformate vos per renovationem mentis veſtræ, ad hoc ut probetis quæ ſit voluntas Dei bona illa, placens ac perfecta.

3 Enimvero per gratiam quæ mihi data eſt, edico cuivis verſanti inter vos, ne ſupra modum ſapiat ultra quàm oportet ſapere: ſed ſapiat ad ſobrietatem, prout cuique Deus partitus eſt menſuram fide.

4 Quemadmodum enim in uno corpore membra multa habemus, membra verò omnia eandem non habent actionem:

5 Ita multi unum corpus ſumus in Chriſto, ſingulatim autem alii aliorum membra.

6 Habentes autem diverſa dona pro gratiâ quæ nobis data eſt, ſive prophetiam, *prophetemus* pro proportione fidei:

7 Sive miniſterium, *verſemur* in miniſtrando: tum is qui docet, in docendo:

8 Tum qui exhortatur, in exhortatione: qui diſtribuit, cum ſimplicitate: qui præeſt, cum diligentiâ: qui miſeretur, cum hilaritate.

9 Charitas *eſto* minimè ſimulata. *Eſtote* abhorrentes à malo, agglutinati bono;

10 Fraternâ charitate alii ad alios amandos propenſi: honore alii aliis præeuntes;

11 Studio minimè ignavi; ſpiritu ferventes: Domino ſervientes:

12 Spe gaudentes; in afflictione ſubſiſtentes: in oratione perdurantes;

13 Uſibus ſanctorum communicantes; hoſpitalitatem ſectantes.

14 Benedicite iis qui vos inſectantur; benedicite, *inquam*, et ne imprecamini.

15 Gaudete cum gaudentibus, et flete cum flentibus.

16 Itidem alii in alios affecti; non elatè *de vobis ipſis* ſentientes, ſed humilibus obſecundantes. Ne eſtote prudentes apud voſmetipſos.

17 Nemini malum pro malo viciſſim reddentes: procurantes honeſta in omnium hominum conſpectu:

18 Si fieri poteſt, quantùm in vobis eſt, cum omnibus hominibus in pace viventes:

19 Non ipſi voſmet ulciſcentes, dilecti, ſed date locum iræ: ſcriptum eſt enim, *Meum* eſt ulciſci: ego rependam, dicit Dominus.

20 Itaque ſi eſurit inimicus tuus, ciba eum: ſi ſitit, da ei potum; hoc enim ſi feceris, carbones ignis coacervabis in caput ejus.

21 Ne vincitor à malo, ſed vince bono malum.

CAP. XIII.

Magiſtratui obedientia, et omni homini officia dilectionis exhibenda.

OMnis anima poteſtatibus ſupereminentibus ſubjecta eſto; non enim eſt poteſtas niſi à Deo: et quæ ſunt poteſtates, ſunt à Deo ordinatæ.

2 Itaque quiſquis obſiſtit poteſtati, Dei ordinationi obſiſtit: qui autem obſiſtant, ipſi ſibi condemnationem auferent.

3 Nam magiſtratus non ſunt metui bonis operibus, ſed malis. Vis autem non metuere poteſtatem? quod bonum eſt facito, et laudem ab ipſo obtinebis.

4 Dei enim miniſter eſt tuo bono. Quòd ſi feceris quod malum eſt, metue; non enim fruſtra gladium gerit: nam Dei miniſter eſt, vindex ad iram ei qui quod malum eſt fecerit.

5 Quapropter neceſſe eſt ſubjici, non ſolum propter iram, ſed etiam propter conſcientiam.

6 Propter hoc enim etiam tributa ſolvitis; ſiquidem miniſtri Dei ſunt in hoc ipſum incumbentes.

7 Reddite igitur omnibus quod debetis; cui tributum *debetur*, tributum; cui vectigal, vectigal; cui timor, timorem; cui honor, honorem.

8 Nemini quicquam debete, niſi *hoc*, ut alii alios diligatis: nam qui diligit alterum, legem implevit.

9 Siquidem illud, Non mœchaberis, Non occides, Non furaberis, Non falſum teſtimonium dices, Non concupiſces, et ſi quod aliud *eſt* præceptum, in hoc ſermone ſummatim comprehenditur, nempe, Diliges proximum tuum ſicut teipſum.

10 Charitas proximum non afficit malo; itaque charitas eſt completio legis.

11 Idque perſpectâ opportunitate, quòd *videlicet* tempus jam *ſit* noſtri à ſomno expergefiendi; nunc enim propiùs nos eſt ſalus quàm quum credidimus.

12 Nox proceſſit, dies autem propinquat: abjiciamus igitur opera tenebrarum, et induamur habitu qui luci conveniat.

13 Ut interdiu, compoſitè ambulemus; non *in* comeſtationibus et

et ebrietatibus, non cubilibus ac lasciviis, non litè et invidia :

14 Sed induimini Domino Jesu Christo, et carnis curam ne habete ad *explendas* cupiditates.

CAP. XIV.

Infirmos non offendendos : sed libertatem nostram ad ædificationem esse dirigendam.

EUM verò qui fide est infirmus assumite, non *tamen* ad altercationes disceptationum.

2 Alius quidem credit edi licere quidvis ; alius autem *fide* infirmus edit olera.

3 Qui edit, non edentem ne pro nihilo habeto : et qui non edit, edentem ne condemnate ; Deus eum enim adsumpsit.

4 Tu quis es qui condemnas alienum famulum ? proprio domino perstat aut cadit : stabilietur autem : potest enim Deus eum stabilire.

5 Alius quidem æstimat diem præ die ; aliis autem *peræquè* æstimat quemvis diem. Unusquisque in animo suo plenè certus esto.

6 Qui curat diem, Domino curat ; et qui non curat diem, Domino non curat. Qui edit, Domino edit ; gratias enim agit Deo : et qui non edit, Domino non edit, et gratias agit Deo :

7 Nullus enim nostrûm sibi ipsi vivit, et nullus sibi ipsi moritur.

8 Nam sive vivimus, Domino vivimus ; sive morimur, Domino morimur ; sive igitur vivamus, sive moriamur, Domini sumus.

9 Ad hoc enim Christus et mortuus est, et resurrexit, et revixit, ut et mortuis et viventibus dominetur.

10 Tu verò cur condemnas fratrem tuum ? aut etiam tu cur pro nihilo habes fratrem tuum ? Omnes enim sistemur apud tribunal Christi.

11 Scriptum est enim, Vivo ego, dicit Dominus, certè mihi *sese* flectet omne genu, et omnis lingua palam agnoscet Deum.

12 Nempe ergo unusquisque nostrûm de seipso rationem reddet Deo.

13 Ne ampliùs igitur alii alios judicemus : sed hic potiùs adhibere judicium, ut ne fratri proponatis quidpiam ad quod impingat vel offendat.

14 Novi, et persuasum habeo per Dominum Jesum, nihil esse impurum per se : sed ei qui reputat aliquid esse impurum, *id* ei impurum *esse* :

15 Verùm si propter escam frater tuus tristitiâ afficitur, non jam secundum charitatem ambulas. Ne escâ tuâ illum perdito pro quo Christus mortuus est.

16 Ne vestrum igitur bonum blasphemator.

17 Non enim est regnum Dei esca et potus, sed justitia, et pax, et gaudium, per Spiritum Sanctum.

18 Nam qui per hæc servit Christo, placet Deo, et probatus est hominibus.

19 Nempe igitur quæ ad pacem faciunt sectemur, et quæ ad mutuam ædificationem.

20 Ne cibi causâ destrue opus Dei. Omnia quidem munda : sed malum *est* homini qui edens impignit.

21 Bonum *est* non edere carnes, neque bibere vinum, neque *quicquam facere* in quo frater tuus impingit, vel offenditur, vel infirmus est.

22 Tu fidem habes : apud temetipsum habe in conspectu Dei.

Beatus qui non condemnat ſeipſum in *eo* quo approbat.

23 Qui verò dubitat, ſi ederit, condemnatus eſt, quoniam non *edit* ex fide ; quicquid verò ex fide non eſt, peccatum eſt.

CAP. XV.

Exemplo Chriſti jubentur fortiores robur ſuum conferre ad confirmandos infirmos.

DEbemus autem nos, qui firmi *ſumus*, infirmitates imbecillorum portare, ac non indulgere nobis ipſis.

2 *Itaque* unuſquiſque noſtrûm proximo placeat in bonum *id eſt*, ad *ejus* ædificationem.

3 Etenim Chriſtus non placuit ſibi ipſi ; ſed, ſicut ſcriptum eſt, Convicia eorum qui conviciantur tibi, inciderunt in me.

4 Nam quæ antè ſcripta ſunt, ad noſtram doctrinam antè ſcripta ſunt ; ut per tolerantiam et conſolationem Scripturarum ſpem habeamus.

5 Deus autem *auctor* tolerantiæ et conſolationis det vobis ut itidem alii in alios affecti ſitis, ſecundum Chriſtum Jeſum :

6 Ut concorditer uno ore glorificetis Deum *ac* Patrem Domini noſtri Jeſu Chriſti.

7 Propterea aſſumite alii alios, ſicut et Chriſtus aſſumpſit nos in gloriam Dei.

8 *Illud* autem dico, Jeſum Chriſtum miniſtrum fuiſſe circumciſionis, pro Dei veritate, ut confirmaret promiſſiones patrum :

9 Et ut gentes pro miſericordiâ glorificent Deum ; ſicut ſcriptum eſt, Propterea celebrabo te inter gentes, et nomini tuo pſallam.

10 Et rurſum dicit, Hilares eſtote, gentes, cum populo ejus :

11 Et rurſum, Laudate Dominum, omnes gentes, et collaudate eum, omnes populi.

12 Et rurſum Eſaias dicit, Erit radix Jeſſe, et qui exſurgat ad imperandum gentibus, in ipſo gentes ſuperabunt.

13 Utinam verò Deus ſpei impleat vos omni gaudio et pace in credendo, ut ſpe ex exundetis per virtutem Spiritûs Sancti.

14 Perſuaſum autem habeo et ipſe ego de vobis, fratres mei, quod ipſi per vos pleni ſitis bonitate, impleti omni cognitione, et qui poſſitis etiam vos mutuò admonere.

15 Audaculè verò ſcripſi vobis, fratres, aliquatenus, veluti commonefaciens vos, propter gratiam quæ data eſt mihi à Deo.

16 Ad hoc, ut ſim miniſter Jeſu Chriſti apud gentes, operans evangelio Dei, ut oblatio gentium fiat accepta, ſanctificata per Spiritum Sanctum.

17 Habeo igitur quod glorier per Chriſtum Jeſum, in iis quæ ad Deum *pertinent*.

18 Non enim ſuſtinuerim quicquam loqui quod non effecerit Chriſtus per me, *adducendis* ad obedientiam gentibus, verbis et factis,

19 Virtute ſignorum ac prodigiorum, virtute Spiritûs Dei : adeò ut ab Hieroſolymâ et circumjacentibus *regionibus*, uſque ad Illyricum, impleverim prædicandi evangelii Chriſti munus.

20 Ita porro contendens evangelizare, non ubi nominatus eſſet Chriſtus, ut ne ſuper alienum fundamentum ædificarem :

21 Sed ſicut ſcriptum eſt, Quibus non eſt annunciatum de eo, videbunt : et qui non audierunt, intelligent.

22 Quapropter etiam ſæpe inhibitus ſum venire ad vos.

23 Nunc

23 Nunc verò, quum non amplius habeam locum in his regionibus, summum autem desiderium habeam veniendi ad vos à multis annis:

24 Quando proficiscar in Hispaniam, veniam ad vos: spero enim fore, ut *isthac* præteriens conspiciam vos, et à vobis deducar illuc; si tamen vestra consuetudine priùs ex parte expletus fuero.

25 Nunc autem proficiscor Hierosolymam, ministrans sanctis.

26 Libuit enim Macedoniæ et Achaiæ conferre aliquid in pauperes sanctos qui sunt Hierosolymis.

27 Libuit enim *eis*, *inquam*, et debitores eorum sunt; nam si spiritualia ipsorum *bona* gentibus communicata sunt, debent etiam *ipsæ* in carnalibus eis ministerio suo adesse.

28 Hoc igitur ubi perfecero, et eis consignavero hunc fructum, abibo isthac in Hispaniam.

29 Scio verò me quum veniam ad vos, cum plenâ benedictione evangelii Christi venturum.

30 Precor autem vos, fratres, per Dominum nostrum Jesum Christum, et per charitatem Spiritûs, ut mecum certetis *vestris* pro me apud Deum precibus;

31 Ut liberer à contumacibus in Judæâ, utque ministerium hoc meum erga Hierusalem acceptum sit sanctis.

32 Ut cùm gaudio veniam ad vos per voluntatem Dei, unaque vobiscum refocillet.

33 Deus autem pacis *sit* cum omnibus vobis. Amen.

CAP. XVI.

Salutat complures, et monet ut caveant sibi à dissidiorum auctoribus.

COmmendo autem vobis Phœben, sororem nostram, quæ est ministra ecclesiæ Cenchreensis;

2 Ut eam excipiatis in Domino convenienter sanctis, et adstitis ei, quacunque in re *ipsi* usus fuerit vobis: nam hæc tum multis hospitium præbuit, tum mihi etiam ipsi.

3 Salutate Priscillam et Aquilam, adjutores meos in Christo Jesu.

4 (Qui pro animâ meâ suam ipsorum cervicem suppposuerunt: quibus non ego solus gratias ago, sed etiam omnes ecclesiæ gentium.)

5 Item ecclesiam quæ in domo eorum est. Salutate Epænetum mihi dilectum, primitias Achaiæ in Christo.

6 Salutate Mariam, quæ multum laboravit erga nos.

7 Salutate Andronicum et Joniam, cognatos meos et concaptivos meos, qui sunt insignes inter apostolos, qui etiam ante me fuerunt in Christo.

8 Salutate Ampliam, dilectum mihi in Domino.

9 Salutate Urbanam, adjutorem nostrum in Christo, et Stachyn, mihi dilectum.

10 Salutate Apellem, probatum in Christo: salutate eos qui sunt ex Aristobuli *familiaribus*.

11 Salutate Herodionem cognatum meum: salutate eos qui *sunt* ex Narcissi *familiaribus*, eos, *inquam*, qui *sunt* in Domino.

12 Salutate Tryphænam et Tryphosam, quæ laborant in Domino; salutate Persida, *mihi* dilectam, quæ multum laboravit in Domino.

13 Salutate Rufum selectum in Domino, et matrem ejus ac meam.

14 Salutate Aſyncritum, Phlegontem, Hermam, Patrobum, Hermem, et qui cum iis ſunt fratres.

15 Salutate Philologum, et Juliam, Nereum, et ſororem ejus, et Olympam, et qui cum iis ſunt omnes ſanctos.

16 Salutate alii alios oſculo ſancto. Salutant vos eccleſiæ Chriſti.

17 Precor autem vos, fratres, ut obſervetis diſſidiorum et offendiculorum auctores, contra doctrinam quam vos didiciſtis; et declinetis ab eis.

18 Nam qui ejuſmodi *ſunt*, Domino noſtro, Jeſu Chriſto non ſerviunt, ſed ſuo ventri: et per blandiloquentiam et aſſentationem corda *nominum* minimè malorum ſeducunt.

19 Veſtra enim obedientia ad omnes pervenit. Gaudeo igitur quod ad vos *attinet*: ſed volo vos ſapientes quidem eſſe in rebus bonis, ſimplices verò in malis.

20 Porro Deus pacis conteret Satanam ſub pedes veſtros citò. Gratia Domini noſtri Jeſu Chriſti *ſit* vobiſcum. Amen.

21 Salutat vos Timotheus, adjutor meus, et Lucius, et Jaſon, et Soſipater, cognati mei.

22 Saluto vos in Domino ego Tertius, qui deſcripſi epiſtolam.

23 Salutat vos Gaius, hoſpes meus, et eccleſiæ totius; ſalutat vos Eraſtus, procurator urbis, et Quartus, frater.

24 Gratia Domini noſtri Jeſu Chriſti ſit cum omnibus vobis. Amen.

25 Et verò qui poteſt vos ſtabilire, ſecundum evangelium meum et præconium Jeſu Chriſti, ex revelatione myſterii quod à temporibus ſecularibus tacitum fuit;

26 Nunc verò factum eſt manifeſtum, et per Scripturas propheticas ex imperio æterni Dei, ad obedientiam fidei, omnibus gentibus notificatum;

27 Soli, *inquam*, ſapienti Deo gloria per Jeſum Chriſtum in ſæcula. Amen.

Ad Romanos ſcripta fuit Corintho, per Phœben, miniſtram Cenchreenſis eccleſiæ.

PAULI APOSTOLI EPISTOLA

AD CORINTHIOS I.

CAP. I.

Ad diſſidia reprimenda, animos à mundi ſapientiâ ad crucem Chriſti revocat.

PAulus, vocatione apoſtolus Jeſu Chriſti per voluntatem Dei, et Soſthenes, frater,

2 Eccleſiæ Dei, quæ eſt Corinthi, ſanctificatis in Chriſto Jeſu, vocatis ſanctis, cum omnibus qui invocant nomen Domini noſtri Jeſu Chriſti, quovis loco, *Domini*, *inquam*, tum ipſorum, tum noſtri;

3 Gratia vobis et pax à Deo Patre noſtro et Domino Jeſu Chriſto.

4 Gratias ago Deo meo ſemper de vobis, ob gratiam Dei quæ data eſt vobis in Chriſto Jeſu:

5 Quòd in omnibus ditati ſitis *in* ipſo, omni loquendi facultate, omnique cognitione;

6 Prout

6 Prout teſtimonium Chriſti confirmatum fuit in vobis.

7 Adeò ut nullo dono deficiamini, exſpectantes dum reveletur Dominus noſter Jeſus Chriſtus.

8 Qui *Deus* etiam confirmabit vos uſque ad finem inculpatos, in diem Domini noſtri Jeſu Chriſti.

9 Fidelis *eſt* Deus, per quem vocati eſtis in communionem filii ipſius Jeſu Chriſti Domini noſtri.

10 Precor autem vos, fratres, per nomen Domini noſtri Jeſu Chriſti, ut idem loquamini omnes, et non ſint inter vos diſſidia, ſed ſitis impacti eâdem mente, et eâdem ſententiâ.

11 Declaratum eſt enim mihi de vobis, fratres mei, a domeſticis Chloes, quòd lites ſint inter vos.

12 Hoc autem dico, ſingulos veſtrûm dicere, Ego quidem ſum Pauli, ego autem Apollo, ego verò Cephæ, et ego Chriſti.

13 *Num* diſpertitus eſt Chriſtus? num Paulus crucifixus eſt pro vobis? aut in nomen Pauli baptizati fuiſtis?

14 Gratias ago Deo meo, quòd neminem veſtrûm baptizaverim, niſi Criſpum et Gaium:

15 Ut nequis dicat me in meum nomen baptizâſſe.

16 Baptizavi autem etiam Stephanæ familiam: cæterum haud ſcio num quem alium baptizaverim.

17 Non enim miſit me Chriſtus ut baptizarem, ſed ut evangelizarem; non *tamen* cum dicendi peritiâ, ne inanis reddatur crux Chriſti.

18 Nam ſermo ille de cruce iis quidem qui pereunt ſtultitia eſt; iis autem qui ſervantur, *id eſt*, nobis potentia Dei eſt.

19 Scriptum eſt enim, Abolebo ſapientiam ſapientum, et intelligentiam intelligentium tollam è medio.

20 Ubi ſapiens? ubi ſcriba? ubi diſquiſitor ſeculi iſtius? nonne infatuavit Deus ſapientiam mundi hujus?

21 Nam poſtquam in Dei ſapientiâ mundus non cognovit Deum per *iſtam* ſapientiam, libuit Deo per ſtultitiam prædicationis ſervare credentes.

22 Quandoquidem et Judæi ſignum petunt, et Græci ſapientiam quærunt.

23 Nos autem prædicamus Chriſtum crucifixum, Judæis quidem offendiculum, Græcis verò ſtultitiam:

24 Ipſis autem vocatis, tum Judæis, tum Græcis, Chriſtum Dei potentiam an Dei ſapientiam.

25 Nam ſtultitia Dei ſapientior eſt quàm homines; et infirmitas Dei validor eſt quàm homines.

26 Cernitis enim vocationem veſtram, fratres: vos *videlicet* non eſſe multos ſapientes ſecundum carnem, non multos potentes, non multos nobiles.

27 Verùm quæ ſtulta *ſunt* mundi, elegit Deus, ut pudefaciat ſapientes; et quæ *ſunt* infirma mundi, eligit Deus, ut pudefaciat valida;

28 Et quæ ignobilia ſunt in mundo, et pro nihilo habita, elegit Deus; et ea quæ non ſunt, ut ea quæ ſunt aboleat.

29 Ut ne glorietur ulla caro in ejus conſpectu.

30 Sed ex ipſo vos eſtis in Chriſto Jeſu, qui factus eſt nobis ſapientia à Deo; juſtitiaque, et ſanctificatio, et redemptio.

31 Ut *fiat* ſicut ſcriptum eſt, Qui gloriatur, in Domino gloriatur.

CAP.

CAP. II.

Myſteria Chriſti crucifixi non ſermonis elegantiâ, ſed ſpiritûs evidentiâ prædicari, quia non animalibus, ſed ſpiritualibus ſuſceptibilia.

EGO igitur quum venirem ad vos, fratres, veni non cum eminentiâ orationis aut ſapientiæ, annuncians vobis teſtimonium Dei.

2 Non enim ſtatui quicquam ſcire inter vos, niſi Jeſum Chriſtum, eumque crucifixum.

3 Sed fui ego cum infirmitate, et timore, ac tremore multo, apud vos.

4 Neque oratio mea et præconium meum *verſatum eſt* in perſuaſoriis humanæ ſapientiæ verbis, ſed in demonſtratione ſpirituali et potente.

5 Ne fides veſtra conſiſtat in ſapientiâ hominum, ſed in potentiâ Dei.

6 Sapientiam verò loquimur inter adultos; ſapientiam autem non ſeculi hujus, neque principum ſeculi hujus qui abolentur;

7 Sed loquimur ſapientiam *Dei latentem* in myſterio, *id eſt*, occultam illam quam præfinierat Deus ante ſecula ad gloriam noſtram;

8 Quam nemo principum ſeculi hujus cognovit; nam ſi cognoviſſent, nequaquam Dominum gloriæ crucifixiſſent.

9 Sed *prædicamus*, ſicut ſcriptum eſt, quæ oculus non vidit nec auris audivit, nec in mentem hominis venerunt, quæ paravit Deus iis à quibus ipſe diligitur.

10 Nobis autem Deus *ea* retexit per Spiritum ſuum: Spiritus enim omnia ſcrutatur, etiam profunditates Dei.

11 Quis enim hominum novit ea quæ ſunt hominis, niſi ſpiritus hominis qui eſt in eo? ita etiam, ea quæ ſunt Dei, nemo novit niſi Spiritus Dei.

12 Nos verò non ſpiritum mundi accepimus, ſed Spiritum qui *eſt* ex Deo; ut ſciamus quæ Deus eſt nobis gratificatus:

13 Quæ etiam loquimur, non ſermonibus quos docet humana ſapientia, ſed quos docet Spiritus Sanctus, ſpiritualia cum iis quæ ſpiritualia ſunt conferentes.

14 Animalis autem homo non eſt capax eorum quæ ſunt Spiritûs Dei; ſunt enim ei ſtultitia, nec poteſt *ea* cognoſcere, quia ſpiritualiter dijudicantur.

15 At ſpiritualis dijudicat quidem omnia, ipſe verò à nemine dijudicatur.

16 Qui enim novit mentem Domini, qui inſtructurus ſit eum? nos autem mentem Chriſti habemus.

CAP. III.

Gloriantes in miniſtris remittuntur ad Chriſtum totius ædificii fundamentum; cui ſuper ædificanda non humana et carnalia, ſed quæ probam doctrinam ſuſtinere poſſint.

EGO porro, fratres, non potui loqui vobis ut ſpiritualibus, ſed *loquutus ſum* ut carnalibus, *id eſt*, ut infantibus in Chriſto.

2 Lactis potu vos alui, et non eſcâ: nondum enim poteratis *id ferre*; imo ne nunc quidem adhuc poteſtis.

3 Nam adhuc carnales eſtis: quum enim inter vos *ſint* invidia, et contentio, et diſſidia, nonne carnales eſtis, et ſecundum hominem ambulatis?

4 Etenim quum dicit aliquis, Ego quidem ſum Pauli, alter verò, Ego ſum Apollo; nonne carnales eſtis?

5 Quis

5 Quis igitur eſt Paulus, quis autem Apollos, niſi miniſtri per quos credidiſtis, et ut cuique Dominus dedit?

6 Ego plantavi, Apollos rigavit: ſed Deus dedit creſcendi vim.

7 Itaque neque is qui plantat eſt aliquid, neque qui rigat; ſed Deus, qui dat creſcendi vim.

8 Is verò qui plantat et is qui rigat unum ſunt: unuſquiſque verò ſuam mercedem accipiet, ſecundum ſuum laborem.

9 Etenim Dei ſumus adminiſtri: Dei arvum, Dei ædificium, eſtis.

10 Secundum gratiam Dei quæ data eſt mihi, ut peritus architectus fundamentum ſtatui: alius autem ſuperædificat. Porro quiſque vident quomodo ſuperædificet.

11 Nam fundamentum aliud nemo poteſt ſtatuere præter id quod poſitum eſt, quod eſt Jeſus Chriſtus.

12 Quòd ſi quis ſuperædificet ſuper fundamentum hoc aurum, argentum, lapidos pretioſos, ligna, fœnum, ſtipulam:

13 Cujuſque opus manifeſtum fiet: dies enim id declarabit: nam per ignem revelabitur: et cujuſque opus quale ſit, ignis probabit.

14 Si cujus opus manſerit quod ſuperædificaverit, mercedem accipiet.

15 Si cujus opus exuſtum fuerit, damnum faciet; ipſe verò ſervabitur; ita tamen ut per ignem.

16 An neſcitis vos eſſe templum Dei, et Spiritum Dei habitare in vobis?

17 Si quis templum Dei violat, hunc perdet Deus: nam templum Dei ſanctum eſt, quod eſtis vos.

18 Nullus ſeipſum ſeducat; ſi quis *ſibi* videtur eſſe ſapiens inter vos in hoc ſeculo, ſtultus fiat, ut fiat ſapiens.

19 Sapientia enim mundi hujus ſtultitia *eſt* apud Deum: ſcriptum eſt enim, Capit ſapientes in verſutia ipſorum:

20 Et rurſum, Dominus novit diſceptationes ſapientum eſſe vanas.

21 Itaque nullus glorietur in hominibus: omnia namque veſtra ſunt:

22 Et Paulus, et Apollos, et Cephas, et mundus, et vita, et mors, et præſentia, et futura; omnia, *inquam*, veſtra ſunt:

23 Vos autem Chriſti; Chriſtus verò Dei.

CAP. IV.

Imago fidelis diſpenſatoris in Paulo, cujus exemplum imitandum proponitur.

SIC de nobis reputet homo ut de miniſtris Chriſti, et diſpenſatoribus myſteriorum Dei.

2 Quod reliquum eſt autem *illud* requiritur in diſpenſatoribus, ut quis fidus inveniatur.

3 Mihi verò pro minimo eſt quod à vobis dijudicer, aut ab humano judicio; imò nec ipſe me dijudico.

4 Nullius enim rei mihi conſcius ſum: ſed non per hoc juſtificatus ſum; Dominus autem is eſt qui me dijudicat.

5 Proinde ne ante præſtitutum tempus quicquam judicate, *id eſt*, uſquedum venerit Dominus, qui et illuſtraturus eſt res tenebris occultatas, et manifeſta faciet conſilia cordium: ac tunc laus erit unicuique à Deo.

6 Hæc autem, fratres, figurâ quâdam tranſtuli ad meipſum et Apollo, præter vos; ut in nobis diſcatis

diſcatis ſupra id quod ſcriptum eſt non ſapere; ut ne alius pro alio inflemini adverſus alium.

7 Quis enim te *ab aliis* diſcernit? quid autem habes quod non receperis? quod ſi etiam acceperis, quid gloriaris quaſi non acceperis?

8 Jam ſaturati eſtis, jam ditati eſtis, abſque nobis regnum adepti eſtis; atque utinam ſane regnum adepti ſitis, ut et nos vobis conregnemus.

9 Deus enim, puto, nos ultimos apoſtolos ſpectandos propoſuit, ut morti addictos: num ſpectaculum facti ſumus mundo, et angelis, et hominibus.

10 Nos ſtulti propter Chriſtum, vos autem prudentes in Chriſto; nos infirmi, vos autem validi; vos glorioſi, nos ignominioſi.

11 Ad hoc uſque tempus et eſurimus, et ſitimus, et nudi ſumus, et colaphis cædimur, et incertis ſedibus erramus.

12 Et laboramus, operantes propriis manibus; conviciis affecti benè precamur: ſi qui nos perſequantur, ſufferimus.

13 Infamati precamur; tanquam purgamenta mundi facti ſumus, et *tanquam* omnium ramentum nunc uſque.

14 Non, ut vos pudore ſuffundam, hæc ſcribo, ſed ut filios meos dilectos admoneo.

15 Nam etſi decem millia pædagogorum habeatis in Chriſto, at non multos patres *habetis:* in Chriſto enim Jeſu per evangelium ego vos genui.

16 Precor vos igitur, imitatores mei eſtote.

17 Propterea miſi vobis Timotheum, qui eſt filius meus dilectus et fidelis in Domino, qui vobis in memoriam revocabit quæ ſint viæ meæ in Chriſto, ſicut ubique in omnibus eccleſiis doceo.

18 Cæterùm perinde quaſi ego non ſim venturus ad vos, inflati ſunt quidam.

19 Sed veniam citò ad vos, ſi Dominus voluerit, et cognoſcam non verba iſtorum inflatorum, ſed *ſpiritualem* potentiam.

20 Non enim in verbis *ſitum eſt* regnum Dei, ſed in *Spiritûs* potentiâ.

21 Quid vultis? cum virgâ veniam ad vos, an cum charitate et ſpiritu lenitatis?

CAP. V.

Inceſtuoſum jubet excommunicari, et ſine fermento vitiorum paſcha celebrari.

OMnino auditur *eſſe* inter vos ſcortatio, et ejuſmodi ſcortatio quæ ne inter gentes quidem nominatur, adeò ut quis uxorem patris habeat.

2 Et vos inflati eſtis, ac non potiùs luxiſtis, ut tolleretur è medio veſtrûm qui facinus hoc patravit.

3 Enimvero ego ut abſens corpore, præſens autem ſpiritu, jam ut præſens judicavi, ut is, qui hoc ita perpetravit,

4 Vobis et meo ſpiritu in nomine Domini noſtri Jeſu Chriſti congregatis, cum poteſtate Domini noſtri Jeſu Chriſti,

5 Ejuſmodi, *inquam*, *homo* tradatur Satanæ ad exitium carnis, ut ſpiritus ſalvus ſit die illo Domini Jeſu.

6 Non *eſt* bona gloriatio veſtra; an neſcitis paululo fermenti totam maſſam fermentari?

7 Expurgate igitur vetus fermentum, ut ſitis nova maſſa, ſicut eſtis fermenti expertes; etenim paſcha noſtrum pro nobis ſacrificatum eſt, *nempe* Chriſtus.

8 Itaque

8 Itaque feſtum agetemus, non fermento veteri, nec fermento malitiæ et nequitiæ; ſed non fermentatis *panibus* ſinceritatis et veritatis.

9 Scripſi vobis in epiſtolâ, ne commiſceamini cum ſcortatoribus.

10 At non omnino cum ſcortatoribus mundi hujus, aut avaris, aut rapacibus, aut idololatris, alioquin debetis ſcilicet è mundo exire.

11 Nunc autem ſcripſi vobis, ne commiſceamini, *id eſt*, ſi quis, quum frater nominetur, ſit ſcortator, aut alieni avidus, aut idololatra, aut conviciator, aut ebrioſus, aut rapax, cum ejuſmodi, *inquam*, ne edatis quidem.

12 Quid enim meâ *interſt* etiam de extraneis judicare? nonne de iis qui intus ſunt vos judicatis?

13 De extraneis verò Deus judicat. Tollite igitur iſtum improbum ex vobis ipſis.

CAP. VI.

Contentiones forenſes, et templi ſpiritualis profanationes redarguuntur.

SUſtinet aliquis veſtrûm, negotium habens adverſus alterum, judicio experiri ſub injuſtis, ac non ſub ſanctis?

2 An ignoratis ſanctos mundum judicaturos? quòd ſi per vos judicabitur mundus, indigni eſtis minimis judiciis?

3 An ignoratis fore ut angelos judicemus? nedum ut quæ ad hujus vitæ uſum pertinent *non judicemus?*

4 Itaque ſi judicia habeatis de iis quæ ad hujus vitæ uſum pertinent, eos qui nullo loco habentur in eccleſiâ, eos, *inquam*, in ſubſelliis collocate.

5 Ad pudorem vobis *incutiendum* loquor. Itane non eſt inter vos ſapiens, ne unus quidem, qui poſſit decernere inter fratres ſuos?

6 Sed frater cum fratre judicio experitur, idque ſub infidelibus.

7 Jam igitur omnino defectus in vobis eſt, quòd judicia habeatis inter voſmetipſos: quare non potiùs injuriam patimini? cur non potiùs damnum accipitis?

8 At vos injuriâ afficitis, et fraudatis, idque fratres.

9 An ignoratis injuſtos non eſſe Dei hæreditatem poſſeſſuros? Ne errate; neque ſcortatores, neque idololatræ, neque mœchi, neque molles, neque qui concumbunt cum maſculis,

10 Neque fures, neque avari, neque ebrioſi, neque conviciatores, neque rapaces, regni Dei hæreditatem poſſidebunt.

11 Et hæc eratis quidem: ſed abluti eſtis, ſed ſanctificati eſtis, ſed juſtificati eſtis in nomine Domini Jeſu et per Spiritum Dei noſtri.

12 Omnia mihi licent, at non omnia conducunt; omnia mihi licent, at ego non redigar ſub ullius rei poteſtatem.

13 Eſcæ ventri *deſtinatæ ſunt*, et venter eſcis. Deus autem et hunc et eas abolebit. Corpus verò non ſcortationi, ſed Domino, et Dominus corpori.

14 Deus autem et Dominum ſuſcitavit, et nos ſuſcitabit potentiâ ſuâ.

15 An ignoratis corpora veſtra eſſe membra Chriſti? Num igitur ſublata membra Chriſti faciam ſcorti membra? Abſit.

16 An ignoratis eum qui agglutinatur ſcorto, unum eſſe corpus *cum ſcorto?* Erunt enim, inquit, qui duo *erant*, caro una.

17 Qui verò agglutinatur Domino, unus cum eo ſpiritus eſt.

18 Fugite

18 Fugite ſcortationem. Omne peccatum quod fecerit homo, extra corpus eſt; ſed qui ſcortatur, in proprium corpus peccat.

19 An ignoratis corpus veſtrum eſſe templum Spiritûs Sancti, *qui eſt* in vobis, quem habetis à Deo, neque vos eſſe veſtris juris?

20 Nam empti eſtis pretio: glorificate igitur Deum in corpore veſtro, et in ſpiritu veſtro, quæ ſunt Dei.

CAP. VII.

Quæſitis Corinthiorum de conjugio, de vocatione temporali, et virginitate, reſpondetur.

CÆterùm de quibus mihi ſcripſiſtis, bonum *fuerit* viro mulierem non attingere.

2 Sed propter ſcortationes ſuam quiſque uxorem habeto, et proprium quæque virum habeto.

3 Uxori vir debitam benevolentiam reddito; ſimiliter autem et uxor viro.

4 Uxor proprium corpus non habet in poteſtate, ſed vir: ſimiliter autem et vir proprium corpus non habet in poteſtate, ſed uxor.

5 Ne fraudate alter alterum, niſi ſiquid ex conſenſu ad tempus ut vacetis jejunio et precibus: et rurſum ſimul convenite, ne tentet vos Satanas propter incontinentiam veſtram.

6 Hoc autem dico ex conceſſione, non ex imperio.

7 Nam velim omnes homines eſſe ut et ipſe *ſum:* ſed unuſquiſque proprium donum habet ex Deo: alius quidem ita, alius autem ita.

8 Dico autem cœlibibus et viduis, Bonum eis, ſi *ſis* manſerint ut et ego *maneo.*

9 Quòd ſi ſe non continent, matrimonium contrahant: nam melius eſt matrimonium contrahere, quàm uri.

10 Iis autem qui matrimonio juncti ſunt mando, non ego, ſed Dominus, Uxor à virò ne ſeſe ſeparato.

11 Quòd ſi ſeparavit, maneat cœlebs aut viro reconciliator; et vir uxorem ne demittito.

12 Reliquis autem ego dico, non Dominus, Si quis uxorem habet infidelem, quæ conſentiat ad habitandum cum eo, ne eum dimittito.

13 Et uxor quæ habet virum infidelem, qui conſentiat ad habitandum cum eâ, ne eum dimittito.

14 Martius enim infidelis ſanctificatus eſt in uxore, et uxor infidelis ſanctificata eſt in viro: alioqui certè liberi veſtri impuri eſſent; nunc autem ſancti ſunt.

15 At ſi infidelis ſeſe ſeparat, ſeparatus eſt; non eſt ſervituti ſubjectus frater aut ſoror in hujuſmodi *rebus:* ſed ad pacem vocavit nos Deus.

16 Ecquid enim nôſti, uxor, an virum ſis ſervatura? aut ecquid nôſti, vir, an uxorem ſis ſervaturus?

17 Sed ut unicuique *donum* partitus eſt Deus, ut unumquemque vocavit Dominus, ita ambulet, et ita in eccleſiis omnibus conſtituo.

18 Circumciſus aliquis vocatus eſt? ne attrahat *præputium.* In præputio aliquis vocatus eſt? ne circumcidatur.

19 Circumciſio nihil eſt, et præputium nihil eſt, ſed obſervatio præceptorum Dei.

20 Unuſquiſque, in quâ vocatione vocatus fuit, in ea maneat.

21 Servus vocatus es? ne ſit tibi

tibi curæ: ſed ſi potes etiam liber fieri, potius *eo* utere.

22 Etenim qui in Domino vocatus eſt ſervus, libertus Domini eſt: ſimiliter et qui liber vocatus eſt, ſervus eſt Chriſti.

23 Pretio empti eſtis: ne eſtote ſervi hominum.

24 Unuſquiſque in quo vocatus fuit, fratres, in hoc maneat apud Deum.

25 De virginibus autem imperium Domini non habeo: ſed ſententiam *in hâc re meam* dico, ut cui Dominus per miſericordiam dederit fidum eſſe.

26 Exiſtimo igitur hoc bonum eſſe propter inſtantem neceſſitatem; bonum, *inquam*, eſſe homini ita eſſe.

27 Alligatus es uxori? ne quære ſolutionem: ſolutus es ab uxore? ne quære uxorem.

28 Quòd ſi etiam duxeris uxorem, non peccâſti: et ſi nupſerit virgo, non peccavit: ſed afflictionem in carne habituri ſunt *qui ſunt* hujuſmodi. Ego verò vobis parco.

29 Hoc autem aio, fratres, quoniam opportunum tempus eſt anguſtum in poſterum; ut et qui habent uxores, ſint ut non habentes;

30 Et qui flent, ut non flentes et qui gaudent, ut non gaudentes; et qui emunt, ut non obtinentes;

31 Et qui utuntur hoc mundo, ut non abutentes: præterit enim habitus hujus mundi.

32 Volùm autem vos abſque ſollicitudine eſſe. Qui cœlebs eſt, ſollicitus eſt de iis quæ *ſunt* Domini, quomodo placiturus ſit Domino.

33 At qui duxit uxorem, ſollicitus eſt de iis quæ ſunt mundi, quomodo placiturus ſit uxori.

34 Diſcretæ ſunt, ea quæ eſt uxor et ea quæ *eſt* virgo: quæ *eſt* cœlebs, ſollicita eſt de iis quæ ſunt Domini, ut ſit ſancta cum corpore et cum ſpiritu; quæ verò nupta eſt, ſollicita eſt de iis quæ ſunt mundi, quomodo placitura ſit viro.

35 Hoc autem dico veſtro commodo; non ut laqueum vobis injiciam, ſed ut decenter et aptè adhæreſcatis Domino abſque ullâ diſtractione.

36 Cæterûm ſi quis *ſeſe* exiſtimat indecorum in virginem ſuam cummittere, ſi florem ætatis excedat, et ita debet fieri; quod vult faciat, non peccat; jungantur matrimonio.

37 Qui verò ſtabilis perſtat in corde, nec adigitur neceſſitate, ſed in poteſtate habet propriam voluntatem, et hoc decrevit in corde ſuo ut ſervet ſuam virginem; benè facit.

38 Itaque qui dat nuptum, benè facit: qui verò non dat nuptum, meliùs facit.

39 Uxor alligata eſt lege quamdiu vivit vir ipſius; quod, ſi obdormierit vir ipſius, libera eſt ad cui velit nubendum; tantùm in Domino.

40 Sed beatior eſt, ſi ita maneat, ſecundum meam ſententiam: videor autem *mihi* et ego Spiritum Dei habere.

CAP. VIII.

Cognitionem charitate frænandam docetur.

CÆterùm de iis quæ idolis immolantur, ſcimus nos omnes cognitione eſſe præditos. Cognitio inflat, charitas verò ædificat.

2 Quòd ſi quis *ſibi* videtur aliquid ſcire, nondum quidquam novit, ſicut oportet nôſſe.

3 Sed ſi quis diliget Deum, hic cognitus fuit ab eo.

4 De esu igitur eorum quæ idolis immolantur, scimus idolum nihil *esse* in mundo, et nullum *esse* Deum alium nisi unum.

5 Nam etiamsi sint qui dicantur dii, et in cœlo, et in terrâ, (sicut sunt dii multi, et domini multi,)

6 Nobis tamen unus *est* Deus, Pater ille à quo omnia, et nos in ipso: et unus Dominus Jesus Christus, per quem omnia, et nos per ipsum.

7 Sed non omnibus *est* ea cognitio: nonnulli enim *cum* conscientiâ idoli usque ad hoc tempus, ut idolis immolatum edunt; et conscientia eorum, infirma quum sit, inquinatur.

8 Cæterum esca nos non commendat Deo: neque enim si edamus, amplius habemus; neque si non edamus, minus habemus.

9 Sed videte ne quo modo facultas illa vestra impingendi causa sit infirmis.

10 Etenim si quis viderit te illâ cognitione præditum in idoëlio accumbere, nonne conscientia ipsius qui infirmus est, instruetur ad edendum ea quæ sunt idolis mactata?

11 Et tuâ istâ cognitione frater infirmus, propter quem Christus est mortuus, peribit?

12 Ita autem peccantes in fratres, et vulnerantes ipsorum conscientiam infirmam, in Christum peccatis.

13 Quapropter, si esca offendiculo est fratri meo, non edam carnes in æternum ne sim offendiculo fratri meo.

CAP. IX.

Apostoli exemplum, quomodo libertas per charitatem sit coercenda et corpus domandum ad cursum tutius absolvendum.

NOnne sum apostolus? nonne sum liber? nonne Jesum Christum Dominum illum nostrum vidi? nonne opus meum vos estis in Domino?

2 Si aliis non sum apostolus, at certè vobis sum; nam sigillum apostolatûs mei vos estis in Domino.

3 Mea defensio apud eos qui in me inquirunt, hæc est,

4 Annon habemus potestatem edendi ac bibendi?

5 Annon habemus facultatem sororem uxorem circumducendi, ut et reliqui apostoli, et fratres Domini, et Cephas?

6 An solus ego et Barnabas, non habemus facultatem non operandi?

7 Quis militat propriis stipendiis unquam? quis plantat vineam, et de fructu ejus non edit? aut quis pascit gregem, et de lacte gregis non edit?

8 Num secundùm hominem hæc dico? nonne etiam lex hæc dicit?

9 Nam in Mosis lege scriptum est, Non obligabis os bovi trituranti. Num boves curæ sunt Deo?

10 An *hoc* propter nos omnino dicit? propter nos enim *hoc* scriptum est; nam sub spe debet is qui arat, arare; et qui triturat sub spe, spei suæ particeps esse.

11 Si nos nobis spiritualia seminavimus, magnum est si nos vestra carnalia messuerimus?

12 Si alii *sui* in vos juris participes sunt, *an* non potiùs nos? atqui non usi sumus jure isto: sed omnia tegimus, ne interrumpamus evangelium Christi.

13 An nescitis eos qui sacris operantur, *ea quæ* ex sacratio *sunt* edere; *et* qui altari assident, cum altari participare?

14 Ita

14 Ita etiam Dominus constituit iis qui evangelium annunciant, ut ex evangelio vivant.

15 Ego tamen nullo istorum sum usus. Neque verò hæc scripsi, ut ita fiat in me : nam bonum est mihi mori potiùs, quàm ut gloriationem meam aliquis inanem reddat.

16 Etenim si evangelizem, non est quod glorier : necessitas enim mihi incumbit : væ autem mihi est nisi evangelizem.

17 Nam si volens hoc faciam, mercedem habeo : sin invitus, dispensatio credita est mihi.

18 Quæ igitur mihi est merces ? ut quum evangelizem, gratuitum constituam evangelium Christi, ut non abutar facultate meâ in evangelio.

19 Nam quamvis liber sim ab omnibus, omnibus meipsum servum feci, ut plures lucrifacerem.

20 Et factus sum Judæis ut Judæus, ut Judæos lucrifacerem ; iis qui sub lege sunt ut si *essem* sub lege, ut eos qui sub lege sunt lucrifacerem.

21 Exlegibus ut exlex (*non tamen* exlex Deo, sed sublex Christo) ut lucrifacerem exleges.

22 Factis sum infirmis ut infirmus, ut infirmos lucrifacerem : omnibus factus sum omnia, ut omnino aliquos servarem.

23 Hoc autem facio propter evangelium, ut unà particeps ejus fiam.

24 An ignoratis, eos qui in stadio currunt, omnes quidem currere, sed unum accipere præmium ? Sic currite ut comprehendatis.

25 Porro quisquis certat, in omnibus est continens. Illi quidem itaque, ut corruptibilem coronam accipiant *sunt continentes* ; nos autem, *ut* incorruptam.

26 Ego igitur ita curro, ut non in incertum : ita pugilem ago, ut non aërem cædens ;

27 Sed contundo corpus meum, et in servitutem redigo : ne quo modo, quum aliis prædicârim, ipse rejectaneus fiam.

CAP. X.

Historiæ sacræ mysterium explicatum ; et docetur abstinendum esse à mensâ dæmoniorum, ut participietur de mensâ Domini.

NOlim autem vos ignorare, fratres, patres nostros omnes sub illâ nube fuisse, et omnes per mare transiviſſe ;

2 Et omnes in Mosem baptizatos esse nube et mari :

3 Et omnes eandem escam spiritualem edisse :

4 Et omnes eundem potum spiritualem bibisse : bibebant enim ex sequente spirituali petrâ ; petra verò illa erat Christus.

5 Sed plerosque illorum non habuit gratos Deus ; prostrati sunt enim in deserto.

6 Hæc autem typi nostri fuerunt, ut ne concupiscamus res malas, sicut illi concupiverunt.

7 Ne igitur idololatræ estote, sicut quidam eorum, ut scriptum est, Sedit populus ad edendum ac bibendum, et surrexerunt ad ludendum.

8 Neque scortemur, sicut quidam eorum scortati sunt, et ceciderunt uno die viginti tria millia.

9 Neque tentemus Christum, sicut quidam eorum tentârunt, et à serpentibus perierunt.

10 Neque murmurate, sicut quidam eorum murmurârunt, et perierunt à disperſore.

11 Hæc autem omnia typicè evenerunt *eis* : scripta verò sunt ad nostri admonitionem, in quos fines seculorum devenerunt.

12 Itaque qui *ſibi* videtur ſtare, videat ne cadat.

13 Tentatio vos non cepit niſi humana; fidelis autem *eſt* Deus, qui non ſinet vos tentari ſupra id quod poteſtis, ſed unà cum tentatione præſtabit etiam exitum, ut poſſitis *eam* ſufferre.

14 Quapropter, dilecti mihi, fugite ab idololatriâ.

15 Ut intelligentibus loquor: judicate vos quod aio.

16 Poculum benedictionis cui benedicimus, nonne communio ſanguinis Chriſti eſt? panis quem frangimus, nonne communio corporis Chriſti *eſt*?

17 Quoniam unus *eſt* panis, unum corpus *nos*, qui multi ſumus: nam omnes ex uno illo pane participamus.

18 Cernite Iſraëlem *qui eſt* ſecundùm carnem: nonne qui edunt victimas, conſortes ſunt altaris?

19 Quid ergo dico? idolum aliquid eſſe? aut quod idolis immolatum eſt, aliquid eſſe?

20 Imò *illud dico*, quæ immolant gentes, dæmoniis immolant, et non Deo: nolim autem vos conſortes dæmoniorum eſſe.

21 Non poteſtis poculum Domini bibere, et poculum dæmoniorum: non poteſtis menſæ Domini participes eſſe, et menſæ dæmoniorum.

22 An provocamus ad æmulationem Dominum? num validiores eo ſumus?

23 Omnia mihi licent, at non omnia conferunt; omnia mihi licent, ſed non omnia ædificant.

24 Nemo quod ſuum eſt quærat, ſed quiſque quod alterius *eſt*.

25 Quicquid in macello venditur, edite, nihil diſcriminantes propter conſcientiam:

26 Domini enim eſt terra et plenitudo ejus.

27 Quòd ſi quis infidelium vos vocat, et vultis ire, quicquid apponitur vobis, edite, nihil interrogantes propter conſcientiam.

28 At ſi quis vobis dixerit, Hoc idolis mactatum eſt, ne edite, propter conſcientiam: Domini enim eſt terra et plenitudo ejus.

29 Conſcientiam autem dico, non tuam, ſed illius alterius: cur enim libertas mea damnatur ab aliâ conſcientiâ?

30 Et ſi ego per gratiam *cibum* participo, cur *ob* id impius judicor pro quo ego gratias ago?

31 Sive igitur editis, ſive bibitis, ſive quid facitis, omnia ad gloriam Dei facite.

32 Eſtote ſine offendiculo et Judæis, et Græcis, et eccleſiæ Dei.

33 Sicut et ego *per* omnia omnibus placeo, non quærens meam ipſius utilitatem, ſed multorum, ut ſerventur.

CAP. XI.

Virum debere operire, mulierem velare, caput. Corrupta cœnæ praxis ad primam inſtitutionem reformatur.

1 Imitatores mei eſtote, ſicut et ego Chriſti.

2 Laudo verò vos, fratres, quòd omnia mea meminiſtis, et ſicut tradidi vobis, traditiones retinetis.

3 Velim autem vos nôſſe Chriſtum eſſe omnis viri caput; caput autem mulieris, virum; caput verò Chriſti, Deum.

4 Omnis vir, orans aut prophetans operto capite, dedecorat caput ſuum.

5 Omnis verò mulier, orans aut prophetans non operto capite, dedecorat caput ſuum; nam *id* unum ac idem eſt ac ſi raſa eſſet.

6 Nam ſi non operitur mulier, etiam

etiam tondeatur: quòd ſi turpe mulieri tonderi aut radi, velatur.

7 Vir enim non debet operire caput, quum *is* imago ſit et gloria Dei: ac mulier gloria viri eſt.

8 Non enim eſt vir ex muliere, ſed mulier ex viro.

9 Neque enim conditus eſt vir propter mulierem, ſed mulier propter virum.

10 Propter hoc debet mulier poteſtatem habere in capite propter angelos.

11 Attamen neque vir abſque muliere, neque mulier abſque viro, in Domino.

12 Sicut enim mulier ex viro *eſt*, ita et vir per mulierem: omnia verò ex Deo.

13 Apud vos ipſos judicate, num decorum eſt mulierem non opertam Deum orare?

14 An ne natura quidem ipſa hoc vos docet, quòd viro quidem comatum eſſe dedecori ſit?

15 Contra, mulieri comatam eſſe decori ſit? nam coma pro velamine data eſt ei.

16 Quod ſi quis videtur contentioſus eſſe, nos ejuſmodi conſuetudinem non habemus, neque eccleſiæ Dei

17 Hoc verò *ita* mando, ut vos non laudem, quòd *videlicet* non cum emolumento, ſed cum detrimento convenitis.

18 Primùm enim, quum convenitis in eccleſiâ, audio diſſidia inter vos eſſe; et aliquam partem credo.

19 Oportet enim etiam hæreſes inter vos eſſe: ut qui probi ſunt, manifeſti fiant inter vos.

20 Quum igitur conveniti eodem loci, *hoc* non eſt Dominicam cœnam edere.

21 Nam unuſquiſque propriam cœnam præoccupat in edendo: et hic quidem eſurit, ille verò ebrius eſt.

22 Enimvero num domos non habetis ad edendum et bibendum? aut eccleſiam Dei contemnitis, et pudefacitis inopes? Quid vobis dicam? laudabo vos? in hoc non laudo.

23 Ego enim accepi à Domino quod et tradidi vobis; Dominum Jeſum, *videlicet* eâ nocte quâ proditus eſt, accepiſſe panem;

24 Et gratiis actis fregiſſe, ac dixiſſe, Accipite, edite: hoc meum eſt corpus quod pro vobis frangitur: hoc facite ad mei commemorationem.

25 Itidem et poculum, poſtquam cœnâſſet, dicendo, Hoc poculum eſt novum illud pactum per meum ſanguinem: hoc facite, quotieſcunque biberitis, ad mei commemorationem.

26 Quotieſcunque enim ederitis panem hunc, et poculum hoc biberitis, mortem Domini annunciatis, uſquequo venerit.

27 Itaque quiſquis ederit panem hunc, vel biberit poculum Domini indignè, reus erit corporis et ſanguinis Domini.

28 Exploret autem quiſque ſeipſum, et ita de pane illo edat, et de poculo illo bibat.

29 Nam qui edit et bibit indignè, damnationem ſibi ipſi edit et bibit, non diſcernens corpus Domini.

30 Propertea inter vos multi *ſunt* infirmi et valetudinarii, et dormiunt multi.

31 Etenim ſi nos ipſos dijudicaremus non judicaremur.

32 Sed dum judicamur, à Domino erudimur, ne cum mundo condemnemur.

33 Itaque, fratres mei, quum

convenitis ad edendum, alius alium exſpectate.

34 Quid ſi quis eſurit, domi edat; ne ad condemnationem conveniatis. Reliqua verò, quum venero, ordinabo.

CAP XII.

Dona Dei varia, et ipſorum uſus.

POrro de ſpiritualibus *donis*, fratres, nolim vos in *eorum* ignoratione verſari.

2 Scitis *vos* gentes fuiſſe, ad idola illa muta, prout abripiebamini, abreptos.

3 Quapropter natum vobis facio, nullum per Spiritum Dei loquentem dicere Jeſum anathema, et neminem poſſe dicere Jeſum Dominum, niſi per Spiritum Sanctum.

4 Diſtinctiones autem donorum ſunt, ſed idem Spiritus.

5 Et diſtinctiones miniſteriorum ſunt, ſed idem Dominus.

6 Et diſtinctiones actionum ſunt, ſed idem eſt Deus agens ea omnia in omnibus.

7 Unicuique verò datur declaratio Spiritûs ad utilitatem.

8 Nam huic quidem per Spiritum datur ſermo ſapientiæ; alio verò ſermo cognitionis per eundem Spiritum;

9 Alteri vero fides per eundem Spiritum; alii vero donum ſanationum per eundem Spiritum; alii verò operatio virtutum; alii verò prophetia; alii verò diſcretio ſpirituum;

10 Alteri verò genera linguarum: alii verò interpretatio linguarum:

11 Sed omnia hæc agit unus ille et idem Spiritus, diſtribuens privatim *illa* ſingulis, ſicut vult.

12 Sicut enim corpus unum eſt et membra habet multa, omnia verò illa membra corporis quod unicum eſt, multa ſunt, *ſed* unum ſunt corpus; ita et Chriſtus.

13 Etenim per unum Spiritum nos omnes in unum corpus baptizati ſumus, et Judæi, et Græci, et ſervi, et liberi: et omnes potati ſumus in unum Spiritum.

14 Etenim corpus non eſt unum membrum, ſed multa.

15 Si dicat pes, Quia non ſum manus, non ſum ex corpore: num propterea non eſt ex corpore?

16 Et ſi dicat auris, Quia non ſum oculus, non ſum ex corpore; num propterea non eſt ex corpore?

17 Si totum corpus oculus, ubi auditus? ſi totum auditus, ubi odoratus?

18 Nunc autem Deus conſtituit membra, ſingula ſigillatim in corpore, ſicut voluit.

19 Quod ſi eſſent omnia unum membrum, ubi corpus?

20 Nunc verò multa quidem membra ſunt, unum verò corpus.

21 Non poteſt autem oculus dicere manui, Te mihi non opus eſt; aut rurſum caput pedibus, Non eſt mihi vobis opus.

22 Imò multo potiùs, quæ videntur membra corporis infirmiſſima eſſe, neceſſaria ſunt:

23 Et quæ putamus *membra* corporis minime eſſe honeſta, iis honorem ampliorem circumponimus: et quæ ſunt in nobis indecora, copioſiorem decorem habent.

24 Nam quæ ſunt in nobis decora, *iis decore* non eſt opus: ſed Deus contemperavit corpus, ei cui deerat ampliore tributo honore;

25 Ut ne ſit diſſidium in corpore, ſed membra itidem ſolicita ſint alia pro aliis.

26 Itaque

26 Itaque ſive patitur unum membrum, compatiuntur omnia membra; ſive honore afficitur unum membrum, congratulantur omnia membra.

27 Vos autem eſtis corpus Chriſti, et membra particulatim.

28 Et alios quidem conſtituit Deus in eccleſiâ, primùm apoſtolos, deinde prophetas, tertiò doctores; deinde *conſtituit* poteſtates; deinde dona ſanationum opitulationes, gubernationes, genera linguarum.

29 Num omnes apoſtoli? num omnes prophetæ? num omnes doctores?

30 Num omnes edunt virtutes? num omnes donum habent ſanationum? num omnes linguis loquuntur? num omnes interpretantur?

31 Sed affectate dona potiora: et porro iter ad excellentiam vobis indicabo.

CAP. XIII.

Prærogativa et ſpeculum charitatis.

SI linguis hominum loquar et angelorum, charitatem autem non habeam, factus ſum æs reſonans aut cymbalum tinniens.

2 Et ſi habeam prophetiam, et noverim myſteria omnia, omnemque cognitionem, et ſi habeam totam fidem, adeò ut montes transferam, charitatem autem non habeam, nihil ſum.

3 Et ſi inſumam alendis egenis omnia quæ mihi ſuppetunt, et ſi tradam corpus meum ut comburar, charitatem autem non habeam, *hoc* nihil *mihi* prodeſt.

4 Charitas iram cohibet, benigna eſt charitas, non invidet charitas, non agit perperam, non inflatur:

5 Non agit indecorè, non quærit quæ ſua ſunt, non exacerbatur, non cogitat malum.

6 Non gaudet injuſtitiâ, gratulatur autem veritati:

7 Omnia tegit, omnia credit, omnia ſperat, omnia ſuſtinet:

8 Charitas nunquam excidit: ſed et prophetiæ evaneſcent, et linguæ ceſſabunt, et cognitio evaneſcet.

9 Ex parte enim cognoſcimus, et ex parte prophetamus.

10 Poſtquam autem advenerit quod perfectum eſt, tunc quod eſt aliquatenus, ut inutile tolletur.

11 Quum eſſem infans, ut infans loquebar, ut infans ſapiebam, ut infans ratiocinabar: poſtquam autem factus ſum vir, ut inutilia ſuſtuli quæ infantis erant.

12 Cernimus enim nunc per ſpeculum et per ænigma, tunc autem coràm *cernemus*: nunc novi aliquatenus, tunc verò ampliùs cognoſcam, prout ampliùs edoctus fuero.

13 Nunc verò manet fides, ſpes, charitas, tria hæc; maxima autem harum charitas.

CAP. XIV.

Politia eccleſiæ.

AFfectate charitatem, ambite ſpiritualia: magis tamen ut prophetetis.

2 Num qui loquitur linguâ, non hominibus loquitur, ſed Deo: nullus enim audit, ſpiritu verò loquitur myſteria.

3 Qui autem prophetat, hominibus loquitur ædificationem, et exhortationem, et conſolationem.

4 Qui loquitur linguâ, ſeipſum ædificat: qui verò prophetat, eccleſiam ædificat.

5 Velim autem omnes vos loqui linguis, magis tamen ut prophetetis:

phetetis : major enim *est* qui prophetat quàm qui loquitur linguis. excepto si interpretetur, ut ecclesia ædificationem accipiat.

6 Quòd si nunc, fratres, veniam ad vos linguis loquens, quid vos juvabo, nisi vobis loquar, aut ex revelatione, aut ex cognitione, vel prophetando, vel docendo ?

7 Atqui animæ expertia quæ sonum edunt, et tibia, et cithara, nisi distinctionem sonis dederint, quomodo cognoscetur quod tibiâ canitur aut citharâ ?

8 Etenim si incertum sonum tuba dederit, quis apparabitur ad bellum ?

9 Ita et vos, nisi per linguam edideritis benè significantem sermonem, quomodo cognoscetur quod dicitur ? eritis enim in aërem loquentes.

10 Tot, si casus tulerit, genera vocum sunt in mundo, et nihil *est* mutum.

11 Nisi igitur sciero vim vocis, ero ei qui loquitur barbarus, et qui loquitur apud me barbarus *fuerit*.

12 Ita et vos, quandoquidem spiritus æmulatis, ad ædificationem ecclesiæ quærite, ut exundetis.

13 Quapropter qui loquitur linguâ, oret ut interpretetur.

14 Nam si orem linguâ, spiritus meus orat : sed intelligentia mea est infructuosa.

15 Quid est igitur ? orabo spiritu, sed orabo etiam intelligentia : psallam spiritu, sed psallam etiam intelligentiâ.

16 Quandoquidem si benedixeris spiritu, is qui implet locum idiotæ quomodo dicturus est Amen ad tuam gratiarum actionem ? nam quid dicas nescit.

17 Nam tu quidem benè gratias agis, sed alius non ædificatur.

18 Gratias ago Deo meo, quòd magis quàm vos omnes linguis loquar.

19 Sed in ecclesiâ malim quinque verba ex intelligentiâ meâ loqui, ut et alios voce instituam, quàm decem millia verborum linguâ.

20 Fratres, ne estote pueri prudentiâ : sed malitiâ infantes, prudentiâ verò adulti estote.

21 In lege scriptum est, Propterea per diversæ linguæ *homines* et alia labra, loquar populo huic ; et ita quoque me non audient, dicit Dominus.

22 Linguæ igitur sunt signum, non iis qui credunt sed infidelibus : prophetia verò non infidelibus sed credentibus.

23 Itaque si eodem loci convenerit tota ecclesia, et omnes linguis loquantur, ingrediantur autem idiotæ vel infideles, nonne dicent vos furere ?

24 Sed si omnes prophetent, ingrediatur autem infidelis quispiam aut idicta, arguitur ab omnibus, dijudicatur ab omnibus.

25 Et ita quæ occulta sunt in ejus corde manifesta fiunt : atque ita procidens in faciem adorabit Deum, annuncians Deum verè in vobis esse.

26 Quid igitur est, fratres ? quoties convenitis, quisque vestrûm canticum habet, doctrinam habet, linguam habet, revelationem habet, interpretationem habet ? omnia ad ædificationem fiant.

27 Et si linguâ quis loquitur, *fiat* per binos, aut *ad* plurimum ternos, et vicissim ; unus autem interpretetur.

28 Quòd si non sit interpres, taceat in ecclesiâ *qui loquitur linguâ*, sibi ipsi verò loquatur et Deo.

29 Pro-

29 Prophetæ autem duo aut tres loquantur, et alii dijudicent.

30 Quod *si quid* alii revelatum fuerit assidenti, prior taceat.

31 Potestis enim omnes singillatim prophetare, ut omnes discant, et omnes consolationem accipiant.

32 Et spiritus prophetarum prophetis subjiciuntur.

33 Non enim est exagitationis *auctor* Deus, sed pacis, ut in omnibus ecclesiis sanctorum.

34 Mulieres vestræ in conventibus sileant: nec enim permissum est eis ut loquantur, sed *oportet* ut subditæ sint, sicut et lex dicit.

35 Quòd si quid discere volunt, domi suos viros interrogent; nam turpe est mulieribus in ecclesiâ loqui.

36 An à vobis sermo Dei profectus est? an ad vos solos devenit?

37 Si quis sibi videtur propheta esse aut spiritualis, agnoscat quæ scribo vobis esse Domini præcepta.

38 Qui verò ignarus est, ignarus esto.

39 Itaque, fratres, ambite prophetandi donum, et loqui linguis ne prohibete.

40 Omnia decentur et ordine fiant.

CAP. XV.

Confirmatio resurrectionis, et quonam corpore futura sit.

CÆterùm notum facio vobis, fratres, evangelium quod evangelizavi vobis, quod et accepistis, in quo etiam statis;

2 Per quod etiam, si retinetis quo sermone vobis evangelizaverim, servamini: nisi si frustrà credidistis.

3 Tradidi enim vobis imprimis quod et accepi, Christum videlicet mortuum esse pro peccatis nostris, secundum scripturas;

4 Et sepultum fuisse, et suscitatum tertio die, secundum scripturas.

5 Et visum fuisse Cephæ, deinde duodecim illis.

6 Postea visus est ampliùs quàm quingentis fratribus semel: ex quibus plerique manent usque adhoc, quidem autem obdormierunt.

7 Postea visus est Jacobo, deinde apostolis omnibus.

8 Ultimo verò omnium, velut abortivo, visus est etiam mihi.

9 Ego enim sum minimus apostolorum, qui non sum dignus vocari apostolus; propterea quòd persecutus sum ecclesiam Dei.

10 Sed gratiâ Dei sum id quod sum: et gratiâ ejus, quæ in me *collata est*, non fuit inanis, sed ampliùs quàm illi omnes laboravi: non ego tamen, sed gratia Dei quæ mecum *est*.

11 Et ego igitur et illi ita prædicamus, et ita credidistis.

12 Quòd si Christus prædicatur ex mortuis suscitatus esse, quomodo dicunt quidam inter vos, non esse resurrectionem mortuorum?

13 Nam si resurrectio mortuorum non est, Christus quoque non est suscitatus.

14 Quòd si Christus non est suscitatus, vanum videlicet *est* præconium nostrum, vana autem *est* etiam fides vestra.

15 Invenimur autem etiam falsi testes Dei: quoniam de Deo testificati sumus, eum suscitâsse Christum, quem *tamen* non suscitavit, si videlicet mortui non suscitantur.

16 Nam si mortui non suscitantur, Christus quoque non est suscitatus.

17 Quod si Christus non est suscitatus

ſuſcitatus, inanis eſt fides veſtra; adhuc eſtis in peccatis veſtris.

18 Nempe et qui obdormierunt in Chriſto, perierunt.

19 Si in hâc ſolùm vitâ ſperamus in Chriſtum, miſerrimi omnium hominum ſumus.

20 Nunc autem Chriſtus ſuſcitatus eſt ex mortuis, et primitiæ eorum qui obdormierunt factus eſt.

21 Quia enim per hominem mors, per hominem quoque reſurrectio mortuorum.

22 Sicut enim in Adamo omnes moriuntur, ita et in Chriſto omnes vivificabuntur.

23 Unuſquiſque autem ſuo ordine: primitiæ Chriſtus, poſtea qui ſunt Chriſti, in adventu ipſius.

24 Deinde *erit* finis, quum tradiderit regnum Deo ac Patri; quum ut inane ſuſtulerit omne imperium, et omnem auctoritatem et poteſtatem.

25 Nam oportet eum regnare uſquequo omnes inimicos ſupposuerit pedibus ejus.

26 Ultimus *autem* hoſtis abo-letur mors.

27 Nam omnia ſubjecit ſub pedes ejus. Quum autem dicit omnia eſſe *ei* ſubjecta, plana eſt *hoc* dici, excepto eo qui ſubjecit ei omnia.

28 Poſtquam verò ſubjecta fuerint ei omnia, tunc et ipſe Filius ſubjicietur ei qui ſubjecit ipſi omnia; ut Deus ſit omnia in omnibus.

29 Alioqui quid facient qui ablutione utuntur ſuper mortuis? ſi omnino mortui non ſuſcitantur, cur ablutione utuntur ſuper mortuis?

30 Cur etiam nos periclitamur omni momento?

31 Diebus ſingulis morior per gloriationem veſtram, quam habeo in Chriſto Jeſu Domino noſtro.

32 Si ſecundum hominem adverſus beſtias pugnavi Epheſi, quæ mihi utilitas, ſi mortui non ſuſcitantur? Edamus et bibamus; cras enim morimur.

33 Ne errate: Mores bonos commercia corrumpunt mala.

34 Evigilate juſtè, et ne peccate: quidem enim Deum non nôrunt: ad pudorem vobis *incutiendum* loquor.

35 At dicet aliquis, Quomodo ſuſcitantur mortui? quali autem corpore prodeunt?

36 Deſipiens, quod tu ſeris, non viviſcit, niſi mortuum fuerit:

37 Et quod ſeris, non corpus oriturum ſeris, ſed nudum granum, ſi caſus tulerit, tritici, aut alicujus ex reliquis *ſeminibus*.

38 Sed Deus ei dat corpus ut voluit, et ſingulis ſeminibus ſuum corpus.

39 Non omnis caro eadem caro: ſed alia quidem caro hominum, alia autem cara pecorum, alia autem piſcium, alia vero volucrium.

40 Et *ſunt* corpora cœleſtia, et *ſunt* corpora terreſtria: ſed alius quidem cœleſtium decor, alius verò terreſtrium.

41 Alius decor ſolis, et alius decor lunæ, et alius decor ſtellarum: ſtella enim ſtellæ præſtat decore

42 Ita *erit* et reſurrectio mortuorum; ſeritur *corpus* cum corruptione, ſuſcitatur cum incorruptione:

43 Seritur fœdum, ſuſcitatur cùm gloriâ: ſeritur omnium virium expers, ſuſcitatur potens: ſeritur corpus animale, ſuſcitatur corpus ſpirituale.

44 Eſt

44 Eſt corpus animale, et eſt corpus ſpirituale.

45 Ita etiam ſcriptum eſt, Factus eſt prior homo Adamus animal vivens: poſterior *autem* Adamus *factus eſt* ſpiritus vivificus.

46 At ſpirituale non eſt prius; ſed animale, deinde ſpirituale.

47 Primus homo è terra pulvereus; ſecundus homo ipſe Dominus è cœlo.

48 Qualis pulvereus ille, tales et pulverei ſunt: et qualis ille cœleſtis, tales et qui cœleſtes erunt.

49 Et ſicut geſſimus imaginem terreni, geremus etiam imaginem cœleſtis.

50 Hoc autem dico, fratres, quia caro et ſanguis non poſſunt regni Dei hæreditatem conſequi: neque corruptio hæreditatem incorruptibilitatis conſequetur.

51 Ecce, myſterium vobis dico, Non omnes quidem obdormiemus, ſed omnes mutabimur, momento, et jactu oculi, ad ultimam tubam; 52 Canet enim tuba, et mortui excitabuntur incorrupti, et nos mutabimur.

53 Oportet enim corruptibile iſtud induere incorruptibilitatem, et mortale iſtud induere immortalitatem.

54 Poſtquam autem hoc corruptibile induerit incorruptibilitatem, et mortale iſtud induerit immortalitatem, tunc fiet illud quod ſcriptum eſt, Abſorpta eſt mors ad victoriam.

55 Ubi tua, ô mors, victoria: ubi tuus, ô ſepulchrum, aculeus? 56 Aculeus verò mortis eſt peccatum: vis autem peccati lex.

57 Deo autem *habetor* gratia, qui dat nobis victoriam per Dominum noſtrum Jeſum Chriſtum.

58 Itaque, fratres mei dilecti, ſtabiles eſtote, immoti, eminentes in opere Domini ſemper, quum ſciatis laborem veſtrum non eſſe inanem in Domino.

CAP. XVI.

Factâ exhortatione ad eleemoſynam, epiſtola commendatione Timothei et ſalutationibus claditur.

PORro de collectâ in ſanctos quemadmodum ordinavi eccleſiis Galatiæ, ita et vos facite.

2 Primo quoque *die* hebdomadis unuſquiſque veſtrûm apud ſeſe ponat, recondens ut theſaurum quod pro Dei benignitate licuerit: ne, quum venero, tunc collectæ fiant.

3 Poſtquam autem acceſſero quoſcunque probaveritis, hos mittam cum epiſtolis, ut perferant Hieroſolymam beneficentiam veſtram.

4 Quòd ſi res digna fuerit ut et ipſe proficiſcar, mecum proficiſcentur.

5 Veniam autem ad vos quum Macedoniam tranſiero. (Macedoniam enim pertranſibo.)

6 Apud vos autem forſitan permanebo, aut etiam hibernabo: ut vos me proſequamini quocunque proficiſcar.

7 Nolo enim vos nunc in tranſcurſu videre: ſed ſpero temporis aliquantum manſurum *me* apud vos, ſi Dominus permiſerit.

8 Permanebo autem Epheſi uſque ad pentecoſten.

9 Nam oſtium mihi apertum eſt magnum et operoſum, et adverſarii multi.

10 Quòd ſi venerit Timotheus, videte ut ſine metu ſit apud vos: opus enim Domini operatur, ut et ego.

11 Ne quis igitur illum pro nihilo

hilo habeat; ſed proſequimini eum cum pace, ut veniat ad me: exſpecto enim eum cum fratribus.

12 Porro de Apollo fratre, multùm precatus ſum eum ut iret ad vos cum fratribus; ſed omnino non fuit *ei* voluntas nunc eundi: venturus eſt autem, quum tempus opportunum habuerit.

13 Vigilate, perſtate in fide, viriliter agite, eſtote fortes.

14 Omnia veſtra cum charitate fiant.

15 Precor autem vos, fratres, nôſtis familiam Stephanæ eſſe primitias Achaiæ, et ſeſe in miniſterium ſanctis addixiſſe;

16 Ut et vos ſubjiciamini talibus, et omnibus operam ſuam conferentibus et laborantibus.

17 Gaudeo verò de adventu Stephanæ, et Fortunati, et Achaici; quoniam iſti defectum veſtri ſupplevérunt.

18 Refocillârunt enim ſpiritum meum ac veſtrum. Agnoſcite igitur eos qui tales ſunt.

19 Salutant vos eccleſiæ Aſiæ; ſalutant vos in Domino multùm Aquila et Priſcilla, cum eccleſiâ quæ eſt domi ipſorum.

20 Salutant vos fratres omnes. Salutate alii alios oſculo ſancto.

21 Salutatio manu meâ Pauli.

22 Si quis non amat Dominum Jeſum Chriſtum, eſto anathema, maran-atha.

23 Gratia Domini Jeſu Chriſti *ſit* vobiſcum.

24 Charitas mea cum omnibus vobis in Chriſto Jeſu. Amen.

Ad Corinthios prior miſſa fuit Philippis per Stephanam, et Fortunatam, et Achaicum, et Timotheum.

PAULI APOSTOLI EPISTOLA AD CORINTHIOS II.

CAP. I.

Paulus gaudet conſolationem in afflictionibus perceptam in afflictos refundere; et excuſat ſe, quod ad Corinthios non venerit.

PAulus, apoſtolus Jeſu Chriſti per Dei voluntatem, et Timotheus frater, eccleſiæ Dei quæ eſt Corinthi, unà cum ſanctis omnibus qui ſunt in totâ Achaiâ.

2 Gratia *ſit* vobis et pax à Deo Patre noſtro, et Domino Jeſu Chriſto.

3 Benedictus *eſto* Deus ac Pater Domini noſtri Jeſu Chriſti, Pater, *inquam*, ille miſerationum, et Deus omnis conſolationis;

4 Conſolans nos in omni afflictione noſtrâ, ut poſſimus in quâvis afflictione *poſitos* conſolari, eâ ipsâ conſolatione quâ nos ipſos conſolatur Deus.

5 Nam ſicut exundant perpeſſiones Chriſti in nobis, ita per Chriſtum exundat etiam conſolatio noſtra.

6 Sive autem affligimur, pro veſtrâ conſolatione ac ſalute *affligimur:* ſive conſolationem percipimus, *conſolationem percipimus* pro veſtrâ conſolatione, quæ agit *in vobis* per tolerantiam earundem perpeſſionum quas et nos perpetimur, et ſpes noſtra firma eſt de vobis;

7 Ut qui ſciamus vos ſicut conſortes

ſortes eſtis perpeſſionum, ita etiam conſortes *fore* conſolationum.

8 Non enim volumus vos ignorare, fratres, de afflictione noſtrâ, quæ nobis evenit in Aſiâ, nos ſupra modum gravatos fuiſſe ſupra vires, adeò ut prorſus animi penderemus, etiam quod ad vitam.

9 Sed ipſi apud nos decretum mortis habuimus, ne confideremus in nobis ipſis, ſed in Deo ſuſcitante mortuos;

10 Qui*que* ex tantâ morte nos eripuit et eripit: in quo ſperamus nos adhuc etiam ereptum iri:

11 Unà conferentibus ſubſidiariam operam etiam vobis per deprecationem pro nobis; ut donum ex multis perſonis in nos *collatum* per multos celebretur gratiarum actione pro nobis.

12 Nam gloriatio noſtra hæc eſt, teſtimonium *videlicet* conſcientiæ noſtræ, quòd cum ſimplicitate et ſinceritate Dei, non cum ſapientiâ carnali, ſed cum gratiâ Dei, verſati ſumus in mundo, plurimùm autem apud vos.

13 Non enim alia ſcribimus vobis quam quæ legitis aut etiam agnoſcitis: ſpero autem vos etiam ad extremum agnituros:

14 Sicut et aliquatenus agnoviſtis, nos gloriationem veſtram eſſe, quemadmodum et vos noſtra *eſtis*, in diem Domini Jeſu.

15 Itaque hâc fiduciâ priùs volui ad vos venire, ut ſecundam gratiam haberetis.

16 Et per vos tranſire in Macedoniam, et rurſum à Macedoniâ venire ad vos, et à vobis deduci in Judæam.

17 Hoc igitur quum deliberarem, numnam levitate ſum uſus? aut quæ delibero, ſecundùm carnem delibero, ut ſit apud me Etiam et Non?

18 Imo fidelis Deus *novit* ſermonem noſtrum apud vos non fuiſſe Etiam et Non.

19 Nam Dei Filius, Jeſus Chriſtus, qui inter vos per nos prædicatus eſt, *id eſt*, per me, et Sylvanum, ac Timotheum, non fuit Etiam et Non, ſed Etiam fuit in ipſo.

20 Quotquot enim *ſunt* promiſſiones Dei, in ipſo *ſunt* Etiam, et in ipſo *ſunt* Amen, ad Dei gloriam per nos.

21 Porro, qui nos confirmat vobiſcum in Chriſtum, et qui unxit nos, Deus *eſt*;

22 Qui etiam obſignavit nos, indiditque arrhabonem Spiritûs cordibus noſtris.

23 Ego verò teſtem Deum invoco in meam animam, me *idcirco* nondum veniſſe Corinthum, quòd vobis parcam.

24 Non quòd dominemur veſtræ fidei, ſed *quod* adminiſtri ſimus gaudii veſtri: nam fide ſtatis.

CAP. II.

Prioris ſcripti apologia. Reſipiſcenti jam inceſtuoſo jubet veniam dari.

HOC autem apud me ſtatui rurſus cum triſtitiâ non venire ad vos.

2 Nam ſi ego contriſto vos, quis eſt igitur qui exhilaret me, niſi is ipſe, qui contriſtatus fuerit ex me?

3 Et hoc ipſum vobis ſcripſi, ne, quum venero, triſtitiam capiam ex iis de quibus oportebat me gaudere, confiſus de vobis omnibus, meum gaudium omnium veſtrûm *gaudium* eſſe.

4 Nam ex multâ afflictione et anxietate cordis ſcripſi vobis per multas lacrymas: non ut triſtitiâ afficeremini, ſed ut cognoſceretis

charitatem quam habeo ſummam erga vos.

5 Quòd ſi quis triſtitiam attulit, non mihi triſtitiam attulit, ſed quadamtenus, ne *illum* aggravem vobis omnibus.

6 Sufficit iſtiuſmodi *homini* iſta increpatio à pluribus illis *profecta*.

7 Ut è contrario potiùs vos *ei* condonetis, *eumque* conſolemini, ne quo modo redundante triſtitiâ abſorbeatur *vir* hujuſmodi.

8 Quapropter precor vos, ut ratam faciatis in illum charitatem.

9 Nam in hunc finem etiam ſcripſi, ut cognoſcerem probationem veſtri, *id eſt*, an ad omnia obedientes ſitis.

10 Cui verò quidpiam condonatis, et ego *condono* : nam et ego ſi quid condonavi, cui condonavi, propter vos *id feci*, in conſpectu Chriſti, ut ne ſuperemur à Satanâ :

11 Non enim illius machinationes ignoramus.

12 Porro, quum veniſſem Troadem ad *prædicandum* evangelium Chriſti, etiamſi oſtium mihi apertum erat per Dominum, non fuit remiſſio Spiritui meo, eo quòd non inveniſſem Titum fratrem meum.

13 Sed quum illis valedixiſſem, abii in Macedoniam.

14 Deo *habetor* autem gratia, qui facit ut ſemper triumphemus in Chriſto, et odorum cognitionis ſui manifeſtum facit per nos quovis in loco.

15 Nam Chriſti bona fragrantia ſumus Deo, et in iis qui ſervantur, et in iis qui pereunt :

16 His quidem odor mortis ad mortem, illis verò odor vitæ ad vitam. Sed ad hæc quis idoneus ?

17 Non enim, ut plerique cauponamur ſermonem Dei ; ſed ut ex ſinceritate, ſed ut ex Deo, in conſpectu Dei, de Chriſto loquimur.

CAP. III.

Commendatur miniſter ſpiritûs, præ miniſtro literæ, cum ille apertè pronunciet quod hic ſub velo tradebat.

INcipimus rurſus noſipſos commendare ? aut num egemus ut nonnulli, commendatitiis epiſtolis apud vos, aut commendatitiis à vobis ?

2 Epiſtola noſtra vos eſtis, inſcripta in cordibus noſtris, quæ intelligitur et legitur ab omnibus hominibus.

3 Dum manifeſtum ſit vos eſſe epiſtolam Chriſti ſubminiſtratam à nobis, inſcriptam non atramento, ſed Spiritu Dei vivi ; non in tabulis lapideis, ſed in carneis tabulis cordis.

4 Fiduciam autem hujuſmodi habemus per Chriſtum apud Deum :

5 Non quòd idonei ſumus per noſipſos ad cogitandum quidquam, velut ex nobiſipſis ? ſed quòd idonei ſumus, *id* ex Deo eſt ?

6 Qui etiam fecit, ut idonei eſſemus miniſtri novi pacti, non literæ, ſed ſpiritûs : nam litera occidit, ſpiritus autem vivificat.

7 Quòd ſi mortis miniſterium in literis *poſitum*, et informatum in lapidibus, fuit glorioſum, adeò ut non poſſent intentis oculis intueri filii Iſraël in faciem Moſis, propter gloriam illam faciei ejus, quæ *nunc* ut inutilis tollitur :

8 Qui non potiùs miniſterium Spiritûs erit glorioſum ?

9 Nam ſi miniſterium condemnationis *fuit* glorioſum, multo magis miniſterium juſtitiæ exundat gloriâ.

10 Etenim quod glorificatum fuit,

fuit, ne glorificatum quidem fuit hâc in parte, *id eſt*, ſupereminentis illius gloriæ reſpectu.

11 Num ſi quod *nunc* ut inutile tollitur *fuit* glorioſum, multo magis eſt glorioſum id quod manet.

12 Itaque, quum hujuſmodi ſpem habemus, multâ in loquendo evidentiâ utimur.

13 Nec *ſumus* ſicut Moſes, *qui* imponebat velamen faciei ſuæ, ne oculos defigerent filii Iſraëlis ad finem ejus, quod *nunc* ut inutile tollitur.

14 Itaque occalluerunt mentes illorum. Nam uſque ad diem hodiernum, in lectione veteris pacti manet non rejectum velamen illud, quod in Chriſto inutile factum tollitur.

15 Sed ad hunc uſque diem quum legitur Moſes, velamen cordi eorum impoſitum eſt.

16 Quando verò ſeſe converterit ad Dominum, tolletur velamen illud.

17 Dominus verò Spiritus ille eſt: ubi autem Spiritus ille Domini, illic libertas.

18 Nos autem omnes, retectâ facie, gloriam Domini quaſi in ſpeculo intuentes, in eandem imaginem transformamur, ex gloriâ in gloriam, ſicut à Domini Spiritu.

CAP. IV.

Veritatem omnibus conſcientiis non induratis per apoſtolos illuxiſſe: confeſſores ejus ſubjectos cruci; majori tamen conſolatione quàm cruce fruituros.

PRopterea quum miniſterium hoc habeamus, prout miſericordiam conſequuti ſumus, ſegnes non ſumus.

2 Sed abrenunciavimus pudendis latebris, non cum calliditate ambulantes, neque falſantes ſermonem Dei, ſed declaratione veritatis commendantes noſipſos apud omnem conſcientiam hominum, in conſpectu Dei.

3 Quod ſi opertum eſt evangelium noſtrum, iis qui pereunt opertum eſt:

4 In quibus Deus hujus ſeculi excæcavit mentes, *nempe* in infidelibus, ne irradiet eos illuſtratio evangelii gloriæ Chriſti, qui eſt imago Dei.

5 Non enim noſipſos prædicamus, ſed Chriſtum Jeſum *eſſe* Dominum: nos autem ſervos veſtros propter Jeſum.

6 Quoniam Deus, qui dixit ut è tenebris lux ſplendeſceret, *is eſt* qui ſplenduit in cordibus noſtris: ad *præbendam* lucem notitiæ gloriæ Dei in facie Jeſu Chriſti.

7 Habemus autem theſaurum hunc in teſtaceis vaſculis, ut hæc hujus potentiæ ſupereminentia ſit Dei, et non ex nobis.

8 Dum in omnibus affligimur, at non coarctamur: hæſitamus, at non prorſus hæremus:

9 Perſequutionem patimur, ſed in eâ non deſerimur; dejicimur, at non perimus:

10 Quolibet tempore mortificationem Domini Jeſu in corpore circumferentes, ut etiam vita illa Jeſu in corpore noſtro manifeſta fiat.

11 Semper enim nos, qui vivimus, morti tradimur propter Jeſum, ut etiam vita Jeſu manifeſta fiat in carne noſtrâ mortali.

12 Itaque mors quidem in nobis agit, vita verò in vobis.

13 Et quoniam habemus eundem ſpiritum fidei, ſecundum illud quod ſcriptum eſt, Credidi, et ideo loquutus ſum: nos quoque credimus, quamobrem etiam loquimur:

14 Scientes fore, ut qui ſuſcitavit Dominum Jeſum, nos quoque per Jeſum ſuſcitet, et ſiſtat vobiſcum.

15 Nam hæc omnia propter vos *fiunt*, ut gratia illa amplificata, pluribus gratias agentibus, exundet in gloriam Dei.

16 Propterea non ſegneſcimus: ſed etiamſi externus homo noſter corrumpitur, internus tamen renovatur indies.

17 Illico enim præteriens levitas afflictiones noſtræ excellenter excellentis gloriæ pondus æternum conficit nobis:

18 Dum non ſpectamus ea quæ cernuntur, ſed ea quæ non cernuntur: nam quæ cernuntur, temporaria ſunt; at quæ non cernuntur, æterna.

CAP. V.

Peregrinantes in tabernaculo corporis abeſſe à Chriſto; per apoſtolos autem vocari ad Chriſtum, qui in ſpiritu et novitate vitæ eſt cognoſcendus.

SCimus enim nos, ſi terreſtris hujus domûs noſtræ tabernaculum diſſolutum fuerit, ædificium ex Deo habituros, domicilium *videlicet* non manu factum, æternum in cœlis.

2 In hoc etenim ſuſpiramus, expetentes domicilio noſtro, quod è cœlo eſt, ſuperindui.

3 Siquidem etiam induti non nudi reperiemur.

4 Etenim qui ſumus in hoc tabernaculo, ſuſpiramus gravati: in quo *conſtituti* non cupimus *eo* exui, ſed ſuperindui, ut abſorbeatur mortalitas à vitâ.

5 Porro Deus *is eſt*, qui nos ad hoc ipſum condidit, qui etiam dedit nobis arrhabonem Spiritûs.

6 Confidenti igitur animo ſumus ſemper, et ſcimus nos, dum abſumus in corpore, peregrè abeſſe à Domino.

7 (Per fidem enim ambulamus, non per aſpectum.)

8 Confidenti autem animo ſumus: ſed gratum eſt nobis potiùs abeſſe è corpore, et adeſſe apud Dominum.

9 Quapropter etiam contendimus ut hîc præſentes, et hinc abſentes, ipſi placeamus.

10 Omnes enim nos manifeſtos fieri oportet coram tribunali Chriſti, ut unuſquiſque reportet quæ in corpore *fecerit*, congruenter ad id quod fecerit, ſive bonum, ſive malum.

11 Scientes igitur terrorem illum Domini, homines ad fidem adducimus, Deo autem manifeſti ſumus: et ſpero *nos* etiam conſcientiis veſtris manifeſtos eſſe.

12 Non enim iterum noſipſos commendamus vobis, ſed vobis occaſionem præbemus gloriandi de nobis: ut habeatis *quod dicatis* adverſus eos, qui in facie gloriam captant, et non in corde.

13 Nam ſive inſanimus, Deo *inſanimus*: ſive ſanâ mente ſumus, vobis *ſanâ mente ſumus*.

14 Charitas enim illa Chriſti conſtringit nos:

15 Ut qui hoc ſtatuerimus, ſi unus pro omnibus mortuus fuit, nempe iſtos omnes fuiſſe mortuos, et illum pro omnibus mortuum eſſe, ut qui vivunt, poſthac non ſibi vivant, ſed ei qui pro ipſis mortuus eſt et ſuſcitatus eſt.

16 Itaque nos poſthac neminem novimus ſecundum carnem: quod ſi etiam novimus Chriſtum ſecundum carnem, nunc tamen non ampliùs novimus.

17 Si quis igitur *eſt* in Chriſto, nova res condita *eſt*, vetera præterierunt;

terierunt; ecce nova facta sunt omnia.

18 Hæc autem omnia *sunt* ex Deo, qui reconciliavit nos sibi per Jesum Christum, deditque nobis ministerium reconciliationis

19 Nempe quia Deus erat in Christo mundum reconcilians sibi, non imputando eis offensas eorum: posuitque in nobis sermonem illum reconciliationis.

20 Itaque nomine Christi legatione fungimur, *et* velut Deo *vos* rogante per nos, oramus Christi nomine, reconciliamini Deo.

21 Fecit enim *ut* qui non novit peccatum pro nobis peccatum *esset*, ut nos efficeremur justitia Dei in eo.

CAP. VI.

Ministerium cruce et virtute insigne commendatur: et ab infidelium commercio dissuadetur.

SED et operam nostram ei accommodantes, hortamur ne vestra gratiam Dei reciperitis.

2 (Dicit enim *Deus*, Præstituto tempore accepto exaudivi te, et in die salutis succurri tibi: ecce nunc *est* præstitutum illud tempus acceptum, ecce nunc dies salutis.)

3 Nullam ullâ in re præbentes offendiculum, ne vituperetur ministerium;

4 Sed in omnibus nos approbantes, ut Dei ministri, tolerantiâ multâ, in afflictionibus, in necessitatibus, in angustiis,

5 In verberibus, in carceribus, in exagitationibus, in laboribus, in vigiliis, in jejuniis;

6 Cum castitate, cum notitiâ, cum iræ cohibitione, cum benignitate, cum Spiritu Sancto, cum charitate minimè simulatâ:

7 Per sermonem veritatis, per virtutem Dei, per arma justitiæ à dextris ac sinistris;

8 Per gloriam et dedecus, per convicia et laudes: ut impostores, et *tamen* veraces;

9 Ut ignoti, et *tamen* noti: ut morientes, et ecce vivimus; ut qui castigamur, nec *tamen* morte afficimur:

10 Ut tristes, semper tamen gaudentes; ut pauperes, sed multos ditantes; ut nihil habentes, sed omnia obtinentes.

11 Os nostrum apertum est ergà vos, Corinthii, cor nostrum dilatatum est.

12 Non habitatis angustè in nobis: sed angusti estis in visceribus vestris.

13 Loquor autem ut filiis de pari compensatione. Dilatamini et vos.

14 Ne impari jugo copulamini cum infidelibus: quod enim consortium justitiæ cum legis transgressione? et quæ communio lucis cum tenebris?

15 Et quæ concordia Christo cum Belial? aut quæ portio fideli cum infideli?

16 Et quæ consensio templo Dei cum simulacris? nam vos templum estis Dei viventis: sicut dixit Deus, Habitabo in eis et inambulabo: et ero illorum Deus, et ipsi erunt mihi populus.

17 Quapropter exite è medio eorum, et separamini, dicit Dominus, et impurum ne attingite, tum ego excipiam vos:

18 Et ero vobis pro patre, et vos eratis mihi pro filiis ac filiabus, dicit Dominus omnipotens.

CAP. VII.

Se ex amore fecisse quod contristârit ipsos nec pœnitere, quoniam tristitia eorum secundum Deum fuit, et in bonum cessit.

HAS igitur promiſſiones quum habeamus, dilecti, purificemus nos ab omni inquinamento carnis ac ſpiritûs, ad finem perducentes ſanctimoniam in timore Dei.

2 Recipite nos: neminem injuriâ affecimus, neminem corrupimus, neminem quæſtui habuimus.

3 Ad condemnationem *veſtri hoc* non dico: nam antè dixi vos in cordibus noſtris eſſe, ad commoriendum et convivendum.

4 Multa *eſt* mihi loquendi libertas apud vos, multa mihi gloriatio de vobis: impletus ſum conſolatione; vehementer ſuperabundo gaudio in omni afflictione noſtrâ.

5 Etenim quum veniſſemus in Macedoniam, nullam habuit remiſſionem caro noſtra, ſed in omnibus fuimus afflicti: foris *fuerunt* pugnæ, intus metus:

6 Sed qui conſolatur abjectos, conſolatus eſt nos, *nempe* Deus, adventu Titi.

7 Non ſolùm autem adventu illius, ſed etiam conſolatione quam ille acceperit ex vobis, quum renunciaret nobis veſtrum vehemens deſiderium, veſtrum luctum, veſtrum ſuper me ardorem: adeo ut magis gaviſus fuerim.

8 Nam etiamſi vos contriſtavi per epiſtolam non me pœnitet, etiamſi pœnituerit: (video enim epiſtolam illam, tametſi ad tempus, vos contriſtâſſe.)

9 Nunc gaudeo, non quòd contriſtari fueritis, ſed quod contriſtati fueritis ad reſipiſcentiam: nam contriſtati fuiſtis ſecundum Deum, ut nullâ in re damno affecti fueritis ex nobis.

10 Nam quæ ſecundum Deum eſt triſtitia, ea reſipiſcentiam efficit ad ſalutem, cujus nunquam pœniteat; ad mundi triſtitia mortem efficit.

11 Ecce enim iſtud ipſum, quòd, ſecundum Deum contriſtati fuiſtis, quantum in vobis effecit ſtudium? imò defenſionem, imò indignationem, imò timorem, imò vehemens deſiderium, imò zelum, imò vindicationem? per omnia teſtatum feciſtis vos eſſe puros in hoc negotio.

12 Itaque, etſi ſcripſi vobis, non *ſcripſi vobis* ejus reſpectu qui injuriam fecerat, nec ejus reſpectu qui injuriâ affectus fuerat; ſed ut apud vos manifeſtum fieret ſtudium illud noſtrum pro vobis in conſpectu Dei.

13 Propterea conſolationem accipimus ex conſolatione veſtri; ſed quamplurimum gaviſi ſuimus ob gaudium Titi, quòd refocillatus ſit ſpiritus ejus ab omnibus vobis:

14 Et quòd ſi quid apud eum de vobis gloriatus ſum, non fui pudefactus, ſed ut omnia verè loquuti ſimus vobis, ita et gloriatio noſtra, quâ uſus eram apud Titum, vera comperta ſit:

15 Et viſcera ejus eo ampliùs erga vos *affecta* ſint, memoria repetentis omnium veſtrûm obedientiam, et ut cum timore ac tremore ipſum exceperitis.

16 Gaudeo igitur quòd penitus confidem de vobis.

CAP. VIII.

Macedonum et Chriſti exemplo ad eleemoſynas exhortatio.

PORRO notam facimus vobis, fratres, gratiam Dei præſtitam eccleſiis Macedonum.

2 *Nempe* in multâ exploratione afflictionis exundans gaudium ipſorum, et profunda eorum paupertas, exundâſſe in copioſam benignitatem ipſorum.

3 Nam

3 Nam pro viribus (teſtor) atque ſupra vires voluntarii *fuerunt*.

4 Multis cum precibus nos deprecantes, ut hanc beneficentiam et ſocietatem hujus miniſterii ſanctorum causâ *ſubeundi* in nos reciperemus.

5 Ac non prout ſperabamus, *ita fuerunt*, ſed ſemetipſos dediderunt primùm Domino, *deinde* et nobis per Dei voluntatem:

6 Ut adhortaremur Titum, ut ſicut antè cœpit, ita etiam abſolvat apud vos hanc quoque beneficentiam.

7 Itaque ſicut omnibus abundatis, *nempe* fide, et ſermone, et cognitione, et omni ſtudio, et veſtrâ in nos charitate, *videte* ut hâc quoque gratiâ abundetis.

8 Non ex imperio dico, ſed aliorum ſtudio, veſtræ quoque dilectionis ſinceritatem reddens exploratam.

9 Noſtis enim beneficentiam Domini noſtri Jeſu Chriſti, eum *videlicet* propter vos pauperem factum eſſe, quum eſſet dives, ut vos illius paupertate diteſceretis.

10 Et ſententiam in eâ re *meam* dico: nam hoc vobis conducit, qui non ſolùm facere, ſed etiam velle antè cœpiſtis anno ſuperiore.

11 At nunc etiam illud ipſum facere abſolvite: ut, ſicut *adfuit* promptum illud velle, ita etiam *adſit* ipſum perficere ex eo quod habetis.

12 Etenim, ſi priùs adſit promptus animus, aliquis acceptus *eſt* pro eo quod habet, non pro eo quod non habet.

13 Non enim *dico* ut aliis ſit relaxatio, vobis autem afflictio: ſed *ut* pari conditione quod vobis ſupereſt *ſupplcat* hoc tempore quod illis deeſt;

14 Ut et quod illis ſupereſt ſuppleat quod vobis deeſt, ut fiat æqualitas.

15 Sicut ſcriptum eſt, Qui multum *collegit*, plus non habuit: et qui paululum, minus non habuit.

16 Gratia verò *habetur* Deo, qui cordi Titi indidit idem ſtudium pro vobis;

17 Quod tum exhortationem illam gratum habuit, tum verò quod majore ſtudio ultro ad vos iter ſuſcepit.

18 Miſimus autem unà cum eo fratrem illum, cujus laus eſt in evangelio per omnes eccleſias.

19 (Nec *id* ſolùm, ſed etiam ſuffragiis delectus eſt ab eccleſiis ſocius peregrinationis noſtræ, cum hâc beneficentiâ quæ adminiſtratur à nobis, ad ipſius Domini gloriam et *comprobandum* promptum animum veſtrum.)

20 Vitantes hoc ne quis nos vituperet in hâc ubertate quæ adminiſtratur à nobis:

21 Ut qui procuremus honeſta non ſolùm in conſpectu Domini, ſed etiam in conſpectu hominum.

22 Miſimus autem cum eis fratrem noſtrum, quem ſæpe in multis probavimus ſtudioſum, nunc autem multo ſtudioſiorem, ob multam *meam* fiduciam in vobis.

23 Sive de Tito *quæritur*, ſocius meus *eſt*, et apud vos adjutor: ſive de fratribus noſtris, legati *ſunt* eccleſiarum, *et* gloria Chriſti.

24 Itaque demonſtrationem charitatis veſtræ, et noſtræ de vobis gloriationis, edite in eos, in conſpectu eccleſiarum.

CAP. IX.

Continuatur exhortatio ad liberalitatem eleemoſynariam.

NAM de miniſterio quod ſanctis exhibetis ſupervacaneum

caneum est mihi scribere vobis.

2 Novi enim promptum animum vestrum, quem de vobis jacto apud Macedones, Achaiam videlicet paratam esse ab anno superiore: et ex vobis *ortus* zelus provocavit complures.

3 Misi autem hos fratres, ne gloriatio nostra de vobis inanis fiat hâc in parte: ut (sicut dicebam) parati sitis.

4 Ne quo modo, si mecum venerint Macedones, et invenerint vos imparatos, nos pudefiamus (ut ne vos dicam) in præfidente istâ gloriatione.

5 Itaque necessarium duxi adhortari hos fratres, ut priores venirent ad vos, et priùs absolverent antea denunciatam beneficentiam vestram, ut ea sit parata ita ut beneficentia, et non ut extortum aliquid.

6 Hoc autem *dico*, Qui serit parcè, parcè etiam metet: et qui serit benignè, benignè etiam metet.

7 Unusquisque sicut præoptat corde, *ita* agat, non ex tristitiâ aut ex necessitate: nam hilarem datorem diligit Deus.

8 Potens *est* autem Deus efficere ut omnis gratia in vos exundet: ut in omnibus omni tempore omne quod sufficiat habentes exundetis ad omne opus bonum.

9 Sicut scriptum est, Dispersit, dedit pauperibus: justitia ejus manet in seculum.

10 Qui autem suppeditat semen serenti, et panem ad escam suppeditet, et multiplicet sementem vestram, et augeat fructus justitiæ vestræ:

11 *Vobis* omni modo ditatis ad omnem benignitatem, quæ per nos efficit ut gratiæ agantur Deo.

12 Nam ministerium functionis hujus non solùm supplebit quæ sanctis desunt, sed etiam exundat per multas gratiarum actiones *exhibitas*, per approbationem istius ministerii

13 Deum glorificando de vestrâ testatâ submissione evangelio Christi, deque benignâ in se et in omnes communicatione:

14 Et per ipsorum deprecationem pro vobis propenso vos amore diligentium propter excellentem gratiam Dei in vobis.

15 Gratia autem *habetor* Deo super inenarrabili hoc dono.

CAP. X.

Arma et armatura Christianorum.

CÆterùm precor vos per lenitatem illam et æquitatem Christi ego ipse Paulus, qui coram quidem summisso animo sum inter vos, absens verò sum erga vos confidens:

2 *Hoc* autem deprecor, ne præsens confidenter agam fiduciâ, quâ existimor audax fuisse in quosdam qui de nobis existimant, quasi secundum carnem ambulemus.

3 Nam in carne, non *tam in* secundum carnem ambulantes, militamus.

4 Arma enim militiæ nostræ non carnalia sunt, sed divinitus valida ad destructionem munitionum:

5 Ratiocinationes evertendo, omnemque sublimitatem quæ sese extollit adversus cognitionem Dei, et in captivitatem redigendo omnem captivitatem ad obediendum Christo:

6 Et paratum habendo quo vindicemus omnem contumaciam, postquam impleta fuerit vestra obedientia.

7 Quæ ob oculos sunt aspicitis? si quis apud se confidit se Christi esse, hoc vicissim reputet sese, quemadmodum ipse Christi *est*, ita et nos Christi *esse*.

8 Nam

8 Nam ſi ampliùs etiam quippiam gloriêr de poteſtate noſtrâ, quam dedit Dominus nobis ad ædificationem, ac non ad deſtructionem veſtri, non pudefiam :

9 Ne videar ceu perterrefacere vos per epiſtolas.

10 Nam epiſtolæ quidem (inquiunt) graves ſunt et validæ : ſed præſentia corporis infirma *eſt*, et ſermo *eſt* nihili.

11 Hoc reputet *qui* iſtiuſmodi *eſt*, quales ſumus ſermone per epiſtolas quum abſumus, tales etiam *nos ſore* reipsâ, quum aderimus.

12 Non enim audemus nos adjungere vel conjungere, cum quibuſdam qui ſe ipſos commendant : ſed non intelligunt quòd ipſi ſeſe metiuntur ſeipſis, et ſibipſis ſeſe comparant.

13 At nos non gloriabimur de iis qui menſuræ *noſtræ* non ſunt, ſed ſecundum modum nobis ad regulam admenſum, *id eſt*, ejus quam diſtribuit nobis Deus menſuræ *gloriabimur* nos pervenisſe ad vos etiam uſque.

14 Non enim, quaſi non pervenerimus uſque ad vos, extendimus noſipſos, ultra quàm deceat : nam uſque ad vos etiam pervenimus in evangelio Chriſti.

15 Nequaquam de iis quæ menſuræ *noſtræ* non ſunt gloriantes, *id eſt*, de alienis laboribus : ſed ſperantes, *fore ut* augeſcente fide veſtrâ in nobis amplificemur in attributâ nobis noſtrâ menſurâ, ad exundantiam uſque.

16 Ut in iis regionibus, quæ ultra vos *ſunt*, evangelizem : non ut, in alteri attributâ menſurâ, de præparatis gloriemur.

17 Cæterùm qui gloriatur, in Domino glorietur.

18 Non enim qui ſeipſum commendat, is probandus eſt, ſed is quem Dominus commendat.

CAP. XI.

Inſtituit ſui cum pſeudo-apoſtolis comparationem, et excuſat ſe illius.

UTinam ſufferretis pauliſper inſipientiam *meam :* imò etiam ſufferte me.

2 Affecto enim vos Dei æmulatione. Aptavi enim vos, *quos* uni viro *ut* virginem puram ſiſtam, *nempe* Chriſto.

3 Sed metuo, ne quod modo, ſicut ſerpens ille Evam ſeduxit calliditate ſuâ, ita corruptæ cogitationes veſtræ *degenerent* à ſimplicitate quæ eſt in Chriſto.

4 Enimvero ſi veniens quiſpiam alium Jeſum prædicet, quem non prædicavimus, aut *ſi* ſpiritum alterum accipiatis, quem non acceperatis, aut evangelium aliud quod non receperatis, benè *illum* toleraveritis.

5 Puto enim me nihilò inferiorem fuiſſe ſummis apoſtolis.

6 Quod ſi rudis *ſum* ſermone, non tamen *ſum* ruais cognitione : ſed omnino manifeſti facti ſumus in omnibus apud vos.

7 Num peccavi, quum ipſe me ſubmitterem, ut vos eveheremini ? *id eſt*, quò gratuitò evangelium Dei evangelizavi vobis ?

8 Alias eccleſias ſpoliavi, accepto *ab eis* ſtipendio, ut vobis inſervirem : et cum apud vos eſſem, et egerem, non obtorpui cum cujuſdam incommodo.

9 Quod enim mihi deerat, ſuppleverunt fratres, quum veniſſent è Macedoniâ : et in omnibus me conſervavi vobis minimè oneroſum, et præſtabo.

10 Eſt veritas Chriſti in me quòd

quòd hæc gloriatio non obſtruetur in me in regionibus Achaiæ.

11 Quaproper; *an* quod non diligam vos? Deus novit.

12 Sed quod facio, etiam faciam; ut amputem occaſionem iis qui exoptant occaſionem, ut in *eo de* quo gloriantur, inveniantur quales et nos.

13 Nam iſtiuſmodi pſeudo-apoſtoli, operarii doloſi ſunt, tranſfigurantes ſe in apoſtolos Chriſti.

14 Neque id mirum; ipſe enim Satanas ſe tranſfigurat in angelum lucis.

15 Non magnum eſt igitur, ſi etiam ejus miniſtri tranſfiguraut ſe tanquam *ſint* miniſtri juſtitiæ, quorum finis erit ſecundum opera ipſorum.

16 Rurſum dico, ne quia me putet deſipientem eſſe: alioquin vel ut deſipientem recipite me, ut paululum quiddam et ego glorier.

17 Quod dico, non dico ſecundum Dominum, ſed ut deſipiens, in fundamento hujus gloriationis.

18 Quandoquidem multi gloriantur ſecundum carnem, et ego gloriabor.

19 Libenter enim ſuffertis deſipienter, quòd ſitis ſapientes.

20 Suffertis enim ſi quis vos in ſervitutem adigit, ſi quis exedit, ſi quis *ſtipendium* accipit, ſi quis attollit ſeſe, ſi quis vos in faciem cedit.

21 Contumeliæ reſpectu dico, ſicuti quòd nos infirmi fuimus; imò in quocunque audaciâ uti velit aliquis (ut deſipiens loquor) audaciâ et ego uti velim.

22 Hebræi ſunt? *ſum* et ego: Iſraëlitæ ſunt? *ſum* et ego: ſemen Abrahami ſunt? *ſum* et ego:

23 Miniſtri Chriſti ſunt? (deſipiens loquor,) ſuperior ſum ego: in laboribus ampliùs; in plagis ſupra illos; in carceribus ampliùs; in mortibus ſæpe.

24 A Judæis quinquies accepi quadragenas *plagas* una minus:

25 Ter virgis cæſus fui; ſemel fui lapidatus: ter naufragium feci; noctem ac diem in profundo egi:

26 In itineribus ſæpe *fui*, *in* periculis fluminum, periculis latronum, periculis à *meis* gentilibus, periculis à gentibus, periculis in civitatibus, periculis in ſolitudine, periculis in mari, periculis inter falſos fratres;

27 In labore et ærumnâ, in vigiliis ſæpe, in fame et ſiti, in jejuniis ſæpe, in frigore et nuditate.

28 Abſque iis quæ extrinſecus *eveniunt*, *urget* agmen illud in me quotidie conſurgens, *id eſt*, ſollicitudo de omnibus eccleſiis;

29 Quis infirmus eſt, quin ego ſim infirmus? quis offendiculo afficitur, quin ego urar?

30 Si gloriari oporteat, de iis quæ infirmitatis meæ *ſunt*, gloriabor.

31 Deus et Pater Domini noſtri Jeſu Chriſti, benedictus in ſecula, novit me non mentiri.

32 Damaſci, ethnarcha, nomine Areta regis, præſidio tenebat Damaſcenorum urbem, cupiens me prehendere.

33 Sed per feneſtram in corbe funè demiſſus fui per mœnia, et ejus manus effugi.

CAP. XII.

Raptus Pauli. Stimulus carnis. Gloriatio in infirmitatibus et paſſionibus.

GLoriari ſanè non convenit mihi; veniam enim ad apparitiones et revelationes Domini.

2 Novi

2 Novi hominem in Christo ante annos quatuordecim, (an in corpore, nescio; an extra corpus, nescio; Deus novit,) raptum in tertium usque cœlum:

3 Et novi ejusmodi hominem, (an in corpore, an extra corpus, nescio; Deus novit,)

4 Raptum fuisse in paradisum, et audivisse ineffabilia verba quæ non liceat homini loqui:

5 Super ejusmodi homine gloriabor; de meipso verò non gloriabor, nisi in infirmitatibus meis.

6 Si enim voluero gloriari, non ero desipiens; veritatem enim dicam; sed parcè loquor, ne quis de me reputet supra *id* quod cernit *esse* me, aut *quod* audit ex me.

7 Et ne supereminentiâ revelationum supra modum efferrer, datus est mihi furculus infixus carni, *nempe* angelus Satan, ut me colaphis cædat, ne supra modum efferar.

8 Super hoc ter Dominum rogavi, ut abscederet à me.

9 Sed dixit mihi, Sufficit tibi gratia mea; nam potentia mea per infirmitatem consummatur. Libentissimè igitur gloriabor potiùs in infirmitatibus meis, ut tanquam in tabernaculo inhabitet in me potentia Christi.

10 Propterea acquiesco in infirmitatibus, in injuriis, in necessitatibus, in persequutionibus, in angustiis, pro Christo: quum enim infirmus sum, tunc potens sum.

11 Fui desipiens in gloriando: vos me coegistis: nam ego debueram à vobis commendari: nullâ enim in re inferior fui summis apostolis, etiam si nihil sum.

12 Indicia quidem apostoli edita sunt apud vos cum omni tolerantiâ, per signa, et prodigia, et virtutes.

13 Nam quid est in quo fueritis inferiores reliquis ecclesiis, nisi quòd ego ipse non obtorpui cum vestro incommodo? condonate mihi hanc injuriam.

14 Ecce tertiò paratus sum venire ad vos, nec cum vestro incommodo obtorpescam; non enim quæro quæ vestra sunt, sed vos: non enim debent filii parentibus, sed parentes filiis thesauros recondere.

15 Ego verò libentissimè sumptum impendam, et expendar pro animabus vestris: etiamsi plurimùm vos diligens, minùs diligar.

16 Sed esto, ego vos non gravavi: sed quod sim callidus, dolo vos cepi.

17 Num per quemquam eorum quos misi ad vos, quæstui vos habui?

18 Precatus sum Titum, et cum eo misi fratrem; num aliquâ in re vos quæstui habuit Titus? nonne eodem spiritu ambulavimus? nonne iisdem vestigiis?

19 Rursum, putatis quod nos vobis excusemus? in conspectu Dei, in Christo loquimur; omnia autem hæc, dilecti, pro vestri ædificatione.

20 Nam metuo, ne quo modo, quum venero, non quales velim reperiam vos, et ego reperiar vobis qualem nolitis; ne quo modo *sint* lites, æmulationes, excandescentiæ, rixæ, obtrectationes, susurri, tumores, tumultuationes.

21 Ne me, postquam iterum venero, deprimat Deus meus apud vos et lugeam multos eorum qui antè peccârunt, nec resipuerunt super impuritate, et scortatione, et lascivia, quam patrârunt.

CAP.

CAP. XIII.

A sui ipsorum examine probat apostolatus sui ἐνάργειαν et auctoritatem, quâ posset uti.

TErtiò jam veni ad vos. Ex ore duorum testium aut triu firmum erit omne verbum.

2 prædixi, et secundò prædico t præsens, et absens, nunc scribo iis qui antè peccârunt, et reliquis omnibus, fore ut si denuò venero, non parcam.

3 Quandoquidem experimentum quæritis in me loquentis Christi, qui erga vos non infirmus, sed potens est in vobis.

4 Nam etsi crucifixus fuit ex infirmitate, vivit tamen ex potentiâ Dei; nam et infirmi sumus in eo, sed vivi erimus cum eo, ex potentiâ Dei apud vos.

5 Vos ipsos tentate, an sitis in fide; vos ipsos explorate: annon agnoscitis vosmet ipsos, *videlicet*, Jesum Christum in vobis esse, nisi rejectanei estis?

6 At spero fore ut cognoscatis nos non esse rejectaneos.

7 Opto autem à Deo, ne quid mali faciatis; non ut nos probi appareamus, sed ut quod bonum est faciatis, nos verò velut rejectanei simus.

8 Non enim possumus quicquam adversus veritatem, sed pro veritate.

9 Gaudemus enim cum nos infirmi sumus, vos autem validi estis: hoc autem etiam optamus, vestri *videlicet* connexum.

10 Propterea hæc absens scribo, ne presens precisâ severitate utar, ex auctoritate quam dedit mihi Dominus ad ædificationem, ac non ad destructionem.

11 Quod reliquum est, fratres, gaudete, compingimini, consolatione fruimini, idem sapite, in pace agite: et Deus charitatis ac pacis erit vobiscum.

12 Salutate alii alios osculo sancto. Salutant vos sancti omnes.

13 Gratia Domini Jesu Christi, et charitas Dei, et communicatio Spiritûs Sancti, sit cum omnibus vobis. Amen.

Ad Corinthios secunda fuit scripta Philippis, *urbe* Macedoniæ, per Titum et Lucam.

PAULI APOSTOLI EPISTOLA

AD GALATAS.

CAP. I.

Galatæ mutabiles. Evangelii auctoritas. Chronicum Pauli.

PAulus apostolus, (non ab hominibus, neque per hominem, sed per Jesum Christum, ac Deum Patrem, qui suscitavit eum ex mortuis,)

2 Quique mecum sunt omnes fratres, ecclesiis Galatiæ;

3 Gratia vobis ex pax à Deo Patre et Domino nostro Jesu Christo;

4 Qui dedit semetipsum pro peccatis nostris, ut eximeret nos ex præsenti seculi malo, secundùm voluntatem Dei et Patris nostri.

5 Cui *sit* gloria in secula seculorum. Amen.

6 Miror vos ita citò, deserto eq qui vocavit vos in gratiam Chri

ti, transferri in aliud evangelium;

7 Quod non est aliud: sed nonnulli vos turbant, et volunt invertere evangelium Christi.

8 Sed etiamsi nos, aut angelus de cœlo, evangelizet vobis præter *id* quod vobis evangelizavimus, anathema esto.

9 Ut antè diximus, etiam nunc iterum dico, Si quis vobis evangelizaverit, præter *id* quod accepistis, anathema esto.

10 Nunc enim *utrùm* homines an Deum ad *audiendum* suadeo, aut quæro hominibus placere? Enimvero si adhuc hominibus placerem, Christi servus non essem.

11 Notum autem vobis facio, fratres, evangelium illud, quod est à me evangelizatum, non esse secundùm hominem.

12 Neque enim ego ab homine id accepi, neque edoctus sum, sed *illud* per revelationem Jesu Christi.

13 Audistis enim quomodo versatus sim olim in Judaïsmo, *me* videlicet supra modum persecutum esse ecclesiam Dei, et eam vastasse;

14 Et profecisse in Judaïsmo supra multos coævos meos in gente meâ, summè affectans traditiones à patribus meis profectas.

15 Quando verò libuit Deo, qui separaverat me ab utero matris meæ, et vocavit, per gratiam suam,

16 Revelare Filium suum in me, ut evangelizarem ipsum inter gentes, non statim præterea contuli cum carne et sanguine.

17 Neque redii Hierosolymam ad eos qui ante me *fuerunt* apostoli; sed abii in Arabiam, ac rursùs reversus sum Damascum.

18 Deinde tribus post annis redii Hierosolymam, ut viserem Petrum; et permansi apud eum dies quindecim.

19 Alium autem ex apostolis non vidi quemquam, nisi Jacobum, fratrem Domini.

20 In iis porro quæ scribo vobis ecce in conspectu Dei *testor* me non mentiri.

21 Deinde veni in regiones Syriæ et Ciliciæ.

22 Eram autem ignotus facie ecclesiis Judææ, quæ *erant* in Christo.

23 Sed solùm audierant *qui dicerent*, Qui persequebatur nos aliquando, nunc evangelizat fidem quam olim vastabat.

24 Et glorificabant Deum de me.

CAP. II.

Chronicum Pauli continuatur, et justificatio evangelica asseritur; Paulus apostolus Gentium, ut Petrus Judæorum.

DEinde interjectis annis quatuordecim, rursum ascendi Hierosolymam unà cum Barnabâ, assumpto simul et Tito.

2 Ascendi autem ex revelatione, et exposui eis evangelium quod prædico inter gentes; sed privatim iis qui sunt in pretio, ne quo modo frustrà currerem aut cucurrissem.

3 Sed neque Titus, qui mecum erat, quamvis esset Græcus, coactus fuit circumcidi:

4 Nempe propter irreptitios falsos fratres, qui fuerant clam ingressi ad explorandum libertatem nostram, quam habemus in Christo Jesu, ut nos in servitutem adigerent.

5 Quibus ne ad momentum quidem *nos* subjiciendo cessimus: ut veritas evangelii permaneret apud vos.

6 Ab iis autem qui existiman-

tur esse aliquid, quales olim fuerint, nihil meâ refert; personam hominis Deus non accipit. Nam qui sunt in pretio, nihil mecum præterea contulerunt.

7 Imò è contrario, quum vidissent mihi concreditum fuisse evangelium præputii, sicut Petro circumcisionis;

8 (Nam qui efficax fuit per Petrum ad apostolatum circumcisionis, efficax fuerat per me apud gentes;)

9 Quumque cognovissent gratiam mihi datam Jacobus, et Cephas, et Joannes, qui existimantur esse columnæ, dexteras societatis dederunt mihi ac Barnabæ; ut nos apud Gentes, ipsi vero apud circumcisos, *apostolatu fungeremur.*

10 Solum *monuerunt* ut pauperum meminissemus; quod et ipsum studui facere.

11 Quum autem venisset Petrus Antiochiam, in os ei obstiti, eò quod condemnandus esset.

12 Nam antequam venissent quidam à Jacobo, unà cum gentibus edebat; quum autem venissent, subterfugiebat, ac separabat sese ab eis, metuens eos qui erant ex circumcisione.

13 Ac simulabant unà cum eo reliqui etiam Judæi, adeo ut Barnabas quoque simul abduceretur eorum simulatione.

14 Sed quum vidissem eos non recto pede incedere, ut veritati evangelii congruebat, dixi Petro coram omnibus, Si tu, quum sis Judæus, gentiliter vivis, ac non Judaïcè, cur gentes cogis judaïzare?

15 Nos naturâ Judæi, et non ex gentibus peccatores;

16 Scientes non justificari hominem ex operibus legis, sed per fidem Jesu Christi; etiam nos in Christum Jesum credidimus, ut justificaremur ex fide Christi, et non ex operibus legis: propterea quod non justificabitur ex operibus legis ulla caro.

17 Quod si dum quærimus justificari per Christum, invenimur et ipsi peccatores: num Christus peccati minister est? absit.

18 Nam si quæ destruxi ea rursus ædifico, transgressorem me ipsum constituo.

19 Ego enim per legem legi mortuus sum, ut Deo viverem.

20 Unà cum Christo crucifixus sum. Vivo autem, non amplius ego, sed vivit in me Christus; et vitam, quam nunc vivo in carne, vivo per fidem illam Filii Dei, qui dilexit me, et tradidit semet ipsum pro me.

21 Irritam non facio gratiam Dei: nam si per legem est justitia, igitur Christus sine causâ mortuus est.

CAP. III.

Doctrina de justificatione gratuitâ continuatur: et usus legis ostenditur.

O Amentes Galatæ, quis vos fascinavit ne obsequeremini veritati; quibus ob oculos Jesus Christus priùs fuerat depictus, inter vos crucifixus?

2 Hoc solùm velim discere ex vobis, Ex operibus legis spiritum accepistis, an ex fide per auditum perceptâ?

3 Adeò amentes estis? quum spiritu inceperitis, nunc carne perficimini?

4 Tam multa passi estis frustra? si modò etiam frustrà.

5 Qui igitur subministrat vobis Spiritum, et efficit virtutes in vobis, ex operibus legis, an ex fide per auditum perceptâ, *subministrat?*

6 Sicut

6 Sicut Abrahamus credidit Deo, et imputatum est ei ad justitiam.

7 *Ita* nôstis, nempe eos, qui ex fide sunt, esse filios Abrahami.

8 Quum prævidisset autem Scriptura Deum ex fide justificaturum gentes, *id* antè evangelizavit Abrahamo, Benedicentur, *inquiens*, in te omnes gentes.

9 Itaque qui ex fide *sunt*, benedicuntur cum fideli illo Abrahamo.

10 Nam quotquot ex operibus legis sunt, sub exsecratione sunt. Scriptum est enim, Exsecrabilis *est* quisquis non manserit in omnibus quæ scripta sunt in libro legis, ut faciat ea.

11 Nullum autem per legem justificari apud Deum, manifestum *est*: quoniam justus ex fide vivet.

12 Lex autem non est ex fide: sed quisquis ea fecerit vivet per ea.

13 *At* Christus nos redemit ab exsecratione legis, dum pro nobis factus est exsecratio. Scriptum est enim, Exsecrabilis *est* quisquis pendet in ligno.

14 Ut in gentibus benedictio Abrahami exstet in Christo Jesu, et ut promissum illum Spiritum acciperemus per fidem.

15 Fratres, humana loquor, pactionem ratam factam, humanam licet, nullus irritam facit, aut *aliquid ei* superaddit.

16 Abrahamo verò dictæ sunt promissiones, et semini ejus. Non dicit, Et seminibus, ut de multis; sed ut de uno: Et semini tuo, qui est Christus.

17 Hoc autem dico, pactionem a Deo, prius ratam habitam, *rescindentem* in Christum, lex quæ post annos quadringentos et triginta extitit, non reddit inutilem, ad abolendam promissionem.

18 Nam si ex lege est hæreditas, non jam *est* ex promissione: atqui Abrahamo per promissionem gratificatus est Deus *hæreditatem*.

19 Quid igitur? lex transgressionum gratiâ adjecta est, usquequò veniisset semen illud cui facta est promissio, lex, *inquam*, ordinata per angelos, per manum internuncii.

20 Internuncius autem unius non est; Deus verò unus est.

21 *Nam* igitur lex *addita est* adversus promissiones Dei? absit: nam si data fuisset lex quæ posset vivificare, verè ex lege esset justitia.

22 Sed conclusit illa Scriptura omnia sub peccatum, ut promissio ex fide Jesu Christi daretur credentibus.

23 Antequam autem veniisset fides sub legis præsidio custodiebamur, conclusi in eam fidem quæ futurum erat ut revelaretur.

24 Itaque lex pædagogus noster fuit in Christum *respiciens*, ut ex fide justificaremur.

25 At postquam venit fides, non ampliùs sub pædagogo sumus.

26 Omnes enim filii Dei estis, per fidem in Christo Jesu.

27 Nam quicunque in Christum baptizati fuistis, Christo fuistis induti.

28 Non est Judæus neque Græcus, non est servus neque liber, non est masculus ac fœmina: omnes enim vos unus estis in Christo Jesu.

29 Quòd si vos *estis* Christi, nempe Abrahami semen estis, et secundum promissionem hæredes.

CAP. IV.

Status hominis sub lege et evangelio; sive sub peccato et gratiâ.

HOC autem dico, Quamdiu hæres infans eſt, nihil differt à ſervo, quamvis ſit dominus omnium:

2 Sed ſub tutoribus et curatoribus eſt uſque ad tempus quod pater præſtituerit.

3 Ita et nos, quum eſſemus infantes, ſub elementis mundi eramus in ſervitutem redacti.

4 At poſtquam venit plenum tempus, emiſit Deus Filium ſuum factum ex muliere, factum legi ſubjectum;

5 Ut eos qui legi erant ſubjecti redimeret, ut adoptionem acciperemus.

6 Quoniam autem eſtis filii, emiſit Deus Spiritum Filii ſui in corda veſtra, clamantem Abba, *id eſt*, pater.

7 Itaque non ampliùs es ſervus, ſed filius: quòd ſi filius, etiam hæres Dei per Chriſtum.

8 Imò tum quidem ignorantes Deum, ſerviebatis iis qui naturâ non ſunt dii.

9 At nunc, quum cognoſcatis Deum, imo potiùs cogniti ſitis à Deo, quomodo convertitis *vos* retrorſum ad infirma et egena elementa, quibus ad ſuperiora regreſſi ſervire vultis?

10 Dies obſervatis et menſes, et præſtituta tempora, et annos.

11 Metuo de vobis, ne fruſtrà fatigatus ſim apud vos.

12 Eſtote quaſi ego; nam et ego *ſum* quaſi vos: fratres, deprecor vos: nullâ in re me affeciſtis injuriâ.

13 Nôſtis autem me per infirmitatem carnis vobis priùs evangelizâſſe:

14 Et explorationem mei, quæ *fiebat* in carne meâ, non pro nihilo habuiſtis; neque reſpuiſtis: ſed me ut angelum Dei, ut Chriſtum Jeſum, excepiſtis.

15 Quæ igitur erat beatitatis veſtræ prædicatio? teſtimonium enim reddo vobis, ſi fieri potuiſſet, oculos veſtros effuſos daturos mihi fuiſſe.

16 Itaque *num* inimicus factus ſum vobis, dum vobis vera loquor?

17 Ambiunt vos non benè; imò excludere nos volunt, ut ſe ambiatis.

18 Præclarum eſt autem vehementer amare in re bonâ ſemper, et non ſolùm dum præſens ſum apud vos.

19 Filioli mei, quos iterum paturio uſquequo formetur Chriſtus in vobis.

20 Velim autem nunc adeſſe apud vos, et mutare vocem meam, quoniam hæſito in vobis.

21 Dicite mihi qui ſub lege vultis eſſe, legem non auditis?

22 Scriptum eſt enim, Abrahamum duos filios habuiſſe; unum ex ancillâ, et unum ex liberâ.

23 Sed is, qui ex ancillâ *natus eſt*, ſecundum carnem natus eſt: qui verò ex liberâ, per promiſſionem.

24 Per quæ aliud figuratur. Nam hæc ſunt duo illa pacta; unum quidem, quod eſt Agar, ex monte Sinâ, generans *prolem* ad ſervitutem.

25 Iſtud enim Agar eſt Sina mons in Arabiâ; eâdem autem ſerie reſpondet ei Hieroſolymæ quæ nunc *eſt*, ſervitque cum filiis ſuis.

26 Illa vero quæ ſurſum eſt Hieruſalem libera eſt, quæ eſt mater omnium noſtrûm.

27 Scriptum eſt enim, Lætare, ſterilis, quæ non paris; erumpe, et clama, quæ non parturis: quoniam plures ſunt liberi deſertæ, quàm ejus quæ habet virum.

28 Nos

28 Nos igitur, fratres, ſecundum Iſaacum, promiſſionis filii ſumus.

29 Sed quemadmodum tunc is qui ſecundum carem genitus fuerat, perſequebatur eum qui natus erat ſecundum Spiritum; ita et nunc *ſit*.

30 Sed quid dicit Scriptura? Ejice ancillam et filium ejus: nequaquam enim hæres erit filius ancillæ cum filio liberæ.

31 Nempe, fratres, non ſumus ancillæ filii, ſed liberæ.

CAP. V.

Libertas Chriſtiana. Lucta carnis et ſpiritûs, et utriuſque fructus.

IN libertate igitur, quâ Chriſtus nos liberavit, perſtate, et ne regredientes implicamini ſervitutis jugo.

2 Ecce, ego Paulus dico vobis, ſi circumcidamini, Chriſtum nihil vobis profuturum.

3 Teſtor enim rurſum omni homini qui circumciditur, eum eſſe debitorem totius legis ſervandæ.

4 Inanes facti eſtis *ſeparati* à Chriſto, quicunque per legem juſtificamini; *et* à gratiâ excidiſtis.

5 Nos enim ſpiritu ex fide ſpem juſtitiæ expectamus.

6 Nam in Chriſto Jeſu neque circumciſio quicquam valet, neque præputium, ſed fides per charitatem efficax.

7 Currebatis benè; quis vos interrupit, ut non obſequeremini veritati?

8 Hæc perſuaſio non *eſt profecta* ex eo, qui vocat vos.

9 Paulùm fermenti totam maſſam fermentat.

10 Ego confido de vobis in Domino, vos nihil aliud eſſe ſenſuros; ſed qui turbat vos, auferet condemnationem, quiſquis fuerit.

11 Ego autem, fratres, ſi circumciſionem etiam prædico, quid adhuc perſequutionem patior? nempe inane redditum fuerit offendiculum crucis.

12 Utinam etiam abſcindantur, qui vos inquietant.

13 Vos enim ad libertatem vocati eſtis, fratres: tantùm ne libertatem *arripite ut datam* carni occaſionem; ſed ex charitate ſervite alii aliis.

14 Nam tota lex uno dicto completur, iſto *videlicet*, Diliges proximum tuum ut teipſum.

15 Quòd ſi alii alios mordetis et exeditis, videte ne viciſſim alii ab aliis conſumamini.

16 *Hoc* autem dico, ſpiritu ambulate, et quod concupiſcit caro ne perficite.

17 Nam caro concupiſcit adverſus ſpiritum, ſpiritus autem adverſus carnem; hæc autem inter ſe oppoſita ſunt, ut non quæcunque volueritis, eadem faciatis.

18 Quòd ſi ſpiritu ducimini, non eſtis ſub lege.

19 Porro manifeſta ſunt opera carnis; quæ ſunt, adulterium, ſcortatio, impuritas, laſcivia,

20 Idololatria, veneficium, inimicitiæ, lites, æmulationes, excandeſcentiæ, rixæ, diſſidia, hæreſes,

21 Invidiæ, cædes, ebrietates, commeſſationes, et his ſimilia: quæ prædico vobis, prout etiam prædixi, eos *videlicet* qui talia agunt, regni Dei non fore hæredes.

22 At fructus Spiritûs eſt charitas, gaudium, pax, iræ cohibitio, benignitas, bonitas, fides, lenitas, continentia:

23 Adverſus ejuſmodi non eſt lex.

24 Qui enim *sunt* Christi, carnem crucifixerunt cum affectibus et cupiditatibus.

25 Si vivimus Spiritu, Spiritu etiam incedamus.

26 Ne simus inanis gloriæ cupidi, alii alios provocantes, alii aliis invidentes.

CAP. VI.

Dilectione mutuâ, cruce Christi, et novâ creaturâ, secerni filios Dei.

FRatres, etiamsi præoccupatus fuerit homo in aliquâ offensâ, vos spirituales reconciliate hujusmodi hominem cum spiritu lenitatis; considerans *unusquisque* semetipsum, ne et tu tenteris.

2 Alii aliorum onera portate: et ita complete legem Christi.

3 Nam si quis sibi videtur aliquid, quum nihil sit, hunc suus ipsius animus seducit.

4 Opus autem suum probatum reddat unusquisque; et tunc in semetipso solo gloriationem habebit, et non in alio.

5 Nam unusquisque suum onus portabit.

6 Communicet autem qui instituitur in sermone, cum eo qui se instituit, omnia bona:

7 Ne errate; Deus non irridetur: quicquid enim seminaverit homo, hoc et metet.

8 Nam qui seminat carni suæ, ex carne metet interitum; qui verò seminat Spiritui, ex Spiritu metet vitam æternam.

9 Porro ne benefaciendo segnes simus: præstituto enim tempore suo metemus, si non frangamur animâ.

10 Nempe igitur, dum tempus opportunum habemus, simus benefici erga omnes, maximè verò erga domesticos fidei.

11 Videtis quàm longis literis vobis scripserim meâ manu.

12 Quicunque volunt specioſi apparere in carne, ii cogunt vos circumcidi, tantum ne ob crucem Christi persequutionem patiantur.

13 Nam ne ipsi quidem qui circumciduntur legem servant; sed volunt vos circumcidi, ut de vestrâ carne glorientur.

14 A me verò absit gloriari, nisi in cruce Domini nostri Jesu Christi, per quem mundus mihi crucifixus, et ego mundo:

15 Nam in Christo Jesu neque circumcisio quicquam valet, neque præputium, sed nova creatura.

16 Et quicunque secundum hanc regulam incedent, pax *sit* super eos et misericordia, et super Israëlem Dei.

17 De cætero, ne quis mihi molestias præbeto; ego enim stigmate Domini Jesu in corpore meo porto.

18 Gratia Domini nostri Jesu Christi *sit* cum spiritu vestro, fratres. Amen.

Ad Galatas missa fuit Româ.

PAULI APOSTOLI EPISTOLA

AD EPHESIOS.

CAP. I.

De electionis et adoptionis mysteriis differens, à Deo eorum revelationem Ephesiis comprecatur.

PAulus, apostolus Jesu Christi, per voluntatem Dei, sanctis qui sunt Ephesi, et fidelibus in Christo Jesu;

2 Gratia

2 Gratia *sit* vobis et pax à Deo Patre noſtro et Domino Jeſu Chriſto.

3 Benedictus eſto Deus et Pater Domini noſtri Jeſu Chriſti, qui benedixit nobis omni benedictione ſpirituali in cœlis in Chriſto.

4 Sicut eligit nos in ipſo ante jactum mundi fundamentum, ut ſimus ſancti et inculpati in conſpectu ejus cum charitate.

5 Qui prædeſtinavit nos quos adoptaret in filios per Jeſum Chriſtum in ſeſe, pro benevolo affectu voluntatis ſuæ,

6 Ad laudem glorioſæ ſuæ gratiæ, quâ nos gratis ſibi acceptos effecit in illo dilecto.

7 In quo habemus redemptionem per ſanguinem ipſius, remiſſionem, *inquam*, lapſuum ex divite ipſius gratiâ.

8 Quâ exundavit in nos omni ſapientiâ et prudentiâ:

9 Poſtquam notum fecit nobis myſterium voluntatis ſuæ, ſecundum gratuitam ſuam benevolentiam quam præſtituerat in ſeſe,

10 *Nempe*, ut in plenâ temporum illorum præſtitutorum diſpenſatione ſummatim recolligeret omnia illa in Chriſto, tum quæ in cœlis ſunt, tum quæ in terrâ:

11 In ipſo, *inquam*, in quo etiam in ſortem adſciti ſumus, quum eſſemus prædeſtinati ſecundum præſtitutum ejus qui agit omnia ex conſilio voluntatis ſuæ.

12 Ut nos ſimus laudi gloriæ ipſius, qui priores ſperavimus in Chriſto.

13 In quo *ſperâſtis* et vos, audito ſermone illo veritatis illius, *id eſt*, evangelio ſalutis veſtræ; per quod etiam, poſteaquam credidiſtis, obſignati eſtis Spiritu illo promiſſionis ſancto,

14 Qui eſt arrhabo hæreditatis noſtræ, ad obtinendam redemptionem, ad laudem gloriæ ipſius.

15 Propterea etiam ego, auditâ eâ quæ in vobis eſt fide in Dominum Jeſum, et charitate in omnes ſanctos,

16 Non ceſſo gratias agere pro vobis, mentionem veſtri faciens in precibus meis:

17 Ut Deus Domini noſtri Jeſu Chriſti, Pater ille gloriæ, det vobis ſpiritum ſapientiæ et revelationis, per agnitionem ipſius:

18 Illuminatis oculis mentis veſtræ; ad ſciendum quæ ſit ſpes illa vocationis ipſius, et vitæ opes gloriæ hæreditatis ipſius in ſanctis:

19 Et quæ ſit ſupereminens illa magnitudo potentiæ ipſius in nobis qui credimus, pro efficacitate roboris virium ipſius.

20 Quod exeruit in Chriſto, quum ſuſcitavit eum ex mortuis, et collocavit ad dexteram ſuam in cœlis.

21 Longè ſupra omne imperium, ac poteſtatem, et potentiam, et dominationem, et omne nomen quod nominatur, non ſolùm in hoc ſeculo, verum etiam in futuro:

22 Et omnia ſubjecit ejus pedibus, eumque conſtituit caput ſuper omnia *ipſi* eccleſiæ:

23 Quæ eſt corpus ipſius, *et* complementum ejus qui omnia implet in omnibus.

CAP. II.

Status hominis extra Chriſtum et in Chriſto.

ET vos *unà vivificavit*, quum eſſetis mortui in lapſibus et peccatis:

2 In quibus olim ambulâſtis, ut eſt via mundi hujus, ſecundum Principem

Principem cui potestas est aëris, et spiritûs nunc agentis in hominibus contumacibus;

3 Inter quos et nos omnes conversari fumus olim in cupiditatibus carnis nostræ, facientes quæ carni ac cogitationibus libebant, eramusque naturâ filii iræ, ut etiam reliqui.

4 Sed Deus, ut qui dives sit misericordiâ, propter multum charitatem suam quâ dilexit nos,

5 Etiam nos, quum in offensis mortui essemus, unà vivificavit cum Christo, *cujus* gratiâ estis servati;

6 Unàque suscitavit, unàque collocavit in cœlis in Christo Jesu;

7 Ut ostenderet in seculis supervenientibus supereminentes illas opes suæ gratiæ, pro *suâ* erga nos benignitate in Christo Jesu;

8 Gratiâ enim estis servati per fidem (et hoc non *est* ex nobis, *sed* Dei nomen *est:)*

9 Non ex operibus, ut ne quis glorietur:

10 Nam ipsius sumus opus, condito in Christo Jesu ad opera bona, quæ præparavit Deus, ut in eis ambulemus.

11 Propterea mementote vos quondam gentes in carne, qui dicebamini præputium ab eâ quæ vocatur circumcisio, manibus in carne facta:

12 Vos, *inquam*, illo tempore fuisse absque Christo, abalienatos à civili statu Israëlis, et extraneos, quod ad pactorum promissiones *attinet*, spem non habentes, et absque Deo in mundo:

13 At nunc in Christo Jesu, vos qui olim eratis longinqui, propinqui facti estis, per sanguinem Christi.

14 Ipse enim est pax nostra, qui utraque fecit unum, et intergerini parietis septum solvit:

15 Inimicitiis, *id est*, lege præceptorum, *quæ* in ritibus *posita est*, per carnem suam abolitis; ut ex duobus illis conderet in semetipso unum novum hominem, faciens pacem:

16 Et utrosque in uno corpore reconciliaret Deo per crucem, peremptis inimicitiis per eam;

17 Et veniens evangelizavit pacem vobis, *tum* qui longè, tum qui propè, eratis.

18 Quoniam utrique per ipsum habemus aditum per unum Spiritum ad Patrem.

19 Nempe igitur non amplius estis peregrini et inquilini, sed cives sanctorum ac domestici Dei:

20 Superstructi super fundamentum apostolorum ac prophetarum, existente imo angulari lapide ipso Jesu Christo:

21 In quo totum ædificium congruenter coagmentatum, crescit ut sit templum sanctum Domino;

22 In quo et vos unà ædificamini, ut scitis domicilium Dei per Spiritum.

CAP. III.

Ex suo inter gentes ministerio, vim potentiæ Christi in se operantem vult observari, eamque Ephesii quoque comprecatur.

HUjus rei gratiâ, ego Paulus *sum* vinctus ille Christi Jesu pro vobis gentibus:

2 Si modo audistis dispensationem gratiæ Dei datæ mihi erga vos;

3 *Deum videlicet* per revelationem notum mihi fecisse mysterium illud, (sicut antè scripsi paucis,

4 Ex quo perlecto potestis perpendere, quæ sit mea intelligentia in mysterio Christi,)

5 Quo

5 Quod aliis ætatibus non innotuit filiis hominum, ut nunc revelatum fuit ſanctis ejus apoſtolis et prophetis per Spiritum.

6 Gentes *videlicet* eſſe cohæredes et concorpores, conſorteſque promiſſionis ejus in Chriſto per evangelium:

7 Cujus factus ſum miniſter ex dono gratiæ Dei, quod datum eſt mihi ſecundum efficacem illam vim potentiæ ipſius.

8 Mihi, *inquam*, longè minimo omnium ſanctorum, data eſt hæc gratia evangelizandi inter gentes imperveſtigabiles illas opes Chriſti;

9 Et in lucem proferendi omnibus, quæ *ſit* communio myſterii quod erat abſconditum à ſeculis in Deo, qui omnia hæc condidit per Jeſum Chriſtum;

10 Ut nota nunc fiat per eccleſiam imperiis ac poteſtatibus *quæ* in cœlis *ſunt*, multiformis illa ſapientia Dei:

11 Secundum præſtitutum æternum, quod conſtituit in Chriſto Jeſu, Domino noſtro:

12 In quo habemus *loquendi* libertatem, et aditum cum fiduciâ, per fidem ipſius.

13 Quapropter peto, ne ſegnes fiatis ob afflictiones meas pro vobis, quæ eſt gloria veſtra.

14 Hujus rei gratiâ flecto genua mea ad Patrem Domini noſtri Jeſu Chriſti,

15 Ex quo tota familia in cœlis et in terrâ nominatur,

16 Ut det vobis, pro divite ſuâ gloriâ, ut fortiter corroboremini per Spiritum ſuum in interiore homine,

17 *Et* inhabitet Chriſtus per fidem in cordibus veſtris:

18 Ut in charitate radicati et fundati, valeatis aſſequi cum omnibus ſanctis, quæ *ſit* illa latitudo, et longitudo, et profunditas, et ſublimitas;

19 Et nôſſe charitatem illam Chriſti *omni* notitiâ ſupereminentiorem, ut impleamini ad omnem uſque plenitudinem illam Dei.

20 Ei verò qui ſummâ cum exuberantiâ poteſt omnia facere ſupra ea quæ petimus, aut cogitamus, pro illâ vi agente in nobis:

21 Ei *ſit*, *inquam*, gloria in eccleſiâ per Chriſtum Jeſum in omnes ætates ſeculi ſeculorum: Amen.

CAP. IV.

Unio, communio, et hierarchia, eccleſiæ membrorumque, et præcepta ad ſanctimoniam ſpectantia.

PRecor itaque vos ego vinctus ille in Domino, ut ambuletis ita ut convenit vocationi quâ vocati eſtis.

2 Cum omni animi ſubmiſſione et lenitate, cum iræ cohibitione, ſufferentes alii alios per charitatem:

3 Studentes conſervare unitatem ſpiritûs per connexum pacis.

4 Unum *eſt* corpus, et unus ſpiritus, ſicut et vocati eſtis in unam ſpem vocationis veſtræ.

5 Unus Dominus, una fides, una baptiſma.

6 Unus Deus et Pater omnium, qui eſt ſuper omnes, et per omnes, et in omnibus vobis.

7 Sed unicuique noſtrûm data eſt gratia pro menſurâ doni Chriſti.

8 Quapropter dicit, Quum aſcendiſſet in ſublime, captivam duxit captivitatem, et dedit dona hominibus.

9 Cæterum illud aſcendit, quid eſt niſi quod etiam deſcenderat priùs in infimas partes terræ?

10 Qui

10 Qui descenderat, ipse est qui etiam ascendit longè supra omnes cœlos, ut impleret omnia.

11 Is igitur dedit alios quidem apostolos, alios verò prophetas, alios autem evangelistas, alios autem pastores et doctores:

12 Ad compactionem sanctorum, ac opus ministerii, ad ædificationem corporis Christi.

13 Donec perveniamus nos omnes in unitatem fidei, et agnitionis filii Dei, in virum adultum, ad mensuram plenæ staturæ Christi:

14 Ut ne simus ampliùs pueri, qui fluctuemus et circumferamur quovis ventu doctrinæ, in hominum aleâ, per veteratoriam ad artificiosè fallendum versutiam:

15 Sed sincerè nos gerentes in charitate, prorsus adolescamus in eum qui est caput, *nempe* Christus:

16 Ex quo totum corpus congruenter coagmentatum, et compactum per omnes suppeditatas commissuras, ex vi intus agente, pro mensurâ uniuscujusque membri, incrementum capiat corpori conveniens ad sui ipsius exstructionem per charitatem.

17 Hoc itaque dico, et obtestor per Dominum, ne ampliùs ambuletis, sicut reliquæ gentes ambulant, in vanitate mentis suæ;

18 Tenebris obscuratam mentem habentes, et alienati à vitâ Dei propter ignorantiam quæ est in ipsis, per obdurationem cordis ipsorum:

19 Qui posteaquam dedoluerunt, sese dediderunt lasciviæ ad certatim patrandam impuritatem omnem.

20 Vos autem non ita didicistis Christum.

21 Si modò de eo audivistis, et per eum docti estis, (sicut est veritas in Jesu,)

22 Deponere, quod ad pristinam conversationem attinet, veterem illum hominem, qui de seductricibus cupiditatibus sese corrumpit:

23 Renovari verò spiritu mentis vestræ;

24 Et induere novum illum hominem, qui secundum Deum conditus est ad justitiam et sanctimoniam veram.

25 Quapropter depositò mendacio, loquimini veritatem quisque proximo suo; nam sumus alii aliorum membra.

26 Irascimini, et ne peccate; sol ne occidat super exacerbatione vestrâ:

27 Neque date locum diabolo.

28 Qui furabatur, non ampliùs furetur, sed potiùs laboret, operando manibus quod bonum sit, ut habeat quod impertiat cui opus fuerit.

29 Nullus sermo putris ex ore vestro egreditor: sed si quis est commodus ad ædificationis usum, ut gratiam auditoribus adferat.

30 Et ne tristate Spiritum illum sanctum Dei, per quem obsignati estis in diem redemptionis.

31 Omnis amaritudo, et excandescentia, et ira, et clamor, et maledicentia, tollatur ex vobis, cum omni malitiâ.

32 Sed estote alii in alios benigni, misericordes, condonantes vobis mutuò *offensas*, sicut et Deus in Christo condonavit vobis.

CAP. V.

Imitandus Deus in charitatis et virtutum æconomicarum proxi. Conjugium Christo et ecclesiæ appropriatum.

Estote

ESTOTE igitur imitatores Dei, ut filii dilecti :

2 Et ambulate in charitate, ſicut et Chriſtus dilexit nos, et tradidit ſemetipſum pro nobis oblationem ac victimam Deo, in odorem bonæ fragrantiæ.

3 Scortatio verò, et omnis impuritas, aut avaritia, ne nominator quidem inter vos ſicut decet ſanctos :

4 Et obſcœnitas, et ſtultiloquium, et ſcurrilitas, quæ non conveniunt ; ſed potiùs gratiarum actio.

5 Nam hoc nôſtis, nullum ſcortatorem, aut impurum, aut avarum, qui eſt idololatra, habere hæreditatem in regno Chriſti et Dei.

6 Nemo vos ſeducat inanibus ſermonibus : propter hæc enim venit ira Dei in homines contumaces.

7 Ne igitur eſtote conſortes eorum.

8 Eratis enim olim tenebræ, nunc autem lux in Domino : ut filii lucis incedite:

9 (Nam fructus Spiritus *ſitus eſt* in omni bonitate, et juſtitiâ, et veritate :)

10 Explorantes quid placeat Domino.

11 Et ne participate opera illa infrugifera tenebrarum, ſed potiùs etiam arguite.

12 Nam quæ occultè fiunt ab iſtis, turpe eſt vel dicere.

13 Sed omnia illa, dum à luce arguuntur, manifeſta fiunt : lux enim illud eſt quod omnia facit manifeſta.

14 Quapropter dicit, Excitare qui dormis, et reſurge è mortuis, et illuceſcet tibi Chriſtus.

15 Videte igitur quomodo accuratè ambuletis, non ut inſipientes, ſed ut ſapientes :

16 Redimentes opportunitatem, quoniam dies mali ſunt.

17 Propterea ne eſtote deſipientes, ſed intelligentes quæ ſit voluntas Domini.

18 Et ne inebriamini vino, in quo luxus eſt, ſed implemini Spiritu :

19 Loquentes inter vos mutuò pſalmis, et hymnis, et cantionibus ſpiritualibus, canentes ac pſallentes, in corde veſtro, Domino ;

20 Gratias agentes ſemper de omnibus, in nomine Domini noſtri Jeſu Chriſti, Deo et Patri ;

21 Subjicientes vos alii aliis cum timore Dei.

22 Uxores, propriis viris ſubjicite vos, ut Domino :

23 Quoniam vir eſt caput uxoris, ut et Chriſtus eſt caput eccleſiæ : et is eſt qui ſalutem dat corpori.

24 Itaque, ſicut eccleſia ſeſe ſubjicit Chriſto, ita et uxores ſuis viris ſeſe ſubjiciunto in omnibus.

25 Viri, diligite uxores veſtras, ſicut et Chriſtus dilexit eccleſiam, et ſemetipſum expoſuit pro eâ ;

26 Ut eum ſanctificaret, ab eo purificatam lavacro aquæ per verbum.

27 Ut ſiſteret eam ſibi glorioſam, id eſt, eccleſiam non habentem maculam aut rugam, aut quicquam ejuſmodi, ſed ut ſit ſancta et inculpata.

28 Ita debent viri diligere ſuas uxores ut ſua ipſorum corpora. Qui diligit ſuam uxorem, ſeipſum diligit.

29 Nullus enim unquam ſuam ipſius carnem odio habuit : imò enutrit ac fovet eam, ſicut et Dominus eccleſiam.

30 Quoniam membra ſumus corporis ejus, ex carne ejus, et ex oſſibus ejus.

31 Propterea derelinquet homo patrem ſuum, ac matrem, et agglutinabitur

glutinabitur uxori suæ; qui duo *erant*, sient una caro.

32 Mysterium hoc magnum est: loquor autem de Christo et ecclesiâ.

33 Itaque et vos singuli, suam quisque uxorem ita diligito ut seipsum: uxor autem *videto* ut timeat virum.

CAP. VI.

Præcepta œconomica continuantur; et panoplia sacra graphicè describitur.

Liberi, auscultate in Domino parentibus vestris, id enim est justum.

2 Honora patrem tuum et matrem, (quod est præceptum primum cum promissione,)

3 Ut benè tibi sit, et sis longævus super terrâ.

4 Et *vos*, patres, ne provocate ad iram liberos vestros, sed enutrite eos in disciplinâ et admonitione Domini.

5 Servi, auscultate dominis secundum carnem, cum timore ac tremore, cum simplicitate cordis vestri, ut Christo:

6 Non ad oculum servientes, ut qui hominibus placere studeant: sed ut servi Christi, facientes ex animo quæ vult Deus:

7 Cum benevolentiâ servientes, ut Domino, et non hominibus.

8 Scientes singulos, quicquid fecerint boni, hoc reportaturos à Domino, sive servus fuerit, sive liber.

9 Et vos, domini, eadem facite erga illos, remissis minis; scientes vestrûm etiam ipsorum Dominum esse in cœlis, nec personæ acceptionem esse apud Deum.

10 Quod reliquum est, fratres mei, corroboramini in Domino, et robore virium ipsius.

11 Induite universam illam armaturam Dei, ut possitis stare adversus artes diaboli.

12 Quoniam non est nobis lucta adversus sanguinem et carnem, sed adversus imperia, adversus potestates, adversus mundi principes, *id est*, tenebrarum seculi hujus, adversus spirituales improbitates *quæ sunt* in sublimi.

13 Propterea assumite universam illam armaturam Dei, ut possitis obsistere tempore adverso, et omnibus confectis stare.

14 State igitur, lumbis circumcinctis veritate, et induti thorace justitiæ.

15 Calceatis pedibus præparatione evangelii pacis:

16 Supra omnia, assumpto scuto fidei, quo possitis omnia jacula Mali istius ignita extinguere.

17 Galeam etiam salutis recipite, et gaudium Spiritûs, hoc est, verbum Dei:

18 Omni prece et deprecatione orantes omni tempore per Spiritum, et illi ipsi rei excubantes, cum omni perseverantiâ, et supplicatione pro omnibus sanctis:

19 Et pro me, ut mihi detur sermo ad apertionem oris mei cum libertate, ut notum faciam mysterium evangelii:

20 Cujus causâ legatione fungor catenatus, ut *inquam*, de eo liberè loquar, ut oportet me loqui.

21 Ut autem sciatis et vos res meas, *et* quid agam, omnia vobis nota faciet Tychicus, charus frater, et fidus minister in Domino;

22 Quem misi ad vos ob id ipsum, ut cognoscatis res nostras, et consoletur corda vestra.

23 Pax *sit vobis* fratribus, et charitas cum fide à Deo Patre et Domino Jesu Christo.

24 Gra[illegible]

24 Gratia ſit cum omnibus diligentibus Dominum noſtrum Jeſum Chriſtum ad incorruptibilitatem. Amen.

Scripta fuit Româ ad Epheſios per Tychicum.

PAULI APOSTOLI EPISTOLA AD PHILIPPENSES.

CAP. I.

Philippenſibus progreſſum charitatis et cognitionis precatur; fructum vinculorum ſuorum et diſſolutionis ſuæ deſiderium notat: adque unitatem et patientiam hortatur.

PAulus et Timotheus, ſervi Jeſu Chriſti, omnibus ſanctis in Chriſto Jeſu, qui ſunt Philippis, una cum epiſcopis ac diaconis;

2 Gratia vobis et pax à Deo Patre noſtro et Domino Jeſu Chriſto.

3 Gratias ago Deo meo cum omni memoriâ veſtri:

4 Semper in omni deprecatione meâ pro omnibus vobis cum gaudio deprecans,

5 Super veſtri in evangelio communione, à primo die uſque ad hoc tempus:

6 Perſuaſum habens hoc ipſum, fore ut qui incepit in vobis opus bonum, perficiat uſque ad diem Jeſu Chriſti:

7 Sicut juſtum eſt, ut ego id ſentiam de omnibus vobis, propterea quòd animo teneam vos, et in vinculis meis et in defenſione et confirmatione evangelii, vos, *inquam*, omnes unâ mecum fuiſſe gratiæ participes.

8 Teſtis enim mihi eſt Deus, quantopere expetam vos omnes in viſceribus Jeſu Chriſti.

9 Et hoc oro, ut charitas veſtra adhuc magis ac magis exundet in cognitione et omni ſenſu:

10 Ut exploretis quæ diſcrepant; ut ſitis ſinceri, et inoffenſo curſu pergatis ad diem uſque Chriſti:

11 Repleti fructibus juſtitiæ, qui *ſunt* per Jeſum Chriſtum ad gloriam et laudem Dei.

12 Velim autem vos ſcire, fratres, quæ mihi *occiderunt*, magis ad profectum evangelii eveniſſe:

13 *Adeo* ut vincula mea in Chriſto celebria ſint in toto prætorio ac reliquis omnibus:

14 Et plerique ex fratribus in Domino freti vinculis meis, ampliùs audeant ſine metu ſermonem loqui.

15 Ac nonnulli quidem per invidiam et contentionem, nonnulli verò etiam bono affectu Chriſtum prædicant.

16 Alii quidem, *inquam*, per contentionem Chriſtum non caſtè annunciant quòd exiſtiment ſeſe afflictionem adjicere vinculis meis.

17 Alii verò ex charitate, ſcientes me ad defenſionem evangelii conſtitutum eſſe.

18 Quid igitur? attamen quovis modo, ſive in ſpeciem, ſive ſincerè, Chriſtus annunciatur; et de hoc gaudio, atque etiam gaudebo.

19 Novi enim fore, ut hoc mihi cedat in ſalutem per veſtram deprecationem, et ſuppeditationem Spiritûs Jeſu Chriſti.

20 Secundum intentam exſpectationem et ſpem meam, quòd nullâ in re pudefiam, ſed cum omni dicendi libertate. ut ſemper *ita* nunc quoque magnificabitur Chriſtus in corpore meo, ſeu per vitam ſeu per mortem.

21 Mihi enim *eſt* Chriſtus et *in* vitâ et *in* morte lucrum.

22 An verò vivere in carne mihi operæ pretium *ſit*, et quid eligam, ignoro.

23 Conſtrictus enim utrinque teneor, deſiderio tendens ad dimiſſionem, et ut cum Chriſto ſim; eſt enim *id* valdè multo melius:

24 Sed permanere in carne, magis neceſſarium *eſt* propter vos.

25 Et hoc confiſus, novi me manſurum eſſe et permanſurum cum vobis omnibus ad veſtrum profectum et gaudium fidei:

26 Ut exundet gloriatio veſtra in Chriſto Jeſu de me, meâ rurſus apud vos preſentiâ.

27 Tantùm, ut convenit evangelio Chriſti, vos gerite; ut ſive poſtquam venero et videro vos, ſive abſens, audiam de rebus veſtris, et vos perſtare in uno ſpiritu, uno animo concertantes per fidem evangelii:

28 Nec ullâ in re territos ab iis qui ſe opponunt: quod illis quidem eſt exitii indicium, vobis autem ſalutis, idque à Deo.

29 Quia gratis datum eſt vobis in Chriſti negotio, non ſolùm in eum credere, ſed etiam pro eo pati:

30 Idem certamen ſuſtinendo quale vidiſtis in me, et nunc auditis de me.

CAP. II.

Exemplo Chriſti ad humilitatem hortatur. Timotheum ſe miſſurum promittit, et moram Epaphrodici excuſat.

SI qua igitur conſolatio *eſt* in Chriſto, ſi quod ſolatium charitatis, ſi qua communio ſpiritûs, ſi quæ viſcera ac miſerationes,

2 Explete meum gaudium, ut idem ſapiatis, eandem charitatem habentes, unanimes, et ſententiis uni:

3 Nihil *gerentes* per contentionem aut per inanem gloriam, ſed ex animi ſubmiſſione alii alios exiſtimantes ſibi præcellere.

4 Ne ſua quiſque ſpectate, ſed unuſquiſque etiam quæ ſunt aliorum.

5 Itaque is ſit affectus in vobis qui fuit et in Chriſto Jeſu.

6 Qui quum eſſet in formâ Dei, non duxit *eſſe* rapinam parem eſſe cum Deo:

7 Sed ipſe ſeſe inanivit, formâ ſervi acceptâ, ſimilis hominibus factus;

8 Et habitu inventus ut homo, ipſe ſe ſubmiſit, factus obediens uſque ad mortem, mortem autem crucis.

9 Quapropter etiam Deus ipſum in ſummam extulit ſublimitatem, ac donavit ei nomen quod eſt ſupra omne nomen:

10 Ut ad nomen Jeſu omne genu ſe flectat, cœleſtium, ac terreſtrium, et ſubterraneorum;

11 Omniſque lingua profiteatur Jeſum Chriſtum eſſe Dominum, ad gloriam Dei Patris.

12 Proinde, dilecti mihi, prout ſemper auſcultâſtis, non ut in præſentiâ meâ ſolùm, ſed nunc multo magis in abſentiâ meâ, cum timore ac tremore veſtram ipſorum ſalutem conficite.

13 Deus enim is eſt qui efficit in vobis et ipſum velle, et ipſum agere, pro gratuitâ *ſuâ* benevolentiâ.

14 Omnia facite abſque murmurationibus

murationibus ac disceptationibus;

15 Ut sitis inculpati et simplices, Dei, *inquam*, sibi inculpati in medio gentis pravæ ac perversæ: inter quos *homines* splendetis ut faces in mundo.

16 Sermonem vitæ prætendentes; ut gloriari possim in die Christi me non frustra cucurrisse, nec frustrà laborasse.

17 Quinetiam, si pro libamento offerar super sacrificio et ministerio fidei vestræ, gaudeo et gratulor omnibus vobis.

18 Itidem autem et vos gaudete, et gratulamini mihi.

19 Spero autem in Domino Jesu me Timotheum citò missurum vobis, ut et ego bono sim animo, cognito statu vestro.

20 Neminem enim habeo pari animo præditum, qui sincerè de rebus vestris futurus sit solicitus.

21 Nam omnes quæ sua ipsorum sunt quærunt, non quæ Christi Jesu.

22 Experimentum autem ejus nostis, quòd *videlicet*, tanquam cum patre filius mecum servierit *Deo* in evangelio.

23 Hunc igitur spero me missurum, simulatque videro rerum mearum statum.

24 Confido autem in Domino, me quoque citò venturum ad vos.

25 Sed necessarium duxi Epaphroditum, fratrem et adjutorem ac commilitonem meum, vestrum autem legatem, quique mihi subministravit quibus mihi opus erat, ad vos mittere.

26 Quoniam expetebat omnes vos, et gravissimè angebatur, propterea quòd audissetis eum infirmum fuisse.

27 Et certè infirmus fuit, proximè mortem: sed Deus misertus est ejus: nec ejus solùm, sed et mei, ne tristitiam haberem super tristitiam.

28 *Ego* studiosiùs itaque ipsum misi, ut, eo rursus viso, gaudeatis, et ego minùs doleam.

29 Excipite igitur eum in Domino cum omni gaudio, et tales in honore habete.

30 Nam propter opus Christi accessit ad mortem usque, non habitâ vitæ ratione, ut suppleret defectum vestri erga me ministerii.

CAP. III.

Præ notitiâ Christi omnia contemnit ad sui imitamen hortatur, et deflet inimicos crucis.

QUod reliquum est, fratres mei, gaudete in Domino. Eadem scribere vobis, me quidem haud piget, vobis autem tutum est.

2 Cavete canes, cavete malos operarios, cavete concisionem.

3 Nos enim sumus circumcisio, qui spiritu colimus Deum, et gloriamur in Christo Jesu, nec confidimus in carne:

4 Quanquam ego habeo etiam in carne, de quo confidem. Si quisquam alius videtur habere in carne, de quo confidat, ego maximè *habeo:*

5 Circumcisus octavo die, ex gente Israëlis, tribu Benjaminis, Hebræus ex Hebræis, religione Pharisæus;

6 Quod ad æmulationem *attinet*, persequens ecclesiam; quod ad justitiam quæ est in lege, irreprehensus;

7 Sed quæ mihi erant lucra, ea duxi propter Christum damnum esse.

8 Quinetiam certè duco omnia damnum esse propter eminenti-

am notitiæ Chriſti Jeſu Domini mei: propter quem omnibus iſtis meipſum mulctavi, *eaque* duco pro ſtercoribus ut Chriſtum lucrifaciam:

9 Et comperiar in eo, non habens meam juſtitiam, *nempe* quæ eſt ex lege, ſed eam quæ eſt per fidem Chriſti, *id eſt*, juſtitiam *quæ eſt* ex Deo per fidem;

10 Ut cognoſcam eum, et vim reſurrectionis ejus, et communionem perpeſſionum ejus, dum conformis fio morti ejus;

11 *Experiens*, ecquo modo deveniam ad reſurrectionem mortuorum.

12 Non quòd jam *metam* apprehenderim, aut jam ſim conſummatus: ſed perſequor *experiens*, an quoquo apprehendam: cujus etiam rei cauſâ apprehenſus fui à Chriſto Jeſu.

13 Fratres, ego meipſum non reor *metam* apprehendiſſe.

14 Unum autem *ago:* ea quidem quæ à ergo ſunt obliviſcens, ad ea verò quæ à fronte ſunt contendens, ſcopum verſus feror, ad præmium ſupernæ vocationis Dei in Chriſto Jeſu.

15 Quotquot itaque adulti ſumus, hoc ſentiamus: quòd ſi quid aliter ſentitis, hoc quoque vobis Deus revelabit.

16 Attamen *in eo* ad quòd uſque pervenimus, eadem incedamus regulâ, *et* idem ſapiamus.

17 Eſtote ſimul mei imitatores, fratres; et eos conſiderate qui ita ambulant, ſicut habetis nos pro exemplari.

18 Multi enim incedent, quos ſæpe dixi vobis, nunc autem et flens dico, hoſtes *eſſe* crucis Chriſti;

19 Quorum finis *eſt* exitium: quorum Deus *eſt* venter, et gloria ad ignominiam ipſorum, qui terreſtria curant.

20 Nos autem ut municipes cœlorum nos gerimus, unde etiam ſervatorem exſpectamus Dominum Jeſum Chriſtum;

21 Qui transfiguravit corpus noſtrum humile, ut conforme fiat ejus corpori glorioſo, pro vi illâ efficaci, quâ poteſt etiam ſubjicere ſibi omnia.

CAP. IV.

Jubet gaudere in Domino, ſine ſolicitudine eſſe, ſuam converſationem imitari: et quamvis indigentiam tolerare poſſit, ſubventionis tamen gratiam agnoſcit.

ITaque, fratres mei dilecti et expetiti, gaudium et corona mea, ita perſtate in Domino, dilecti.

2 Euodiam precor, et Syntychen precor, ut idem ſapiant in Domino.

3 Et rogo te quoque, ſocie germane, adjuva illas, ut quæ in evangelio concertarunt mihi una cum Clemente quoque, et reliquis adjutoribus meis, quorum nomina *ſunt* in libro vitæ.

4 Gaudete in Domino ſemper: rurſum inquam, gaudete.

5 Æquitas veſtra innoteſcat omnibus hominibus: Dominus propè eſt:

6 De nullâ re ſoliciti eſtote; ſed omni in re precibus et deprecatione cum gratiarum actione petitiones veſtræ innoteſcant apud Deum:

7 Et pax illa Dei, quæ exſuperat omnem mentem, præſidio cuſtodiet corda veſtra et mentes veſtras in Chriſto Jeſu.

8 Quod reliquum eſt, fratres, quæcunque ſunt vera, quæcunque veneranda, quæcunque juſta, quæcunque pura, quæcunque amabilia, quæcunque boni nominis,

ſi

si qua virtus, et si qua laus est, hæc reputate.

9 Quæ et didicistis, et accepistis, et audîstis, et vidistis, in me, hæc, *inquam*, facite: et Deus pacis erit vobiscum.

10 Gavisus sum autem in Domino magnopere, quod jam tandem reviruistis in vestrâ pro me curâ: quâ de re tamen soliciti eratis, sed destituebamini opportunitate.

11 Non quòd penuriâ laborem, *hoc* dico; nam ego didici, in quibus sum, iis ipsis contentus esse.

12 Novi autem deprimi, novi etiam abundare: ubique et in omnibus initiatus sum, et ad saturitatem, et ad esuritionem, *id est*, tum ad exundantiam, tum ad penuriam.

13 Omnia valeo per eum qui me corroborant, *nempe* Christum.

14 Attamen benè fecistis, quòd una participes fuistis meæ afflictionis.

15 Nôstis autem et vos, Philippenses, quum initio evangelii proficiscerer è Macedoniâ, nullam mihi ecclesiam communicasse in ratione dati et accepti, nisi vos solos.

16 Nam etiam Thessalonicæ *quum essem*, semel et iterum quod mihi opus erat mihi misistis.

17 Non quòd requiram donum; sed requiro fructum illum exuberantem, *qui* in rationes vestras *inducatur*.

18 Accepi autem omnia, et abundo; expletus sum, *inquam*, acceptis ab Epaphrodito quæ à vobis *missa sunt*, odorem bonæ fragrantiæ, hostiam Deo acceptam *ac* placentem.

19 Deus autem meus supplebit quic quid opus fuerit vobis, secundum divitias suas gloriosè, in Christo Jesu.

20 Deo autem et Patri nostro *sit* gloria in secula seculorum. Amen.

21 Salutate omnes sanctos in Christo Jesu. Salutant vos qui mecum sunt fratres.

22 Salutant vos omnes sancti maximè verò qui sunt ex Cæsaris domo.

23 Gratia Domini nostri Jesu Christi *sit* cum omnibus vobis. Amen.

Scripta est Româ per Epaphroditum.

PAULI APOSTOLI EPISTOLA

AD COLOSSENSES.

CAP. I.

Colossensibus benè precatur, iisque prædicat Christum, imaginem Dei, caput ecclesiæ, et absconditum olim mysterium.

PAulus, apostolus Jesu Christi per Dei voluntatem, Timotheus frater.

2 Iis qui sunt Colossis, sanctis ac fidelibus fratribus in Christo Jesu; Gratia *in* vobis et pax à Deo Patre nostro et Domino Jesu Christo.

3 Gratias agimus Deo et Patri Domini nostri Jesu Christi, semper pro vobis orantes:

4 Auditâ fide vestrâ in Christo Jesu, et charitate in omnes sanctos.

5 Propter ſpem ſepoſitam vobis in cœlis: quam prius audiſtis per ſermonem veritatis, *id eſt*, evangelii;

6 Quòd pervenit ad vos ſicut et in totum mundum, et fructum profert, ſicut apud vos quoque; ex quo die verè audiviſtis et cognoviſtis Dei gratiam

7 Sicut et didiciſtis ex Epaphrâ dilecto conſervo noſtro, qui eſt fidus pro vobis miniſter Chriſti:

8 Qui et declaravit nobis veſtram per Spiritum charitatem:

9 Propterea et nos, ex quo die id audivimus, non definimus pro vobis orare; et petere, ut impleamini agnitione voluntatis ejus cum omni ſapientiâ, et intelligentiâ ſpirituali;

10 Ut ambuletis ſicut Domino convenit, cui per omnia placeatis, omnis operis boni fructum proferentes, et creſcentes in agnitione Dei;

11 Omni potentiâ potentes facti ſecundum glorioſum robur ipſius, ad omnem tolerantiam, et animi leniratem, cum gaudio;

12 Gratias agentes Patria, qui idoneos nos fecit ad participandam ſortem ſanctorum in luce:

13 Qui *inquam*, eripuit nos ex poteſtate tenebrarum, ac tranſtulit in regnum filii ſui dilecti;

14 In quo habemus redemptionem per ſanguinem ipſius, *id eſt*, remiſſionem peccatorum.

15 Qui eſt imago Dei inviſibilis, *et* primogenitus omnis rei conditæ:

16 Nam per eum condita ſunt omnia quæ in cœlis ſunt et quæ in terrâ, viſibilia et inviſibilia; ſive throni, ſive dominia, ſive imperia, ſive poteſtates; omnia, *inquam*, per eum et ejus reſpectu condita ſunt:

17 Eſtque ipſe ante omnia, et omnia per eum conſiſtunt.

18 Eſtque caput corporis, *id eſt*, eccleſiæ, eſtque *etiam* principium, *et* primogenitus ex mortuis, ut inter omnes primas teneat:

19 Quoniam libuit *Patri*, ut omnis plenitudo in eo inhabitaret:

20 Et ut, pace per ſanguinem crucis ejus facta, per eum reconciliaret omnia ſibi; per eum, *inquam*, tum quæ in terrâ, tum quæ in cœlis.

21 Itaque vos quum eſſetis quondam abalienati, et hoſtes, mente operibus malis *intentâ*, nunc ſanè reconciliavit,

22 In corpore illo carnis ſuæ, per mortem; ut ſiſtat vos ſanctos, et inculpatos, et irreprehenſos, in conſpectu ſuo:

23 Siquidem permanetis in fido fundati et ſtabiles, nec dimovemini à ſpe evangelii quod audiſtis, *evangelii*, *inquam*, prædicati omni creaturæ quæ ſub cœlo eſt, cujus factus ſum ego Paulus miniſter.

24 Qui nunc gaudio de iis quæ patior pro vobis, et reliquias afflictionum Chriſti viciſſim expleo in carne meâ, pro corpore ipſius, quod eſt eccleſia.

25 Cujus *eccleſiæ* factus ſum miniſter ex diſpenſatione Dei, quæ data eſt mihi erga vos, ad implendum Dei ſermonem:

26 *Nempe* myſterium illud quod abſconditum fuit à ſeculis et ætatibus, nunc autem factum eſt manifeſtum ſanctis ejus.

27 Quibus voluit Deus notum facere, quæ ſint illæ divitiæ glorioſi hujus myſterii inter Gentes, qui eſt Chriſtus inter vos, ſpes illa gloriæ.

28 Quem nos annunciamus, admonentes quoſvis, et quoſvis erudientes

entes omni ſapientiâ, ut quoſvis ſiſtamus perfectos in Chriſto Jeſu.

29 Ad quod etiam enitor, decertans ſecundùm vim illam efficacem ipſius agentem in me potenter.

CAP. II.

Vanitatis damnat quicquid extra Chriſtum eſt: nominatim de circumciſione, ciborum abſtinentia, et Angelorum cultu loquitur, unde conſtituit liberatos qui cum Chriſto mortui ſunt.

VElim eum vos ſcire quantem certamen ſuſtineam pro vobis et iis qui *ſunt* Laodiceæ, et quotquot non viderunt faciem meam in carne:

2 Ut conſolationem accipiant eorum corda, ipſis charitate compactis, et omni opulentiâ plenè certioratæ intelligentiæ, ad cognitionem myſterii Dei ac Patris et Chriſti:

3 In quo ſunt omnes theſauri ſapientiæ ac notitiæ abſconditi.

4 Hoc autem *ideo* dico, ut ne quis vos falsò ratiocinando fallat ſermonis probabilitate.

5 Etſi enim corpori abſum, ſpiritu tamen ſum vobiſcum, gaudens, et cernens veſtrum ordinem et ſoliditatem veſtræ in Chriſtum fidei.

6 Sicut igitur accepiſtis Chriſtum Jeſum Dominum, *ita* in eo ambulate:

7 Radicati et ſuperſtructi in eo, ac confirmati fide, ſicut edocti eſtis exundantes eâ cum gratiarum actione.

8 Videte ne quis ſit qui vos deprædetur per philoſophiam, et inanem ſeductionem, ſecundùm traditionem hominum, ſecundùm elementa mundi, et non ſecundùm Chriſtum.

9 Nam in eo habitat omnis plenitudo Deitatis corporaliter:

10 Et teſtis in eo completi, qui eſt caput omnis imperii ac poteſtatis:

11 In quo etiam circumciſi eſtis circumciſione quæ ſit ſine manibus, corpore peccatorum carnis exuto per circumciſionem Chriſti.

12 Et conſepulti per baptiſmum per quem etiam cum eo ſuſcitati eſtis per fidem efficacis illius virtutis Dei, qui ſuſcitavit eum ex mortuis:

13 Voſque mortuos in offenſis et præputio carnis veſtræ, cum eo vivificavit; vobis condonatis omnibus offenſis:

14 *Ac* deleto quod adverſum nos *erat* rituum chirographo: quod, *inquam*, erat nobis ſubcontrarium, *ipſe* verò cruci affixum è medio ſuſtulit:

15 *Et* exſpoliata imperia ac poteſtates traduxit palam, triumphatis illis per eam.

16 Neque igitur vos damnet ob cibum vel potum, aut reſpectu feſti, aut novilunii, aut Sabbatorum;

17 Quæ ſunt umbra rerum futurarum; et corpus *eſt* Chriſti.

18 Nemo adverſùm vos rectoris partes ſibi ultro ſumat, in ſubmiſſione animi, et religioſo cultu Angelorum; pedem inferens in ea quæ non vidit, *et* temerè inflatus carnis ſuæ intelligentiâ:

19 Neque retinens caput, ex quo totum corpus per commiſſuras et connexus ſuppeditatum et compactum augeſcit Dei augmento.

20 Itaque, ſi mortui cum Chriſto *liber* eſtis ab elementis mundi, quid, ut viventes in mundo, ritibus oneramini?

21 Ne

21 Ne ederis, *aiunt iſti*, neque guſtâris, neque attigeris:

22 Quæ omnia ipſo uſu corrumpuntur, *præſcripta* ex præceptis et doctrinis hominum:

23 Quæ rationem quidem habent ſapientiæ in cultu voluntario, et ſubmiſſione animi, et in eo quòd corpori non parcant; nec *tamen* ullius ſunt pretii, *quum* ad ea *ſpectent*, quibus farcitur caro.

CAP. III.

Jubet exuere veterem hominem cum ſuis affectibus, et novum induere eum ſuis virtutibus: inſtituitque œconomiam Chriſtianam.

ITaque, ſi reſurrexiſtis cum Chriſto, ſuperna quærite, ubi Chriſtus eſt ad dexteram Dei ſedens.

2 Superna curate, non terreſtria.

3 Nam mortui eſtis, et vita veſtra abſcondita eſt cum Chriſto in Deo.

4 Poſtquam autem Chriſtus, vita *illa* noſtra, manifeſtus factus fuerit, tum et vos cum eo patefietis glorioſi.

5 Mortificate igitur membra veſtra terreſtria, ſcortationem, impuritatem, mollitiem, cupiditatem malam, et avaritiam, quæ eſt idololatria;

6 Ob quæ venit ira Dei ſuper homines contumaces:

7 Quibus in vitis et vos ambulâſtis quondam, quum in iis vixeritis;

8 At nunc deponite etiam vos hæc omnia, iram, excandeſcentiam, malitiam, maledicentiam, verborum obſcœnitatem, ab ore veſtro.

9 Ne mentimini alius adverſus alium, quum exuti ſitis illo vetere nomine cum factis ipſius.

10 Et induti ſitis novo illo, qui renovatur in agnitionem congruentem imagini ejus qui ipſum condidit:

11 Ubi non eſt Græcus et Judæus, circumciſio et præputium, Barbarus et Scytha, ſervus et liber; ſed omnia et in omnibus *eſt* Chriſtus.

12 Induimini igitur, ut electi Dei, ſancti et dilecti, viſceribus miſerationum, benignitate, animi ſubmiſſione, lenitate, iræ cohibitione:

13 Sufferentes alii alios, et condonantes vobis mutuò, ſi quis adverſus aliquem habuerit querelam; ſicut et Chriſtus condonavit vobis, ita et vos.

14 Super hæc autem omnia *induimini* charitate, quæ eſt connexus perfectionis.

15 Et pax Dei ſit gubernatrix in cordibus veſtris, ad quam etiam vocati eſtis in unum corpus: et grati eſtote.

16 Sermo Chriſti inhabitet in vobis copiosè cum omni ſapientiâ, docendo et admonendo vos mutuò pſalmis, et hymnis, et cantionibus ſpiritualibus, cum gratiâ canendo in veſtro corde Domino.

17 Et quicquid feceritis ſermone, aut facto, in nomine Domini Jeſu *id facito*, gratias agentes Deo et Patri per eum.

18 Uxores, ſubjicite vos propriis viris, ut convenit in Domino.

19 Viri, diligite uxores, et ne eſtote adverſus eas amarulenti.

20 Filii, auſcultate parentibus in omnibus; hoc enim placet Domino.

21 Patres, ne irritate liberos veſtros; ne deſpondeant animum.

22 Servi, auſcultate per omnia dominis ſecundum carnem, non obſequiis ad oculum exhibitis, ut qui hominibus placere ſtudent, ſed cum

eum ſimplicitate cordis, timentes Deum.

23 Et quicquid feceritis, ex animo præſtate, tanquam Domino, et non hominibus.

24 Scientes vos à Domino recepturos mercedem hæreditatis: nam Domino Chriſto ſervitis.

25 Qui verò injuriam intulerit, referet injuriam quam intulerit; nec eſt perſonarum acceptio.

CAP. IV.

Ad generales exhortationes redit commendationeſque et ſalutationes ſubjungit.

DOmini, jus et æquum ſervis præſtate: ut qui ſciatis vos quoque habere Dominum in cœlis.

2 In precibus perdurate, invigilantes iis cum gratiarum actione.

3 Orantes ſimul etiam pro nobis, ut Deus aperiat nobis oſtium ſermonis, ut loquamur myſterium Chriſti, propter quod etiam ſum vinctus:

4 Ut, *inquam*, illud manifeſtum faciam, ſicut oportet me loqui.

5 Sapienter ambulate erga extraneos, opportunitatem redimentes.

6 Sermo veſter ſemper cum gratiâ *ſit*, ſale conditus, ut ſciatis quomodo oporteat vos unicuique reſpondere.

7 Res meas omnis vobis notas faciat Tychicus, dilectus frater, et fidus miniſter, ac conſervus in Domino;

8 Quem miſi ad vos ob hoc ipſum, ut cognoſcat res veſtras, et corda veſtra conſoletur;

9 Cum Oneſimo, fido et dilecto fratre, qui eſt ex vobis. Omnia *igitur* vobis nota facient, quæ hic aguntur.

10 Salutat vos Ariſtarchus, meus in captivitate ſocius, et Marcus conſobrinus Barnabæ, de quo accepiſtis præcepta: ſi venerit ad vos, excipite eum.

11 Et Jeſus qui vocatur Juſtus; qui ſunt ex circumciſione; hi ſoli *ſunt* mihi adjutores in regno Dei, et fuere mihi ſolatio.

12 Salutat vos Epaphras, qui ex vobis eſt, ſervus Chriſti, ſemper precibus certans pro vobis, ut ſtetis perfecti et completi omni voluntate Dei.

13 Hoc enim de eo teſtor, eum multo veſtri ſtudio ardere, et eorum qui ſunt Laodiceæ, et eorum qui Hierapoli.

14 Salutat vos Lucas, medicus ille dilectus, et Demas.

15 Salutate fratres qui ſunt Laodiceæ, et Nympham, et eccleſiam quæ in domo illius eſt.

16 Et quum perlecta fuerit apud vos epiſtola, facite ut etiam in Laodicenſium eccleſia recitetur, et ut ſcriptam Laodiceâ vos quoque legatis.

17 Et dicite Archippo, Vide ut miniſterium, quod accepiſti in Domino, impleas.

18 Salutatio meâ manu Pauli. Memores eſtote vinculorum meorum. Gratia *ſit* vobiſcum. Amen.

Scripta eſt ad Coloſſenſes Roma per Tychicum et Oneſimum.

PAULI

PAULI APOSTOLI EPISTOLA AD THESSALONICENSES PRIOR.

CAP. I.

Theſſalonicenſes Pauli, imo, Domini ipſius, imitatores effecti, ideo ſunt bonorum Chriſtianorum exemplaria.

PAulus, et Sylvanus, et Timotheus, eccleſiæ Theſſalonicenſium, *quæ eſt* in Deo Patre et Domino Jeſu Chriſto; Gratia *ſit* vobis, et pax, à Deo Patre noſtro et Domino Jeſu Chriſto.

2 Gratias agimus Deo ſemper de omnibus vobis, mentionem veſtri facientes in precibus noſtris:

3 Indeſinenter commemorantes efficacem veſtram fidem, et laborioſam charitatem, et patientem illam expectationem in Domino noſtro Jeſu Chriſto coram Deo et Patre noſtro.

4 Scientes, fratres dilecti, à Deo electionem veſtram.

5 Quoniam evangelium noſtrum conſtitit apud vos, non ſermone ſolùm, ſed etiam potentiâ, et Spiritu Sancto, et certioratione: ſicut nôſtis, quales fuerimus inter vos veſtri causâ.

6 Et vos imitatores noſtri facti fuiſtis et Domini, recepto ſermone cum affictione multâ, cum gaudio Spiritûs Sancti:

7 Adeò ut fueritis exemplaria omnibus credentibus in Macedoniâ et in Achaiâ.

8 A vobis enim non ſolùm perſonuit ſermo Domini in Macedoniâ et Achaiâ, verùm etiam in omnem locum fides veſtra, quæ eſt in Deum, dimanavit, ut neceſſe non habemus quicquam loqui.

9 Siquidem ipſi de nobis annunciant, qualem ingreſſum habuerimus ad vos, et quomodo converteritis vos ad Deum, relictis idolis, ut ſerviretis Deo vivo et vero:

10 Et expectaretis Filium ejus è cœlis, quem ſuſcitavit à mortuis, *nempe* Jeſum nos eruentem ab irâ illâ venturâ.

CAP. II.

Speculum boni paſtoris et auditoris.

NAM ipſi nôſtis, fratres, ingreſſum noſtrum ad vos non fuiſſe vanum:

2 Imò etiam *multa* priùs paſſi, et contumeliis affecti Philippis, ſicut nôſtis, libertate loquendi uſi ſumus in Deo noſtro, ad annunciandum apud vos evangelium Dei cum multo certamine.

3 Exhortatio enim noſtra non fuit ex impoſturâ, neque ex impuritate, neque cum dolo:

4 Sed ſicut probati fuimus à *Deo quibus* crederetur evangelium, ita loquimur, non ut hominibus placentes, ſed Deo exploranti corda noſtra.

5 Nec enim unquam ſermone aſſentatorio uſi ſumus, ſicut nôſtis; nec avaritiæ causâ quicquam prætexuimus; Deus teſtis eſt.

6 Neque ex hominibus quærentes gloriam, nec à vobis, nec ab aliis, quum poſſemus *vobis* oneri eſſe ut apoſtoli Chriſti.

7 Sed fuimus manſueti in medio veſtri, ut ſi nutrix foveret liberos ſuos:

8 Et ita cupidi veſtri avebamus impertiri vobis, non ſolùm evangelium Dei, ſed etiam noſtras ipſorum animas, quod chari nobis eſſetis.

9 Meminiſtis

9 Meminiſtis enim, fratres, laboris noſtri ac ærumnæ; nocte enim ac die operando, ne cui veſtrûm oneri eſſemus, prædicavimus apud vos evangelium Dei.

10 Vos teſtis *eſtis* et Deus, quomodo ſanctè, et juſtè, et inculpatè, vobis, qui creditis, nos geſſerimus.

11 Sicut nôſtis, quomodo unumquemque veſtrûm, tanquam pater liberos ſuos, hortabamur et conſolabamur:

12 Et obteſtabamur ut ambularetis ſicut convenit, Deo vocante vos ad ſuum regnum ac gloriam.

13 Propterea etiam nos gratias agimus Deo ſine intermiſſione, quòd acceptum de Deo ſermonem quem audiſtis ex nobis, exceperitis, non *ut* ſermonem hominum, ſed (ſicut eſt verè) ut Dei ſermonem, qui etiam agit in vobis qui creditis.

14 Vos enim, fratres, imitatores facti eſtis eccleſiarum Dei quæ ſunt in Judæâ in Chriſto Jeſu, quippe qui eadem paſſi ſitis et vos à propriis tribulibus, prout et ipſi à Judæis:

15 Qui etiam Dominum Jeſum et proprios prophetas occiderunt, et nos exegerunt: neque Deo placent, et omnibus hominibus adverſantur:

16 Prohibentes nos gentibus loqui, ut ſerventur, ut ſemper compleant peccata ſua: occupavit enim eos ira ad extremum uſque.

17 Nos verò, fratres, orbati vobis ad temporis momentum, conſpectu, non animo, eo ampliùs ſtuduimus videre faciem veſtram, cum multo deſiderio.

18 Ideo volumus venire ad vos (ego quidem Paulus) ſemel atque iterum, ſed impedivit nos Satanas.

19 Nam quæ eſt noſtra ſpes, aut gaudium, aut corona de qua glorier? annon et vos in conſpectu Domini noſtri Jeſu Chriſti in ejus adventu?

20 Vos enim eſtis gloria noſtra et gaudium.

CAP. III.

Informatus à Timotheo de eorum fide, et dilectione, deſiderat ipſos videre, et precatur ipſis progreſſum.

QUamobrem nos non ampliùs continentes, libuit nobis ut ſoli Athenis derelinqueremur.

2 Miſimuſque Timotheum fratrem noſtrum, ac miniſtrum Dei et adjutorem noſtrum in evangelio Chriſti, ad vos ſtabiliendos et exhortandos, ſuper fide veſtrâ:

3 Ut nemo commoveatur ob afflictiones iſtas, ipſi enim nôſtis ad id nos eſſe conſtitutos.

4 Etenim quum apud vos eſſemus, prædicebamus vobis fore ut affligeremur; quod et evenit, et nôſtis.

5 Quamobrem et ego non ampliùs *me* continens, miſi *eum* ut cognoſcerem fidem veſtram: *veritus* ne quo modo tentâſſet vos tentator ille, et inanis redditus eſſet labor noſter.

6 Nuper autem quum veniſſet Timotheus ad nos à vobis, et lætum nuncium nobis attuliſſet de fide et charitate veſtrâ, et quòd bonam noſtri memoriam retineatis, ſemper expetentes nos videre, ſicut nos quoque vos;

7 Propterea conſolationem accepimus, fratres, ex vobis in omni afflictione et neceſſitate noſtrâ, per veſtram fidem:

8 Nunc enim vivimus, ſi vos perſtatis in Domino.

9 Quam enim gratiarum actionem

nem possimus Deo rependere de vobis, super omni gaudio quo gaudemus propter vos coram Deo nostro.

10 Nocte ac die magis ac magis rogantes, ut videamus vestram faciem, et quæ desunt fidei vestræ suppleamus ?

11 Ipse verò Deus et Pater noster, et Dominus noster Jesus Christus, dirigat viam nostram ad vos.

12 Vos autem Dominus ut auctiores sitis, et exundetis mutuâ inter vos charitate, et in omnes, quemadmodum et nos in vos :

13 Ut corda vestra inculpata stabiliat in sanctimonia coram Deo et Patre nostro in adventum Domini nostri Jesu Christi cum omnibus sanctis suis.

CAP. IV.

Sanctimonium et amorem fraternum sectandum. Propriis manibus operandum. Resurrectionem justorum solatio habendam.

QUod reliquum est igitur, fratres, rogamus vos et precamur per Dominum Jesum, ut sicut accepistis à nobis, quomodo oporteat vos ambulare, et placere Deo, magis excellatis.

2 Nôstis enim quæ mandata dederimus vobis per Dominum Jesum.

3 Nam hæc est voluntas Dei, *nempe* sanctificatio vestra, *id est*, ut abstineatis à scortatione :

4 Ut sciat vestrûm unusquisque suum vas possidere in sanctificatione et honore :

5 Non in morbo cupiditatis, sicut gentes quæ non noverunt Deum :

6 *Et* ut ne *quis* opprimat et habeat quæstui in negotio fratrem suum ; nam vindex est Dominus omnium istorum, sicut et antè diximus vobis, et asseverantes testificati sumus.

7 Non enim vocavit nos Deus ad impuritatem, sed ad sanctificationem.

8 Proinde qui *hæc* aspernatur, non aspernatur hominem, sed Deum, qui etiam dedit nobis Spiritum suum sanctum.

9 Cæterùm de fraterno amore non necesse habetis ut scribam vobis : ipsi namque divinitùs docti estis ut diligatis alii alios.

10 Nam et facitis hoc erga cunctos fratres qui sunt in tôta Macedoniâ : precamur autem vos, fratres, ut potiùs excellatis :

11 Et ambitiosè contendatis quieti esse, et res vestras agere, ac operari propriis manibus vestris, sicut vobis mandavimus.

12 Ut vos geratis decenter erga extranos, et nullius indigeatis.

13 Nolim autem vos in ignorantiâ versari, fratres, quod ad eos attinet qui obdormierunt, ut ne contristemini, sicut et reliqui qui spem non habent.

14 Nam si credimus Jesum mortuum esse et resurrexisse, ita etiam Deus eos qui obdormierint in Jesu adducet cum eo.

15 Hoc enim vobis dicimus verbis Domini, fore ut nos vivi qui reliqui erimus in adventu Domini, non præveniamus eos qui obdormierint.

16 Nam ipse Dominus cum hortationis clamore, cum voce Archangeli, et cum Dei tubâ, descendet è cœlo ; et qui mortui fuerint in Christo, resurgent primùm :

17 Deinde nos vivi qui reliqui erimus, rapiemur simul cum eis in nubes, in occursum Domini in aëra ; et ita semper cum Domino erimus.

18 Itaque consolamini alii alios istis sermonibus.

CAP.

CAP. V.

Modus ligitimæ præparationis ad noviſſimum diem.

PORro de temporibus et opportunitatibus, fratres, non eſt neceſſe ut vobis ſcribatur.

2 Ipſi enim penitùs ſcitis diem illum Domini, ut fur nocte *venit*, ita venturum eſſe.

3 Quum enim dicent, Pax *eſt* et ſecuritas, tunc repentinum eis inſtat exitium, ſicuti dolor partûs mulieri gravidæ, et nequaquam effugient.

4 At vos, fratres, non eſtis in tenebris, ut dies ille vos, tanquam fur, deprehendat.

5 Omnes vos filii lucis eſtis, ac filii diei, non ſumus *filii* noctis neque tenebrarum.

6 Nempe igitur ne dormiamus ut reliqui, ſed vigilemus et ſobrii ſimus.

7 Nam qui dormiunt, noctu dormiunt: et qui inebriantur, noctu ſunt ebrii.

8 At nos qui ſumus diei, ſobrii ſimus, induti thorace fidei et charitatis, et, pro galea, ſpe ſalutis:

9 Nam non conſtituit nos Deus ad iram, ſed ad ſalutem obtinendam per Dominum noſtrum Jeſum Chriſtum,

10 Qui mortuus eſt pro nobis, ut, ſive vigilemus, ſive dormiamus, ſimul cum eo vivamus.

11 Quapropter adhortamini alii alios, et ædificate ſinguli ſingulos, ſicut et facitis.

12 Rogamus autem vos, fratres, ut agnoſcatis eos qui laborant inter vos, et præſunt vobis in Domino, et admonent vos:

13 Et eos ſupra modum charos ducatis, propter opus ipſorum. Pacem colite inter vos mutuam.

14 Precamur autem vos, fratres, admonete inordinatos, conſolamini eos qui puſillo animo ſunt, ſublevate infirmos, iram cohibete erga omnes.

15 Videte, ne quis malum pro malo cuipiam reddat, ſed beneficentiam ſemper ſectamini, tum inter vos mutuò, tum erga omnes.

16 Semper gaudete.

17 Sine intermiſſione orate.

18 In omnibus gratias agite: hæc enim eſt voluntas Dei per Chriſtum Jeſum erga vos.

19 Spiritum ne extinguite.

20 Prophetias ne pro nihilo habete.

21 Omnia explorate: quod bonum fuerit retinete.

22 Ab omni ſpecie mali abſtinete.

23 Ipſe autem Deus pacis ſanctificet vos totos: et integer veſter ſpiritus, et anima et corpus inculpatè in adventum Domini noſtri Jeſu Chriſti conſerventur.

24 Fidelis *eſt* qui vocavit vos, qui etiam *id* efficiet.

25 Fratres, orate pro nobis.

26 Salutate fratres omnes cum oſculo ſancto.

27 Adjuro vos per Dominum, ut recitetur hæc epiſtola omnibus ſanctis fratribus.

28 Gratia Domini noſtri Jeſu Chriſti *ſit* vobiſcum. Amen.

Ad Theſſalonicenſes prima ſcripta fuit Athenis.

PAULI APOSTOLI EPISTOLA

AD THESSALONICENSES II.

CAP. I.

Afflictiones piorum in adventu Christi compensandas.

PAulus, et Sylvanus, et Timotheus, ecclesiæ Thessalonicensium, *quæ est* in Deo Patre nostro et Domino Jesu Christo.

2 Gratia *sit* vobis et pax à Deo Patre nostro et Domino Jesu Christo.

3 Gratias agere debemus Deo semper de vobis, fratres, ut par est, quòd vehementer augescat fides vestra, et abundet mutua uniuscujusque omnium vestrûm charitas:

4 Adeò ut nos ipsi de vobis gloriemur apud ecclesias Dei, *id est*, super tolerantiâ vestrâ, et fide in omnibus persequutionibus vestris et afflictionibus quas suffertis:

5 *Quæ res* indicium est justi judicii Dei, ut digni habeamini regno Dei, pro quo etiam *ista* patimini:

6 Siquidem justum est apud Deum vicissim reddere iis, qui affligunt vos, afflictionem:

7 Vobis verò qui affligimini, relaxationem nobiscum, in revelatione Domini Jesu de cœlo, cum angelis suis potentibus.

8 Cum igne flammante, infligens ultionem iis qui Deum nesciunt, neque auscultant evangelio Domini nostri Jesu Christi.

9 Qui pœnam pendent æterni exitii *expulsi* à facie Domini et gloriâ virium ipsius:

10 Quum venerit ut glorificetur in sanctis suis, et admirandus fiat in credentibus omnibus (quòd fides habita fuerit testimonio nostro apud vos) in die illo.

11 Cujus etiam rei gratiâ oramus semper pro vobis, ut vos dignetur istâ vocatione Deus noster, et compleat omnem *suæ* bonitatis gratuitam benevolentiam, et opus fidei potenter:

12 Ut glorificetur nomen Domini nostri Jesu Christi in vobis, et vos in eo, ex gratiâ Dei nostri et Domini Jesu Christi.

CAP. II.

Vaticinium de Antichristi natali, progressu, revelatione, et abolitione.

ROgamus autem vos, fratres, per adventum Domini nostri Jesu Christi, et nostri ad eum aggregationem,

2 Ne citò à mente dimoveamini, neque terreamini, neque per spiritum, neque per sermonem, neque per epistolam tanquam per nos *scriptam*, quasi instet dies illa Christi.

3 Ne quis vos seducat ullo modo: *Non* enim *adveniet dies Christi*, quin venerit defectio priùs, et revelatus fuerit homo ille peccati, filius, *inquam*, ille perditionis.

4 Se se opponens ille et efferens supra quicquid dicitur Deus, aut numen: adeo et in templo Dei tanquam Deus sedeat, præ se ferens se esse Deum.

5 Annon meministis me, quum adhuc essem apud vos, hoc dixisse vobis?

6 Nunc verò quid *eam* retineat nôstis, ut is suo præstituto tempore reveletur.

7 Jam enim peragitur mysterium

um impietatis hujus : tantum qui nunc obſtat, *obſtabit* uſquedum è medio ſublatus fuerit :

8 Et tunc revelabitur ſceleratus ille, quem Dominus abſumet ſpiritu oris ſui, et illuſtri adventu ſuo abolebit :

9 *Illum, inquam,* cujus adventus eſt ex illâ vi efficaci Satanæ, cum omni potentiâ, et ſignis, ac prodigiis mendacibus ;

10 Et cum omni ſeductione injuſtitiæ in iis qui pereunt : propterea quòd amorem veritatis non receperunt, ut ſalvi fierent.

11 Ideo igitur mittet eis Deus efficaciam erroris, ut credant mendacio :

12 Ut damnentur omnes qui non crediderint veritati, ſed acquieverint in injuſtitiâ.

13 Nos autem debemus gratias agere Deo ſemper de vobis, fratres dilecti à Domino, quòd elegerit vos Deus ab initio ad ſalutem per ſanctificationem Spiritûs, et fidem habitam veritati :

14 Quo vocavit vos per evangelium noſtrum, ad acquirendam gloriam Domini noſtri Jeſu Chriſti.

15 Nempe igitur, fratres, perſtate, et retinete traditam doctrinam, quam edocti eſtis et per ſermonem et per epiſtolam noſtram.

16 Ipſe verò Dominus noſter Jeſus Chriſtus, et Deus ac Pater noſter, qui dilexit nos, et dedit conſolationem æternam et ſpem bonam per gratiam,

17 Conſoletur veſtra corda, et ſtabiliat vos in omni ſermone et opere bono.

CAP. III.

Precandum eſſe : et à vitâ inordinatâ et otioſâ cavendum.

QUod reliquum eſt, orate, fratres, pro nobis, ut ſermo Domini currat et glorificetur, ſicut et apud vos :

2 Et ut eripiamur à protervis ac ſceleratis hominibus : non enim omnium eſt fides.

3 Sed fidelis eſt Dominus, qui ſtabiliet vos et cuſtodiet ab illo improbo.

4 Confidimus autem in Domino de vobis, vos, quæ mandamus vobis, et facere et facturos eſſe.

5 Dominus verò dirigat veſtra corda ad Dei charitatem et Chriſti patientem expectationem.

6 Denunciamus autem vobis, fratres, in nomine Domini noſtri Jeſu Chriſti, ut ſubducatis vos ab omni fratre qui inordinatè ambulat, et non ex traditâ doctrinâ quam accepit à nobis.

7 Nam ipſi ſcitis quo modo oporteat nos imitari : quoniam non inordinatè nos greſſimus inter vos.

8 Neque gratis panem edimus *acceptum* à quoquam : ſed cum labore et ærumnâ nocte dieque operantes, ne cui veſtrûm oneri eſſemus.

9 Non quod nobis *id* non liceat : ſed ut noſmetipſos pro exemplari præbeamus vobis ad nos imitandos.

10 Etenim quum eſſemus apud vos, hoc demandabamus vobis : quod ſi quis nolit operari, etiam non edito.

11 Audivimus enim quoſdam ambulare inter vos inordinatè, nihil agentes, ſed inaniter ſatagentes.

12 Iis autem qui ſunt iſtiuſmodi mandamus, et precamur per Dominum noſtrum Jeſum Chriſtum, ut cum quiete operantes ſuo pane veſcantur.

13 Vos autem, fratres, ne ſegneſcite in benefaciendo.

14 Quòd ſi quis non auſcultat noſtro per epiſtolam ſermoni, hunc notate; et ne commercium habete cum eo, ut erubeſcat.

15 Neque ut inimicum ducite, ſed admonete ut fratrem.

16 Ipſe autem Dominus pacis ſemper det vobis pacem omni modo. Dominus *ſit* cum omnibus vobis.

17 Salutatio meâ manu Pauli, quod eſt ſignum in omni epiſtolâ: ita ſcribo.

18 Gratia Domini noſtri Jeſu Chriſti ſit cum omnibus vobis, Amen.

Ad Theſſalonicenſes ſecunda miſſa fuit Athenis.

PAULI APOSTOLI EPISTOLA

AD TIMOTHEUM I.

CAP. I.

Ad quid præcipuè doctori attendendum. Quibus poratur lex. Ad quid Chriſtus venerit, et quomodo militandum.

PAulus, apoſtolus Jeſu Chriſti, ex imperio Dei Servatoris noſtri et Domini Jeſu Chriſti, ſpei noſtræ,

2 Timotheo, germano filio in fide; Gratia *ſit tibi*, miſericordia, et pax à Deo Patre noſtro, et Chriſto Jeſu Domino noſtro.

3 Sicut te ſum precatus ut permaneres Epheſi, quum profiſcerer in Macedoniam, *vide*, ut denuncies quibuſdam, ne diverſam doctrinam doceant;

4 Nec attendant *animum* fabulis, et genealogia nunquam finiendis, quæ potiùs quæſtiones præbent, quam ædificationem Dei, quæ eſt per fidem.

5 Porro, finis mandati eſt charitas ex mundo corde, et conſcientiâ bonâ, et fide minimè ſimulatâ.

6 A quibus nonnulli ut à ſcopo aberrantes, diverterunt ad vaniloquentiam:

7 Volentes eſſe legis doctores, quum tamen non intelligant quæ loquuntur, nec ea de quibus aſſeverant.

8 Scimus autem bonam eſſe legem, ſi quis ea legitimè utatur;

9 Hoc ſciens, *nempe* legem juſto poſitam non eſſe, ſed ſceleratis et ſubjici neſciis, impiis et peccatoribus, nefariis et profanis, parricidis et matricidis, homicidis,

10 Scortatoribus, maſculorum concubitoribus, plagiariis, mendacibus, perjuris, et ſi quid aliud eſt, quod ſanæ doctrinæ ſit oppoſitum:

11 *Quæ eſt* ſecundum glorioſum evangelium beati Dei, quod concreditum eſt mihi.

12 Gratiam igitur illi habeo qui corroboraverit me, *id eſt*, Chriſto Jeſu Domino noſtro, quod me fidum duxerit, ut qui *me* in miniſterio conſtituerit:

13 Qui priùs eram blaſphemus, et perſecutor, et contumelioſus; ſed mei miſertus eſt. Nam ignorans *id* faciebam, *nempe* fidei expers.

14 Superabundavit autem gratia illa Domini noſtri cum fide et dilectione in Chriſto Jeſu.

15 Certum

15 Certus *est hic* sermo, et dignus modis omnibus qui recipiatur, Christum Jesum venisse in mundum ut peccatores servaret, quorum primus sum ego.

16 Verùm ideò misertus est mei, ut in me primo ostenderet Jesus Christus omnem clementiam, ut essem exemplar credituris in eum ad vitam æternam.

17 Regi autem æterno, incorruptibili, invisibili, soli sapienti Deo, honor *sit* et gloria in secula seculorum. Amen.

18 Hoc mandatum commendo tibi, fili Timothee, *nempe* ut secundum prægressas de te prophetias, milites per eas bonam illam militiam;

19 Retinens fidem et bonam conscientiam: quâ expulsâ, nonnulli naufragium fidei fecerunt.

20 Ex quibus est Hymenæus et Alexander; quos tradidi Satanæ ut castigati discerent non blasphemare.

CAP. II.

Cur pro omnibus et quomodo precandum. Ad mulieres instructio.

ADhortor igitur ante omnia ut fiant deprecationes, preces, interpellationes, gratiarum actiones pro quibusvis hominibus;

2 Pro regibus et quibusvis in eminentiâ constitutis: ut tranquillam ac quietam vitam degamus cum omni pietate et veneratione.

3 Nam hoc bonum est et acceptum in conspectu Servatoris nostri Dei;

4 Qui quosvis homines vult servari, et ad agnitionem veritatis venire.

5 Unus enim *est* Deus, unus etiam mediator Dei et hominum, homo Christus Jesus;

6 Qui sese ipse dedit redemptionis pretium pro quibusvis, *Christus, inquam*, testimonium illud præstitutis suis temporibus *destinatum*.

7 Cujus constitutus sum ego præco et apostolus (veritatem dico per Christum, non mentior), doctor, *inquam*, gentium cum fide ac veritate.

8 Volo igitur viros orare in quovis loco, puras manus attollentes absque irâ et deceptatione:

9 Itidem et mulieres amictu honesto, cum verecundiâ et modestiâ, ornare sese, non cincinnis, vel auro, vel margaritis, vel pretioso vestitu;

10 Sed (quod decet mulieres pietatem in Deum spondentes) operibus bonis.

11 Mulier cum silentio discito cum omni submissione.

12 Mulieri enim docere non permitto, neque auctoritatem usurpare in virum, sed *mando* ut sit in silentio.

13 Adamus enim prior formatus est, deinde Eva.

14 Et Adamus non fuit seductus; sed mulier seducta causa transgressionis fuit.

15 Servabitur tamen liberos gignendo, si manserint *ipsi* in fide, ac charitate, et sanctificatione cum modestiâ.

CAP. III.

Idea Episcopi, Presbyteri, et Diaconi, quid ecclesia, quave mysteria pietatis.

CErtus *est hic* sermo, Si quis episcopatum desiderat, præclarum opus desiderat.

2 Oportet igitur episcopum irreprehensum esse, unius uxoris virum, vigilantem, temperantem, compositum, hospitalem, aptum ad docendum:

3 Non vinoſum, non percuſſorem, non turpem quæſtum facientem: ſed æquum, alienum à pugnis, alienum ab avaritiâ:

4 *Qui* ſuæ domui benè præſit, qui liberos habeat ſubditos cum omni honeſtate.

5 (Nam ſi quis propriæ domui præeſſe neſcit, quomodo eccleſiam Dei curabit?)

6 Non novitium, ne inflatus in crimination*em* incidat diaboli.

7 Oportet autem eum etiam bonum habere teſtimonium ab extraneis, ne in probrum incidat et laqueum diaboli.

8 Diaconos itidem venerandos, non bilingues, non multo vino addictos, non turpem quæſtum facientes,

9 Tenentes myſterium fidei in mundâ conſcientiâ.

10 Atquè hi etiam explorentur priùs, deinde miniſtrent, ſi ſint inculpati.

11 Uxores itidem *eorum oportet eſſe* venerandas, non calumiatrices, ſobrias, fidas in omnibus.

12 Diaconi ſint unius uxoris mariti, qui liberis benè præſint, et propriis domibus.

13 Nam qui benè miniſtraverint, gradum ſibi bonum acquirunt, et multam loquendi libertatem per fidem quæ *eſt* in Chriſto Jeſu.

14 Hæc tibi ſcribo ſperans fore ut mox ad te veniam:

15 Quòd ſi tardavero, ut noris quomodo oporteat in domo Dei verſari, quæ eſt eccleſia Dei vivi; columna et ſtabilimentum veritatis.

16 Et ſine dubio magnum eſt pietatis myſterium; Deus conſpicuus factus eſt in carne, juſtificatus eſt in ſpiritu, conſpectus eſt ab angelis, prædicatus eſt gentibus, fides illi habita eſt in mundo, ſurſum receptus eſt in gloriam.

CAP. IV.

Prædicit ultimorum temporum hypocriſin et heterodoxiam, ſuadetque ſtudium pietatis et ſanctarum literarum.

SPiritus autem diſertè dicit, fore ut poſterioribus præſtitutis temporibus deſciſcant quidam à fide, attenti ſpiritibus deceptoribus, ac doctrinis dæmoniorum.

2 Par hypocriſin falſiloquorum, quorum conſcientia cauterio reſecta eſt:

3 Prohibentium contrahere matrimonium, *jubentium* abſtinere à cibis, quos Deus condidit ad participandum cum gratiarum actione fidelibus, et iis qui norunt veritatem.

4 Nam quicquid condidit Deus, bonum *eſt*: nec quicquam rejiciendum *eſt*, ſi cum gratiarum actione ſumatur:

5 Sanctificatur enim per verbum Dei et preces.

6 Hoc ſi ſubjiceris fratribus, bonus eris miniſter Jeſu Chriſti, immutritus in ſermonibus fidei, et præclaræ doctrinæ, quam affectatus es.

7 Cæterum profanas et aniles fabulas averſare; ſed exerce teipſum ad pietatem.

8 Nam corporalis exercitatio ad pauca utilis eſt: at pietas ad omnia utilis eſt, ut quæ promiſſionem habeat vitæ præſentis ac futuræ.

9 Certus *eſt* hic ſermo, et omnibus modis dignus qui recipiatur.

10 Nam idcirco etiam fatigamur, et convitiis afficimur, quod ſpere-

ſperemus in Deo vivo, qui eſt conſervator omnium hominum, maximè *verò* fidelium.

11 Hæc denuncia et doce.

12 Nemo tuam juventutem contemnat, ſed eſto exemplar fidelium in ſermone, in converſatione, in charitate, in ſpiritu, in fide, in caſtitate.

13 Interim, dum venio, intentus eſto lectioni, exhortationi, doctrinæ.

14 Ne negligito donum quod in te eſt, quod datum eſt tibi per prophetiam, cum impoſitione manuum preſbyteri.

15 Hæc meditare, in his eſto; ut tuus profectus manifeſtus ſit inter omnes.

16 Intentus eſt tibi ipſi et doctrinæ, *et* permane in iſtis: id enim ſi feceris, et teipſum ſervabis, et eos qui te audierint.

CAP. V.

De modo quemque decenter exhortandi. De viduis. De Preſbyteris, et impoſitione manuum.

SEniorem ne increpato, ſed hortare ut patrem; juniores, ut fratres.

2 Mulieres natu grandiores, ut matres; juniores, ut ſorores, cum omni caſtitate;

3 Viduas honora quæ verè viduæ ſunt.

4 Quòd ſi qua vidua liberos aut nepotes habet, diſcant priùs in propriam domum pietatem exercere, et vicem rependere parentibus; hoc enim eſt honeſtum et acceptum in conſpectu Dei.

5 Porro, quæ verè vidua eſt ac ſola relicta, ſperat in Deo, et permanet in deprecationibus et precibus nocte ac die.

6 At quæ laſcivit, *ea* vivens mortua eſt.

7 Hæc igitur denunciato, ut ſint irreprehenſæ.

8 Quòd ſi quis ſuis, et maximè domeſticis, non providet, fidem abnegavit, et eſt infideli deterior.

9 Vidua aliegator non minor annis ſaxaginta, quæ fuerit unius viri uxor;

10 In operibus bonis bono teſtimonio ornata; ſi liberos educavit, ſi fuit hoſpitalis, ſi ſanctorum pedes lavit, ſi afflictis ſubvenit, ſi omne bonum opus eſt aſſiduè ſectata.

11 Porro juniores viduas rejice: poſtquam enim laſcivierunt adverſus Chriſtum, nubere volunt.

12 Damnandæ, quòd primam fidem irritam fecerint.

13 Simul autem etiam otioſæ *eſſe* diſcunt, circumeuntes domos: imò non ſolùm otioſæ, ſed etiam nugaces, et curioſæ, garrientes quæ non oportet.

14 Velim igitur juniores nubere, liberos gignere, domum adminiſtrare, nullam occaſionem dare adverſario ad conviciandum.

15 Jam enim nonnullæ deflexerunt, ſequutæ Satanam.

16 Quod ſi quis fidelis, aut ſi qua fidelis habet viduas, eis ſuppeditato quantum ſufficit, et non onerator eccleſia, ut iis quæ verè viduæ ſunt ſubveniat.

17 Qui benè præſunt preſbyteri, duplici honore digni habentor; maximè qui laborant in ſermone et doctrinâ.

18 Dicit enim ſcriptura, Bovi trituranti non obligabis os: et, Dignus eſt operarius mercede ſuâ.

19 Adverſus preſbyterum accuſationem ne recipito, niſi ſub duobus aut tribus teſtibus.

20 Eos

20 Eos qui peccant, in conſpectu omnium argue, ut et reliqui metuant.

21 Obteſtor in conſpectu Dei, et Domini Jeſu Chriſti, et electorum angelorum, ut hæc obſerves ſine præjudicio, nihil faciens in alteram partem inclinando.

22 Manus citò ne cui imponito, neque communicato peccatis alienis. Temetipſum caſtum conſerva.

23 Ne ampliùs eſto abſtemius; ſed vino pauculo utere, propter ſtomachum tuum, et crebras tuas infirmitates.

24 Quorundam hominum peccata antè manifeſta ſunt, præeuntia damnationi: quoſdam verò ſubſequuntur.

25 Itidem et bona opera ante manifeſta ſunt: et ea quæ ſecùs habent, occultari non poſſunt.

CAP. VI.

Officium ſervi, pietatis αὐτάρκεια et avaritiæ mala indicantur.

QUicunque ſub jugo ſunt ſervi, ſuos dominos omni honore dignos ducunto, ne Dei nomen et doctrina blaſphemetur.

2 Qui verò fideles habent dominos, ne *eos* contemnant quòd fratres ſint: ſed eo magis inſerviant, quòd fideles ſint ac dilecti, qui beneficentiam illam itidem capeſſunt. Hæc doce et exhortare.

3 Si quis diverſam docet doctrinam, neque accedit ſanis ſermonibus Domini noſtri Jeſu Chriſti, et ei, quæ ſecundum pietatem eſt, doctrinæ,

4 *Is* inflatus eſt, nihil ſciens, ſed inſaniens circa quæſtiones et pugnas de verbis: ex quibus naſcitur invidia, lis, maledicentiæ, ſuſpiciones malæ.

5 Perverſæ exercitationes hominum mente corruptorum, et qui privati ſunt veritate, et quæſtui habent pietatem: abſcede ab eis qui ejuſmodi ſunt.

6 Eſt autem quæſtus magnus pietas cum animo ſuâ ſorte contento.

7 Nihil enim intulimus in mundum, videlicet nec efferre quicquam poſſumus:

8 Sed habentes alimenta, et quibus tegamur, hæc nobis ſatis erunt.

9 Qui verò volunt diteſcere, incidunt in tentationem et laqueum, et cupiditates multas amentes, et damnoſas, quæ demergunt homines in exitium et perniciem.

10 Siquidem radix omnium malorum eſt amor pecuniæ; quam quidam dum appetunt, aberrârunt à fide, et ſeipſos undiquaque tranſfixerunt doloribus multis.

11 Tu verò, ô homo Dei, iſta fuge: ſectare autem juſtitiam, pietatem, fidem, charitatem, tolerantiam, lenitatem.

12 Decerta præclarum illud certamen fidei: apprehende vitam æternam, ad quam et vocatus es, et profeſſus præclaram illam profeſſionem in conſpectu multorum teſtium.

13 Mando tibi coram Deo, qui vivificat omnia, et Jeſu Chriſto, qui teſtatam fecit coram Pontio Pilato præclaram illam profeſſionem,

14 Ut obſerves hanc præceptionem, incontaminatus et irreprehenſus, uſque ad illuſtrem illum adventum Domini noſtri Jeſu Chriſti;

15 Quem præſtitutis temporibus ſuis oſtendet ille beatus et ſolus Princeps, Rex ille regum, et Dominus dominorum.

16 Qui

16 Qui ſolus habet immortalitatem, lucem habitans inacceſſam, quem vidit nemo hominum, neque videre poteſt: cui honor et robur æternum. Amen.

17 Iis qui divites ſunt in hoc ſeculo, denuncia, ne efferantur animo, neque ſpem ponant in divitiis incertis, ſed in illo Deo vivo, qui præbet nobis omnia copiosè ad fruendum:

18 Ut ſint benefici, ut divites ſint operibus bonis, faciles ad impertiendum, facilis conviĉtûs.

19 Congerentes ſibi pro theſauro fundamentum bonum in poſterum, ut apprehendant æternam illam vitam.

20 Timothee, depoſitum cuſtodi, et averſare profanos illos de rebus inanibus clamores et oppoſitiones falsò nominatæ notitiæ.

21 Quam nonnulli præ ſe ferentes, circa fidem aberrârunt à ſcopo. Gratia ſit tecum. Amen.

Ad Timotheum prima miſſa fuit Laodiceâ, quæ eſt metropolis Phrygiæ Pacatianæ.

PAULI APOSTOLI EPISTOLA AD TIMOTHEUM II.

CAP. I.

Donum exſuſcitandum. Hypotypoſis ſanorum verborum ſervanda, et ſtrenuitas in officio adhibenda.

PAulus, apoſtolus Jeſu Chriſti, per voluntatem Dei, ſecundum promiſſionem vitæ quæ eſt in Chriſto Jeſu,

2 Timotheo dilecto filio *ſit* gratia, miſericordia, pax, à Deo Patre et Chriſto Jeſu, Domino noſtro.

3 Gratiam habeo Deo, quem colo à majoribus cum mundâ conſcientiâ, prout continuam tui memoriam teneo in deprecationibus meis nocte ac die.

4 Expetens te videre, memor tuarum lacrymarum, ut gaudio replear.

5 Memoriâ repetens eam quæ in te eſt minimè ſimulatum fidem, quæ habitavit priùs in aviâ tuâ Loide, et matre tuâ Eunicâ; perſuaſus ſum autem quòd in te quoque.

6 Quam ob cauſam in memoriam revoco tibi, ut exſuſcites donum Dei quod eſt in te per impoſitionem manuum mearum.

7 Non enim dedit nobis Deus ſpiritum formidinis, ſed roboris, et charitatis, et ſanitatis animi.

8 Ne igitur te pudeat teſtimonii Domini noſtri, neque te pudeat mei, qui ſum vinĉtus ipſius; ſed eſto particeps afflictionum evangelii ex potentiâ Dei;

9 Qui ſervavit nos, et vocavit vocatione ſanĉtâ; non ex operibus noſtris, ſed ex ſuo propoſito, et gratiâ, quæ data quidem eſt nobis in Chriſto Jeſu ante tempora ſeculorum;

10 Sed facta nunc eſt manifeſta per illuſtrem illum adventum Servatoris noſtri Jeſu Chriſti, qui et mortem abolevit, et vitam ac incorruptibilitatem in lucem produxit per evangelium.

11 Cujus causâ conſtitutus ſum ego præco, et apoſtolus, ac doctor, gentium.

12 Quam ob cauſam et hæc patior; ſed non pudeſio: novi enim cui crediderim, et mihi perſuaſum

ſuaſum eſt eum poſſe depoſitum meum in illum diem cuſtodire.

13 Expreſſam formam teneto ſanorum ſermonum, quos à me audîſti, cum fide et charitate quæ *eſt* in Chriſto Jeſu.

14 Præclarum illud depoſitum cuſtodi per Spiritum Sanctum qui inhabitat in nobis.

15 Nôſti hoc, quòd ſe averterint à me omnes qui ſunt in Aſiâ; ex quibus eſt Phygellus et Hermogenes

16 Præſtet miſericordiam Dominus Oneſiphori familiæ: quoniam ſæpe me recreavit, et catenam meam non erubuit.

17 Imò quum eſſet Romæ, ſtudioſiſſimè quæſivit me, et invenit.

18 Det ei Dominus ut inveniat miſericordiam apud Dominum in die illo; quam multùm etiam Epheſi ſubminiſtrârit, tu optimè nôſti.

CAP. II.

Sumptâ à militibus et agricolâ ſimilitudine, ad tolerantiam exhortatur, et monet Timotheum ut poſthabitis clamoribus leniter et manſuetè agat.

TU igitur, fili mi, corroborator per gratiam quæ eſt in Chriſto Jeſu.

2 Et quæ audiſti à me inter multos teſtes, hæc committe fidis hominibus, qui ſint idonei ad alios quoque docendos.

3 Tu igitur tolerans eſto afflictionum, ut bonus miles Jeſu Chriſti.

4 Nemo qui militat implicatur hujus vitæ negotiis, ut ei placeat à quo delectus eſt miles.

5 Quòd ſi certet etiam aliquis, non coronatur, niſi legitimè certaverit.

6 Agricolam oportet priùs laborando fructus percipere.

7 Perpende quæ dico. Det igitur tibi Dominus intelligentiam in omnibus.

8 Memento Jeſum Chriſtum ſuſcitatum fuiſſe ex mortuis, *factum* ex ſemine Davidis, ſecundum evangelium meum:

9 In quo vexor uſque ad vincula, ut facinoroſus: ſed ſermo Dei non eſt vinctus.

10 Ideo omnia tolero propter electos, ut et ipſi ſalutem conſequantur, quæ eſt in Chriſto Jeſu, cum gloriâ æternâ.

11 Certus *eſt* hic ſermo: nam ſi cum eo mortui ſumus, cum *eo* etiam vivemus;

12 Si crucem toleramus, etiam conregnabimus; ſi abnegamus, et ille abnegabit nos;

13 Si infidi ſumus, ille *tamen* fidus manet, negare ſeipſum non poteſt.

14 Hæc ſuggere, obteſtans in conſpectu Domini, ne de verbis pugnent, quod nullam adfert utilitatem, *imo* auditores ſubvertit.

15 Stude teipſum probatum ſiſtere Deo, operarium qui non erubeſcat, *et* qui rectè ſermonem veritatis ſecat.

16 Profanos autem illos de rebus inanibus clamores cohibe: ad majorem enim procedunt impietatem.

17 Et ſermo eorum depaſcet ut gangræna: ex quibus eſt Hymenæus et Philetus;

18 Qui circa veritatem aberrârunt à ſcopo, dicentes reſurrectionem jam eſſe factam: et ſubvertunt quorundam fidem.

19 Solidum tamen fundamentum Dei ſtat, habens ſigillum hoc, Novit Dominus eos qui ſunt ſui: et, *A*bſcedat ab injuſtitiâ quiſquis nominat nomen Chriſti.

20 Cæterùm

20 Cæterùm in magnâ domo non tantùm sunt vasa aurea et argentea, sed etiam lignea ac testacea : et alia quidem ad decus, alia verò ad dedecus.

21 Si igitur seſe ab his expurgârit, erit vas ad decus, sanctificatum, et accommodum usibus Domini, et ad omne opus bonum comparatum.

22 Juveniles autem cupiditates fuge : sed sectare justitiam, fidem, charitatem, pacem, cum iis qui invocant Christum ex mundo corde.

23 Stultas autem et ineruditas illas quæstiones aversare, sciens eas gignere pugnas.

24 Servum autem Domini non oportet pugnare, sed mansuetum esse erga omnes, aptum ad docendum, tolerantem malos.

25 Cum lenitate erudientem eos qui contrario animo sunt affecti, *experturum* num aliquando daturus sit eis Deus resipiscentiam ad agnitionem veritatis :

26 Et sanitate mentis receptâ *evasuri* ex diaboli laqueo, ab eo captivi facti ad ipsius libitum.

CAP. III.

Prophetia de novissimo tempore. Auctor ususque S. Literarum.

ILlud autem scito, fore ut extremis diebus instent tempora molesta.

2 Erunt enim homines sui amantes, avari, glorioſi, superbi, maledici, parentibus non obsequentes, ingrati, et profani,

3 Charitatis expertes, implacabiles, calumniatores, intemperantes, immites, minimè amantes bonorum,

4 Proditores, præcipites, inflati, voluptatum amantes potiùs quàm amantes Dei,

5 Habentes formam pietatis, sed qui vim ejus abnegârint : istos igitur aversare.

6 Ex his enim sunt isti qui irrepunt in familias, et captivas ducunt mulierculas, cumulatas peccatis, actas cupiditatibus variis,

7 Semper discentes, sed quæ nunquam ad cognitionem veritatis venire possint.

8 Quemadmodum autem Jannes et Jambres obstiterunt Mosi, ita et hi obsistunt veritati, homines mente corrupti, rejectanei circa fidem.

9 Sed non procedent ampliùs ; nam amentia istorum evidens erit omnibus, ut et illorum fuit.

10 Tu verò assequutus es doctrinam meam, vitæ meæ rationem, propositum, fidem, iræ cohibitionem, charitatem, tolerantiam,

11 Persequutiones, prepessiones, quæ mihi acciderunt Antiochiæ, Iconii, Lystris ; quas persequutiones sustinuerim : sed ex omnibus eripuit me Dominus.

12 Sed et omnes qui volunt piè vivere in Christo Jesu, persequutionem patiuntur.

13 Improbi autem homines et impostores procedent in pejus ; tum seducentes, tum seducti.

14 At tu maneto in iis quæ didicisti, et, quæ tibi concredita sunt, sciens à quo didiceris ;

15 Teque à puero sacras literas novisse, quæ te possunt sapientem reddere ad salutem, per fidem quæ est in Christo Jesu.

16 Tota scriptura divinitùs *est* inspirata, et utilis ad doctrinam, ad redargutionem, ad correctionem, ad disciplinam in justitiâ :

17 Ut perfectus sit homo Dei, ad omne opus bonum perfectè instructus.

CAP.

CAP. IV.

Officium Paſtoris Eccleſiæ. Cantus Pauli cygneus: multa paſſus, et derelictus ab omnibus, liberatur à Domino.

OBteſtor *te* igitur ego in conſpectu Dei et Domini Jeſu Chriſti, qui judicaturus eſt vivos et mortuos, in illuſtri illo ſuo adventu et regno ſuo;

2 Prædica ſermonem illum, inſtat tempeſtivè, intempeſtivè: argue, objurga, exhortare cum omni lenitate et doctrinâ.

3 Nam erit tempus, quum ſanam doctrinam non ſufferent; ſed auribus prurientes ipſi ſibi ſecundum ſuas illas peculiares cupiditates coacervabunt doctores.

4 Et à veritate quidem aures avertent, ad fabulas verò divertent.

5 At tu vigila in omnibus, tolerans eſto afflictionum, opus perage Evangeliſtæ, miniſterii tui plenam fidem facito.

6 Nam et ego jam liber, et præſtitutum tempus meæ dimiſſionis inſtat.

7 Certamen illud præclarum decertavi, curſum peregi, fidem ſervavi.

8 Quod reliquum eſt, repoſita eſt mihi juſtitiæ corona quam reddet mihi Dominus in illo die, juſtus ille judex: non ſolùm autem mihi, ſed et omnibus qui expetiverint illuſtrem illum ipſius adventum.

9 Stude mox ad me venire:

10 Nam Demas me deſeruit, amore inductus præſentis ſeculi, et profectus eſt Theſſalonicam; Creſcens in Galatium, Titus in Dalmatiam.

11 Lucas mecum eſt ſolus. Marcum aſſumptum adduc tecum; eſt enim mihi perutilis ad miniſterium.

12 Porro Tychicum miſi Epheſum.

13 Penulam quam reliqui Troade apud Carpum, adfer quum venies, et libros, maximè membranas.

14 Alexander faber ærarius multa mala mihi exhibuit: reddat ei Dominus ſecundum facta ipſius.

15 Quem et tu cave: vehementer enim obſtitit ſermonibus noſtris.

16 In primâ meâ defenſione nemo mihi adfuit, ſed omnes me deſeruerunt: utinam ne hoc illis imputetur.

17 Sed Dominus mihi adfuit, et corroboravit me, ut per me certioraretur præconium quod audirent omnes gentes, et eruptus fui ex ore leonis.

18 Et eripiet me Dominus ab omni opere malo, ſervabitque regno ſuo cæleſti; cui gloria in ſecula ſeculorum. Amen.

19 Saluta Priſcam et Aquilam, et Oneſiphori familiam.

20 Eraſtus manſit Corinthi: Trophimum autem reliqui Mileti infirmum.

21 Stude venire ante hiemem. Salutat te Eubulus, et Pudens, et Linus, et Claudia, et fratres omnes.

22 Dominus Jeſus Chriſtus *ſit* cum ſpiritu tuo: Gratia *ſit* vobiſcum. Amen.

Scripta eſt Româ ſecunda ad Timotheum, qui primus Epheſi ordinatus fuit Epiſcopus, quum Paulus iterum ſiſteretur Cæſari Neroni.

PAULI

PAULI APOSTOLI EPISTOLA AD TITUM.

CAP. I.

Quales Epiſcopos et Preſbyteros ordinare debeat, et de quibus Cretenſes monendi.

PAulus, ſervus Dei, apoſtolus autem Jeſu Chriſti, ſecundum fidem electorum Dei, et agnitionem veritatis quæ eſt ſecundum pietatem;

2 Ad ſpem vitæ æternæ, quam promiſerat Deus ille mentiri neſcius ante tempora ſeculorum; manifeſtam autem fecit præſtitutis temporibus ſuis.

3 *Videlicet* ſermonem illum ſuum per præconium quod concreditum eſt mihi ex imperio Servatoris noſtri Dei: Tito germano filio in communi fide.

4 Gratia *ſit tibi*, miſericordia, et pax, à Deo Patre et Domino Jeſu Chriſto Servatore noſtro.

5 Hujus rei gratiâ dereliqui te in Creta, ut quæ deſunt corrigas, et conſtituas oppidatim preſbyteros ſicut ego tibi ordinavi.

6 Si quis eſt inculpatus, unius uxoris vir, liberos habens fideles, qui non ſint obnoxii crimini luxûs, aut ſubjici neſcii.

7 Oportet enim epiſcopum inculpatum eſſe, tanquam Dei diſpenſatorem, non ſibi pertinaciter placentem, non iracundum, non vinoſum, non percuſſorem, non turpem quæſtum facientem;

8 Sed hoſpitalem, bonorum amantem, temperantem, juſtum, ſanctum, continentem;

9 Tenacem fidelis illius ſermonis, qui ad doctrinam facit, ut poſſit et exhortari doctrinâ ſanâ, et contradicentes convincere.

10 Sunt enim multi ſubjici neſcii, et vaniloqui, et mentium ſeductores, maximè qui ſunt ex circumſione.

11 Quibus oportet os obturare: qui totas domos ſubvertunt, docentes quæ non oportet, turpi lucri gratiâ.

12 Dixit quidem ex ipſis propris ipſorum propheta, Cretenſes ſemper mendaces, malæ feræ, ventris pigri.

13 Teſtimonium hoc eſt firmum: quam ob cauſam eos redarguito præcisè, ut ſani ſint in fide;

14 Non attenti Judaïcis fabulis, et præceptis hominum averſantium veritatem.

15 Omnia quidem munda mundis: pollutis autem et incredulis nihil eſt mundum, ſed polluta eſt eorum et mens et conſcientia.

16 Deum profitentur ſe ſcire, ſed factis negant, quum ſint abominandi, et contumaces, et ad omne opus bonum rejectanei.

CAP. II.

Jubetur Titus verbis et exemplo ad obedientiam gratiæ quæ illuxit omnibus, omnes et ſingulos exhortari.

AT tu loquere quæ decent ſanam doctrinam:

2 Ut ſenes ſobrii ſint, venerandi, temperantes, ſani fide, charitate, tolerantiâ:

3 Anus itidem, ut *ſint* habitu qui ſanctimoniam deceat, non calumniatrices, non vino multo addictæ, honeſtatis magiſtræ:

4 Ut ſapere doceant adoleſcentulas, ut ſint maritorum ac liberorum amantes,

5 Temperantes, caſtæ, domi

manentes, bonæ, quæ ſeſe ſubjiciant ſuis viris: ne ſermo Dei blaſphemetur.

6 Adoleſcentulos itidem adhortare, ut ſint temperantes:

7 Per omnia teipſum præbens exemplar bonorum operum, in doctrinâ integritatem, gravitatem,

8 Sermonem ſanum, qui damnari non poſſit; ut qui *ſe* ex adverſo *opponit*, erubeſcat, nihil habens quod de vobis dicat mali.

9 Servos *hortare*, ut ſuis dominis ſeſe ſubjiciant, in omnibus ut *eis* placeant, non reſponſatores;

10 Nihil intervertentes, ſed omnem bonam fidem oſtendentes, ut doctrinam Servatoris noſtri Dei ornent in omnibus.

11 Illuxit enim gratia illa Dei ſalutifera quibuſvis hominibus.

12 Erudiens nos, ut abnegatâ impietate, et mundanis cupiditatibus, temperantèr, et juſtè, et piè, vivamus in præſenti ſeculo;

13 Exſpectantes beatam illam ſpem, et illuſtrem illum adventum gloriæ magni illius Dei, ac Servatoris noſtri, *nempe* Jeſu Chriſti;

14 Qui dedit ſemetipſum pro nobis, ut redimeret nos ab omni iniquitate, et purificaret ſibi ipſi populum peculiarem, accenſum ſtudio bonorum operum.

15 Hæc loquere et exhortare, et argue cum omni imperio: nemo te deſpiciat.

CAP. III.

Benignitati Dominicæ et bonis operibus, non queſtionibus aut λοιδορίαις *ſtudendum.*

IPſis ſuggere, ut ſeſe ſubjiciant principatibus ac poteſtatibus, ut obtemperent, ut ad omne opus bonum ſint parati.

2 Ne cui maledicant, ut ſint à pugnis alieni, æqui, omnem exhibentes lenitatem erga quoſvis homines.

3 Nam eramus quondam et nos amentes, rebelles, errantes, ſervientes cupiditatibus ac voluptatibus variis, in malitiâ et invidiâ degentes, odioſi, alii alios odio proſequentes.

4 Sed, poſtquam benignitas et erga homines amor apparuit Servatoris noſtri Dei,

5 Non ex operibus juſtis quæ fecerimus nos, ſed ex ſuâ miſericordiâ ſervavit nos per lavacrum regenerationis, et renovationis Spiritûs Sancti:

6 Quem effudit ſuper nos copiosè per Jeſum Chriſtum Servatorem noſtrum:

7 Ut juſtificati illius gratiâ hæredes afficeremur ſecundùm ſpem vitæ æternæ.

8 Certus *eſt* hic ſermo, et hæc volo te aſſeverare, ut qui crediderunt Deo, curent benè agendo præire.

9 Hæc illa ſunt bona, et hominibus utilia: ſtultas autem quæſtiones, et genealogias, et contentiones, ac pugnas legales cohibe: ſunt enim inutiles et vanæ.

10 Hæreticum hominem poſt unam et alteram admonitionem repelle:

11 Ut qui nôris everſum eſſe eum qui ſit ejuſmodi, et peccare, ut qui ſuopte judicio ſit condemnatus.

12 Quum miſero Arteman ad te, aut Tychicum, ſtude venire ad me Nicopolin: nam illic decrevi hiemare.

13 Zenam legis interpretem, et Apollo ſtudioſè deducendos cura, ne quid illis deſit.

14 Diſcant autem etiam noſtri benè agendos præire ad neceſſarios uſus, ut non ſint fructûs experites.

15 Salutant te qui mecum ſunt omnes

emnes. Saluta eos qui diligunt nos in fide. Gratia *Dei sit* cum omnibus vobis. Amen.

Ad Titum, qui primus Cretensium ecclesiæ ordinatus fuit episcopus, scripta ex Nicopoli Macedoniæ.

PAULI APOSTOLI EPISTOLA AD PHILEMONEM.

Ignoscentia Christiana commendatur Philemoni.

PAulus vinctus Christi Jesu, et Timotheus frater, Philemoni dilecto et adjutori nostro.

2 Et Apphiæ dilectæ, et Archippo commilitoni nostro, et ecclesiæ quæ domi tuæ est;

3 Gratia *sit* vobis et pax à Deo Patre nostro et Domino Jesu Christo.

4 Gratias ago Deo meo, semper mentionem tui faciens in precibus meis.

5 Quòd audiam tuam charitatem, ac fidem, quam habes erga Dominum Jesum, et erga omnes sanctos:

6 Ut communicatio fidei tuæ efficax fiat, agnitione omnis ejus boni quod est in vobis per Christum Jesum.

7 Gaudium enim habemus multum, et consolationem super charitate tuâ, quòd viscera sanctorum refocillata sint per te, frater.

8 Quapropter quamvis multam in Christo libertatem habeam præcipiendi tibi quod convenit:

9 *Tamen* propter charitatem potiùs precor, quum talis sim, nempe Paulus senex, nunc autem etiam vinctus Jesu Christi.

10 Precor autem pro filio meo, quem genui in vinculis meis, Onesimo;

11 Quondam tibi inutili, nunc verò tibi et mihi perutili.

12 Quem remisi: tu autem eum, id est, viscera mea, excipe.

13 Quem ego cupiebam apud me retinere, ut pro te ministraret mihi in vinculis evangelii:

14 Sed absque tuâ sententiâ nihil volui facere, ut non velut ex necessitate sit beneficium tuum, sed sponte collatum.

15 Utque enim propterea separatus fuit *abs te* ad tempus, ut eum *à me* perpetuum recipias:

16 Non jam ut servum, sed amplius quàm servum, fratrem *videlicet* dilectum, maximè mihi, quanto autem magis tibi et in carne et in Domino?

17 Itaque si me socium habes, excipe eum tanquam me.

18 Quòd si quâ te injuriâ affecit, aut debitor tibi est, hoc mihi imputato.

19 Ego Paulus scripsi meâ manu, ego rependam: ut ne tibi dicam, quòd teipsum etiam mihi insuper debeas.

20 Etiam frater, *hunc* ego fructum abs te consequar in Domino: refocilla mea viscera in Domino.

21 Scripsi tibi, confisus fore ut tu *me* audias, ut qui nôrim te, supra id etiam quod dico, facturum esse.

22 Simul autem etiam para mihi hospitium: spero enim me per preces vestras donatum iri vobis.

23 Salutant te Epaphras (mens in captivitate propter Chriſtum Jeſum ſocius),

24 Marcus, Ariſtarchus, Demas, Lucus, adjutores mei.

25 Gratia Domini noſtri Jeſu Chriſti *ſit* cum ſpiritu veſtro. Amen.

Ad Philemonem miſſa fuit Româ per Oneſimum ſervum.

PAULI APOSTOLI EPISTOLA AD HEBRÆOS.

CAP. I.

Ut doctrinam Chriſti commendet, probat eum ſupra prophetas et ſupra angelos eſſe.

MUltis vicibus, multiſque modis, olim Deus loquutus patribus in prophetis, ultimis diebus hiſce loquutus eſt nobis in Filio;

2 Quem conſtituit hæredem omnium, per quem etiam mundum condidit;

3 Qui cum ſit effulgentia gloriæ, et character perſonæ illius, ſuſtineatque omnia verbo illo ſuo potente, purificatione peccatorum noſtrorum per ſeipſum facta, ſedit ad dexteram majeſtatis illius in *locis* excelſiſſimis;

4 Tanto præſtantior factus angelis, quanto excellentius præ illis ſortitus eſt nomen.

5 Nam cui dixit unquam angelorum, Filius meus es tu, ego hodie genui te? Ac rurſum, Ego ero ei Pater, et ipſe erit mihi Filius?

6 Rurſum autem, quum inducit primogenitum in orbem terrarum, dicit, Et adorent eum omnes angeli Dei.

7 Et de angelis quidem dicit, Qui angelos ſuos facit ventos, et adminiſtros ſuos ignis flammam.

8 Ad Filium autem, Thronus tuus, Deus, in ſeculum ſeculi; virga recta virga regni tui.

9 Dilexiſti juſtitiam, et odiſti tranſgreſſionem: propterea unxit te, ô Deus, Deus tuus oleo exultationis, ultra conſortes tuos.

10 Et, Tu in initio, Domine, terram fundâſti, et opera manuum tuarum ſunt cœli:

11 Ipſi peribunt, tu autem permanes, et omnes ut veſtimentum veteraſcent;

12 Ac velut amictum circumvolves eos, et mutabuntur: tu autem idem es, et anni tui non deficient.

13 Ad quem autem angelorum dixit unquam, Sede ad dexteram meam uſquedum poſuero inimicos tuos ſcabellum pedum tuorum?

14 Nonne omnes ſunt miniſterii munere fungentes ſpiritus, qui miniſterii causâ emittuntur propter hæredes ſalutis futuros?

CAP. II.

Concludit Chriſti doctrinæ obedientiam deberi, eumque nobis fratrem factum, ut noſtrûm miſereatur.

PRopterea oportet nos eò ampliùs attendere ea quæ audivimus, ne quando perfluamus.

2 Etenim, ſi per angelos dictus ſermo fuit firmus, omniſque tranſgreſſio et contumacia juſtam mercedis retributionem retulit;

3 Quomodo nos effugiemus, ſi tantam neglexerimus ſalutem?

quæ

quæ quum primùm enarrari cœpit per ipſum Dominum, ab iis qui ipſum audierant fuit nobis confirmata:

4 Teſtimonium illis præbente Deo et ſignis et prodigiis, variiſque virtutibus, et Spiritûs Sancti diſtributionibus pro ſuâ voluntate.

5 Non enim angelis ſubjecit mundum illum futurum, de quo loquimur.

6 Teſtatus eſt autem quidam alicubi, dicens, Quid eſt homo, ut memor ſis ejus? aut filius hominis, ut eum reſpicias?

7 Feciſti eum pauliſper inferiorem angelis; gloriâ et honore coronâſti eum, et conſtituiſti eum ſuper opera manuum tuarum.

8 Omnia ſubjeciſti ſub pedibus ejus. Enimvero per hoc quòd ei ſubjecit omnia, nihil omiſit quod non ſit ei ſubjectum. At nunc nondum videmus ei omnia eſſe ſubjecta.

9 Sed Jeſum illum cernimus gloriâ et honore coronatum, qui pauliſper fuit inferior angelis factus, propter mortis perpeſſionem, ut beneficio Dei pro omnibus mortem guſtaret.

10 Decebat enim ut ipſe propter quem ſunt hæc omnia, et per quem ſunt hæc omnia, multos filios in gloriam adducendo, principem ſalutis ipſorum per perpeſſiones conſummaret.

11 Nam et qui ſanctificat, et qui ſanctificantur, ex uno ſunt omnes. Quam ob cauſam non erubeſcit eos vocare fratres.

12 Dicens, Annunciabo nomen tuum fratribus meis, in medio eccleſiæ tibi hymnos canam:

13 Et rurſus, ego fretus ero ipſo: Et iterum, Ecce ego et pueri quos mihi dedit Deus.

14 Quoniam igitur pueri participes ſunt carnis et ſanguinis, ipſe quoque conſimiliter particeps factus eſt eorundem, ut per mortem aboleret eum penes quem eſt mortis robur, hoc eſt, diabolum:

15 Et liberos redderet quotquot metu mortis per omnem vitam damnati erant ſervitutis.

16 Non enim utique angelos aſſumpſit, ſed ſemen Abrahami aſſumpſit.

17 Unde debuit per omnia fratribus ſimilis fieri, ut miſericors eſſet et fidelis pontifex in iis quæ apud Deum *agenda forent*, ad expiandum peccata populi.

18 Nam ex eo quòd perpeſſus fuit, quum tentatus eſt, poteſt et iis qui tentantur ſuccurrere.

CAP. III.

Collatio Moſis et Chriſti. Inde exhortatio ex Davidis teſtimonio, et dehortatio ab exemplo induratorum in deſerto.

UNde, fratres ſancti, vocationis cœleſtis conſortes, conſiderate Apoſtolum et pontificem profeſſionis noſtræ Chriſtum Jeſum.

2 Fidelem ei qui ipſum conſtituit: ut et Moſes *fidelis fuit* in totâ domo ipſius.

3 *Tanto* namque ampliore gloriâ præ Moſe hic dignus eſt habitus, quanto majorem habet honorem is qui conſtruxit domum, quàm domus ipſa.

4 Omnis enim domus apparatur à quopiam: qui vero conſtruxit hæc omnia *eſt* Deus.

5 Et Moſes quidem fidus *fuit* in totâ domo ipſius, ut famulus, ad teſtificanda quæ poſt erant dicenda:

6 At Chriſtus, ut Filius, domui ſuæ præeſt: cujus domus ſumus nos, ſi modò loquendi libertatem, et ſpem illam, de quâ gloriamur, ad finem uſque firmam retinuerimus.

7 Quapropter, ſicut dicit Spiritus ille ſanctus, Hodie ſi vocem ejus audieritis,

8 Ne obdurate corda veſtra, ſicut in exacerbatione illâ, in die tentationis illius in deſerto;

9 Ubi tentaverunt me patres veſtri, exploraverunt me, et viderunt opera mea per annos quadraginta.

10 Quapropter infenſus fui iſti genti; et dixi, Semper errant corde, neque cognoverunt vias meas.

11 Itaque juravi in irâ meâ, Si introibunt in requiem meam.

12 Videte fratres, ne quando ſit in ullo veſtrûm cor malum incredulum, deſciſcendo à Deo vivo;

13 Sed exhortamini alii alios quotidie, quoad appellatur dies hodiernus: ne quis ex vobis induetur ſeductione peccati.

14 Chriſti enim conſortes facti ſumus, ſi modò principium illud, quo ſuſtentamur, firmum retinuerimus ad finem uſque:

15 *Interim* dum dicitur, Hodie ſi vocem ejus audieritis, ne obdurate corda veſtra, ut in illâ exacerbatione.

16 Nam quidam, quum audiſſent, exacerbârunt *Dominum* non omnes tamen ii qui exierant ex Ægyptum per Moſen.

17 Quibus autem infenſus fuit quadraginta annis? nonne iis qui peccaverûnt quorum artus conciderunt in deſerto?

18 Quibus autem juravit non ingreſſuros in requiem ſuam, niſi iis qui non obedierunt?

19 Et videmus non potuiſſe ingredi propter incredulitatem.

CAP. IV.

Colluſio ſabbati ceremonialis et ſpiritualis et vis verbi Dei penetrantiſſima.

METuamus igitur ne quando derelictâ promiſſione introëundi in requiem ejus, videatur aliquis ex vobis illâ fuiſſe per tarditatem excluſus.

2 Etenim nobis evangelizatum eſt ſicut et illis: at non profuit illis auditus ſermo, ut qui fide contemperatus non fuerit apud illos qui audierant.

3 Introimus enim in requiem nos qui credidimus, ſicut dixit, Itaque juravi in irâ meâ, ſi ingreſſuri ſint in requiem meam: quamvis operibus ſi jacto mundi fundamento factis.

4 Ita enim dixit quodam in loco de ſeptimo die, Et requievit Deus die ſeptimo ab omnibus operibus ſuis

5 Et hîc rurſum, Si introibunt in requiem meam.

6 Quia igitur reliquum eſt, ut aliqui introeant in eam, et ii, quibus priùs evangelizatum fuit, non introierunt propter contumaciam:

7 Rurſum quendam præfinit diem; Hodie, apud Davidem dicens, tanto poſt tempore (prout dictum eſt) hodie ſi vocem ejus audieritis, ne obdurate corda veſtra.

8 Nam ſi Jeſus eos in requie collocaſſet, nequaquam de alio poſthac die loquutus fuiſſet.

9 Itaque reliquus eſt aliquis ſabbatiſmus populo Dei.

10 Nam qui ingreſſus eſt in requiem ipſius, requievit et ipſe ab operibus ſuis, quemadmodum à ſuis Deus.

11 Studeamus igitur ingredi in illam requiem, ne quis in idem incidat contumaciæ exemplum.

12 Vivus enim *eſt* ſermo Dei, et efficax, et penetrantior quovis gladio ancipiti, et pertingit uſque ad diviſionem animæ ſimul ac ſpiritûs, compagumque et medullarum;

larum; et dijudicat cogitationes et conceptus cordis.

13 Nec est ulla res creata non manifesta in conspectu ipsius: imò omnia *sunt* nuda et intimè patentia oculis ejus, quocum nobis est negotium.

14 Habentes igitur Pontificem magnum, qui transivit cælos, Jesum Filium Dei, retineamus *hunc* professionem.

15 Non enim habemus Pontificem, qui non possit affici sensu infirmitatum nostrarum, sed tentatum in omnibus similiter, absque *tamen* peccato.

16 Accedamus igitur cum fiduciâ ad thronum gratiæ; ut consequamur misericordiam, et gratiam inveniamus ad opportunum auxilium.

CAP. V.

Collatio Sacerdotii Christi cum Levitico et Melchisedeciano.

NAM omnis pontifex ex hominibus assumptus pro hominibus constituitur in iis quæ apud Deum *agenda sunt*: ut offerat dona et victimas pro peccatis.

2 Qui, quantum satis est, possit miserari vicem ignorantium et aberrantium: quod et ipse circumdatus sit infirmitate:

3 Et propter hanc debeat, sicut pro populo, ita et pro seipso offerre *victimam* pro peccatis.

4 Neque sibi ipse quisquam sumit hunc honorem, sed qui vocatur à Deo, sicut et Aaron.

5 Ita et Christus non ipse sibi hunc honorem tribuit, ut fieret Pontifex, sed is qui dixit ei, Filius meus es tu, ego hodie genui te.

6 Sicut et in alio *psalmo* dicit, Tu es sacerdos in æternum secundum ordinem Melchisedeci.

7 Qui in diebus carnis suæ, deprecationibus et supplicationibus oblatis cum clamore valido et lacrymis apud eum qui poterat ipsum servare à morte, et exauditis precibus *liberatus* ex metu.

8 Quamvis Filius esset, *tamen* ex iis quæ passus est didicit obedientiam;

9 Et consummatus factus est auctor salutis æternæ omnibus ei auscultantibus;

10 Cognominatus à Deo Pontifex secundum ordinem Melchisedeci.

11 De quo multa nobis sunt dicenda, eaque difficilia explicatu; quandoquidem segnes facti estis auribus.

12 Vos enim, quos oportuit pro temporis ratione doctores esse, rursum opus est doceri quæ sint elementa initii eloquiorum Dei: factique estis ii quibus lacte sit opus, et non solido cibo.

13 Enimvero cui cum lacte res est, is rudis est sermonis justitiæ (infans enim est):

14 Sed adultorum est solidus cibus, eorum *videlicet* qui propter habitum sensus habent exercitatos ad discretionem boni ac mali.

CAP. VI.

Prætergressis rudimentis fidei ad ipsam perfectionem tendendum esse: ubi deficientium miseria, et perfistentium fruendæ spei certitudo, asseritur.

QUapropter omisso in Christo rudes inchoat sermone, ad perfectionem feramur: non jaciente rursum fundamentum resipiscentiæ ab operibus mortuis, et fidei in Deum.

2 Baptismatum doctrinæ, ac manuum impositionis, et resurrectionis mortuorum, et judicii æterni.

3 Atque id faciemus, si quidem permiserit Deus.

4 Nam

4 Nam fieri non poteſt, ut qui ſemel fuerint illuminati, guſtaverintque donum illud cœleſte, et participes facti fuerint Spiritûs Sancti;

5 Guſtaverintque bonum Dei verbum, ac virtutes futuri ſeculi;

6 Si prolabantur, denuo renoventur ad reſipiſcentiam, ut qui rurſum crucifigant ſibi Filium Dei, et ignominiæ exponant.

7 Nam terra, quæ imbrem ſæpiùs in ſe venientem combiberit, et progenuerit herbam accommodam iis per quos excolitur, particeps ſit benedictionis à Deo:

8 At quæ profert ſpinas et tribulos, rejectanea *eſt*, et maledictioni proxima; cujus exitus *tendit* ad exuſtionem.

9 Sed nobis perſuaſimus de vobis, dilecti, quæ meliora ſunt, et ſaluti adhærentia, etiamſi ita loquamur.

10 Non enim injuſtus eſt Deus, ut obliviſcatur operis veſtri et laborioſæ charitatis, quam oſtendiſtis erga ipſius nomen: *ut* qui miniſtraveritis ſanctis, et miniſtretis.

11 Cupimus autem, ut unuſquiſque veſtrûm idem ſtudium ad finem uſque oſtendat, ad certam ſpei perſuaſionem:

12 Ut ne ſitis ſegnes, ſed imitatores eorum qui per fidem et patientem animum hæreditario jure obtinent promiſſionem.

13 Deus enim pollicitus Abrahamo, quum non poſſet per quenquam majorem jurare, juravit per ſeipſum:

14 Dicens, Certè benedicens benedicam tibi, et multiplicans multiplicabo te.

15 Atque ita patiente animo fertus, nactus eſt promiſſum.

16 Nam homines quidem per eum jurant qui ſit major: atque iiſdem omnis controverſiæ terminus eſt jusjurandum ad confirmationem *adhibitum*.

17 Quâ in re Deus volens ex abundanti hæredibus promiſſionis oſtendere immutabilitatem conſilii ſui, fide juſſit jurejurando:

18 Ut per duas res immutabiles, in quibus fieri non poteſt ut mentitus ſit Deus, validam conſolationem habeamus *nos*, qui curſum *eo* corripuimus, ut ſpem propoſitam retineamus;

19 Quam velut animæ anchoram habeamus tutam ac firmam, et ingredientem uſque in ea quæ ſunt intra velum.

20 Quo præcurſor pro nobis ingreſſus eſt Jeſus, factus ſecundùm ordinem Melchiſedeci Pontifex in æternum.

CAP. VII.

Melchiſedeci hiſtoriæ et allegoria typica.

NAM hic Melchiſedecus rex *erat* Salem, ſacerdos Dei altiſſimi, qui occurrit Abrahamo revertenti à cæde regnum, et benedixit ei

2 (Cui et decimas ex omnibus impertitus eſt Abrahamus): qui primùm quidem ex interpretatione dicitur rex juſtitiæ, deinde verò etiam rex Salem, quod eſt rex pacis;

3 Sine patre, ſine matre, ſine genere; nec initium dierum, neque vitæ finem habens, ſed aſſimilatus Filio Dei, manet ſacerdos in perpetuum.

4 Spectate verò, quantus hic *fuerit*, cui Abrahamus etiam ille patriarcha decimas ſpoliorum dederit.

5 Et ii quidem qui ſunt ex filiis Levi, ſacerdotium accipientes, præceptum habent decimarum accipienda.um

cipiendarum à populo ſecundùm legem, hoc eſt, à fratribus ſuis, licet egreſſis ex lumbis Abrahami.

6 Is verò, cujus genus ad illos non refertur, decimas accepit ab Abrahamo, et habenti promiſſiones benedixit.

7 Porro ſine ullâ controverſiâ id quod minus eſt, ab eo quod majus eſt, benedicitur.

8 Atque hic quidem homines qui moriuntur, decimas accipiunt: illic autem is, de quo teſtatum eſt quòd vivat.

9 Et (ut ita loquar) in Abrahamo decimatus eſt etiam ipſe Levi, qui decimas ſolet accipere.

10 Nam is adhuc in lumbis patris erat quum occurreret Abrahamo Melchiſedecus.

11 Porro, ſi conſummatio per Leviticum ſacerdotium erat (nam ſub hoc ſancita lex eſt populo) quid ampliùs erat opus alium exoriri Sacerdotem ſecundùm ordinem Melchiſedeci, nec ſecundùm ordinem Aaronis dici?

12 Mutato enim hoc ſacerdotio, neceſſariò quoque legis mutatio fit.

13 Nam *is* de quo hæc dicuntur ad aliam tribum pertinet, de quâ nullus attendit altari.

14 Palam eſt enim è Judâ exortum eſſe Dominum noſtrum, cui tribui nihil de ſacerdotio locutus eſt Moſes.

15 *Id*que eo ampliùs manifeſtum eſt, quod ad ſimilitudinem Melchiſedeci exoritur Sacerdos alius;

16 Qui non ex lege, cujus præceptum ſit carnale, factus eſt *Sacerdos*, ſed ex vi indiſſolubilis vitæ.

17 Teſtificatur enim ad hunc modum, Tu *es* Sacerdos in æternum ſecundùm ordinem Melchiſedeci.

18 Fit enim irritum præcedens præceptum, propter ipſius infirmitatem et inutilitatem.

19 Nihil enim conſummavit lex, ſed ſuperintroducta ſpes potior, per quam appropinquamus Deo.

20 Etiam quatenus non abſque jurejurando *ſuper introducta eſt*.

21 Nam illi quidem abſque jurejurando Sacerdotes facti ſunt: hic verò cum jurejurando, per eum qui dixit ei, Juravit Dominus, et non pœnitebit eum, Tu *es* Sacerdos in æternum ſecundùm ordinem Melchiſedeci.

22 Tanto melioris pacti ſponſor factus eſt Jeſus.

23 Et illi quidem plures facti ſunt ſacerdotes, quòd mors prohiberet eos permanere:

24 At iſte, propterea quòd in æternum manet, perpetuum habet ſacerdotium.

25 Unde et ſervare perfectè poteſt eos qui per ipſum accedunt ad Deum, ſemper vivens ut interpellet pro eis.

26 Talis enim nos decebat Pontifex, ſanctus, ab omni malo alienus, ſine labe, ſeparatus à peccatoribus, et ſublimior cœlis factus:

27 Cui non ſit quotidie neceſſe, quemadmodum illis pontificibus, priùs pro peccatis propriis victimas offerre, deinde *pro peccatis* populi. Hoc enim fecit ſemel, quum ſemetipſum obtulit.

28 Lex enim homines conſtituit pontifices infirmitate laborantes: at ſermo jurisjurandi poſt legem *concepti*, Filium *conſtituit* in æternum conſummatum.

CAP. VIII.

Recapitulatio doctrinæ de ſacerdotio Chriſti.

CÆterùm eorum quæ dicimus *hæc* ſumma *eſt*, Talem *nos* habere

habere Pontificem, qui conſedit ad dexteram throni majeſtatis illius in cœlis,

2 Sanctuarii miniſter, ac veri illius tabernaculi, quod fixit Dominus, et non homo.

3 Omnis enim pontifex ad offerenda dona et victimas conſtituitur: unde neceſſe fuit hunc quoque habere quod offerret.

4 Nam ſi eſſet in terrâ, ne ſacerdos quidem eſſet, manentibus illis ſacerdotibus, qui ſecundum legem offerunt dona,

5 Ut qui exemplari et umbræ deſerviant rerum cœleſtium, ſicut divinitùs dictum eſt Moſi, quum eſſet abſoluturus tabernaculum, Vide enim, inquit, *ut* facias omnia ad exemplar quod oſtenſum eſt tibi in monte.

6 At nunc *noſter ille pontifex eo* præſtantius miniſterium ſortitus eſt, quo etiam præſtantioris eſt pacti mediator, quod præſtantioribus promiſſis ſancitum eſt.

7 Nam ſi prius illud tale fuiſſet, ut nihil in eo poſſet requiri, haudquaquam fuiſſet ſecundo quæſitus locus.

8 Nam incuſans eos inquit, Ecce dies venient, dicit Dominus, quum peragam cum domo Iſraëlis, et cum domo Judæ, pactum novum.

9 Non ſecundùm pactum, quod feci cum patribus ipſorum, quo die prehendi manum ipſorum, ut adducerem eos ex Ægypto: nam ipſi non perſtiterunt in illo meo pacto, et ego diſpexi eos, dicit Dominus.

10 Quamobrem hoc eſt pactum, quod paciſcar domui Iſraëlis poſt dies illos, dicit Dominus: indam leges meas menti eorum, et cordi eorum inſcribam: et ero ipſis Deus, et ipſi erunt mihi populus.

11 Neque docebunt ſinguli proximum ſuum, et ſinguli fratrem ſuum, dicentes, Cognoſce Dominum: nam omnes cognoſcent me, ab eo qui puſillus fuerit inter eos, ad eum uſque qui magnus fuerit inter eos.

12 Ero enim propitius iniquitatibus eorum, et peccatorum ipſorum, et tranſgreſſionum ipſorum, non recordabor ampliùs.

13 Dum novum dicit, antiquavit prius; porro quod antiquatur ac ſeneſcit, propè eſt ut evaneſcat.

CAP. IX.

Collatio duplicis tabernaculi, veteris et novi.

HAbuit igitur prius *pactum* etiam ritus cultûs et ſanctuarium mundanum.

2 Tabernaculum enim apparatum fuit; prius *quidem*, in quo *erat* candelabrum, et menſa, et propoſiti panes, quod Sancta vocant.

3 Poſt ſecundum autem velum *erat* tabernaculum, quod vocant Sancta Sanctorum:

4 Aureum habens thuribulum et arcam pacti undique circumtectam auro: in quâ urnâ aureâ habens manna, et virga illa Aaron quæ germinavit, et tabulæ illæ pacti.

5 Supra hanc autem Cherubim glorioſi obumbrantes propitiatorium: de quibus non eſt nunc dicendum ſingulatim.

6 His vero ſic conſtructis, in prius quidem tabernaculum quovis *tempore* ingrediuntur ſacerdotes cultus obeuntes:

7 In ſecundum autem ſemel quotannis ſolus pontifex non abſque ſanguine, quem offert pro ſe ipſo, et *pro* populi erratis:

8 Hoc declarante Spiritu Sancto, nondum factam fuiſſe manifeſtam ad ſacrariam viam, priore tabernaculo adhuc conſiſtente.

9 Quod

9 Quod *erat* exemplar pro tempore illo tunc præsente, quo dona sacrificiaque offeruntur, quæ non possunt in conscientia consummare cultorem,

10 In cibis duntaxat et potionibus, et diversis ablutionibus, ac ritibus carnalibus, usque ad præstitutum tempus directionis imposita.

11 Adveniens autem Christus Pontifex futurorum bonorum per majus et perfectius tabernaculum non manu factum, id est, non hujus conditionis.

12 Neque per sanguinem hircorum et vitulorum, sed per proprium sanguinem, ingressus est semel in sacrarium, æternam redemptionem nactus.

13 Nam si sanguis taurorum et hircorum, et cinis juvencæ aspergens inquinatos, sanctificat ad carnis puritatem;

14 Quanto magis sanguis Christi, qui per Spiritum æternum seipsum obtulit inculpatum Deo, emundabit conscientiam vestram à mortuis operibus, ad colendum Deum vivum?

15 Itaque ob id novi pacti mediator est, ut morte ad redemptionem earum transgressionem intercedente quæ fuerunt sub priore pacto, qui vocati erant promissam æternam hæreditatem acciperent.

16 Nam ubi testamentum est, mors intercedat necesse est testatoris.

17 Testamentum enim in mortuis ratum est; quandoquidem nondum valet, quum vivit testator.

18 Unde ne prius quidem illud absque sanguine dedicatum fuit.

19 Quum enim Moses omnia mandata secundùm legem recitasset toti populo, sumpto sanguine vitulorum et hircorum, cum aquâ, et lanâ coccinâ, et hyssopo, simul et ipsum librum et totum populum aspersit;

20 Dicens, Hic *est* sanguis ille hujus pacti, quod mandavit vobis Deus.

21 Insuper autem et tabernaculum, et omnia vasa illius ministerii sanguine similiter aspersit.

22 Et omnia ferè secundùm legem sanguine purificantur, et absque sanguinis effusione non fit remissio.

23 Itaque necesse *fuit* exemplaria quidem eorum quæ sunt in cœlis, hisce rebus purificari, ipsa verò cœlestia potioribus quàm hæ sint victimis.

24 Non enim in manu factum sacrarium ingressus est Christus, quod sit exemplar vero *sacrarii* respondens, sed in ipsum cœlum, ut compareat apud faciem Dei pro nobis.

25 Neque ut sæpe offerat semetipsum, sicut pontifex ingreditur in sacrarium quotannis cum sanguine alieno.

26 (Alioquin oportuisset cum sæpe passum fuisse à jacto mundi fundamento): sed nunc semel in consummatione seculorum, ad peccatum per immolationem sui ipsius è medio tollendum, factus est manifestus.

27 Et sicut illud statutum est hominibus ut semel moriantur, postea verò judicium:

28 *Ita* et Christus semel oblatus ut *in seipso* attolleret multorum peccata, secundò absque peccato conspicietur iis qui ipsum exspectant, ad salutem.

CAP. X.

Collatio sacrificiorum ad hostiam Christi, indeque exhortatio ad gratiam Christi in sanctificatione,

one, fide, et tolerantia, amplectendam.

LEX enim umbram obtinens futurorum bonorum, non ipsam expressam formam rerum, iis hostiis, quas singulis annis easdem continenter offerunt, nunquam potest accedentes confirmare:

2 Alioqui desiissent offerri, propterea quòd cultores, semel purificati, nullorum peccatorum ampliùs essent sibi conscii.

3 At in istis *sit* repetita mentio peccatorum quotannis.

4 Non enim potest sanguis taurorum et hircorum auferre peccata.

5 Quapropter ingrediens mundum, dicit, Sacrificium et oblationem noluisti, corpus autem adaptasti mihi.

6 Holocautomata et hostiam pro peccato non approbasti.

7 Tunc dixi, Ecce adsum (in capite libri scriptum est de me) ut faciam, Deus, voluntatem tuam.

8 Quum superius dixisset, Sacrificium, et oblationem, et holocautomata, et hostiam, pro peccato noluisti, neque approbasti (quæ juxta legem offeruntur;)

9 Tunc dixit, Ecce adsum, ut faciam, Deus, voluntatem tuam. Aufert prius, ut posterius statuat.

10 Qua voluntate sanctificati sumus per oblationem corporis Jesu Christi semel *factum*.

11 Omnis igitur sacerdos astat quotidie sacro ministerio defungens, et easdem sæpius offerens hostias, quæ nunquam possint auferre peccata:

12 Hic verò, unâ pro peccatis oblatâ in perpetuum victimâ, consedit ad dexteram Dei:

13 Quod reliquum est exspectans, donec inimici ipsius statuantur scabellum pedum ejus.

14 Unicâ enim oblatione consummavit in perpetuum eos qui sanctificantur.

15 Testificatur autem *hoc* nobis et ipse Spiritus Sanctus: nam posteaquam priùs dixit,

16 Hoc est pactum quod pangam cum eis post dies illos, dicit Dominus, indam leges meas cordibus eorum, et eorum mentibus eas inscribam;

17 Et peccatorum atque transgressionum ipsorum non recordabor ampliùs.

18 Porro, ubi *est* horum remissio, non *est* ampliùs oblatio pro peccato.

19 Quum igitur, fratres, habeamus libertatem ingrediendi sacrarium per sanguinem Jesu,

20 Eâ viâ quam dedicavit nobis recentem et vivam, per velum, hoc est, per carnem suam;

21 *Quumque habeamus* Sacerdotem magnum, præfectum domui Dei:

22 Accedamus cum vero corde per certioratam fidem, aspersione purgatis cordibus à conscientiâ malâ:

23 Et abluto corpore aquâ mundâ, retineamus professionem spei non vacillantem (fidelis enim *est* qui promisit):

24 Et observemus alii alios, ut nos acuamus ad charitatem et bona opera:

25 Non deferentes aggregationem nostri mutuam, sicuti mos est quibusdam, sed adhortantes *alii alios:* idque eo magis quòd videtis illum diem appropinquare.

26 Nam, si ultro peccaverimus post acceptam cognitionem veritatis, non adhuc pro peccatis reliqua est hostia:

27 Sed horrenda quædam exspectatio

ſpectatio judicii, et ignis fervor, qui devoraturus eſt adverſarios.

28 Qui aſpernatus fuerit Moïs legem abſque miſericordiâ ex duorum aut trium teſtimonio moritur:

29 Quanto (putatis) acerbiore ſupplicio dignus cenſebitur, qui Filium Dei conculcârit, et ſanguinem fœderis, per quem fuerat ſanctificatus, profanum duxerit, et Spiritum gratiæ contumeliâ affecerit?

30 Novimus enim eum qui dixit, Mea eſt vindicatio, ego rependam, dicit Dominus: et rurſum, Dominus judicabit populum ſuum.

31 Horrendum eſt incidere in manus Dei vivi.

32 Revocate verò in memoriam ſuperiores dies, quibus poſtquam illuſtrati fuiſtis, ingens certamen afflictionum ſuſtinuiſtis;

33 Partim quidem, dum et cum convitiis, et cum afflictionibus, in theatrum eſtis producti: partim verò dum ſocii facti eſtis eorum qui ſic agitantur.

34 Nam et de vinculis meis mecum doluiſtis, et direptionem bonorum quæ vobis ſuppetebant cum gaudio excepiſtis, ut qui ſciretis vos habere apud vos potiorem ſubſtantiam in cœlis, et quæ permaneat.

35 Ne igitur abjicite liberam illam profeſſionem veſtram, quæ magnam habet præmii retributionem.

36 Nam tolerantiâ vobis eſt opus, ut, voluntati Dei obſequuti, reportetis promiſſionem illam.

37 Adhuc enim puſillum quantulumcunque, et qui venturus eſt veniet, neque tardabit.

38 Juſtus autem ex fide vivet: et ſi *quis ſe* ſubduxerit, non placet eum animus meus.

39 At nos non ii ſumus qui nos ſubducamus ad exitium, ſed qui credamus ad animæ ſalutem.

CAP. XI.

Fides quid; et ejus energia variis exemplis firmata.

EST autem fides illud quo ſubſiſtunt quæ ſperantur, et quæ demonſtrat quæ non cernuntur.

2 Ob eam enim teſtimonio fuerunt ornati majores.

3 Per fidem intelligimus compactum fuiſſe mundum verbo Dei, ut quæ cernimus non ſint ex apparentibus facta.

4 Abel, per fidem, majoris pretii ſacrificium obtulit Deo quàm Cain: per quam teſtimonio fuit ornatus, quod eſſet juſtus, teſtimonium perhibente Deo de donis ejus: et mortuus adhuc per hanc loquitur.

5 Per fidem Enochus fuit tranſlatus, ne videret mortem: nec fuit inventus, propterea quòd tranſtulerat eum Deus: priuſquam enim transferretur, teſtimonium obtinuerat quòd gratus fuerit Deo.

6 Atque fieri non poteſt, ut abſque fide quiſquam Deo ſit gratus: nam qui accedit ad Deum, hunc credere oportet eſſem *Deum*, *et* præmia largiri iis qui ipſum requirunt.

7 Per fidem divinitùs admonitus Noë de iis quæ nondum cernebantur, veritus conſtruxit arcam ad ſervandam domum ſuam: per quam *arcam* condemnavit mundum, et ejus, quæ ex fide eſt, juſtitiæ factus eſt hæres.

8 Per fidem vocatus Abrahamus auſcultavit Deo, abeundo in locum quem accepturus erat in hæreditatem; et exivit neſciens quò eſſet venturus.

9 Per fidem commoratus eſt in terrâ promiſsâ ut alienâ, commo-

ratus in tabernaculis cum Iſaac et Jacob, cohæredibus ejuſdem promiſſionis.

10 Exſpectabat enim civitatem illam habentem fundamenta, cujus artifex et conditor eſt Deus.

11 Per fidem et ipſa Sara vim ad concipiendum ſemen accepit, ac præter præſtitutum tempus ætatis peperit, quòd fidelem eſſe duxerit eum qui promiſerat.

12 Quapropter et ex uno, eoque jam emortuo, nati ſunt *poſteri* quanta eſt aſtrorum cœli multitudo, et quaſi arena illa innumerabilis quæ eſt ad ōram maris.

13 Secundum fidem mortui ſunt iſti omnes, non adepti promiſſa, ſed eminus ea conſpicati, poſtquam *ipſis* fuiſſent perſuaſa et *ea* amplexi fuiſſent, ac ſeſe profeſſi peregrinos et advenas eſſe in terrâ.

14 Nam qui hæc dicunt, palam oſtendunt ſe patriam requirere.

15 Quòd ſi illius memores fuiſſent, ex quâ exierant, habere poterant tempus ad revertendum:

16 Atqui potiorem expetunt, hoc eſt cœleſtem: quapropter Deum non pudet eorum *id eſt*, cognominari Deus eorum; paraverat nimirum illis urbem.

17 Abrahamus, quum tentaretur, obtulit Iſaacum per fidem; unigenitum, inquam, illum obtulit, is qui promiſſiones exceperat;

18 Ad quem dictum fuerat, In Iſaac vocabitur tibi ſemen.

19 Ratiocinatus Deum potentiâ præditum eſſe etiam ſuſcitandi ex mortuis, unde etiam illum ſimilitudine quâdam recepit.

20 Per fidem de futuris benedixit Iſaacus Jacobo et Eſavo.

21 Per fidem Jacobus moriens ſingulis filiis Joſephi benedixit; et adoravit ſuper extremo baculo ſuo.

22 Per fidem Joſephus obiens de egreſſione filiorum Iſraëlis meminit; deque oſſibus ſuis præcepit.

23 Per fidem Moſes, quum natus eſſet, occultatus eſt menſes tres à parentibus ſuis, quòd viderunt venuſtum eſſe puerulum; et non metuerunt edictum regis.

24 Per fidem Moſes jam grandis renuit vocari filius filiæ Pharaonis.

25 Potiùs eligens ſimul malis vexari cum populo Dei, quàm temporariam retinere peccati fruitionem:

26 Majores ducens divitias probrum Chriſti, quam Ægyptiorum theſauros. Intuebatur enim in præmii retributionem.

27 Per fidem dereliquit Ægyptum, non metuens excandeſcentiam regis: nam, ut qui videret eum qui eſt inviſibilis, *ita* forti animo fuit.

28 Per fidem peregit paſcha, et effuſionem illam ſanguinis, ne qui perimebat primogenita, ipſos tangeret.

29 Per fidem tranſgreſſi ſunt rubrum mare veluti per terram; cujus *maris* facto periculo Ægyptii abſorpti ſunt.

30 Per fidem mœnia Jericho conciderunt, circumdata ad dies ſeptem.

31 Per fidem Rahab meretrix illa non periit unà cum iis qui non obedierunt; quum pacificè excepiſſet hoſpitio exploratores.

32 Et quid præterea loquor? deficiet enim me tempus narrantem de Gideone, de Barak, et Samſone, et Jepthe, et David, et Samuele, ac prophetis;

33 Qui per fidem debellârunt regna, operam dederunt juſtitiæ aſſequu

assequuti sunt promissiones obstruxerunt ora leonum,

34 Extinxerunt vim ignis, effugerunt acies gladii, corroborati sunt ex infirmitate, effecti sunt validi in bello, exercitus exterorum in fugam verterunt :

35 Mulieres acceperunt ex resurrectione mortuos suos : alii verò distenti sunt, non acceptâ liberatione, ut potiorem resurrectionem consequerentur :

36 Alii rursus ludibria et flagella sunt experti, insuper et vincula et carcerem :

37 Lapidati sunt, dissecti sunt, tentati sunt, gladio cæsi mortui sunt, oberraverunt cum ovillis et caprinis pe libus, destituti, afflicti, malè habiti :

38 Quibus indignus erat mundus, in desertis errantes, et montibus, ac speluncis, et cavernis terræ.

39 Atque omnes hi testimonio per fidem ornati, non obtinuerunt promissum illud :

40 Quoniam Deus de nobis potius quiddam providerat, ne absque nobis consummarentur.

CAP. XII.

A sanctorum et Christi exemplo inducit ad tolerandas viriliter afflictiones, revocat à peccatis et ex Novi Testamenti super Vetus excellentia deterret ab inobedientia.

PRoinde nos quoque, quum tanta nos circumstet testium nubes, abjecto omni pondere, et peccato ad nos circumcingendos procivi, per tolerantiam propositum nobis stadium decurramus ;

2 Intuentes in fidei ducem ac consummatorem Jesum, qui pro sibi propositio gaudio sustinuit crucem, ignominiâ contemptâ, et ad dextrum throni Dei consedit.

3 Etenim reputate, quis ille sit, qui talem sustinuit à peccatoribus adversus sese contradictionem, ne vestris animis fracti fatiscatis.

4 Nondum ad sanguinem usque restitistis, adversus peccatum decertando.

5 Et obliti estis adhortationis, quæ vobis tanquam filiis loquitur, Fili mi, ne parvi facito castigationem Domini, neque animo frangitor, quum ab eo argueris :

6 Quem enim diligit Dominus, castigat : flagellat autem quemcunque filium agnoscit.

7 Si castigationem sustinetis, Deus sese vobis exhibet ut filiis : quis enim est filius, quem non castiget pater ?

8 Quòd si estis absque castigatione, cujus participes sunt omnes, nempe supposititii estis, non filii.

9 Deinde patres quidem carnis nostræ castigatores habuimus, et reveriti sumus : annon multo magis subjiciemur Patri spirituum, et vivemus ?

10 Nam illi ad paucos dies, prout ipsis videbatur, nos castigabant : hic autem ad commodum nostrum, ut participes simus sanctimoniæ ipsius.

11 Omnis autem castigatio in præsens quidem non videtur esse gaudii, sed tristitiæ : at postea fructum tranquillum justitiæ reddit iis, qui per eam fuerint exercitati.

12 Quapropter manus remissas, et genua soluta, surrigite ;

13 Et rectas orbitas facite pedibus vestris, ne quod claudum *est* deflectat de viâ, sed ut sanetur potiùs.

14 Pacem sectamini cum omnibus, et sanctimoniam, sine quâ nemo videbit Dominum ;

15 Prospicentes, ne quis deficiat à gratiâ Dei ; ne qua radix amara

ſuppullulans obturbet, et per hanc polluantur multi.

16 Ne quis ſit ſcortator, aut profanus, velut Eſau, qui unico edulio vendidit ſuum jus primogeniti.

17 Scitis enim eum etiam poſtea quum vellet hæreditario jure benedictionem aſſequi, reprobatum fuiſſe; non enim reperit pœnitentiæ locum, quamvis cum lacrymis *benedictionem* illam exquiſiſſet.

18 Non enim acceſſiſtis ad contrectabilem montem et ardentem ignem, ac turbinem, et caliginem, et procellam,

19 Tubæque ſonitum, et vocem verborum, quam qui audierant, cum excuſatione petierunt ne ampliùs fieret ſermo.

20 (Non enim ferebant quod interdicebatur, Si vel beſtia tetigeret montem, lapidabitur, aut ſagittâ configetur:

21 Et Moſes, adeo horrendum erat viſum quod apparebat, dixit, expavefactus ſum ac tremebundus);

22 Sed acceſſiſtis ad montem Sion, et civitatem Dei vivi, Hieruſalem cœleſtem, et myriadas Angelorum;

23 Conventum univerſalem, et concionem primogenitorum, qui conſcripti ſint in cœlis, et Judicem univerſorum Deum, et ſpiritus juſtorum conſummatorum;

24 Et ad novi pacti mediatorem Jeſum, et ſanguinem aſperſionis, potiora loquentem quàm loquatur Abel.

25 Videte ne averſemini eum qui loquitur. Nam ſi illi non effugerunt, qui recuſârunt divinitùs loquentem in terrâ; multo magis nos, qui eum qui de cœlis *eſt* averſaremur:

26 Cujus vox tunc concuſſit terram: nunc autem denunciavit, dicens, adhuc ſemel ego concutiam non ſolùm terram, ſed etiam cœlum.

27 Porro illud, Adhuc ſemel, declarat inſtabilium rerum, ut puta factitiarum amotionem, ut maneant quæ ſunt ſtabilia.

28 Quapropter regnum aſſumentes quod concuti non poteſt, retineamus gratiam, per quam ita colamus Deum ut ei grati ſimus, cum verecundiâ et reverentiâ.

29 Etenim Deus noſter conſumens ignis eſt.

CAP. XIII.

Præcepta pietatis varia continuantur.

FRaternus amor maneto.

2 Hoſpitalitatis ne eſtote immemores: per hanc enim quidam inſcii exceperunt Angelos hoſpitio.

3 Memores eſtote vinctorum tanquam unà cum illis vincti; eorum qui malis premuntur, ac ſi ipſi quoque corpore *affecti* eſſetis.

4 Honorabile *eſt* inter quoſvis conjugium, et cubile impollutum: ſcortatores autem et adulteros damnabit Deus.

5 Sint mores *veſtri* alieni ab avaritiâ: *eſtote* contenti præſentibus: dixit enim ipſe, Nequaquam te omittam, neque unquam te deſeram:

6 Adeò ut confidenti animo dicamus, Dominus *eſt* mihi auxiliator, nec metuam quod faciat mihi homo.

7 Memores eſtote doctorum veſtrorum, qui loquuti ſunt vobis ſermonem Dei: quorum imitamini fidem, contemplantes quis fuerit exitus converſationis ipſorum.

8 Jeſus Chriſtus heri et hodie idem *eſt*, et in ſecula.

9 Doctrinis variis et peregrinis ne circumferimini; bonum enim eſt gratiâ conſtabiliri cor, non ci-

bis, unde nullam perceperunt utilitatem qui in ipsis ambulârunt.

10 Habemus altare, ex quo non habent jus edendi qui tabernaculo deserviunt.

11 Quorum enim animalium sanguis infertur pro peccato in sanctuarium per pontificem, eorum corpora exuruntur extra castra.

12 Quapropter et Jesus, ut sanctificaret populum, per proprium sanguinem, passus est extra portam.

13 Exeamus igitur ad eum extra castra, probrum ejus portantes.

14 Non enim habemus hîc stabilem civitatem, sed futuram illam inquirimus.

15 Per ipsum igitur assiduè offeramus Deo sacrificium laudis, id est, fructum labiorum celebrantium nomen ejus.

16 Beneficentiæ verò et communicationis ne obliviscimini: talibus enim victimis delectatur Deus.

17 Obedite doctoribus vestris, et obsecundate: excubant enim ipsi pro animabus vestris tanquam rationem reddituri; ut cum gaudio hoc faciant, et non suspirantes: id enim est vobis inutile.

18 Orate pro nobis; confidimus enim nos bonam conscientiam habere, ut qui in omnibus cupiamus benè versari.

19 Ampliùs autem precor vos ut id faciatis, ut eo citiùs restituar vobis.

20 Deus verò pacis, qui magnum illum ovium, per sanguinem pacti æterni, pastorem, Dominum nostrum Jesum, ex mortuis reduxit,

21 Compingat vos ad omne opus bonum, ad præstandam ipsius voluntatem, officiens in vobis quod grâtum sit in conspectu suo, per Jesum Christum; cui *sit* gloria in secula seculorum. Amen.

22 Precor autem vos, fratres, sufferte sermonem exhortationis hujus: nam paucis *de hoc* scripsi vobis.

23 Scitote fratrem *nostrum* Timotheum solutum esse, cum quo (si mox venerit) videbo vos.

24 Salutate omnes ductores vestros, et omnes sanctos. Salutant vos Itali.

25 Gratia *sit* cum omnibus vobis. Amen.

Ad Hebræos scripta est ex Italiâ per Timotheum.

JACOBI APOSTOLI EPISTOLA CATHOLICA

CAP. I.

De exploratione et oratione fidei. De tentationis origine. De infititio verba, et vero ejus auditore.

JAcobus Dei ac Domini Jesu Christi servus, duodecim tribubus dispersis, salutem:

2 Summo gaudio dicite, fratres mei, quoties in tentationes varias incideritis;

3 *Illud* scientes, explorationem fidei vestræ efficere tolerantiam.

4 Cæterùm tolerantia opus integrum habeto, ut sitis integri et toti, in nullo deficientes.

5 Quod si cui vestrûm deest sapientia, petito à Deo, qui dat *eam* omnibus benignè, nec exprobrat; et dabitur ei.

6 Sed postulet cum fide, nihil

ambigens; nam qui ambigit, ſimilis eſt fluctui maris, qui ventis agitatur et jactatur.

7 Non enim exiſtimet homo ille ſe quicquam accepturum à Domino:

8 Ut *qui ſit* vir animo duplici, et inquietus in omnibus viis ſuis.

9 Porro, frater, qui eſt humilis conditionis, glorietur in ſublimitate ſuâ.

10 Qui verò dives eſt, in ſubmiſſione ſui: quoniam veluti flos herbæ præteribit.

11 Nam, *ut* exortus eſt ſol cum æſtu, arefecit herbam, et flos illius decidit, et ſpectabilis decor ipſius periit: ita et dives in ſuis greſſibus marceſcet.

12 Beatus *eſt* vir qui ſuſtinet tentationem: quoniam probus compertus accipiet coronam vitæ, quam promiſit Dominus iis à quibus ipſe diligitur.

13 Nemo, quum tentatur, dicat, A Deo tentor: nam Deus tentari malis non poteſt, nec quemquam tentat.

14 Sed unuſquiſque tentatur, dum à propriâ cupiditate abſtrahitur et inescatur.

15 Deinde cupiditas, poſteaquam concepit, parit peccatum: peccatum verò peractum gignit mortem.

16 Ne errate, fratres mei dilecti.

17 Omnis donatio bona, et omne integrum donum, eſt ſupernè, deſcendens à Patre luminum, apud quem non ineſt tranſmutatio, aut converſionis obumbratio.

18 *Is* quia voluit, progenuit nos ſermone veritatis, ut eſſemus primitiæ quædam eorum quæ creavit.

19 Itaque, fratres mei dilecti, ſit omnis homo celer ad audiendum, tardus ad loquendum, tardus ad iram.

20 Nam ira viri juſtitiam Dei non exſequitur.

21 Quapropter, abjectis omnibus ſordibus et excremento malitiæ, cum lenitate excipite inſititium illum ſermonem, qui poteſt ſervare animas veſtras.

22 Effectores verò eſtote ſermonis, nec auditores ſolùm, falsò ratiocinando fallentes voſmetipſos.

23 Nam ſi quis eſt auditor ſermonis, et non effector, is ſimilis eſt viro conſideranti faciem ſuam nativam in ſpeculo;

24 Nam ſimulatque conſideravit ſeipſum, abiit et ſtatim oblitus eſt qualis eſſet.

25 At is qui introſpexerit in perfectam illam legem libertatis, et permanſerit *in eâ*, quia non fuerit auditor oblivioſus, ſed actor operis, is, *inquam*, beatior erit in opere ſuo.

26 Si quis videtur religioſus eſſe inter vos, non frænans linguam ſuam, ſed ſuum ipſius cor ſeducens, hujus vanus eſt cultus religioſus.

27 Religioſus autem cultus, mundus, et incontaminatus apud Deum et Patrem, hic eſt; inviſere orphanos et viduas in afflictione ipſorum, et immaculatum ſeſe conſervare à mundo.

CAP. II.

Proſopolepſia damnatur. Lex regia commendatur. Fides hypocrita rejicitur, et operoſa commendatur.

FRatres mei, ne cum acceptione perſonarum habete fidem Domini noſtri Jeſu Chriſti glorioſi.

2 Nam ſi quis in cœtum veſtrum ingrediatur, aureum geſtans annulum, veſte ſplendidâ; ingrediatur autem et pauper cum ſordidâ veſte;

3 Et

3 Et reſpexeritis ad eum qui veſtem gerit ſplendidam, et dixeritis ei, Tu ſede hic pulchrè; pauperi verò dicatis, Tu ſta illic, aut ſede hic ſubter ſcabellum meum:

4 Nonne diſcrimen feceritis apud vos, et facti fueritis judices malè diſceptantes?

5 Audite, fratres mei dilecti, nonne Deus elegit pauperes mundi hujus, *ut fierent* divites fide, et hæredes regni quod promiſit iis qui ipſum diligunt?

6 At vos contumeliâ affeciſtis pauperem. Nonne divites per tyrannidem opprimunt vos, et trahunt vos ad tribunalia?

7 Nonne blaſphemant præclarum illud nomen, à quo eſtis cognominati?

8 Quòd ſi legem regiam præſtatis ſecundum ſcripturam, Diliges proximum tuum ut teipſum, benè facitis:

9 Sin verò perſonam reſpicitis, peccatum committitis, et redarguimini à lege veluti tranſgreſſores.

10 Quiſquis enim totam legem ſervaverit, impegerit autem in uno, damnas factus eſt omnium.

11 Nam qui dixit, Ne mœcheris, dixit etiam, Ne occidas. Quod ſi non fueris mœchatus, occideris autem, factus es tranſgreſſor legis.

12 Ita loquimini et ita facite, ut per legem libertatis judicandi.

13 Nam damnatio abſque miſericordiâ *erit* ei qui non præſtiterit miſericordiam: et gloriatur miſericordia adverſus damnationem.

14 Quæ utilitas, fratres mei, ſi fidem dicat aliquis habere ſe, opera verò non habeat? num poteſt fides illa eum ſervare?

15 Quòd ſi frater aut ſoror nudi fuerint, et deſtituti quotidiano victu,

16 Dicat autem eis aliquis veſtrûm, Abite cum pace, caleſcite, et ſaturamini; non tamen dederitis eis quæ ſunt apta corpori, quæ *erit* utilitas?

17 Ita quoque fides, ſi opera non habeat, mortua eſt per ſe.

18 Quinimo dicet aliquis, Tu fidem habes, et ego opera habeo; oſtende mihi fidem tuam abſque operibus tuis, et ego oſtendam tibi ex operibus meis fidem meam.

19 Tu credis Deum unum eſſe; benè facis: dæmonia quoque *iſtud* credunt et horreſcunt.

20 Vis verò nôſſe, homo vane, fidem *quæ eſt* abſque operibus mortuam eſſe?

21 Abrahamus pater ille noſter, nonne ex operibus juſtificatus eſt, quum obtuliſſet Iſaacum filium ſuum ſuper altare?

22 Vides fidem adminiſtram fuiſſe operum ipſius, et ex operibus fidem ad finem perductam fuiſſe?

23 Itaque impleta eſt Scriptura quæ dicit, Credidit autem Abrahamus Deo, et imputatum eſt ei ad juſtitiam, et amicus Dei vocatus eſt.

24 Videtis igitur ex operibus juſtificari hominem, et non ex fide tantùm.

25 Similiter autem etiam Rahab illa meretrix, annon ex operibus juſtificata eſt, quum accepiſſet nuncios illos, et aliâ viâ omiſiſſet?

26 Nam ſicut corpus abſque ſpiritu mortuum eſt, ita et fides illa quæ *eſt* abſque operibus mortua eſt.

CAP. III.

Commoda et incommoda linguæ, illiuſque uſus et abuſus; item ſapientia

ſapientia terrena et cœleſtis.

NE eſtote multi doctores, fratres mei, ſcientes fore, ut gravius judicium auferamus.

2 In multis enim impingimus omnes. Si quis in ſermone non impingit, hic perfectus eſt vir, ut qui poſſit fræno moderari totum etiam corpus.

3 Ecce, equis fræna in ora immittimus, ut obediant nobis, et totum corpus eorum circumagimus:

4 Ecce, naves quoque, quum tantæ ſint, et à ventis ſævis agitentur, circumaguntur à minimo gubernaculo, quocunque impulſus gubernatoris voluerit:

5 Ita et lingua puſillum membrum eſt, et ſeſe effert magnificè: Ecce, exiguus ignis quantam materiam incendit!

6 Et lingua flamma *eſt et* mundus iniquitatis: ita, *inquam*, lingua conſtituta eſt inter membra noſtra, maculans totum corpus, inflammans rotam genituræ noſtræ, et inflammata à gehennâ.

7 Omnis enim natura et ferarum et volucrum, ſerpentiumque et marinorum, domatur, et domita eſt à naturâ humanâ:

8 Linguam autem nullus hominum domare poteſt; malum *eſt* quod cöercere non poſſis: plena *eſt* veneno mortifero.

9 Per ipſam benedicimus Deo et Patri, et per ipſam execramur homines ad ſimilitudinem Dei factos.

10 Ex eodem ore procedit benedictio et maledictio. Non oportet, fratres mei, hæc ita fieri.

11 Num fons ex eodem foramine fundit dulcem et amaram *aquam?*

12 Num poteſt, fratres mei, ficus oleas edere, aut vitis ficus? ita neque falſa dulcem aquam *poteſt* edere.

13 Quis ſapiens et ſcientiâ præditus eſt inter vos? demonſtret ex bona converſatione opera ſua cum lenitate ſapientiæ.

14 Quod ſi invidiam amaram habetis, et irritationem in corde veſtro, ne gloriamini, et ne mendaces eſtote adverſus veritatem.

15 Non eſt *enim* iſta ſapientia ſupernè deſcendens, ſed terrena animalis, dæmoniaca.

16 Ubi enim invidia eſt et rixa, ibi inquieta vita, et omne opus pravum.

17 Quæ autem ſupernè *eſt* ſapientia, primùm quidem caſta eſt, deinde pacifica, æqua, obſequens, plena miſericordiæ, et fructuum bonorum, abſque diſceptatione, et minimè ſimulata.

18 Fructus autem juſtitiæ ſeritur cum pace iis qui dant operam paci.

CAP. IV.

Origo litium et pugnarum unde. Exhortatio ad animi ſubmiſſionem, et purificationem, et ſui ipſius cognitionem.

UNDE bella et pugnæ inter vos? nonne hinc, *nimirum* ex voluptatibus veſtris, quæ militant in membris veſtris?

2 Concupiſci is, et non habetis: invidetis et affectatis, nec poteſtis nanciſci: pugnatis et bellatis, nec obtinetis, propterea quod non petitis.

3 Petitis, et non accipitis, eo quod male petatis, ut in voluptates veſtras inſumatis.

4 Adulteri et adulteræ, neſcitis amicitiam mundi inimicitiam eſſe adverſus Deum? Quicunque ergo voluerit amicus eſſe mundi, inimicus Dei conſtituitur.

5 An putatis Scripturam inaniter

ter dicere, Ad invidiam fertur ſpiritus, qui ſedem poſuit in nobis?

6 Sed majorem offert gratiam; quia dicit, Deus ſuperbis obſiſtit, ſubmiſſis autem dat gratiam.

7 Subjicite igitur vos Deo; obſiſtite diabolo, et fugiet à vobis.

8 Appropinquate Deo, et appropinquabit vobis; purificate manus, *vos* peccatores, et expiate corda, duplices animo.

9 Senſu ærumnæ tangimini, et lugete, et flete: riſus veſter in luctum convertatur, et gaudium in mœrorem.

10 Submittite vos in conſpectu Domini, et extollet vos.

11 Ne alii aliis obloquimini, fratri: qui obloquitur fratri, quique damnat fratrem ſuum, obloquitur legi, et damnat legem: quòd ſi damnas legem, non es obſervator leges, ſed judex.

12 Unus eſt legiſlator qui poteſt ſervare et perdere: tu qui es, qui damnas alium?

13 Age nunc qui dicitis, Hodie vel cras proficiſcemur in illam urbem, et agemus ibi annum unum, et mercabimur, et lucrabimur;

14 Qui ignoratis quid *futurum ſit* poſtero die: quæ eſt enim vita veſtra? vapor enim eſt ad exiguum *tempus* apparens, et deinde diſparens.

15 Pro eo quod dicere debuiſtis, Si Dominus voluerit, et vivamus, faciemus hoc aut illud.

16 Nunc autem gloriamini de jactantiis veſtris. Omnis ejuſmodi gloriatio mala eſt.

17 Igitur qui noverit rectè facere, nec facit, is peccator tenetur.

CAP. V.

Terret divites: hortatur ad patientiam, ſermonis ſimplicitatem, orationis vehementiam, et peccatorum confeſſionem.

AGE nunc, divites, flete, ejulantes ſuper ærumnis veſtris ſuperventuris.

2 Divitiæ veſtræ putrefactæ ſunt, veſtimenta veſtra ſunt à tineis vorata:

3 Aurum et argentum veſtrum ærugine vitiatum eſt, et ærugo eorum teſtabitur adverſum vos, et exedet carnes veſtras velut ignis: theſaurum recondidiſtis in ultimos dies.

4 Ecce merces operariorum, qui meſſuerunt regiones veſtras, per vos interverſa, clamat: et vociferationes eorum qui meſſuerunt, in aures Domini Sabaoth introierunt.

5 In luxu vixiſtis ſuper terram, et laſciviſtis: enutrîſtis corda veſtra ut in die epuli.

6 Condemnâſtis, occidiſtis, juſtum: et non obſiſtit vobis.

7 Patiente igitur animo eſtote, fratres, uſque ad Domini adventum. Ecce, agricola exſpectat pretioſum fructum terræ, patienter animo eum exſpectans, dum accipiat pluviam matutinam et ſerotinam.

8 Patiente animo eſtote et vos, et ſtabilite corda veſtra, quoniam adventus Domini appropinquat:

9 Ne ſuſpirate alius adverſus alium, fratres, ut ne condemnemini: ecce, judex ante fores aſtat.

10 Suinite, fratres mei, pro exemplari vexationis ac patientis animi, prophetas, qui loquuti ſunt in nomine Domini.

11 Ecce, beatos prædicamus eos, qui *adverſa* ſuſtinent: tolerantiam Job audiſtis, et finem Domini vidiſtis: nam abundat intimâ miſericordiâ Dominus, et eſt miſerator.

12 Ante omnia verò, fratres mei, ne juretis, neque per cœlum, neque

neque per terram, neque aliud ullum jusjurandum: ſit autem veſtrum, Eſt, eſt; et Non, non: ne in condemnationem incidatis.

13 Æger eſt animo aliquis inter vos? oret: bono animo eſt aliquis? pſallat.

14 Infirmatur aliquis inter vos? accerſat preſbyteros eccleſiæ, et orent pro eo, unguentes eum oleo in nomine Domini:

15 Et oratio fidei ſervabit laborantem, erigetque eum Dominus: quòd ſi peccata commiſerit, remittentur ei.

16 Confitemini alii aliis offenſas, et precamini alii pro aliis, ut ſanemini: multum *enim* valet deprecatio juſti efficax.

17 Elias homo erat iiſdem quibus nos affectionibus obnoxius, et ardentiſſimè oravit ne plueret, et non pluit ſuper terram annos tres et ſex menſes:

18 Et rurſum oravit, et cœlum dedit pluviam, et terra produxit fructum ſuum.

19 Fratres, ſi quis inter vos aberrârit à veritate, et converterit eum quiſpiam,

20 Sciat eum, qui averterit peccatorem ab errore viæ ſuæ, ſervaturum animam à morte, et opertu-rum multitudinem peccatorum.

PETRI APOSTOLI EPISTOLA CATHOLICA I.

CAP. I.

Gratias agit Deo de vocatione ad fidem, cujus probationem, objectum, et mercedem indicat, de quâ prophetæ vaticinati ſint. Exhortatur, ut renunciantes mundo et priori vitæ, ſe Deo conforment.

PEtrus Apoſtolus Jeſu Chriſti, advenis diſperſionis per Pontum, Galatiam, Cappadociam, Aſiam, et Bithyniam,

2 Electis ex præcognitione Dei Patris ad ſanctificationem Spiritûs, per obedientiam et aſperſionem ſanguinis Jeſu Chriſti; gratia vobis et pax multiplicetur.

3 Benedictus *ſit* Deus et Pater Domini noſtri Jeſu Chriſti, qui ex multâ ſuâ miſericordiâ regenuit nos in ſpem vivam per reſurrectionem Jeſu Chriſti ex mortuis;

4 *Id eſt*, ad hæreditatem quæ nec corrumpi poteſt, nec contaminari, nec marceſcere, vobis in cœlis ſervatam,

5 Qui virtutis Dei præſidio cuſtodimini per fidem, ad ſalutem paratam revelari præſtituto tempore ultimo.

6 Quæ in re exultatis, ad exiguum *tempus* nunc (ſi oportet) in variis tentationibus triſtitiâ affecti:

7 Ut exploratio fidei veſtræ multo pretioſior *exploratione* auri, quod perit, et tamen per ignem exploratur, inveniatur *vobis eſſe* laudi, et honori, et gloriæ, quum revelabitur Jeſus Chriſtus:

8 Quem quum non videritis, diligitis: in quem nunc, *eum* non videntes, tamen credentes, exultatis gaudio ineffabili et glorioſo:

9 Reportantes mercedem fidei veſtræ, ſalutem animarum.

10 De quâ ſalute exquiſiêrunt, et

et *quam* ſcrutati ſunt prophetæ qui de *ventura* in vos gratia prophetârunt;

11 Scrutantes in quem aut qualem temporis articulum prænuncius ille, qui in ipſis *erat* Spiritus Chriſti, declararet *eventuras* Chriſto perpeſſiones, et gloriam illas conſequuturam.

12 Quibus revelatum eſt, eos non ſibi, ſed nobis ea adminiſtrare, quæ nunc annunciata ſunt vobis per eos qui vobis evangelizârunt per emiſſum è cœlo Spiritum Sanctum, in quæ cupiunt Angeli introſpicere.

13 Quapropter ſuccincti lumbis mentis veſtræ, ſobrii, ad finem uſque ſperate in eam quæ vobis defertur gratiam, quum revelabitur Jeſus Chriſtus:

14 Ut filii obedientes, qui vos non configuretis priſtinis, quæ in ignorantiâ veſtrâ *viguerunt*, cupiditatibus;

15 Sed ſicut is qui vos vocavit ſanctus eſt, ipſi quoque ſancti in omni converſatione reddamini;

16 Propterea quod ſcriptum eſt, Sancti eſtote, nam ego ſanctus ſum.

17 Et, ſi patrem cognominatis eum, qui citra perſonarum reſpectum judicat ex cujuſque opere, cum timore verſamini commorationis veſtræ tempore:

18 Ut qui ſciatis vos non corruptibilibus *rebus*, argento vel auro, fuiſſe redemptos ex vanâ illâ veſtrâ converſatione, à patribus tradita;

19 Sed pretioſo ſanguine, utpote agni inculpati et incontaminati, *nempe* Chriſti;

20 Præcogniti quidem ante jacta mundi fundamenta, manifeſti autem facti ultimis temporibus propter vos;

21 Per enim credentes in Deum, qui ſuſcitavit eum ex mortuis, et gloriam ei dedit, ut fides ac ſpes veſtra in Deo eſſet;

22 Qui *igitur* animas veſtras purificâſtis, auſcultando veritati per Spiritum, ad amorem fraternum minimè ſimulatum, ex mundo corde alii alios diligite intensè,

23 Regeniti non ex ſemine corruptibili, ſed incorruptibili, *id eſt*, per ſermonem Dei vivi, et manentis in æternum.

24 Nam omnis caro *eſt* ut gramen, et omnis gloria hominis ut flos graminis: exaruit gramen, et flos ejus decidit.

25 Sed verbum Domini manet in æternum; hoc autem eſt verbum illud, quod evangelizatum eſt vobis.

CAP. II.

Exhortatur ad ſuccreſcentiam in Chriſto, et ſuperædificandum lapidi angulari: item ut à concupiſcentiis mundi abſtineatur, ſuperioribus obtemperetur, et afflictiones ad imitationem Chriſti ferantur.

PRoinde depoſitâ omni malitiâ, et omni dolo, et ſimulationibus, et invidentiis, et omnibus obtrectationibus,

2 Ut modò geniti infantes, lac illud ſermonis ſincerum expetite, ut per illud augeſcatis;

3 Si quidem guſtâſtis, quod bonus ſit Dominus;

4 Ad quem accedentes, qui eſt lapis vivus, ab hominibus quidem reprobatus, apud Deum vero electus *ac* pretioſus;

5 Ipſi quoque veluti vivi lapides ædificati, fiatis domus ſpiritualis ſacerdotium ſanctum, ad offerendum ſpirituales hoſtias, acceptas Deo per Jeſum Chriſtum.

6 Quapropter enim continetur

in

in Scripturâ, Ecce ſtatuo in Sion lapidem in imo angulo, electum, pretioſum : in quem qui credit, nequaquam pudefiet.

7 Vobis igitur eſt honori, qui creditis : non aſſentientibus autem *ſermoni*, lapis quem reprobaverunt ædificantes, hic factus eſt caput anguli, et lapis ad quem impingitur, et petra offendiculi :

8 *Nempe* iis qui impingunt ad ſermonem, non aſſentientes, ad quod etiam conſtituti fuerant.

9 Vos autem eſtis genus electum, regale ſacerdotium, gens ſancta, populus quem *ſibi Deus* ut proprium vindicat : ut virtutes prædicetis illius qui vos vocavit è tenebris in admirabilem ſuam lucem :

10 Qui quondam *eratis* non populus, nunc *eſtis* populus Dei : qui non conſequuti miſericordiam, nunc eſtis miſericordiam conſequuti.

11 Dilecti, precor ut tanquam inquilini, et advenæ, abſtineatis à carnis cupiditatibus, quæ militant adverſus animam, converſationem veſtram habentes honeſtam inter gentes :

12 Ut pro eo quod obloquuntur vobis ut facinoroſis, ex bonis operibus *quæ* ſpectârint, glorificent Deum die viſitationis.

13 Proindè ſubjecti eſtote cuivis humanæ ordinationi propter Dominum : ſive regi, ut ſupereminenti :

14 Sive præſidibus, ut qui per eum mittantur tum ad ultionem facinoroſorum, tum ad laudem benè agentium.

15 Quoniam ita eſt voluntas Dei, ut benè agendo os obſtruatis deſipientium hominum ignorantiæ.

16 Ut liberi, ac non veluti malitiæ velamen habentes libertatem, ſed ut ſervi Dei.

17 Omnes honorate. Fraternitatem diligite. Deum timete. Regem honorate.

18 Servi, ſubditi eſtote cum omni timore dominis, non ſolùm bonis et æquis, ſed etiam pravis.

19 Hoc enim cedit gratiæ, ſi quis propter conſcientiam Dei ſuffert moleſtias injuſtè afflictus.

20 Quæ enim eſt gloria, ſi peccantes et colaphis cæſi, ſubſiſtatis ? ſed ſi benè agentes, et tamen afflicti ſubſiſtatis, hoc cedit vobis gratiæ apud Deum :

21 Nam ad hoc etiam vocati eſtis, quoniam et Chriſtus paſſus eſt pro nobis, relinquens nobis exemplar, ut ſubſequeremini veſtigia ipſius :

22 Qui non peccavit, nec inventus fuit dolus in ore ipſius ;

23 Qui conviciis affectus, non viciſſim conviciabatur ; quum malis afficeretur, non minabatur ; ſed committebat *cauſam ſuam* ei qui juſtè judicat :

24 Qui peccata noſtra ipſemet ſurſum tulit in corpore ſuo ſuper lignum illud, ut peccatis mortui, juſtitiæ viveremus : cujus vibicibus ſanati eſtis.

25 Nam eratis velut oves errantes : ſed nunc convertiſtis vos ad paſtorem, et curatorem animarum veſtrarum.

CAP. III.

Inſtructio ad mulieres, et in genere ad omnes de colenda charitate, de patienter toleranda in carne afflictione, ut ſpiritus ſalvetur.

SImiliter uxores ſeſe ſubjiciant ſuis viris : ut etiamſi qui non aſſentiuntur ſermoni, per uxorum

rum converſationem abſque ſermone lucrifiant,

2 Ubi ſpectârint cum timore *conjunctum* caſtam converſationem veſtram:

3 Quarum ornatus non ſit externus ille in nodis capillorum, et circumpoſito auro, vel palliorum amictu:

4 Sed occultus ille cordis homo, *ſitus* in incorruptione lenis ac quieti ſpiritus, qui eſt in conſpectu Dei pretioſus.

5 Ita enim olim et ſanctæ illæ mulieres, quæ ſperabant in Deum, ornabant ſeſe, ſubjectæ ſuis viris:

6 Sicut Sara obedivit Abrahamo, dominum eum vocans; cujus factæ eſtis filiæ, dum benè agitis, et nequaquam ulla terremini conſternatione.

7 Viri ſimiliter ſimul habitent, ſecundum *Dei* notitiam, vaſi muliebri, ut infirmiori, tribuentes honorem, utpote quum unà etiam hæredes *ſitis* gratiæ vitæ, ne interrumpantur preces veſtræ.

8 Denique omnes *eſtote* concordes, mutuo moleſtiarum ſenſu affecti, fraternâ prædíti charitate, ad intimam miſericordiam proni, comes:

9 Non reddentes malum pro malo, aut convicium pro convicio, ſed contrà, benedicentes: ut qui ſciatis vos ad hoc vocatos eſſe, ut benedictionem hæreditario jure obtineatis.

10 Qui enim vult vitam diligere, et videre dies bonos, deſiſtere faciat linguam ſuam à malo, et labia ſua ne loquantur dolum:

11 Declinet à malo, et faciat quod bonum eſt; quærat pacem, et perſequatur eam.

12 Nam oculi Domini *ſunt intenti* in juſtos, et aures ejus ad deprecationem eorum; vultus verò Domini adverſum eos qui faciunt mala.

13 Et quis eſt qui malè accipiat vos, ſi bonarum rerum æmulatores ſueritis?

14 Sed et ſi *quid* perpetiamini propter juſtitiam, beati *tamen eſtis:* cæterùm metu eorum ne metuite, neque turbamini:

15 Sed Dominum Deum ſanctificate in cordibus veſtris. *Eſtote* autem ſemper parati ad reſpondendum cuilibet petenti rationem ejus ſpei quæ in vobis eſt, cum manſuetudine et timore, conſcientiam bonam habentes:

16 Ut pro eo quod obloquuntur vobis tanquam facinoroſis, pudeſiant qui infeſti ſunt veſtræ bonæ in Chriſto converſationi.

17 Melius enim *eſt* ut benè agentes, ſi ita velit Dei voluntas, malis afficiamini, quam malè agentes:

18 Nam et Chriſtus ſemel pro peccati paſſus fuit, juſtus pro injuſtis; ut nos ad Deum adduceret, morte quidem affectus carne, vivificatus autem Spiritu.

19 Per quem etiam ſpiritibus qui *ſunt* in carcere profectus prædicavit.

20 Qui olim non obedierunt quam ſemel exſpectabat ille Dei patiens animus, in diebus Noë, quum conſtrueretur arca, in quâ paucæ (id eſt, octo) animæ ſervatæ ſunt in aquâ.

21 Cui rei nunc reſpondens exemplar baptiſmi nos quoque ſervat (non quo carnis ſordes abjiciuntur, ſed ſtipulatio bonæ conſcientiæ apud Deum) per reſurrectionem Jeſu Chriſti.

22 Qui eſt ad dexteram Dei, profectus in cœlum, ſubjectis ipſi angelis, et poteſtatibus, ac virtutibus.

CAP. IV.

Cum Chriſto mortuos hortatur, ut præterita devitent peccata, et in

in novitate vitæ ambulantes gaudeant ſe conſortes afflictionum Chriſti factos, tanquam qui gloriæ ipſius conſortes etiam fient.

QUUM igitur Chriſtus paſſus ſit pro nobis carne, vos quoque eâdem cogitatione armamini, *nempe* quòd qui paſſus eſt in carne, deſitit à peccato;

2 Ut non ampliùs cupiditatibus hominum, ſed voluntati Dei, quod in carne reliquum eſt temporis, vivat.

3 Sufficit enim vobis præterito vitæ tempore, quæ libent gentibus, perpetraſſe, incedendo in laſciviis, cupiditatibus, violentiis, comeſſationibus, compotationibus, et nefariis ſimulacrorum cultibus.

4 Quamobrem *illi*, non concurrentibus vobis ad eandem luxus profuſionem, peregrinari ſibi videntur, blaſphemantes:

5 Qui reddituri ſunt rationem ei qui paratus eſt ad judicandum vivos et mortuos.

6 Nam idcirco mortuis quoque evangelizatum fuit, ut damnarentur quidem ſecundum homines, *id eſt*, carne; viverent autem ſecundum Deum, *id eſt*, ſpiritu.

7 Omnium autem finis immi-net. Eſtote igitur temperantes et ſobrii ad præces.

8 Ante omnia verò charitatem alii in alios intenſam habentes: nam charitas operiet multitudinem peccatorum.

9 Hoſpitales *eſtote* alii erga alios, abſque murmurationibus.

10 Ut quiſque accepit donum, *ita* alius in alium illud ſubminiſtrantes, ut boni diſpenſatores variæ Dei gratiæ.

11 Si quis loquitur, *loquatur* ut eloquia Dei; ſi quis miniſtrat, *miniſtret* tanquam ex viribus quas ſuppeditat Deus: ut in omnibus glorificetur Deus per Jeſum Chriſtum, cui eſt gloria et robur in ſecula ſeculorum. Amen.

12 Dilecti, ne tanquam peregrini exploratione illâ per ignem, quæ fit in vobis ad veſtri experimentum, percellimini, ut ſi peregrinum aliquid vobis accideret.

13 Imò in eo quòd conſortes eſtis afflictionum Chriſti, gaudete, ut et, cum revelabitur gloria ipſius, gaudeatis exultantes.

14 Si conviciis afficimini in nomine Chriſti, beati *eſtis*; quoniam et ille gloriæ et ille Dei ſpiritus ſuper vos requieſcit; *qui* quod ad illos quidem attinet, blaſphematur; quod ad vos autem, glorificatur.

15 Ne enim quiſquam veſtrum malo afficiatur ut homicida, aut fur, aut maleficus, aut alienarum rerum inſpector:

16 Sed ſi ut Chriſtianus, ne pudefiat, imò glorificet Deum hoc reſpectu.

17 Nam tempus *eſt*, ut incipiat judicium à domo Dei; quòd ſi primum *incipit* à nobis, quis erit finis eorum qui non aſſentiuntur evangelio Dei?

18 Et, ſi juſtus vix ſervatur, impius et peccator ubi comparebit?

19 Itaque qui malis afficiuntur ex voluntate Dei, tanquam fideli conditori commendent animas ſuas benè agendo.

CAP. V.

Officia paſtorum et auditorum in eccleſiâ.

PReſbyteros qui inter vos ſunt, precor ego unà preſbyter, ac teſtis afflictionum Chriſti, atque idem gloriæ conſors, quæ futurum eſt ut reveletur.

2 Paſcite Dei gregem qui penes vos eſt, illius inſpectioni vacantes, non

non coactè, ſed libenter: non turpiter affectantes lucrum, ſed prompto animo.

3 Neque ut dominantes cleris, ſed ut qui ſitis exemplaria gregis;

4 Et quum manifeſtus factus fuerit ille paſtorum princeps, reportabitis amarantinam illam gloriæ coronam.

5 Similiter, juniories, ſubjecti eſtote ſenioribus, et omnes viciſſim ſubjicimini. Submiſſione animi eſtote intùs ornati; nam Deus ſuperbis obſiſtit, ſubmiſſis autem dat gratiam.

6 Submittite vos igitur robuſtæ manui Dei, ut vos opportuno tempore extollat:

7 Omni ſolicitudine veſtrâ in eum conjectâ; nam illi cura eſt de vobis.

8 Sobrii eſtote, vigilate; nam adverſarius ille veſter diabolus, ut leo rugiens, obambulat, quærens quem abſorbeat.

9 Cui obſiſtite firmi per fidem, ut qui noveritis eaſdem afflictiones à veſtrâ quæ in mundo eſt fraternitate peragi.

10 Cæterùm Deus omnis gratiæ *auctor*, qui vocavit vos ad æternam ſuam gloriam in Chriſto Jeſu, pauliſper afflictos, is, *inquam*, perficiat vos, ſtabiliat, roboret, fundet.

11 Ipſi gloria et robur in ſecula ſeculorum. Amen.

12 Per Sylvanum, vobis fidum fratrem paucis, ut puto, ſcripſi, adhortans vos, et teſtificans hanc eſſe veram gratiam Dei, in quâ ſtatis.

13 Salutat vos ea quæ eſt in Babylone vobiſcum electa *eccleſia*, et Marcus filius meus.

14 Salutate alii alios charitatis oſculo. Pax vobis omnibus qui eſtis in Chriſto Jeſu. Amen.

PETRI APOSTOLI EPISTOLA CATHOLICA POSTERIOR.

CAP. I.

Propoſitâ ſpei excellentiâ ad introitum in regnum Dei hortatur; et brevi moriturus, doctrinam Chriſti ex voce Patris et prophetarum ſcriptis, confirmat:

SImon Petrus, ſervus et apoſtolus Jeſu Chriſti, æquè pretioſam fidem nobiſcum ſortitis per juſtitiam Dei noſtri et Servatoris Jeſu Chriſti;

2 Gratia vobis et pax multiplicetur in agnitione Dei, et Jeſu Domini noſtri;

3 Prout divina vis ipſius omnia nobis donavit quæ ad vitam et pietatem *pertinent*, per agnitionem illius qui vocavit nos ad gloriam ac virtutem.

4 Ex eo quòd maxima illa nobis ac pretioſa promiſſa donavit, ut per hæc efficeremini divinæ conſortes naturæ, elapſi ex corruptione quæ eſt in mundo per cupiditatem.

5 Ad hoc ipſum verò *vos*, omni præterea collato ſtudio, adjicite fide veſtræ virtutem, virtuti verò notitiam;

6 Notitiæ verò continentiam: continentiæ verò tolerantiam; tolerantiæ verò pietatem:

7 Pietati verò fraternum amorem; fraterno verò amori charitatem.

8 Hæc enim ſi vobis adſint, et abundent, non inertes vos nec infructuoſos efficient in Domini noſtri Jeſu Chriſti agnitione.

9 Num qui hæc non adſunt, is cæcus eſt, nihil procul cernens, oblitus ſeſe à veteribus peccatis ſuis fuiſſe purificatum.

10 Quapropter, fratres, potiùs ſtudete vocationem et electionem veſtram firmam efficere: hæc enim ſi feceritis, nunquam impingetis.

11 Ita enim amplè ſubminiſtrabitur vobis introitus in æternum regnum Domini noſtri et Servatoris Jeſu Chriſti.

12 Quapropter non negligam vos de iſtis ſemper commonefacere, quamvis peritos et ſtabilitos in præſente veritate.

13 Juſtum autem duco, quamdiu ſum in hoc tabernaculo, expergefacere vos per ſubmonitionem:

14 Quum ſciam citò futurum, ut deponam tabernaculum meum, ſicut Dominus noſter Jeſus Chriſtus declaravit mihi.

15 Sed et ſtudebo ut ſubinde vos poſſitis poſt exitum meum horum mentionem facere.

16 Non enim arte compoſitas fabulas ſequuti, notam vobis fecimus Domini noſtri Jeſu Chriſti potentiam et adventum, ſed ut qui oculis noſtris aſpeximus illius majeſtatem.

17 Acceperat enim à Deo Patre honorem et gloriam, voce ad eum delatâ hujuſmodi à magnificâ illâ gloriâ, Hic eſt Filius ille meus, dilectus ille, in quo acquieſco.

18 Et hanc vocem nos audivimus è cœlo delatam, quum eſſemus unà cum eo in monte illo ſancto.

19 Et habemus firmiſſimum illum ſermonem propheticum; quem bene facitis quod attendatis, velut lucernam ſplendentem in obſcuro loco, uſquedum dies illuxerit, et lucifer exoriatur in cordibus veſtris:

20 Si illud primùm noveritis, nullam prophetiam Scripturæ eſſe propriæ explicationis.

21 Non enim libitu hominis allata eſt olim prophetia, ſed acti à Spiritu ſancto loquuti ſunt ſancti Dei homines

CAP. II.

Vaticinium de falſorum doctorum multitudine, indole, artibus, et pœnâ.

FUerunt autem etiam pſeudoprophetæ in populo; ut etiam inter vos erunt falſi doctores, qui ſubintroducent hæreſes exitiales, etiam Dominum qui illos mercatus eſt abnegantes, accerſentes ſibi ipſis celerem perniciem.

2 Et multi ſequentur eorum exitia; per quos via veritatis blaſphemabitur.

3 Et per avaritiam fictis ſermonibus vos negotiabuntur, quibus damnatio jam olim non otiatur, et quorum exitium non dormitat.

4 Nam ſi Deus angelis, qui peccaverunt, non pepercit; ſed in tartarum detruſos catenis caliginis tradidit, damnationi ſervatos:

5 Et priſco mundo non pepercit, ſed octavum Noë, juſtitiæ præconem, cuſtodivit diluvio in mundum impiorum inducto:

6 Et civitates Sodomorum ac Gomorrhæ in cinerem redactas ſubverſione damnavit, conſtituitque ut eſſent exemplar impiè victuris:

7 Et juſtum Lot laſcivâ nefariorum converſatione fatigatum eripuit.

8 (Juſtus

8 (Juſtus enim ille, quum habitaret inter eos, indies animam juſtam ſceleratis *illorum* factis, et videndo et audiendo excruciabat).

9 Novit Dominus pios è tentatione eripere, injuſtos autem in diem judicii pœnas dantes ſervare.

10 Maximè verò eos qui carnem ſequentes, in cupiditate pollutionis incedunt, et dominatum contemnunt, *qui, inquam, ut ſunt* audaces, et ſibi pertinaciter placentes, non horrent dignitates probris inceſſere.

11 Quum ipſi angeli, qui ſunt viribus ac potentiâ majores non ferant adverſus eas apud Dominum maledictionis judicium.

12 At iſti, veluti animantia rationis expertia, *quæ* naturali impetu feruntur, facta ad eum finem ut capta intereant, ea vituperantes quæ ignorant, ſuâ ipſorum corruptelâ interibunt:

13 Reportaturi mercedem injuſtitiæ, ut qui voluptatem ducant diurnum luxum, labes ac maculæ, ſeductionibus ſuis ſeſe oblectantes, vobiſcum convivando,

14 Oculos habentes plenos adulterii, et qui à peccando ceſſare neſciant, ineſcantes animas inſtabiles, cor habentes ad avaritiam exercitatum, exſecrandi homines:

15 Qui derelictâ rectâ viâ aberrârunt, ſequuti viam Balaam, *filii* Boſor, qui mercedem iniquitatis amavit.

16 Sed redargutionem ſuæ tranſgreſſionis habuit; *nam* ſub jugis aſina muta, humanâ voce loquuta, inhibuit prophetæ dementiam.

17 Iſti ſunt fontes aquâ carentes, nebulæ à turbine agitatæ: quibus caligo tenebrarum in æternum aſſervata eſt.

18 Nam quæ prætumida vanitas ipſis dictavit loquendo, eos inescant per carnis cupiditates laſcivas, qui verè effugerant ab iis qui in errore verſantur:

19 Libertatem eis pollicendo, quum ipſi ſervi ſint corruptelæ; ſi quidem à quo quis ſuperatus eſt, huic etiam in ſervitutem eſt addictus.

20 Nam ſi poſtquam pollutiones mundi per agnitionem Domini et Servatoris Jeſu Chriſti effugerint, his rurſum implicati ſuperentur, facta eſt ultima eorum conditio deterior priore.

21 Melus enim fuiſſet eis non cognoviſſe viam juſtitiæ, quàm cognitâ *illâ* regredi à ſancto præcepto ſibi tradito.

22 Sed accidit eis quod vero proverbio dici ſolet, Canis reverſus eſt ad ſuum ipſius vomitum, et Sus lota ad volutabrum cœni.

CAP. III.

Adventus Chriſti ad judicium. Mundi παλιγγενεσία. Judicium Epicureorum hâc de re. Præparatio ad illum diem.

HAſce jam alteras vobis literas ſcribo, dilecti, quibus ſinceram mentem veſtram per ſubmonitionem experg facio.

2 Ut memores ſitis verborum, quæ prædicta ſunt à ſanctis prophetis, et præcepti illius noſtri, qui ſumus apoſtoli Domini et Servatoris;

3 Illud primum ſcientes, venturos extremis diebus irriſores, in ſuis ipſorum cupiditatibus incedentes,

4 Et dicentes, Ubi eſt pollicitatio adventûs ejus? nam ex quo *die* patres obdormierunt, omnia ita permanent ab initio creationis.

5 Illud enim volentes ipſos fugit cœlos jam olim extitiſſe per

Dei ſermonem, et terram ex aquâ, et in aquâ conſiſtentem.

6 Quamobrem is qui tum erat mundus, aquâ inundatus periit.

7 Qui verò nunc *ſunt* cœli ac terra, eodem ſermone reconditi, aſſervantur igni in diem damnationis et exitii impiorum hominum.

8 Unum autem hoc ne vos fugiat, dilecti, unum diem apud Dominum *præinde eſſe* ut mille annos, et mille annos ut diem unum.

9 Non tardat Dominus promiſſionem (ut nonnulli tarditatem *hanc eſſe* ducunt), ſed patiente eſt animo erga nos, nolens ullos perire, ſed omnes ad reſipiſcentiam tendere.

10 Veniet autem ſicut fur in nocte dies ille Domini, quo cœli cum ſtridore præteribunt, elementa verò æſtuantia ſolventur, terraque, et quæ in ea ſunt opera, exurentur.

11 Quum igitur hæc omnia diſſolvenda ſint, quales oportet eſſe vos in ſanctis converſationibus et pietatis officiis!

12 Exſpectantes et properantes *ad* adventum diei Dei, in quo cœli conflagrantes ſolventur, et elementa æſtuantia liqueſcent.

13 Sed cœlos novos ac terram novam ſecundum promiſſum ejus exſpectamus, in quibus juſtitia inhabitat.

14 Quapropter, dilecti, quum hæc exſpectetis, ſtudete ut incontaminati et inculpati ab eo inveniami ni cum pace:

15 Dominique noſtri tarditatem ad iram, ſalutem ducite, ſicut et dilectus frater noſter Paulus pro ſibi data ſapientia ſcripſit vobis:

16 Ut in omnibus ferè epiſtolis, loquens de iſtis, in quibus ſunt nonnulla difficilia intellectu, quæ inducti parumque ſtabiles detorquent, ut et reliquas ſcripturas, ſuo ipſorum exitio.

17 Vos igitur, dilecti, *iſtorum* præſcii quum ſitis, cavete ne illorum nefariorum errore cum illis abducti, excidatis à propria ſtabilitate.

18 Sed creſcite in gratiâ et notitiâ Domini noſtri et Servatoris Jeſu Chriſti: cui gloria et nunc, et ad tempus ſempiternum. Amen.

JOANNIS APOSTOLI EPISTOLA CATHOLICA I.

CAP. I.

Verbi annunciatio apoſtolica. Communio cum Chriſto. Sanguinis Chriſti λύτρον καὶ λῦτρον. *Confeſſio peccatoris.*

QUod erat à principio, quod audivimus, quod vidimus oculis noſtris, quod ſpectavimus, et manus noſtræ contrectâvunt de Sermone illo vitæ.

2 (Nam vita illa conſpicua facta eſt: et illam vidimus, et teſtamur, et annunciamus vobis vitam illam æternam, quæ erat apud Patrem, et conſpicua facta eſt nobis):

3 Quod, *inquam*, vidimus et audivimus, id annunciamus vobis, ut et vos communionem habeatis nobiſcum, et communio noſtra

noſtra *ſit* cum Patre et cum Filio ejus Jeſu Chriſto.

4 Et hæc ſcribimus vobis, ut gaudium veſtrum ſit plenum.

5 Hic eſt igitur nuncius ille, quem audivimus ex ipſo, et renunciamus vobis, Deum lucem eſſe, nec tenebras in eo eſſe ullas.

6 Si dixerimus nos communionem habere cum eo, et in tenebris ambulamus, mentimur, nec ſincerè agimus.

7 Quòd ſi in luce ambulamus, ſicut ipſe eſt in luce, communionem habemus cum eo mutuam, et ſanguis Jeſu Chriſti Filii ejus purificat nos ab omni peccato.

8 Si dixerimus nos peccatum non habere, nos ipſos fallimus, et veritas in nobis non eſt.

9 Si comfitemur peccata noſtra, fidelis eſt et juſtus, ut remittat nobis peccata, et mundet nos ab omni iniquitate.

10 Si dixerimus nos non peccâſſe, mendacem facimus eum, et ſermo ejus non eſt in nobis.

CAP. II.

Chriſti meritum Catholicum. Vita Chriſtiana. Unctio Spiritûs. Doctrina ant chriſti.

FIlioli mei, hæc ſcribo vobis ut ne peccetis. Quod ſi quis peccaret, advocatum apud Patrem habemus, Jeſum Chriſtum juſtum;

2 Et ipſe eſt propitiatio pro peccatis noſtris; nec pro noſtris ſolùm, ſed etiam pro totius mundi *peccatis:*

3 Et per hoc ſcimus quòd ipſum novimus, ſi præcepta ipſius obſervemus:

4 Qui dicit, Novi eum, et precepta ejus non obſervat, mendax eſt, et in eo veritas non eſt:

5 Qui autem obſervat ſermonem ejus, verè in hoc charitas Dei adimpleta eſt; per hoc ſcimus nos in ipſo eſſe.

6 Qui dicit ſe in eo habitare debet, prout ille ambulavit, ita et ipſe ambulare.

7 Fratres, non ſcribo vobis novum præceptum, ſed præceptum vetus, quod *videlicet* habuiſtis *jam inde* à principio. Vetus hoc præceptum, ſermo ille eſt quem audiviſtis *jam inde* à principio.

8 E contrario præceptum novum ſcribo vobis, id quod verum eſt in ipſo, et in vobis; quia tenebræ prætereunt, et vera illa lux jam lucet.

9 Qui dicit ſe in luce eſſe, et fratrem ſuam odit, in tenebris eſt uſque adhuc.

10 Qui diligit fratrem ſuum, in luce manet, et offendiculum in eo non eſt:

11 Qui autem odit fratrem ſuum, in tenebris eſt, et in tenebris ambulat, et neſcit quo eat, quia tenebræ oculos ipſius obcæcârunt.

12 Scribo vobis, filioli, quoniam remiſſa ſunt vobis peccata propter nomen ejus.

13 Scribo vobis, patres, quoniam nôſtis eum qui à principio eſt. Scribo vobis, adoleſcentes, quoniam Improbum illum viciſtis.

14 Scribo vobis, pueruli, quoniam nôſtis Patrem. Scripſi vobis, patres, quoniam nôſtis eum qui *eſt* à principio. Scripſi vobis, adoleſcentes, quia valiei eſtis, et verbum Dei habitat in vobis, et Improbum illum viciſtis.

15 Ne diligite mundum, neque ea quæ in mundo ſunt. Si quis diligit mundum, non eſt charitas Patris in eo.

16 Quoniam quicquid eſt in mundo, cupiditas carnis, et libido oculorum, et faſtus vitæ, non eſt ex Patre, ſed ex mundo eſt.

17 Porro

17 Porro mundus præterit, et cupiditas ipsius; qui verò præstat voluntatem Dei manet in æternum.

18 Pueruli, ultimum tempus adest; et sicut audiviſtis antichriſtum venturum, etiam nunc antichriſti multi cœperunt esse: unde scimus ultimum tempus adesse.

19 E nobis egressi sunt, sed non erant ex nobis: nam si fuissent ex nobis, mansissent utique nobiscum; sed *egressi sunt ex nobis*, ut manifestum fieret non omnes esse ex nobis.

20 At vos unctionem habetis à Sancto illo *profectam*, et nôstis omnia.

21 Non scripsi vobis *idcirco* quòd veritatem nesciatis, sed quoniam eam scitis, et nullum mendacium esse ex veritate.

22 Quis est mendax, nisi qui negat Jesum esse Christum illum? hic est antichriſtus, qui negat Patrem et Filium.

23 Quisquis negat Filium, nec Patrem habet; qui agnoscit Filium, etiam Patrem habet.

24 Quod igitur audiviſtis à principio, in vobis maneat; si in vobis manserit quod audiviſtis à principio, vos quoque in Filio et Patre manebitis.

25 Hæc autem illa est promissio, quam ipse pollicitus est nobis, *nempe* vita illa æterna.

26 Hæc scripsi vobis de eis qui seducunt vos.

27 Sed unctio, quam vos accepiſtis ab eo, manet in vobis; nec necesse habetis ut quisquam doceat vos: verum sicut eadem unctio docet vos de omnibus, *quæ* et verax est, et non mendax, et sicut docuit vos, manebitis in eo.

28 Nunc igitur, filioli, manete in eo: ut quum manifestus factus fuerit, habeamus loquendi libertatem, neque pudefiamus coram eo in ipsius adventu.

29 Si scitis eum justum esse, nôstis, quicunque exercet justitiam ex ipso natum esse.

CAP. III.

Gratia adoptionis, charitas filiorum Dei symbolum. Christi dilectio ergo nos. Preces conscientiæ indemnis placent.

VIdete qualem charitatem dedit nobis Pater, *nempe* ut filii Dei vocemur; propterea mundus non novit nos, quia non novit eum.

2 Dilecti, nunc filii Dei sumus, sed nondum manifestum factum est, quod erimus: scimus autem fore, ut quum *ipse* factus fuerit manifestus, similes ei fuerimus: quoniam videbimus eum sicut est.

3 Et quisquis habet hanc spem in eo *sitam*, castum se conservat, sicut et ille castus est.

4 Quisquis dat operam peccato, etiam legem transgreditur; nam peccatum est legis transgressio.

5 Et scitis illum patefactum esse ut peccata nostra tolleret, et peccatum in eo non esse.

6 Quisquis in eo manet, non peccat: quisquis peccat, non vidit eum, neque novit eum.

7 Filioli, nemo vos seducat: qui exercet justitiam, justus est, sicut ille justus est.

8 Qui dat operam peccato ex diabolo est; quoniam à principio diabolus peccat. Ad hoc manifestus factus est Filius Dei, ut dissolvat opera diaboli.

9 Quisquis natus est ex Deo, peccato non dat operam: quoniam semen ipsius in eo manet: nec potest peccare, eo quod ex Deo natus est.

10 Per hoc manifesti sunt filii Dei, et filii diaboli: quisquis non dat

dat operam juſtitiæ, non eſt ex Deo, et qui non diligit fratrem ſuum.

11 Quoniam hæc eſt denunciatio, quam audiſtis à principio, ut diligamus alii alios.

12 Non ſicut Cain, *qui* ex illo Improbo erat, et mactavit fratrem ſuum. Cujus autem rei gratiâ occidit eum? quia opera ejus mala erant, fratris autem ejus juſta.

13 Ne miramini, fratres mei, ſi odit vos mundus.

14 Nos ſcimus nos tranſlatos eſſe ex morte ad vitam, quia diligimus fratres. Qui non diligit fratrem manet in morte.

15 Quiſquis odit fratrem ſuum, homicida eſt; et nôſtis nullum homicidam habere vitam æternam in ſe manentem.

16 Per hoc novimus charitatem Dei, quòd ille animam ſuam pro nobis depoſuit: nos igitur debemus pro fratribus animam deponere.

17 Qui verò habuerit mundanum victum, et viderit fratrem ſuum cui aliquo ſit opus, et clauſerit viſcera ſua coram eo, quomodo charitas Dei manet in eo?

18 Filioli mei, ne diligamus verbo, neque linguâ *ſolùm*, ſed facto, et veritate.

19 Et per hoc cognoſcimus nos ex veritate eſſe, et coram ipſo ſecura reddemus corda noſtra.

20 Nam ſi nos condemnet cor noſtrum, nempe potentior eſt Deus corde noſtro, et novit omnia.

21 Dilecti, ſi cor noſtrum nos non condemnet, libertatem loquendi habemus apud Deum.

22 Et quicquid paterimus, accipimus ab eo, quoniam præcepta ejus obſervamus, et quæ in ipſius conſpectu placent facimus.

23 Hoc eſt igitur ejus præceptum, ut credamus nomini Filii ejus Jeſu Chriſti, et diligamus alii alios, ſicut præcepit nobis.

24 Nam qui obſervat ejus præcepta, in eo habitat, et ipſe in eo; et per hoc novimus eum habitare in nobis, *nempe* ex Spiritu quem nobis dedit.

CAP. IV.

Spiritus ſunt probandi. Notæ veræ et falſæ doctrinæ. Character piorum et impiorum.

DIlecti, ne cuivis ſpiritui credite, ſed probate ſpiritus an ex Deo ſint, nam multi pſeudoprophetæ venerunt in mundum.

2 Ex hoc cognoſcite Dei Spiritum: quicunque ſpiritus profitetur Jeſum Chriſtum in carnem veniſſe ex Deo eſt:

3 At quicumque ſpiritus non profitetur Jeſum Chriſtum in carnem veniſſe ex Deo non eſt; ſed hic eſt ille *ſpiritus* antichriſti, quem audiſtis venturum fuiſſe, et *qui* jam nunc in mundo eſt.

4 Vos ex Deo eſtis filioli, et viciſtis eos, quoniam potentior eſt qui eſt in vobis, quàm qui in mundo eſt.

5 Ipſi è mundo ſunt; ideo mundana loquuntur, et mundus eos audit.

6 Nos ex Deo ſumus; qui novit Deum, audit nos: qui non eſt ex Deo, non audit nos: ex hoc cognoſcimus ſpiritum veritatis et ſpiritum erroris.

7 Dilecti, diligamus alii alios: nam charitas ex Deo eſt: quiſquis diligit, ex Deo natus eſt, et novit Deum.

8 Qui non diligit, non novit Deum: nam Deus eſt charitas.

9 Per hoc manifeſta facta eſt charitas Dei in nos, quòd Filium illum ſuum unigenitum miſit Deus in mundum, ut vivamus per eum.

10 In

10 In hoc eſt charitas; non quòd nos dilexerimus Deum, ſed quòd ipſe dilexerit nos, et miſerit Filium ſuum, ut eſſet propitiatio pro peccatis noſtris.

11 Dilecti, ſi Deus nos ita dilexit, debemus et nos alii alios diligere.

12 Deum nemo conſpexit unquam; ſi diligamis alii alios, Deus in nobis habitat, et charitas ejus adimpleta eſt in nobis.

13 Per hoc cognoſcimus nos in eo habitare, et ipſum in nobis, quod de Spiritu ſuo dedit nobis.

14 Nos vero ſpectavimus et teſtamur Patrem miſiſſe Filium, qui eſſet Servator mundi.

15 Quiſquis profeſſus fuerit Jeſum eſſe Filium Dei, Deus in eo habitat, et ipſe in Deo.

16 Et nos cognovimus et credidimus charitatem quam habet Deus erga nos. Deus charitas eſt: et qui manet in charitate, in Deo manet, et Deus in eo.

17 Per hoc adimpletur charitas nobiſcum, ut fiduciam habeamus in die judicii, quòd qualis ille eſt, *tales* et nos ſumus in hoc mundo.

18 Metus non eſt in charitate; integra charitas foras ejicit metum: quoniam metus cruciatum habet: qui autem metuit, non eſt conſummatus in charitate.

19 Nos diligimus eum, quoniam ipſe prior dilexit nos.

20 Si quis dixerit, Diligo Deum, et fratrum ſuum oderit, mendax eſt. Qui enim non diligit fratrum ſuum, quem vidit, Deum, quem non vidit, quomodo poteſt diligere?

21 Et hoc præceptum habemus ab eo, ut qui diligit Deum, diligat etiam fratrem ſuum.

CAP. V.

Characteres regenitorum. Tres teſtes in cælo, totidem in terris. Peccatum irremiſſibile, et remiſſibile.

QUiſquis credit Jeſum eſſe Chriſtum illum, ex Deo genitus eſt; et quiſquis diligit eum qui genuit, diligit etiam eum qui ex eo genitus eſt.

2 Per hoc cognoſcimus nos diligere filios Dei, quum Deum diligimus, et præcepta ejus obſervamus.

3 Hæc eſt enim charitas Dei, ut præcepta ejus obſervemus: et præcepta ejus gravia non ſunt.

4 Quoniam quicquid natum eſt ex Deo, vincit mundum: et hæc eſt victoria quæ vicit mundum, *nempe* fides noſtra.

5 Quis eſt, qui vincit mundum, niſi qui credit Jeſum eſſe Filium Dei?

6 Hic ille eſt, qui venit per aquam et ſanguinem, *nempe* Jeſus Chriſtus; non per aquam ſolùm, ſed per aquam et ſanguinem: et ſpiritus is eſt, qui teſtificatur Spiritum veritatem eſſe.

7 Nam tres ſunt qui teſtificantur in cœlo, Pater, Sermo, et Spiritus Sanctus: et hi tres unum ſunt.

8 Et tres ſunt qui teſtificantur in terra, ſpiritus, et aqua, et ſanguis; et hi tres unum ſunt.

9 Si teſtimonium hominum accipimus, teſtimonium Dei majus eſt: nam hoc eſt teſtimonium Dei, quod teſtificatus eſt de Filio ſuo.

10 Qui credit in Filium Dei habet teſtimonium in ſeipſo: qui non credit in Deo, mendacem eum fecit; quia non credidit teſtimonio, quod teſtificatus eſt Deus de Filio ſuo.

11 Eſt autem hoc teſtimonium, *nempe* quòd vitam æternam dedit nobis

nobis Deus; et hæc vita in Filio ejus eſt.

12 Qui habet Filium, habet vitam: qui non habet Filium Dei, vitam non habet.

13 Hæc ſcripſi vobis qui creditis in nomen Filii Dei, ut ſciatis vos vitam æternam habere, et ut credatis in nomen Filii Dei.

14 Et hæc eſt fiducia quam apud Deum habemus, ipſum, ſi quid petierimus ſecundum voluntatem ejus, nos audire.

15 Quòd ſi ſcimus eum audire nos, quicquid petierimus, ſcimus nos habere petitiones, quas ab eo petiimus.

16 Si quis viderit fratrem ſuum peccare peccato *quod* non *eſt* ad mortem, petet, et dabit ei vitam: peccantibus *dico* non ad mortem. Eſt peccatum ad mortem; non pro illo dico ut roget.

17 Omnis injuſtitia peccatum eſt: ſed eſt peccatum *quod* non *eſt* ad mortem.

18 Scimus, quòd quiſquis natus eſt ex Deo, non peccat: ſed *quòd* qui genitus eſt ex Deo, converſat ſeipſum, et Improbus ille non attingit eum.

19 Scimus nos ex Deo eſſe, et mundum totum in illo Improbo jacere.

20 Sed ſcimus Filium Dei veniſſe, et dediſſe nobis mentem, ut cognoſcamus verum illum; et ſumus in vero illo, *id eſt*, in ejus Filio Jeſu Chriſto. Hic eſt verus ille Deus, et vita illa æterna.

21 Filioli, cavete vobis ab idolis. Amen.

JOANNIS APOSTOLI EPISTOLA CATHOLICA II.

Charitati in vitâ, et ſinceritati in doctrinâ ſtudendum.

PReſbyter electæ dominæ, et liberis ejus, quos ego verè diligo, nec ego ſolus, ſed et omnes qui nôrunt veritatem.

2 Propter veritatem quæ manet in nobis, et nobiſcum erit in æternum.

3 Sit vobiſcum gratia, miſericordia, pax, à Deo Patre, et à Domino Jeſu Chriſto Filio Patris, cum veritate et charitate.

4 Gaviſus ſum valdè, quod invenerim ex filiis tuis qui ſincerè ambulent, ſicut præceptum accepimus à Patre.

5 Et nunc rogo te, domina, non ut præceptum novum ſcribens tibi, ſed quod habuimus à principio, ut diligamus alii alios.

6 Hæc autem eſt charitas, ut ambulemus ſecundum præcepta ipſius. Hoc eſt præceptum illud, ſicut audiſtis à principio, ut in eo ambuletis.

7 Nam multi impoſtores ingreſſi ſunt in mundum, qui non profitentur Jeſum Chriſtum veniſſe in carne. Hic ille eſt impoſtor et antichriſtus.

8 Reſpicite vos ipſos, ne perdamus quæ egimus, ſed ut mercedem plenam recipiamus.

9 Quiſquis tranſgreditur, nec permanet in doctrinâ Chriſti, Deum non habet; qui manet in doctrinâ Chriſti, hic et Patrem et Filium habet.

10 Si

10 Si quis venit ad vos, et hanc doctrinam non adfert, ne recipite eum domum, nec, Ave, ei dicite.

11 Qui enim dicit, Ave, communicat operibus ejus malis.

12 Quum multa haberem vobis ſcribenda, nolui per chartam et atramentum; ſed ſpero me venturum ad vos, et præſentem præſentibus loquuturum; ut gaudium noſtrum ſit completum.

13 Salutant te filii ſororis tuæ electæ. Amen.

JOANNIS APOSTOLI EPISTOLA CATHOLICA III.

Gaius hoſpitalitatis ſpeculum. Diotrephes, imago falſorum doctorum.

PReſbyter Gaio dilecto, quem ego verè diligo.

2 Dilecte, in primis opto, ut proſperè agas et valeas, ſicut proſpere agit anima tua.

3 Gaviſus ſum enim valdè, quum venirent fratres, et teſtimonio ſuo commendarent ſinceritatem tuam, prout tu ſincerè ambulas.

4 Majus iſtis gaudium non habeo, quum *videlicet* audio filios meos ſincerè ambulare.

5 Dilecte, fideliter agis, quicquid facis erga fratres, et erga peregrinos;

6 Qui teſtimonio ſuo commendârunt charitatem tuam in conſpectu eccleſiæ; quos rectè facies ſi proſequutus fueris, ut Deo convenit.

7 Nam pro nomine ejus exceſſerunt ex gentibus, nihil accipientes.

8 Nos ergo debemus recipere hujuſmodi, et unà operam impendamus veritati.

9 Scripſi eccleſiæ; ſed qui primatum inter eos ambit, Diotrephes, non recipit nos.

10 Propterea, ſi venero, memoriam renovabo ipſius facinorum quæ facit, ſermonibus malis garriens in nos; quique etiam his non contentus, neque ipſe recipit fratres, et qui volunt *recipere* prohibet, et ex eccleſiâ ejicit.

11 Dilecte, ne imitare quod malum eſt, ſed quod bonum eſt. Qui bene agit, ex Deo eſt; qui autem male agit, non vidit Deum.

12 Demetrio teſtimonium redditum eſt ab omnibus, et ab ipſâ veritate; ſed et nos teſtimonium perhibemus: et nôſtis teſtimonium noſtrum firmum eſſe.

13 Multa poſſem ſcribere, ſed nolo per atramentum et calamum tibi ſcribere.

14 Spero autem fore, ut ſtatim te videam, et *tunc* præſentes præſenti loquamur.

15 Pax tibi. Salutant te amici. Saluta amicos nominatim.

JUDÆ

JUDÆ APOSTOLI EPISTOLA CATHOLICA.

Exhortatur apoſtolus ad perſeverantiam fidei, contraque pſeudo prophetas præmonet, eorum doctrinam, converſationem, et exiticum indicans.

JUdas, Jeſu Chriſti ſervus, frater autem Jacobi, vocatis, à Deo patre ſanctificatis, et Jeſu Chriſto aſſervatis:

2 Miſericordia vobis, et pax, et charitas, multiplicetur.

3 Dilecti, quum omne ſtudium adhibeam, ut ſcribam ad vos de communi ſalute, neceſſe habui vobis ſcribere, ad vos hortandos, ut decertetis pro fide quæ ſemel tradita eſt ſanctis.

4 Nam ſubrepſerunt quidam homines jam olim præſcripti ad hanc damnationem, impii, qui Dei noſtri gratiam transferunt ad laſciviam, et ſolum illum herum Deum, ac Dominum noſtrum Jeſum Chriſtum, negant.

5 Volo autem vobis in memoriam revocare *iſtos*, ut qui ſemel hoc ſciatis Dominum, quum populum ex Ægypto liberâſſet, rurſus eos qui non credebant perdidiſſe.

6 Et angelos qui non conſervâunt ſuam originem, ſed reliquerunt ſuum domicilium, judicio magni illius diei vinculis æternis ſub caligine reſervâſſe.

7 Sicut Sodoma, et Gomorrha, et his finitimæ civitates ſimili modo atque illæ ſcortatæ, et carnem alteram ſectatæ, propoſitæ ſunt exemplo, ignis æterni pœnam ſuſtinentes.

8 Similiter tamen et iſti ſopiti carnem quidem polluunt, dominatum verò aſpernantur, et dignitates vituperant.

9 At Michaël archangelus ille, quum adverſus diabolum altercans diſceptaret de corpore Moſis, non auſus eſt *illi* impingere notam maledicti, ſed dixit, Increpet te Dominus.

10 At iſti, quæcunque non noverunt, vituperant: quæcunque verò naturaliter, ut animantia rationis expertia ſciunt, in iis ſeſe corrumpunt.

11 Væ ipſis; nam viam Cain ingreſſi ſunt, et deceptione mercedis, quâ deceptus fuit Balaam, effuſi ſunt, et contradictione Core perierunt.

12 Hi ſunt in agapis veſtris maculæ, dum vobiſcum convivantur, ſecurè ſeipſos paſcentes, nubes aquâ carentes, ventis circumactæ, arbores emarcidæ, infrugiferæ, bis emortuæ, eradicatæ;

13 Undæ maris efferatæ, deſpumantes ſua ipſorum dedecora: ſtellæ erraticæ, quibus caligo tenebrarum in æternum ſervata eſt.

14 Prophetavit autem etiam de iſtis ſeptimus ab Adamo Enochus, dicens, Ecce, venit Dominus cum ſanctis millibus ſuis.

15 Ut ferat judicium adverſus omnes, ut redarguat quicunque ex ipſis ſunt impii, de factis omnibus quæ impiè patrârint, deque omnibus duris quæ loquuti fuerint adverſus ipſum peccatores impii.

16 Hi ſunt murmuratores, queruli, in cupiditatibus ſuis edentes: et quorum os loquitur prætumida,

mida, admirantes perſonas utilitatis gratiâ.

17 Vos autem, dilecti, memores eſtote verborum illorum quæ prædicta fuerunt ab apoſtolis Domini noſtri Jeſu Chriſti;

18 Quod *videlicet* dixerunt vobis, in extremo tempore futuros irriſores, qui in impiis ſuis cupiditatibus incederent.

19 Hi ſunt qui ſeipſos ſegregant, animales, Spiritum non habentes.

20 Vos, autem, dilecti, ſanctiſſimæ veſtræ fidei ſuperſtruentes vos ipſos, per Spiritum Sanctum orantes.

21 Vos ipſos in charitate Dei conſervate, exſpectantes miſericordiam Domini noſtri Jeſu Chriſti in vitam æternam.

22 Et alios quidem, habito delectu, commiſeramini:

23 Alios verò metu ſervate, ex flamma rapientes: odio habentes vel eam tunicam quæ à carnis contactu ſit maculata.

24 Cæterùm ei qui poteſt vos cuſtodire à lapſu immunes, et ſtatuere in conſpectu gloriæ ſuæ inculpatos cum exſultatione:

25 *Id eſt*, ſoli ſapienti Deo Servatori noſtro, gloria *eſto* et magnificentia, robur et auctoritas, et nunc, et in omnia ſecula. Amen.

APOCALYPSIS JOANNIS THEOLOGI.

CAP. I.

Prologus hujus libri: in quo intimatio Joannis, et prima viſio.

APocalypſis Jeſu Chriſti, quam dedit ipſi Deus, ut indicaret ſervis ſuis quæ oporteat fieri citò: *Is* verò miſſam per angelum ſuum, ſervo ſuo Joanni ſignificavit:

2 Qui teſtificatus eſt ſermonem Dei, et teſtimonium Jeſu Chriſti, et quæcunque vidit.

3 Beatus qui legit, et *beati* qui audiunt verba prophetiæ hujus, et obſervant ea quæ in eâ ſcripta ſunt; præſtitutum enim tempus illud propè eſt.

4 Joannes ſeptem eccleſiis quæ ſunt in Aſia; Gratia *ſit* vobis et pax à Qui eſt, et Qui erat, et Qui venturus eſt, et à ſeptem ſpiritibus qui in conſpectu throni ejus ſunt:

5 Et à Jeſu Chriſto, *qui eſt* fidus ille teſtis, primogenitus ille ex mortuis, ac princeps regnum terræ, qui dilexit nos, et lavit nos à peccatis noſtris per ſanguinem ſuum;

6 Et *qui* fecit nos reges et ſacerdotes Deo et Patri ſuo; ei *ſit* gloria et robur in ſecula ſeculorum. Amen.

7 Ecce, venit cum nubibus, et videbit eum omnis oculus, etiam qui eum transfixerunt: et plangent coram eo omnes tribus terræ: etiam, Amen.

8 Ego ſum Alpha et Omega, *id eſt*, principium et finis, dicit Dominus, *id eſt*, Qui eſt, et Qui erat, et Qui venturus eſt, ille, *inquam*, omnipotens.

9 Ego Joannes, *qui* et frater veſter *ſum*, et ſocius in afflictione, et in regno, et patiente exſpectatione Jeſu Chriſti, eram in inſula quæ vocatur Patmos, propter ſermonem Dei, et teſtimonium Jeſu Chriſti.

10 Fui *autem* Spiritu correptus die

die Dominico, et audivi à tergo vocem magnam, tanquam tubæ,

11 Dicentis, Ego sum Alpha et Omega, primus ille et ultimus: et, quod cernis, scribe in libro, et mitte septem ecclesiis, quæ sunt in Asia, Epheso, et Smyrnæ, et Pergamo, et Thyatiræ, et Sardibus, et Philadelphiæ, et Laodiceæ.

12 Converti me igitur ut cernerem vocem, quæ loquuta erat mecum. Conversus autem vidi septem candelabra aurea.

13 Et, in medio septem candelabrorum aureorum, *quendam* similem Filio hominis, indutum talari *veste*, et præcinctum ad mamillas zonâ aureâ:

14 Caput autem ejus et capilli *erant* candidi ut lana alba, tanquam nix; et oculi ejus ut flamma ignis.

15 Pedes autem ejus similes chalcolibano, veluti in fornace ardentes: et vox illius tanquam vox aquarum multarum.

16 Habebat autem in dexterâ suâ stellas septem: et ex ore ejus anceps romphæa acuta prodibat; et facies ejus qualis sol in suo vigore lucet.

17 Quum aurem vidissem eum, cecidi ad pedes ejus veluti mortuus: tum imposuit mihi dexteram suam, dicens mihi, Ne metue; ego sum primus ille et ultimus ille.

18 Et qui vivo, sed fui mortuus, et ecce vivo in secula seculorum, Amen: et habeo claves inferorum et mortis.

19 Scribe quæ vidisti, et quæ sunt, et quæ posthæc sunt futura.

20 Mysterium septem stellarum quas vidisti in dexterâ meâ, et septem candelabra aurea. Septem illæ stellæ, angeli sunt septem ecclesiarum: et candelabra illa septem quæ vidisti, septem ecclesiæ sunt.

CAP. II.

Protasis hujus libri incipit: et quatuor epistolæ exarantur ad totidem episcopos.

ANgelo Ephesinæ ecclesiæ scribe, Hæc dicit qui tenet septem illas stellas in dexterâ suâ, qui ambulat inter septem illa candelabra aurea:

2 Novi opera tua, et laborem tuum, et tolerantiam tuam, et quòd non possis ferre malos; et explorâris eos qui se dictitant apostolos esse, et non sunt, et comperisti eos *esse* mendaces.

3 Et onere pressus fuisti, et toleras: et propter nomen meum laborâsti, et non es defatigatus.

4 Sed habeo *aliquid* adversum te, quòd charitatem tuam primam omiseris.

5 Memor esto itaque unde excidetis, et resipisce, et prima opera facito: sin minùs, veniam adversus te citò, et movebo candelabrum tuum a loco suo, nisi resipueris.

6 Sed hoc habes, quòd odisti facta Nicolaïtarum, quæ et ego odi.

7 Qui habet aurem, audiat quid Spiritus dicat ecclesiis: Victori dabo edere ex arbore illa vitæ, quæ est in medio paradisi Dei.

8 Angelo verò Smyrnæorum ecclesiæ scribe, Hæc dicit primus ille et ultimus ille, qui fuit mortuus, et vivit;

9 Novi opera tua, et afflictionem et paupertatem, (sed dives es,) et blasphemiam eorum qui se dicunt Judæos esse, et non sunt, sed synagoga Satanæ.

10 Nihil eorum metue quæ passurus es: ecce, futurum est ut conjiciat diabolus aliquos ex vobis in carcerem, ut exploremini: et habebitis afflictionem dierum decem: esto fidelis usque ad mortem, et dabo tibi coronam vitæ.

11 Qui habet aurem, audiat quid Spiritus dicat ecclesiis; Qui vicerit, nequaquam lædetur à morte secundâ.

12 Angelo verò Pergamensis ecclesiæ scribe, Hæc dicit, qui habet gladium illum ancipitem, acutum illum.

13 Novi opera tua, et ubi habites, *nempe* ubi thronus est Satanæ, et *quod* retineas nomen meum, neque negâsti fidem meam, etiam iis diebus quibus Antipas martyr ille meus fidelis occisus est apud vos ubi Satanas habitat.

14 Sed habeo adversum te pauca, quòd habeas istic qui teneant doctrinam Balaam, qui docebat Balacum objicere offendiculum coram filiis Israëlis, ut ederent ex iis quæ simulacris erant immolata, et *ut* scortarentur.

15 Ita habes etiam tu qui teneant doctrinam Nicolaïtarum; quod odi.

16 Resipisce: sin minùs, veniam adversum te citò, et pugnabo cum illis gladio illo oris mei.

17 Qui habet aurem, audiat quid Spiritus dicat ecclesiis: Ei qui vicerit, tribuam ut edat ex Mannâ illo occulto, et dabo illi calculum album, et in calculo nomen novum scriptum, quod nemo novit nisi qui accipit.

18 Angelo verò Thyatirensis ecclesiæ scribe, Hæc dicit Filius Dei, qui habet oculos tanquam flammam ignis, et cujus pedes *sunt* similes chalcolibano;

19 Novi opera tua, et charitatem, et subministrationem, et fidem, et tolerantiam tuam, et opera tua, et ultima plura prioribus.

20 Sed habeo adversus te pauca: quod permittis mulierem Jezabel, quæ se dicit prophetissam, docere et seducere servos meos, ut scortentur, et edant ex iis quæ simulacris immolantur.

21 Et dedi illi tempus, ut resipisceret à scortatione suâ: sed non resipuit.

22 Ecce, ego abjiciam eam in lectum, et eos qui adulterium committunt cum eâ, in afflictionem magnam, nisi resipuerint ab operibus suis.

23 Et filios ejus occidam morte; et cognoscent omnes ecclesiæ me esse scrutatorem renum et cordium: et dabo unicuique vestrûm secundum opera vestra

24 Vobis autem dico, et reliquis Thyatirensibus, quicunque non tenetis doctrinam hanc, et qui non approbâstis profunditatis Satanæ, ut aiunt, non imponam vobis aliud onus.

25 Tamen id quod habetis retinete quousque veniam.

26 Nam si quis vicerit et observaverit ad finem usque opera mea, dabo ei potestatem in gentes:

27 Et reget eas virgâ ferreâ: et tanquam vasa fictilia conterentur, sicut et ego accepi à Patre meo.

28 Et dabo ei stellam matutinam.

29 Qui habet aurem, audiat quid Spiritus dicat ecclesiis.

CAP. III.

Tres epistolæ exarantur ad totidem episcopos.

ANgelo autem ecclesiæ quæ est Sardibus scribe, Hæc dicit qui habet septem illos Spiritus Dei, et septem illas stellas; Novi opera tua, *nempe* quod dicaris vivere, sed mortuus sis.

2 Esto vigilans, et stabili reliqua moribunda: non enim inveni opera tua plena in conspectu Dei.

3 Memento igitur quæ acceperis et audieris; et observa *illa*, et resipisce. Quòd si non vigila-

veris,

veris, veniam adverſum te tanquam fur, neque intelliges quâ horâ veniam adverſum te.

4 Habes *tamen* aliqua capita etiam Sardibus, quæ non inquinârunt veſtimenta ſua, ideoque ambulabunt mecum albati; digni enim ſunt.

5 Qui vicerit, amicietur veſtimentis albis: neque unquam delebo nomen ejus ex libro vitæ, ſed agnoſcam nomen ejus in conſpectu Patris mei, et in conſpectu angelorum ejus.

6 Qui habet aurem audiat quid Spiritus dicat eccleſiis.

7 Angelo verò Philadelphienſis eccleſiæ ſcribe, Hæc dicit ſanctus et verax ille, qui habet clavem Davidis, qui aperit, et nemo claudit; et claudit, et nemo aperit:

8 Novi opera tua: ecce, propoſui in tuo conſpectu oſtium apertum, nec quiſquam poteſt illud claudere: quia nonnullam habes virtutem, et obſervâſti ſermonem meum, neque abnegâſti nomen meum.

9 Ecce, præbebo eos qui ſunt ex ſynagogâ Satanæ, *id eſt*, eorum qui dicunt ſe Judæos eſſe, nec ſunt, ſed mentiuntur; ecce, *inquam*, faciam ut ipſi veniant et adorent ante pedes tuos, et ſciant quòd ego dilexi te:

10 Quoniam obſervâſti ſermonem tolerantiæ meæ, ego quoque te ſervabo ex tempore tentationis, quod venturum eſt in orbem univerſum, ad explorandos incolas terræ.

11 Ecce, venio citò: retine quod habes, ut nemo accipiat coronam tuam.

12 Qui vicerit, faciam ut is ſit columna in templo Dei mei: nec foras egredietur ampliùs; et inſcribam ei nomen Dei mei, et nomen civitatis Dei mei, *id eſt*, nova Hieruſalem, quæ deſcendit è cœlo à Deo meo, et nomen meum novum.

13 Qui habet aurem, audiat quid Spiritus dicat eccleſiis.

14 Angelo verò Laodicenſium eccleſiæ ſcribe, Hæc dicit Amen, teſtis ille fidelis et verax, principium opificii Dei.

15 Novi opera tua, *nempe* te neque frigidum eſſe, neque fervidum: utinam frigidus eſſes aut fervidus.

16 Itaque quoniam tepidus es, nec frigidus nec fervidus, futurum eſt ut evomam ex ore meo.

17 Nam dicis, Dives ſum, et ditatus ſum; et nullâ re mihi eſt opus: neque nôſti te eſſe ærumnoſum, et miſerabilem, et pauperem, et cæcum, et nudum.

18 Conſilium do tibi, ut emas à me aurum igni exploratum, ut dives fias: et veſtimenta alba, ut induaris, nec manifeſta fiat pudenda nuditas tua; et collyrio inungas oculos tuos, ut videas.

19 Ego, quoſcunque amo, arguo et caſtigo: ferve igitur, et reſipiſce.

20 Ecce, ſto ad oſtium, et pulſo: ſi quis audierit vocem meam, et aperuerit oſtium, ingrediar ad eum, et cœnabo cum eo, et ipſe mecum.

21 Qui vicerit, tribuam ei ut ſedeat mecum in throno meo, ut et ego vici, et ſedeo cum Patre meo in throno ejus.

22 Qui habet aurem, audiat quid Spiritus dicat eccleſiis.

CAP. IV.

Rex, caput, et ἀρχιποίμην eccleſiæ deſcribitur à palatio, throno, aſſeſſoribus, &c.

POſtea vidi, et ecce oſtium *erat* apertum in cœlo: et vox prima, quam audiveram tanquam tubæ loquentis mecum, dicebat,

Aſcende huc, et oſtendam tibi quæ oporteat fieri poſthac.

2 Statim igitur fui correptus Spiritu: et ecce thronus poſitus erat in cœlo, et *quidam* throno inſidebat.

3 Is autem qui ſedebat, aſpectu ſimilis *erat* lapidi jaſpidi et ſardio; et in circuitu throni erat iris aſpectu ſimilis ſmaragdo.

4 Et in circuitu throni erant throni viginti-quatuor, et ſuper eos thronos vidi viginti-quatuor ſeniores ſedentes, amictos veſtibus albis, et habentes impoſitas capitibus ſuis coronas aureas.

5 Prodibant autem ex illo throno fulgura, et tonitrua, et voces: et ſeptem lampades igneæ ardentes ante thronum, quæ ſunt ſeptem ſpiritus Dei.

6 Erat etiam ante thronum mare vitreum ſimile cryſtallo: et inter thronum, et quæ thronum ambiebant, quatuor animalia plena oculis antè et retrò.

7 Animal autem primum erat ſimile leoni, et ſecundum animal ſimile vitulo, et tertium animal habens faciem velut homo, et quartum animal ſimile aquilæ volanti.

8 Et quatuor animalia ſingula per ſe habebant alas ſenas in circuitu, et intùs plena erant oculis, die ac nocte ſine intermiſſione dicentia, Sanctus, Sanctus, Sanctus, Dominus Deus ille omnipotens, Erat, et Eſt, et Venturus *eſt*.

9 Et cum tribuebant illa animalia gloriam, et honorem, et gratiarum actionem ei qui throno inſidebat, illi, *inquam*, viventi in ſecula ſeculorum;

10 Procidebant viginti-quatuor illi ſeniores in conſpectu illius inſidentis throno, et adorabant illum viventem in ſecula ſeculorum, et abjiciebant coronas ſuas ante thronum, dicentes,

11 Dignus es, Domine, qui accipias gloriam, et honorem, et virtutem: quia tu condidiſti omnia, et per voluntatem tuam ſunt, et creata ſunt.

CAP. V.

Liber regiminis et providentiæ Chriſti clauſus.

DEinde vidi ad dexteram ejus qui inſidebat throno librum ſcriptum intùs et à tergo, obſignatum ſigillis ſeptem.

2 Et vidi angelum validum, prædicantem voce magnâ, Quis eſt dignus qui aperiat librum, et ſolvat ejus ſigilla?

3 Nemo autem poterat, neque in cœlo, neque in terrâ, neque ſubter terram, aperire librum, neque eum inſpicere.

4 Flebam igitur ego multùm, quod nemo dignus inventus eſſet qui aperiret et legeret librum, nec qui eum inſpiceret.

5 Tum unus ex ſenioribus illis dicit mihi, Ne fleto; ecce, vicit leo ille ex tribu Juda, ſtirps illa Davidis, ut aperiat librum, et ſolvat ſeptem ejus ſigilla:

6 Aſpexi igitur, et ecce inter thronum, et quatuor illa animalia, et inter ſeniores illos, Agnus ſtans tanquam mactatus, habens cornua ſeptem et oculos ſeptem, qui ſunt ſeptem illi ſpiritus Dei emiſſi in omnem terram.

7 Is venit et accepit librum ex dexterâ illius throno inſidentis.

8 Quumque accepiſſet librum quatuor illa animalia, et viginti-quatuor illi ſeniores, prociderunt in conſpectu Agni, habentes ſinguli citharas, et phialas aureas plenas ſuffituum, quæ ſunt preces ſanctorum.

9 Et cecinerunt canticum novum, dicentes, Dignus es qui accipias librum, et aperias ejus ſigilla;

gilla; quoniam mactatus es, et redemisti nos Deo per sanguinem tuum, ex omni tribu, et linguâ, et populo, et natione:

10 Et fecisti nos Deo nostro reges et sacerdotes, et regnabimus in terrâ.

11 Tum aspexi, et audivi in circuitu throni, et animalium, et seniorum illorum, vocem angelorum multorum, et erat eorum numerus millies centena millia, et decies centena milia:

12 Dicentes voce magnâ, Dignus est Agnus ille mactatus, qui accipiat potestatem, et divitias, et sapientiam, et vires, et honorem, et gloriam, et benedictionem.

13 Sed et res omnes conditas, quæ in cœlo sunt, et quæ in terrâ, et sub terrâ, et in mari, et quæ in eis sunt omnia, audivi dicentes; Ei qui insidet throno, et Agno, benedictio, et honor, et gloria, et robur, in secula seculorum.

14 Quatuor autem animalia illa dicebant, Amen: et viginti quatuor illi seniores procederunt in facies suas, et adorarunt eum qui vivit in secula seculorum.

CAP. VI.

Liber clausus aperitur ab Agno. Sex sigillis ordine apertis: judicia Dei executioni mandantur.

POstea vidi, quum aperuisset Agnus primum ex sigillis, et audivi unum ex quatuor illis animalibus dicens, tanquam vocem tonitrui, Veni, et aspice.

2 Aspexi, igitur, et ecce *aderat* equus albus: et qui insidebat ei habebat arcum, et data est ei corona, et prodiit vincens, et ut vinceret.

3 Quumque aperuisset sigillum secundum, audivi secundum animal dicens, Veni, et aspice.

4 Et prodiit alius equus rufus: et sedenti in eo datum est, ut tollat pacem è terrâ, ut alii alios mactent: datusque est ei gladius magnus.

5 Et quum aperuisset sigillum tertium, audivi tertium animal dicens, Veni, et aspice. Aspexi igitur, et ecce equus niger *aderat*: et qui insidebat ei habebat stateram in manu suâ.

6 Et audivi vocem inter illa quatuor animalia dicentem, Chœnix tritici denario, et tres chœnices hordei denario: et vinum et oleum ne læseris.

7 Quumque aperuisset sigillum quartum, audivi vocem quarti animalis dicentem, Veni, et aspice.

8 Tum vidi, et ecce *aderat* equus pallidus, et ejus qui insidebat ei nomen erat Mors: et infernus sequebatur eam: dataque est eis in quadrantem terræ potestas trucidandi gladio, et fame, et morte, et per terrestres feras.

9 Quum verò aperuisset sigillum quintum, vidi sub altare animas eorum qui mactati fuerant propter verbum Dei, et propter testimonium quod tuebantur.

10 Clamabant autem voce magnâ, dicentes, Usquequo, Domine, qui sanctus es et verax, non judicas, et sanguinem nostrum vindicas, *cum reposcendo* ab iis qui habitant in terrâ?

11 Tum datæ sunt singulis stolæ albæ, et dictum est eis, ut requiescerent adhuc paululum temporis, usquequo compleantur etiam conservi eorum, et fratres eorum, qui occidendi sunt, sicut et ipsi.

12 Deinde aspexi, quum aperuisset sigillum sextum, et ecce terræmotus magnus factus est: et sol factus est niger ut saccus cilicinus, et luna tota facta est ut sanguis.

13 Et stellæ cœli ceciderunt in terram,

terram, ſicut ficus adjicit groſſos ſuos, quum vento magno concutitur.

14 Et cœlum abſceſſit ſicut liber qui convolvitur, et omnes montes et inſulæ è ſuis locis emotæ ſunt:

15 Et reges terræ, et optimates, et divites, et tribuni, et potentes, omneſque tum ſervi tum ingenui, occultarunt ſe in ſpeluncis, et in petris montium;

16 Et dixerunt montibus et petris, Cadite in nos, occultate nos à conſpectu ejus qui inſidet throno et ab irâ Agni:

17 Nam venit dies ille magnus iræ illius: et quis poterit ſtare?

CAP. VII.

Quatuor angeli, qui præſunt 4 cardinibus mundi. Angelus cuſtos magni ſigilli, quo obſignantur 144,000 electi homines: multitudo et hymnus ſanctorum in cœlo.

POſtea vidi quatuor angelos inſiſtentes quatuor angulis terræ, retinentes quatuor ventos terræ, ne flaret ventus ſuper terram, neque ſuper mare, neque in ullum arborem.

2 Et vidi alium angelum aſcendentem ab ortu ſolis, habentem ſigillum Dei vivi: qui acclamavit voce magnâ quatuor illis angelis, quibus datum eſt lædere terram et mare;

3 Dicens, Ne lædite terram, neque mare, neque arbores, quouſque obſignaverimus ſervos Dei noſtri in frontibus ſuis.

4 Et audivi numerum obſignatorum; centum quadraginta quatuor millia *erant* obſignata ex omnibus tribubus filiorum Iſraël

5 Ex tribu Judæ, duodecies mille obſignata: ex tribu Ruben, duodecies mille obſignata: ex tribu Gad, duodecies mille obſignata:

6 Ex tribu Aſeris, duodecies mille obſignata; ex tribu Nephthali, duodecies mille deſignata: ex tribu Manaſſis, duodecies mille obſignata:

7 Ex tribu Simeonis, duodecies mille obſignata; ex tribu Levi, duodecies mille obſignata: ex tribu Iſacharis, duodecies mille obſignata:

8 Ex tribu Zabulonis, duodecies mille obſignata; ex tribu Joſephi, duodecies mille obſignata; ex tribu Benjaminis, duodecies mille obſignata.

9 Poſtea vidi, et, ecce, *aderat* turba multa, quam numerare nemo poſſit, ex omnibus gentibus, et tribubus, et populis, et linguis: ſtabantque ante thronum, et in conſpectu Agni, amicti ſtolis albis; et palmæ in manibus eorum.

10 Et clamabant voce magnâ, dicentes, Salus à Deo noſtro *eſt* inſidenti throno, et Agno.

11 Omnes autem angeli ſtabant in circuitu throni, et ſeniorum, et quatuor animalium illorum, et procubuerunt ante thronum in facies ſuas, et adorarunt Deum,

12 Dicentes, Amen: benedictio, et gloria, et ſapientia, et gratiarum actio, et honor, et poteſtas, et vires, Deo noſtro in ſecula ſeculorum. Amen.

13 Tum me compellavit unus ex illis ſenioribus, dicens mihi, Iſti qui amicti ſunt ſtolis albis quinam ſunt, et unde venerunt?

14 Et dixi ei, Domine, tu nôſti. Et dixit mihi, Hi ſunt, qui venerunt ex afflictione magnâ, et laverunt ſtolas ſuas ac dealbarunt in ſanguine Agni.

15 Ideo ſunt ante thronum Dei et colunt eum die ac nocte in templo ejus; et qui inſidet throno proteget eos umbraculo.

16 Non

16 Non eſurient ampliùs, neque ſitient ampliùs, nec in eos cadet ſol, neque ullus æſtus.

17 Quoniam Agnus, qui in medio throni eſt, paſcet eos, et viæ dux erit ipſis ad vivos fontes aquarum; et abſterſurus eſt Deus omnem lacrymam ab oculis eorum.

CAP. VIII.

Epitaſis hujus libri hic incipit. Nam, aperto ſeptimo ſigillo, ſeptem angeli cum tubis procedunt; et primis quatuor clangentibus magna oritur confuſio.

PORRO quum aperuiſſet ſigillum ſeptimum, factum eſt ſilentium in cœlo fermè per ſemihoram.

2 Et vidi ſeptem illos angelos qui adſtant in conſpectu Dei, quibus datæ ſunt ſeptem tubæ.

3 Tum alius angelus venit, et ſtetit apud aram, habens thuribulum aureum: et dati ſunt ei ſuffitus multi, ut offeret cum precibus ſanctorum omnium ſuper altare aureum, quod eſt ante thronum.

4 Aſcendit autem fumus ſuffituum cum precibus ſanctorum è manu angeli ad conſpectum Dei.

5 Deinde accepit angelus thuribulum, et implevit illud ex igne altaris, abjecitque in terram; et facta ſunt tonitrua, et voces, et fulgura, et terræmotus.

6 Et ſeptem angeli, qui habebant ſeptem tubas, præparaverunt ſe ut clangerent.

7 Primus igitur angelus clanxit, et facta eſt grando et ignis, miſtâ ſanguine, projectaque ſunt in terram; et tertia pars arborum exuſta eſt, et omne gramen viride exuſtum.

8 Deinde ſecundus angelus clanxit, et quaſi mons magnus igne ardens projectus eſt in mare: factaque eſt tertia pars maris ſanguis.

9 Et mortua eſt tertia pars creaturarum quæ erant in mari, animantia *dico*, et tertia pars navium periit.

10 Tum angelus tertius clanxit, et cecidit è cœlo ſtella magna, ardens velut lampas, ceciditque in tertiam partem fluminum et in fontes aquarum.

11 Nomen autem ſtellæ dicitur Abſinthium; verſa eſt igitur tertia pars aquarum in abſinthium; et multi homines mortui ſunt ex aquis, quòd amaræ factæ eſſent.

12 Deinde quartus angelus clanxit, et percuſſa eſt tertia pars ſolis, et tertia pars lunæ, et tertia pars ſtellarum: ita ut obſcuraretur tertia pars eorum, et diei non luceret pars tertia, et noctis ſimiliter.

13 Et vidi et audivi unum angelum volantem per medium cœli, dicentem voce magnâ, Væ, væ, væ, incolis terræ à reliquis ſonis tubæ trium illorum angelorum, qui clangent.

CAP. IX.

Quinto et ſexto angelis clangentibus aliæ ſubeunt calamitates.

TUM quintus angelus clanxit, et vidi ſtellam è cœlo cecidiſſe in terram, et data eſt ei *angelo* clavis putei abyſſi.

2 Aperuit igitur puteum abyſſi; et aſcendit fumus ex puteo, ut fumus fornacis magnæ: et obſcuratus eſt ſol et aër è fumo putei.

3 Ex fumo autem exierunt locuſtæ in terram: dataque eſt illis poteſtas qualem habent poteſtatem terreſtres ſcorpii.

4 Sed ipſis eſt dictum, ne læderent gramen terræ, neque viride quicquam, neque ullam arborem, ſed tantùm homines qui non haberent ſignum Dei in frontibus ſuis.

5 Datum

5 Datum autem eſt eis, non ut occidant eos, ſed ut torqueantur menſes quinque, *ſitque* tormentum eorum, ut tormentum ſcorpii, quum percuſſerit hominem.

6 Itaque per eos dies homines quærent mortem, et non invenient eam; et cupient mori, et fugiet mors ab eis:

7 Figuræ verò locuſtarum ſimiles *erant* equis paratis ad prælium; *erantque* impoſitæ capitibus earum tanquam coronæ ſimiles auro, et facies earum ut facies hominum.

8 Et habebant capillos ut capillos mulierum: et dentes earum ut leonum erant;

9 Habebant etiam loricas ut loricas ferreas; et ſonitus alarum ipſarum ut ſonitus curruum, equis multis currentibus ad bellum

10 Sed et habebant caudas ſimiles ſcorpionum: erantque aculei in caudis earum: et earum poteſtas *erat* nocere hominibus menſes quinque.

11 Habebant autem ſibi impoſitum regem, angelum abyſſi, cui nomen Hebraice Abaddon, Græcè verò Apollyon, *id eſt*, *perdens*.

12 Væ unum abiit, et ecce veniunt adhuc duo væ poſtea.

13 Tum ſextus angelus clanxit, et audivi vocem quandam ex quatuor cornibus altaris aurei, quod eſt in conſpectu Dei,

14 Dicentem ſexto angelo, qui habebat tubam; Solve quatuor illos angelos vinctos ad magnum illud flumen Euphratem.

15 Soluti ſunt igitur quatuor illi angeli, parati ad horam, et diem, et menſem, et annum, ut occidant tertiam partem hominum:

16 Eratque numerus equeſtris exercitûs bis millies centena millia: nam audivi numerum eorum.

17 Itemque vidi equos per viſionem, et qui ipſis inſidebant, habentes thoraces igneos, et hyacinthinos, et ſulphureos; erant autem capita equorum ut capita leonum, et ex ore ipſorum prodibat ignis, et fumus, et ſulphur.

18 Ab his tribus occiſa eſt tertia pars hominum, *nempe* ab igne, et fumo, et ſulphure, quæ prodibant ex ore ipſorum.

19 Poteſtas enim eorum in ore eorum eſt, et in caudis eorum: nam eorum caudæ ſimiles ſunt ſerpentibus, habentes capita per quæ lædunt.

20 Porro reliqui homines, qui occiſi non ſunt his plagis, non reſipuerunt ab operibus manuum ſuarum, ut ne adorarent dæmonia, ſi ſimulacra, aurea, et argentea, et ærea, et lapidea, et lignea, quæ neque cernere poſſunt, neque audire, neque ambulare:

21 Neque reſipuerunt à cædibus ſuis, neque à veneficiis ſuis, neque à ſcortatione ſuâ, neque à furtis ſuis.

CAP. X.

Alius apparet angelus nube amictus, et libellum tenens, quem Joanni devorandum tradit.

TUM vidi alium angelum validum deſcendentem de cœlo, amictum nube, ſupra cujus caput erat iris; facies autem ejus *erat* ut ſol, et pedes ejus ut columnæ igneæ.

2 Habebatque in manu ſua libellum apertum: et impoſuit pedem ſuum dexterum mari; ſiniſtrum autem ſupra terram:

3 Clamavitque voce magnâ, ſicut leo rugit; et, quum clamâſſet, loquuta ſunt ſeptem tonitrua voces ſuas.

4 Et

4 Et quum loquuta fuiſſent ſeptem tonitrua voces ſuas, ego ſcripturus eram: ſed audivi vocem de cœlo dicentem mihi, Obſigna quæ loquuta ſunt ſeptem tonitrua, et ne ea ſcribas.

5 Et angelus, quem vidi ſtantem ſuper mare et ſuper terram, ſuſtulit manum ſuam ad cœlum;

6 Et juravit per eum qui vivit in ſecula ſeculorum, qui condidit cœlum, et ea quæ ſunt in eo, et terram, et ea quæ in eâ ſunt, et mare, et ea quæ in eo ſunt, tempus non fore ampliùs:

7 Sed in diebus vocis ſeptimi angeli, quum clanget, conſummatum iri myſterium Dei, ſicut annunciavit ſervis ſuis prophetis.

8 Et vox quam audieram è cœlo, rurſum loquuta eſt mecum, et dixit, Abi, et accipe libellum illum apertum, *qui eſt* in manu angeli ſtantis ſuper mare et ſuper terram.

9 Abii igitur ad angelum, dicens ei, Da mihi libellum. Et dixit mihi, Accipe et devora eum: et amaritudinem adferet ventri tuo, ſed in ore tuo erit dulcis tanquam mel.

10 Accepi igitur libellum è manu angeli, et devoravi eum; eratque in ore meo dulcis tanquam mel: ſed, quum devorâſſem eum, amaruit venter meus.

11 Tunc dixit mihi, Oportet te iterum prophetare coram populis, et gentibus, et linguis, et regibus multis.

CAP. XI.

Duo teſtes cœlitùs miſſi devorantur à beſtiâ, quorum tamen cadavera poſtea vitam recipiunt. Subſequitur clangor ſeptimi angeli.

DAtus eſt autem mihi calamus ſimilis virgæ, adſtatitque angelus, dicens, Surge, et metire templum Dei et altare, et eos qui adorant in eo.

2 Sed atrium, quod extra templum eſt, exclude, et ne metiaris illud: nam datum eſt gentibus, et urbem ſanctam calcabunt menſibus quadraginta duobus.

3 Sed dabo illam duobus illis teſtibus meis, qui prophetabunt diebus mille ducentis ſexaginta, amicti ſaccis.

4 Hi ſunt duæ illæ oleæ, et duo candelabra in conſpectu Dei terræ poſita.

5 Quod ſi quis velit eos lædere, ignis prodit ex ore ipſorum, et devorat inimicus eorum; nam ſi quis velit eos lædere, ita oportet eum occidi.

6 Hi habent proteſtatem claudendi cœlum, ne pluat diebus prophetiæ ipſorum: et poteſtatem habent ſuper aquas, convertendi eas in ſanguinem: et percutiendi terram omni plagâ, quotieſcunque voluerint.

7 Porro, poſtquam peregerint ſuum teſtimonium, beſtia illa aſcendens ex abyſſo geret adverſus eos bellum, et vincet eos, et occidet eos

8 Et cadavera eorum jacebunt in plateis urbis illius magnæ, quæ vocatur ſpiritualiter Sodoma et Egyptus, ubi et Dominus noſter crucifixus eſt.

9 Et cernent *homines* ex tribubus, et populis, et linguis, et gentibus, cadavera eorum per tres dies et dimidium, et cadavera eorum non ſinent poni in monumentis.

10 Et incolæ terræ gaudebunt ſuper illis, et hilares erunt, et munera mittent alii aliis, quoniam

am hi duo prophetæ torſerint terræ incolas.

11 Sed, poſt dies tres et dimidium, ſpiritus vitæ à Deo *prodiens* ingredietur in illos, ſtabuntque *erecti* in pedes ſuos, et metus magnus cadet in eos qui ipſos ſpectârint.

12 Deinde audierunt vocem magnam de cœlo dicentem ipſis, Aſcendite huc: Aſcenderuntque in cœlum per nubem; et conſpexerunt illos inimici eorum.

13 Factuſque eſt in illâ horâ terræmotus magnus, et decima pars urbis cecidit, et occiſa ſunt in terræmotu capita hominum ſeptem miile, et reliqui territi ſunt, et dederunt gloriam Deo cœli.

14 Væ ſecundum abiit, et ecce væ tertium veniet citò.

15 Septimus igitur angelus clanxit, et facta ſunt voces magnæ in cœlo, dicentes, Facta ſunt regna mundi, Domini noſtri, et Chriſti ejus, qui regnabit in ſecula ſeculorum.

16 Tum viginti quatuor illi ſeniores, qui in conſpectu Dei ſedent in thronis ſuis, prociderunt in facies ſuas, et adorârunt Deum:

17 Dicentes, Gratias agimus tibi, Domine Deus omnipotens, Qui es, et Qui eras, et Qui venturus es, quòd adeptus ſis potentiam tuam magnam, et regnum inieris.

18 Et iratæ ſunt gentes, et advenit ira tua, et præſtitutum tempus mortuorum, ut judicentur, et des mercedem ſervis tuis prophetis et ſanctis, et timentibus nomen tuum, parvis et magnis; et perdas eos qui perdunt terram.

19 Tunc apertum eſt templum Dei in cœlo, et viſa eſt arca pacti ipſius in ejus templo; et facta ſunt fulgura, et voces, et tonitrua, et terræmotus, et grando magna.

CAP. XII.

Mulieris parturientis ſignum appareret, cujus partui inſidiatur draco; qui à Michaëlo devictus, et in terram dejectus, adhuc inſequitur mulierem.

VIſum eſt autem ſignum magnum in cœlo: mulier amicta ſole, ſub cujus pedibus erat luna, et in capite corona ſtellarum duodecim.

2 Et gravida clamabat parturiens, et diſtorquebatur ad pariendum.

3 Et viſum eſt aliud ſignum in cœlo: nam ecce, *adfuit* draco magnus ruſus, habens capita ſeptem, et cornua decem, et in capitibus ſuis diademata ſeptem.

4 Cujus cauda trahebat tertiam partem ſtellarum cœli, quas abjecit in terram: ſtetit autem is draco ante mulierem parituram, ut, quum peperiſſet, filium ejus devoraret.

5 Peperit autem filium maſculum recturum omnes gentes virgâ ferreâ: raptus eſt filius ejus ad Deum et thronum ejus.

6 Mulier verò fugit in ſolitudinem, ubi habet locum paratum à Deo, ut illic alerent eam diebus mille ducentis ſexaginta.

7 Et factum eſt prælium in cœlo: Michaël et angeli ejus preliati ſunt cum dracone, et draco pugnavit et angeli ejus:

8 Sed hi non prævaluerunt, neque locus eorum ampliùs inventus eſt in cœlo.

9 Et projectus eſt draco ille magnus, ſerpens ille antiquus, qui vocatur Diabolus et Satanas, qui ſeducit totum terrarum orbem: projectus, *inquam*, eſt in terram, et angeli ejus cum eo projecti ſunt.

10 Et

10 Et audivi vocem magnam dicentem in cœlo, Nunc facta eſt ſalus, et potentia, et regnum, Dei noſtri, et poteſtas Chriſti ejus; quia dejectus eſt accuſator fratrum noſtrorum, qui accuſabat eos in conſpectu Dei noſtri die ac nocte.

11 Sed ipſi vicerunt eum per ſanguinem Agni, et per ſermonem teſtimonii ſui: et animæ ſuæ prodigi fuerunt uſque ad mort m.

12 Propterea hilares eſtote, cœli, et qui habitatis in eis. Væ incolis terræ et maris: nam deſcendit diabolus ad vos, excandeſcentiæ magnæ plenus, ut qui ſciat ſe exiguum tempus habere.

13 Quum igitur vidiſſet draco ſe projectum eſſe in terram, perſequutus eſt mulierem quæ peperat maſculum.

14 Sed datæ ſunt mulieri alæ duæ aquilæ magnæ, ut volaret à conſpectu ſerpentis in deſertum, in locum ſuum, ubi aleretur per tempus, et tempora, et dimidium temporis.

15 Ejecit autem ſerpens ex ore ſuo poſt mulierem aquam tanquam flumen, ut eam faceret rapi à flumine:

16 Sed ſuccurrit terra mulieri, aperuitque terra os ſuum, et abſorpſit flumen quod ejecerat draco ex ore ſuo.

17 Iratus eſt igitur draco adverſus mulierem: et abiit, ut gereret bellum cum reliquis ex ejus ſemine obſervantibus præcepta Dei, & habentibus teſtimonium JESU Chriſti.

18 Stetique ſuper arenam maris.

CAP. XIII.

Beſtia illa multiceps, quæ maximam mundi partem in idololatriam ſeducit; et ab aliâ confirmatur.

TUM vidi beſtiam è mari aſcendentem, quæ habebat capita ſeptem, et cornua decem, et impoſita cornibus ejus decem diademata, et impoſitum capitibus ejus nomen blaſphemiæ.

2 Eratque hæc beſtia, quam vidi, ſimilis pardo, et pedes ejus ut pedes urſi, et os ejus ut os leonis: dedit autem ei draco virtutem ſuam, et thronum ſuum, et poteſtatem magnam.

3 Et vidi unum ex capitibus ejus quaſi lethaliter cæſum: ſed ipſius plaga lethalis curata eſt; et admirans univerſa terra ſequuta eſt beſtiam.

4 Et adorarunt draconem, qui dedit poteſtatem beſtiæ: et adorarunt beſtiam, dicentes, Quis ſimilis beſtiæ? quis poterit pugnare cum eâ?

5 Datumque eſt ei os loquens magna et blaſphemias; et data eſt ei poteſtas agendi menſes quadraginta duos.

6 Aperuit igitur os ſuum ad blaſphemiam adverſus Deum, ut conviciis afficeret nomen ejus, et tabernaculum ejus, et eos qui in cœlo habitant.

7 Sed et datum eſt ei bellum gerere cum ſanctis, et eos vincere: et data eſt ei poteſtas in omnem tribum, et linguam, et gentem.

8 Itaque adorabant eam omnes incolæ terræ, quorum non ſunt ſcripta nomina in libro vitæ Agni illius mactati *jam inde* à jacto mundi fundamento.

9 Si quis habet aurem, audiat.

10 Si quis in captivitatem agit, in captivitatem abit: ſi quis gladio occiderit, oportet eum gladio occidi; hic eſt tolerantia et fides ſanctorum.

11 Deinde vidi aliam beſtiam aſcendentem è terrâ, habentem

cornua duo ſimilia agni, ſed loquebatur ut draco.

12 Ea verò poteſtatem prioris beſtiæ omnem exercet in conſpectu ejus, et facit ut terra et ipſius incolæ adorent beſtiam illam primam, cujus curata fuerat plaga lethalis.

13 Editque ſigna magna, adeo ut etiam ignem faciat è cœlo deſcendere in terram in conſpectu hominum.

14 Et ſeducit incolas terræ, propter ſigna quæ datum eſt ei ut faciat in conſpectu beſtiæ, dicens incolis terræ, ut faciant imaginem beſtiæ quæ gladio vulnerata fuit, ſed revixit.

15 Datumque eſt ei, ut animaret imaginem beſtiæ, ut etiam loquatur imago beſtiæ; et faciat ut quicunque non adorarint imaginem beſtiæ, occidantur.

16 Sed et facit, ut omnes, parvi et magni, divites et pauperes, liberi et ſervi, accipiat characterem in manu ſuâ dexterâ, aut in frontibus ſuis:

17 Et ne quis poſſit emere aut vendere, niſi qui habeat characterem aut nomen beſtiæ, aut numerum nominis ejus.

18 Hic ſapientia eſt. Qui intelligentiâ preditus eſt, computet numerum beſtiæ: numerus enim hominis eſt; et numerus ejus ſexcenta ſexaginta ſex.

CAP. XIV.

Hic incipit læta cataſtrophe hujus libri. Nam agnus tandem prodit in aciem, canticum novum auditur, et quinque angeli ſuo officio non deſunt.

TUNC vidi, et ecce *aderat* Agnus ſtans ſuper montem Sion, et cum eo centem quadraginta quatuor millia habentia nomen Patris ejus ſcriptum in frontibus ſuis.

2 Et audivi vocem è cælo tanquam vocem aquarum multarum, et tanquam ſonum tonitrui magni, et vocem audivi citharœdorum pulſantium citheras ſuas:

3 Et qui canebant quaſi canticum novum ante thronum, et in conſpectu quatuor illorum animalium, et illorum ſeniorum; neque quiſquam poterat diſcere canticum illud, niſi illa centum quadraginta quatuor millia, ii *videlicet* qui empti ſunt è terrâ:

4 Hi ſunt qui cum mulieribus non ſunt inquinati; virgines enim ſunt: hi ſequuntur Agnum, quocunque ierit; hi empti ſunt ex hominibus, primitiæ Deo et Agno ſacræ.

5 Et in quorum ore non eſt inventus dolus: ſunt enim inculpati ante thronum Dei.

6 Deinde vidi alium angelum volantem per medium cœli; habentem evangelium æternum, ut evangelizaret incolis terræ, et omni genti, et tribui, et linguæ, et populo;

7 Dicentem magnâ voce, Timete Deum, et ei tribuite gloriam; nam venit hora judicii ejus; et adorate eum qui fecit cœlum, et terram, et mare, et fontes aquarum.

8 Et alius angelus ſequutus eſt, diſcens, Cecidit Babylon, urbs illa magna, quia vinum excandeſcentiæ ſcortationis ſuæ potandum præbuit omnibus gentibus.

9 Et tertius angelus ſequutus eſt illos, dicens voce magnâ, Si quis adoraverit beſtiam, et imaginem ejus, et acceperit characterem in fronte ſuâ, aut in manu ſuâ;

10 Bibet hic quoque ex vino excandeſcentiæ Dei, ex mero, *inquam*, infuſo in poculum excandeſcentiæ ipſius; et torquebitur igne

igne et ſulphure in conſpectu angelorum ſanctorum, et in conſpectu Agni.

11 Et fumus tormenti ipſorum aſcendet in ſeculâ ſeculorum; nec habebunt requiem die nec nocte, qui adorant beſtiam, et imaginem ejus, et ſi quis acceperit characterem nominis ejus.

12 Hic tolerantia ſanctorum eſt; hic qui obſervant præcepta Dei, et fidem Jeſu.

13 Tunc audivi vocem è cœlo, dicentem mihi, Scribe, Beati ab hoc tempore mortui ii, qui Domini cauſâ moriuntur. Etiam, dicit Spiritus; ut requieſcant à laboribus ſuis: et opera eorum ſequuntur eos.

14 Aſpexi autem, et ecce *aderat* nubes candida; et nubi inſidebat *quidam* ſimilis homini, habens impoſitam capiti ſuo coronam auream, et in manu ſuâ falcem acutam.

15 Et alius angelus prodiit è templo, clamans voce magnâ ad eum qui inſidebat nubi, Mitte falcem tuam, et mete; quia venit tibi tempus metendi: nam aruit meſſis terræ.

16 Miſit igitur, is qui inſidebat nubi, falcem ſuam in terram, et demeſſa eſt terra.

17 Tum alius angelus prodiit è templo, quod eſt in cœlo, habens et ipſe falcem acutam.

18 Et alius angelus prodiit ab altari, habens poteſtatem in ignem, et clamavit voce magnâ ad eum qui habebat falcem acutam, dicens, Mitte falcem tuam acutam, et vindemia botros vineæ terræ; nam maturæ ſunt ejus uvæ.

19 Miſit igitur angelus falcem ſuam acutam in terram, et vindemiavit vineam terræ, et miſit in magnum illum lacum excandeſcentiæ Dei.

20 Et calcatus eſt lacus extra civitatem; exivitque ſanguis è lacu uſque ad frænos equorum, per ſtadia mille ſexcenta.

CAP. XV.

Calix iræ Dei excipitur ſeptem phialis à totidem angelis.

DEinde vidi aliud ſignum in cœlo magnum et admirabile, angelos illos ſeptem habentes plagas ſeptem ultimas, quoniam per illas erat excandeſcentia Dei conſummata.

2 Et vidi tanquam mare vitreum mixtum igni; et eos qui victoriam reportabant ex beſtiâ illâ, et imagine ejus, et charactere ejus, ex numero nominis ejus, ſtantes apud mare vitreum, et habentes citharas Dei.

3 Qui etiam cantabant canticum Moſis ſervi Dei, et canticum Agni, dicentes, Magna et mirabillia ſunt opera tua, Domine Deus omnipotens: Juſtæ et veræ ſunt viæ tuæ, Rex ſanctorum.

4 Quis non timebit te, Domine, et glorificabit nomen tuum? Nam ſolus ſanctus es. Nam omnes gentes venient et adorabunt in conſpectu tuo: nam jura tua manifeſta facta ſunt.

5 Et poſt hæc aſpexi, et ecce apertum eſt templum tabernaculi teſtimonii in cœlo.

6 Et prodierunt è templo ſeptem illi angeli, habentes ſeptem plagas, induti lino mundo et ſplendido, et præcincti circa pectora zonis aureis.

7 Et unum ex quatuor animalibus dedit ſeptem angelis phialas aureas, plenas excandeſcentiæ Dei viventis in ſeculâ ſeculorum.

8 Et impletum eſt templum fumo (*prodeunte* à majeſtate Dei,

et à virtute ejus: nec quiſquam poterat ingredi in templum, donec conſummatæ eſſent ſeptem plagæ ſeptem angelorum.

CAP. XVI.

Septem phialæ nutu Dei effunduntur.

TUNC audivi vocem magnam è templo, dicentem ſeptem illis angelis, Ite, effundite ſeptem phialas excandeſcentiæ Dei in terram.

2 Abiit igitur primus *angelus*, et effudit phialam ſuam in terram; factumque eſt ulcus malum ac noxium adverſus homines qui habebant characterem beſtiæ, et eos qui adorabant imaginem ejus.

3 Deinde ſecundus angelus effudit phialam ſuam in mare; factumque eſt *illud* quaſi cruor cadaveris, et quodcunque animal vivebat in mari mortuum eſt.

4 Tum tertius angelus effudit phialam ſuam in flumina, et in fontes aquarum: et factæ ſunt ſanguis.

5 Et audivi angelum aquarum dicentem, Juſtus es, Domine, Qui es, et Qui eras, et Qui eris, quod hæc judicaris.

6 Quoniam ſanguinem ſanctorum et prophetarum effuderunt, et ſanguinem eis dediſti ad bibendum: digni enim ſunt.

7 Et audivi alium è ſanctuario dicentem, Etiam, Domine Deus omnipotens, vera *ſunt* et juſta judicia tua.

8 Poſtea quartus angelus effudit phialam ſuam in ſolem, et datum eſt ei æſtu affligere homines per ignem.

9 Et æſtuaverunt homines æſtu magno, et blaſphemârunt nomen Dei habentis auctoritatem in has plagas: neque recipuerunt, ut tribuerent ei gloriam.

10 Tum quintus angelus effudit phialam ſuam ſuper thronum beſtiæ illius, et factum eſt regnum ejus tenebroſum: et mandebant linguas ſuas præ dolore:

11 Et blaſphemârunt Deum cœli præ doloribus ſuis, ut ulceribus ſuis, nec reſipuerunt ab operibus ſuis.

12 Tum ſextus angelus effudit phialam ſuam in flumen illud magnum, *nempe Euphratem*; et exſiccata eſt aqua ejus, ut pararetur via regnum ab ortu ſolis *adventantium.*

13 Et vidi ex ore draconis, et ex ore illius beſtiæ, et ex ore pſeudoprophetæ illius, tres impuros ſpiritus ſimiles ranis *prodeuntes.*

14 Sunt enim ſpiritus dæmoniorum edentes ſigna, quique abeunt ad reges terræ totius mundi, ut congregent eos ad prælium magni illius diei Dei omnipotentis.

15 (Ecce venio ut fur. Beatus qui vigilat et ſervat veſtimenta ſua, ne nudus ambulet, et cernantur pudenda ipſius.)

16 Congregavit igitur eos in locum, qui vocatur Hebraicè Armageddon.

17 Tum ſeptimus angelus effudit phialam ſuam in aërem, et prodiit vox magna è templo cœli à throno, dicens; Fuit.

18 Factique ſunt ſonitus, et fulgura, et tonitrua; et terræmotus factus eſt magnus, qualis nunquam fuit, ex quo homines fuerunt ſuper terram, terræmotus, *inquam*, adeo magnus.

19 Et dirupta eſt urbs illa magna in tres partes, et civitates gentium ceciderunt, et Babylon illa magna venit in memoriam in Dei conſpectum, ut præberet ei poculum excandeſcentiæ iræ ſuæ.

20 Et

20 Et omnis insula fugit, et montes non sunt inventi.

21 Et grando magna quasi talenti pondo descendit è cœlo in homines; et blasphemarunt Deum homines propter plagam grandinis: quoniam magna fuit ejus plaga vehementer.

CAP. XVII.

Judicium magnæ meretricis, cujus ornatus, calix, et anatome, describitur.

TUM venit unus ex septem angelis, qui habebant septem phialas, et loquutus est mecum, dicens mihi, Heus tu, ostendam tibi damnationem meretricis illius magnæ, sedentis super aquas multas:

2 Cum quâ scortati sunt reges terræ, et cujus scortationis vino inebriati sunt incolæ terræ.

3 Quumque me per spiritum in desertum asportâsset, vidi mulierem insidentem bestiæ coccinæ, plenæ nominibus blasphemiæ, habenti capita septem et cornua decem:

4 Erat autem mulier illa amicta purpurâ, et cocco, et inaurata auro, et lapidibus pretiosis et margaritis, habens poculum aureum in manu suâ, plenum abominationibus et immunditiâ scortationis suæ:

5 Et in fronte suâ nomen scriptum, Mysterium, Babylon illa magna, mater illa scortationum et abominationum terræ.

6 Et vidi mulierem illam ebriam sanguine sanctorum, et sanguine martyrum Jesu, et miratus sum, quum viderem illam, admiratione magnâ.

7 Tunc dixit mihi angelus, Quare miraris? ego dicam tibi mysterium mulieris, et bestiæ quæ portat eam, quæ habet capita septem et cornua decem.

8 Bestia, quam vidisti, fuit, et non est; et ascensura est ex abysso, et in exitium abitura; et mirabuntur incolæ terræ (quorum nomina scripta non sunt in libro vitæ à jacto mundi fundamento) cernentes bestiam quæ erat, et non est, et tamen est.

9 Hic est mens quæ habet sapientiam. Septem capita septem montes sunt, super quos mulier sedet.

10 Et reges septem sunt: quinque ceciderunt, unus est, *et* alius nondum venit; et, quum venerit, oportet illum ad exiguum *tempus* manere.

11 Bestia autem quæ erat, et non est, is octavus est, et è septem illis est, et in exitium abit.

12 Decem autem cornua, quæ vidisti, decem reges sunt, qui regnum nondum acceperunt, sed auctoritatem tanquam reges ad unam horam accipient cum bestiâ.

13 Hi sunt unius sententiæ, et vires ac auctoritatem suam bestiæ tradent.

14 Hi cum Agno pugnabunt, et Agnus vincent eos: quoniam Dominus dominorum est, et Rex regum, et qui cum eo sunt vocati et electi, et fideles.

15 Deinde dixit mihi, Aquæ quas vidisti, ubi meretrix sedet, populi sunt, et turbæ, et gentes, et linguæ.

16 Et decem cornua, quæ vidisti in bestiâ, hi odio prosequentur meretricem, et desertam reddent illam et nudam, et carnes ejus edent, et ipsam igne exurent.

17 Deus enim dedit in corda eorum, ut exequantur quod ipsi visum est, et ut consentiant, detque regnum suum bestiæ, donec consummentur verba Dei.

18 Et mulier, quam vidisti, est

urbs illa magna, quæ habet regnum ſuper reges terræ.

CAP. XVIII.

Ruina Babylonis figuratur.

ET poſt hæc vidi angelum deſcendentem è cœlo, habentem auctoritatem magnam, et terra illuminata fuit ipſius gloriâ.

2 Exclamavit autem vehementer voce magnâ, dicens, Cecidit, cecidit, Babylon illa magna, et facta eſt domicilium dæmoniorum, et cuſtodia omnis ſpiritus impuri, et cuſtodia omnis volucris immundæ et exoſæ:

3 Quia ex vino excandeſcentiæ ſcortationis ejus biberunt omnes gentes, et reges terræ cum eâ ſcortati ſunt, et mercatores terræ opibus luxus ejus ditati ſunt.

4 Et audivi aliam vocem è cœlo dicentem, Excite ex eâ, populus mi, ne participes ſitis peccatorum ejus et ex plagis ejus accipiatis.

5 Nam accumulata peccata ejus pertigerum uſque in cœlum, et recordatus eſt Deus ſcelerum ejus.

6 Reddite ei, ſicut et ipſa reddidit vobis: et duplicate ei duplum ſecundùm opera ejus; in poculo quod propinavit, propinate ei duplum.

7 Quantum ſibi gloriæ attribuit, et luxuriata eſt, tantum date ei tormentum et luctum: quia in corde ſuo dicit, Sedeo regina, nec ſum vidua, nec luctum videbo.

8 Ideo unâ die venient ejus plagæ, mors, et luctus, et fames, et igne exuretur, quia validus eſt Dominus Deus, qui damnabit eam.

9 Tum flebunt eam et plangent ſuper ea, reges terræ, qui cum illâ ſcortati et luxuriati ſunt, quum viderint fumum incendii ejus:

10 Procul ſtantes propter terrorem tormenti ipſius, et dicentes, Vah, vah, magna illa urbs Babylon, urbs illa valida, unâ horâ venit judicium tuum.

11 Sed et mercatores terræ flebunt et lugebunt ſuper eâ; quoniam merces eorum nemo emit ampliùs:

12 Merces auri et argenti, et lapidis pretioſi, et margaritarum, et byſſi, et purpuræ, et ſerici, et cocci, et omne lignum thyinum, et omne vas eburneum, et omne vas ex ligno pretioſiſſimo, et ære, et ferro, et marmore.

13 Et cinnamomum, et ſuffitus, et unguentum, et thus, et vinum, et oleum, et ſimilam, et triticum, et jumenta, et oves, et equos, et rhedas, et mancipia, et animas hominum.

14 Et fructus deſiderati, ab animâ tuâ abierunt à te: et omnia pinguia et præclara abierunt à te: nec ampliùs ea invenies.

15 Harum, *inquam*, rerum mercatores ab eâ divites facti procul ſtabunt, propter terrorem tormenti ipſius, flentes ac lugentes:

16 Et dicentes, Vah, vah, civitas illa magna, quæ amicta erat byſſo, et purpura, et cocco, et deaurata erat auro, et lapidibus pretioſis, et margaritis! quînam unâ horâ vaſtatæ ſunt tantæ divitiæ!

17 Sed et omnes gubernatores, et omnis in navibus verſantium turba, et nautæ, et quotquot ex mari quæſtum faciunt, procul ſtabunt.

18 Et clamabunt videntes fumum incendii ejus, & dicent, Quæ ſimilis *erat* urbi iſti magnæ?

19 Et injecto capitibus pulvere clamabunt flentes ac lugentes, et dicentes, Vah, vah, quòd urbs illa magna, in quâ omnes, qui habebant

bebant naves in mari, divites facti ſunt ex ipſius copiis, unâ horâ deſolata eſt.

20 Exulta ſuper eâ, cœlum et ſancti, apoſtoli et prophetæ, quoniam noſtras de iſtâ pœnas Deus ſumpſit.

21 Tum ſuſtulit quidam angelus validus lapidem inſtar molæ magnæ, et projecit in mare, dicens, Ita cum impetu projicietur Babylon urbs illâ magnâ: nec ampliùs invenietur.

22 Et vox citharœdorum, et muſicorum, et tibiâ ac tubâ canentium, non audietur in te ampliùs: nec ullus artifex cujuſcunque artis invenietur in te ampliùs: et ſonitus molæ non audietur in te ampliùs:

23 Et lux lucernæ non lucebit in te ampliùs; et vox ſponſi et ſponſæ non audietur ampliùs in te: nam mercatores tui erant optimates terræ, et veneficiis tuis ſeductæ ſunt omnes gentes.

24 Sed in eâ ſanguis prophetarum et ſanctorum inventus eſt, et omnium qui mactati ſunt in terrâ.

CAP. XIX.

Cœlites exultant ob judicium Babylonicæ meretricis, et canunt cœleſte Halleluja.

POST hæc audivi vocem magnam turbæ multæ in cœlo dicentis, Halleluja; ſalus, et gloria, et honor, et virtus, Domino Deo noſtro;

2 Quia vera et juſta *ſunt* judicia ejus, et meretricem illam magnam, quæ corrupit terram ſcortatione ſuâ, damnavit, et vindicavit ſanguinem ſervorem ſuorum ex manu ejus.

3 Deinde, ſecundò dixerunt, Halleluja; et fumus ejus aſcendit in ſeculâ ſeculorum.

4 Et prociderunt viginti quatuor illi ſeniores, et quatuor illa animalia, et adoraverunt Deum inſidentem throno, dicentes; Amen. Halleluja.

5 Tum vox è throno prodiit, dicens: Laudate Deum noſtrum, omnes ſervi ejus, et qui timetis eum, parvi et magni.

6 Et audivi tanquam ſonitum turbæ multæ, et tanquam ſonitum aquarum multarum, et tanquam ſonitum tonitruorum vehementium, dicentium, Halleluja; quoniam regnum iniit Dominus Deus ille noſter omnipotens.

7 Gaudeamus, et exultemus, et demus gloriam ei; quia venerunt nuptiæ Agni, et uxor ejus paravit ſe.

8 Et datum eſt ei, ut amiciâtur byſſo mundâ et ſplendidâ: byſſus enim juſtificationes ſunt ſanctorum.

9 Tum dixit mihi, Scribe, Beati qui ad cœnam nuptiarum Agni vocati ſunt. Et dixit mihi, Hæc verba Dei vera ſunt.

10 Et procidi ante pedes ejus ut adorarem eum; ſed dixit mihi, Vide ne *feceris:* conſervus tuus ſum, et fratrum tuorum, qui habent teſtimonium Jeſu. Deum adora; teſtimonium enim Jeſu eſt Spiritus prophetiæ.

11 Deinde vidi cœlum apertum, et ecce *adfuit* equus albus; et qui inſidebat ei vocabatur Fidelis et Verax, et *qui* juſte judicat et pugnat.

12 Oculi autem ejus *erant* tanquam flamma ignis, et in capite ejus diademata multa, habebatque nomen ſcriptum, quod nemo novit niſi ipſe.

13 Et amictus erat veſte tinctâ ſanguine; vocaturque nomen ejus Sermo ille Dei

14 Exercitus

14 Exercitus autem, qui ſunt in cœlo, ſequebantur eum equis albis, veſtiti byſſo albâ et mundâ.

15 Et ex ore ejus prodibat gladius acutus, ut eo percuteret gentes; ipſe enim reget eas virgâ ferreâ: et is eſt qui calcabit lacum vini excandeſcentiæ, et iræ Dei omnipotentis.

16 Habebatque in veſtimento et in femore ſuo nomen ſcriptum, Rex regum, et Dominus dominantium.

17 Tunc vidi quendam angelum ſtantem in ſole, qui clamavit voce magnâ, dicens omnibus avibus quæ volabant per medium cœli, Adeſte, et congregamini ad cœnam magni Dei:

18 Ut edatis carnes regum, et carnes tribunorum, et carnes potentum, et carnes equorum, et eorum qui ipſis inſident, et carnes omnium liberorum ac ſervorum, parvorum ac magnorum.

19 Deinde vidi beſtiam illam, et reges terræ, *et* exercitus eorum congregatos ad gerendum bellum cum eo qui inſidebat equo, et cum ipſius exercitu.

20 Et comprehenſa eſt beſtia, et cum eâ pſeudopropheta ille, qui ediderat ſigna in ejus conſpectu, quibus ſeduxit eos qui acceperant characterem beſtiæ, et qui adoraverant imaginem ejus; *et* vivi conjecti ſunt ambo in ſtagnum ignis ardens ſulphure:

21 Et reliqui occiſi ſunt gladio ejus qui inſidebat equo, prodeunte ex ore ipſius; et omnes aves ſaturatæ ſunt carnibus eorum.

CAP. XX.

Felicitas eccleſiæ in his terris per mille annos.

DEinde vidi angelum deſcendentem è cœlo, habentem clavem abyſſi, et catenam magnam in manu ſuâ;

2 Qui apprehendit draconem, ſerpentem, *inquam*, illum antiquum, qui eſt Diabolus, et Satanas, et vinxit eum *ad* annos mille;

3 Conjecitque eum in abyſſum, quam occluſit et obſignavit ſuper eum, ut non ſeduceret ampliùs gentes, donec conſummarentur anni mille; nam poſtea oportet eum ſolvi *ad* exiguum tempus.

4 Deinde vidi thronos, et ſederunt ſuper eos, et judicium datum eſt eis; et animas eorum, qui ſecuri percuſſi ſunt propter teſtimonium Jeſu, et propter ſermonem Dei, quique non adorârunt beſtiam, neque imaginem ejus, nec acceperunt characterem ejus in frontibus ſuis, aut in manibus ſuis: viventque et regnabunt cum Chriſto mille illos annos.

5 Reliqui verò ex mortuis non reviviſcent, donec conſummati fuerint illi anni mille. Hæc eſt reſurrectio prima.

6 Beatus et fructus qui habes partem in reſurrectione primâ; in hos *enim* ſecunda mors non habet poteſtatem: ſed erunt ſacerdotes Dei Chriſti, et regnabunt cum eo mille annis.

7 Poſtquam verò conſummati fuerint anni mille, ſolvetur Satanas è carcere ſuo.

8 Et exibit, ut ſeducat gentes quæ ſunt in quatuor angulis terræ, Gogum et Magogum, ut congreget eos ad prælium, quorum numerus eſt ſicut arena maris.

9 Aſcenderunt igitur ſuper latitudinem terræ, et circumiverunt caſtra ſanctorum, et urbem illam dilectam; ſed deſcendit ignis à Deo è cœlo, qui devoravit eos.

10 Et Diabolus, qui ſeducebat eos, conjectus eſt in ſtagnum ignis

nis et ſulphuris, ubi *erat* et beſtia illa et ille pſeudopropheta, torquebuntur die ac nocte in ſeculâ ſeculorum.

11 Tum vidi thronum magnum candidum, et quendam ei inſidentem, à cujus conſpectu fugit terra et cœlum, quorum locus non eſt inventus.

12 Et vidi mortuos parvos et magnos ſtantes in conſpectu Dei, et libri aperti ſunt; et alius liber apertus eſt, qui eſt *liber* vitæ: judicatique ſunt mortui ex iis quæ ſcripta erant in libris, ſecundùm opera ipſorum.

13 Et reddidit mare mortuos, quos habebat: Mors quoque et infernus reddiderunt mortuos, quos habebant; et judicatum eſt de ſingulis ſecundùm opera ipſorum.

14 Infernus autem ac Mors, conjecti ſunt in ſtagnum ignis, quæ eſt mors ſecunda.

15 Et qui non inventus eſt in libro vitæ ſcriptus, conjectus eſt in ſtagnum ignis.

CAP. XXI.

Cœlum novum, et terra nova.

DEinde vidi cœlum novum et terram novam; primum enim cœlum et prima terra abierat; et mare non ampliùs exſtabat.

2 Et ego Joannes vidi ſanctam illam civitatem Hieruſalem novam, deſcendentem à Deo è cœlo, paratam, ut ſponſam ornatam viro ſuo.

3 Et audivi vocem magnam è cœlo dicentem; Ecce tabernaculum Dei *eſt* cum hominibus, et habitabit cum eis; et ipſi populi ejus erunt, et ipſe Deus cum eis erit, Deus ipſorum.

4 Et abſterſurus eſt Deus omnem lacrymam ab oculis eorum: et mors ampliùs non exſtabit; neque luctus, neque clamor, neque labor exſtabit ampliùs: qui præcedentia abierunt.

5 Et dixit is, qui inſidebat throno, Ecce, nova facio omnia. Et dixit mihi, Scribe, nam hæc verba vera ſunt et fidelia.

6 Et dixit mihi, Fuerunt; ego ſum Alpha et Omega, initium et finis. Ego ſitienti dabo ex fonte aquæ vivæ gratis.

7 Victor hæreditario jure obtinebit omnia; et ero ei Deus, et ipſe erit mihi Filius.

8 Formidoloſis autem, et incredulis, et execrabilibus, et homicidis, et ſcortatoribus, et veneficis, et idololatris, et omnibus mendacibus, portio *aſſignata* eſt in ſtagno ubi ardet ignis et ſulphur, quod eſt mors ſecunda.

9 Tum venit ad me unus ex ſeptem illis angelis, qui habuerant ſeptem illas phialas plenas ſeptem plagis ultimis: et loquutus eſt mecum, dicens: Veni, oſtendam tibi ſponſam uxorem Agni.

10 Et aſportavit me per ſpiritum in montem magnum et ſublimem, et oſtendit mihi civitatem illam magnam, ſanctam, *inquam*, illam Hieruſalem è cœlo deſcendentem à Deo:

11 Habentem gloriam Dei: et cujus lumen *erat* ſimile lapidi pretioſiſſimo, tanquam lapidi jaſpidi inſtar cryſtalli ſplendenti.

12 Habebat præterea murum magnum et ſublimem habentem portas duodecim, et in portis angelos duodecim, et nomina inſcripta, quæ ſunt nomina duodecim tribuum filiorum Iſraël.

13 Ab Oriente *erant* portæ tres; ab Aquilone, portæ tres: ab Auſtro, portæ tres; ab Occaſu, portæ tres:

14 Et murus urbis habebat fundamenta duodecim; in quibus

bus *erant* duodecim nomina apoſtolorum Agni.

15 Porro is, qui loquebatur mecum, habebat calamum aureum, ut metiretur civitatem, et portas ejus, et murum ejus.

16 Urbs ipſa verò quadrangularis ſita eſt, et jus longitudo tanta eſt quanta et latitudo, menſuſque eſt civitatem illo calamo, ad ſtadiorum duodecim millia: ſuntque longitudo, et latitudo, et altitudo, ejus æquales.

17 Et menſus eſt murum ejus; centum quadraginta quatuor cubitorum, menſura hominis quæ eſt angeli.

18 Erat autem ſtructura muri ejus ex jaſpide, ipſa verò civitas aurum purum, et ſimilis vitro puro.

19 Et fundamento muri urbis omni lapide pretioſo ornata; fundamentum primum *erat* jaſpis: ſecundum, ſapphirus: tertium, chalcedonius: quartum, ſmaragdus:

20 Quintum, ſardonyx: ſextum, ſardius: ſeptimum, chryſolithus: octavum, beryllus: nonum, topazius: decimum, chryſopraſus: undecimum, hyacinthus: duodecimum, amethyſtus.

21 Duodecim autem portæ duodecim margaritæ ſunt, et ſingulæ portæ ex ſingulis margaritis ſunt; et platea civitatis, aurum purum tanquam vitrum perlucidum.

22 Nec templum vidi in eâ; Dominus enim Deus omnipotens, templum illius eſt, et Agnus.

23 Neque civitas iſta eget ſole vel lunâ, ut luceant in eâ: nam gloria Dei illuſtrat eam, et lucerna ejus eſt Agnus.

24 Et gentes, quæ ſervatæ fuerint, ambulabunt ad lucem ejus: et reges terræ gloriam ſuam et honorem ad eam adferent.

25 Nec portæ ejus claudentur interdiu; nox enim non erit illic.

26 Et adferetur gloria et honor gentium ad eam.

27 Non intrabit in eam quicquam quod inquinat, aut abominandum quippiam patrat, vel mendacium *loquitur*: ſed qui ſcripti ſunt in libro vitæ Agni.

CAP. XXII.

Paradiſi cœleſtis deſcriptio, et hujus libri epilogus.

DEinde oſtendit mihi purum fluvium aquæ vitæ, ſplendidum tanquam cryſtallum, procedentem ex throno Dei et Agni.

2 In mediâ verò plateâ ipſius, et ex utrâque parte fluminis, *erat* arbor vitæ ferens fructus duodecim, per menſes ſingulos edens fructum ſuum, et folia ſua ad ſanationem gentium.

3 Nec ullum adverſus quenquam anathema erit ampliùs: ſed ſedes Dei et Agni in eâ erit, et ſervi ejus colent eum.

4 Et videbunt faciem ejus; et nomen ejus in frontibus ipſorum *erit*.

5 Et nox illic non erit, neque opus eſt eis lumine lucernæ, neque lumine ſolis: quoniam Dominus Deus illuſtrat eos; et regnabunt in ſeculâ ſeculorum.

6 Tum dixit mihi, Hæc verba fida *ſunt* et vera; et Dominus Deus illè ſanctorum prophetarum miſit angelum ſuum, ut indicet ſervis ſuis, quæ oportet fieri citò.

7 Ecce venio citò: beatus qui obſervat verba prophetiæ libri hujus.

8 Ego verò Joannes *is ſum* qui hæc audivi et vidi. Et quum audiſſem et vidiſſem, procidi, ut adorarem

adorarem ante pedes angeli, qui mihi hæc oſtendebat,

9 *Is* verò dixit mihi Vide ne *feceris:* conſervus enim tuus ſum, et fratrum tuorum prophetarum, et eorum qui obſervant verba libri hujus. Deum adora.

10 Deinde dixit mihi, Ne obſignaveris verba prophetiæ libri hujus: præſtitutum enim illud tempus propè eſt.

11 Qui injuſtè agit, injuſtè agat adhuc: et qui ſordidus eſt, ſordeſcat adhuc: et qui juſtus eſt, juſtificetur adhuc: et ſanctus, ſanctificetur adhuc.

12 Et ecce, venio citò; et merces mea mecum *eſt*, ut reddam unicuique, prout opus ipſius erit.

13 Ego ſum Alpha et Omega; principium et finis: primus et ultimus.

14 Beati qui præſtant ejus præcepta; ut ſit eis jus in arborem vitæ, et per portas ingrediantur in civitatem.

15 Foris autem *erunt* canes, et veneſici, et ſcortatores, et homicidæ, et idololatræ, et quiſquis amat ac committit mendacium.

16 Ego Jeſus miſi angelum meum, ut hæc vobis teſtificaretur in eccleſiis. Ego ſum ſtirps et progenies illa Davidis, ſtella illa ſplendida et matutina.

17 Et ſpiritus et ſponſa dicunt, Veni. Et qui audit, dicat, Veni: et qui ſitit, veniat; et qui vult, accipiat aquam vitæ gratis.

18 Enimverò una teſtor cuivis audienti verba prophetiæ libri hujus: ſi quis adjecerit ad hæc, imponit ei Deus plagas ſcriptas in libro iſto;

19 Et ſi quis abſtulerit *aliquid* ex verbis libri prophetiæ hujus, auferet Deus partem ejus è libro vitæ et ex urbe illâ ſanctâ, et ex iis quæ ſcripta ſunt in libro iſto.

20 Dicit qui teſtatur iſta; Etiam venio citò. Amen. Veni, igitur, Domine Jeſu.

21 Gratia Domini noſtri Jeſu Chriſti cum omnibus vobis. Amen.

SOLI DEO

HONOR ET GLORIA.